T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ARKEOLOJİK BULUNTULAR, BETİMLEME SANATI VE YAZILI KAYNAKLAR IŞIĞI'NDA URARTU KRALLIĞI'NDA TEKERLEKLİ TAŞITLAR

DOKTORA TEZİ

Bilcan GÖKCE

VAN-2011

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ARKEOLOJİK BULUNTULAR, BETİMLEME SANATI VE YAZILI KAYNAKLAR IŞIĞI'NDA URARTU KRALLIĞI'NDA TEKERLEKLİ TAŞITLAR

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Bilcan GÖKCE

Danışman
Yard. Doç. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU

VAN-2011

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu Çalışma, Jürimiz tarafından **ARKEOLOJİ** Anabilim Dalı'nda **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Doç. Dr. Ali BORAN.....

Üye (Danışman) :Yard. Doç. Dr. Rafet ÇAVŞOĞLU.....

Üye : Yard. Doç. Dr. Hanifi BİBER.....

Üye : Yard. Doç. Dr. Hatice KALKAN.....

Üye : Yard. Doç. Dr. Ali YALÇIN TAVUKÇU.....

Onay: Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

08.06.2011

Enstitü Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VIII

KISALTMALAR IX

1. GİRİŞ 1

1.1.KONUNUN ÖNEMİ VE AMACI 1

1.2.KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR 2

1.3. YÖNTEM VE ÇALIŞMA DÜZENİ 6

1.4.TERMİNOLOJİ 8

2. ANAHATLARIYLA YAKINDOĞU'DA TEKERLEKLİ TAŞITLARIN GELİŞİMİ (M.Ö. 4000'lerin Sonundan M.Ö. 4. Yüzyıla Kadar) * 11

3. MALZEME VE TEKNİKLER 25

3.1. MALZEME 25

3.1.1. Metal 25

3.1.1.1. Bronz 25

3.1.1.2. Demir 26

3.1.1.3. Gümüş 27

3.1.2. Ahşap 27

3.1.3. Dokuma ve Deri 28

3.2. TEKNİKLER 29

3.2.1. Yapım Teknikleri 29

3.2.1.1. Metal 29

3.2.1.1.1. Döküm Tekniği 30

3.2.1.1.1.1. İçi-dolu (Masif) Döküm: 30

3.2.1.1.1.2. İçi-boş Döküm: 30

3.2.1.1.2. Dövme Tekniği: 30

3.2.1.2. Ahşap 31

3.2.1.2.1. Taş Blok/Kaya Kalıpları Tekniği: 31

3.2.1.3. Birleştirme Tekniği 31

3.2.2. Bezeme Teknikleri 32

3.2.2.1. Kabartma (Repousse) Tekniği: 32

3.2.2.2. Kazıma (Çizi) Tekniği: 32

3.2.2.3. Ajur (Delik İşi) Tekniği: 33

4. URARTULARDA TEKERLEKLİ TAŞITLAR 34

4.1. TAŞIT TİPLERİ 34

4.1.1. Dört Tekerlekli Taşıtlar ve Aksamları 34

4.1.2. İki Tekerlekli Taşıtlar ve Aksamları 35

4.1.2.1 Yük Taşıtları 35

4.1.2.2 Savaş/Av Taşıtları 36

4.2. KULLANIM BİÇİMLERİ 40

4.2.1. Askeri Amaçlı Kullanım 40

4.2.2. Sivil Amaçlı Kullanım 41

4.3. TAŞIT ÇEKİCİLERİ 44

4.3.1. At 44

4.3.2. Boğa 47

4.3.3. İnsan 48

5. TİPOLOJİ 50

5.1.TAŞIT AKSAMLARI 50
5.1.1. TAŞIT OKLARI: 50
5.1.1.1. Tek Merkezliler 50
5.1.1.2. "Y" Biçimliler 50
5.1.1.3. İki Merkezliler 50
5.1.2. TAŞIT OK UCU BAŞLIKLARI: 50
5.1.2.1. Silindir Biçimliler 50
5.1.2.2. Mantar Başlılar 50
5.1.2.3. At Başlılar 51
5.1.2.4. Kuş Başlılar 51
5.1.3. KASA/TAŞIT OKU BAĞLANTI ÇUBUĞU 51
5.1.4. BOYUNDURUK 51
5.1.5. BOYUNDURUK SEMERİ UCLARI: 51
5.1.6. BOYUNDURUK UCU BAŞLIKLARI: 51
5.1.7. BOYUNDURUK SÜSLEMELERİ: 51
5.1.8. METAL DİZGİN HALKALARI: 52
5.1.8.1. Halkalar 52
5.1.8.2. Çift Çengeller 52
5.1.9. ÜST DESTEK ÇUBUKLARI: 52
5.1.9.1. Elips Biçimliler 52
5.1.9.2. Çubuk Biçimliler 52
5.1.10. KASALAR: 52
5.1.10.1. Kare Biçimliler 52
5.1.10.2. Dikdörtgen Biçimliler 52
5.1.10.3. "D" Biçimliler 52
5.1.11. TEKERLEK: 53
5.1.11.1. Altı Parmaklılar 53
5.1.11.2. Sekiz Parmaklılar 53
5.1.12. TEKERLEK KELEPÇELERİ: 53
5.1.13. DİNGİL UCU BAŞLIKLARI: 53
5.1.13.1. Mantar Başlılar 53
5.1.13.2. Silindir Biçimliler 53
5.1.14. DİNGİL ÇİVİLERİ: 54
5.1.14.1. Çam Kozalağı Başlılar 54
5.1.14.2. Mantar Başlılar 54
5.1.15. DİSKLER: 54

5.2. KOŞUM TAKIMLARI 54
5.2.1. ÇINGIRAKLAR: 54
5.2.2. GÖĞÜS PLAKALARI: 54
5.2.2.1. Mama Önlüğü Biçimliler 54
5.2.2.2. Hilal Biçimliler 55
5.2.3. YAKALIKLAR: 55
5.2.4. GEMLER: 55
5.2.4.1. Sabit Yanaklıklılar 55
5.2.4.2. Oynar Yanaklıklılar 55
5.2.4.3. Yanaklıksız (Kantarma) Biçimliler 56
5.2.5. DİSKLER: 56

5.2.5.1. Bombe Merkezliler 56
5.2.5.2. Hafif Bombeli Merkezliler 56
5.2.5.3. Düz Merkezliler 56
5.2.5.4. Konik Merkezliler 56
5.2.5.5. Topuz Merkezliler 56
5.2.6. GÖZ SİPERLİKLERİ: 57
5.2.6.1. Kürek Biçimliler 57
5.2.6.2. "T" Biçimliler 57
5.2.7. ALINLIKLAR: 57
5.2.7.1. Yelpaze Biçimliler 57
5.2.7.2. "T" Biçimliler 57
5.2.7.3. Kabartma Bant Merkezliler 57
5.2.8. ALIN BANDLARI: 57
5.2.9. SORGUÇ: 58
5.2.9.1. Hilal Biçimliler 58
5.2.9.2. Süpürge Biçimliler 58
5.2.9.3. Tomurcuk Biçimliler 58
5.2.9.4. Palmet Biçimliler 58
5.2.10. OMUZ SÜSLEMELERİ (PENDANT): 58

6. TAŞIT AKSAMLARI VE KOŞUM TAKIMLARINDA İKONOGRAFYA 59

6.1. Figürler 59
6.1.1. Tanrı 59
6.1.1.1. Hayvanlar Hâkimi: 60
6.1.2. İnsan 61
6.1.2.1. Avcı 61
6.1.2.2. Savaşçı 62
6.1.3. Hayvan 62
6. 1.3.1. Aslan 62
6.1.3.2. Boğa 63
6.1.3.3. Keçi 65
6.1.3.4. At 65
6.1.3.5. Balık 66
6.1.3.6. Yırtıcı Kuş Başları 67
6.1.3.7. Yılan 67
6.1.4. Karışık Yaratıklar 68
6.1.4.1. Sfenks 68
6.1.4.2. Griffon 69
6.1.4.3. Aslan-Sentör 69
6.1.4.4. Griffon-İfrit 70
6.1.4.5. Kentauros 70
6.1.4.6. Pegasus 71
6.1.4.7. Apkallu (Kanatlı Cin) 71
6.1.4.8. Kanatlı Boğa 72
6.1.4.9. Kanatlı Keçi 72
6.1.4.10. Boğa Başlı, Boğa Gövdeli, Kuş Kuyruklu ve Kuş Kanatlı Karışık Yaratıklar 72
6.1.4.11. Kuş Başlı, Aslan Gövdeli, Kuş Kanatlı ve Kuş Kuyruklu Karışık Yaratıklar 73
6.1.4.12. Aslan Başlı, Aslan Gövdeli, Kuş ya da Akrep Kuyruklu, Kuş Kanatlı Karışık Yaratıklar 73

6.1.4.13. Aslan-Kuş Biçimli Karışık Yaratıklar 73
6.1.4.14. Ejder Başlı, Aslan Gövdeli, Kuş Kanatlı ve Kuş Pençeli Karışık Yaratıklar 73
6.2. Motifler 74
6.2.1. Bitkisel ve Geometrik Motifler 74
6.2.1.1. Hayat Ağacı 74
6.2.1.2. Palmet/Palmiye 75
6.2.1.3. Tomurcuk Dizisi 75
6.2.1.4. Mantar 76
6.2.1.5. Kozalak 76
6.2.1.6. Lotus (Nilüfer Çiçeği) 76
6.2.1.7. Nar Çiçeği 77
6.2.1.8. Püskül Dizisi 77
6.2.1.9. Gül Bezek Benzeri Rozet 77
6.2.1.10. Saçörgüsü 78
6.2.1.11. Nokta Dizisi 78
6.2.1.12. Zigzag 78
6.2.1.13. Damla 79
6.3. Semboller 79
6.3.1. Kanatlı Güneş Kursu 79
6.3.2. Hilal 80
6.3.3. El 80
6.3.4. Aslan, Boğa, Keçi At ve Kuş Başları 81
7. TARİHLEME 82
7.1. TAŞIT AKSAMLARI 82
7.2. KOŞUM TAKIMLARI 85
8. GENEL DEĞERLENDİRME 89
8.1. Malzeme ve Teknikler 89
8.2. Urartu Taşıtları 90
8.3.Tipoloji 94
8.4.İkonografya 102
8.5. Tarihleme 104
9. SONUÇ 106
10. KATALOG 109
10.1. TAŞIT AKSAMLARI 110
10.2. KOŞUM TAKIMLARI 177
11. KAYNAKÇA 406

ÖNSÖZ

Urartuların taşıtları, sosyal, askeri ve dinsel yaşantılarında çeşitli amaçlarla kullandığı bilinmektedir. Ayrıca taşıtlar devletin askeri, siyasi ve ekonomik gelişimine önemli katkılarda bulunması nedeniyle de oldukça önemlidir.

Bu sebeple taşıtları çeşitli yapısal ve işlevsel özellikleriyle incelemenin hem yararlı hem de ilginç bir araştırma olacağı düşüncesi ile "Urartu Krallığı'nda Tekerlekli Taşıtlar" konusunu hocamın da önerileri doğrultusunda Doktora tezi olarak seçmiş bulunmaktayım.

Çalışma uzun süreli bir araştırmanın ürünü olması ile bir öncüdür. Bu konu üzerinde yapılan ilk derli-toplu incelemedir. Öncelikle çeşitli müzelerdeki Urartu taşıt aksamları ve koşum takımları incelenmiştir. Daha sonra yayınlanmış eserler incelenmiş ve ayrıca İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphaneleri ile İstanbul Alman Arkeoloji ve Hollanda Arkeoloji Enstitülerinde literatür çalışması yapılmıştır. Yurt dışında bu konuyla ilgilenen araştırmacılarla bağlantılar kurulup çeşitli yayınlar elde edilmiştir.

Bu konuyu seçmemde ve bilimsel çalışmalarımın yönlendirilmesinde değerli yardımlarını esirgemeyen Tez Danışmanım hocam Yard. Doç. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU'na ve değerli fikirleri ile tezimin şekillenmesine katkıda bulunan hocalarım Yard. Doç. Dr. Hanifi BİBER, Doç. Dr. Ali BORAN, Yard. Doç. Dr. Ali Yalçın TAVUKÇU ve Yard. Doç. Dr. Hatice KALKAN'a teşekkürleri bir borç bilirim.

Ayrıca tezimin restitüsyon çalışmalarını yapan Orhan ALPSA'ya, çizimlerin bir bölümünü yapan Arkeolog Desinatör Burhan GÜLKAN'a, her türlü desteğini gördüğüm Neşe Coşkun TOZKOPARAN, Ali ÇİFTÇİ ve Hatice DEĞİRMENCİOĞLU'na, fikirlerini benimle paylaşan Yard. Doç. Dr. Mehmet KULAZ, Yard. Doç. Dr. Oktay BAŞAK, Arş. Gör. Dr. Hakan YILMAZ ve Arkeolog Kenan IŞIK'a yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Özellikle konu ile bağlantılı eseler üzerinde çalışmama izin veren Kültür Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, taşıt aksamları ve koşum takımlarının bulunduğu Adana, Van, Gaziantep, Elazığ, Erzurum, Bitlis-Ahlat Müzeleri ile Sadberk Hanım ve Haluk Perk Müzesi müdür ve uzman çalışanlarına ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca bu tez Yüzüncü Yıl Üniveristesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı tarafından "2010-SOB-D012" nolu proje ile desteklenmiştir.

Son olarak çalışmalarım boyunca bana sabır ve anlayış gösteren desteğini esirgemeyen eşime ve kızıma da teşekkür ederim.

Bilcan GÖKCE
VAN-2011

KISALTMALAR

AFO	:Archiv für Orientforschung
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AJA	: American Journal of Archaeology
Albenda 1986	: *The Palace of Sargon King of Assyria,* Paris, 1986.
---------- 2005	: *Ornamental Wall Painting in the Art of the Assyrian Empire,* Leiden, 2005.
Anlağan 1998	: "Sadberk Hanım Müzesin'deki Bir Urartu Kemeri", *Palmet II,* İstanbul, 1998, 51-74.
AMI	: Archäologische Mitteilungen aus Iran
Amiet 1966	: *Elam. Auvers-su-Oise,* France, 1966.
AnAr	: Anadolu Araştırmaları
AntSt	: Anatolian Studies
AST	:Araştırma Sonuçları Toplantısı
Arman-Özenbaş 2006	:"Lydia Arabaları", *Arkeoatlas 5,* 2006, 136-139.
Ateşlier 2002	:"Pers Ölü Gömme Geleneğinde "Cenaze-Harmamaksa'ları", *Olba V,* Mersin, 2002.
Azarpay 1968	: *Urartian Art and Artifacts. A Chronological Study*, Berkeley/Los Angeles, 1968.
AÜDTCFD	: Anakara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
a.y.	: Aynı yazar
BM	: Bibliotheca Mesopotamica
Balkan 1964	: "Patnos'da Keşfedilen Urartu Tapınağı ve Urartu Sarayı", *Türk Tarih Kurumu Yıllık Konferansları I Atatürk Konferansları,* Ankara, 1964.
Barnett 1954	: "The Excavations of the British Museum at Toprak Kale, near Van: Addenda", *Iraq 16/1*, 1954.

----------1959 : "Further Russian Excavations in Armenia 1949-1953", *Iraq 21*, 1959.

---------- 1963 : "The Urartian Cemetery at Igdry", *Anatolian Studies 13*, 1963.

Barnett-Falkner 1962 : *The Sculptures of Asur-Nasir-Apli, II (883-859 B.C.) Tighlath-Pileser III (745-727 B.C.) Esarhaddon (681-669 B.C.) from the Central and South-West Palaces at Nimrud*, London, 1962.

Barnett, R. D.-
E. Bleibtreu-
G. Turner 1998 :*Sculptures from the Southwest Palace of Sennacherib at Nineveh*, British Museum, London, 1998.

Belli 1976-77 : "Van Bölge Müzesi'ndeki Çivi Yazılı Urartu tunç Eserleri", *Anadolu Araştırmaları 4-5*, 1976-77.

---------- 1982 : "Urartular'da Hayat Ağacı İnancı", *Anadolu Araştırmaları VIII,* 1982.

----------1987 : "Van Gölü'nün Güneyindeki Maden Yataklarının Mezopotamya İçin Önemi", *Uluslararası Assiyoroloji Kongresi XXXIV*, İstanbul, 1987.

----------1991 : "Ore Deposits and Mining in Eastern Anatolia in the Urartian Period: Silver, Copper, and Iron", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.*, (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991.

----------1998 : *Anzaf Kaleleri ve Urartu Tanrıları*, İstanbul, 1998.

----------2000b :"Urartuların Kullandıkları Müzik Aletleri ve Bunlardan Günümüze Ulaşanlar", *III. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu/III. International Symposium of Van Lake Region*, Ankara, 2007a.

----------2004 : *Urartu: Savaş ve Estetik/Urartu: War and Aesthetics*, İstanbul, 2004.

---------- 2007a :"Urartuların Kullandıkları Müzik Aletleri ve Bunlardan Günümüze Ulaşanlar", *III. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu/III. International Symposium of Van Lake Region*, Ankara, 2007a.

Biber 2004 : "Van Müzesi'nden "Hayvanlar Hâkimi" Betimli Bir Urartu Damga Mühürü", *Anadolu Araştırmaları XVII/2*, İstanbul, 2004.

BiOr : Bibliotheca Orientalis

Binst 1999 : *The Levant*, Könemann, 1999.

Bkz. : Bakınız

Black-Green 1992 : *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia*, British Museum Publication, 1992.

Boehmer 1965 : *Die Entwicklung Der Glyptic Wahrend Der Akkad Zeit*, Berlin, 1965.

Bokonyi 1972 :"An Early Represantation of Domesticated Horse in North Mesopotamia", *Sümer 28*, 1972.

Born-Seidl 1995 : *Schutzwaffen aus Assyrien und Urartu. SammlungGutmann IV*, Mainz, 1995.

Burney 1966 : "A First Seaseon of Excavation at the Urartian Citadel of Kayalıdere", *Anatolian Studies XVI,* 1966.

Ceylan 2000 : "Van Müzesi'nde Bulunan Urartu Bronz Çıngırakları", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi Sayı: 26*, Erzurum, 2000.

Chard 1937 : "An Early Horse Skeleton", *Journal of Heredity 9*, 1937.

cm. : Santimetre

COLLAN : *Colloquium Anatolicum*

Crouwell 1987 : Chariots in Iron Age Cyprus', *R.D.A.C.*, 1987.

Çavuşoğlu 2002 : *Urartu Kemerleri*, Erzurum, 2002, (Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

---------- 2004 :"Van Müzesi'nden Urartu Savaş Sahneli At Göğüslük Parçası", *Anadolu Araştırmaları XVII/2*, İstanbul, 2004.

----------2009 :"Bir Grup Urartu At Koşum Parçası", *27. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2*, Denizli, 2009.

---------- 2010 : "Van Müzesi'nden Bir Grup Taşıt Aksamı", *28. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* İstanbul, 2010, 115-130.

Çevik 1999 :"Hayat Ağacı'nın Urartu Kült Törenlerindeki Yeri ve Kullanım Biçimi", *Anadolu Araştırmaları XV*, 1999.

Çilingiroğlu 1984 : *Urartu ve Kuzey Suriye Siyasal ve Kültürel İlişkiler,* 1984.

---------- 1994 : *Urartu Tarihi*, Bornova, 1984.

---------- 1997 : *Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı*, İzmir, 1997.

---------- 2001 : "Temple Area", *Ayanis I*, (Ed.: A. Çilingiroğlu-M. Salvini), Roma, 2001.

Çiz. No. : Çizim No

Dalton 1964 :*The Treasure of The Oxus with Other Examples of Early Oriental Metal-Work,* London, 1964.

Davis vd. 1995 :*Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*, Berkeley, 1995.

Derin 1993 :*Demir Çağı'nda Doğu Anadolu'da Ölü Gömme Gelenekleri*, (Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir, 1993.

Diakonoff 1989 :"On Some New Trends in Urartu Philology and Some New Urartian Texts", *Archäologische Mitteilungen aus Iran 22*, 1989.

Diakonoff-Kashkai 1981 : *Geographical Names according to Urartian Texts*, Wiesbaden, 1981.

Drews 2004 : *Early Riders,* New York/London, 2004.

Ellis 1966 :"A Note on Some Ancient Near Eastern Linchpins", *Berytus 16*, 1966.

Env. No. : Envanter no

Erginsoy 1978 : *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 1978.

Erzen 1978 :*Çavuştepe I. Urartian Architectural Monuments of the 7th and 6th Centuries B.C. and A Necropolis of the Middle Age,* Ankara. 1978.

Falkenstein 1936 : *Archaische Texte aus Uruk*, 1936.

Farrokh 2007 :*Shadows in the Desert Ancient Persia at War*, Great Britain, 2007.

Frankfort 1939 : *Cylinder Seals*, London, 1939.

Gen. : Genişlik

Ghirsmann 1964 : "Notes Iraniennes XIV: Deux Oeillĕres en Bronze des rois d'Urartu, *Artibus Asiae 27*, 1964.

Godard 1950 : *Lé Tresor de Ziwiyé*, Haarlem, 1950.

Goff 1969 : "Excavations At Baba Jan, 1967: Second Peliminary Report", *İran 7,* 1969.

Gündüz 2000 : *M.Ö. I. Binin İlk Yarısında Anadolu Tasvir Sanatında Arabalar*, Ankara, 2000, (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Hambling 2006 : *Warfare in the Ancient Near East To 1600 BC Holy Warriors at the Drawn of History*, London/New York, 2006.

Haupthmann 1972 :"Die Grabungen auf dem Norşun Tepe, 1970", *In Keban Project 170 Activities*, Ankara, 1972.

Hintz 1969 : Altiranische Funde und Forshungen, Berlin, 1969.

Hodder 2006 : *Çatalhöyük. Leoparın Öyküsü*, İstanbul, 2006.

Hovhannissina 1973 : *The Wall-Paintings of Erebooni*, Yerevan, 1973.

Hrouda 1965 : *Die Kulturgeschichte des Assyrischen Flacbildes*, Bonn, 1965.

IrAnt : Iraniqa Antiqua

Işık 1976 : "Trakya'da İşleme Sanatı", *Türkiyemiz*, *Sayı 20*, İstanbul, 1976.

JCS : Journal of Cuneiform Studies

JNES : Journal Near Eastern Studies

KST : Kazı Sonuçları Toplantısı

Kalkan 2009 : "Akhaimenid Armenia, At ve Rhyta", *Arkeoloji Dergisi XIII/1*, 2009.

Kantor 1945 : *Plant Ormanent Its Origin and Development in the Ancient Near East*, Chicago, 1945.

Karageorghis 1967 : *Excavations in the Necropolis of Salamis*, I, Nicosia, 1967.

---------- 1973 : *Excavations in the Necropolis of Salamis III*, Nicosia, 1973.

Kat. No : Katalog No

Kellner 1991 : *Urartu: Ein Wiederentdeckter Rivale Assyriens*, München, 1991.

----------1991a :"Gürtelbleche aus Urartu", *Prahistorische Bronzefunde Abteilung XII, Band 3*, Stuttgart, 1991a.

----------1991b :"Grouping and Dating of Bronze Belts", *Urartu: A Metalworking Center in the First Millennium B.C.E.*, (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991.

----------1991c :"Medallions and Pectorals", *Urartu. A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), jerusalem, 1991c.

----------1991d :"Votive Plaques", *Urartu. A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), jerusalem, 1991d.

Konyar 2006 :"An Ethno-Archaeological Approach to the 'Monumental Rock Signs' in Eastern Anatolia", *Colloquium Anatolicum V*, 2006.

KUKN = Harutjunjan, N. V., :*Korpus Urartskich Klinoobraznych Nadpisej*. Nacional'aja Akademija Nauk Respubliki Armenii, Institut Vostokovedenija, Erevan, 2001.

Krupnov 1960 : *Drevnyaya Istoria Severnoga Kavkasa*, Moskova, 1960.

Layard 1849 :*The Monuments of Nineveh: From Drawings made on the Spot*, London, 1849.

LAR=Luckenbill, D. D. 1968 :*Ancient Records of Assyria and Babylonia I-II*, New York, 1968.

Lev. : Levha

Littauer-Crouwell 1976 :"A Bronze Chariot Group from the Levant in Paris", *Levant 8*, 1976.

----------1979 : *Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East*, Leiden, 1979.

----------2002a :"Ceremonial Treshing in the Ancient Near East", *Selected Writingson Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002a.

----------2002b : "Metal Wheel Tyres From the Ancient Near East", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002b.

----------2002c :"Early Metals Model of Wagons from the Levant", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002c.

----------2002d :"Rock Carvings of Chariots in Transcaucasia, Central Asia and Outer Mongilia", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002d.

Livarani 2006 : *Uruk the First City*, London, 2006.

Luckenbill 1968 : *Ancient Records of Assyria and Babylonia II*, Chicago, 1968.

m. : Metre.

MMJ :Metropolitan Museum Journal.

MÖ : Milattan Önce

Mellink 1971 :"Excavaions at Karataş-Semahöyük, Lycia, 1970", *American Journal Archaeology 75*, 1971.

Merhav 1991a :"Chariot and Horse Fittings", *Urartu: A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991.

----------1991b :"Ceremonial Buckets", *Urartu A Metaworking in the First Millenium B.C.E.,* (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991b.

----------1991c :"Comments on Silver Vessels", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.*, (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991c.

----------1991e :"Some Observations of Pectorals and Medallions", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.*, (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991e.

Meuszynkı 1981 :*Die Rekonstruktion der Reliefdarstellungen und ihrer Anordnung im Nordwestpalast von Kalhu (Nimrud),* Baghdader Forschungen 2, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1981.

Madhloom 1970 : *The Chronology of Neo-Assyrian Art*, London, 1970.

Morris 1999 :*Koruyucu Tılsımlar, Uğurlar, Muskalar, Nazarlıklar*, (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul, 1999.

Moorey 1971 :*Cataloque of the Ancient Persian Bronzes in the Ashmolean Museum,* Oxford, 1971.

----------1980 :Cemeteries of the First Millenium B.C. at Deve Hüyük, Near Carchemish, Salvaged by T. E. Lawrance and C. L. Woolley in 1913, Great Britain, 1980, BAR International Series 87.

----------1986 :"The Emergence of the Light, Horse Drawn Chariot in the Near-East c. 2000-1500 B.C.", *World Archaeology 18/2*, 1986.

Moortgat 1967 : *Die Kunst des alten Mesopotamien*, Köln, 1967.

Müler 1937 :"Das assyriche Ritual I. Texte zum assyrichen Königsritual", *Mitteilungen der Vorderasiatischen/Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesselschaft 41/3*, 1937.

M.Ö. : Milattan Önce

Nagel 1963 : *Altorientalische Kunsthandwerk*, Berlin.

Negahban 1996 :*Marlık the Complete Excavations Report Volume I, Text,* Philadelphia,1996.

Nolle 1992 : *Denkmäler vom Satrapensitz Daskyleion*, 1992.

OIP : Oriental Institute Publication

Oates 2004 : *Babil*, İstanbul, 2004.

Olmstead 1951 : *History of Assyria*, Chicago/London, 1951.

Orthmann 1971 : *Untersuchungen Zur Spathethitischen Kunst*, Bonn, 1971.

Özgen 1983 :"The Urartian Chariot Reconsidere: I Representational Evidence 9th 7th Centuries B.C"., *Anatolica X*, 1983.

Özgüç 1965 :*Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu-The Anatolian Group of Cylinder Seal Imprresions From Kültepe,* Ankara, 1965.

Özgüç 1966 :*Altıntepe I. Mimarlık Anıtları ve Duvar Resimleri /Architectural Monoments and Wall Paintings*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1966.

Özgüç 1969 :*Altıntepe II, Mezarlar-Depo ve Fildişi Eserler/Tombs, StoreHouse and Ivories*, Ankara, 1969.

PPS : Proceedings of the Prehistoric Society

Parrot 1970 :"Les Fouilles de Mari:18e Campagne (1969)", *Syria 47*, 1970.

Payne 2006 : *Urartu Çivi Yazılı Belgeler Kataloğu*, İstanbul, 2006.

Piggott 1968b :"The Earliest Wheeled Vehicles and the Caucasian Evidence", *Proceedings of the Prehistoric Society XXXIV*, 1968b.

Piotrovskij 1952 : *Karmir-Blur II 1949-1950*, Erivan, 1952.

----------1955 : *Karmir Blur III: Resultati Rabot…1949-1950 GG*, Erevan, 1955.

----------1966 : *Il Regno Di Van Urartu*, Incunabula Graeca Vol. XII, Roma, 1966.

---------- 1967 :*Urartu: The Kingdom of Van and its Art*, London, 1967.

---------- 1969 : *Urartu*, Cenevre, 1969.

Rehm 1997 : *Kykladen und Alter Orient Karlsruhe*, Karlsruhe, 1997.

Res. : Resim

Res. No. : Resim no

Rice 1957 :*The Scythians*, London, 1957.

Riemschneider 1956 : *Das Reich Am Ararat*, Heidelberg, 1956.

Roaf 1996 : *Mezopotamya ve Eski Yakındoğu*, (Çev. Zülal Kılıç), İstanbul, 1996.

Ruder, A.-Merhav, R. 1991 :"Technologies of Production of Metal Artifacts in the Urartu Culture", *Urartu A Metalworking Center in the First millenium B.C.E.*, (Ed.: Rivka merhav), Jerusalem, 1991.

Salonen 1951 : *Die Landfahrzeuge Des Alten Mesopotamien*, Helsinki, 1951.

Schauensee 1989 : "Horse Gear From Hasanlu", *Expedition 31*, 1989, 37-53.

Seidl 2004 : *Bronzekunst Urartus*, Mainz Am Rhein, 2004.

Sevin 1978 :"Assur ve Urartu At-Koşum Takımları Üzerine Bir Not", *Anadolu Araştırmaları VI*, İstanbul, 1978.

----------1988 : "Urartular'a Ait Dünyanın En Eski Karayolu", *Anadolu Araştırmaları* VI, 1988.

---------- 1991 : *Yeni Asur Mimarlığı I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991.

---------- 2007 :"Çavuştepe'den Kabartma Bezemeli Eşsiz Bir Tunç Eser", *Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan/VITA Festschrif in Honor of Belkıs Dinçol und Ali Dinçol,* 2007.

----------2010 : *Assur Resim Sanatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010.

Splinger 2005 : *War in Ancient Egypt*, Blackwell, 2005.

Stromenger-Hirmer 1964 : *The Art of Mesopotamia*, London, 1964.

Stronach 1958 :"Metal Objects from the 1957 Excavations at Nimrud", *Iraq 20/2*, 1958.

SA : Scientific American

SMEA : Studi Micenei ed Egeo-Anatolici

Tab. : Tablo

TAD : Türk Arkeoloji Dergisi

TAED : Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi

Tanabe vd. 1982 : *Studies in the Urartian Bronze Objects from Japanese Collections (I), Bullettin of the Ancient Orient Museum*, Tokyo, 1982.

Tappeiner 1986 : “Eine Beitrag zu den Wagenzügen auf den Stelen aus Daskyleion”, *EpigrAnat. 7*, 1986.

Taşyürek 1975a : *Urartu Kemerleri*, Ankara, 1975a.

TTK : Türk Tarih Kongresi

UE : Ur Excavations Reports

Unger 1932 :*Der Obelisk des Königs Assurnasirpal I aus Ninive*, Leipzig, 1932.

UPD= Diakonoff, I. M. 1963 :*Urartskiye Pisma i Dokumenti*, Moskova-Leningrad, 1963.

Van Loon 1966 : Urartian Art, 1966.

WA : World Archaeology

Walser 1966 : *Die Völkerschaften Auf Den Reliefs Von Persepolis*, Berlin, 1966.

Watelin 1934 : *Excavations at Kish, IV*, Paris, 1934.

Winter 1989 :“The Hasanlu Gold Bowl Thirty Years Later”, *Expedition 31*, 1989.

Wippler 2006 : *The Complete Book of Amuletler and Talismans*, Llewellyn, 2006.

Wreszinski 1935 : *Atlas zur Altägyptischen Kulturgeschichte, II,* Leipzig, 1935.

Young :“The Nomadic Impact: Gordion”, *In Dark Age and Nomads* (Ed.: Mellink M.J.) 1964.

1. GİRİŞ

1.1. KONUNUN ÖNEMİ VE AMACI

İnsanoğlunun tekerlekli taşıtlar üzerindeki seyahati yaklaşık olarak 5000 yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. Ağır ve büyük yüklerin belli bir mesafeye taşınması, savaş ve avlanma gibi nedenlerden dolayı araçlara ihtiyaç duyulduğu ve bu yüzden icat edildiği söylenebilir. Uygarlıkların dinsel ve sosyo-ekonomik hayatları için oldukça önemli olan taşıtların yapımında öncelikle ahşap kullanılmıştır. İlerleyen süreç içerisinde madenin keşfedilmesiyle bakır, demir ve bronz gibi metaller de taşıtlara ilave edilmiştir. Bilindiği üzere ahşap ve metal yatakları Yakındoğu'nun birçok bölgesinde büyük miktarda mevcuttu. Ayrıca taşıtların hareket edebilmesi için bir güce gereksinim duyulmuş olmalıydı. Eskiçağ toplumlarındaki bu güç problemi M.Ö. yaklaşık olarak 8. veya 7. binlerde yabani eşek ve öküzlerin evcilleştirilmesiyle çözüme kavuşmuş olmalıdır. Eldeki arkeolojik verilerden evcilleştirilen bu hayvanların M.Ö. 4. binlerin sonunda taşıtları çekmede kullanıldığı anlaşılmaktadır.[1] Ancak zamanla ehlileştirilen atlar hem binek hem de koşum hayvanı olarak öküz ve eşeklerle birlikte kullanılmaya devam etmiştir. Bu hayvanların ve taşıtların devletlerin siyasal, askeri ve ekonomik hayatlarında önemli bir yere sahip oldukları da görülmektedir.

Eldeki bilgilere göre tekerlekli taşıtlara ait görsel anlamda en eski veriler şimdilik M.Ö. 4. binin sonunda, Güney Mezopotamya'da Uruk tabaka IVa'da kil tablet üzerine kazınmış ve kızak olarak tanımlanan basit resimsel işaretlerlerden oluşmaktadır.[2] M.Ö. 3000–2500 yıllarında öküzlerin çektiği, sahibine saygınlık sağladığı düşünülen dört tekerlekli taşıtlar eşya ve insan taşımacılığında kullanılmıştır. Bu taşıtların yanı sıra "Ur Standart"ında[3] yabani eşekler tarafından çekilen taşıtlar ilk kez savaş sahnesinde betimlenmiştir. Yakındoğu'da M.Ö. 1600 yıllarından itibaren öküz ve yabani eşeklerle birlikte özellikle atlar hem binek hem de koşum hayvanı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde tekerlekli taşıtlar çoğunlukla, savaş ve av sahnelerinde yer almaya başlamıştır. Aynı zamanda dinsel törenler, yarışlar ve yük taşımacılığında da kullanılmışlardır.

Adlarına Assur kaynaklarında Uruatdri adı altında, en erken M.Ö. 1273 yılında rastlanan Urartular, Batıda Fırat Nehri'nden Doğuda İran Azerbaycanı'na, Kuzeyde Gökçe Göl ile Aras vadisinden Güneyde Toroslar ve Urmiye Gölü'nün güneyine kadar geniş bir alanda M.Ö. 9.–7. yüzyıllarda egemen güç olarak yaşamıştır. Urartuların hemen hemen her sanat dalında üstün eserler yarattıklarını ele geçen arkeolojik buluntulardan bilmekteyiz. Arkeolojik buluntular, madeni eserler, görsel sanatlar ve özellikle yazılı dokümanlar, taşıtların Urartularda önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. M.Ö. 1. binde Anadolu'da taşıtlar Urartu'da olduğu kadar Geç Hitit, Frig ve Lidya devletlerinde de ekonomik, askeri ve siyasi güç bakımından önemliydi.

Bugüne kadar yapılmış olan çalışmalarda Urartu savaş taşıtları ile çeşitli müzelerden bazı taşıt aksamları ve koşum takımları incelenmiştir. Ancak savaş taşıtlarının yanı sıra

---

[1] Stuart Piggot, "The Beginnings of Wheeled Transport", *Scientific American 219/1*, 1968, 82.

[2] A.y., "The Beginnings of Wheeled Transport", 1968a, *SA 219/1*, 82, 85; a.y., "The Earliest Wheeled Vehicles and the Caucasian Evidence", 1968b, *PPS XXXIV*, 271, Çiz. 2:a-b; Littauer–Crouwel, *a.g.e*, 1979, 13, Çiz. 1.

[3] Eva Strommenger-Max Hirmer, *The Art of Mesopotamia*, London, 1964, Res. 72; William J. Hamblin, *Warfare in the Ancient Near East To 1600 BC Holy Warriors at the Drawn of History*, London/New York, 2006, 133, Res. 4/a.

Urartu'nun sosyal ve dinsel hayatında kullanılan taşıtlar, bunların tipleri, kullanım amaçları ve taşıt çekicilerine tam olarak bir açıklık getirilememiştir. Bu sebeple bu çalışmamızda, betimleme sanatı, yazıtlar ve arkeolojik buluntular ışığında Urartu'da kullanılan tekerlekli taşıtların tipleri, kullanım amaçları, taşıt çekicileri ve bu taşıtların Urartu devleti üzerine ekonomik ve siyasi gelişme ile sağladığı katkı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunların yanı sıra çalışmamızda betimleme sanatından yola çıkılarak Urartu taşıtlarına ait birkaç restitüsyon çalışması yapılmıştır. Yine taşıtlara açıklık getirebilmek amacıyla şimdiye kadar yapılan arkeolojik kazılarda ele geçmiş az sayıdaki örnek dışında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan izinler çerçevesinde Adana, Bitlis-Ahlat, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Van Arkeoloji Müzeleri ile Sadberk Hanım ve Haluk Perk Müzelerinde bulunan taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde çalışılmıştır. Yayınlanmış ve müzelerde çalışılmış olan eserleri çalışırken esas amaç, tipoloji yapılarak bunların taşıtlarda ve koşum hayvanlarında kullanım yerleri ve ne amaçla kullanıldıklarına netlik getirmek, bir kataloğunun oluşturularak genel özelliklerini tespit etmek, üzerlerinde görülen süslemelerin belirlenmesidir. Bunların sonucunda taşıtlar ve gelişimleri üzerinden Urartuların Önasya uygarlıkları arasındaki yeri, bölge kültürlerine katkıları, etkilediği ya da etkilendiği kültürler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2. KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR

Urartu uygarlığı üzerine son yıllarda Türkiye'de ve Dünya'da çok sayıda yayın yapılmıştır. Ancak bu kadar yayın yapılmasına rağmen Urartular'ın (sosyal, dinsel ve askeri) hayatlarında önemli bir yer tutan tekerlekli taşıt kullanımı konusunda yeterli çalışma yapılmamıştır. Engin Özgen[4] ve Peter Calmayer[5] yaptıkları makalelerde savaş taşıtlarına değinmiştir. Ayrıca çeşitli makalelerde Urartu koşum takımları içerisinde yer alan gemler[6], çıngıraklar[7], göz siperlikleri[8], göğüs plakaları[9], alınlıklar[10], alınbantları[11], diskler[12], omuz süsü/pendant[13], taşıt aksamlarından dingil ucu başlıkları[14], taşıt oku ucu başlıkları[15],

---

[4] Engin Özgen, "The Urartian Chariot Reconsidered", *Anatolica LXXVII*, 1983, 111-131.

[5] Peter Calmayer, "Zu Einem Ziselierten Bronzehelm Des 8. Jahrhunderts", *AMAI 19*, Berlin, 1986, 80-86.

[6] O. Aytuğ Taşyürek, "Some Inscribed Urartian Bronze Armour", *Iraq 37*, 1975b, 152; Sandro Salvatori, "Notes on the Chronology of Some Urartian Artifacts", *East and West 26/1-2*, 1976, 88, Lev. 13. 17-19; Gerd Gropp, "Ein Pferdegeschirr und Streitwagen Aus Urartu", *IA XVI*, 1981, Lev. 1.a, Lev. II.b; Recep Yıldırım, "Urartu At Gemleri", *Beletten :LI/200*, Ankara, 1987; a.y., "Eski Çağlarda At Gemleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 1*, 1987, 225-237.

[7] Oktay Belli, "Van Bölge Müzesindeki Çivi Yazılı Urartu Tunç Eserleri", *AnadArş IV-V*, İstanbul, 1976-77, 198-207; Hans-Jörg Kellner, "Datierungsfragen zu Urartu", *Skythika*, München, 1987, Lev. 24.1; Belli, a.g.m., 1976-77, 198-208; Oya San, "Some Urartian Bronze Artifacts From Diyarbakır Museum", *TAED*, 2007, 28-32; Alpaslan Ceylan, "Van Müzesi'nde Bulunan Urartu Bronz Çıngırakları", *AD, Sayı: 26*, Erzurum, 2000, 1-27.

[8] Belli, a.g.m., 1976-77, 192-193; R. Ghirsmann, "Notes Iraniennes XIV Deux Oeilleres En Bronze Des Rois D'Urartu", *Artibus Asiae Vol. 27, No.1/2*, 1964, 49-51; Gropp, a.g.m., 1981, Lev. 1.c; Oktay Belli, "Urartu Kralı İşpuiniye Ait Çiviyazılı ve Resimli Tunç Eserler", *AnadArş IX*, İstanbul, 1983, 342-344.

[9] Gropp, a.g.m.,1981, Lev. III.a-c.; Kellner, a.g.m., 1987, Lev. 20.2-4; Peter Calmayer-Ursula Seidl, "Zu Einem Pferse-Pektorale Des İşpuini", *AA*, 1986, 309-314; Rafet Çavuşoğlu, "Van Müzesi'nden Urartu Savaş Sahneli At Göğüslük Parçası", *AnAr XVII/2*, İstanbul, 2004, 67-77.

[10] Belli, a.g.m., 196-77, 193-198; Gropp, a.g.m., 1981, Lev. 1.b; Kellner, a.g.m, 1987, Lev. 20.1.1a, Lev. 21.1.

[11] M. Taner Tarhan-Veli Sevin, "İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Urartu Bronz At-Koşum Parçaları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi Sayı:6*, İstanbul, 1975, 45-61; Oktay Belli, "Urartu Krallığı'nda Çivi Yazılı Metal Eşya ve Silahlar", *Anatolian/Thracian Studies in Honour of Zafer Taşlıklıoğlu Armağanı Anadolu ve Trakya Çalışmaları, Cilt-Volume I*, İstanbul, 1999, 271-287.

[12] Belli, a.g.m., 1976-77, 177-192; Peter Calmayer-Ursula Seidl, "Eine Frühurartaische Siegesdarstellung", *AntSt XXXIII*, 1983, 103-114; Belli, a.g.m., 1983, 325-340; E. Haerinck-B. J. Overlaet, "Zur Funktion Einiger Urartaischer Bronze Gegenstande", *IA XIX*, Gent, 1984, Lev. IV.

[13] Haerinck- Overlaet, a.g.m., 1984, Lev. II-III.

boyunduruk süslemeleri[16], dingil çivileri[17] ve boyunduruk semeri ucu[18] teçhizatlarına da değinilmiştir. Bunların yanı sıra çeşitli dönemlerde yapılmış kale ve nekropol kazılarına ilişkin raporlarda, herhangi bir değerlendirmeye girilmeden birkaç taşıt aksamı ve koşum takımından söz edilmiştir. Örnek olarak, Warke Toprakkale[19], Piotrovskii Karmir Blur[20], Barnett Iğdır/Melekli[21] Nekropolü, Belli Aşağı ve Yukarı Anzaf Kaleleri[22], Burney Kayalıdere[23] verilebilir.

Bunların dışında genel olarak Urartu uygarlığına ait yayınlar içinde Urartu taşıtları, bazı taşıt aksamları ve koşum takımlarına yer verilmiştir. Sevin *Eski Anadolu ve Trakya* isimli kitabında "Urartu Ordusu ve Silahları" başlığı altında koşum takımları ve taşıtlardan söz etmektedir. [24] Çilingiroğlu *Urartu ve Kuzey Suriye Siyasal ve Kültürel İlişkiler* adlı kitabının bir bölümünde savaş taşıtlarını değerlendirmişdir.[25] Azarpay *Urartian Art and Artifacts* adlı kitabında birkaç Urartu koşum takımına[26], Seidl *Bronze Kunst Urartus* adlı kitabında taşıt aksamları ve koşum takımlarına yer vermiştir. [27] *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* adlı eserde Merhav "Chariot Accessories"[28], Seidl "Horse Trappings"[29], Merhav "Pairing and Grouping of Chariot and Horse Fittings"[30], adlı başlıklar altında taşıt aksamları ve koşumlarına değinmişlerdir.

Ayrıca Özgen The *Urartian Bronze Collection At the University Museum: The Urartian Armor* adlı doktora tezinde birkaç taşıt aksamı ve koşum takımından[31]; Gündüz *M.Ö. I. Binin İlk Yarısında Anadolu Tasvir Sanatında Arabalar* isimli doktora tezinde Geç Hitit, Frig taşıtlarının yanı sıra Urartu savaş taşıtlarından söz etmektedir. [32]

Ayrıca özellikle Urartuların merkezi olan Van Gölü havzası başta olmak üzere tüm Anadolu'da yürütülen arkeolojik kazı ve araştırmaların takip edilebilmesi için, Kazı Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı, Müze Kazıları Seminer Toplantıları, Belleten ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı diğer müracaat kaynakları olmuştur.

---

[14] Ursula Seidl, "Einige Urartaische Bronzezylinder (Deichselkappen?)", *AMAI 13*, Berlin, 1980, 69-79; A.y., "Corrigendum Zu 'Einige Urartaische Bronzezylinder", *AMAI 15*, 1982, 101; Haerinck-Overlaet, a.g.m., 1984, Lev. VI-VIII.
[15] Tahsin Özgüç, "Urartu and Altıntepe", *Archaeology 22/4*, 1969, 257-261.
[16] Seidl, a.g.m., 1980, Lev. XIV-XV.
[17] Gropp, a.g.m., 1981, Lev. II. c.d; Seidl, a.g.m., 1982, 102.
[18] Gropp, a.g.m., 1981, Lev. II.e.
[19] Rudolf Bernard Watke, *Toprakkale. Untersuchungen zu den Metallobjectin im Vorderasiatischen Museum zu Berlin*, 1990.
[20] Boris B. Piotrovskii, Karmir Blur-III, *Archeologiceskie Raskopki von Armenii, No. 5*, Erevan, 1955.
[21] Richard D. Barnett, "The Urartian Cemetery at Igdry", *AntSt 13*, 1963.
[22] Oktay Beli, "2006 Yılı Yukarı Anzaf Urartu Kalesi Kazısı", *29 KS T 1*, Ankara, 2008, 189.
[23] Charles A. Burney, "A First Season of Excavations At the Urartian Citadel of Kayalıdere", *AntSt Vol. XVI*, 1966, 99.
[24] Veli Sevin, *Eski Anadolu ve Trakya. Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar*, İstanbul, 2003, 220-221.
[25] Altan Çilingiroğlu, *Urartu ve Kuzey Suriye Siyasal ve Kültürel İlişkiler*, İzmir, 1984.
[26] Guitty Azarpay, *Urartian Art and Artifacts*, Los Angeles, 1968, 11,15,25.
[27] Ursula Seidl, *Bronze Kunst Urartus*, Mainz am Rhein, 2004, 77-83, 93-99, 104-121.
[28] Rıvka Merhav, "Chariot Accessories", *Urartu A Metal Working Center in the First Millenium B.C.*,Jerusalem, 1991 (Ed.: R. Merhav), 50-52.
[29] Ursula Seidl, "Horse Trappings", *a.g.e.*, 1991 (Ed.: R. Merhav), 52-78.
[30] Rivka Merhav, "Pairing and Grouping of Chariot and Horse Fittings", *a.g.e.*, 1991 (Ed.: R. Merhav), 78-96.
[31]Engin Özgen, *The Urartian Bronze Collection At the University Museum: The Urartian Armor*, Pensilvanya, 1979, 113-206.
[32] Serhan Gündüz, *M.Ö. I. Binin İlk Yarısında Anadolu Tasvir Sanatında Arabalar*, Ankara, 2000, (Ankara Üniversitei, Basılmamış Doktora Tezi).

Yakındoğu uygarlıklarına ait taşıtlar, aksamlar ve koşum takımları ile ilgili olarak: Mary Aiken Littauer-Joost H. Crouwell "Chariots with Y-Poles in the Ancient Near East" [33], "Assyrian Trigas and Russian Dvoikas" [34], "Metal Wheel Tyres from the Ancient Near East" [35], "Ceremonial Threshing in the Ancient Near East" [36], "Terracotta Models as Evidence for Wheeled Vehicles with Tilts in the Ancient Near East" [37], "A Near Eastern Bridle Bit of the Second Millenium B.C. in New York" [38], M. A. Littauer "New Light on Assyrian Chariot" [39], "The Function of the Yoke Saddle in Ancient Harnessing" [40], "Bits and Pieces" [41], Sandor Bokonyi "An Early Representation of Domesticated Horse in North Mesopotamia" [42], P. R. S. Moorey "The Emergence of the Light, Horse-Drawn Chariot in the Near East c. 2000-1500 B.C." [43], D. Collon-Joost H. Crouwell-Mary Aiken Littauer "A Bronze Age Chariot Group From the Levant in Paris"[44], "Early Metal Models of Wagons from the Levant" [45], Paulina Albenda "The Gateway and Portal Stone Reliefs from Arslan Tash" [46], Helene J. Kantor "A Bronze Plaque with Relief Decoration from Tell Tainat" [47], R. D. Barnett "North Syrian and Related Harness Decoration"[48], Maude De Schauensee, "Horse Gear from Hasanlu"[49], Oscar White Muscarella "The Iron Age Dinkha Tepe, Iran"[50], Harald Hauptmann "A Late Bronze Age Spoked Wheel from Lidar Höyük in Southeast Turkey"[51], Joost H. Crouwell "Chariots in Iron Age Cyprus"[52], "Carts in Iron Age Cyprus"[53], Mary Aiken Littauer-Joost H. Crouwell "An Egyptian Wheel in Brooklyn" [54], Marya Aiken Littauer "An Element of Egyptian Horse Harness"[55], Thornton Chard "An Early Horse Sceleton"[56], A. C. Western "A Wheel Hub from the Tomb of Amenophis III"[57], Cyril Aldred "An Unusual Fragment of New Kingdom Relief"[58] makaleleri ile T. A. Madhloom[59], R. D. Barnett, M.

---

[33] Mary Aiken Littauer-J. H. Crouwell, "Chariots with Y-Poles in the Ancient Near East", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Boston-Köln, 2002, 238-245.
[34] A.y., "Assyrian Trigas and Russian Dvoikas", *a.g.e*, 2002, 258-259.
[35] A.y., "Metal heel Tyres from the Ancient Near East", *a.g.e*, 2002, 261-272.
[36] A.y., "Ceremonial Threshing in the Ancient Near East", *a.g.e*., 2002, 329-335.
[37] A.y., "Terracotta Models as Evidence for Wheeled Vehicles with Tilts in the Ancient Near East", *a.g.e.*, 2002, 380-407.
[38] A.y., "A Near Eastern Bridle Bit of the Second Millenium B.C. in New York", *a.g.e.*, 2002, 505-514.
[39] Mary Aiken Littauer, "New Light on the Assyrian Chariot", *a.g.e.*, 2002, 246-260.
[40] A.y., "The Function of the Yoke Saddle in Ancient Harnessing", *a.g.e.*, 2002, 389-486.
[41] A.y., "Bits and Pieces", *a.g.e.*, 2002, 487-504.
[42] Sandor Bokonyi "An Early Representation of Domesticated Horse in North Mesopotamia", *Sumer vol. XXVIII/1-2*, 1972, 35-38.
[43] P. R. S. Moorey, "The Emergence of the Light, Horse-Drawn Chariot in the Near-East c. 2000-1500 B.C.", *WA, Vol. 18, No. 2*, 1986, 196-215.
[44] D. Collon-J. Crouwell-M. A. Littauer, "A Bronze Age Chariot Group from the Levant in Paris", *a.g.e*, 2002, 174-189.
[45] Mary Aiken Littauer-J.H. Crouwell, "Early Metal Models of Wagons from the Levant", *a.g.e*, 2002, 336-380.
[46] Pauline Albenda, "The Gateway and Portal Stone Reliefs from Arslan Tash", *BASOR 271*, 1988, 5-29.
[47] Helene J. Kantor, "A Bronze Plaque with Relief Decoration from Tell Tainat", *JNES, Vol. 21, No. 2*, 1962, 93-117.
[48] R. D. Barnett, "North Syrian and Related Harness Decoration", *VA*, 21-26.
[49] Maude De Schauensee, "Horse Gear from Hasanlu", *Expedition vol. 31/2-3*, 1989, 41-47.
[50] Oscar White Muscarella, "The Iron Age at Dinkha Tepe, Iran", *MMJ, Vol. 9*, 1974, 35-90.
[51] Harald Hauptmann, "A Late Bronze Age Spoked Wheel from Lidar Höyük in Southeast Turkey", *a.g.e.*, 2002, 314-326.
[52] A.y., "Chariots in Iron age Cyprus", a.g.m., 141-173.
[53] A.y., a.g.m., 2002, 211-238.
[54] Mary Aiken Littauer-Joost H. Crouwell, "An Egyptian Wheel in Brooklyn", *a.g.e.*, 2002, 298-313.
[55] A.y., "An Element of Egyptian Horse Harness", *a.g.e.*, 2002, 521-530.
[56] Thornton Chard, "An Early Horse Sceleton", *Journal of Heredity 9*, 1937, 317-319.
[57] A. C. Western, "A Wheel Hub from the Tomb of Amenophis III", *The JEA, Vol. 59*, 1973, 91-94.
[58] Cyril Aldred, "An Unusual Fragment of New Kingdom Relief ", *JNES, Vol. 15, No. 3*, 1956, 150-152.

Falkner[60], Stuart Piggott[61], Mario Liverani[62], Eva Strommenger[63], William J. Hamblin[64], Andrea Godard[65], Peter Calmeyer[66], P. R. S. Moorey[67], Gerold Walser[68], Maria Brosius[69], S. R. Young[70], R. M. Boehmer[71], Muhhibe Darga[72], İ. Pek-A. K. Tosun ve R. Tekeoğlu[73], H. Kökten[74], Nimet Özgüç[75], Edibe Uzunoğlu[76] ve Leonard Wooley[77], J. K. Anderson[78], Ulf Jantzen[79], Penelope Fox[80] ve Anthony J. Spalinger[81] tarafından yayınlanan kitaplarda yer bulmaktadır.

Kaflkasya'daki tekerlekli taşıtlar, bunların aksamları ve koşum takımları: Maria Povrebova, "The Emergence of Chariots and Riding in the South Caucasus" [82], Stuart Piggott, "The Earliest Vehicles and the Caucasian Evidence"[83] ve "Chariots in the Caucasus and in China" [84], M. A. Littauer "Rock Carvings of Chariots in Transcaucasia, Central Asia and Outer Mongolia" [85], Stuart Piggott "Bronze Age Chariot Burials in the Urals" [86] adlı makaleler ile Konstantin Picchelauri,[87] Jeannine Davis-Kimball Vlademir A. Bashilov Leonid T. Yablonsky[88] tarafından yayınlanan eserlerde yer almaktadır.

---

[59] T. A. Madhloom, *The Chronology of Neo-Assyrian Art*, London, 1970, 7-36.
[60] R. D. Barnett ve M. Falkner, *The Sculpture Asur-Nasır-Apli II (883-859 B.C.) Tıglath Pıleser III (745-727 B.C.) Esarhaddon (681-669 B.C.) from the Central and South West Palaces at Nimrud*, London, 1962.
[61] Stuart Piggott, *The Earliest Wheled Transport*, Hungary, 1983.
[62] Mario Liverani, *Uruk the First City*, London, 2006.
[63] Eva Strommenger, *The Art of Mesopotamia*, London, 1964.
[64] William J. Hamblin, *Warfare in the Ancient Near East to 1600 B.C.*, London/New York, 2005.
[65] Andrea Godard, *Le Tresor De Ziwiye*, Haarlem, 1950.
[66] Peter Calmayer, *Datierbare Bronzen Aus Luristan und Kirmanshah*, Berlin, 1969.
[67] P. R. S. Moorey, *1971 Catalogue of the Ancient Persian Bronzes in the Ashmolen Museum*, Oxford, 1971; A.y., *Ancient Bronzes from Luristan*, British Musuem, 1974.
[68] Gerold Walser, *Die Völkerschaften Auf Den Reliefs Von Persepolis*, Berlin, 1966.
[69] Maria Brosius, *Peoples of the Ancient World the Persians*, London/New York, 2006
[70] S. R. Young, *The Great Eary Tumuli*, Pensilvanya, 1981; S. R. Young, "The Campaign of 1955 at Gordion Preliminary Report", *AJA LX*, 249-266, 1956; S. R. Young, "The 1961 Campaign at Gordion", *AJA 6*, 153-168, 1962.
[71] R. M. Boehmer, *Die Kleifunde von Boğazköy*, Berlin, 1972.
[72] M. Darga, *Hitit Sanatı*, İstanbul, 1992.
[73] İ. Pek-A. K. Tosun ve R. Tekeoğlu, "Adana Geç Hitit Heykeli Kurtarma Kazısı 1997 Yılı Çalışması Sonuçları", *IX Müze Kurtarma Kazıları Semineri,* Antalya, 1999, 27-29.
[74] H. Kökten, "Balıkkesir Üçpınar Tümülüsü Araba Buluntuları Konservasyon Projesi", *AST XI*, 1993, 221-227.
[75] Nimet Özgüç, "Two Seals Impresions from Kültepe and Kırıkbayır Relief ", *BM 21*, 1986, 197-202.
[76] Edibe Uzunoğlu, *Three Hititte Cylinder Seals in the İstanbul Archaeological Museum Ancient Anatolia*, 1986, 77-81.
[77] Leonard Wooley, *Carchamish III*, London, 1952.
[78] J. K. Anderson, *Ancient Grek Horsemanship*, Los Angles, 1961.
[79] Ulf Jantzen, *Agyptische und Orientalische Bronzen Aus Dem Heraion von Samos*, Bonn, 1972.
[80] Penelope Fox, *Tutankhamun's Treasure*, Oxford, 1951.
[81] Anthony J. Spalinger, *War in Ancient Egypt the New Kingdom*, Blackwell,2005.
[82] Marıa Povrebova, "The Emergence of Chariots and Riding in the South Caucasus", *OJA, 22/4*, 2003, 397-409.
[83] Stuart Piggott, "The Earliest Vehicles and the Caucasian Evidence", *PS, Vol. XXXIV*, 1968, 266-318.
[84] A.y., "Chariots in the Caucasus and in China", *Antiquity XLVIII*, 1974, 16-24.
[85] Mary Aiken Littauer, "Rock Carvings of Chariots in Transcaucasia, Central Asia and Outer Mongolia", *a.g.e.*, 2002, 106-135.
[86] Stuart Piggott, "Bronze Age Chariot Burials in the Urals", *Antiquity*, 289-303.
[87] Konstantin Picchelauri, *Waffen der Bronzezeit aus Ost-Georgien*, 1997, 26-28.
[88] Jeannine Davis-Kimball Vladimir A. Bashilov Leonid T. Yablonsky, *Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*, Berkeley, 1995.

1.3. YÖNTEM VE ÇALIŞMA DÜZENİ

Çalışma Düzeni

Bu tez çalışmasında öncelikle konunun daha iyi kavranabilmesi için bizden önceki çalışmalara ulaşılmıştır. Bu amaçla Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphaneleri ile İstanbul Alman Arkeoloji ve Hollanda Arkeoloji Enstitülerinde kaynak taramaları yapılmış ve fotokopiler çekilmiştir. Ayrıca internet ortamında da taramalar yapılmıştır. Bilkent, ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitelerinin kütüphanelerindeki bazı kaynaklara da ulaşılmıştır. Konunun daha iyi kavranabilmesi için günümüz atlı arabacılarıyla görüşmeler yapılmıştır.

Daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden alınan izin çerçevesinde; Adana, Erzurum, Elazığ, Bitlis-Ahlat, Van, Gaziantep Müzeleri ile Sadberk Hanım ve Haluk Perk Özel Müzelerinde araştırmalarda bulunulmuştur. Konumuz kapsamına giren eserler tespit edilip bunların envanter bilgileri alınmış, fotoğrafları çekilmiş ve estampajları çizilmiştir.

Söz konusu tüm bu etütler sonucunda elde edilen bilgi ve belgeler ışığında çalışma ortaya konulmuş ve aşağıdaki plan uygulanmıştır.

Tez Yazım Düzeni

Giriş Bölümü'nde konunun önemi ve amacı, kaynak ve araştırmalar, yöntem ve düzen ile eserlerin ele geçtikleri yerler konusunda bilgiler verilmiştir. Daha sonra konunun daha iyi anlaşılabilmesi için ve kullanılan terminolojiyi belirlemek amacıyla "Terminoloji" adı altında bir alt bölüm oluşturulmuştur.

İkinci bölümde tekerlekli taşıtların başlangıcından Demir Çağı sonuna kadar Yakındoğu, Kafkasya ve kısmen de olsa Avrupa'daki gelişimi izlenmeye çalışılmıştır. Bahsi geçen bu bölgelerde taşıtların gelişimi bazı benzer özellikler göstermekle beraber, kültürlerin yerel özelliklerini barındıran çeşitlilik de arz ettikleri gözlenmiştir. Bunların her birini çalışmanın sadece bu bölümünde ayrıntılarıyla incelemek olanaklı değildir. Bu nedenle çalışmamızda konumuz kapsamındaki eserlerin daha çok ortak ve genel özellikleri dikkate alınmış ayrıntılardan kaçınılmıştır. Tezimizin esasını oluşturan Urartu devletinin egemen olduğu Van Gölü merkezli bölge ile bu bölgeyle yakın ilişkili bölgelerde özellikle Demir Çağı kültürlerindeki etkileşime ağırlık verilmiştir.

Üçüncü bölümde Urartu metal işlemeciliğinde malzeme ve teknikler diye bir başlık oluşturulmuştur. Malzeme bölümü metal, ahşap ve dokuma-deri başlıkları altında değerlendirilmiştir. Teknikler adlı bölüm ise yapım ve bezeme olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Dördüncü bölümde Urartu betimleme sanatı, yazılı kaynakları ve kazı buluntuları ışığında Urartulularda görülen tekerlekli taşıt tipleri dört ve iki tekerlekliler olarak gruplandırılmıştır. Daha sonra bu başlıklar altında tekerlekli taşıtlar teçhizatlarına göre değerlendirilmiştir. Yine aynı bölümde tekerlekli taşıtların kullanım amaçları ve taşıt çekicileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Beşinci bölümde Urartu'da taşıt aksamları ile koşum takımlarının tipolojisi yapılmıştır. Tipoloji şimdiye kadar yayınlanmış eserler, müze çalışmalarından elde edilen

malzemeler ile betimleme sanatında görülenlerden oluşmaktadır. Eserlerin tipolojisi oluşturulurken öncelikle iki ana başlık meydana getirilmiştir. Buna göre incelemiş olduğumuz eserler ait oldukları ana başlık altında işlevlerine göre gruplandırılmışlardır. Daha sonra eserler kendi içerisinde formlarına göre sınıflandırılmıştır. Farklı durumlarda alt gruplar oluşturulmuştur.

Altıncı bölümde taşıt aksamları ve koşum takımlarında ikonografya yapılmıştır. Buna göre eserler üzerinde görülen figürler, motifler ve semboller tek tek ele alınıp ayrıntılarıyla incelenmişlerdir.

Yedinci bölümde tarihsel gelişim yapılmıştır. Elde edilen bilgiler neticesinde Urartu taşıtlarının krallığın başlangıcından sonuna kadar nasıl bir gelişim izlediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sekizinci bölümde yaptığımız çalışmanın genel bir değerlendirilmesi oluşturulmuştur.

Dokuzuncu bölümde yapılan tüm karşılaştırmalar ve değerlendirmeler ışığında, incelemiş olduğumuz eserlerin çağdaş kültürlerle benzerlikleri ya da farklılıkları, Ön Asya dünyası içindeki yeri ve taşıdıkları önem sonuç bölümünde verilmiştir.

Onuncu bölümde müzelerdeki araştırmalar ve çalışmalar sonucunda tespit edilen eserler ile bugüne kadar Urartu merkezlerinde yapılmış bilimsel arkeolojik kazılar ile define kazılarından ele geçen ve yayınlanmış olanlar katalogda yer almıştır. Katalogda eserin adı, malzemesi, tip no, buluntu yeri, bugün bulunduğu yer, müze envanter no, müzeye geliş şekli, kazı envanter no, çizim no, resim no, ölçüleri, yayınlandığı yer ile tarihi gibi bilgiler verilmiş ayrıca eserin tanımı yapılarak çizimlerle desteklenmiştir. Katalog bölümü taşıt aksamları ve koşum takımları olmak üzere iki ana başlık altında gruplandırılmıştır.

Katalog şablonu aşağıdaki gibidir:

Katalog No :
Adı :
Malzemesi :
Tip No :
Buluntu Yeri :
Bugün Bulunduğu Yer:
Müze Envanter No :
Müzeye Geliş Şekli :
Kazı Envanter No :
Çizim No :
Resim No :
Boyutları :
Yayınlandığı Yer :
Tarih :

Çalışmanın sonunda konuya ilişkin kaynaklar, çizim, fotoğraf, tablolar ve resim listesi verilmiş ve çalışma çizim, fotoğraflar, tablolar ve resimler ile sonlandırılmıştır.

1.4.TERMİNOLOJİ

Bu tez çalışmasında Urartu uygarlığının yanı sıra Yakındoğu'da arkeolojik kazılardan ele geçen, betimlemelerde görülen ve yazılı kaynaklarda bahsi geçen taşıt aksamları ile koşum takımlarının terminolojisi oluşturulmuştur[89] **(Çiz. 1a-b)**.

Taşıtlar:

-İki Tekerlekli Taşıt: İki tekerlek üzerine monte edilmiş av, savaş, tören ve yarışların yanı sıra yük (insan veya malzeme) taşımada da kullanılan taşıt tipi.

-Dört Tekerlekli Taşıt: Her zaman dört tekerlekli olan genellikle yük (insan veya malzeme) taşımada kullanılan taşıt tipi.

-Dört ya da Altı Tekerlekli Kuşatma Taşıtı: Dört ya da altı tekerlekleri olan ön kısımları kule, mızrak ya da hayvan başı biçimli saldırı taşıtı.

Taşıt Tabanı: Üzerine taşıt kasasının monte edildiği dingil ve taşıt okunun bağlandığı taşıyıcı iskelet.

Taşıt Kasası: Taşıtların tabanını ve üst yapısını belirten genellikle kare, dörtgen, yatay "D" planlı ve zaman zaman geometrik ve bitkisel motiflerle dekore edilmiş olan parça.

Taşıt Tentesi: Taşıt kasalarının üzerini kısmen ya da tamamen kapatan saz, ahşap, deri ya da kumaştan yapılmış, olasılıkla güneş, yağmur ve kardan korunmak için kullanılan örtü ya da çatı.

Tekerlek:

—Çubuklu (Haç) Tekerlek: Tekerleği oluşturan ahşap parçaları birbirine tutturabilmek ve sağlamlaştırmak amacıyla tekerlek dış yüzeyine, yatay ve dikey olarak monte edilen çubuklara sahip parça.

—Parmak Tekerlek: Dingil başlığından belirli açılarla tekerleğe monte edilen en az dört veya daha çok sayıdan oluşan metal ya da ahşap parça.

Tekerlek Yuvası: Parmakların bir ucunun içine yerleştirildiği ve arasından dingilin geçtiği parça.

Tekerlek Kelepçesi: Tekerleği sağlamlaştırmak için çemberlerin (jant) olduğu kısma takılan metal parça.

Parmak (İspit)[90]: Tekerlek yuvasından belirli açılarla çemberlere (jant) monte edilen uzun ahşap ya da metal parça.

Jant: Parmakların dış taraftaki uçlarının içine girdiği yuvaların bulunduğu parça.

Dış Lastik: Deri, ahşap ya da metal olabilen tekerleğin dış yüzeyini çevreleyen ve tekerleği aşınmalardan koruyan bazen üzerine kabaraların (ağaç ya da metal yapımı çivi) monte edildiği parça.

Dingil: Kasanın altından enlemesine geçen, tekerleklerin ortasına monte edilen metal ya da ahşaptan oluşan yuvarlak kesitli parça.

Dingil Ucu Başlığı: Dingilin her iki ucuna tekerleğin çıkmaması ve sürtünmeyi önlemek için çiviyle tutturulan silindir, mantar biçimli süslü veya süssüz parça.

---

[89]Tez çalışmamızda terminoloji konusu oluşturulurken, Serhan Gündüz'ün *M.Ö. I. Binin İlk Yarısında Anadolu Tasvir Sanatında Arabalar* adlı basılmamış doktora tezinden, Mary Aiken Littauer-Joost H. Crowell'in *Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East* adlı kitabı ile Rafet Çavuşoğlu'nun "Van Müzesi'nden Urartu Taşıt Aksamları" adlı makalede yapılmış olan terminoloji bölümünden yararlanılmıştır. Ayrıca bu bölümde tarafımızca yeni terimler eklenmiş ve işlevleri bilinmeyen bazı parçalara da yer verilmiştir.

[90]Bugüne kadar yapılmış olan çalışmalarda ispit kullanılmıştır. Ancak yapmış olduğumuz terminoloji çalışmasında özellikle Türk Dil Kurumu sözlüğünde bu elemanın parmak olarak tanımlandığı anlaşılmıştır. Bu sebeple tezimizin ilerleyen bölümlerinde ispit yerine parmak terimi kullanılmıştır.

Dingil Çivisi: Tekerleğin dingilden çıkmasını engellemek için dingil başlığında bulunan dörtgen açıklıktan dingilin içine doğru giren süslü ya da süssüz metal ya da ahşap parça.

Taşıt Okları:

—Tek Merkezi Taşıt Oku: Kasanın alt kısmından çıkarak boyunduruğa doğru meyilli uzayan parça.

—İki Merkezli Taşıt Oku: Kasasının her iki yan tarafından çıkıp diyagonal olarak boyunduruğa ulaşan parça.

— "Y" Biçimli Taşıt Oku: Kasasının altından dingile bağlı olarak, kasanın hemen ön yüzünden çıkan bu eleman önde birleşerek boyunduruğa doğru tek bir okla meyilli olarak uzayan parça.

— "A" Biçimli Taşıt Oku: Kasanın altında yer alan dingilin her iki yan tarafına takılan iki ok içe doğru meyilli bir şekilde devam ettikten sonra gittikçe daralıp boyunduruğa yakın mesafede birbirine yaklaşıp üçgen biçimi oluşturan parça.

Üst Destek Çubuğu: Bir ucu kasanın ön üst kısmına diğer ucu boyunduruğa bağlı elips ya da çubuk formlu ahşap, metal, halat ya da deri yapımı parça.

Kasa/Taşıt Oku Destek Çubuğu: Kasanın yakınında hemen hemen dik açı ile yükselip taşıt okuna bağlandığı yerde "Y" şeklinde ya da bombeleşen parça.

Taşıt Oku Bağı/Kuşağı: Taşıt okunu kasanın ön kısmının altına, her iki yanından bağlayan metal, ahşap ya da deri yapımı parça.

Taşıt Oku Ucu Başlığı: Taşıt okunun ön kısmına takılan silindir ya da at başlı metal süslü veya süssüz parça.

Metal Dizgin Halkaları: Boyunduruk üzerine monte edilmiş içinden dizgin ya da iplerin geçtiği yuvarlak veya çengel formlu metal parça.

Boyunduruk: İki ya da daha çok hayvanın omuzlarından geçen ve koşum hayvanlarının taşıt oku ile bağlantısını sağlayan ahşap parça.

Boyunduruk Semeri: Boyunduruğu hayvanların boynuna uyum sağlayacak şekilde adapte etmek için kullanılan ters "Y" harfi biçimli ya da dörtgenimsi formlu parça. Bu semerin tutamak kısmı boyunduruğa ve ayakları ise hayvanın omuzları boyunca uzar.

Boyunduruk Semeri Kaşı: Boyunduruğun önünde yer aldığı ve ona bağlandığı merkezi konumdaki çıkıntılı parça.

Boyunduruk Ucu Başlığı: Boyunduruğun uçlarına takılan dikdörtgen metal süslü veya süssüz parça.

Boyunduruk Süslemeleri: Boyunduruğa süs işlevli takılan disk biçimli süssüz ya da süslü metal parça.

Mızrak: Kasaların arka iç kısmına eğimli olarak yerleştirilen olasılıkla metal ya da ahşap yapımı parça.

Sadak: Kasanın yan tarafı ve ön yüzüne asılan içine ok, yay veya balta gibi silahların konduğu olasılıkla deri, metal, ahşap yapımı torba, kutu ya da 'U' biçimli parça.

Kalkan: Kasanın arka kısmına yerleştirilmiş metal parça.

Flama: Mızrağa asılmış işaret ya da farklı amaçlarla kullanılan kumaş yapımı küçük bayrak.

Başlık: Atlarda burun bandı ya da gemi tutmak içi tasarlanmış ip, kayış ya da deri yapımı parça. Hayvanın başının üzerinden, kulaklarının arkasından geçerek tepe kısmını kapsar.

—Alın bandı: Alnı bir uçtan bir uca geçip başlık kayışıyla birleşen olasılıkla deri veya metal parça.

—Burun bandı: Burnun ve çenenin etrafını çevreleyen olasılıkla deri veya metal parça.

—Yanak kayışı: Gem yanaklıklarına bağlanan ve yanaklıkların sabit kalmasını sağlayan olasılıkla deri yapımı parça. Yanaklığa yakın olan kısımda birkaç kola ayrılmaktadır.

—***Boğaz kayışı:*** Bir yanaklık parçasından diğer yanaklık parçasına ulaşmak için çenenin arka kısmı ya da boğaz altında geçen olasılıkla deri yapımı parça.

—***Boyun kayışı:*** Binek hayvanlarının boynunun çevresinden dolanan ve başlık kayışının tam arkasından geçen olasılıkla metal ya da deri yapımı parça. Boyunduruğun bağlandığı bir eleman olan bu kayışın amacı, boyunduruğu bulunduğu konumda sabitlemektir.

__***Çene kayışı:*** Yanaklık parçalarına bağlanan ve gemin sabit kalmasını sağlayan olasılıkla metal ya da deri yapımı parça.

Gem: Binek hayvanlarını kontrol edebilmek için ağızda kullanılan olasılıkla kemik ya da metal parça. Ağızlık ve yanaklık parçalarından oluşur.

At Miğferi: Atın başının arkasından ense, alın ve burun kemiği üzerine kadar uzanan yan ve arka kafa kemiklerini koruyan fildişi, metal ya da deri yapımı parça.

Yakalık: Binek hayvanlarının boğazını korumak için boyun üzerine takılan olasılıkla metal, deri ya da dokuma yapımı parça.

Sorguç: Atın baş kısmının tepesine yerleştirilmiş püsküller ya da tüylerle çevrelenmiş metal parça.

Sorguç Düzeneği: Atların başlarında bulunan sorguçları taşımaya yarayan olasılıkla metal ya da deri yapımı parça.

Alınlık: Atların burnu ve alnı arasına yerleştirilen deri, fildişi veya metal yapımı koruma ya da süs amaçlı parça.

Göz Siperliği: Başlık kayışı ile yanaklık kayışına bağlanmış olasılıkla metal, fildişi ya da deri yapımı parça. Biri atın başının sağ tarafına diğeri sol tarafına yerleştirilen bu parça sayesinde hayvanın yan tarafları değil de doğrudan önünü görmesi sağlanır.

Dizgin: Gem ya da burun bandından geriye doğru devam eden ip veya halat yapımı eleman.

Göğüs Kayışı: At ile boyunduruk arasında bağlantıyı kuran bu parça boyun kayışından daha aşağıda yer alır ve atın tüm göğsünü kuşatan tek veya çift sıra kayıştan oluşur.

Göğüsplakası (Pektoral): Binek hayvanlarının göğsünde bir uçtan bir uca asılı olan olasılıkla deri ya da metal yapımı koruyucu veya süsleme amaçlı parça.

Çıngırak: Hayvanın boynuna, göğsüne ya da yanaklık kayışına takılan muhtemelen süs ya da farklı amaçlar için kullanılan metal yapımı parça.

Omuz Süsü (Pendant): Disk, saçaklar ve hayvan başlarıyla bezenmiş dış dizginden geçen parça.

Diskler: Koşum takımlarında meşin şeritlerin birleşme yerleri ile omuz süsünde, taşıt aksamlarında ise taşıt oklarında, üst destek çubuklarında ve kasaların yan panellerinde süs ya da fonksiyonel amaçlı kullanılan metal yapımı parça.

Kolan: At, eşek, katır gibi hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı deri veya kumaş dokuma yapımı parça.

At Gövde Örtüsü/Giysisi: Hayvanın gövdesini kaplayan üzeri çeşitli biçimlerde bezenmiş ve boyunduruğa bağlı deri kumaş dokuma yapımı süs veya koruma amaçlı parçadır.

Kamçı: Koşum hayvanlarını hareket ettirmek ve hızlarını arttırmak için kullanılan ucuna bir kayışın ya da ipin bağlandığı kısa değnek veya sopa.

Kuskun: Binek hayvanlarının kuyruğunun altından geçirilerek eyere bağlanan kayış.

Üvendire: Hayvanı dürtmek için kullanılan uzun ve sivri uçlu değnek.

2. ANAHATLARIYLA YAKINDOĞU'DA TEKERLEKLİ TAŞITLARIN GELİŞİMİ (M.Ö. 4000'lerin Sonundan M.Ö. 4. Yüzyıla Kadar) *

Tekerlekli taşıtlar için en erken kanıtlar M.Ö. 4.binin sonunda Güney Mezopotamya'da Uruk tabaka VIa'da (M.Ö. 3200-3100) ele geçen kil tabletler[1], British Museum'da sergilenen taş plaka[2], Anadolu'da Arslantepe'den silindir mühür[3] gibi eserler üzerindeki betimlemelerden bilinmektedir. Sözü geçen eserler üzerinde betimlenmiş taşıtların büyük çoğunluğu kızak görüntüsü verdiğinden bunlar "kızaklı taşıtlar"[4] olarak adlandırılmıştır. Ancak Uruk kil tabletlerinden anlaşıldığı üzere bu kızaklar zaman zaman iki ya da dört disk tekerlek üzerine de monte edilmiştir.[5] Bu taşıtlardan bazılarının üzeri tentelerle kapatılmıştır. Littauer-Crouwell, bu dönem taşıtlarında görülen kemerli tentelerin güneşten korunmak veya önemli kişiler için tasarlandığını önermişlerdir.[6] Taşıtları çekmede taşıt okuna bağlanmış bir ya da iki öküz kullanılmıştır.[7] Ayrıca Uruk yazıtlarında taşıtların eşek veya öküzler tarafından çekildiğine dair ibareler geçmektedir.[8] Betimlemelerden yola çıkılarak bu dönemde taşıtlara koşulan öküzlerin tek parça boyunduruk altında oldukları ve burna takılan bir halkaya geçirilmiş ip ya da halat ile kontrol edildikleri görülmektedir.[9]

M.Ö. 3000-2375 evrelerinde bir önceki dönemin dört tekerlekli taşıtlarına ek olarak ilk kez iki tekerlekli taşıtlar ortaya çıkar. Dört tekerlekli taşıtlar "Ur Standartı"[10], "Akbabalar Steli"[11], Tell Brak'da silindir mühür[12] üzerinde işlenmiş betimlemelerden ve Kish

---

* Kronolojik düzende M. A. Littauer-J. H. Crouwell'in 1979 yılı yayınlı *Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East* adlı kitabından yararlanılmıştır.

[1] Stuart Piggott, "The Beginnings of Wheeled Transport", 1968a, *SA 219/1*, 82, 85; a.y., "The Earliest Wheeled Vehicles and the Caucasian Evidence", 1968b, *PPS XXXIV*, 271, Çiz. 2:a-b; Littauer–Crouwel, *a.g.e*, 1979, 13, Çiz. 1.

[2] E., Herzfeld, "Aufsätze zur Altorientalischen Archäologie", *AMI 6* , 1934, 223; Littauer–Crouwel, *a.g.e*., 1979, 13, Çiz. 2; A.y., "Ceremonial Treshing in the Ancient Near East", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed.: Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002a, 332, Çiz. 3 (Env. No. BM 12885).

[3] A.y., a.g.m., 2002a, 330, Çiz. 1 (ana tema tarım sahnesidir); Mario Liverani, *Uruk the First City*, London, 2006, Çiz. 8/a.

[4] Adam Falkenstein, *Archaische Texte aus Uruk*, 1936, 56, nos. 741-742; Gordon Childe, "The First Waggons and Carts-from the Tigris to the Severn", 1951, *PPS 17*, 178; Littauer-Crouwell, "Terracotta Models as Evidence for Vehicles with Tilts in the Ancient Near East", 1974, *PPS 40*, 28; Stuart Piggott, *The Earliest Wheel Transport*, Hungary, 1983, 37.

[5] Falkenstein, *a.g.e*. 1936, no. 741-742 (kızak), 743-745 (vagon).

[6] Littauer–Crouwell, a.g.e., 1979, 13; a.y., a.g.m., 2002a, 333.

[7] Littauer - Crouwel, *a.g.e*., 1979, 13, Çiz. 1.; a.y., a.g.m., 2002a, 330, Çiz. 1.

[8] Falkenstein, *a.g.e*, 1936, 52 vd.

[9] Littauer - Crouwel, *a.g.e*. 1979, 14; Liverani, *a.g.e.*, 2006, Res. 7/d.

[10] Eva Strommenger-Max Hirmer, *The Art of Mesopotamia*, London, 1964, Res. 72; William J. Hamblin, *Warfare in the Ancient Near East To 1600 BC Holy Warriors at the Drawn of History*, London/New York, 2006, 133, Res. 4/a.

[11] Strommenger-Hirmer, *a.g.e.*, 1964, Lev. 66, 68; Hamblin, *a.g.e*., 2006, 55, Res. 1.

[12] A.y., *a.g.e.*, 133, Çiz. 4/b (M.Ö. 2250).

kazılarından ele geçmiş pişmiş toprak[13] gibi eserlerden bilinmektedir. Ayrıca Kish[14], Ur[15] ve Susa[16] gömülerinden orijinal taşıt kalıntıları ele geçmiştir.

M.Ö. 3000-2375 dönemleri itibariyle dört tekerlekli taşıtlar genellikle askeri sahnelerde betimlendiklerinden Littauer-Crouwell bunları "savaş taşıtları"[17] olarak tanımlanmışlar ve taşıtlarda görülen mızrakların ve baltaların bu taşıt tipinin savaşlardaki kullanımını doğruladığını ileri sürmüşlerdir.[18] Ayrıca dört tekerlekli taşıt kasalarının dar, dörtgen planlı, alçak kenarlı, ön kısımları yükseltilmiş ve yan yana iki kişinin sığabileceği genişlikte olduğunu belirtmişlerdir.[19]

İlk kez bu evrede görülen iki tekerlekli taşıtlar[20] ise Tell Agrap[21] taşıt modeli, pişmiş toprak[22] modeller ve Luristan'dan metal objeler[23], silindir mühürler[24] ile taş plaka[25] üzerindeki betimlemelerden oluşmaktadır. Betimlemelerde söz konusu taşıt tipine ait kasalar tek kişi için tasarlanmış olup kişi ya oturur vaziyette ya da taşıt oku üzerinde, bacakları her iki yana açık şekilde ayakta tasvir edilmiştir.

Bu dönemin hem dört hem de iki tekerlekli taşıtlarının ahşap dingile bağlı olarak dönen disk biçimli tekerlekler üzerine monte edildiği anlaşılmaktadır.[26] Ayrıca Kish[27] gömülerinde ahşaptan dingil çivileri, Ur kazıları ve Susa gömülerinde ise deriden ve ahşaptan dış lastikler rapor edilmiştir.[28] Tell Agrap taşıt modelinde görüldüğü üzere zaman zaman dış lastiklerde kabara kullanımı söz konusudur.[29] Taşıtlarda tek merkezli ve yüksek kemerli taşıt oku kullanılmıştır.[30]

Betimlemelerden taşıtları çekmede çoğunlukla evcil at, eşek ve katır kullanıldığı görülmektedir.[31] Ayrıca Anadolu'da Norşuntepe[32], Mezopotamya'da Al-Hiba[33] (Lagash), Tell Abu Salabikh[34], Tell Ashmar[35] ve Kura-Araxes vadisi[36] bölgelerinde yapılan kazılarda atlara ait kalıntılar ortaya çıkarılmıştır. Arkeolojik kalıntıların yanı sıra dönemin yazılı kaynaklarıda hayvanlar hakkında bilgi vermektedir. Özellikle Cemdet Nasr dönemi yazıtlarında hayvanları tanımlamada sıklıkla "ANŠE" (evcil hayvanlar), "ANŠE.ŠUL.GI" (gerçek atlar), "ANŠE.EDIN.NA" (yaban eşeği), "ANŠE.BAR.AN" (melez evcil hayvanlar) terimleri geçmektedir.[37] Taşıtlara genellikle iki hayvanın koşulduğu bilinmesine rağmen, zaman zaman dörtlü hayvan kullanımı da söz konusudur. Koşum hayvanları genellikle boyunduruk altında betimlenmiştir. Hayvanların kontrolü, buruna takılan bir halkaya geçirilmiş ip/halat ve taşıt oku üzerinde yer alan metal halkalara[38] geçirilen dizginlerle sağlanmaktaydı. Betimlemelerde hayvanların göğüs ve omuz bölgelerinde boyun kayışına asılı ve zaman zaman ön bacaklara kadar uzanan püsküllere yer verilmiştir.[39] Dört tekerlekli taşıtlarda olduğu gibi iki tekerlekli taşıtlarında kasalarında mızrak kullanılmıştır. Ancak mızrak olmasına rağmen, bunlar savaş sahnelerinde görülmemektedir. Littauer-Crouwell, bu sebeple bunların av ya da haber ulaştırmada kullanıldıklarını önermişlerdir.[40]

M.Ö. 2375–2000 evreleri arasında dört tekerlekli "savaş taşıtları"nın yanında, ilk kez tek örnekle temsil edilen yine "dört ya da altı tekerlekli kuşatma taşıtları" da görülmektedir. İki tekerlekli taşıtlar yeni özellikleriyle bu evrede de kullanılmıştır. Bunlardan dört tekerlekli

---

[13] Littauer-Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 15, 16, Çiz. 4.

[14] Kish'de Y237, Y357 ve Y529 mezarlarından üç taşıt gömüsü rapor edilmiştir, (bkz., P.R.S. Moorey, "A Re-Consideration of the Excavations on Tell Ingharra (East Kish), 1923-33", 1966, *Iraq 28/1*, 41-45; Dört ya da altı adet öküzlerce çekilen taşıtlar mevcuttur. Aynı mezarda insan gömüleri de bulunmuştur; A.y., "The City of Kish in Iraq: Archaeology and History, ca. 3500 B.C. to A.D. 600", 1976, *AJA 80*, 65; A.y., "Cemetery A at Kish: Grave Groups and Chronology", 1970, *Iraq 32/2*, 103, 104.

[15] Littauer-Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 16.

[16] Pieree Amiet, *Elam. Auvers-su-Oise*, France, 1966, Res. 103.

"savaş taşıtları", silindir mühürler[41] üzerinden, Suriye[42] ve Güney Doğu Anadolu'dan [43] metal taşıt modellerinden bilinmektedir. Tek örnek olan dört tekerlekli kuşatma taşıtı ise Tell Beydar'dan ele geçen silindir mühür üzerinde betimlenmiştir.[44] Bu tip taşıtlarda kasaların ön kısmı yüksek, yan panelleri ise ya hiç yok ya da oldukça alçaktır. Özellikle pişmiştoprak modellerde çadır/tente kullanımı söz konusudur. Disk biçimli tekerlekler üzerinde zaman zaman kabara başlı çiviler görülür. Taşıtlarda yüksek kemerli ve boyunduruğa doğru meyilli devam eden tek merkezli taşıt okları kullanılmıştır.[45]

Bu dönemin iki tekerlekli taşıtları ise Ur III periyodu (M.Ö. 2112-2004) taş kabartma[46] ve Akkad silindir mührü[47] üzerindeki betimlemeler ile pişmiş toprak[48] taşıt modellerden

---

[17] Littauer-Crouwel, *a.g.e*., 1979, 15.
[18] A.y.,, *a.g.e.,* 35.
[19] A.y., *a.g.e.,* 16, 35.
[20] Bu taşıt tipi Littauer ve Crouwel tarafından "Straddle Car" ve "Platform Car" olmak üzere iki gruba ayrılmıştır (bkz. Littauer-Crouwel, *a.g.e*., 1979, 15-22).
[21]H. Frankfort, More Sculpture from the Diyala Region, 1943, *OIP 60*, 12 vd., Lev. 58-60; Eva Strommenger-Max Hirmer, *The Art of Mesopotamia*, London, 1964, Res. 48; Littauer-Crouwel, *a.g.e*., 1979, 21, Çiz. 7.
[22] S., Langdon, *Excavations at Kish I*, Paris, 1924, Lev. VII/3.
[23] Peter Calmayer, *Datierbare Bronzen aus Luristan und Kirmanshah*, Berlin, 1969, 20vdd., Res. 20; P. R. S. Moorey, *Cataloque of the Ancient Persian Bronzes in the Ashmolean Museum*, Oxford, 1971, 96.
[24] Strommenger-Hirmer, *a.g.e.,* 1964, Lev. 64.
[25] C. L., Wooley, *The Royal Cemetery*, UE 2, 1934, Lev. 181/b.
[26] Littaur-Crouwell., *a.g.e*., 1979, 22.
[27] L. C., Watelin, *Excavations at Kish, IV*, Paris, 1934, 30, (Bu çiviler 26 ve 35 cm. ölçülerindedir).
[28] A., Parrot, "Les Fouilles de Mari:18e Campagne (1969)", 1970, *Syria 47*, Lev. XIV:3; Mary Aiken Littauer-Joost H. Crouwell, "Metal Wheel Tyres From the Ancient Near East", *a.g.e*., 2002b, 267, Res. 5 (Susa 0.0045 m ölçülerinde).
[29] Strommenger-Hirmer, *a.g.e.,*1964, Res. 48.
[30]Littauer-Crouwell, *a.g.e*. 1979, dört tekerlekli taşıtlar için bkz. 19, 20; iki tekerlekli taşıtlarda tek merkezli taşıt oku için bkz. 22, Çiz. 7,8 (Tell Agrap modeli), yüksek kemerli taşıt oku için bkz. 22, Çiz. 8.
[31]Littauer-Crouwell, *a.g.e*. 1979, 22-26, 35; Robert Drews, *Early Riders*, New York/London, 2004, 26, Çiz. 3/1.
[32]Norşuntepe'nin Erken Tunç Çağ I dönemi (M.Ö. 3000-2600) tabakalarında yöreye özgü evcil olmayan at kalıntıları bulunmuştur, (bkz., Harald Hauptmann, "Die Grabungen auf dem Norşun Tepe, 1970", *In Keban Project* 1970 activities, Ankara, 1972, s. 103 vdd.; Littauer-Crouwell, *a.g.e*. 1979, 25).
[33]Donald P. Hansen, "Al-Hiba, 1970-1971: A Preliminary Report", 1973, *Artibua Asiae 35/1-2*, 70 vd., Çiz. 26.
[34]Alan E'de 6G66 açmasında 5.40 m lik bir eşek iskeleti bulunmuştur, (bkz., J. N., Postgate,-P. R. S. Moorey "Excavations At Abu Salabikh, 1975", 1976, *Iraq 38*, 69-133, 156, Lev. XXIV:a).
[35]M., Hilzheimer, "Animals Remains from Tell Ashmar", *Studies in Ancient Oriental Civilizaton 20*, Chicago, 1941, 46 vdd.
[36]Drews, *a.g.e.,* 2004, 9.
[37]Littauer-Crouwell, *a.g.e*. 1979, 27, 28.
[38]Strommenger-Hirmer, *a.g.e*., 1964, Res. 83 (Ur'da kraliçe Pu-abi'nin mezarından ele geçen dizgin halkası 13.5 cm yüksekliğinde elektron-gümüş yapımı ve ayakta duran yabani eşek figürüyle bezenmiştir); Littauer-Crouwell, *a.g.e*. 1979, 30, Çiz. 3, 7, 8 (taşıt oku üzerinde metal dizgin halkaları işlenmiştir).
[39]Littauer-Crouwell, *a.g.e*. 1979, 30, Çiz. 3, 6, 8.
[40] A.y., *a.g.e.,* 1979, 35, 36.
[41]R., Boehmer, *Die Entwicklung der Glyptic Wahrend Der Akkad Zeit*, Berlin, 1965, no. 940, 932, 941; Littauer-Crouwell, *a.g.e.,* 1979, 37, Çiz. 13.
[42] Littauer-Crouwell, *a.g.e*. 1979, 37, Çiz. 14; A.y., "Early Metals Model of Wagons from the Levant", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed.: Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002c, 338, Lev. 154 a-e.
[43]Littauer-Crouwel, *a.g.e.,* 1979, 37, Çiz. 15; A.y., a.g.m., 2002c, 339, Lev. 156-a.
[44] Hambling, *a.g.e*., 2006, 219, Çiz. 5/g (hayvan başlı).
[45] Littauer-Crouwell, *a.g.e.,* 1979, 38.
[46] Moortgat Anton, *Die Kunst Des Alten Mesopotamien*, Köln, 1967, 72, Lev. 192-193.
[47] L., Legrain, *Seal Cylinders, UE 10*, 1951, no. 92; Boehmer, *a.g.e*., 1965, no. 939.
[48] Littauer-Crouwel, *a.g.e.,* 1979, 40, Çiz. 20a-b.

oluşmaktadır. Bunların yanı sıra Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Van-Dilkaya Höyüğü'nde, Erken Transkafkasya dönemine özgü ve hangi taşıt tipine ait olduğu bilinmeyen pişmiş topraktan minyatür tekerlekler de ele geçmiştir.[49] Bu buluntulardan anlaşılacağı üzere iki tekerlekli taşıtların kasaları bu dönemin dört tekerlekli taşıt kasalarıyla benzerdir. Disk biçimli tekerlek kullanımının devam etmesinin yanında ilk kez çubuklu (haç) tekerlek ortaya çıkmıştır. Dingil bir önceki dönemle aynı özellikleri taşımaktadır. Betimlemelerden dingil çivilerinin kullanıldığının bilinmesinin yanı sıra, Susa gömülerinden orijinal bronz dingil çivileri de ortaya çıkarılmıştır.[50] Taşıt okları tek merkezli ya da yüksek kemerli tiptedir.[51]

Littauer ve Crouwell'den öğrendiğimize göre, betimleme sanatında kullanılan koşum hayvanları Anadolu'da Norşuntepe, Suriye'de Selekahiyah, Doğu Mezopotamya'da Tell Madhur kazılarından gelen hayvan iskelet kalıntıları, bunların tekerlekli taşıtlara koşulmuş olabileceğine işaret etmektedir.[52] Güney Mezopotamya ve Elam'da bulunan yazıtların taşıt çekmede takım halinde hayvan kullanımından söz edilmektedir. Özellikle Drehem'de ele geçen yönetim ile ilgili yazıtlarda hayvanların beslenmesi, bakımı ve kullanımına dair açıklayıcı bilgiler vardır.[53] Yazıtlarda geçen "ANŠE" (saban çeken hayvanlar) "ANŠE.LIBIR" (at, hemione, karışık yaratık veya eşeklerin özel bir türü) ve "ANŠE.KUR.RA" ile "ANŠE.ZI.ZI"[54] (at) ifadeleri hayvanları tanımlamada kullanılmış olan terimlerdir.[55] Bir önceki dönemlerde olduğu gibi bu evrede de yaygın bir koşum takımı kullanımı söz konusu değildir. Bilinen koşum takımları boyun kayışı ve alınbandıdır.[56] Tek boyunduruk altında çift koşulan hayvanlar hâlen burun halkasına geçirilmiş bir ip/halatla kontrol edilmektedirler. Littauer-Crouwell, bu evre itibariyle taşıtların, artık sadece av ve savaşda değil, aynı zamanda kült törenlerinde de kullanıldığını belirtmişlerdir.[57]

M.Ö. 2000–1600 dönemlerinde dört tekerlekli taşıtlara ait veriler, Anadolu'da Kültepe II'den ele geçen silindir mühür[58] üzerindeki betimleme ve Diyarbakır Müzesi'ndeki iki adet minyatür pişmiş toprak taşıt modelinden[59] oluşmaktadır. Dört tekerlekli taşıt tipinde, kasaların ön kısmı yüksek tutulmuş ve yüksek olan bölümün merkezine tutamaklar yapılmıştır. Kasaların yan panelleri belirli aralıklarla yerleştirilmiş dikey çubuklarla kapatılmıştır. Dingil

---

[49] Altan Çilingiroğlu, "Van-Dilkaya Höyüğü Kazıları, 1985", *8. KST 1,* Ankara, 1986, 83.

[50] A. Moortgat, *Der Kunst alten Mesopotamien*, Köln, 1967, Lev. 192-193; Littauer-Crouwell, *a.g.e*., 1979, 39.

[51] Littauer-Crouwell, *a.g.e.,* 1979, dört tekerlekli taşıtlarda tek merkezi taşıt oku için 38, Çiz. 14 (Suriye), Çiz.15 (Güney Doğu Anadolu), yüksek kemerli taşıt oku için 38, Çiz. 13, iki tekerlekli taşıtlarda yüksek kemerli taşıt oku için, 39, Çiz. 17, 18/a-b.

[52]Selenkiyah yerleşmesinde gelen kalıntılar arasında hemione veya eşeklerden başka açıkça at kalıntıları da ele geçmiştir. Norşuntepe'de hayvanların parmak kemiği bulunmuştur. Tell Madhur'da bulunan hayvan kalıntıları ise hemione olarak tanımlanmıştır, (bkz., Littauer-Crouwel, *a.g.e.,* 1979, 41, dipnot. 16, 17, 18).

[53]Stephen J. Lieberman, "An Ur III Text from Drehem Recording Booty from the Land of Mardu", 1968-1969, *JCS 22/ 3-4*.

[54] M. Civil , "Notes on Sumerian Lexicography, I", *JCS Vol. 20/ 3-4*, 1966, 121.

[55] Littauer-Crouwel, *a.g.e.,* 1979, 42, 43.

[56] Sandor Bokonyi, "An Early Represantation of Domesticated Horse in North Mesopotamia", 1972, *Sümer 28*, 37, 38 (Tell Taya-at başı figürü-6.5 cm.).

[57] Littauer-Crouwell, *a.g.e*., 1979, 46, 47.

[58]M. A., Frankfort, *Cylinder Seals*, London, 1939, Lev. XL/n; Nimet Özgüç, *Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu-The Anatolian Group of Cylinder Seal Imprresions From Kültepe,* Ankara, 1965, no. 9; P.R.S. Moorey, "The Emergence of the Light, Horse Drawn Chariot in the Near-East c. 2000-1500 B.C.", 1986, *WA 18-2*, 201,202, Çiz. 2-3.

[59]Oya San, "Diyarbakır Müzesi'nde Yer Alan İki Adet Pişmiş Toprak Araba Modeli", *Altan Çilingiroğlu'na Armağan Yukarı Denizin Kıyısında Urartu Krallğı'na Adanmış Bir Hayat/Studies in Honour of Altan Çilingiroğlu A Life Dedicated To Urartu On The Shores Of The Upper Sea* (Ed. H. Sağlamtimur, Eşref Abay, Zafer Derin, Aylin Ü. Erdem, Atilla Batmaz, Fulya Dedeoğlu, Mücella Erdalkıran, Mahmut Bilgr Baştürk, Erim Konakçı), İstanbul, 2009, 601-603), Res. 1-4.

ve taşıt oku bir önceki dönemle benzerdir. Daha önceki dönemlerde görülen tekerleklere ek olarak ilk kez dört parmaklı tekerlek ortaya çıkar.[60]

Bu evrenin bir diğer taşıt tipi olan iki tekerlekli taşıtlar ise Anadolu'da Kültepe II'deki silindir mühürler[61], Susa'dan metal model[62] ile silindir mühürler[63], pişmiş toprak eserler[64] ve Ermenistan'ın Syunik bölgesindeki kayalar[65] üzerinde işlenmiş betimlemelerden bilinmektedir. Ayrıca Anadolu'da Acemhöyük kazılarından elde edilen tekerlek parçalarıda söz konusudur.[66] İki tekerlekli taşıt kasalarının ön kısımları genellikle yüksek tutulmuştur. Ancak iki tekerlekli taşıtlar grubuna giren ve "savaş taşıtları" olarak adlandırılan tipte kasaların ön kısmı alçaktır.[67]

İki ve dört tekerlekli taşıtlarda genellikle dört parmaklı tekerlekler kullanılmıştır. Ancak Suriye'de ele geçen mühürler üzerindeki taşıt betimlemelerinde nadiren de olsa altı, sekiz ve dokuz parmaklı tekerlekler de görülmektedir.[68] Betimleme sanatından anlaşıldığı kadarıyla dingil, kasanın alt kısmından merkeze bağlıdır.[69] Taşıt oku, önceki dönemlerde olduğu gibi kasanın alt tarafından çıkıp boyunduruğa uzanmaktadır.[70] Suriye mühürleri üzerindeki taşıt betimlemelerinde ilk kez taşıt okunu kasayı destekleyen, olasılıkla ahşap kasa/taşıt oku destek çubuğu görülmektedir.[71]

Betimlemelerde taşıtlara çoğunlukla atların koşulduğu anlaşılmaktadır. Ancak bazı mühürler üzerinde betimlenmiş iki tekerlekli taşıtların mitolojik yaratıklar olan yaban domuzunca[72] çekildiği de bilinmektedir. Bunların yanı sıra Anadolu'da Osmankayası nekropolü[73], Mısır'da Nubia Buhen'de, Orta Krallık dönemi kalesinin sur duvarları altında[74] ve Doğu Delta'da Tell-el Dabba'da[75] yapılmış olan arkeolojik kazılarda bu evreye ait taşıt çeken hayvan kalıntıları ele geçmiştir.

Bu döneme ait yazılı verilerde de atlara ait bilgilere rastlanmaktadır. Weidner'e göre[76] Mari, Chagar Bazar, Alalakh, Eski Hitit, Isin-Larsa ve Eski Babil dönemi yazıtlarında

---

[60] Littauer-Crouwell, *a.g.e*., 1979, 49.
[61] A..y., *ag.e.,* 50, Çiz. 28-29; Moorey, a.g.m., 1986, 202, Çiz. 4.
[62] Amiet, *a.g.e.,* 1966, Res. 238; Littauer-Crouwel, *a.g.e.,* 1979, 49.
[63]Briggs Buchanan, "A Snake Goddess and Her Companions a Problem in the Iconography of the Early Second", 1971, *Iraq 33*, Lev. II: d-e.
[64] Littauer-Crouwel, *a.g.e.,* 1979, 49, 50, Çiz. 30 (uruk); Joan Oates, *Babil*, Ankara, 2004, 81 (Louvre Müzesi).
[65]Mary Aiken Littauer-Joost H. Crouwell, "Rock Carvings of Chariots in Transcaucasia, Central Asia and Outer Mongilia", *a.g.e*., 2002d, 106, 110.
[66] Littauer-Crouwell, "The Earliest Known Three-Dimensional Evidence For Spoked Wheels", *a.g.e*., 2002e, 292-299, Lev. 133 (Acemhöyük'den dört tekerlek), Lev. 136 (Acemhöyük'den dört kulp).
[67] Littauer-Crouwel, *a.g.e*, 1979, 48-50.
[68]J. William Hambling, *Warfare in the Ancient Near East to 1600 BC Holy Warriors at the Drawn of History*, London/New York, 2006, 133, Res. 4/d (Babil-silindir mühür-4 parmaklı tekerlek), Res. 4/e (Suriye-silindir mühür-dokuz parmaklı tekerlek).
[69] Littauer-Crouwel, *a.g.e*, 1979, 48, 53, 72.
[70]A.y, *a.g.e*, 49.
[71] A.y., *a.g.e*, 55, Çiz. 33,34.
[72] Özgüç, *a.g.e.*,1965, 67 vdd., Çiz. 28 (yaban domuzu).
[73] Kurt Bittell-Wolf Herre-Heinrich Otten-Mamnfred Röhrs-Johann Schaeuble, *Die Hethitischen Grabfunde on Osmankayası,* Berlin, 1958, 63-70; Littauer-Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 56 (çok sayıda hayvan kalıntısı arasında at kemiği de bulunmuştur. Bu kemik kalıntısı olgun bir ata ait olup atın omuz başı 1.40-1.45 m. boyutlarındadır).
[74] A.y., *a.g.e*., 1979, 56 (M.Ö. 160-1640 yıllarına tarihlendirilen at iskeletinin olasılıkla 19 yaşında iğdiş edilmiş bir at olabileceği önerilmiştir).
[75]A.y., *a.g.e*., 1979, 56, 57 (Asya kökenli olduğu düşünülen iki at dişi kalıntısı M.Ö. 1650–1600 yıllarına tarihlendirilmiştir).
[76] E., Weidner, "Weisse Pferde im Alten Orient", 1952, *BiOr IX*, 157-159.

hayvanları tanımlamak için sıklıkla "ANŠE.KUR.RA" (atlar) terimi kullanılmıştır. Eski Asur ticaret kolonileri dönemi yazıtlı kaynaklarında geçen *si-si-e* hecesi "ANŠE.KUR.RA" terimi ile eşdeğer tutulmuştur. Falker ve Hawkins Kuzey Mezopotamya'da Tell-el Rimah'da bulunmuş yazılı dokümanlarda geçen "ANŠE.KUR.RA" teriminin metal eşya taşıyan taşıtları çekmede kullanılan atlar için kullanıldığını ileri sürmüşlerdir.[77] Hitit yazıtlarında atlar için çeşitli terimler kullanılmıştır.[78] Bu dönem hayvanlarından sadece ikisi boyunduruk altında koşulmuştur. Ayrıca ilk kez betimlemeşerd boyunduruk semeri kullanılmıştır. Hayvanlar gem, dizgin ve burun halkalarıyla kontrol edilmektedir.[79] Littauer-Crouwell, toplumların yaşamlarını kolaylaştıran taşıtların daha önceki dönemlerden bilinen kullanım alanları dışında artık bu dönemde insanlar için birer statü göstergesi olduğunu da ileri sürmüşlerdir.[80]

M.Ö. 1600–1000 dönemlerinde dört tekerlekli taşıtlar II. Ramses dönemi Mısır kabartmasında[81], Assur "White Obelisk"[82] üzerinde işlenmiş betimlemelerden ve Transkafkasya'da Lchasen kurganlarından ele geçen materyallerden[83] bilinmektedir. Ramses II dönemi Mısır kabartmasında betimlenmiş taşıtlar altı parmak tekerlekli ve küçük kasalıdır. Bu taşıtlar öküz ya da katırlar tarafından çekilmektedir.[84] "White Obelisk" üzerinde işlenmiş taşıtlarda, altı parmak tekerlekli ve küçük kasalı olup atlar tarafından çekilmektedir.[85] Lchasen kurganlarından bilinen çadırlı ya da çadırsız taşıtlar "A" biçimli taşıt okunun her iki kenarında boyunduruğa bağlı bovidlerce (sığırgiller) çekilmektedir.[86]

Bu dönemin iki tekerleklilerinden yük taşıtları da, "White Obelisk" ve II. Ramses dönemi Mısır kabartmasında işlenmiş betimlemeler ile Transkafkasya'da Lchashen kurganlarından gelen taşıt kalıntılarından bilinir. Bu tip taşıtlar genellikle altı parmak tekerlekli olup at ya da öküzlerce çekilmektedir. Çağdaşı birkaç yazıtta, bu tip taşıtlar için "GIS-*MAR.GID.DA"* terimi kullanılmış ve malzeme taşındığından bahsedilmiştir.[87]

İki tekerlekli taşıtlardan savaş taşıtları ise Anadolu[88], Nuzi[89] ve Assur'dan[90] mühürler, Assur "White Obelisk"[91], Ugarit'ten altın kap[92] ile Mısır duvar resimleri, kabartmaları[93], Tepe

---

[77] J. D. Hawkins, *The Old Babylonian Tablets From Tell Al Rimah*, 1976, 76, satır 85.

[78]"ANŠE.KUR.RA" (at), "ANŠE.KUR.RA KURRU" (Küçük Midilli), "ANŠE.KUR.RA suwitist" (6 aydan 1 yaşına kadar olan at), "ANŠE.KUR.RA.NİTA iuga" (1 yaşında erkek at), "ANŠE.KUR.MA" (2 yaşında at), "ANŠE.KUR.RA.SAL.AL.LAL. iuga" (1 yaşında kısrak), "ANŠE.KUR.RA turriyawas" (koşum atı), "ANŠE.KUR.RA.MAH" (2 yaşında aygır), "ANŠE.KUR.RA SIBU" (yaşlı at), "ANŠE.KUR.RA.BANU" (iyi kaliteli at), "SIMTI ANŠE.KUR.RA" (at arabası atı), "GIŠ-GIGIR ANŠE.KUR.RAHLA" (savaş arabası atı) terimleri kullanılmıştır (Detaylı bilgi için bkz., Jak Yakar, *Anadolunun Etnoarkeolojisi/Tunç Ve Demir Çağlarında Kırsal Kesimin Sosyo-Ekonomik Yapısı*, İstanbul, 2007, 244-245).

[79]Mary Aiken Littauer-Joost H. Crouwell, "A Pair of Horse Bits of the Second Millenium B.C. from Iraq", *a.g.e.*, 2002f, 515, 516, Çiz. 1 (Tell Haddad), Çiz. 2 (olasılıkla Doğu Anadolu).

[80]Littauer-Crouwell, *a.g.e.*, 1979, 72.

[81]W., Wreszinski, *Atlas zur Altägyptischen Kulturgeschichte, II*, Leipzig, 1935, Lev. 22, 23.

[82] E. Unger, *Der Obelisk des Königs Assurnasirpal I aus Ninive*, Leipzig, 1932, 38, 40 vd., Lev. IV.

[83]Piggott, a.g.m., 1968b, 293 vdd., Res. 11, 12, Lev. XXI: alt XXIII: üst.

[84]Wreszinski, *a.g.e.*, 1935, Lev. 22-23.

[85]Unger, *a.g.e.*, 1932, 38, 40.

[86] Piggott, a.g.m., 1968b, Res. 11, 12.

[87] Litauer-Crouwell, *a.g.e.*, 1979, 74, dipnot 9.

[88] A.y., *a.g.e.*, 75, dip. not. 10, Çiz. 39, (Bu damga mühür M. Ö. 1500 lere tarihlendirilir).

[89] A.y., *a.g.e.*, 75, dip not. 11, Çiz. 40 (M. Ö. 1500-1600 lere tarihlendirilir).

[90] T. A. Madhloom, *The Chronology of Neo-Assyrian Art*, London, 1970, 9, Lev.V.2a (Ninurta-Tukulti-Ashur M.Ö. 1133-1132).

[91] A.y., *a.g.e.*, 10, Lev. I/1 (I. Aššur-nasir-apli M.Ö. 1049-1031).

[92] Strommenger-Hirmer, *a.g.e.*, 1964, Res. 177 (M.Ö. 1400 (Orta Suriye Periyoduna tarihlenir).

Gilan'dan bronz modelden[94] bilinmektedir. Ayrıca Mısır[95] gömülerinden ve Lchaschen[96] kurganlarından bronz yapımı minyatür iki tekerlekli taşıtlar ele geçmiştir. Bu taşıt tipinin kasaları alçak kenarlı, arka tarafı genellikle açık ve yan yana iki kişinin sığabileceği genişliktedir. Nadiren de olsa kasa zeminlerinde döşemeler de görülebilmektedir.[97] Madhloom'un aktardığına göre[98], Eski Assur örneklerinde ve Mısır Yeni Krallık dönemi Thutmose IV (1401-1391) kabartmalarında kasanın arka kısmında mızrak, yan tarafında çapraz yerleştirilmiş sadaklar bulunmaktadır.

Taşıtlarda parmaklı tekerleklerin yanı sıra, Transkafkasyanın dört tekerlekli taşıtlarında disk biçimli tekerlek kullanımı devam etmiştir. Tekerleklerin genellikle dingile bağlı olarak döndüğü önerilmiştir.[99] Tekerleklerde ham deriden yapılmış dış lastik kullanılmıştır.[100] Mısır örneklerinde kasa ile taşıt oku arasında destek çubuğu kullanılmıştır.[101]

Bu dönemde kullanım gören dingil çivileri metal, ahşap ya da işlenmemiş deriden olabilmektedir.[102] Betimlemelerde genellikle taşıtların ön kısımlarından hafif kavisli ortaya çıkıp boyunduruğa doğru meyilli bir açıyla devam eden tek merkezli ve "A" biçimli taşıt oku tipleri görülmektedir.[103]

Taşıtları çekmede kullanılan hayvanlarla ilgili bilgilerimiz Alacahöyük'ten pişmiş toprak at figürünü[104], Assur'dan mühür[105] ve "White Obelisk"ten[106] gelmektedir. Keza Anadolu'da Osmankayası[107], Mısır'da ise Thebanda Senmut'un mezarı[108], Yukarı Mısır'da

---

[93]Cyril Aldred, "An Unusual Fragment of New Kingdom Relief", 1956, *JNES Vol. 15/3*, 150-151 (kabartma), Lev. XVII; Anthony J. Splinger, *War in Ancient Egypt*, Blackwell, 2005, 22. Res. 1.7 (Abydos tapınağından kral Ahmose'nin (M.Ö. 1539-1514) savaş kabartması), Res. 3.2 (Thebesde Tutmose II (?-1479) tapınağı).

[94] P. R. S. Moorey, *Ancient Iran*, Oxford, 1975, 9, Lev. IV (M.Ö. 1200-1000).

[95]Bu taşıtlar M.Ö. 1500 lerin sonu ile 1400 lere tarihlendirilir. Thebes mezarından 11 adet savaş arabası, Amenophis II nin mezarı ve Tutankhamunun mezarından da taşıt kalıntıları bilinmektedir (bkz., Penelope Fox, *Tutankhamun's Treasure*, London&New York&Toronto, 1951, Lev. 5; Littauer-Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 75, dip not. 17, Çiz. 42).

[96] Piggott, a.g.m., 1968b, 289-291, Res. 8; Barrows 1, 9 ve 10 dan olmak üzere 3 adet küçük bronz savaş taşıtı ele geçmiştir (bkz., Stuart Pigott, "Chariots in the Caucasus and in China", 1974, *Antiquity 48*, 16, Lev. V/a).

[97]Piggott, a.g.m., 1968b, 289, 299; Lıttauer - Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 76, 97, Çiz. 42.

[98]Madhloom, *a.g.e*, 9, Lev. V/2a (Ninurta-Tukulti-Ashur- mızrak), Lev. I/1 (I. Aššur-nasir-apli sadak ve mızrak); Splinger, *a.g.e*., 2005, 119, Res. 7/2-3 (Thutmosis IV mezar duvarı resmi).

[99]Piggott, a.g.m., 1968b, 289 (Trialeti dört tekerlekli taşıtlarında tekerlekler 1.25 m çapında, tekerlek yuvasıda 0.4 m kalınlığındadır. Nergashten tekerlekleri 0.85 m çapındadır, Ark Harinskii de ele geçen tekerlekler 80 m çapındadır 299, Lolinsky Barrow 4 de çukur 7 de ele geçen dört tekerlekli taşıt kalıntısında dingil 1.68 m uzunluğundadır, 297); Lıttauer - Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 78, tekerleklerdeki parmak sayısı 4,6,8 ve daha fazla olabilmektedir. Çiz. 42 (Mısır), Çiz. 46-47 (Mısır), Çiz. 43 (Mısırdan dingil konumu).

[100] Lıttauer - Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 78.

[101]Splinger, *a.g.e.*, 2005, 119, Res. 7/2-3 (Thutmosis IV mezar duvarı resmi), 62, Res. 3.2 (Thebes'den Tuthomis II tapınağı duvar resmi).

[102]R., Ellis, "A Note on Some Ancient Near Eastern Linchpins", *Berytus 16*, 1966, 41 vdd., Res. 1-4 ve Lev. VII/2-4; Splinger, *a.g.e.*, 2005, 198, Res. 12/2 (Seti- M.Ö.1292-1290).

[103] Piggott, a.g.m., 1968b, 299; Mısır'da ele geçen iki tekerleklilerde taşıt oku uzunlukları 2.43 m den 2. 60 m ye kadar değişebilmektedir (Lıttauer - Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 80).

[104]Hamit Zübeyr Koşay-Mahmut Akok, *Alaca Höyük Kazısı, 1963-1967 Çalışmaları ve Keşiflere Ait İlk Rapor/Alacahöyük Excavations, Preliminary Report on Research and Discoveries 1963-1967*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1973, 17, Res. 7 (at başı figüründe başlık kayışları belirgin olarak verilmiştir).

[105] Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. V/2a.

[106] Unger, *a.g.e*., 1932, Lev. VIII-IX.

[107] Thornton Chard, "An Early Horse Skeleton", 1937, *Journal of Heredity 9*, 317-319. (bir ata ait kafatası ve bacak kemikleri ortaya çıkarılmıştır).

[108]Chard, a.g.m., 1937, 317-319 (M.Ö. 15 yüzyıla tarihlendirilen sırtında semeriyle at kalıntısı ele geçmiştir. Bu at kalıntısı 5-6 yaşlarında kısrak ya da iğdiş edilmiş bir at olarak kimliklendirilmiştir).

Soleb'de nekropolü[109], Kuzey Batı İran'da Godin Tepe ve Marlık mezarlığı[110], Transkafkasya'da Lchaschen kurganlarında[111] yapılan kazılar sonucunda at kalıntıları ele geçmiştir. Yakındoğu ve Mısır-Tell Amarna'da bulunan yazılı dokümanlarda atlardan sıklıkla söz edilmektedir.[112] Bu dönem hayvanları bir önceki dönemde olduğu gibi tek boyunduruk altında koşulmuş ve ilk kez boyunduruk kayışı kullanılmıştır.[113] Mısır duvar betimlemelerinde ters "Y" şeklinde boyunduruk semeri kullanımı görülmektedir.[114] Hayvanları kontrol etmede zaman zaman burun bandı kullanılmasına rağmen, bu iş için çoğunlukla gemler tercih edilmiştir.[115] Ayrıca Mısır mezarlarında ilk kez koşum takımlarının bir elemanını oluşturan göz siperlikleri ele geçmiştir.[116] Av[117] ve dinsel törenlerde kullanılmaya devam eden taşıtlar devletçilik anlayışının oluşması ve daha güçlü bir ekonomiye sahip olabilmek için toplumlar arasında savaşların arttığı bu dönem itibariyle savaşlarda daha çok önem kazanmıştır.

M.Ö. 1000–600 dönemlerinde dört tekerlekli taşıt tipine ait bulgular şimdilik Assur Krallığı'ndan bilinmektedir. Bu krallıkta kullanım görmüş dört ya da altı tekerlekli kuşatma/saldırı taşıtlarının ön kısmı kule, mızrak uçlu ya da hayvan başı şeklindedir.[118] Ayrıca bir Assur yazılı kaynağında dört tekerlekli bronz ya da demirden küçük taşıtların kış aylarında saraylarda mangal olarak kullanıldığı konusunda bilgiler söz konusudur. Metinde aynen şu ifadeler geçmektedir: *"...ve bir erkek uşak (...) elinde demirden bir çubuk (?) (neşupu parzili), demirden bir kanca (ve) demirden maşa(maşşanu parzili) tutar. Mangaldan (kanunu) ateş ya da kömür (gumaru) düşecek olursa onu alır ve mangala koyar...)".* [119] İnsanlar tarafından çekilen küçük boyutlu mangalların dört tekerlekli olduğunu yazıtlardan bilmekteyiz.

---

[109] Littauer -Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 81 (18. Hanedanlık gömülerinde ele geçen at kalıntısı 10 yaşlarında olup 1.34 m.-1.38 m. ebatlarındadır).

[110] T. Cuyler Young, Jr., *Excavations at Godintepe. First Progress Report,* Toronto, *1969*, 19-23; Moorey, *a.g.e*, 1971, 23 vd.; Ezat O. Negahban, *Marlık the Complete Excavations Report Volume I, Text,* Philadelphia, 1996, 14 (mezar 36-at), 23 (mezar 49-at dişi, at boyun kemiği), (Mezar 51-at mezarı olmalı), 24 (Mezar 53-at).

[111]Piggott, a.g.m., 1968b, 288, (Ele geçen hayvan iskeletleri genellikle kafatası, bacak kemikleri olarak yorumlanmışlardır. Barrow 1 de iki öküz kafatası, Barrow 2 de iki öküz ve bir at kafatası Barrow 8 de iki öküz ve iki at kafatası bulunmuştur).

[112] Annelies Kammenhuber, *Hipologia Hethitica*, Wiesbaden, 1961, 8, no. 15.; Splinger, *a.g.e.*, 2005, 160-168.

[113] Lıttauer-Crouwel, a.g.e., 1979, 85 (Boyunduruk kayışı (Çiz. 43) iki adet deri sicimden oluşur ve taşıt okunun ortasında iki kola ayrılıp kasa ile boyunduruk arasında boyunduruk kolunun bitimine kadar devam eder. Böylece taşıt oku üzerindeki sarsıntıdan boyunduruk etkilenmez).

[114]A.y., *a.g.e.*, 1979, 85 (Boyunduruk semerinin bitim kısımları farklı şekillerde bezenmiştir. Hayvanların boynunu sürtünmelerden korumak için boyunduruk semerinin yastığı dörtgen ya da yuvarlak olarak sonlandırılmıştır).

[115]Piggott, a.g.m., 1968b, 288, Barrow 2'de yanaklıkları tekerlek formlu altı adet bronz gem bulundu; P. R. S. Moorey, *Cataloque of the Ancient Persian Bronzes in the Ashmolen Museum*, Oxford, 1971, 108, nos. 110-111 (Ashmolen Museum-tekerlek yanaklıklı gem), Acem Höyükde M.Ö. 2000'nin ikinci yarısına tarihlendirilen bakır/bronz tekerlek biçimli yanaklık gemleride bulunmuştur (bkz. Moorey, *a.g.e.*, 1971, 104); Lıttauer - Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 98, Çiz. 50 (Beycesultan kemik yanaklıklar).

[116] Lıttauer -Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 90.

[117]Madhloom, *a.g.e.*, 1970, 9, Lev.V/2a (Ninurta-Tukulti-Ashur M.Ö. 1133-1132 geyik avı).

[118]A.y., *a.g.e*, Lev. XVI/2 (Nimrud- III.Tukultı-apil-Ešarra-önü kule tipli taşıt), Lev.XVI/3 (III. Šalmanu-ašerid, Balawat kapısı- önü mızrak uçlu taşıt), Lev. XVII/1,2 (II. Ashur-nasir-apli ve Sin-ahhe-riba, Nimrud kabartmaları -önü kule tipli taşıt), Lev. XVII/3 (III. Šalmanu-ašerid,Balawat Kapısı- önü hayvan başlı taşıt).

[119]K. T. Müller, "Das assyriche Ritual I. Texte zum assyrichen Königsritual", *Mitteilungen der Vorderasiatischen/Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesselschaft 41/3*, 1937, 62 vdd.

Bu döneme ait iki tekerlekli yük taşıtları ise Assur kabartmaları[120] ve Salamis[121] gömülerinden ele geçmiş taşıt kalıntılarından bilinmektedir. Bu tip taşıtlarda, insanların yanı sıra kereste, taht, pithos ve kazan gibi malzemeler taşınmaktadır. İnsanların taşındığı taşıtlarda kasalar genellikle alçak kenarlı, ön ve arka kısımları açıktır. Pithos, kazan, kereste ve taht gibi malzemelerin taşındığı kasalarda ise yan paneller kullanılmamıştır. Bunlarda dingil kasanın alt merkezine yerleştirilmiştir. Tekerlekler altı ya da daha fazla parmaklı olabilmektedir. Assur kabartmalarından bu tip taşıtların genellikle, boğa, at, insan ya da katırlar tarafından çekildiği bilinmektedir.[122]

İki tekerlekli taşıtların bir diğer grubu olan savaş taşıtları ise Yakındoğu uygarlıklarının birçoğunda yoğun kullanım görmüştür. Bu tip taşıtları Geç Hitit kabartmaları ve mühürleri[123], Lydia kabartmaları[124], Kırıkbayır Kabartması[125], Frig krallığından bronz taşıt modeli ve pişmiş topraktan kabartmalardan[126] bilmekteyiz. Ayrıca Assur saray kabartmaları ile duvar resimleri[127] ve mührü[128], Nimrud'dan çeşitli eserler[129], Kuzey Suriye kent devletlerinden kabartmalar[130], İran'dan metal objeler[131], Hasanlu IVB'den altın kâse[132] gibi eserler üzerinde işlenmiş taşıt tasvirleri de söz konusudur. Bunların yanı sıra Kıbrıs'tan betimlemeler, orijinal taşıt kalıntıları, terracotta modeller[133] ve Levanttan terracotta modeller[134] de mevcuttur.

Madhllom, Assur krallarından "II. Aššur-nasir-apli (M.Ö. 883 – MÖ 859) ve oğlu III. Šalmanu-ašerid (M.Ö. 858–MÖ 824) döneminde kullanılan taşıtlarda sadaklar hariç taşıtlar arasında pek bir farklılık olmadığını belirtir. Kasaların ön kısmı yuvarlaklaştırılmış ve yan panellerin üst kenarı düz bırakılmıştır. Aššur-nasir-apli taşıtlarında sadaklar kasanın yan paneline çapraz konulmuştur. III. Šalmanu-ašerid Dönemi'nde de yine üst üste bindirilmiş olan sadaklardan biri dik yerleştirilmiştir. Sadaklarda ok, yay, balta ve zaman zaman mızrak

---

[120] A. T. *Olmstead, History of Assyria*, Chicago/London, 1951, 329, Çiz. 129; R. D. Barnett- M. Falkner, *The Sculptures of Asur-Nasir-Apli, II (883-859 B.C.) Tighlath-Pileser III (745-727 B.C.) Esarhaddon (681-669 B.C.) from the Central and South-West Palaces at Nimrud*, London, 1962, Lev. VI.

[121] Karageorghis V., *Excavations in the Necropolis of Salamis I*, Nicosia, 1967, 118 vd.

[122] Littauer-Crouwell, *a.g.e*., 1979, 100, 101; Tahtın taşındığı taşıt harem ağalarınca çekilmektedir (bkz. Pauline Albenda, *The Palace of Sargon King of Assyria*, Paris, 1986, Lev. 47).

[123] Leonard Wolley, *The Art of the Middle East*, 1961, 146, Res. 48 (Karkamış); Winfried Orthmann, *Untersuchungen Zur Spathethitischen Kunst*, Bonn, 1971, Lev. 9/a 11/b-d (Halaf-savaş taşıtı), 37/a-b (Karkamış), 51/c (Sakçagözü), 57/a (Zincirli); Muhibe Darga, *Hitit Sanatı*, İstanbul, 1992, Res. 245, 246 (Malatya-Aslantepe?), Res. 255,256 (Kargamış-Cerablus), Res. 262 (Sam'al-Zincirli).

[124] Füsün Arman-Fatih Özenbaş, "Lydia Arabaları", 2006, *Arkeoatlas 5*, 137 (Üst resim M.Ö. 8-6. yüzyıl).

[125] Nimet Özgüç, "Two Seal Impressions from Kültepe and the Kırık Bayır Relief", *BM 21*, 1986, 199; Aslı Özyar, "Geç Hitit Krallıkları", 2005, *Arkeo Atlas 4*, 14 (İslahiye Örtülü Köyü).

[126] Rodney S. Young, *The Gordion Excavations Final Reports Volume I*, Pensylvania, 1981, 22-23, Çiz. 13,14 (bronz araba modeli); Serhan Gündüz, *M.Ö. I. Binin İlk Yarısında Anadolu Tasvir Sanatında Arabalar*, Ankara, 2000, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 24, Lev. XLVII/b (Pişmiş toprak kabartma).

[127] Madhloom, *a.g.e*., 1970, 9, Lev. I/2 (Tukulti Ninurta II), Lev. II/1 (II. Aššur-ban-apli-III. Šulmanu-aššerid), Lev.III/1 (III. Tukulti-apil-Ešarra), Lev. IV/2 (II.Šarru-kin), Lev. VII/1 (Ashurbanipal), Lev. VI/3-4 (Sin-ahhe-riba), Jeany Vorys Canby, "Decorated Garments in Ashurnasirpla's Sculpture", 1971, *Iraq 33*, Res. 4.

[128] Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. V/2a.

[129] A.y., Lev. V/4 (bronz kâse), Lev. XIII/1 (fildişi).

[130] A.y., *a.g.e*, Lev. XV/1 (Tell Taya), Lev.VII/2, Lev. XII/1-2 (Till Barsip), Lev. XV/2-3 (Ziwiye).

[131] E., Porada, *Ancient Iran*, London, 1965, 96 vdd., Res. 63-64, Lev. 23; O. W., Muscarella, "Hasanlu in the Ninth Cent. B. C. and its Relations with other Culturel Centers of the Near East", 1971, *AJA 75*, 264 vd.

[132] I. J. Winter, "The Hasanlu Gold Bowl Thirty Years Later", *Expedition 31*, 1989, 201.

[133] Salamis gömülerinden en az altı adet bu tip taşıt bulunmuştur (bkz. Karageorghis, *a.g.e*., 1967, 49 vdd., (mezar 3), 77 vdd., (mezar 47).

[134] Littauer-Crouwell, *a.g.e.*, 1979, 102, dip not 16.

bulunmaktadır. Kasaların arka iç tarafında mızrak yer alır. Kasaların arka paneline kalkanlar asılmıştır. Kasalarda yana yana iki kişi taşınmaktadır, ancak zaman zaman bunların gerisinde üçüncü bir kişi de görülebilmektedir".[135] Madhloom, yine Assur krallarından "III. Tukulti-apil-Ešarra (M.Ö. 745 – MÖ 727) ve II. Šarru-kin (M.Ö. 721 – MÖ 705) dönemleri taşıtlarıyla ilgili önemli değişiklikler olduğunu ifade etmiştir. Buna göre dörtgen planlı kasaların artık arka üst bölümleri ovalimsi[136] ve yüksek kenarlı olup yan panelleri geometrik motiflerle bezenmiştir.[137] Kasaların arka panellerinde kalkan ve mızrak kullanımı devam etmektedir. Sadaklar artık kasaların yan tarafına değil de ön kısmına dikey olarak konulmuştur. II. Šarru-kin (M.Ö. 721-705) döneminde bu krallığın bir özelliği olarak kasalar dört kişiliktir".[138]

Anadolu ve Kuzey Suriye'deki Geç Hitit merkezlerinden bilinen iki tekerlekli savaş taşıtlarının kasaları genellikle hafif, küçük, dörtgen planlıdır. Bunlarda zaman zaman mızrak, sadak ve kalkan kullanımı görülür. Kasalar genellikle iki kişiliktir.[139] Karageorghis, Kıbrıs taşıtlarının kasalarının zemininden sarkıtılmış püsküllerı göz önünde bulundurarak bunların bir kilimle kaplandığını ifade etmiştir.[140]

Assur betimlemelerinde taşıt dingilleri genellikle kasanın alt arka tarafında görünmektedir. Assur kralı Sin-ahhe-riba (M.Ö. 704-681) Dönemi'nde krali taşıtlarda dingillerin bitim kısımları rozetlerle bezenmiştir. Littauer-Crouwell bu bezemeli kısımların dingil başlıkları olabileceğini belirtmişlerdir.[141] Assur krallığı görsel sanatında dingil çivileri nadiren görülse de[142], Nimrud'da 0.135 m. uzunluğunda, orijinal bir örnek ele geçmiştir. Kıbrıs gömülerinde de 0.56 m. uzunluğunda özenle bezenmiş dingil çivileri bulunmuştur.[143] Kuzey Suriye ve Geç Hitit merkezleri kabartmalarında bilinen taşıtlarda dingil kasanın merkezindedir.[144] M.Ö. 9. yüzyıl Assur kabartmalarında bu tip taşıtların altı parmaklı tekerleklere sahip olduğu görülmektedir.

III. Tukulti-apil-Ešarra Dönemiyle beraber Assur taşıtlarında kullanılan tekerleklerin çapları büyümüş, parmak sayısı ise sekiz olmuştur.[145] Kıbrıs'ta ele geçmiş orijinal kalıntılarından taşıtların sekiz ya da on parmaklı tekerlekli olduğu, bazılarınında 0.85 m., 0.90 m., 1.05 m. ve 1.40 m./1.50 m. çapında olduğu rapor edilmiştir.[146] Gordion'da bulunmuş ve M.Ö. 700'lere tarihlendirilen bronz taşıt modeli ise altı parmaklı tekerleklere sahiptir.[147]

Geç Hitit ve Kuzey Suriye merkezlerinde genel olarak tekerlekler orta boyutlu, altı ya da sekiz parmaklıdır.[148] Assur krallı III. Tukulti-apil-Ešarra Dönemi itibariyle tekerleklerde

---

[135] Madhloom, *a.g.e*, 1970, 3-17, Lev. IX/2 (kasa), 12-13 (kişi sayısı).
[136] A.y., Lev. VII/2 (Til Barsip-hörgüçlü kasa örneği).
[137] A.y., Lev. VII/2, Lev. XII/1(Til Barsip), Lev. XIV/6 (Halaf), Lev. XV/3,4 (Ziwiye).
[138] A.y., *a.g.e.*, 1970, 17-20.
[139] Madhloom, *a.g.e*., 1970, 27.
[140] Karageorghis, *a.g.e*, 1967, 49 vdd., mezar 3, taşıt B.
[141] Littauer-Crouwell, *a.g.e*., 1979, 106.
[142] R. D. Barnett, *Sculptures from the North Palace of Ashurbanipal at Niniveh (668-627 B.C.*), London, 1976, Lev. V (Ashurbanipal, krali taşıt).
[143] V. Karageorghis, *Excavations in the Necropolis of Salamis III*, Nicosia, 1973, Lev. CI-V, CCLVI-II (mezar 79 taşıt beta).
[144] Madhloom, *a.g.e*., 1970, 27.
[145]Littauer-Crouwell, *a.g.e*., 1979, 106.
[146] Karageorghis, *a.g.e*., 1967, Lev. CXXI (mezar 3, taşıt B: 8 parmak).
[147]Mary Aiken Littauer-Joost H. Crouwell, "A Bronze Chariot Group from the Levant in Paris", *Levant 8*, 1976, 223, Res. 24.
[148] Madhloom, *a.g.e.*, 1970, 27.

kelepçeler, Sin-ahhe-riba Döneminde ise özellikle kralı taşıtlarının tekerleklerinde kabara başlı çiviler kullanılmıştır.[149] Salamis'de iki mezardan ele geçen taşıt kalıntıları, tekerlek yuvasının ölçüleri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre tekerlek yuvası 0.68 m. ve 0.70 m. olabilmektedir.[150] Assur betimleme sanatından bu dönem taşıt okları, taşıt oku ucu başlıkları ve boyundurukları fark edilebilmektedir. Boyunduruklar ya düz çubuk formlu ya da kavisli olabilmektedir. Bunların bitim kısımları kavisli veya hayvan başı şeklinde sonlandırılmıştır. Taşıt okları genellikle tek ya da çift merkezlidir. Bir örnekte taşıt okunda at başı formlu taşıt oku ucu başlığı kullanımı söz konusudur.[151] Yakındoğu uygarlıkları taşıtlarını çeken koşum hayvanlarında omuz süsü/pendant, göz siperliği, alınlık, sorguç, çıngırak, göğüs plakası, dışa doğru bombeli alın/kaş bandı, disk ve boncuktan gerdanlık gibi koşum takımlarını kullanmışlardır.[152]

Arkeolojik veriler ve yazılı kaynaklardan bu dönem taşıtlarını çekmede yoğunlukla atların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili olarak Ninive'de ele geçmiş bazı tabletler üzerinde atların genellikle kiremit ya da siyah renkli olduğuna dair bilgiler geçmektedir.[153] Bunun yanı sıra Norşuntepe[154], Gordion[155], Salamis[156], Babajan[157], War Kabud[158], Hasanlu[159] ve Dinkha Tepe[160] kazılarından at kalıntıları rapor edilmiştir. Koşum hayvanlarını kontrol etmede başlık kayışı, burun bandı, dizgin, kırbaç ve çene altına takılan metal halkalar ile gemler kullanılmıştır.[161]

---

[149] R. D. Barnett, *Assyrian Sculpture in the British Musuem*, Toronto, 1975, Lev. 65, 92.

[150] Karageorghis, *a.g.e*., 1967, 50 (mezar 3, taşıt B); a.y., *a.g.e*., 1973, 68, 70 (mezar 79, taşıt *beta*).

[151]Albenda, *a.g.e.*, 1986, Lev. 47 (çubuk formlu, bitim kısımları hayvan başlı), 49 (kavis formlu boyunduruk, at başı biçimli taşıt oku ucu süslemesi).

[152]Mary Aiken Littauer-Syosset N. Y., "New Light on The Assyrian Chariot", 1976, *Oriantalia 45*, 220, 221, 220, Res. 6, 17; Lıttauer - Crouwel, *a.g.e*., 1979, 125, Çiz. 53, 55, 76, 77, 73, 62, 64, 117, 126, 127; David Stronach, "Metal Objects from the 1957 Excavations at Nimrud", 1958, *Iraq 20/2*, Lev. XXXIV/16,17, Lev. XXIII/11,12,13; Madhloom, *a.g.e*, 1970, Lev. I/3, Lev. II/1-2, Lev. III/1-2, Lev. VII/1-2, Lev. VI/1-4, Lev. XIII/2, Lev. XV/3-4, Lev. XIV/3,6, Lev. XIV/4,5; Moorey, *a.g.e.*, 1971, Lev. 29/ 159-160, Lev. 28/153, Lev. 72/467-475; Maude de Schauensee 1989, "Horse Gear From Hasanlu", Expedition vol. 31 no. 2-3, 46, Res. 27; Winter, a.g.m., 1980, Res. 1.

[153] Frederic Mario Fales, "Notes on Some Nineveh Horse Lists", *Assur 1/3*, 1974, 5 vdd.

[154]M.Ö. 7. yüzyıla ait iki damızlık aygır ve bir kısrak iskeleti bulunmuştur. Bu kemik kalıntıları 5 ve 6 yaşlarında oldukları belirtilmiştir (bkz., Hauptmann, a.g.m., *1972*, 105 vd., Lev. 59, 1-2).

[155]P. R. S., Young, "The Campaign of 1955 at Gordion: Preliminary Report", *AJA 60*, 1956, 266, Lev. 96, Res. 56,57; A.y., "The Nomadic Impact: Gordion", *In Dark Age and Nomads* (Ed.: Mellink M.J.) 1964, 55 vdd., Lev. XV/I (Gordion).

[156]Joost, H. Crouwell, "Chariots in Iron Age Cyprus", *a.g.e*., 2002, 156 (Orijinal taşıt kalıntılarıyla birlikte bulunan at iskeletlerinin omuz başı genişlikleri 1.32 den 1.53 m. ye kadar değişir.).

[157] Clare Goff, "Excavations At Baba Jan, 1967: Second Preliminary Report", *İran 7*, 1969, 123-126, Res. 6a-b, Lev. II/c. M.Ö. 800-700 yıllara ait tek at gömüsü.

[158] Lıttauer-J. H. Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 111.

[159]R. H. Jr. Dyson, "Problems of Protohistoric Iran as Seen from Hasanlu", *JNES 24*, 1965, 208 vdd., (Hasanlu mezarı; 1973, 195f; 1975, 181 (Hasanlu IVb yapısı).

[160] Lıttauer - Crouwel, *a.g.e*., 1979, 111.

[161]Stronach, a.g.m., 1958, Lev.XXXV/1,2 (gem); Strommenger-Helzhimer, *a.g.e*., 1964, Res. 236 (Ashurbanipal Nineveh Kuzey Sarayı-kırbaç); Moorey, *a.g.e*., 1971, 107, Res. 108-109 (Ashmolen Museum-gem), Res. 110–111 (Ashmolen Museum-tekerlek biçimli yanaklık), no. 12-114, 133-134 (Ashmolen Museum yanaklıkları iki halkalı gem), no. 131 (Ashmolen Museum yanaklık parçası); Oscar White Muscarella 1974, "Iron Age At Dinkha Tepe, Iran", *MMJ Vol. 9*, 64. Çiz. 36:1026 (Dinkha Tepe-gem). Çiz. 36/69 (Dinkha Tepe-gem); Lıttauer - Crouwel, *a.g.e*., 1979, 118-119, fig. 65 (Luristan-gem), Çiz. 66 (Asur-gem), Çiz. 67,68 (Tepe Sialk B Mezar 74, mezar 15-gem), Çiz. 69 (Boğazköy-gem), Çiz. 70 (Nimrud-gem), 136, Çiz. 78 (Asur-dizgin), 127 (metal halka); Schauensee, a.g.m., 1989, 42,43 (Hasanlu'da Buildin IV-V); Jeannine Davis-vd., *Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*, Berkeley, 1995, 15 Çiz. 12/a-e (gem-İskit, M.Ö. 7. yüzyıl); Kaveh Farrokh, *Shadows in the Desert Ancient Persia at War*, Great Britain, 2007, 15 (Luristan-gem M.Ö. 10-7 yüzyıl).

Tekerlekli taşıtlar ile ilgili M.Ö. 612–330 yılları arasındaki bilgiler Assur krallığının yıkılışı ve Akhaimenid imparatorluğunun yükselişi arasındaki zaman diliminden ve İskit örneklerinden bilinmektedir. Dört tekerlekli taşıtlarla ilgili veriler Pazırık kurganlarından (M.Ö. 450-400)[162] bilinmekle beraber, İskit Dönemine ait minyatür kilden[163] dört tekerlekli modeller ve İskit Neapolis dini yapısı duvar süslemelerinden[164] de gelmektedir.

İki tekerleklilerden savaş taşıtları Persepolis Apadana kabartması[165], Akhaimenid silindir mühürleri[166], "Oxus Hazinesi"nden iki altın model[167] ve Levanttan bronz bir modelden oluşmaktadır.[168] Savaş taşıtlarının dörtgen planlı kasalarının arka kısmı genellikle açık tutulmuştur. Oxus'un altın modellerinden birinde kasalar ince şerit (deri/sicim) köselelerle ağ şeklinde bezenmiştir.[169] Kasaların arka üst köşelerinde farklı şekillerde tutamaklar yerleştirilmiştir. Akhaimenid mührü, Oxus modeli ve Levant bronz modelde görüleceği üzere kasaların yan kenarları çapraz kasnaklarla güçlendirilmiştir.[170] Tekerlekler 6 ile 12 parmaklıdır. Dış lastikler kabaralarla çevrilidir.[171] Dingiller genellikle kasanın alt arka tarafındadır. Betimlemelerden dingil çivisinin kullanıldığı da bilinmektedir.[172] Eldeki arkeolojik verilerden anlaşılacağı üzere "Y" biçimli ve iki merkezli taşıt oku kullanımı söz konusudur.[173] Keza Akhaimenid silindir mührü üzerinde betimlenen taşıtta kasa ile taşıt oku arasında destek çubuğu kullanımı mevcuttur.[174] Littauer ve Crouwell Akhaimenid bu tip taşıtların askeri kullanımının çok da yoğun olmadığını ve bu taşıtlarda görülen balta, tırpan, zırhlı ve kule gibi görünen kasaların düşmanı korkutmak için tasarlandığını ifade etmişlerdir.[175]

Bu döneme ait iki tekerlekli yük taşıtları ise Daskyleion Satraplık bölgesinde bulunmuş olan Pers etkili mezar stellerinde[176], Elmalı Karaburun II Tümülüsü mezar odasının güney duvarı[177], Ağlayan Kadınlar Lahdi'nin kapağında[178], Uşak Çivril'de Çeçtepe kaya

---

[162]Tara Talbot Rice, *The Scythians*, London, 1957, 100,101, 120, (Mezarlara bırakılan dört tekerlekli taşıtlar üzerinde yatar pozisyonda bırakılan kişinin yanında en az iki at vardır. Zaman zaman bu hayvanların sayısı 4 ya da 6 yı bulabilmektedir, Res. 21 (Dört tekerlekli taşıt gömüsü), Res. 30 (dört adet parmaklı) tekerleği vardır. M.Ö. 5.-4. yüzyıl. Taşıt huş ağacından yapılmıştır. Üst yapısı süslemeli keçeli kaputtandır).

[163] R. Brzezinski-M. Mielczarek, *The Sarmatians 600 BC-AD 450*, Great Britain, 2002, 6 (kilden örnek. M.Ö. 4-3 yüzyıl, parmaklı tekerlekli).

[164] Davis-vd., *a.g.e*., 1995, 75-76, Res. 27.

[165]Gerold Walser, *Die Völkerschaften Auf Den Reliefs Von Persepolis,*Berlin, 1966, Lev. 85: üst; Marcel Gabrielli, *Le Cheval Dans Empire Achemenid*, Ege yayınları, İstanbul, 2006, Res. 5, Çiz. 6.

[166]Frankfort, *a.g.e*., 1939, Lev. XXXVII/d (darius adı yazıtlı); Young, a.g.m.,1964, Lev. 84, Res. 9 (Gordion); Lıttauer - Crouwel, *a.g.e*., 1979, 145, Res. 81.

[167] O. M. Dalton, *The Treasure of The Oxus with Other Examples of Early Oriental Metal-Work*, London, 1964, Lev. IV/7; Mario Brosius, *Peoples of the Ancient World the Persians*, London&New York, 2006, 44, Çiz. 10; Farrokh, *a.g.e*., 2007, 42.

[168]Littauer -Crouwell, a.g.m., 1976, 71 vdd., Lev. IX: A-D; A.y., 145, Res. 83.

[169]A.y., 146 ; Dalton, *a.g.e*., 1964, Res. 21.

[170] Lıttauer -Crouwel, *a.g.e*, 1979, 146.

[171]A.y., *a.g.e*, 1979, 147, Res. 80-83 (Persepolis); Arman-Özenbaş, a.g.m., 2006, 136, 137 (Üçpınar Tümülüsü-Lydia).

[172] Lıttauer -Crouwel, *a.g.e*, 1979, 147, Res. 80 (Persepolis); Ellis, a.g.m., 1966, 45 vd., Lev. VII/5-6; Walser , *a.g.e.*, 1966, Lev. 49: üst sol.

[173] Lıttauer -Crouwel, *a.g.e*, 1979, 147.

[174] A.y., *a.g.e*., 148.

[175] A.y, *a.g.e*., 152.

[176] T. Bakır, *Die Satrapre in Daskyleion, Achaemenid Anatolia*, Pihans 92, Proceedings of the First International Symposium on Anatolia in the Akhaemenid Period, Bandırma, 1997, Leiden, 2001, 174.

[177] M. J. Mellink, "Excavations at Karataş-Semahöyük and Elmalı, Lycia, 1970", *AJA 75*, 1971, 250-255, Lev. 54, Res. 21.

[178] Suat Ateşlier, "Pers Ölü Gömme Geleneğinde "Cenaze-Harmamaksa'ları", *Olba V*, Mersin, 2002, 77.

kabartmasında[179] işlenmiş taşıt tasvirlerinden bilinmektedir. Yük taşıtlarının dikdörtgen planlı kasalarının üst kısmı bir çadır ile kapatılmıştır. Tekerlekler oldukça büyük olup 8 ile 12 parmaklıdır. Dingil genellikle kasanın alt arka tarafındadır. Taşıt tasvirlerinden tek merkezli taşıt okunun kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Yük taşıtlarının kullanımı konusunda bilim adamlarının farklı görüşleri bulunmaktadır. Örneğin Mellink, Karaburun II tümülüsü mezar odasının güney duvarında taşıtın mezara konulacak hediyelerin taşındığını ya da mezar sahibinin maiyeti ile birlikte çıktığı bir seyahatte, üstünde yük taşındığını öne sürmüştür.[180] Nolle-Tappeiner ise bu tarz taşıtların kadınların seyahati amacıyla kullanılan ve antik metinlerde *Harmamaksa/ἁρμάμαξα* olarak adlandırılan taşıtlar olduğunu, üst tabakadan bir Persli kadının maiyeti ile birlikte seyahati ya da cenaze töreni sırasında kullanıldığını belirtmiştir.[181] Nolle, bu taşıt tipinin Persli, ileri gelen bir kadına ya da Persli ileri gelen bir erkeğin haremine ait olabileceğini ifade etmiştir.[182] Ateşlier ise bu taşıtların cenaze-harmamaksaları olarak kullanıldığını, cenazenin mezara getirilişinden sonra ölü kültüne göre kirlendikleri düşünüldüğü için mezar önünde parçalanmış ya da söküldüklerini ileri sürmüştür.[183] İki tekerlekli savaş taşıtlarında kullanılan teçhizatların yük taşıtlarında görülmemesi yukarıdaki taşıt tipi ayrımını doğrulamaktadır. Bu da Pers uygarlığında iki tip taşıtın kullanıldığının en güzel kanıtıdır.

Bu dönem taşıtlarında koşum hayvanı olarak genellikle boyunduruk altında ikili ya da dörtlü atların kullanıldığı bilinmektedir. Erzurum Müzesi'nde M.Ö. 5. yüzyıla tarihlendirilen at biçimli rhyton[184] ve Maşathöyük'de Akhaimenid döneme tarihlenen kâse parçası üzerindeki boyalı at figüründen yola çıkılarak, bu dönem itibariyle atın sanata da yansıdığı belirtilmiştir.[185] Satraplıklara ayrılmış olan Akhaimenid krallık idaresindeki halkların, para ya da bazen değerli hediyelerle Persepolis'deki büyük kralı memnun etmekle yükümlü oldukları ifade edilmiştir. Akhaimenid dönemde Armenia Satraplığının atlar konusunda haklı bir üne sahip olduğu ve burada yaşayan halkın, bu anlamda öncelikle iyi atlar yetiştirmekle sorumlu tutulduğu önerilmiştir.[186]

Bu dönemde taşıt çekmede atların yanı sıra taşıt çekmede hörgüçlü develer ile sığırgillerin kullanımı da söz konusudur. Bu dönemin koşum takımları zaman zaman bezenmiş boyun kayışlarından oluşmaktadır. Krali taşıtları çeken atlarda çıngırak biçimli saçaklı süslemeler atların omuz başına asılmıştır. Arkeolojik kazılardan çıngıraklar[187] ele geçmiştir. Yelpaze biçimli boyunduruk süslemeleri kullanımı da devam etmektedir.[188] Alexander Mozaiği üzerinde görünen krali taşıtı çeken atın başlık kayışında küçük disk

[179] N. Fıratlı, "Uşak-Selçikler Kazısı ve Çevre Araştırmaları", *TAD 19/2*, 1970, 121, 122, Res. 159.
[180] Mellink, a.g.m., 1971, 250-255, Lev. 54, Res. 21.
[181] M. Tappeiner, "Ein Beitrag zu den Wagenzügen auf den Stelen aus Daskyleion", *EpigrAnat. 7*, 1986, 81-95.
[182] M. Nolle, *Denkmäler vom Satrapensitz Daskyleion*, 1992, 91.
[183] Ateşlier, a.g.m., 2002, 89.
[184] Hatice Kalkan, "Akhaimenid Armenia, At ve Rhyta", *Arkeoloji Dergisi XIII/1*, 2009, 144, 145, Çiz. 4, Res. 6/b-c.
[185] Tahsin Özgüç, *Maşat Höyük II. Boğazköy'ün Kuzeydoğusunda Bir Hitit Merkezi*, Ankara, 1982, Lev. 64/1a-b.
[186] Kalkan, a.g.m., 2009, 142.
[187] P.R.S. Moorey, *Cemeteries of the First Millenium B.C. at Deve Hüyük, Near Carchemish, Salvaged by T. E. Lawrance and C. L. Woolley in 1913*, Great Britain, 1980, BAR International Series 87, Res. 10/ 233 (Deve Hüyük II).
[188] Lıttauer -Crouwel, *a.g.e*, 1979, 150.

kullanımı söz konusudur.[189] Sorguç, göz siperliği ve alınlık kullanımı nadirdir. Hayvanları kontrol etmede gem, dizgin, metal halka ve başlık kayışı kullanılmıştır.[190]

Şu ana kadar genel hatlarıyla Yakındoğu'da tekerlekli taşıtların gelişimi verilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde, zamanla toplumların vazgeçilmezi durumuna gelen taşıtların farklı işlevlerde kullanıldığı görülmüştür. Keza farklı işlevlerde kullanılmış olan taşıtların devletlerin sahip oldukları kültür ve coğrafi farklılıklardan ötürü kendilerine özgü gelişmeler de göstermişlerdir. Özellikle Assur, Mısır, Kuzey Suriye ve Geç Hitit krallıklarında rastlanan taşıt bulguları bu yeni gelişmelerin güzel örneklerini oluştururlar. Bu gelişimde Urartu krallığının yeri ise değerlendirme bölümünde ele alınmıştır **(Harita 1).**

[189]Lıttauer-Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 151; Moorey, *a.g.e.*, 1980, Res. 10: 227-230 (Deve Hüyük).

[190]Rice, *a.g.e.*, 1957, 128, Res. 32-33 (Pazırık Tepe 5 iki parçalı gem uçarlı hayvan başlı, M.Ö. V-IV. yüzyıl); Lıttauer -Crouwel, *a.g.e*, 1979,150, Res. 84:a-b (persepolis-gem), 151, Dizginler metal halkalardan geçerek devam etmektedir. Oxus modelinde 4 metal halka görülür (Res. 82). Her bir metal halkanın içinden iki dizgin geçmektedir; Moorey, *a.g.e.*, 1980, Res. 10: 223-226 (Deve Hüyük II-gem); Davis-vd., *a.g.e.*, 1995, 39, Res. 13 (gem-İskit-M.Ö. 5. yüzyıl).

3. MALZEME VE TEKNİKLER

3.1. MALZEME

Kazılardan ve satın alma yolu ile müzelere gelen eserlerden, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartular ve onlardan önce yaşayan toplulukların bölgede bulunan madeni en iyi şekilde değerlendirdiklerini anlıyoruz. Bu eserler genellikle altın, gümüş, kurşun, bronz ve demirden yapılmıştır. Tez konumuzu oluşturan taşıt aksamları ve koşum takımları ise bronz, demir ve nadiren de olsa gümüştendir. Yapılan kazılardan ele geçmemiş olsa da sözü geçen bazı eserlerde ahşap, dokuma ve deri kullanımının olduğu da söylenebilir.

Bu bölüm metal, ahşap, dokuma ve deri olmak üzere üç ana başlıkta gruplandırılmış; Metal bölümü bronz, demir ve gümüş olmak üzere alt başlıklara ayrılmıştır.

3.1.1. Metal

3.1.1.1. Bronz

Bronz, bakır ve kalay metallerinin karışımından oluşan bir alaşımdır. Bu metalden yapılmış eserler doğal tahribata karşı demire oranla daha dayanıklı olduklarından, kazılarda çok sayıda bulunmuştur. Bronz madeninin işlenmesi, şekillendirilmesi ve üzerine yazı yazılması kolay olduğundan birçok eserde daha çok tercih edilmiştir.[1] Doğu Anadolu bölgesinde bulunmadığından bronz elde edebilmek için Urartu'nun kalayı nereden temin ettiği kesin değildir. Urartu öncesinde ve M.Ö. 13. yüzyıla tarihlenen Tell al-Rimah'da ele geçen bir yazılı belgede, Nairi ülkesinden 50 mina kalay alındığı söylenmesine karşın, Nairi topraklarında kalay madeninin var olduğuna dair şu ana kadar kanıt ele geçmemiştir. Urartu gerekli kalayı olasılıkla İran'dan veya Afganistan'dan ticaret yolu ile elde etmiş olmalıdır.[2] Urartu öncesi dönemde ve Urartu'da yoğun kullanım bulmuş olan bronz, birçok Assur kralının yazıtlarında, Urartu'dan alınan haraç listesinde de geçer. Assur kralı II. Tukulti-Ninurta (M.Ö. 890-884) zamanından itibaren birçok Assur krali yazıtlarında *Nairi*, *Hubuškia* ve Š*upria* gibi ülkelerden bronzdan yapılmış malzemeleri ülkelerine götürdüklerini yazar.[3] Urartu maden sanatında bronzun yoğun kullanıldığının en güzel kanıtı ise Mušašir *(Ardini)* kentinin yağması sırasında ele geçirilen eserlerin listesinde görülebilir. Günümüzde Louvre Müzesinde saklanan ve Assur kralı II. Šarru-kin'in (M.Ö. 721-705) M.Ö. 714 yılında Urartu üzerine yaptığı seferin, kralın baş katibi Harmakki'nin oğlu Nabu-šallim-šunu'nun kaleme aldığı kayıtlarını içeren tablette, Musasir kentindeki Haldi tapınağında elde edilen ganimetin listesi vardır. Bu ganimet listesinde geçen bronz eserlerin sayısı Urartu'daki bronz eser üretimi ile ilgili çarpıcı bilgiler verir.[4]

İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 1-16), boyunduruk semeri ucu (Kat. No. 17), boyunduruk ucu başlıkları (Kat. No. 18-19), boyunduruk süslemeleri (Kat. No. 20-22), metal dizgin halkaları (Kat. No. 23-25, 27-34), tekerlekler (Kat. No. 35-36), tekerlek kelepçesi (Kat. No. 38), taşıt aksamı diskleri (Kat. No. 58-67), dingil çivileri (Kat. No. 51, 54-

[1] Van Loon, *a.g.e*., 1966, 84; Çilingiroğlu, *a.g.e*., 1997, 108.
[2] Çilingiroğlu, *a.g.e*., 1997, 114.
[3] LAR I: s. 126 vdd.
[4] LAR II: no. 172, 173.

57), dingil ucu başlıkları (Kat. No. 39-49), göğüs plakaları (Kat. No. 103-117), yakalıklar (Kat. No. 118-121, 123-126), gemler (Kat. No. 129, 136-151, 153-156, 158, 167-169, 173-176,), koşum diskleri (Kat. No. 179-239), göz siperlikleri (Kat. No. 240-274), alınlıklar (Kat. No. 275-286, 288), alın bandları (Kat. No. 289-290) ve omuz süsü/pendantlar (Kat. No. 292-296) bronzdan üretilmişdir.

3.1.1.2. Demir

Van Gölü'nün güneyinde bulunan zengin demir yatakları, hem Urartu, hem de Assur krallığı için çok büyük bir önem taşımaktadır. Erken Demir Çağ itibariyle bu bölge Assurlualrın ilgisini çekmiştir. Nitekim M.Ö. 12. yüzyılın sonundan itibaren Assur'un bu bölgeden vergi olarak işlenmemiş demir ve demirden yapılmış silah aldığını bilmekteyiz. Örneğin I. Tukulti-apil-Ešarra (M.Ö. 1114-1076), *Nairi* ülkesine yaptığı seferde, buradan demir ve demirin bir türü olan hematiti ele geçirmiştir.[5] II. Tukulti-apil-Ešarra'da (M.Ö. 966-935), *Nairi* ülkesinden 100 adet demir hançer ile demiri vergi olarak almıştır.[6] Yine Assur krallarından II. Aššur-nasir-apli (M.Ö. 883-859) *Nairi* ülkesine yaptığı bir sefer sonucunda, 300 talent (yaklaşık olarak 86.400 kg.) demir almıştır.[7] Van Gölü'nün güneybatısında yer alan Š*upria* ülkesi ise Assur krallığına haraç olarak demir ödemiştir.[8] Ayrıca II. Šarru-kin'in (M.Ö. 721-705) M.Ö. 714 yılında Mušašir *(Ardini)* sarayından demirden yapılmış lamba, kürek, tırmık ve fırını yağmaladığı ve bunları kalay, altın, gümüş, bronz, değerli taşlarla birlikte ülkesine götürdüğü bilinmektedir.[9] Çavuştepe, Kayalıdere, Armavir-Blur, Bastam, Toprakkale, Karmir-Blur ve Ayanis gibi Urartu kalelerinden elde edilen çok sayıda demir buluntuların[10] varlığına karşın, Urartu yazılı kaynakları demirden yapılan eser veya silahlardan çok az söz eder.[11] Demirin vergi veya haraç olarak alındığına ait, şimdilik Urartu kralı II. Sarduri'nin (M.Ö. 764-734) *Qulha* ülkesi kralının demir mührünü ele geçirmesinin dışında hiçbir Urartu yazılı kayıt yoktur.[12] Buna karşılık Assur yazılı kaynaklarında Urartu topraklarından elde edilen demir veya demir eşyalar ile ilgili daha fazla bilgi vardır. Demirin M.Ö. 2. binlerin sonlarında Uruatri toplumları için önemli bir maden olduğu mezarlardan ele geçen eserlerden anlaşılmaktadır. M.Ö. 1. binyıl başlarında ise demir çok bol ve ucuz olarak bulunduğundan yazılı kaynaklarda artık yer almasının muhtemelen hiçbir önemi kalmamıştır. Bu durum demir madeninin değerini yitirdiği anlamına gelmemelidir. Birçok Urartu merkezinde yapılan kazılarda ele geçen demir eserler demirin yoğun bir şekilde kullanıldığına işaret etmektedir. Çilingiroğlu, özellikle M.Ö. 7. yüzyılda demirden yapılan aletlerin çeşitliliğini göz önünde bulundurarak bu madenin bol kullanıldığını ifade etmiştir.[13]

Bu çalışma kapsamında incelenen eserlerden, metal dizgin halka (Kat. No. 26) ve gemler (Kat. No. 130-133, 152, 160-166, 170-172, 177-178) demirdendir.

---

[5]LAR I: 72 vdd.,; Belli, a.g.m., 1991, 31; Çilingiroğlu, *a.g.e.*, 1997, 107.
[6] LAR I: 126 vdd.
[7]LAR I: 138 vdd.,; Belli, a.g.m., 1991, 31; Çilingiroğlu, *a.g.e.*, 1997, 107.
[8]Oktay Belli, "Van Gölü'nün Güneyindeki Maden Yataklarının Mezopotamya İçin Önemi", *Uluslararası Assiyoroloji Kongresi XXXIV*, İstanbul 1987, 311-312.
[9] LAR II: no. 172, 173.
[10] Piotrovskij, *a.g.e*., 1970; Erzen, *a.g.e*., 1978; Merhav, a.g.e., 1991; Wartke, *a.g.e*., 1993; Çilingiroğlu-Salvini, *a.g.e*., 2001; Seidl, *a.g.e*., 2004.
[11] Payne, *a.g.e.*, 2006.
[12] UKN: no. 155D; Payne, *a.g.e.*, 2006, 223.
[13]Çilingiroğlu, *a.g.e*, İzmir, 1997, 107,108.

3.1.1.3. Gümüş

Gümüş metalinin Urartu sanatının farklı dallarında kullanıldığı kazılardan ele geçen birçok eserden bilinmektedir. Urartu'da gümüşün kullanımı yazılı dokümanlarda da belirgin olarak geçmektedir. M.Ö. 10.-7. yüzyıla ait çivi yazılı Assur belgelerinde[14], Van Gölü'nün güney ve güneydoğusunda yer alan Šu*pria* ve *Hubuškia* ülkesinin Assur krallığına vergi olarak gümüş ödediği belirtilmektedir. Van Gölü'nün güneyindeki gümüş kaynakları küçük olmasına rağmen Urartu krallığının ekonomik gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Krallığın erken dönemlerinde Urartu kralı Minua (M.Ö. 810-786) *Diauehi* ülkesi kralı Utupurşi'den verginin önemli bir miktarını gümüş olarak almıştır.[15] Aynı bölgeden Kral I. Argišti'nin (M.Ö. 786-764) 37 mina gümüşü (18.5 kg) vergi olarak aldığı bilinir. Ayrıca bu Kral *Luša* ülkesinden gümüşün "X minasını" da kabul etmiştir.[16] II. Sarduri (M.Ö. 764-735) krallığının ilk yıllarında *Melitea* krallarından Hilaruda'dan gümüşü vergi olarak alır.[17] Ayrıca *Kommagene* kralı Kustašpi'de II. Sarduri'ye vergi olarak 800 mina gümüş (400 kg) verir.[18] Urartu'nun yoğun olarak gümüş eser kullandığı Assur kralı II. Šarru-kin'in sekizinci seferine dair kayıtlarından da bilinmektedir. II. Šarru-kin'in seferinden Mušašir'deki Haldi tapınağından 167 talentlik 2,5 mina ağırlıkta saf gümüşün yanı sıra gümüşten çok sayıda eserinde ele geçtiğinden söz edilmektedir.[19]

Urartu taşıt aksamları ve koşum takımlarından, bir sorguç (Kat. No. 291), bir yakalık (Kat. No. 122) ve bir alınlık (Kat. No. 287) gümüşten üretilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen metallerin yalnız başına kullanımının yanı sıra, bazı eserlerimizde iki ayrı metalin (özellikle bronz ve demir) bir arada kullanıldığı da görülmüştür. İncelenen eserlerden, bir tekerlek kelepçesi (Kat. No. 37), dingil çivileri (Kat. No. 52, 53), çıngıraklar (Kat. No. 68-132) ve gemler (Kat. No. 127, 128, 157, 159) bu iki malzemenin bir arada kullanılmasıyla üretilmişlerdir.

3.1.2. Ahşap

Her ne kadar günümüzde Urartu coğrafyası çok az sayıda ağacı barındırıyorsa da antik çağda bölgede keresteciliğin yaygın olduğunu, gerek arkeolojik gerekse de yazılı kaynaklardan anlamaktayız. Urartu merkezlerinde yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen ahşap eserler, krallığının bu materyali birçok alanda kullandığını doğrulamaktadır. Karmir Blur[20], Erzincan-Altıntepe[21], Anzaf Kaleleri[22], Kayalıdere[23] kazılarından gelen buluntular arasında ahşaptan yapılmış eserler söz konusudur. Urartular keresteleri işleyip kaba ustalık gerektiren mimari yapılarda da kullanmışlardır.[24]

---

[14] Belli, *a.g.m.*, 1987, 309.
[15] UKN: no. 36; Hchl: no. 23; Payne, *a.g.e.*, 2006, 68-69.
[16] CICh: no. A1, tab. 26; CICh: no. A2, tb. 27. A3 (önyüzü); CICh: no. A3, tab. 29, A4 (sol yüzü), Payne, *a.g.e.*, 2006, 178.
[17] UKN: no. 155E; CICh: tab. 35; Payne, *a.g.e*, 2006, 220.
[18] UKN: no. 155E; CICh: tab. 35; Payne, *a.g.e*, 2006, 220.
[19] LAR II: no. 172, 173.
[20] M. N. Van Loon, *Urartian Art*, 1966, 137-138.
[21] A.y., 137-138.
[22] Oktay Belli, *Anzaf Kaleleri ve Urartu Tanrıları*, İstanbul, 1998, 53-54.
[23] Charles Burney, "A First Seaseon of Excavation at the Urartian Citadel of Kayalıdere", *AntSt XVI*, Ankara, 1996, 108.
[24] T. B. Forbes, *Urartian Architecture*, BAR International Series 170, Oxford. 1983, 5 vdd.

Ayrıca Urartu yazılı kaynaklarından II. Rusa'ya (M.Ö. 685-645) ait Bastam'da bulunmuş bir bulla üzerinde Rusa'nın Qilbani Dağı (ErekDağı ?) karşısında yaptırmış olduğu Rusahinili sarayının (Toprakkale) yapımını konu edinen metnin bir yerinde **''$^{LÚ.GIŠ}$NAGAR ^{MEŠ}''** şeklinde geçen "marangozlardan" söz etmektedir.[25] Toprakkale tabletinde ise sayıları 20 olarak verilen *"Garurda* adamları" (***$^{LÚ.\ GIŠ}$ga-ru-ur-da)*** için Diakanoff muhafız veya silahlı adam[26] yanında, en son çalışmasında ağaçtan bir alet veya kap-kacaklarla alakalı bir meslek olabileceğini iddia etmiştir.[27]

Kazılardan Urartu dönemi taşıt aksamları ve koşum takımlarına ait ahşap eserler ne yazık ki bugüne kadar ele geçmemiştir. Ancak Urartu dönemine ait arkeoljik buluntular ile yazılı kaynaklar ve antik dönem ile günümüz atlı taşıtları göz önüne alındığında taşıt aksamlarından tekerlek, kasa, boyunduruk, kasa/taşıt oku destek çubuğu, taşıt oku, üst destek çubuğu, dingil çivileri gibi elemanların üretiminde ahşabın kullanıldığı kanaatindeyiz.

3.1.3. Dokuma ve Deri

Urartularda dokuma ve deri kullanımına dair bilgilerimizin büyük kısmı, arkeolojik kazılardan ve azda olsa yazılı kaynaklardan gelmektedir.

Toprakkale'de ele geçen tabletteki ***''68 ^{MUNUS}GAD -hi-e''*** ifadesi "68 dokumacı kadın" olarak çevrilmiştir.[28] Bu tabletin yanı sıra birkaç kemer paçasında betimlenmiş olan dokuma tezgâhları[29] ve dokumacı kadınlar[30], Urartuların dokumayı bildiğinin ve bu işi yaptığının kanıtıdır. Van gölü havzası içerisinde yer alan, Çavuştepe[31], Ayanis[32], Anzaf Kaleleri[33], Karagündüz[34] ve Dilkaya merkezlerinde ortaya çıkarılan ağırşaklar da dokumacılığın yapıldığının güzel bir göstergesidir.

Urartu ülkesinde çok sayıda büyük ve küçükbaş hayvanın yetiştirildiğini hem Urartu[35] ve hem de Assur[36] yazılı kaynaklarından öğrenmekteyiz. Urartu Kralı Minua'nın Van

---

[25]KUKN: 412a, 417.
[26]UPD: no.12, s.39, 83.
[27]Igor M., Diakanoff, "On some new trends in Urartian Philology and some new Urartian texts", *AMI 22*, 1989, 99.
[28] UPD: no.12, s. 39, 81.
[29] Ursula Seidl, *Bronzekunst Urartus*, Mainz am Rhein, 2004.
[30] Hans-Jörg Kellner, Gürtelbleche aus Urartu, *Prahistorische Bronzefunde Abteilung XII, Band 3,* Stuttgart, 1991a, Lev. 70: 282, Lev. 71: 282.
[31] Afif Erzen, *Çavuştepe I,* Ankara, 1978, 68.
[32] Altan Çilingiroğlu-Haluk Sağlamtimur, "Van-Ayanis Kalesi 2001 Yılı Çalışmaları", *24.KST I*, 2001, 467.
[33]Oktay Belli-Alpaslan Ceylan, "2002 Yılı Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri Kazısı", *26. KST 1*, 2003, 34, Çizim- 6-8.
[34]Veli Sevin-Ersin Kavaklı, "Van-Karagündüz Erken Demir Çağı Nekropolü Kurtarma Kazıları, 1992-1993", *16. KST I*, 1994, 335-338.
[35] Meher kapısı yazıtında Urartu tanrılarına onlarca büyükbaş ve küçükbaş hayvan kurban edilmesine dair liste mevcuttur (Hchl: no. 10; UKN: no. 27; KUKN: no. 38; CTU I: no. A3-19. Yine hayvan kurbanları ile ilgili çok sayıda Urartu metnide vardır. Bu metinlerin birinde İšpuini ve oğlu Minua'nın kutsal Mušašir kentinde Tanrı Haldi'ye 1112 büyükbaş, 9120 kuzu ve 12480 dişi keçiyi kurban ettiğine dair Kelişin yazıtıdır (Hchl: no. 9; UKN: no. 19; KUKN: no. 30; CTU I: no. A3-11). Bunun dışında yine yazılı kaynaklardan Urartu krallarının yapmış oldukları askeri seferlerde de ganimet olarak aldıkları sayıları onbinleri aşan hayvanında olduğunu biliyoruz. Bu listelerden sadece birini verirsek Kral I. Argišti yaptığı seferlerden birinde Qada, Ašqalaši ve Šašilu ülkelerinden 14478 büyükbaş ve 73770 küçükbaş hayvan getirdiğini beyan eder (Hchl: no. 82 Rs; UKN: no. 128BI; KUKN: no. 174BI; CTU I: no. A8-2).

Kalesi'nin kuzey kayalarına bir hayvan ahırı (*siršini*) inşa ettiğini ve burada bulunan hayvanların korunmasından söz ettiği yazıt ise ahırın giriş kısmındadır.[37] Çavuştepe'de yapılmış olan kazılarda, XI no'lu mekânda çok sayıdaki kemik alet ve X no'lu direkli salonda dokuma tezgâhları parçaları ortaya çıkarılmıştır. Bu verilerden yola çıkılarak bu mekânların dokumacılık, yüncülük ya da dericilikle ilgili atölyeler olduğu ileri sürülmüştür.[38] Bunun yanında Urartu metinlerinde KUŠ Sümerogramı ile tanımlanan derilerin Urartu kentleri arasındaki aktarımlarının da yapıldığından haberdarız. Bununla ilgili Karmir-Blur'da ele geçen bir tablette Aza ülkesindeki tanrı A ? şehrine gönderilen 26 inek, 172 koyun ve 16 keçi derisinden bahsedilmektedir.[39]

Yukarıda geçen bilgiler neticesinde Urartuların dokuma ve deriyi yoğun bir biçimde kullandığını anlamaktayız. Arkeolojik kazılardan Urartu dönemine ait orijinal taşıt kalıntısı ele geçmediğinden, dokuma ve derinin nerelerde kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak taşıtların betimlendiği görsel sanatlar, yazılı kaynaklar, dokuma ile deri yapımında kullanılan arkeolojik buluntular ve antik dönem ile günümüz atlı taşıtlarından yola çıkılarak kolan, başlık kayışı, koşum kayışları, alınlık, göz siperliği, disk gibi elemanların yapımında dokuma ve derinin kullanılmış olduğu söylenebilir. Bunların yanı sıra betimleme sanatından da anlaşılacağı üzere kasa, taşıt okları ve üst destek çubuklarını kaplamada da süsemeli dokuma ya da deri kullanılmış olmalıdır. Bunların yanı sıra metal veya deri olduğu düşünülen süslemeler dokum veya deriye sonradan da aplike edilmiş olabilirler.

3.2. TEKNİKLER

Eskiçağ'da kullanılmış tekerlekli taşıtlara ait aksamlar ile bu taşıtları çekmede kullanılan hayvanlara ait koşum takımları çoğunlukla metal ve ahşaptan üretilmiştir. Bunun yanında ahşap ve metal elemanlar zaman zaman deri ya da kumaşla süslenmişlerdir. Kazılardan metal yapımı eserlerin varlığı bilinmesine rağmen, ahşaptan üretilenler ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Bundan dolayı madeni eserlerin yapım teknikleri hakkında veriler bulunurken ahşap eserlerin yapım tekniği konusunda sınırlı bilgi mevcuttur.[40]

İncelemiş olduğumuz eserlerde kullanılmış olan teknikler yapım ve bezeme teknikleri olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmiştir.

3.2.1. Yapım Teknikleri

Yapım teknikleri metal, ahşap ve birleştirme tekniği olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

3.2.1.1. Metal

Urartu krallığı dönemine ait taşıt aksamları ve koşum takımlarında genellikle dövme ve döküm teknikleri kullanılmıştır. Ancak taşıt oku ucu başlıkları ile dingil ucu başlıklarında hem dövme hem de döküm tekniklerinin birlikte uygulandığı saptanmıştır.

---

[36]Assur Kralı II. Šarru-kin Urartu'lara ait kutsal Mušašir kentinden 100.225 koyunu ve 920 sığırı ele geçirdiğini söyler (LAR II: no. 172). Yine Assur metinleri Urartu krallarının tahta geçişlerinde güçlü öküzler ve sayısız besili koyunun kesildiğini bize aktarırlar (LAR II: no. 171).
[37] Hchl: no. 60; UKN: no. 63; KUKN: no. 80; CTU I: no. A5-68.
[38]Erzen, a.g.e., 39.
[39]UPD: no.10; UKN II: no. 463; KUKN: no. 521.
[40] Ahşap yapım teknikleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Bölüm 3.2.1.2.

3.2.1.1.1. Döküm Tekniği

Döküm tekniği; ergitilmiş metallerin hazırlanmış kalıplara dökülerek soğutulması anlamına gelmektedir. Bu teknik Kalkolitik Çağdan beri birçok alanda kullanılmıştır. Bu teknik sayesinde hazırlanmış bir kalıpla çok sayıda eser kısa bir sürede yapılabilmektedir. Bronzun keşfiyle birlikte bu teknikte gelişmeler olmuştur. Döküm tekniğinde İçi-dolu (masif) döküm, içi-boş döküm, balmumu (cire-perdue) olmak üzere üç teknik kullanılmıştır. İncelemiş olduğumuz eserlerden bir kısmı İçi-dolu (masif) döküm, bir kısmı da içi-boş döküm tekniklerinde yapıldıklarından aşağıda yalnızca bu iki teknik açıklanmıştır.[41]

3.2.1.1.1.1. İçi-dolu (Masif) Döküm: İçi-dolu döküm tekniği, ilk olarak taş ya da pişmiş topraktan hazırlanmış üstü açık kalıplarda yapılmışlardır. Bu kalıplar içerisinde kil, kolayca şekillendirilebilen bir malzeme olması açısından taşa nazaran daha çok tercih edilmiştir. Bu teknikte, önce yapılacak eserin balmumunda bir modeli hazırlanır. Hazırlanan balmumu taslak, hava kabarcıklarının çıkabileceği delikler açılması koşuluyla kil ile kaplanır. Bu kalıp belli bir sertliğe gelinceye kadar fırında pişirilir. Böylelikle kilin içinde eriyen balmumunun yeri boş kalır. Boş kalan yere kalıbın deliklerinden içeriye eriyik halde bulunan maden akıtılarak istenilen döküm elde edilir. Metal soğuduktan sonra kil kalıp kırılarak içindeki eser çıkarılır. İçi dolu eserlerin hem ağır, hem de çok maden harcandığı için masraflı olduklarından, içi-dolu döküm tekniği daha küçük boy eserlerin yapımında kullanılmıştır.[42]

Tezimiz kapsamındaki eserlerden dingil çivileri (Kat. No. 50-57), metal dizgin halkaları (Kat. No. 23-34), tekerlekler (Kat. No. 35-36), gemler (Kat. No. 127-178) ve sorguç (Kat. No. 291) bu teknikle üretilmişdir.

3.2.1.1.1.2. İçi-boş Döküm: İçi-boş döküm tekniğinde, iyice kurutulmuş çekirdek bir kalıp hazırlanır. Belirli bir mesafe bırakıldıktan sonra ikinci bir kalıp hazırlanır ve döküm çekirdek ile dış kalıp arasına yapılır. Çekirdeğin döküm esnasında yerinden oynamaması için çekirdek dış kalıba metal çivilerle tutturulur. Dökümün bozulmaması için çekirdeğin tutturulduğu metal çivilerin, eserin dökületeceği alaşımın erime noktasından daha yüksek olan saf bir madenden olması gerekir. Aksi takdirde, sıcak alaşım kalıba döküldüğünde, bu çiviler eriyip eserin metaline karışarak dokuya zarar verebilir.[43]

Ele alınan eserlerden boyunduruk semeri ucu (Kat. No. 17), taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 4, 7-16), dingil ucu başlıkları (Kat. No. 39-41,42-44, 46, 47, 50) ve çıngıraklar (Kat. No. 68-102) bu teknikle üretilmişdir.

3.2.1.1.2. Dövme Tekniği: Bu teknik metalürji tarihinin en eski tekniğini oluşturmaktadır. Yakındoğu ve Anadolu'da doğal madenlerin keşfi ile kullanılmaya başlanan bir yöntemdir. Çayönü, Çatalhöyük ve Suberde gibi Anadolu'nun değişik bölgelerinde yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalar sonucunda ele geçen iğne, bız, kanca gibi buluntular, bu tekniğin M.Ö. 7. bin de Anadolu'da kullanıldığını göstermiştir. Dövme tekniği, madeni

---

[41]Van Loon, *a.g.e*., 84; Ülker Erginsoy, İslam Maden Sanatının Gelişmesi, İstanbul, 1978, 25; A. Ruder-R. Merhav, "Technologies of Production of Metal Artifacts in the Urartu Culture", *Urartu a Metalworking Center in the First millenium B.C.E.*, (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991, 339 vdd; Oktay Belli, "Eskiçağ ve Ortaçağ Doğu Anadolu Bölgesi'nde Bulunan Önemli Bronz Atölyeleri", *Semavi Eyice'ye Armağan*, İstanbul, 1993, 79.
[42]Ülker Erginsoy, *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 1978, 25; Ruder-Merhav, a.g.m., 1991, 339 vdd.
[43] Van Loon, *a.g.e.*, 1966, 87, 89; Erginsoy, *a.g.e.*, 1978, 26; Ruder-Merhav, a.g.m., 1991, 339 vdd.

keşiflere bağlı olarak gelişim göstermiştir. Tavlamanın, yani metali ısıtarak kolay işlenebilir hale getirmenin keşfedilmesi üzerine, kalıp haldeki madeni levhaların dövülerek işlenmesi mümkün olmuştur. Böylece büyük boyutlu parçalardan istenilen biçimlerde eserler yapılabilmiştir. Levha işlemeciliğinde istenilen form dövülerek elde edildikten sonra, eserin üzerine yapılması istenen süslemeye göre kabartma, çökertme ve kazıma tekniklerinden birisi kullanılır. Bu üç teknik aynı anda bir eser üzerinde uygulanabileceği gibi yalnızca ikisi ya da birine de uygulanabilir.[44]

Bu çalışmada değerlendirilen taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 1-3, 5, 6), boyunduruk ucu başlıkları (Kat. No. 18-19), boyunduruk süslemeleri (Kat. No. 20-22), tekerlek kelepçeleri (Kat. No. 35-36), dingil ucu başlığı (Kat. No. 45), taşıt aksamı diskleri (Kat. No. 58-67), göğüs plakaları (Kat. No. 103-117), yakalıklar (Kat. No. 118-126), koşum diskleri (Kat. No. 179-239), göz siperlikleri (Kat. No. 240-274), alınlıklar (Kat. No. 275-288), alın bandları (Kat. No. 289-290), ve omuz süsü/pendantlar (Kat. No. 292-296) dövme tekniğiyle üretilmiştir.

3.2.1.2. Ahşap

Urartu dönemi taşıt aksamları ve koşum takımlarına ait ahşap eserler ne yazık ki bugüne kadar kazılardan ele geçmemiştir. Bu sebeple bunların nasıl bir teknikte üretildikleri konusunda açıklayıcı veriler yok denecek kadar azdır.

3.2.1.2.1. Taş Blok/Kaya Kalıpları Tekniği[45]: Taş blok ya da kayalar üzerinde görülen "V", "U", ve "orak" biçimli işaretlerin boyunduruk, parmak, tekerlek, ok sabitleme elemanlarının üretiminde kullanılan kalıplar olduğu belirtilmiştir.[46] Genellikle Urartu kaleleri çevresinde saptanan ve kaya yüzeyi düzleştirildikten sonra açılan işaretleri oluşturulan olukların derinliği 4 cm ile 10 cm arasında değişmektedir. Genişlikleri ise 6 cm den 30 cm ye kadar değişmekle birlikte, genel standardın 10-15 cm arasında olduğu belirtilmiştir. Bu işaretlerin boyutlarında da standart bir anlayışın olduğu önerilmiştir. Dairesel formların çapı bir iki istisna dışında 90-120 cm arasında değişmektedir. Ayrıca 110 cm. çapındakilere de sıklıkla rastlanır. "V" ve "U" biçimli olanların uzunlukları genellikle 60-70 cm, ağız genişlikleri ise 50-60 cm arasında değişmektedir. Çengel biçimli olanlar ise genellikle 100-120 cm uzunluğunda olmaktadır.[47]

3.2.1.3. Birleştirme Tekniği

Urartu krallığının hüküm sürdüğü topraklarda bugüne kadar yapılmış olan kazılarda bütün bir taşıt da ele geçmemiştir. Bu nedenle taşıt aksamları ve koşum takımlarını oluşturan eserlerin birbirine nasıl monte edildiği konusunda kesin bilgiler mevcut değildir. Bu tez çalışmasında bu tekniğe kısmen de olsa açıklık getirebilmek amacıyla çağdaşı uygarlıklarda ele geçen taşıtlardan, geç dönem ve günümüz atlı taşıtlarından yararlanılmıştır. Yapılan

---

[44]Ruder-Merhav, a.g.m., 1991, 334; Rafet Çavuşoğlu, *Urartu Kemerleri*, Erzurum, 2002, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 24-25.

[45] Konyar, bu tekniğin -özellikle ahşaptan yapılması zorunlu olan tekerlek, parmak, taşıt oku, boyunduruk, faça vs. gibi taşıt aksamlarının üretiminde- kullanılmış olduğunu ileri sürmüştür (detaylı bilgi için bkz. , "An Ethno-Archaeological Approach to the 'Monumental Rock Signs' in Eastern Anatolia", *COLLAN V*, 2006, 114-118).

[46]Tekerlek yapım teknikleri için ayrıca bkz. (Serhan Gündüz, "M.Ö. I. Binin İlk Yarısında Önasya Krallıklarında Araba Tekerleklerinin Özellikleri ve Yapım Teknikleri", *Belleten Sayı 227/LXVI*, Ankara, 2002, 790 vdd.

[47]Konyar, a.g.m., 2006, 114-118; A.y., "Anıtsal Kaya İşaretleri" ? Atlı Araba Yapım Teknikleri Üzerine Yeni Görüşler", *Haberler 23*, 2007, 1-5.

incelemeler neticesinde bazı Urartu eserleri üzerinde deliklere rastlanmıştır. Perçin olarak adlandırılan bu delikler vasıtasıyla iki veya daha çok eserin çivilerle birbirlerine birleştirildiği anlaşılmıştır. Bazı eserler üzerinde perçin deliklerinin yanı sıra ilmek delikleri de söz konusudur. İlmek delikleri aracılığıyla eser deri ya da kumaşa dikilmiş olmalıdır. Ayrıca ham deri su geçirmez, hafif ve aynı zamanda kuvvetli bir bağlayıcı eleman olarak kullanılmış olmalıdır. Çavuşoğlu, eserleri birleştirmede ziftin de kullanıldığını ve böylece metal eserlerin özellikle ahşap bölüme geçirildiği zaman yapışkan özelliği göstererek ahşabı daha dayanıklı kıldığını ileri sürmüştür.[48] Bunların yanı sıra olasılıkla deri kuşaklar, metal halka ya da çengeller, ince küçük boyutlu ahşap kazıklarla da eserler arasındaki bağlantı sağlanmış olmalıydı.

3.2.2. Bezeme Teknikleri

Urartu dönemine ait taşıt aksamları ve koşum takımları eserlerine uygulanan bezeme tekniklerini, kabartma/çökertme, kazıma (çizi), ajur (delik işi) tekniği olmak üzere sınıflandırabiliriz.

3.2.2.1. Kabartma (Repousse) Tekniği: Kabartma tekniğinde bezenecek eserlerde öncelikle kalın bir metal çubuğun ucuna istenilen desenin negatifi çıkartılır. Sonra bu uç tavlanmış maetal levhanın üzerine kabartmanın yapılacağı yere konarak çubuğun arka ucuna çekiçle vurularak elde edilir.[49] Böylece çubuğun ucundaki negatif desen eserin üzerine pozitif olarak kabartma şeklinde çıkar. Kabartılan şeklin hatlarının daha belirgin hale getirilebilmesi için sivri uçlu çelik kalemler kullanılır.[50]

Urartu koşum takımlarından çıngıraklar (Kat. No. 69, 72), yakalık (Kat. No. 118) ve koşum diskleri (Kat. No. 186-189, 209-212) üzerinde görülen süslemeler bu teknikle yapılmıştır.

3.2.2.2. Kazıma (Çizi) Tekniği: Bu teknikte yivler açmak için ucu keskin çelik kalemler ya da keski (burin) kullanılır. Metal eserler üzerinde derin yivler açarak süslemek M.Ö. 4000 binin sonlarına doğru uygulanmaya başlanmıştır. Ancak bu dönemde henüz çelik icat edilmediğinden, altın ve gümüş gibi yumuşak metallerin üzerine açılan yivler, çalma usulüyle yapılmıştır. Bronz gibi sert olan metallerden yapılan eserlerin metalin kesilerek çıkartıldığı gerçek kazıma tekniği ile yapılan yivler, ancak M.Ö.1. binlerde çelik aletlerin kullanılmasına geçildikten sonra mümkün olabilmiştir.[51]

Kazıma tekniği, taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 1-14), boyunduruk ucu başlığı (Kat. No. 18), boyunduruk süslemeleri (Kat. No. 20-22), dingil ucu başlıkları (Kat. No. 42-49), dingil çivisi (Kat. No. 50), taşıt aksamı diski (Kat. No. 58, 60, 62-67), çıngıraklar (Kat. No. 68, 71, 76, 88, 91), göğüs plakaları (Kat. No. 103-117), yakalık (Kat. No. 124), koşum diskleri (Kat. No. 179-185, 190, 207, 224, 225), göz siperlikleri (Kat. No. 240-242, 246-249,

---

[48] Rafet Çavuşoğlu, "Van Müzesi'nden Urartu Taşıt Aksamları", *28. AST*, İstanbul, 2010, (Baskıda).

[49] Yusuf Boysal, "Toprakkale'de Yeni Yapılan Kazılarda Ele Geçen Bir Urartu Kalkanı", *TTK IX/VI* , Ankara, 1967, 72-73.

[50] R. W. Hamilton, "The Decorated Bronze Strip From Gushchi", *AS XV*, 1965, 43; M.T.Tarhan-Veli Sevin, "İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Urartu Bronz At Koşum Parçaları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi 6*, İstanbul, 1975, 47; J. Curtis, "Urartian Bronze Belts", *Zeitschrift Für Assyriologie und Vorderasiatische Archaologie 86*, 1996, 118-136; Çilingiroğlu, *a.g.e.*, 1997, 117; Belli, *a.g.e.*, 1998, 36; Çavuşoğlu, *a.g.e.*, 2002, 25.

[51] Kellner, *a.g.e.*, 1991a, 24; Çavuşoğlu, *a.g.e.*, 26.

252, 253, 259, 260, 263, 264, 265-271), alınlık (Kat. No. 275, 277-281, 284), alınbandı (Kat. No. 289-290) ve sorguç (Kat. No. 291) üzerinde görülen süslemelerde kullanılmıştır.

3.2.2.3. Ajur (Delik İşi) Tekniği: Kesici ve delici aletlerin kullanılmasıyla, eserler üzerine delikli süslemelerin yapıldığı bu teknik, Yakındoğu'da Eskiçağ'dan itibaren bilinmektedir. Bu teknikte süslemeler, ya maden tabakası üzerine çizilen desenin zemin kısımlarının kesilmesiyle, ya da zeminin bırakılarak desenin kesilip çıkartılmasıyla elde edilir.[52]

İncelediğimiz eserlerden bir koşum diski (Kat. No. 224) ve bir çıngırak (Kat. No. 75) üzerinde görülen süsleme bu teknikle yapılmıştır.

Bu tekniklerin yanı sıra bazı eserlerimizde kabartma ve kazıma tekniklerinin birlikte kullanıldığı da tespit edilmiştir. İncelenen eserlerde boyunduruk süslemesi (Kat. No. 22), taşıt aksamı diski (Kat. No. 61), alınlıklar (Kat. No. 276, 279), koşum diski (Kat. No. 221), göz siperlikleri (Kat. No. 250, 251, 254-257), omuz süsü/pendantlar (Kat. No. 292-296) ve yakalıklar (Kat. No. 122-123) bu iki tekniğin bir arada kullanılmasıyla bezenmişlerdir.

[52]Oktay Başak, *Diyarbakır Arkeoloji Müzesi ile Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi'nde Bulunan Türk İslam Dönemine Ait Bir Grup Madeni Eser*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Van, 2004, 42.

4. URARTULARDA TEKERLEKLİ TAŞITLAR

4.1. TAŞIT TİPLERİ

4.1.1. Dört Tekerlekli Taşıtlar ve Aksamları

Urartularda bu taşıt tipi ile ilgili çok veri yoktur **(Res. 1)**. Bilinenler de şimdilik Toprakkale *(Rusahinili)*'den küçük boyutlu bronz bir taşıt modeli[1] **(Lev. II/Çiz. No. 2)** ve iki adet mühür[2] **(Lev. II/Çiz. No. 3-4)** üzerinde betimlenmiş taşıtlar ile Giriktepe harem dairesinden ele geçmiş iki küçük taşıt modelidir.[3]

Kasa: Bu taşıt tipinde kasalar dikdörtgendir. Dikdörtgen kasalar parmaklı dört adet tekerlek üzerine monte edilmiştir **(Lev. II/Çiz. No. 2)**. Kasaların yan panelleri alçaktır. Mühürler üzerinde tasvir edilmiş taşıtların kasalarının üst köşe kenarları dışa doğru çıkıntı yapmaktadır. Bunların merkezi kısmında ise yükselen bir direk/çubuk söz konusudur. Mühürlerin birinde bu direğin/çubuğun ucu kuş tüyü, bitki veya saçaklarla süslenmiştir. Ayrıca direğin/çubuğun üst tarafından kasanın her iki üst uçlarıyla birleşen iki çizgi/ip görülür **(Lev. II/Çiz. No. 3-4)**. Muhtemelen bu ip vasıtasıyla kasada taşınan nesne yerine sabitlenmiştir. Toprakkale'de ele geçen bronz taşıt modelinde, mühür üzerinde betimlenmiş taşıtlardan farklı olarak kasanın ön tarafında bir tutamak yer alır **(Lev. II/Çiz. No. 2).**

Tekerlek: Mühürler üzerindeki taşıt tasvirleri oldukça küçük olduğundan tekerleklerin kaç parmaklı olduğu anlaşılamamaktadır. Toprakkale bronz taşıt modelinde altı parmaklı tekerlek kullanılmıştır **(Lev. II/Çiz. No. 2)**. Bronz modelde parmaklar çubuk formunda değil de üçgen biçiminde işlenmiştir. Üçgen biçimli parmaklar 16 cm. çapında, 14 cm. yüksekliğinde ve tekerlekler 56 cm. çapındadır.[4]

Dingil: Betimlemelerden ve bronz taşıt modelinden dingilin kasa tabanının arka ve ön tarafında bulunan tekerleklerle aynı konumda yerleştirilmiştir **(Lev. II/Çiz. No. 2-4)**. Toprakkale bronz taşıt modelinde ise biri arkada diğeri önde olmak üzere iki adet demir yapımı dingil kullanılmıştır[5] **(Lev. II/ Çiz. No. 2)**.

Taşıt Oku: Mühürler üzerindeki taşıt betimlemelerinden tek merkezli taşıt okunun kasanın ön alt tarafından çıkıp meyilli olarak yükseldiği görülmektedir **(Lev. II/ Çiz. No. 3-4)**. Toprakkale bronz taşıt modelindeki tutamaktan yola çıkılarak bu tip taşıtlarda olasılıkla demir/bronz yapımı bir kancanın kullanıldığı söylenebilir **(Lev. II/ Çiz. No. 2)**.

Boyunduruk: Mühür üzerinde tasvir edilmiş taşıtlar oldukça stilize işlendiğinden boyunduruğun nasıl olduğu anlaşılamamaktadır.

---

[1] A. Salonen, *Die Landfahrzeuge Des Alten Mesopotamien*, Helsinki, 1951, Lev. IX:1, 2; R. D. Barnett, "The Excavations of the British Museum at Toprak Kale, near Van: Addenda", *Iraq 16/1*, 1954, 10, Çiz. 13/a-b.

[2] B. B., Piotrovskij, *Il Regno Di Van Urartu*, Roma, 1966, 330, Çiz. 75, 76; Van Loon, *a.g.e.*, 1966, 153, E2, E3; Nevzat Çevik, "Hayat Ağacı'nın Urartu Kült Törenlerindeki Yeri ve Kullanım Biçimi", *AnAr XV*, İstanbul, 1999, 364, Lev. III/b.

[3] Hafiri raporlarda bu taşıtlardan söz etmesine rağmen herhangi bir çizim ve fotoğrafa yer vermemiştir (Detaylı bilgi için bkz., Kemal Balkan, "Patnos'ta Keşfedilen Urartu Tapınağı ve Urartu Sarayı", *Atatürk Konferansları I*, Ankara, 1964, 242).

[4] Barnett, a.g.m., 1954, 10.

[5] A.y., 10.

Koşum Takımları: Betimlemelerde taşıtları çeken hayvanlara ait herhangi bir koşum takımı tespit edilememiştir. Bu da mühürler üzerindeki alan darlığından dolayı ustanın detaylara inememesinden kaynaklanmış olmalıdır.

Kontrol: Eldeki bulgulardan taşıt kasalarında sürücünün olmadığı anlaşılmıştır. Bundan yola çıkılarak bu tür taşıtların kontrolünün koşum hayvanının yanında yürüyen insan (erkek ?) tarafından, üvendire ya da kırbaçla yapıldığı söylenebilir **(Lev. II/ Çiz. No. 3-4)**. Toprakkale'de ele geçen bronz modelin önündeki tutamak örnek alınarak bu tarz taşıtların da insan (erkek ?) tarafından çekildiği ve yine insan tarafından kontrol edildiğini düşündürtmektedir **(Lev. II/ Çiz. No. 2).**

4.1.2. İki Tekerlekli Taşıtlar ve Aksamları

Urartularda varlığından tasvirli eserler ve yazılı kaynaklardan haberdar olduğumuz iki tekerlekli taşıtlar fonksiyonlarına göre yük ve savaş/av taşıtları diye iki alt başlık altında incelenmiştir. Bu tür taşıtların büyük çoğunluğu başta kemer olmak üzere mühür, duvar resmi, miğfer, sadak, kalkan, göğüs plakaları gibi eserler üzerindeki sahnelerde işlenmiştir.

4.1.2.1 Yük Taşıtları

Dört tekerlekli taşıtlarda olduğu gibi bu taşıt tipiyle ilgili olarak da az veri bulunmaktadır **(Res. 2).** Bilinenler de şimdilik Sadberk Hanım Müzesi[6] **(Lev. III/Çiz. No. 5)** ve İsrail Müzesi'nde[7] **(Lev. III/Çiz. No. 6)** sergilenen bir adet kemer parçası üzerindeki iki taşıt tasviridir.

Kasa: Bu taşıt tipinde kasalar kare olup üst kısımları yarım daire biçimli bir çadır ile kapatılmıştır. Kare kasalar sekiz parmaklı tekerlekleri birbirine bağlayan dingil üzerine monte edilmişlerdir. Bunların hem yan panelleri hem de üst örtüleri nokta, papatya benzeri çiçek ve zigzag motifleri ile dekore edilmiştir **(Lev. III/Çiz. No. 5-6).**

Tekerlek: Kemerler üzerindeki betimlemelerde ayrıntılı olarak görülebilen tekerlekler sekiz parmaklıdır. Parmaklar, tekerlek poyrasına girecek şekilde tasarlanmıştır. Çizimlerden her ne kadar anlamak güç olsa da tekerlek yuvasında belirtilmiş olan yuvarlaklar olasılıkla dingil başlığını göstermek için yapılmıştır. Tekerlek jantları tek çemberlidir. Taşıt betimlemelerinden birinde tekerlekler kasanın alt arka tarafında görünürken **(Lev. III/Çiz. No. 5)** başka bir tasvirde kasanın merkezinde olacak şekilde işlenmiştir **(Lev. III/Çiz. No. 6).**

Dingil: Betimlemelerde dingilin nasıl yerleştirildiği net olarak görülememektedir. Ancak tekerleklerden yola çıkılarak bu elemanın hem kasanın alt merkezinde **(Lev. III/Çiz. No 6)** hem de kasanın alt arka tarafına **(Lev. III/Çiz. No. 5)** bağlanmış olarak kullanıldığı söylenebilir. Tasvir sanatında dingil üzerinde kullanılan dingil ucu başlıkları ve dingil çivilerine

---

[6]T. Anlağan, "Sadberk Hanım Müzesin'deki Bir Urartu Kemeri", *Palmet II*, 1998, 61; Seidl, *a.g.e.*, 2004, 141, Çiz. 99; Oktay Belli, "Urartuların Kullandıkları Müzik Aletleri ve Bunlardan Günümüze Ulaşanlar", *III. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu/III. International Symposium of Van Lake Region*, Ankara, 2007a, 132-133, Çiz. 10, 11.

[7] Seidl, *a.g.e.*, 2004, Lev. 44/a.

rastlanmamıştır. Bu durum betimlemelerde alan darlığından dolayı ustanın ya da sanatçının detayları verememesinden kaynaklanmış olmalıdır. Ancak arkeolojik kazılardan ele geçmiş dingil ucu başlıkları **(Kat. No. 39-49; Lev. XXVII-XXIX/Çiz. No. 71-81; Res. No. 36-45)** ve dingil çivileri **(Kat. No. 50-57; Lev. XXX-XXXI/Çiz. No 82-89; Res. No. 46-52)** olarak tanımlanan eserler vardır. Bu durum bahsi geçen dingil ile birlikte, dingil ucu başlıkları ve dingil çivilerinin kullanıldığının kanıtlarıdırlar.

Taşıt Oku: Bu tip taşıtlarda tek merkezli taşıt oku kullanımı söz konusudur. Taşıt oku kasanın ön alt tarafından çıkıp boyunduruğa doğru meyilli yükselmektedir. Kasanın ön tarafına yakın yerde bu eleman çift sıra taşıt oku bağı ile bağlanmıştır **(Lev. III/Çiz. No. 5-6)**.

Boyunduruk: Kemerler üzerindeki betimlemeler, profilden gösterildiği için boyunduruğa nasıl bir form verildiği anlaşılamamaktadır.

Koşum Takımları: İncelediğimiz eserlere göre taşıtlara koşulan boğa figürlerinde yakalık ve semer örtüsü kullanımı söz konusudur. Semer örtüsünün yüzeyi olasılıkla dokumaya ait şeritlerle, bitim kısımları püsküllerle bezenmiştir. Püsküllerin bitim kısımları ise daire şeklinde sonlandırılmıştır **(Lev. III/Çiz. No. 5-6).**

Kontrol: Tasvirli kaynaklardan bu tip taşıtların kontrolünün koşum hayvanının yanında yürüyen ve hayvana eşlik eden bir erkek tarafından küçük boyutlu bir kırbaçla sağlandığı anlaşılmaktadır. Erkek figürününün yüz uzuvları vurgulanmış, saçları ensede toplanmıştır. Üzerinde diz kapağına kadar inen bir giysi bulunmaktadır. Giysi uçları diğer birçok Urartu giysisinde olduğu gibi püsküllerle süslenmiştir **(Lev. III/Çiz. No. 5-6).**

4.1.2.2 Savaş/Av Taşıtları

İki tekerlekli taşıtların bir diğer alt grubunu oluşturan savaş/av taşıtları **(Res. 3)** Toprakkale'den mühür[8] **(Lev. IV/Çiz. No. 7)**, Arin-Berd Sarayı'ndan duvar resmi[9] **(Lev. IV/Çiz. No. 8)**, Van Müzesi'nden kabartma[10] **(Lev. IV/Çiz. No. 9)** bilinmektedir. Ayrıca Adana Müzesi[11] **(Lev. V/Çiz. No. 10)**, Van, Elazığ ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri[12] **(Lev. V/Çiz. No. 11)**, Prähistoriche Staatssammlung Museum/Münich[13] **(Lev. V/Çiz. No. 12)** ve Courtery of Museum of Fine Arts/Boston'da[14] **(Lev. VI/ Çiz. No. 13)** sergilenen metal kemerler ile Nor-Areş/Arin-Berd II no'lu mezar[15] **(Lev. VI/ Çiz. No. 14)**, Kayalıdere[16] **(Lev. VI/ Çiz. No. 15)**, Tli[17] den **(Lev. VII/ Çiz. No. 16)** ele geçen metal kemerler üzerinde işlenmiş bu tip taşıtlar da mevcuttur. Nitekim

---

[8] B. B. Piotrovskij, *a.g.e.*, 1966, 221, Çiz. 16; A.y., *Urartu: The Kingdom of Van and İts Art*, London, 1967, 73, Çiz. 54.

[9] Constantina Hovhannisjan, *The Wall-Paintings of Erebooni*, Yerevan, 1973, Çiz. 4

[10] Emin Bilgiç-Baki Öğün, "1964 Adilcevaz Kef Kalesi Kazıları/Excavations at Kaf Kalesi of Adilcevaz, 1964" *Anatolia (Anadolu) VIII*, 1964, 87, Lev. XIX; Engin Özgen, "The Urartian Chariot Reconsidere: I Representational Evidence 9th-7th Centuries B.C"., *Anatolica X*, 1983, Res. 1;Gündüz, *a.g.e*, 2000, 218, Lev. XXII/b.

[11] Özgen, a.g.m., 1983, 126, Çiz. 8.

[12]Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, 170, Çiz. 6/Katalog No. 8, Çiz. 2/ Katalog no 3, Çiz. 4/Katalog No 5.

[13] Kellner, *a.g.e*., 1991a, Lev. 1/1; Özgen, a.g.m., 1983, 127, Çiz. 10.

[14] A.y., a.g.m., 126, Res. 6, Çiz. 7.

[15] R. D. Barnet, "The Urartian Cemetery at Iğdır", *AntSt XIII*, 1963, Res. 46; Piotrovskij, *a.g.e*., 1967, 20, Res. 7; Guity Azarpay, *Urartian Art and Artifacts*, Los Angeles, 1968, 47, 48, Çiz. 11; Özgen, a.g.m., 1983, 128, Res. 13.

[16]Burney, a.g.m., 1966, 78, Çiz. 10; Özgen, a.g.m., 1983, 130, Çiz. 16.

[17] Azarpay, *a.g.e*, 1968, 49, Çiz. 12.

Van Müzesi'nde bulunan göğüs plakası parçası[18] **(Lev. VII/Çiz. No. 17)**, Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/ Karsluhe'den taşıt aksamı diski[19] **(Lev. VII/ Çiz. No. 18)**, Çavuştepe[20] **(Lev. VIII/ Çiz. No. 19)** ve Giyimli[21]'den **(Lev. VIII/ Çiz. No. 20)** bronz plakalar, Karmir-Blur'dan sadak[22] **(Lev. VIII/Çiz. No. 21)** ve miğfer[23] **(Lev. IX/ Çiz. No. 22)**, Gazi Antep Müzesi[24] **(Lev. IX/ Çiz. No. 23)**, Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karsluhe'de[25] **(Lev. IX/ Çiz. No. 24)** sergilenen miğferler gibi çeşitli eserler üzerinde betimlenmiş olan sahnelerden de bilinmektedir. Ayrıca Erzincan/Altıntepe mezar odalarından birinde ele geçmiş bir beye ait taşıttan da söz edilmektedir.[26]

Kasa: Savaş/av taşıtlarının kasaları genellikle dikdörtgen planlıdır **(Lev. II/Çiz. No. 2-4, Lev. IV-V/Çiz. No. 7-9-12, Lev. VI/Çiz. No. 13, 15, Lev. VII-IX/Çiz. No. 16-18, Lev. VIII/Çiz. No. 19-24; Tab. 1a/2**). İstisnai olarak Nor-Areş ve Arin-Berd II nolu mezarda ele geçen metal kemerler üzerinde betimlenmiş taşıt modellerinin kasası yatay "D" formludur **(Lev. VI/Çiz. No. 14, Tab. 1a/3)**. Dikdörtgen planlı kasalar kendi içerisinde üst kenarı içe doğru kavis yapanlar, arka üst tarafı ovalimsi olup öne doğru alçalanlar, her iki üst kenarı düz olanlar şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Yan kenarları panelli kasalar daima iki tekerlek üzerine monte edilmişlerdir. Kenar panelleri bezemesiz kasa örneklerinin **(Lev. IV/Çiz. No. 7, 9, Lev. V/Çiz. No. 12, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. IX/ Çiz. No. 23)** yanı sıra dış yüzeyi yatay bantlar, nokta dizileri, çapraz ve yatay-dikey çizgiler ile bezenmiş örnekler de bulunmaktadır **(Lev. IV/Çiz. No. 8, Lev. V/Çiz. No. 10-11, Lev. VI-IX/Çiz. No. 14-22, 24)**.

Birkaç kasa betiminin arka tarafında ve yan üst paneli üzerinde tutamak yer almaktadır **(Lev. IV/Çiz. No. 7, 9, Lev. V/Çiz. No. 10, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. IX/Çiz. No. 23)**. Bu tutamaklar zaman zaman püskülü de anımsatmaktadır **(Lev. V/Çiz. No. 10, Lev. VI/Çiz. No. 13)**. Buluntular üzerinde betimlenmiş bazı dikdörtgen planlı kasaların arka iç tarafında mızrak ve mızrağın ortasına bağlanmış flama görülmektedir **(Lev. V/Çiz. No. 10, 12, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII-IX/Çiz. No. 19-24)**. Bunun yanında bazı tasvirlerde kasaların arka panelinde testere dişi şeklinde bir kalkan asılmış ve iç arka kısımda bulunan mızrağın bitişiğine ise okdanlık yer almaktadır **(Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. IX/Çiz. No. 24)**. Yine bazı taşıt kasalarının yan kenar panellerinde çapraz yerleştirilmiş sadaklar da söz konusudur **(Lev. VII/Çiz. No. 17)**.

Çavuştepe plakası üzerinde işlenmiş taşıt betimlemesinde kasanın arkasında bulunan insan figürünün ayağı dingil üzerinde durmaktadır. Bu da kasanın arka tarafının açık

---

[18]Rafet Çavuşoğlu, "Van Müzesi'nden Urartu Savaş Sahneli At Göğüslük Parçası", *AnAr XVII/2*, İstanbul, 2004, 67-74, Res. 1, Çiz. 1.

[19]Peter Calmayer-Ursula Seidl, "Eine Frühurartäische Siegesdarstellung", *AntSt XXXIII*, 1983, 105, Çiz. 1; Seidl,*a.g.e*., 2004, 102, Çiz. 74.

[20]Veli Sevin, "Çavuştepe'den Kabartma Bezemeli Eşsiz Bir Tunç Eser", *Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan/VITA Festschrif in Honor of Belkıs Dinçol und Ali Dinçol,* 2007, 721-726, Res. 3-4.

[21]Özgen, a.g.m., 1983, Res. 4, Çiz. 5; Rivka Merhav, "Chariot and Horse Fittings", *Urartu: A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991a, 63, Res. 2; Seidl, *a.g.e.*, 2004, Lev. 17/b.

[22] Piotrovskij, *a.g.e*., 1966, Lev. XL; Seidl, *a.g.e*., 2004, 90, Çiz. 56.

[23] A.y., *a.g.e*., 68, 69, Çiz. 29, 30.

[24]O. Aytuğ Taşyürek, "Gazi Antep Müzesi'ndeki Bronz Urartu Miğferi/The Bronze Urartian Helmet in the Gaziantep Museum", *TAD 21*,1974, Res. 1; Seidl, *a.g.e*., 2004, 71, Çiz. 31.

[25]Ellen Rehm, *Kykladen und Alter Orient*, Karlsruhe, 1997, 211-213, 361, Res. XXV, U22; Seidl, *a.g.e*., 2004, 72, Çiz. 32.

[26]Ancak kazının hafiri raporlarda bu taşıt hakkında detaylı bilgi ve herhangi bir çizim ya da resim vermemiştir. (bkz., Tahsin Özgüç, *Altıntepe II Mezarlar, Depo Binası ve Fildişi Eserler/Tombs, StoreHouse and Ivories*, Ankara, 1969, 6).

olduğunu göstermektedir **(Lev. VIII/ Çiz. No. 19).** Kasalarda genellikle iki nadiren de olsa bir veya üç kişi bulunmaktadır. İnsan figürleri kasa içerisinde genelde ayakta bazende oturur vaziyette işlenmişlerdir. Genellikle sürücünün yanında savaşçı, avcı veya yönetici sınıfına ait bir kişi yer almaktadır. Figürlerin yüz uzuvları vurgulanmıştır. Başlarında konik bir miğfer bulunmaktadır. Üzerlerinde olasılıkla iki parçalı bir giysi vardır. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Bunların el bileklerinde zaman zaman bilezikde görülebilmektedir. Sürücü ellerinde dizgin bazende dizginlerle birlikte kırbaç tutmaktadır. Savaşçı, avcı figürleri ok atar durumda betimlenmiştir. Yönetici kişiler bazen selamlama pozisyonunda gösterilmiştir **(Lev. VIII/ Çiz. No. 19)**.

Tekerlek: Betimlemelerden anlaşıldığı kadarıyla bu taşıt tipi genellikle altı **(Lev. IV/ Çiz. No. 9, Lev. VII/ Çiz. No. 18, Lev. IX/ Çiz. No. 23)** ve sekiz parmaklı **(Lev. IV/Çiz. No. 7-8-, Lev. V-VI/Çiz. No. 10-15, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII/Çiz. No. 19-21, Lev. IX/Çiz. No. 22, 24)** tekerleklere sahiptir. Altı parmaklı tekerleklerin küçük ebatlı ve kalın tasarlanmış bir görünümleri vardır. Sekiz parmaklı tekerlekler ise daha hafif ve büyük boyutlu bir yapı gösterir. Parmaklar doğrudan tekerlek yuvasına girmektedir. Ancak bazı örneklerde parmakların tekerlek yuvasına yakın kısmının şişkin ve bombeli olduğu görülür **(Lev. IV/ Çiz. No. 7, Lev. VII/ Çiz. No. 17, 18).** Parmaklar tekerlek yuvasına girmeden önce bu kısımların içinden geçer. Tasvirlerden her ne kadar anlamak güç olsa da olasılıkla tekerlek yuvasında belirtilmiş olan yuvarlaklar dingil kapağını göstermek için yapılmıştır. Tekerlek jantları çoğunlukla birbirine paralel çift çemberlidir. Ancak tek çemberli örnekleri de bilinmektedir. Bazı betimlemelerde tekerlek üzerinde olasılıkla tekerlek çemberlerini bir arada tutmak için yerleştirilmiş dört ya da iki adet metal yapımı kelepçe yer almaktadır **(Lev. V/Çiz. No. 12, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII/Çiz. No. 20, Lev. IX/Çiz. No. 24).** Benzeri kelepçeler satın alma yoluylada özel kolleksiyonlara kazandırılmıştır **(Kat. No. 1-2; Lev. XXVI/Çiz. No. 69-70; Res. No. 34-35).**

Dingil: Dört tekerleklilerde olduğu gibi bu taşıt tipi de profilden betimlendiği için dingiller görülmez. Tekerleklerin pozisyonundan yola çıkılarak dingiller hakkında sonuçlara ulaşılabilmek mümkündür. Buna göre Urartu taşıtlarında dingilin sabit olduğu ve tekerleklerin dingilin üzerinde döndüğü söylenebilir. Dingil genellikle kasanın alt merkezi ya da alt arka tarafındadır.

Taşıt Oku: Betimlemelerden savaş/av taşıtlarında çeşitli tiplerde taşıt oklarının kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan bilinenler "Y" biçimliler **(Lev. IV/Çiz. No. 9)**, iki merkezliler **(Lev. IX/ Çiz. No. 24)** ve tek merkezli taşıt oklarıdır **(Lev. IV/Çiz. No. 7, 8, Lev. V/Çiz. No. 10-12, Lev. VI/Çiz. No. 13-15, Lev. VII/Çiz. No. 16-18, Lev. VIII/Çiz. No. 19-21, Lev. IX/Çiz. No. 22-23).** Eldeki verilerden Urartu taşıtlarında yoğun olarak tek merkezli taşıt oklarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bezemesiz taşıt oklarının yanı sıra geometrik motiflerle süslenmiş örnekler de bulunmaktadır. Bazı taşıt betimlemelerinde kasanın ön tarafında görünen taşıt okunun bir kısmı metal ya da deri taşıt oku bağıyla bağlanmıştır **(Lev. VII/Çiz. No. 17)**. Taşıt okunun uçları Van Müzesi'nde bulunan kabartma üzerinde mantar **(Lev. IV/Çiz. No. 9)**, Karsluhe'de sergilenen disk üzerinde ise kuş başı şeklindedir **(Lev. VII/Çiz. No. 18).** Betimleme sanatında görülen bu tip taşıt ok ucu aksamlarının at başlıları **(Kat. No. 15-16; Lev. XIX/Çiz. No. 47-48; Res. No. 12-13)** ve silindir biçimlileride **(Kat. No. 1-14; Lev. XV/Çiz. No. 33-36, Lev. XVI-XVIII/Çiz. No. 33-46; Res. No. 4-11)** Urartu kazılarında ele geçmiştir.

Üst Destek Çubuğu: Urartu tasvir sanatında işlenmiş olan taşıtlarda genellikle düz çubuk **(Lev. IV/ Çiz. No. 7, Lev. V/ Çiz. No. 10-12, Lev. VI/ Çiz. No. 13-15, Lev. VIII/ Çiz. No. 20-21, Lev. IX/ Çiz. No. 22-24)** ve elips formlu **(Lev. IV/ Çiz. No. 9, Lev. VII/ Çiz. No. 17, Lev. VIII/ Çiz. No. 19)** üst destek çubukları kullanılmıştır. Bu elemanın bir ucu kasanın ön üst kenar ucuna, diğer ucu da

boyunduruğa uzanmaktadır. Bunlardan özellikle elips formlu üst destek çubukları geometrik motiflerle süslenmiştir.

Kasa/Taşıt Oku Destek Çubuğu: Bir ucu kasaya diğer ucu alt taşıt okuna bağlı olan bu elemanın genellikle çubuk şeklinde düz olduğu görülür **(Lev. IV/ Çiz. No. 8, Lev. V/ Çiz. No. 10-12, Lev. VI/ Çiz. No. 13-15, Lev. VII/ Çiz. No. 17-18, Lev. VIII/ Çiz. No. 20-21)**. Ancak bazı taşıt betimlemelerinde kasaya bağlı ucun çatal ya da bombe yaptığı da gözlenmiştir **(Lev. VII/ Çiz. No. 17)**.

Boyunduruk: Urartu taşıtlarının boyundurukları hakkındaki bilgilerimizin çoğu tasvirlere dayanır. Bunun yanında kazılardan ele geçmiş ve boyundurukla bağlantılı aksamların da olduğu bilinmektedir. Taşıt betimlemelerinde boyundurukların bitim kısımları genellikle kavisli bazen de kıvrılarak sonlandırılmıştır. Bu da boyunduruğun devamının da kavisli olabileceğini düşündürtmüştür. Bazı betimlemelerde taşıtlar oldukça küçük işlendiğinden boyunduruğun nasıl olduğu anlaşılamamaktadır. Birkaç taşıt tasvirinde boyunduruğun bulunduğu bölüme monte edilmiş yelpaze biçimli sülemeler görülür **(Lev. V/Çiz. No. 10-12, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VII/Çiz. No. 17-18, Lev. VIII/Çiz. No. 19-21, Lev. IX/Çiz. No. 22-24).** Benzer türde objeler kazılarda da ele geçmiştir **(Kat. No. 1-3; Lev. XXI/Çiz. No. 52-54; Res. No. 17-19)**. Bunlar boyunduruğa sabitlenmiş standart süslemelerdir. Bu objenin yanı sıra betimlemelerde görülmemekle birlikte kazılarda boyunduruk üzerinde kullanılan boyunduruk ucu başlıkları **(Kat. No. 18-19; Lev. XX/Çiz. No. 50-51; Res. No. 15-16)**, boyunduruk semeri ucu **(Kat. No. 17; Lev. XX/Çiz. No. 49; Res. No. 14)** ve metal dizgin halkaları **(Kat. No. 23-34; Lev. XXII-XXIV/Çiz. No. 55-66; Res. No. 20-31)** ele geçmiştir. Bu objelerin tasvir sanatında görülmemesi muhtemelen taşıtların profilden verilmesi ve yine alan darlığından kaynaklanmış olmalıdır.

Koşum Takımları: Bu çalışma sırasında incelenen bütün eserler üzerindeki betimlemelerden koşum hayvanlarının hemen hepsinde koşum takımlarının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Betimleme sanatında görülen koşum takımlarının benzerleri arkeolojik kazılarda da ele geçmiştir. Kullanılan başlıca koşum takımları; başlık kayışı **(Lev. IV/ Çiz. No. 8, Lev. V/ Çiz. No. 10-12, Lev. VI/ Çiz. No. 13, Lev. VII/ Çiz. No. 17-18, Lev. VIII/ Çiz. No. 19-21, Lev. IX/ Çiz. No. 23-24)**, gem (**Kat. No. 127-178, Lev. LIII-LXVIII/ Çiz. No. 159-210; Res. No. 113-136)**, çıngırak **(Kat. No. 68-102; Lev. V/ Çiz. No. 12, Lev. IX/ Çiz. No. 24; Lev. XXXVII-XLV/ Çiz. No. 100-134; Res. No. 60-93)**, alınbandı **(Kat. No. 289-290; Lev. XCV/ Çiz. No. 321-322; Res. No. 217-218)**, alınlık **(Kat. No. 275-288; Lev. XCII-XCV/ Çiz. No. 307-320; Res. No. 204-216)**, göz siperliği **(Kat. No. 240-274; Lev. LXXXII-XCI/ Çiz. No. 272-306; Res. No. 180-203)**, omuz süsü/(pendant) **(Lev. V/ Çiz. No. 10, 12, Lev. VI/ Çiz. No. 13, Lev. VIII/ Çiz. No. 19-20, Lev. IX/ Çiz. No. 22-24; Kat. No. 1-5; Lev. XCVI-XCII/ Çiz. No. 324-328; Res. No. 220-224)**, göğüs plakası **(Kat. No. 103-117; Lev. IV/ Çiz. No. 7-8, Lev. V/ Çiz. No. 10-12, Lev. VI/ Çiz. No. 13-14, Lev. VII/ Çiz. No. 17-18, Lev. VIII/ Çiz. No. 19-21, Lev. IX/ Çiz. No. 22, 24; Lev. XLVI-L/ Çiz. No. 135-149; Res. No. 94-104)**, boyun kayışı **(Lev. V/ Çiz. No. 11-12, Lev. VIII/ Çiz. No. 19, 21, Lev. IX/ Çiz. No. 22-24)**, yakalık **(Kat. No. 1-9; Lev. LI-LII/ Çiz. No. 150-158; Res. No. 105-112)**, sorguç **(Kat. No. 291; Lev. IV/ Çiz. No. 9, Lev. V/ Çiz. No. 10-12, Lev. VI/ Çiz. No. 13, Lev. VII/ Çiz. No. 17-18, Lev. VIII/ Çiz. No. 19-21, Lev. IX/ Çiz. No. 22-24, Lev. XCVI/ Çiz. No. 323; Res. No. 219),** koşum diskleridir **(Kat. No. 179-239; Lev. VII/ Çiz. No. 17, Lev. LXVIII-LXXXI/ Çiz. No. 211-271; Res. No. 137-179)**. Bunlardan göğüs plakası, omuz süsü/pendant ve sorguç genellikle püsküllerle süslenmiştir.

Kontrol: Sürücü, iki tekerlekli taşıtları çeken hayvanları dizgin ve kırbaç kullanarak kontrol etmiş olmalıdır **(Lev. V-IX/ Çiz. No. 10-24)**. Kontrol amaçlı kullanılan kırbaçlar genellikle küçük boyutludur. Dizginlerin sayısı taşıta koşulan hayvan sayısına göre değişmektedir. Bir hayvan için biri sağda diğeri soldan geçmek üzere iki adet dizgin kullanıldığı tespit edilmiştir. Arin-Berd sarayı duvar resminde dizgin diğer örneklerimizden farklı olarak sürücünün beline

bağlıdır, böylece kişi elleriyle avına ok atarken beline bağladığı dizginle geçici bir süre için taşıtın kontrolü sağlamaktadır **(Lev. IV/ Çiz. No. 8).**

4.2. KULLANIM BİÇİMLERİ

Urartular birçok alanda ortaya koymuş oldukları başarıyı tekerlekli taşıt kullanımında da göstermişlerdir. Arkeolojik buluntular ve yazılı kaynaklar taşıtların önemini vurgular niteliktedir. Özellikle taşıt tasvirleri incelendiğinde, taşıtların kullanım amaçları açıkça anlaşılmaktadır. Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde, Urartu'da taşıtların askeri ve sivil olmak üzere iki temel amaçla kullanıldıkları tespit edilmiştir. Savaş ve avda kullanılan taşıtların kasalarındaki figürler aynı özellikte betimlenmiştir. Yani savaş taşıtlarının kasalarında görülen miğferli ve silahlı kişiler, aynı tarzda av taşıtlarında da görülmektedir. Bu iki tür taşıtın ayırd edilme noktası ise av sahnesinde avlanan hayvanların gösterilmesi, savaş sahnesinde düşman askerlerinin koşum hayvanlarının altında betimlenmiş olmasıdır.

4.2.1. Askeri Amaçlı Kullanım

Hem tasvir sanatından hem de yazıtlı kaynaklardan Urartu ordusunda, iki tekerlekli taşıtlardan özellikle "savaş taşıtları"nın yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır **(Lev. IV-IX/Çiz. No. 7-24).** Bu taşıt tipi savaş meydanında, düşmanı izlemede ve kuşatmada etkin rol oynamış olmalıdır. Savaş meydanlarında hızlı hareket etmesi gereken bu taşıtların kontrolünü sürücü, dizgin ve kırbacını kullanarak sağlamaktadır **(Lev. V-IX/ Çiz. No. 10-24)**. Bunların dışında gemler ve başlık kayışları da hayvanları kontrol etmede kullanılan diğer koşum elemanlardır. Bu taşıt tipinin savaşlarda kullanıldığının bir diğer belgesi de taşıt kasalarının çeşitli yerlerine konulmuş olan mızrak, kalkan ve sadaklardır **(Lev. V/Çiz. No. 10-12, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII-IX/Çiz. No. 19-24)**. Bu silahlar genellikle sürücünün yanında bulunan savaşçı/savaşçılar tarafından gerekli durumlarda kullanılmıştır.

Van Müzesi'de sergilenen bir kemer üzerinde betimlenmiş savaş sahnesinde bu kullanım görülmektedir.[27] Koşum atlarında göz siperlikleri ve göğüs plakaları kullanılmıştır. Böylece göz siperlikleri vasıtasıyla savaş meydanında hayvanların sadece önünü görmesi sağlanmıştır. Göğüs plakalarıyla da hayvan ok ve mızrak gibi saldırı silahlardan korunmaya çalışılmıştır. Bu koşum takımlarından yola çıkılarak bu tip taşıtların askeri amaçlı kullanıldığı anlaşılmaktadır. Taşıtların savaşlarda kullanıldığını gösteren bir diğer veri de kasadaki kişilerin miğfer ve zırh giymeleridir **(Lev. IV-IX/Çiz. No. 8-24).** Bu giysiler, taşıt düşman menziline girdiğinde askerleri koruma işlevi görmüş olmalıdır.

Urartu betimleme sanatında savaş meydanında çeşitli şekillerde yaralanmış düşman askerleri de işlenmiştir. Yine tasvirlerde düşman askerleri, süvarilerin ve koşum hayvanlarının ayakları altındaki boşlukta görülebilmektedir. Bundan yola çıkılarak, bu taşıt tipinin düşman öldürmede aktif rol oynadığı söylenebilir. Askeri amaçlı kullanılan bu taşıtların, sadece savaş meydanlarında betimlenmedikleri, bunlardan daha süslü olanların tören alayı geçişlerinde de kullanıldıkları da bilinmektedir **(Lev. VIII/ Çiz. No. 19).**

Ayrıca yazılı kaynaklarda, Urartu krallarının çevre bölgelere yapmış oldukları seferlerde beraberlerinde ganimet veya haraç olarak saf gümüş, altın, bakır vs. gibi madeni de getirdiklerine dair bilgiler mevcuttur. Örneğin; I. Argişti dönemine ait bir yazıtta "***….Diauhi ülkesinin kralını esir ettim. Haraç ödemesi koşulu ile hayatını bağışladım. Diauhi'li,***

[27] Rafet Çavuşoğlu, " A Unique Urartian Belt in the Van Museum", *AMIT 37*, 2005a, 366, Res. 1/a-c.

Argişti'ye bu haracı verdi: ...41 mina saf (?) altın, 37 mina gümüş, X on bin 000 mina bakır…"[28] ibaresi geçmektedir. İşlenecek madenin hammadesinin atölyeye taşınması ve uzak bölgelerden kendileriyle birlikte ganimet ya da haraçların getirilmesinde olasılıkla dört tekerlekli taşıtlar **(Çiz. 3-4)** kullanılmış olmalıdır.

4.2.2. Sivil Amaçlı Kullanım

Urartu krallığında dört ve iki tekerlekli taşıtların şimdilik av[29], dini merasim[30], insan ya da malzeme[31] taşınması gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanıldığını söyleyebiliriz.

Urartu görsel sanatlarından iki tekerlekli taşıtlardan "av taşıtları"nın daha çok boğa, aslan gibi hayvanları avlamada, izlemede ya da nereye yönlendirileceklerse bunun için kovalamada kullanıldığı anlaşılmaktadır. Av amaçlı sahnelerde betimlenmiş taşıtların kasalarında iki veya üç kişi vardır. Bunlardan sürücü dizgin ve kırbaç kullanarak taşıtın kontrolünü sağlamaktadır. Tek kişilik kasalarda ise kişi beline bağladığı dizginle arabayı kontrol ederken elleriyle de ok atar şekildedir **(Lev. IV/ Çiz. No. 8).** Bu araçların avda kullanıldığının bir diğer kanıtı da, taşıtın önünde ya da gerisinde duran hayvanların gövdelerinde, avcı tarafından atılan ok ve mızrakların saplanmış olmasıdır. Diyarbakır[32] ve Elazığ Müzesi'de[33] sergilenen kemer parçaları üzerinde betimlenmiş av sahnesinde bu kullanım görülmektedir. Bazı betimlemelerde taşıttan daha büyük işlenmiş aslan figürü saldırır biçimde tekerleği ısırır şekilde ya da ön ayaklarından biri tekerleğe dokunur pozisyondadır. Ayrıca taşıtları çeken koşum hayvanlarının ayakları altında avlanmış boğa figürlerini de görmekteyiz. Bu da Urartularda taşıtların avlanmada önmeli bir araç olarak kullanıldığını ve avcıya önemli bir avantaj sağlayarak güç kattığını göstermektedir.

İki tekerlekli taşıtlardan "yük taşıtları"nın insan ve malzeme taşımacılığında kullanıldığını ifade edebiliriz. Zira Sadberk Hanım Müzesi'nde bir kemer üzerinde betimlenmiş taşıt kasalarının üst tentesi ve yan panelleri tamamen kapalı ve kasalar oldukça süslü bezenmiştir **(Lev. III/Çiz. No. 5-6).** Taşıtın üstünün kapalı olması olasılıkla içinde bulunanların kar, yağmur veya güneşten etkilenmesini önlemek içindir. Belli, bu taşıtın betimlendiği sahnede yer alan müzisyen kadınlardan yola çıkarak bunun bir düğün alayı olduğunu ve kasasında çeyiz taşınan süslemeli bir gelin taşıtı olduğunu söylemiştir.[34] Urartu dönemi kadın kemerleri üzerinde sadece kadınların betimlendiği ve bunların libasyon, ziyafet, dokuma ve eğlence gibi sahnelerde tasvir edildiği görülmektedir.[35] Arkeolojik kalıntılar ve yazılı kaynaklardan Urartu krallığında saraya bağlı harem ünitelerinin ve organizasyonunun

---

[28] UKN: no 128A; Hchl: n o. 81, 82.

[29]Barnett, "The Urartian Cemetery at Igdry", *AnSt 13*, 1963, Çiz. 46 (kemer); Burney, a.g.m., 1966, Çiz. 10 (kemer); Piotrovskij, *a.g.e*., 1967, Çiz. 7 (kemer); Azarpay, *a.g.e*., 1968, Çiz. 3 (kemer); Özgen, a.g.m., 1983, Çiz. 13, 16 (kemer); Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 6, 7 (kemer).

[30]Van Loon, *a.g.e*., 1966, Lev. 28-29 (miğfer), E2, E3, E5 (mühür); Piotrovskij, *a.g.e*., 1966, 330, Çiz. 75, 76 (mühür); Piotrovskij, *a.g.e*., 1967, Lev. 16-17, 20 (miğfer), Lev. 54 (mühür); B.B. Piotrovskij, *Urartu*, Cenevre, 1969, Lev. 85-86 (sadak), Lev. 93-95 (miğfer); Özgen, a.g.m., 1983, Çiz. 4, 5 (plaka), Çiz. 6-8 (kemer), Çiz. 9 (sadak), Çiz. 2 (mühür); Kellner, *a.g.e*., 1991, Çiz. 1 (kemer); Çevik, a.g.m., 1999, 364, Lev. III/b (mühür); Sevin, a.g.m., 2007, Res. 3, 4 (plaka).

[31] Anlağan, a.g.m., 1998, 61 (kemer); Çevik, a.g.m., 1999, 364, Lev. III/b (mühür); Seidl, *a.g.e*., 2004, Çiz. 69 (kemer); Belli, a.g.m., 2007a, 132, 133 (kemer).

[32] Rafet Çavuşoğlu, "A Fragmentary Belt in the Diyarbakır Museum", *SMEA* 45/1, 2003, 22-23, Res. 2-3.

[33] Veli Sevin, "Elazığ Müzesi'nden Bir Kemer ve Urartu Narratizmi", *Archaeological Essays in Honour of Homo Amatus: Güven Arsebük için Armağan Yazılar*, İstanbul, 2003, 217, Res. 5.

[34] Belli, a.g.m., 2007a, 134.

[35] Seidl, *a.g.e*., 2004, Lev. A/3-4

olduğu bilinmektedir.[36] Bu tip taşıtların Perslerde üst tabakadan bir kadın ve maiyetine veya ileri gelen bir erkeğin haremine ait olabileceği ya da cenaze taşımada kullanıldığına dair görüşler verilmiştir.[37] Her ne kadar elde yeterli veri bulunmasa da Perslerde görülen bu kullanımların Urartu uygarlığın da da söz konusu olabileceği kanaatindeyiz.

Dört tekerlekli taşıtlar grubuna giren Toprakkale **(Lev. II/ Çiz. No. 2)** ve Giriktepe'de ele geçen bronz taşıt modellerinin sarayın mekanlarını ısıtmak için -mangal olarak- kullanıldığı varsayılmıştır.[38] Bunların aynı amaçla Assur krallığında da kullanıldığı yazılı kaynaklardan bilinmektedir. Assurca metinde şu ifade geçmektedir: ***"….ve bir erkek uşak (…) elinde demirden bir çubuk (?) (neşupu parzili), demirden bir kanca (ve) demirden maşa(maşşanu parzili) tutar. Mangaldan (kanunu) ateş ya da kömür (gumaru) düşecek olursa onu alır ve mangala koyar.)…".***[39] Assur Krallığı'ndan birçok alanda etkilenmiş olan Urartular bu tarz taşıtları aynı amaçla kullanmış olmalıdır. Ayrıca bu taşıt tipinin saray, tapınak vs. gibi mekânlarda ısıtma amacının yanında bir yerden bir yere malzeme taşımada seyyar araç? olarak da kullanıldığı düşünülebilir.

Betimlemelerden ve yazıtlardan taşıtların dinsel merasimlerde de kullanıldığını anlamaktayız. II. Sarduri'nin tahta çıktığı zaman birçok kurbanla birlikte 92 savaş taşıtını atalarına ve tanrılara sunduğunu yazılı kaynaklardan bilinmektedir.[40] Bilindiği üzere Urartu krallığında mezarlar yerleşim alanları dışındadır. Ölü gömme geleneklerinde mezara taşıma işlemi sırasında Toprakkale mührü üzerinde görülen dört tekerlekli taşıtların kullanılmış olabileceği belirtilmiştir **(Lev. II/Çiz. No. 3-4).**[41] Taşıtların kasalarının her iki ucu dışa doğru çıkıntı yapmaktadır. Bu sebeple ölünün taşıt kasası üzerine konulmuş bir lahitle mezara getirildiği ifade edilmiştir. Mühür üzerinde betimlenmiş olan ve mistik bir sahne içeren karışık yaratıkların da simgesel olarak ölü ruhlarını yer altına götürdüğü ileri sürülmüştür.[42] Ayrıca Çevik, bu taşıt tipiyle cenazelerin yanı sıra kutsal hayat ağacının da taşındığını ileri sürmüştür.[43] Mühür üzerinde betimlenmiş taşıtın kasasında püsküllü bir nesne vardır **(Lev. II/Çiz. No. 4).** Bu nesnenin metal/ahşap kutsal hayat ağacı olduğu ve ağacın her iki taraftan ip/halatla taşıta sabitlendiği önerilebilir. Mühür üzerinde betimlenmiş olan bu figürler ve işleniş tarzları, bu taşıt tipinin kutsal hayat ağacını kült törenlerinin yapılacağı alana götürmede kullanıldığını destekler niteliktedir.

Yazılı kaynaklardan Urartu krallarının bağlar, meyve bahçeleri, ormanlar ve ekim yapılacak tarlalar kurduklarını ve tarlalardan elde edilen ürünlerin saklanması için tahıl depoları inşa ettirdiklerini bilmekteyiz. Örneğin; II. Sarduri dönemine ait bir yazıtta: "…***Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argišti oğlu Sarduri ašihuse'yi yaptırdı ve tahıl depolarını kurdu……***[44]**,** II. Rusa dönemine ait bir yazıtta ise: ***…o yerde bağlar, ormanlar ve ekim***

---

[36] Rafet Çavuşoğlu-Bilcan Gökce-Kenan Işık, "Urartu Krallığı'nda Harem", *COLLAN IX*, İstanbul, 2010, 153-168.
[37] Mellink, a.g.m., 1971, 250-255; Tappeiner, a.g.m., 1986, 81-95; Nolle, *a.g.e*., 1992, 91.
[38]Barnett, a.g.m., 1954, 10; Balkan, a.g.m., 1964, 242.
[39] Müller, a.g.m., 1937, 62 vdd.
[40]Hchl: 103 A, UKN: 155 G, KUKN: 241 G, CTU I: A 9-3 VII.
[41]Van Loon, *a.g.e*., E2, E3; Zafer Derin, *Demir Çağı'nda Doğu Anadolu'da Ölü Gömme Gelenekleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir, 1993, 121.
[42] Derin, *a.g.e*., 1993, 123.
[43]Çevik, a.g.m., 1999, 345, 346 Toprakkale'de bulunan bir taş kabartma parçasında klasik duruşuyla rahip elinde ağacıyla sunudadır. Bu örnek bağımsız bir hayat ağacı buluntusu olarak şimdilik tek eserdir. Hayat ağacı metal dökümüdür. Bu durum metalden yapılmış stilize hayat ağacını gösterir. Ancak bu türde örneklerin ele çok geçmemesi hayat ağacının daha çok ağaçtan yapılmış olanlarının kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir.
[44] UKN II: no. 419.

yapılacak tarlalar kurdum ve orada büyük işler yaptım…"[45] ibareleri geçmektedir. Keza arkeolojik kazılardan depo odalarında bulunan pithoslarda özellikle soğuk kış aylarında kullanılmak üzere tahıl ürünlerinin saklandığı bilinmektedir.[46] Ürünlerden eğer şarap, susam vs. sıvılar ile arpa, buğday gibi hububatlar elde edilecekse bunların gerekli üretim atölyelerine götürülmesi gereklidir. Elde her ne kadar arkeolojik veri bulunmasa da toplanan ürünlerin üretim ya da depolama mekânlarına sevkiyatında dört tekerlekli araçlardan **(Lev. II/Çiz. No. 3-4)** yararlanılmış olmalıdır.

Bugüne kadar yapılmış kazılardan ve görsel sanatlardan Urartularda oldukça büyük boyutlu pithos[47], kazan[48] vs. gibi yağ, şarap, su ya da hububatın depolandığı kapların olduğu bilinmektedir. Çağdaşı Assur kabartmalarında büyük boyutlu kapların taşınmasında taşıtlardan yaralanıldığı bilinmektedir.[49] Assur'daki bu kullanıma bakılarak Urartularda da bu materyalin taşınmasında dört tekerlekli taşıtlardan faydalanılmış olduğu fikri geliştirilebilir.

Arkeolojik kalıntılardan Urartu krallığının taş ve keresteyi en iyi şekilde kullanarak üstün mimari eserler yarattıkları da anlaşılmaktadır. Nitekim I. Sarduri tarafından Van Kalesi kayalığının kuzeybatı ucunda yaptırılan Sardur Burcu (Madır Burcu) duvarının taşları üzerindeki yazıtta şu ibare geçmektedir: "***…Lutupri oğlu Sarduri şöyle söyler: Ben bu taşları Alnuinnu[50] kentinden getirdim. Bu duvarı ben yaptırdım…"***[51]. Ayrıca İšpuini ve İšpuini oğlu Minua'nın ortak yazıtlarında: "***…Sapaili Ülkesi'nin ağaçlarını tanrı Teišeba için onun tanrısal ağaçları olarak ayırdılar…taşıdılar…"***[52] ibaresi geçmektedir. Yine çağdaşı Assur kabartmalarında kereste gibi materyallerin taşınmasında taşıtlardan yaralanıldığı bilinmektedir.[53] Assur krallığında olduğu gibi Urartu'da da bahsi geçen malzemelerin taşınmasında dört tekerlekli taşıtlardan **(Lev. II/Çiz. No. 3-4)** yararlanılmış olmalıdır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde ilk düzenli yolların M.Ö. 9.-7. yüzyıllar arasında Urartu Krallığı tarafından yapıldığı bilinmektedir.[54] Bu yollar bölgenin ekonomik ve kültürel yönden gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Urartu merkezleri arasında ulaşım ve haberleşmenin sağlanması, ticaretin sürdürülmesi, vergilerin toplanabilmesi ve hammaddelerin taşınması düzenli yollara bağlı olmuştur. Yapılan yollar sayesinde piyade, atlı birlikler ve taşıtlara da

---

[45] UKN II: no. 419; Hchl: no. 121.

[46]Altan Çilingiroğlu, "Storerooms", *Ayanis I*, 2001, Roma, 67-85 (Ayrıcaç diğer Uarrtu merkezleri için bkz., Erzen, *a.g.e*., 1978; Piotrovskij, *a.g.e.*, 1970; Forbes, *a.g.e.*, 1983).

[47]Bu küplerin boyutları değişiklik göstermesine karşın genellikle 2.15 m. ye varabilmektedir. (Detaylı bilgi için bkz., Çilingiroğlu, *a.g.e*., 1997, 135).

[48]Karmir-Blur'da ele geçen kazanın çapı 1.68 m. ve 700 litre kapasitelidir (Detaylı bilgi için bkz., Van Loon *a.g.e*., 1966, 103. Ayrıca Ayanis kazılarında ortaya çıkarılan bronz kazan 1.10x0.85 m ölçülerindedir (Detaylı bilgi için bkz., Çilingiroğlu, *a.g.e.*, 1997, 124).

[49]Olmstead, *a.g.e*., 1951, 323, Lev. 129 (kazan); Margarate Riemschneider, *Das Reich Am Ararat*, Heidelberg, 1956, 26 (pithos).

[50]Sardur Burcunda kullanılan taşların her biri 2-3 m. uzunlğunda 1 m. kalınlığında ve 6-8 ton ağırlığındadır. Bu boyuttaki taşlar elde her ne kadar veri bulunmasada tekerlekli taşıtlarla ve beklide kış aylarında kızaklarla taşınmış olmalıdır. Ancak daha küçük boyutlu, taşıtların taşıyabileceği ağırlıktaki taşların araçlarla taşındığı kanısındayız. Ayrıca Bkz. Oktay Belli, "Urartu Krallığı Döneminde Van Bölgesi'nde İşletilen Taş Ocakları ve Atölyeleri", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, İstanbul, 2000a, 415-422.

[51] UKN: no. 1; Hchl: no 1a.

[52] Margaret, Payne, *Urartu Çivi Yazılı Belgeler Katalogu*, İstanbul, 2006, 35.

[53]Olmstead, *a.g.e*., 1951, 323, Lev. 129 (kazan); Albenda, *a.g.e.*, 1986, Lev. 132 (kereste); R. D. Barnett-E. Bleibtreu-G. Turner, *Sculptures from the Southwest Palace of Sennacherib at Nineveh*, British Museum, London, 1998, Lev. 195 (kereste), Lev. 101 (kazan); Riemschneider, *a.g.e*., 1956, 26 (pithos).

[54]Urartu karayolları hakkında detaylı bilgi için bkz. Veli Sevin, "Urartular'a Ait Dünyanın En Eski Karayolu", *AnAr*. VI, 1988, 47-56; Oktay Belli, "Doğu Anadolu'da Urartu Yol Şebekesinin Araştırılması", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, İstanbul, 2000b, 409-413.

sahip olan Urartu ordusu, başka bölgelere seferler düzenleyip ele geçirilen ganimetleri ve şehirler arası mal aktarımlarını olasılıkla taşıtlar vasıtasıyla gerçekleştirebilmiştir.

Elde her ne kadar yeterli veri bulunmasa da incelemiş olduğumuz taşıt tipleri, yukarıda bahsi geçen kullanımlarının yanı sıra insan (köle, esir ?) sevkiyatında da kullanılmış olmalıdır. Keza yazıtlardan Urartu krallarının çevre bölgelere yapmış oldukları seferlerde çok sayıda kadın, erkek ve çocuk getirdiğini bilmekteyiz. Assur krallığı kabartmalarında tasvir edilmiş kasalarının yan panelleri oldukça alçak olan iki tekerlekli taşıtların diğer birçok işlevin yanında özellikle kadın ve çocuk gibi esirlerin taşınmasın da kullanıldığı görülmektedir.[55] Ancak Urartu görsel sanatlarında, Assur'da bu amaçla kullanılan taşıtların benzeri şimdilik bilinmemektedir. Urartunun iki tekerlekli taşıtlarında ise kasaların yan panelleri oldukça yüksektir. Bu sepeble şimdilik incelemiş olduğumuz taşıtlardan dört tekerleklilerin **(Lev. II/Çiz. No. 3-4)** bu amaçlarla kullanılmış olabileceğini söyleyebiliriz.

4.3. TAŞIT ÇEKİCİLERİ

Urartu görsel sanatlarında birçok alanda işgücünden yararlanılan hayvan ve insandan taşıt çekmede de yararlandığı görülmektedir. Şu ana kadar edindiğimiz bilgilere göre Urartu'da taşıt çekmede çoğunlukla atların ve nadir olarak da boğa ve insanın kullanıldığı söylenebilir.

4.3.1. At

Urartu yazıtlarından kralların yapmış oldukları askeri seferler, dinsel törenler, yaptırmış oldukları baraj, gölet ve sulama kanalları ile çeşitli imar faaliyetleri konusunda bilgi sahibi olmaktayız. Ancak Urartu yazılı belgeleri, sosyal yaşamın yanı sıra at ve atçılık konusunda da Yakındoğu uygarlıklarındaki gibi detaylı bilgiler vermemektedir. Yazıtlarda Urartu krallarının yaptıkları askeri seferler ve seferlerde ele geçirdikleri ganimetlere ait listelerde atların sayısı, nadiren de olsa at tacirlerinin isimleri ve yetiştirildikleri ya da getirildikleri bölgeler ile at yarışlarının yapıldığına dair bilgilerin bahsi geçmektedir.

Aşağıda birkaç örneğini göreceğimiz yazıtlardan, Sarduri oğlu İšpuini ve İšpuini oğlu Minua'nın hüküm sürdüğü ortak krallık döneminde (M.Ö. 820-810) Anase[56] şehrinden X yüz 226[57] at ve Barsua[58] ülkesinden 1.120 at[59] aldıkları bilinmektedir.

Atların önemini vurgulayan bir diğer yazıtta, Urartu krallarından İšpuini oğlu Minua'nın hiç kimsenin önceden zapt edemediği Irekua beyliğinin krali şehri Luhiuni[60]'yi ele geçirdiği ve bu ülkeden elde edilen ganimetler arasında 1.733 at[61] olduğu belirtilmiştir. Ayrıca

---

[55] Barnett-Falkner, *a.g.e.*, 1962, 51-53, kabartma 9, 10.
[56] Olasılıkla Eleşkirt civarındadır. (Detaylı bilgi İçin bkz. I. M., Diakonoff-M., Kashkai, *Geographical Names According to Urartian Textes*, Wiesbaden, 1981, 8).
[57] UKN: no. 20; Hchl: no. 6.
[58] Asur yazılı kaynaklarında geçen Parsua ile aynı olduğu belirtilmiştir. Genelikle Urmiye Gölü'nün güneyindeki topraklar olduğu kabul edilir (Diakonoff-Kashkai, *a.g.e.*, 1981, 62; Altan Çilingiroğlu, *Urartu Tarihi*, Bornova, 1994, 50).
[59] UKN: no. 24; Hchl: no. 7.
[60] Olasılıkla Ağrı Dağı'nın Kuzeyinde Karakönlü and Taşburun arasındadır (Detaylı bilgi İçin bkz. Diakonoff-Kashkai, *a.g.e.*,1981, 51).
[61] Payne, *a.g.e.*, 2006, 64-65.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle İšpuini oğlu Minua'nın bindiği Arsibini (Kartal) adlı atın 221-U sıçradığı da yazıtta geçmektedir.[62]

I. Argišti ve II. Sarduri dönemlerinde çevre bölgelere yapılan seferlerden, çok sayıda atın ganimet olarak alındığı anlaşılmaktadır. I. Argišti'nin Apuni[63] ülkesine yaptığı seferde Ureiu şehrini ve krali şehir Uiteruhiyi ele geçirip 1.104 at[64] aldığı ve buradan da Hahi ülkesine sefere çıkıp kaleleri ve şehri yakıp yıktıktan sonra 232 at[65] sürdüğü yazılı kaynaklarda geçmektedir. Kral bu kahramanlıkları özellikle Tanrı Haldi uğruna yaptığını belirtmiştir.[66] II. Sarduri döneminde Abiliani[67] ülkesine yaptığı seferde buranın kralı Murini'yi yenilgiye uğratmıştır. Mağlup edilen kralın hayatının bağışlanması karşılığında Urartu krallığına haraç olarak verdiği ganimetler içerisinde 500 at da vardır[68]. Ayrıca Urme[69] ülkesinden 2.500 at, Eriahi[70] ülkesinden 412 at, Uitiruhi ülkesinden de 1.500 at aldığını belirtmiştir.[71]

Urartu Kralı İšpuini döneminde yetiştirilen atlarla meşhur Urmiye Gölü civarındaki topraklara sefer düzenlediği bilinmektedir. Aynı zamanda bölge Asurluların da ilgisini çekmiş ve Assurlular buraya sıklıkla seferler düzenlemiştir. Yapılan seferler neticesinde Urmiye Gölü'nün etrafındaki otlaklarda yetiştirilen atlar Assur ordusunun ihtiyacını da karşılamış olmalıdır. Büyük olasılıkla İšpuini döneminde buralara yapılan seferlerde de Urartu ordusunun at ihtiyacı karşılanmıştır. Keza Karagündüz yazıtında[72] bu bölgeden 1120 at alındığı anlatılmaktadır. Minua'nın diktirttiği Taştepe yazıtına göre kral, Mesta[73] kentini ele geçirdikten sonra yörenin en iyi at yetiştiren bölgelerinden biri olan Mana[74] ülkesini ele geçirmiştir.[75] Mana bölgesinde yetiştirilen atların Urartu at tacirleri tarafından Assur'a satıldığı bilinmektedir. Yazıtlarda adı geçen *Haldi-remanni* adlı at tüccarının Urartulu olabileceği belirtilmiştir.[76]

Bunların yanı sıra çanak çömlekler ve bullalar üzerindeki yazıtlardan atlar için arpa alımı yapıldığına dair bilgiler yer almaktadır. Çanak çömlekler üzerinde Rusahinili Eidurukai şehrine NA4-Sa şehri'nin atları için 5 LIS 1/2 arpa, Rusahinili Eidurukai şehri at için 6 LIS

---

[62]UKN: no. 110; Hchl: no. 75.
[63]Muhtemelen Güney Transkafkasya Bölgesinde, Aras ırmağı kaynağında, Kağızman'ın Batısında olduğu kabul edilir (Detaylı bilgi İçin bkz. Diakonoff-Kashkai, *a.g.e*., 1981, 2, 3).
[64] L. Robert, *Étude philologique sur les inscriptions cunéiformes de I'Arménie*, Paris, 1876, 169-176.
[65] Payne, a.g.e., 2006, 159.
[66] A.y., 150 vdd.
[67] Olasılıkla yukarı Aras nehrinin sol kıyısındadır. Ağrı Dağı ovasında bir ülke olup ayrıca bir kabilenin de adıdır (Detaylı bilgi İçin bkz. Diakonoff-Kashkai, *a.g.e*., 1981, 2).
[68] UKN: no.155C.
[69] Olasılıkla Diyarbakır civarındadır (Detaylı bilgi İçin bkz. Diakonoff-Kashkai, *a.g.e*., 1981, 11).
[70] Olasılıkla Modern Leninakan bölgesinde bir arazi olup ayrıca bir kabiledir (Detaylı bilgi İçin bkz. Diakonoff-Kashkai, *a.g.e*., 1981, 30, 31).
[71] Payne, *a.g.e.*, 2006, 208 vdd.
[72] Altan Çilingiroğlu, *Urartu Tarihi*, Bornova-İzmir, 1994, 49,50, dip not 89.
[73]Olasılıkla Urmiye Gölü'nün Güneydoğusu'nda modern Mianduah Kuzeybatısı'nda bir kasaba (Detaylı bilgi İçin bkz. Diakonoff-Kashkai, *a.g.e*., 1981, 57).
[74]Olasılıkla Urmiye Gölü'nün Doğu ve gGüneyini kaplayan topraklardır (Detaylı bilgi İçin bkz. Diakonoff-Kashkai, *a.g.e*., 1981, 54).
[75] Çilingiroğlu, *a.g.e*., 1994, 55-56.; Mirjo Salvini, *Urartu Tarihi ve Kültürü*, İstanbul, 2006, 35.
[76] S. Dalley, "Foreign Chariotry and Cavalry in the Armies of Tiglat-Pileser III and Sargon II", *Iraq 47*, 1985, 43-47.

arpa, Rusahinili Eidurukai şehrinden Sarduri, at için arpa bilgileri geçmektedir. Ayrıca bullalar üzerinde at için 1 tirusi 4 LIS arpa, 8,3 LIS arpa cümleleri de bulunmaktadır.[77]

Arkeolojik kazılardan Liç, Iğdır ve Kalecik nekropolünde at kalıntılarına rastlanmıştır. Iğdır mezarlığında yapılan kazı çalışmalarında iki çocuk ve bir kadının gömüldüğü inhumasyon gömüde at dişi tespit edilmiştir.[78] Liç'te yan yana bulunan üç at gömüsü dışında atlarla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Van-Kalecik nekropolünde yapılan kazı çalışmalarında Ka.21 nolu mezar dromosunda sadece bir ata ait alt çene bulunmuştur.[79] Karmir Blur'da yüksekliği 1.25 m. olan büyük ve küçük cinslere ait at kemiklerinin bulunduğu da rapor edilmiştir.[80] Ayrıca Yoncatepe sarayının doğu bölümünde 1.80 m. x 6m. büyüklüğünde dörtgen bir plan gösteren havuz içersinde at iskeletine ait kemikler ele geçmiştir.[81] Bunların dışında çeşitli müze ve özel koleksiyonlarda yer alan çok sayıda at koşum takımları Urartu'da atların ne kadar çok hayatın içinde olduğunu göstermektedir.

Arkeolojik kazılardan at ahırlarının varlığıda bilinmektedir. Anzaf Kalesinin kuzeybatısında küçük bir ahırda saman, ot ve ahşap malzemesinin yanında iki at iskeleti ele geçmiştir.[82] Bastam Kalesi'nin kuzey kapıya yakın kesimde dikdörtgen salon yapıları yer almaktadır. Bu salon yapılarının yan odaları tespit edilmiştir. Kleiss, bu tip yapıların kışla veya ahır için kullanıldığını ileri sürmektedir.[83]

Urartu dönemine ait metal kemer[84], miğfer[85], sadak[86], plakalar[87], duvar resmi[88] gibi birçok eserin yanı sıra taşıt aksamları[89] ve koşum takımları[90] üzerinde de at figürleri işlenmiştir. Şu ana kadar ele geçmiş eserler üzerindeki betimlemelerden yola çıkılarak, atların Urartu'nun sosyal ve dinsel hayatın da önemli bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Eldeki verilerden Urartu atlarının genellikle savaş/av taşıtlarını çekmede kullanıldığı söylenebilir **(Lev. IV-IX/Çiz. No 7-24).**[91]

---

[77]Mirjo Salvini, "The Inscriptions of Ayanis-Cuneiform and Hieroglyphic", *Ayanis I. Ten Years Excavations At Rusahinili Eidurukai 1989-1998*, (Ed.: Altan Çilingiroğlu-Mirjo Salvini), Roma, 2001, 285-288, no. CB Ay. 12-23; Payne, *a.g.e*., 2006, 344-346.

[78] Barnett, a.g.m., 1963, 155.

[79] Bu bilgi kazıları gerçekleştiren Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Rafet ÇAVUŞOĞLU ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

[80]Piotrovskij, *a.g.e.*, 1969, 154-156; Littauer- Crouwell, a.g.e., 1979, 148.

[81] Oktay Belli-A. Mete Tozkopran, "2004 Yılı Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı", *27. KST I*, Antalya, 2005, 168.

[82] Oktay Belli, "1997 Aşağı ve Yukarı Anzaf Kaleleri Kazısı", *20. KST I*, Tarsus, 1998, 510.

[83] Atilla Batmaz, *Urartu Krallığı'nın II. Rusa Dönemindeki Tarihi ve Kültürü*, İzmir, 2003 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 137.

[84] H. J. Kellner, "Grouping and Dating of Bronze Belts", Urartu A Metalworking in the First Millenium B.C.E. (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991b, 142-151; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 1/Kat. No. 2, Çiz. 3/Kat. No 4, Çiz. 8/Kat. No 10, Çiz. 9/Kat. No 11, Çiz. 10/Kat. No 10-11, Çiz. 17/Kat. No 19, Çiz. 227Kat. No 31, Çiz. 23/Kat. No 32, Çiz. 24/Kat. No 33; Seidl, *a.g.e*., 2004, Lev. 47/a-e, Lev. 48/a, d, Lev. 49/a-f,Lev. 50/a-d, Lev. 57/a-b.

[85]Peter Calmayer, "Some Remarks on Iconography", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B. C. E.* (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991, 123-133; Rehm, *a.g.e*., 1997, 361, Lev. XXV, U22; Seidl, *a.g.e*., 2004, 69-72.

[86] Seidl, *a.g.e*., 2004, 90.

[87]Özgen, a.g.m., 1983, Res. 4, Çiz. 5; Merhav, a.g.m., 1991a, 63, Res. 2; Seidl, *a.g.e.*, 2004, Lev. 17/b. Sevin, a.g.m., 2007, 721-726, Res. 3, 4.

[88] Hovhannisjan, *a.g.e*., 1973, Res. 35, 36.

[89]Seidl, *a.g.e*., 2004, 102, Çiz. 74.

[90]H. Born-U. Seidl, *Schutzwaffen aus Assyrien und Urartu. SammlungGutmann IV*, Mainz, 1995, 58-64; Çavuşoğlu, a.g.m., 2004, 75, Çiz. 1-2; Seidl, *a.g.e*., 2004, 113, Çiz. 85, Lev. 34/b.

[91]Çeşitli eserler üzerinde tasvir edilmiş at figürlerinden bunların Urartu toplumunda sadece taşıtları çekmede değil binek hayvanı olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır (bkz., Merhav 1991; Seidl 2004).

Tez kapsamındaki eserlerimiz üzerinde bu hayvanlar işlendikleri yerlerde yürür **(Lev. IV/Çiz. No.7, Lev. V/Çiz. 10, 12, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VIII/Çiz. No. 19-21, Lev. IX/Çiz. No. 22-24)** veya dörtnala koşar pozisyondadır **(Lev. IV/Çiz. No. 8-9, Lev. V/Çiz. No. 11, Lev. VI/Çiz. No. 14-15, Lev. VII/Çiz. No. 16-18).** At figürlerinin gözleri badem, ağız ve burunları çizgilerle belirtilmiştir. Bazı örneklerde atların kasları çizgilerle belirgin halde vurgulanmıştır. Hemen hemen bütün atlarda kuyruklar arka ayaklara paralel olarak uzatılmıştır. Bazı betimlemelerde kuyrukların ortadan bir kurdele ya da iple bağlandığı görülmektedir. Kuyruk kılları zaman zaman balık kılçığı ya da ince çizgilerle taranarak gösterilmiştir. Dinamik olan bu hayvanlar yüksek sağrılı olarak tasvir edilmişlerdir. Dizgin sayılarından yola çıkılarak taşıtlara bir, iki, üç ya da dörtlü at takımlarının koşulduğu söylenebilir.

4.3.2. Boğa

Eskiçağ'da gücü simgeleyen ve Urartu toplumunda önemli bir yeri olduğu düşünülen boğalarla ile ilgili olarak yazıtlarda çok az veri bulunmaktadır. Bilinenler de Urartu krallarının yaptıkları seferlerde ele geçirdikleri ganimetlere ait listelerde[92] sayısal değerleri, tanrılara kurban olarak sunulmaları ve hangi tanrının kutsal hayvanı olduğuna[93] dair bilgilerdir. Urartuların dini, krali ve tahta çıkma törenleri ile bahçe-yapı inşaatı esnasında tanrılara kurban olarak boğa sundukları da bilinmektedir.[94]

İšpuini tarafından yazdırtılan Meher Kapı Yazıt'ında[95] Urartu tanrı ve tanrıçaları ile bunlara sunulan hayvanların adedi ve isimleri verilmiştir. Yazıtta Tanrı Haldi'ye 17 Teişeba'ya 6, Şivini'ye 4, Hatuni'ye 2 İnuanau'ya 17, Ardi'ye 2, Ainau'ya 4 boğanın sunulduğu belirtilmektedir. Tüm bu verilerden hareketle Urartularda boğanın önemli bir kurban hayvanı olarak görüldüğünü anlamaktayız.

İšpuini ile Minua'nın ortak krallık döneminde[96], Minua oğlu Inušpu'a[97] ve II. Argišti[98] dönemlerinde Tanrı Haldi adına yapılan kapı ve *susi* için, yeni inşa edilen tapınaklar ve törenler yapıldığı zaman tanrıya bir boğanın kurban edildiği yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır.

I. Argišti Diauehi ülkesine (Erzurum) yaptığı seferde, ülkenin kralı Mannudibi'yi esir etmiştir. Mağlup edilen kralın hayatının bağışlanması karşılığında Urartu krallığına haraç olarak verdiği ganimetler arasında **"….(baş) boğa…."**nın olduğu belirtilmiştir.[99]

Urartu tanrıları için boğaların kurban edildiğinin bir diğer güzel kanıtı da, II. Sarduri'nin tahta kral olarak çıktığı zaman ataları ve ordusu için 9.036 boğayı Tanrı Haldi için kurban etmesidir.[100] Ayrıca Minua'nın bağ bozumu olduğu zaman Tanrı Haldi'ye bir boğanın kurban olarak sunulmasını istediği de yazılı kaynaklarda geçmektedir.[101]

---

[92] Detaylı bilgi için bkz., Payne, *a.g.e.*, 2006.
[93] B. B. Piotrovskij, "Urartu Dini", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 23/1-4*, 1965, (Çev. İ. Kaynak), 38-40.
[94] CICh: no. 56, tab. 19; UKN: no. 65; Hchl: no. 41.
[95] Piotrovskij, a.g.m., 1965, 38-40.
[96] UKN: no. 24, 25; Hchl: no. 7, 8.
[97] Mirjo Salvini, "Una dedica di Išpuini e Minua al Dio Ua", *SMEA 31*, 1993, 144-148.
[98] UKN II: no. 448 (satır 1-11).
[99] CICh: no. B2, tab. 28; UKN: no. 127.
[100] UKN: no. 155G; CICh: tab. 37, 33.
[101] CICh: no. 56, tab. 19; UKN: no. 65; Hchl: no. 41.

Urartu dönemi metal kemer[102], kalkan[103] ve duvar resimleri[104] gibi birçok eserin yanı sıra taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde de sıklıkla tasvir boğa figürleri bulunmaktadır. Betimlemelerden yola çıkılarak Urartu'da boğaların dört tekerlekli taşıtlar **(Çiz. 3)** ile iki tekerlekli yük taşıtlarını çekmede kullanıldığı söylenebilir **(Lev. III/Çiz. No. 5-6).** Taşıtlara koşulmuş boğa figürlerinde gözler yuvarlak, ağız ve burun tek çizgi ile işlenmiştir. Kulaklar dik, boynuzlar ise hilal gibi yukarıya doğru kıvrıktır. Kuyruk bazen arka ayaklara paralel aşağıya uzanmakta bazende bele doğru kıvrılarak gösterilmiştir. Kuyruğun uç kısmı daha geniş şekilde vurgulanmıştır. Kuyruk kılları yatay-dikey çizgilerle işlenmiştir. Yukarıda bahsedilen eserler üzerinde boğaların av, taşıt çekme, kurban edilme gibi konular içerisinde betimlenmesi Urartu'nun sosyal ve dinsel hayatında önemli olduklarının göstergesidir.

4.3.3. İnsan

Aklın temsilcisi olan, düşünen ve üreten insanoğlunun betimlemeleri yüzyıllar boyu simgesel anlatım yoluyla günümüze dek gelmiştir. İnsan figürleri çeşitli uygarlıklarda değişik şekillerde tasvir edilmiştir. Urartu uygarlığında insanlar ile ilgili bilgileri Urartu yerleşim ve mezarlarında yapılan kazılardan ele geçen arkeolojik kalıntılar[105], yazılı kaynaklar[106] ve görsel sanatlardan[107] elde edebilmekteyiz. Bu kaynaklarda hem kadın hem erkekler hakkında bilgi bulabilmekteyiz. İncelenmiş olan tekerlekli taşıt aksamları ve koşum takımları üzerindeki betimlemelerde daha çok erkek figürlerin kullanıldığı görülmektedir. Eldeki bu verilerden yola çıkılarak, taşıt çekme işleminde erkeklerin kullanıldığı söylenebilir. Erkekler genelde görsel sanatlarda av, savaş ve tören alayı geçişlerindeki sahnelerde işlenmiştir. Savaş sahnelerinde bunlar piyade, süvari ve sürücü olarak görülmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde Urartu'da şimdilik erkeklerin dört tekerlekli taşıtları çekmede kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneğin Toprakkale'de ele geçen bronz taşıt modelinin **(Lev. II/Çiz. No. 2)** küçük boyutlu olması ve özellikle önündeki tutamak göz önünde bulundurulduğunda, bunların mekân içinde kullanıldığı ve bir hayvandan çok insan tarafından çekildiği söylenebilir. Nitekim çağdaşı Assur yazıtlarında bu tip taşıtların bahsi geçmekte ve yazıtta bu taşıtla bir erkek uşağın ilgilendiğine dair bilgi verilmektedir.[108] Assur Krallığı'ndan birçok alanda etkilenmiş olan Urartular taşıt konusunda da etkilenmiş olmalıdır. Bir diğer örneğimiz de yine Toprakkale'de ele geçen mühürdür **(Lev. III/Çiz. No. 4)**. Mühür üzerindeki

---

[102]Piotrovskij, *a.g.e*, 1967, 20, 49; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 8, 14, 15, 29,31.
[103] Piotrovskij, *a.g.e*, 1967, 17,18.
[104] Hovhannisjan, *a.g.e*., 1973, Res. 25.
[105]Barnett, a.g.m., 1963, 153 vdd.; Balkan, a.g.m., 1964, 241; Burney, a.g.m., 1966, 110; Özgüç, *a.g.e.*, 1969, 10, 17, 69; Baki Öğün, "Die Urartaischen Graeber in der Gegend von Adilcevaz und Patnos" *Proceedings of the X th International Congress of Classical Archaeology*, Ankara, 1973, 66 vdd.; A.y., "Die Urartaischen Bestattungsbrauche" , *Studien Zur Religion und Kultur Klenasiens Festschrift für F. K. Dörner II,* Leiden , 1978, 663 vdd.; A. Cem Erkmann, "Altıntepe Urartu İskeletlerine Ait Alt Canine Dişlerinden Cinsiyet Tespiti", *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi 1/3*, 2008, 118-130; H. Yılmaz, R. Çavuşoğlu, İ. Baykara, T. Gültekin, B. Gökce, "Van Kalecik (Urartu) Toplumuna Ait Calcaneuslarda Artiküler Faset (Facies Articularis Talaris) Tipler", *Belleten LXXIII/268*, 2009, 620-633.
[106]Urartu krallarının farklı ülkelere yapmış oldukları askeri seferlerde çok sayıda insanı zorunlu göçe tabii tuttuklarını yazılı kaynaklardan öğrenmekteyiz. Göç ettirilen nüfüs arasında erkek, kadın ve çocukların olduğu bilinmektedir (Detalı bilgi için bkz. Payne, *a.g.e*., 2006).
[107] Urartu dönemine ait duvar resimleri ve kabartmaları, metal kemer, miğfer, sadak, kalkan ve çeşitli koşum takımları ile taşıt aksamları gibi eserler üzerinde betimlenmiş insan figürleri de söz konusudur (Detaylı bilgi için bkz. Merhav, *a.g.e*., 1991; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002; Seidl, *a.g.e*., 2004).
[108] Müller, a.g.m., 1937, 62 vdd.

sahnede taşıt oku önündeki nesne, taşıtın gerisinde bulunan insan figürüyle karşılaştırıldığında aralarında benzerlik olduğu görülür. Ayrıca çağdaşı Assur krallığı görsel sanatlarında hem iki hem de dört tekerlekli yük taşıtlarını çekmede köle erkeklerin kullanıldığı bilinmektedir.[109] Yine Assur kabartmalarında krali tören alayında yer alan ve krala ait taşıtın saray mensubu olan haremağaları tarafından taşındığıda görülmektedir.[110] Mühür üzerindeki taşıt sahnesi Assur örnekleriyle karşılaştırıldığında benzerlikler olduğu görülmüştür. Bu tip bir taşıt içerisinde kutsal hayat ağacı ya da bir cenaze taşınıyor ise taşınanların dinsel öneminden dolayı insan tarafından çekiliyor olması da muhtemeldir.

[109] J. M. Russel, *Sennacherib's Palace without Rival at Niniveh*, Chicago, 1991, Res. 56.
[110] Barnett-Bleibtreu-Turner, *a.g.e.*, 1998, Lev. 477.

5. TİPOLOJİ

Urartu tekerlekli taşıtlarının tipolojisi, şimdiye kadar yayımlanmış eserler, müze çalışmalarından elde edilen malzemeler ile betimleme sanatında görülenler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Eserlerin tipolojisi oluşturulurken öncelikle iki ana başlık meydana getirilmiştir. Bu ana başlıklar taşıt aksamları ve koşum takımları olarak adlandırılmıştır. Buna göre incelemiş olduğumuz eserler ait oldukları ana başlık altında katalogda izlenmiş olan sistem doğrultusunda değerlendirilmiştir. Daha sonra eserler kendi içerisinde tiplerine göre sınıflandırılmıştır. Oluşturulmuş olan tablolarda tekerlekli taşıtların ve koşum takımlarının çizimleri tiplerine göre yerleştirilmiş ve metinde bu tablolara göndermeler yapılmıştır. Ayrıca tipolojide görsel sanatlardan alınan eserlerin ölçüleri verilmemiştir.

5.1.TAŞIT AKSAMLARI

5.1.1. TAŞIT OKLARI:

5.1.1.1. Tek Merkezliler

Urartu betimleme sanatından tek merkezi tipli taşıt okunun şimdilik dört tekerlekli ve iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar zaman zaman geometrik motiflerlede bezenmiştir **(Lev. IV/Çiz. No. 7, 8, Lev. V/çiz. 10-12, Lev. VI/Çiz. 13-15, Lev. VII/Çiz. 16-18, Lev. VIII/Çiz. 19-21, Lev. IX/Çiz. 22-23; Tab. 1/1)**.

5.1.1.2. "Y" Biçimliler

Çeşitli eserler üzerine işlenmiş taşıt tasvirlerinden "Y" tipli taşıt okunun iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanıldığı tespit edilmiştir **(Lev. IV/Çiz. No. 9; Tab. 1/2)**.

5.1.1.3. İki Merkezliler

Görsel sanatlardan iki merkezi tipli taşıt okunun iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanıldığı görülmüştür **(Lev. IX/Çiz. No. 24; Tab. 1/3).**

5.1.2. TAŞIT OK UCU BAŞLIKLARI:

5.1.2.1. Silindir Biçimliler

Silindir tipli taşıt ok ucu başlıklarının uzunlukları 20.3 cm-5 cm., ağız çapları 7 cm.-4.5 cm. arasında değişmektedir. Bunların bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölümleri konik biçimlidir. Bezemesiz örneklerin yanında zaman zaman geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiş olanlarıda vardır. Yazıtlı örnekleri kral Menua ve II. Sarduri dönemlerine aittir. **(Kat. No. 1-14; Lev. XV-XVIII/Çiz. No. 33-46; Res. No. 4-11; Tab. 1/1).**

5.1.2.2. Mantar Başlılar

Mantar başlı taşıt ok ucu başlıkları kazılardan ele geçmemekle birlikte betimleme sanatından bilinmektedir. Betimlemelerden bunların şimdilik iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanıldığı anlaşılmaktadır **(Lev. IV/Çiz. No. 9; Tab. 1/2).**

5.1.2.3. At Başlılar

At başı tipli taşıt ok ucu başlıkları genellikle 5 cm. çapında olup 14 cm. uzunluğundadır. At başları uzun yüzlü, iri gözlü ve sivri kulaklı olarak işlenmişlerdir **(Kat. No. 15, 16; Lev. XIX/Çiz. No. 47-48; Res. No. 12-13; Tab. 1/3).**

5.1.2.4. Kuş Başlılar

Urartu görsel sanatlarından kuş başlı taşıt ok uclarının şimdilik iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanıldığı tespit edilmiştir **(Lev. VII/Çiz. No. 18; Tab. 1/4).**

5.1.3. KASA/TAŞIT OKU BAĞLANTI ÇUBUĞU

Çubuk formlu kasa/taşıt oku bağlantı teçhizatı betimleme sanatından bilinmektedir. Genellikle iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanılmıştır. Kasa ile taşıt oku arasında bağlantı kuran bu elemanın bir ucu çatal ya da bombe formlu olabilmektedir **(Lev. V-VI/Çiz. No. 10-15, Lev. VII/ Çiz. No. 16, 18, Lev. VIII/çiz. 19- 21; Tab. 1/1).**

5.1.4. BOYUNDURUK

Urartu betimlemelerinden kavis tipli boyunduruğun genellikle iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanıldığı belirlenmiştir **(Lev. V/Çiz. No. 10, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VIII/Çiz. 20, Lev. IX/Çiz. No. 22, 24; Tab. 1/1).**

5.1.5. BOYUNDURUK SEMERİ UCLARI:

Dikdörtgen tipli boyunduruk semeri uçlarının uzunlukları 16 cm., genişlikleri 7.5 cm.'dir. Bu tipe giren eserlerin dar olan kısmı kapalı geniş olan kısmı açık tutulmuştur. Merkezlerinde ovalimsi bir delik yer almaktadır **(Kat. No. 17; Lev. XX/Çiz. No. 49; Res. No. 14; Tab. 1/1).**

5.1.6. BOYUNDURUK UCU BAŞLIKLARI:

Kavis tipli boyunduruk ucu başlıklarının uzunlukları 29 cm., genişlikleri ise 9,5 cm.'dir. Eserler bir kutu ve onu örten kapağı gibi birbirine tutturulmuş iki ayrı kısımdan yapılmıştır. Objelerin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Açık olan kısmın her iki ucunda perçin/ilmek delikleri bulunmaktadır. Dış yüzeyleri zaman zaman bitkisel motiflerlede bezenmiştir **(Kat. No. 18-19; Lev. XX/Çiz. No. 50-51; Res. No. 15-16; Tab. 1/1).**

5.1.7. BOYUNDURUK SÜSLEMELERİ:

Yelpaze tipli boyunduruk süslemelerinin disk biçimli kısmının çapı 27 cm.-25 cm., parmak biçimli uzantı uzunlukları 35 cm., toplam uzunluk uzunlukları 65 cm.'dir. Disk biçimli parçanın çevre genişliği boyunca sık aralıklarla perçin/ilmek delikleri vardır. Bu delikler vasıtasıyla eserler ya deriye dikilmekte ya da ahşaba çakılmaktadır. Disk biçimli parçaların yüzeyi iki adet kabartma bant ile çevrelenmiş ve bu parçaların üst kısmında ise parmağa benzeyen uzantılar bulunmaktadır. Bu uzantılar disklerin çevresine üç adet perçin çivisiyle monte edilmiştir. Bezemesiz örneklerin yanında zaman zaman geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiş olanlarıda bulunmaktadır. Yazıtlı örnekler kral İšpuini dönemine aittir **(Kat. No. 20-22; Lev. V/Çiz. No. 10, Lev. VI/Çiz. 13, Lev. VII/Çiz. No. 17-18, Lev. VIII/Çiz. No. 19-20, Lev. IX/Çiz. No. 22-24, Lev. XXI/Çiz. 52-54; Res. No. 17-19; Tab. 1).**

5.1.8. METAL DİZGİN HALKALARI:

5.1.8.1. Halkalar

Bu tip metal halkaların dış çapı 9 cm. iç genişlikleri ise 5.5 cm. dir. Eserlerin uçları genellikle üç adet perçin çivisiyle birbirine tutturulmuştur. Yüzeyleri ise kabartma bantlar ile dekore edilmiştir **(Kat. No. 23, 24; Lev. XXII/Çiz. No. 55-56; Res. No. 20-21; Tab. 1a/1).**

5.1.8.2. Çift Çengeller

Çift çengel tipli metal halkaların uzunlukları 9 cm.- 5.5 cm. arasında değişmektedir. Bu halkaların uçları çengel şeklinde kıvrılmıştır. Üst tarafları ya hafif ovalimsi ya da üçgen formludur **(Kat. No. 25-34; Lev. XXII/Çiz. No. 57-58, Lev. XXIII-XXIV/Çiz. No. 59-66; Res. No. 22-31; Tab. 1a/2).**

5.1.9. ÜST DESTEK ÇUBUKLARI:

5.1.9.1. Elips Biçimliler

Urartu betimleme sanatından elips tipli üst destek çubuğunun iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunların bir ucu kasaya diğer ucu boyunduruğa uzanmaktadır. Bezemesiz örneklerin yanında zaman zaman geometrik motiflerle bezenmiş olanlarıda vardır **(Lev. IV/Çiz. No. 9, Lev. VII/Çiz. No. 17; Tab. 1a/1).**

5.1.9.2. Çubuk Biçimliler

Eldeki verilerden bu tip üst destek çubuğunun iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunların bir ucu kasaya diğer ucu boyunduruğa uzanmaktadır **(Lev. IV/Çiz. No. 7, Lev. V/Çiz. No. 10, 12, Lev. VI/Çiz. No. 13-15, Lev. VIII/Çiz. No. 20-21, Lev. IX/Çiz. No. 22, 24; Tab. 1a/2).**

5.1.10. KASALAR:

5.1.10.1. Kare Biçimliler

Kare tipli kasa iki metal kemer parçası üzerinde betimlenmiş iki tekerlekli yük taşıtında kullanılmıştır. Taşıt kasasının üstü yarım daire biçimli bir çadır ile kapatılmıştır. Kasanın yan panelleri geometrik motiflerle bezenmiştir **(Lev. III/Çiz. No. 5-6; Tab. 1a/1).**

5.1.10.2. Dikdörtgen Biçimliler

Dikdörtgen tipli kasalar Urartu taşıtlarında yaygın olarak kullanılmıştır. Betimleme sanatından bu tip kasaların dört ve iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kasalar kendi içerisinde üst kısmı içe doğru kavisliler ve arka üst tarafı hörgüçlü olup öne doğru alçalanlar olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Kasaların yan panelleri zaman zaman geometrik motiflerle bezenmiştir **(Lev. II/Çiz. No. 2-4, Lev. IV-V/Çiz. No. 7-9-12, Lev. VI/Çiz. No. 13, 15, Lev. VII-IX/Çiz. No. 16-18, Lev. VIII/Çiz. No. 19-24; Tab. 1a/2).**

5.1.10.3. "D" Biçimliler

Urartu betimleme sanatında "D" tipli kasa iki tekerlekli savaş/av taşıtlarında kullanılmıştır. Kasanın yan panelleri geometrik motiflerle bezenmiştir **(Lev. VI/Çiz. No. 14, Tab. 1a/3).**

5.1.11. TEKERLEK:

5.1.11.1. Altı Parmaklılar

Altı parmaklı tekerleklerin çapları 24 cm.-13 cm. arasında değişmektedir.[1] Tekerleklerin çevre genişliği üzerinde iki adet kabartma bant ve karşılıklı ikişerden dört perçin deliği yer almaktadır. **(Kat. No. 35-36; Lev. XXV/Çiz. No. 67-68; Res. No. 32-33; Tab. 1a/1).** Arkeolojik buluntuların yanı sıra betimleme sanatında işlenmiş taşıtlarda da bu tekerlek tipi görülmektedir **(Lev. IV/ Çiz. No. 9, Lev. VII/ Çiz. No. 18, Lev. IX/ Çiz. No. 23; Tab. 1a/1).**

5.1.11.2. Sekiz Parmaklılar

Urartu betimleme sanatından sekiz parmaklı tekerleklerin iki tekerlekli savaş/av ve yük taşıtlarında kullanıldığı görülmektedir **(Lev. IV/Çiz. 7- 8, Lev. V/Çiz. No. 10-12, Lev. VI/Çiz. No. 13-15, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII/Çiz. No. 19-21; Lev. IX/Çiz. No. 22, 24; Tab. 1a/2).**

5.1.12. TEKERLEK KELEPÇELERİ:

"U" tipli tekerlek kelepçelerinin uzunlukları 11 cm.-10 cm., genişlikleri 8.6 cm.-9.3 cm. arasında değişmektedir. "U" şeklinde bükülmüş olan eserlerin uçları arasındaki bağlantı bir çift demir ya da bronz perçin çivi ile sağlanmıştır **(Kat. No. 37-38; Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VII/ Çiz. No. 17, Lev. VIII/ Çiz. No. 20, Lev. IX/ Çiz. No. 24, Lev. XXVI/ Çiz. No. 69-70; Res. No. 34-35; Tab. 1a/1).**

5.1.13. DİNGİL UCU BAŞLIKLARI:

5.1.13.1. Mantar Başlılar

Mantar tipli dingil ucu başlıklarının uzunlukları 18 cm.-13 cm., ağız çapları ise 14 cm.-7.8 cm. arasında değişmektedir. Mantar biçimli bir başa sahip olan dingil ucu başlıklarının silindirik boynu üzerinde dikdörtgen bir açıklık yer almaktadır. Bunlar alt kenar çevresi belirli bir düzen içerisinde yapılmış perçin deliklerine sahiptir. Bütün örneklerde silindirik boynun altında yer alan silindirik tabanın yüzeyi kabartma bantlar ile kuşatılarak bezenmiştir **(Kat. No. 39-41; Lev. XXVII/Çiz. No. 71-73; Res. No. 36-37; Tab. 1a/1).**

5.1.13.2. Silindir Biçimliler

Silindir tipli dingil ucu başlıklarının uzunlukları 17.6 cm.-8.3 cm., ağız çapları ise 7 cm.-5.2 cm. arasındadır. Bunların bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölüm konik biçimlidir. Bütün eserlerde silindirik gövdenin merkezinde dingil çivisinin geçmesi için yapılmış karşılıklı iki dikdörtgen ya da nadiren de olsa yuvarlak açıklık yer almaktadır. Bezemesiz örneklerin yanı sıra geometrik ile bitkisel motifler ve figürlerle bezenmiş olanlarda söz konusudur. Yazıtlı örnekler kral İšpuini ve Minua dönemlerine aittir **(Kat. No. 42-49; Lev. XXVIII-XXIX/ Çiz. No. 74-81; Res. No. 38-45; Tab. 1a/2).**

[1] Urartu yerleşimleri ve nekropollerinde yapılmış olan kazılarda büyük boyutlu tekerlekler ele geçmemiştir. Bu sebeple ele geçen küçük boyutlular ve görsel sanatlarda görülenler verilmiştir.

5.1.14. DİNGİL ÇİVİLERİ:

5.1.14.1. Çam Kozalağı Başlılar

Tek örnekten oluşan bu tip dingil çivisinin uzunluğu 16 cm.'dir. Eser dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde çam kozalağı biçimli bir başa ve dikdörtgen bir gövdeye sahiptir. Baş ve dikdörtgen kesitli çıkıntı arasına bir delik açılmıştır **(Kat. No. 50; Lev. XXX/Çiz. No. 82; Res. No. 46; Tab. 1a/1).**

5.1.14.2. Mantar Başlılar

Mantar başlı tipli dingil çivilerinin uzunlukları 18 cm.-15 cm. arasında değişmektedir. Bunlar dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde mantar biçimli bir başa ve dikdörtgen bir gövdeye sahiptir. Mantar kısımlı baş ve dikdörtgen kesitli çıkıntı arasına genellikle bir delik açılmıştır. Ancak bir örneğimizde bu kısımda delik bulunmamaktadır **(Kat. No. 51-57; Lev. XXX-XXXI/Çiz. No. 83-89; Res. No. 47-52; Tab. 1a/2).**

5.1.15. DİSKLER:

Merkezi hafif bombeli disklerin çapları 32 cm.-24 cm. arasında değişmektedir. Disklerin dış çevresinde perçin/ilmek delikleri bulunmaktadır. Bu delikler vasıtasıyla eser ya deriye dikilmekte ya da ahşaba monte edilmektedir. Yüzeyleri zaman zaman geometrik, bitkisel motifler ve çeşitli figürlerle benzenmiştir **(Kat. No. 58-67; Lev. XXXII-XXXVI/ Çiz. No. 90-99; Res. No. 53-59; Tab. 1a).**

5.2. KOŞUM TAKIMLARI

5.2.1. ÇINGIRAKLAR:

Çan tipli çıngırakların uzunlukları 10.5 cm.- 4.3 cm., ağız çapları ise 8 cm.-3 cm. arasındadır. Çıngıraklarda tutamaklar gövdeyle beraber dökülmüştür. Bazı örneklerde gövde yüzeyinde aynı doğrultuda ve paralelde yerleştirilmiş pencere tarzı açıklıklar vardır. Pencere tarzı açıklıklar çoğunlukla dörtgen ve kare **(Kat. No. 68-102; Lev. XXXVII-XLI/Çiz. No. 100-119; Res. No. 60-79, Tab. 2/1)** nadiren de üçgen biçmlidir **(Lev. XLII/Çiz. No. 120; Res. No. 80; Tab. 2/1).** Bir kısım çıngırağın ise yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır **(Lev. XLII-XLIV/Çiz. No. 121-130; Res. No. 81-90; Tab. 2/1).** Geri kalan çıngıraklarda ise herhangi bir pencere boşluğu ya da dikey bir açıklık söz konusu değildir **(Lev. XLIV/Çiz. No. 131, Lev. XLV/Çiz. No. 132-134; Res. No. 91-93; Tab. 2/1)**. Büyük çoğunluğunun gövde yüzeyinde kabartma bantlar bulunmaktadır. Bezemesiz örneklerin yanında zaman zaman damla motifi, boğa, aslan ve at başları ile bezenmişlerde söz konusudur. Yazıtlı örnekler Minua, I. Argišti, II. Sarduri ve II. Argišti dönemlerine aittir.

5.2.2. GÖĞÜS PLAKALARI:

5.2.2.1. Mama Önlüğü Biçimliler

Mama önlüğü tipli göğüs plakaları iki parçalıdır. İki parçalı göğüs plakalarının uzunlukları 24.7 cm.-24 cm., genişlikleri 23.5 cm.-22.7 cm. arasındadır. Üst parça düz bir tabanı olan boğaz zırhı ve alt parça ise kavisli bir tabanı olan yamuk formundadır. Bu tipe giren göğüs plakalarının dış çevre genişlikleri boyunca belirli bir simetride yapılmış ilmek/ip

delikleri yer almaktadır. İlmek/ip delikleri eserin deri ya da kumaşa aplike edildiğinin göstergesidir. Eserlerin yüzeyinde genellikle birbirine paralel iki adet kabartma bant vardır. Bunlar zaman zaman geometrik motif ve tanrı figürü ile bezenmiştir. Yazıtlı örnekleri kral İšpuini dönemine aittir **(Kat. No. 103-108; Lev. XLVI-XLVII/Çiz. No. 135-140; Res. No. 94-99; Tab. 2/1).**

5.2.2.2. Hilal Biçimliler

Hilal tipli göğüs plakalarının uzunlukları 34 cm.-16.5 cm., genişlikleri 40 cm.-16 cm. arasında değişmektedir. Dış çevre genişlikleri boyunca belirli bir simetride yapılmış ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. İlmek/ip delikleri eserin deri ya da kumaşa aplike edildiğinin göstergesidir. Eserlerin yüzeyinde genellikle birbirine paralel iki adet kabartma bant yer almaktadır. Bu tip eserler zaman zaman geometrik-bitkisel motifler ve çeşitli konular içeren sahneler ile bezenmiştir. Yazıtlı örnekler Minua ve I. Argišti dönemine aittir **(Kat. No. 109-117; Lev. XLVII-L/ Çiz. No. 141-149; Res. No. 100-104; Tab. 2/1).**

5.2.3. YAKALIKLAR:

Levha tipli yakalıkların her biri 7.0 cm.-5.5 cm. genişliğindeki kavisli iki şeritten yapılmıştır. Bu şeritler esneklik sağlayan menteşe ile ortada birbirlerine tutturulmuşlardır. Bunların eldeki mevcut toplam uzunlukları (klipseleri dahil) 70.0-80.0 cm.'dir. Kenarları boyunca sık aralıklarla ilmek/ip delikleri yapılmıştır. İlmek/ip delikleri eserin deri ya da kumaşa aplike edildiğinin göstergesidir. Eserler geometrik, bitkisel motifler ve atlı süvari figürleri ile süslenmiştir. Yazıtlı örnekler İšpuini dönemine aittir **(Kat. No. 118-126; Lev. LI-LII/ Çiz. No. 150-158; Res. No. 105-112; Tab. 2/1).**

5.2.4. GEMLER:

5.2.4.1. Sabit Yanaklıklılar

Sabit yanaklıklı tipli gemlerin burmalı ya da düz çubuk formlu ağız uzunlukları 22 cm.–10 cm. yanaklık uzunlukları 21.5 cm.–13.5 cm. arasında değişmektedir. Yanaklıklar ile ağızlıklar birlikte dökülmüştür. Ağızlık parçasının yanlarında bulunan yanaklıklara başlık kayışlarının bağlanabilmesi için değişik formlar gösteren halkalar ve delikler açılmıştır. Gemin ağızlığına sabitlenen yanaklıklar biçim ve büyüklük yönünden farklı özellikler göstermektedir. Yanaklık uçları zaman zaman kuş, at, boğa başlı, hayvan toynağı biçimli ya da mantar formludur. Yazıtlı örnekleri II. Sarduri dönemine aittir **(Kat. No. 127-140; Lev. LIII-LVII/ Çiz. No. 159-172; Res. No. 113-117; Tab. 2/1).**

5.2.4.2. Oynar Yanaklıklılar

Oynar yanaklıklı tipli gemlerin ağız uzunlukları 22.5 cm.–11.5 cm. yanaklık uzunlukları 21 cm.–12 cm. arasındadır. Ağızlık ve yanaklık olmak üzere iki ayrı parçadan oluşmaktadır. Burmalı ve düz çubuk biçimindeki ağızlıklar, katlanabilir tiptedir. Ağızlık parçaları çengellerle ya da metal tellerle birleştirilmiştir. Yanaklıkların ortasında ağızlık çubuğunun geçmesi için dışa doğru boru gibi bir genişleme yapan delik bulunmaktadır. Yanaklık uçları zaman zaman mantar başlı olabilmektedir. Kavisli, düz çubuklu yanaklıkların yanında baston biçimli örneklerde mevcuttur. Yazıtlı örnekler kral Minua dönemine aittir **(Kat. No. 141-174; Lev. LVII/ Çiz. No. 173, Lev. LVIII-LXVI/ Çiz. No. 174-206; Res. No. 118-133; Tab. 2/2).**

5.2.4.3. Yanaklıksız (Kantarma) Biçimliler

Yanaklıksız (kantarma) tipli gemlerin ağız uzunlukları 22,5 cm.-21,5 cm. arasında değişmektedir. İki parça halinde yapılan bu gemler katlanabilir formdadır ve bu iki parça ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlığın her iki ucunda dizgin halkaları yer alır ve bunlar ortada yer alan halkalardan daha büyüktür. Bu halkalara yanaklık olmadığı için dizginlerin yanı sıra başlık kayış halkası da bağlanabilmektedir **(Kat. No. 175-178; Lev. LXVII/ Çiz. No. 207-210; Res. No. 134-136; Tab. 2/3).**

5.2.5. DİSKLER:

5.2.5.1. Bombe Merkezliler

Bu tip disklerin çapları 9.8 cm.-3 cm. arasında değişmektedir. Bu tip disklerin bir kısmının çevre genişliği boyunca belli bir düzen içinde yapılmış ilmek/ip delikleri söz konusudur. İlmek/ip delikleri disklerin deri ya da kumaşa aplike edildiğini gösterir. İlmek/ip deliksiz örneklerde ise iç tarafta şerit, "+" formlu tutamaklar söz konusudur. Yüzeyleri zaman zaman aslan, boğa, kartal başları, gül bezek benzeri rozet, nokta ve üzçgen dizileri ile bezenmiştir. Yazılı örnekler İšpuini, Minua, I. Argišti ve II. Argišti dönemlerine aittir **(Kat. No. 179-206; Lev. LXVIII-LXXIV/ Çiz. No. 211-238; Res. No. 137-157; Tab. 2/1).**

5.2.5.2. Hafif Bombeli Merkezliler

Bu tip disklerin çapları 10 cm.-6.8 cm. arasında değişmektedir. Disklerin iç tarafında genellikle perçin deliği bulunmaktadır. Çok az örnekte de iç tarafta şerit formlu tutamaklar söz konusudur. Yüzeyleri zaman zaman aslan, türü bilinmeyen hayvan başları, gül bezek benzeri rozet, nokta ve tomurcuk dizileri ile bezenmiştir. Yazılı örnekler II. Argišti dönemlerine aittir **(Kat. No. 207-220; Lev. LXXV-LXXVIII/ Çiz. No. 239-252; Res. No. 158-166; Tab. 2/2).**

5.2.5.3. Düz Merkezliler

Elimizde bu tipe ait tek örnek vardır. Merkezi kısmı düz formlu diskin çapı 8 cm. dir. Yüzeyinde tomurcuk dizisiyle sınırlandırlımış panoda kükrer pozisyonda aslan figürü yer almaktadır **(Kat. No. 221; Lev. LXXVIII/Çiz. No. 253; Res. No 167; Tab. 2/3).**

5.2.5.4. Konik Merkezliler

Bu grup disklerin merkezi bölümü konik formludur. Çapları 13.6 cm.-6 cm. arasında değişmektedir. Disklerin iç tarafında kavisli bir tutamak yer almaktadır. Dış yüzeyleri genellikle üçgen ve nokta dizileri ile süslenmiştir (**(Kat. No. 222-227; Lev. LXXVIII-LXXX/ Çiz. No. 222-227; Res. No. 168-172; Tab. 2/4).**

5.2.5.5. Topuz Merkezliler

Bu grup disklerin merkezi bölümü topuz formludur. Çapları 10.4 cm.-5 cm. arasında değişmektedir. Disklerin iç tarafında kavisli bir tutamak yer almaktadır. Tek örneğin dış yüzeyi keçi başı ile süslenmiştir. Yazıtlı örneği II. Sarduri dönemine aittir (**(Kat. No. 228-239; Lev. LXXX-LXXXI/ Çiz. No. 260-271; Res. No. 173-179; Tab. 2/5).**

5.2.6. GÖZ SİPERLİKLERİ:

5.2.6.1. Kürek Biçimliler

Kürek tipli göz siperliklerinin uzunlukları 20 cm.-16 cm. ve genişlikleri 9.5 cm.-5 cm. arasında değişmektedir. Bunların dış çevresi üzerinde perçin halkaları bulunmaktadır. Bu halkalardan bir kısmı korunarak günümüze kadar gelebilmiştir. Bezemesiz örneklerin yanında geometrik, bitkisel motifler ve çeşitli figürler ile bezenmiş olanlarıda vardır. Yazıtlı örnekelri Minua, I. Argišti ve II. Sarduri dönemlerine aittir **(Kat. No. 240-258; Lev. LXXXII-LXXXVIII/ Çiz. No. 272-290; Res. No. 180-195; Tab. 2a/1).**

5.2.6.2. "T" Biçimliler

"T" tipli göz sperliklerinin uzunlukları 12.5 cm.-18.4 cm. ve genişlikleri 10.5 cm.-5.8 cm. arasında değişmektedir. Bunlarında dış çevresinde yer alan perçin halkalarının bir kısmı kürek tiplilerde olduğu gibi *in-suti* ele geçmiştir. Bezemesiz örneklerin yanında geometrik, bitkisel motifler ve çeşitli figürler ile bezenmiş olanlarıda bulunmaktadır. Yazıtlı örnekelri Minua, I. Argišti, II. Sarduri ve II. Argišti dönemlerine aittir **(Kat. No. 259-274; Lev. LXXXVIII-XCI/ Çiz. No. 291-306; Res. No. 196-203; Tab. 2a/2).**

5.2.7. ALINLIKLAR:

5.2.7.1. Yelpaze Biçimliler

Yelpaze tipli alınlıklarının uzunlukları 25.5 cm.-22 cm., genişlikleri ise 18 cm.-7.5 cm arasındadır. Bunların dış çevresinde halka delikleri yer almaktadır. Halkalardan bazısı *in-situ* olarak ele geçmiştir. Alınlıkların yüzeyinde birbirine paralel yapılmış kabartma bantlarda mevcuttur. Bu tip alınlıklar genellikle geometrik, bitkisel motifler ve çeşitli figürler ile süslenmiştir. Yazıtlı örnekler İšpuini dönemine aittir **(Kat. No. 275-279; Lev. XCII-XCIII/ Çiz. No. 307-311; Res. No. 204-208; Tab. 2a/1).**

5.2.7.2. "T" Biçimliler

"T" tipli alınlıklarının uzunlukları 30 cm.-26.5 cm., genişlikleri ise 29 cm.-23 cm. arasında değişmektedir. Bunların dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Halkalardan bazısı *in-situ* olarak ele geçmiştir. Alınlıkların yüzeyinde birbirine paralel yapılmış kabartma bantlarda mevcuttur. Bezemesiz örneklerin yanında geometrik, bitkisel motifler ve çeşitli figürler ile süslenmiş olanlarıda söz konusudur. Yazıtlı örnekler kral Minua dönemine aittir **(Kat. No. 280-285; Lev. XCIII-XCIV/ Çiz. No. 312-317; Res. No. 209-214; Tab. 2a/2).**

5.2.7.3. Kabartma Bant Merkezliler

Merkezi kabartma bantlı alınlıkların uzunlukları 23 cm.-19.4 cm., genişlikleri ise 11 cm.-6 cm. arasında değişmektedir. Bunların dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Halkalardan bazısı *in-situ* olarak ele geçmiştir **(Kat. No. 286-288; Lev. XCIV-XCV/Çiz. No. 318-320; Res. No. 215-216; Tab. 2a/3).**

5.2.8. ALIN BANDLARI:

Levha tipli alın bandlarının genişlikleri 2.6 cm.'dir. Eldeki parçalar kırık ve eksik olduğundan uzunlukları hakkında net bir bilgi verilememektedir. Bunlar genellikle atlı süvari figürleri ile bezenmiştir **(Kat. No. 289-290; Lev. XCV/ Çiz. No. 321-322; Res. No. 217-218; Tab. 2a/1).**

5.2.9. SORGUÇ:

5.2.9.1. Hilal Biçimliler

Hilal tipli sorguç dikdörtgenimsi bir düzenek üzerinde durmaktadır. Düzeneğin bir ucu yukarıya doğru kıvrılmış diğer ucu ise düz olarak bitirilmiştir. Düz olan uç kısmında perçin çivisi delikleri bulunmaktadır. Sorgucun yüzeyi geometrik motiflerle bezenmiştir **(Kat. No. 291; Lev. IV/ Çiz. No. 9, Lev. VII/Çiz. No. 18, Lev. VIII/Çiz. No. 20, Lev. XCVI/Çiz. No. 323; Res. No. 219; Tab. 2a/1).**

5.2.9.2. Süpürge Biçimliler

Urartu betimleme sanatından süpürge tipli sorguçların iki tekerlekli savaş/av taşıtlarına koşulan koşum hayvanlarda kullanıldığı bilinmektedir **(Lev. V/Çiz. No. 11-12; Tab. 2a/2).**

5.2.9.3. Tomurcuk Biçimliler

Görsel sanatlardan tomurcuk tipli sorguçların iki tekerlekli savaş/av taşıtlarını çeken hayvanlarda kullanıldığı tespit edilmiştir **(Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII/Çiz. No. 21; Tab. 2a/3).**

5.2.9.4. Palmet Biçimliler

Eldeki bulgulardan palmet tipli sorguçların iki tekerlekli savaş/av taşıtlarına koşulan koşum hayvanlarında kullanıldığı anlaşılmaktadır **(Lev. V/Çiz. No. 10, Lev. VI/ Çiz. No. 13, Lev. VIII/Çiz. No. 19, Lev. IX/Çiz. No. 24; Tab. 2a/4).**

5.2.10. OMUZ SÜSLEMELERİ (PENDANT):

Üç parça tipli omuz süslemeleri/pendantların çapları 29 cm.-26 cm. arasında değişmektedir. Bu tip üç adet bronz levhadan yapılmıştır. Üst parçada asılması için ortasında halka şeklinde bir delik yer almaktadır. Orta kısımda bulunan parçanın üst kısmı düz alt kısmı ise alttaki diske uyum sağlayacak şekilde kavislidir. En alttaki parça ise disk biçimlidir. Dış çevreleri boyunca sık aralıklarla yapılmış ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Bunlar genellikle geometrik, bitkisel motifler ve tanrı figürleri ile dekore edilmiştir **(Kat. No. 292-296; Lev. V/Çiz. No. 10-12, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VIII/Çiz. No. 19-20, Lev. IX/Çiz. No. 22-24, Lev. XCVII/Çiz. No. 324-328; Res. No. 220-224; Tab. 2a/1).**

6. TAŞIT AKSAMLARI VE KOŞUM TAKIMLARINDA İKONOGRAFYA

Taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde görülen süslemeler; figürler (tanrı, hayvan, insan ve karışık yaratık), bitkisel ve geometrik motifler ile sembollerden oluşur. Bu bölümde müzelerde çalışılmış eserler üzerinde yer alan süslemelerin yanı sıra, şimdiye kadar yayınlanan Urartu taşıt aksamları ve koşum takımları üzerine işlenenler de değerlendirilmiştir. Taşıt aksamları ve koşum takımlarında görülen süslemeler tekil olabileceği gibi çoklu anlatımları da söz konusudur. Kompozisyon sahnelerinde figürlü ve bitkisel bezemeler bazen birlikte bazen de yalnız işlenmiştir.

6.1. Figürler

Urartu betimleme sanatında kullanılan figürler genellikle tanrı, insan, hayvan ve karışık yaratıklardan oluşmaktadır. Bu figürler içerisinde Urartular tanrılarını genellikle insan şeklinde tasvir ederler. Tanrılar bir takım semboller ve kutsal hayvanlar ile de betimlenmişlerdir. Bu çalışmada figürler tanrı, insan, hayvan ve karışık yaratıklar olmak üzere dört ana başlık altında değerlendirilmiştir. Ayrıca yarı tanrı sayılabilecek hayvanlar hâkimi de tanrı başlığının içerisinde bir alt grup olarak verilmiştir.

6.1.1. Tanrı

Tanrıların insan biçiminde işlenmesi erken dönemlerden itibaren Anadolu ve Yakındoğu sanatından bilinmektedir.[1] Urartu uygarlığında tanrıların önemini yazılı kaynaklardan, inşa edilen tapınaklardan ve tasvir sanatından anlamaktayız. Özellikle Urartu sanatında tanrı figürleri kabartmalar[2], duvar resimleri[3], madalyonlar ile pektoraller[4], adak levhaları[5], kemer[6], migfer[7] ve Anzaf kalkanı[8] gibi eserler üzerinde yaygın işlenmiştir.

Urartu taşıt aksamları ve koşum takımı parçalarında betimlenen tanrı figürleri de insan görünümündedir. Eserler üzerinde görülen tanrı figürlerinde Urartu sanatını yansıtan özellikler açıkça görülmektedir. Tanrılar üç tarzda işlenmiştir. İlk gruba girenler boğa üzerinde kanatlı güneş kursu içinde ayakta durmaktadır. İkinci gruba girenler ayakta betimlenmiştir. Bu gruptaki tanrı figürleri bazen yarı beline kadar işlenmiş ve alt kısımları verilmemiştir. Bu tanrılar kanatlı güneş kursu içerisinden çıkmaktadır. Üçüncü kısımdaki tanrı figürleri dağ üzerinde ayakta kanatlı güneş kursu içinde görülmektedir. Tanrılar üç gruba ayrılsa da genellikle benzer özellikler taşırlar. Figürlerin başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Üzerlerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Bazı tanrı figürlerinin sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri belirgin olarak işlenmiştir. Tanrıların

---

[1] T. Kendall, "Urartian Art in Boston: Two Bronze Belts and a Mirror", *Boston Museum Bulletin 75*, 1977, 41.
[2] C. Burney-G. R. Lawson, "Urartian Reliefs at Adilcevaz on Lake Van and Rock Relief from the Karasu near Birecik", *Anatolian 8*, 1958, Res. 2; A. Çilingiroğlu, "Temple Area", *Ayanis I* (Ed.: A. Çilingiroğlu-M. Salvini), Roma, 2001, Res. 13-16.
[3] Hovhannisjan, *a.g.e*., 1973, Res. 15-16, 46.
[4] Hans. J. Kellner, "Medallions and Pectorals", *Urartu. A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), jerusalem, 1991c, 164-169, Res. 1-7; A.y., *a.g.e.*, 1991a, 11, Res. 4.
[5] A.y., "Votive Plaques", *Urartu. A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), jerusalem, 1991d, 286-295, Res. 6-8.
286-293.
[6] Kellner, a.g.m.,1991b, 151, 154, Res. 10, 13; Kellner, *a.g.e.*, 1991a, Lev. 62/240, Lev. 63/240, 245, 246; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 52, Kat. no 72.
[7] Seidl, *a.g.e*., 2004, 69, 72, Çiz. 29-30, 32.
[8] Belli, *a.g.e*., 1998, Çiz. 17.

üzerinde ayakta durduğu boğalar yürür pozisyondadir. Boğanın boynuzu önce öne, sonra yukarıya doğru kıvrılır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Hayvanın kaburga kemikleri dönemin özelliğine göre çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk ince şerit şeklinde başlayıp hafif yukarıya doğru kıvrıldıktan sonra aşağı doğru sarkmakta ve ucu kalınlaşarak son bulmaktadır.

Bütün bu bilgilerden Urartu tanrılarına ait birkaç genel özellik çıkartılabilir **(Tab. 3/1-5):**

- Urartu sanatında tanrı figürlerinin göğüs ve omuzları cepheden kol, bacak ve ayaklar profilden gösterilmiştir.
- Tanrı figürleri genellikle geleneksel selamlama konumunda olup ellerinde atribut veya bakraç, kozalak gibi bir nesne taşımaktadırlar.
- Tanrıların başlarında ponponlu, sivri kulaklı ya da nokta dizileriyle bezenmiş boynuzlu başlıklar vardır.
- Hemen hemen tanrıların büyük çoğunluğu boğa üzerinde ayakta betimlenirken çok az bir kısmı da ayakta yere basar vaziyette işlenmiştir.
- Koşum takımları ve taşıt aksamları üzerinde betimlenmiş olan tanrıların bir kısmı kanatlı güneş kursu içinde gösterilirken bir kısmında bu durum söz konusu değildir.
- Geleneksel selamlama durumunda gösterilen Urartu tanrıları bir bacaklarını üzerinde durdukları hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına basar şekildedir.
- Tanrıların üzerinde uzun bir tunik bulunmaktadır. Bunun içinde diz hizasında ikinci bir giysi söz konusudur. Elbiselerinin uçları püskül dizileriyle bezenmiştir. Taşıt aksamları ve koşum takımları içerisinde kült sahnelerinin yanı sıra tanrılar çoğunlukla av ve savaş sahnelerinde de betimlenmiştir.

İlk grup tanrı figürlerine incelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 7-10, 13), boyunduruk süslemeleri (Kat. No. 20, 22), dingil ucu başlıkları (Kat. No. 42, 43, 49), taşıt aksamı diskleri (Kat. No. 58, 61-67), göğüs plakaları (Kat. No. 103-106), göz siperliği (Kat. No. 264), alınlıklar (Kat. No. 275, 276, 279), omuz süslemesi/pendantlar (Kat. No. 292-293) üzerinde rastlamak mümkündür. İkinci grup tanrı figürlerine dingil ucu başlığı (Kat. no 44), taşıt aksamı diski (Kat. No. 66), göğüs plakaları (Kat. No. 107, 108, 117), göz siperlikleri (Kat. No. 241, 272-274), omuz süsü/pendantlar (Kat. No. 294-296), alınlıklar (Kat. No. 277-278) üzerinde rastlanmıştır. Üçüncü grup tanrı figürleri ise taşıt aksamı diski (Kat. No. 66-67) üzerinde betimlenmiştir.

6.1.1.1. Hayvanlar Hâkimi:

İki aslanın, kanatlı at ya da keçiyi tutmuş kanatlı tanrı ya da insan sahnelerine nadirde olsa Urartu koşum takımları üzerinde rastlamaktayız. Koşum takımlarına ilâve olarak aynı pozisyondaki tanrıya Urartu mühür sanatında da rastlanmaktadır. Keza bu figür *"Hayvanlar hâkimi"* olarak da bilinmektedir. "Hayvanlar hâkimi" ya da diğer adıyla "Gılgamış" bir Mezopotamya destan kahramanıdır. Akkadcanın en önemli efsanelerinden biri olarak gösterilen Gılgamış Destanı'nın pek çok çeşitlemesi bulunmaktadır. Bu destan Hititlere de geçmiş olup Hitit ve Hurri dillerinde anlatımları vardır. Hayvanlar hâkimi Mezopotamya tasvir sanatında M.Ö. 3. bin yıldan itibaren kullanılmaktadır. Erken Hanedanlar ve Akkad dönemi mühür ve mühür baskılarında daha çok bazen giysili bazen de çıplak bir kahraman; ya da fantastik bir yaratığın aslan, leopar, boğa veya keçi gibi hayvanlarla mücadelesi şeklinde işlenmiştir.[9] Aynı konuya Babil ve Assur dönemi mühür ve mühür baskılarında sıklıkla yer verilmiştir. Hayvanlar hâkimi betimlemesi Anadolu'da, Kültepe silindir mühür baskılarında

[9]J. M. Munn-Rankin, "Ancient Near Eastern Seals in the Fitzwilliam Museum, Cambridge", *Iraq XXI*, 1959, 76-91;Hanifi Biber, "Van Müzesi'nden "Hayvanlar Hâkimi" Betimli Bir Urartu Damga Mührü", *AnAr XVII/2*, İstanbul, 2004, 80.

karşımıza çıkar. Bu mühür baskıları içerisinde Anadolu grubu olarak tanımlananların da daha çok boğa adam, koyun adam ve kuş adam gibi karışık varlıklar olarak işlendikleri görülmektedir.[10] Kaniş Karum'un Ib katında bulunmuş bir damga mühürde ise bir insan, hayvanlar hâkimi olarak işlenmiştir.[11] Urartu eserlerinden özellikle mühürler üzerinde bu figüre rastlamak mümkündür.[12]

Tez çalışmamıza giren eserlerden, boyunduruk süslemesi (Kat. No. 22), alınlıklar (Kat. No. 277, 279, 284), göz siperliği (Kat. No. 264) üzerinde bu figürü görmek mümkündür. Figürlerin baş ve göğsü cepheden diğer kısımları ise profilden verilmiştir. Başlarında ponponlu bir başlığı olan figürler her iki elleriyle bacaklarından ya da kulaklarından yakaladıkları hayvanları tutmuşlardır **(Tab. 3/4).**

6.1.2. İnsan

İncelenmiş olan Urartu taşıt aksamları ve koşum takımları üzerindeki betimlemelerde şimdilik insan grubu içerisinde sadece erkek figürleri bilinmektedir. Bu figürlerde eldeki verilerden yola çıkılarak avcı, savaşçı ve sürücü olarak gruplandırılmıştır:

6.1.2.1. Avcı

Avcı figürlerini prehistorik dönemlerden itibaren Anadolu[13] ve Yakındoğu[14] sanatından bilmekteyiz. Mezopotam'ya da ise bu konuda en iyi veriler Yeni Assur Krallığı kabartmalarından gelmektedir.[15] Ayrıca Assur Kralı II. Aššur-nasir-apli'nin yıllıklarında Fırat kıyısında yapmış olduğu av sahnelerinin de bahsi geçmektedir.[16] Urartu krallığında ise avcı figürlerine metal kemerler[17] üzerinde rastlanmaktadır. Bu figürler çoğunlukla at üzerinde ya da araba kasasında ayakta boğa veya aslan avlarken betimlenmişlerdir.

İncelemiş olduğumuz eserler arasında avcı figürleri şimdilik koşum takımlarında tasvir edilmiştir. Avcı erkek figürleri, tanrının da bulunduğu kutsama törenleri, hayat ağacının yer aldığı sahneler ve savaş/av taşıtlarının kasalarında ayakta işlenmişlerdir. Koşum takımları üzerinde görülen avcı figürleri genellikle bir dizi üzerine çökmüş **(Kat. No. 13-14, Lev. LXXXXVI/Çiz. No. 284-285)** ya da ayakta önündeki hayvana ok atarken betimlenmiştir **(Kat. No. 5, Lev. LI/Çiz. No. 154)**. Figürlerin yüz uzuvları vurgulanmıştır. Saçlar omuz üzerine dökülmektedir. Üzerlerinde ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci bir giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Ellerinde zaman zaman yay, mızrak ya da kalkan görülmektedir **(Tab. 3/1-3).**

İncelenen eserlerden göğüs plakası (Kat. No. 117) ve göz siperliklerinde (Kat. No. 252-253) bu figür görülmektedir.

---

[10] Özgüç, *a.g.e.,* 1965; Biber, a.g.m., 2004, 80.
[11] Emre Kutlu, *Anadolu Kurşun Figürleri ve Taş Kalıpları,* Ankara, 1971, Lev. XII/3; Biber, a.g.m., 2004, 80.
[12] Biber, a.g.m., 2004, 80.
[13] Ian Hodder, *Çatalhöyük. Leoparın Öyküsü*, İstanbul, 2006, 94, Çiz. 38.
[14] Michael Roaf, *Mezopotamya ve Eski Yakındoğu*, (Çev. Zülal Kılıç), İstanbul, 1996, 47.
[15] Albenda, *a.g.e.*, 1986, 17 vdd.; Sevin, *a.g.e.,* 2010, 36-37.
[16] A.y., *a.g.e.*, 2010, 36.
[17] O. A. Taşyürek, *Urartu Kemerleri*, Ankara, 1975a, Çiz. 15, 16; Kellner, *a.g.e.,* 1991a, Lev. 2-3/11, Lev. 4-5/12-13, Lev. 6/19, 21, 26-28; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 6/Kat. No 8, Çiz. 8/Kat. No 10, Çiz. 9/Kat. No 11, Çiz. 10/Kat. No 12.

6.1.2.2. Savaşçı

Savaşçı figürlerinin erken örneklerine Yakındoğu sanatında[18] rastlamaktayız. Benzer ve daha gelişkin örnekler daha sonra Mezopotamya'da Assur[19], Demirçağ Suriye kabartmalarından[20] ve Anadolu'da da Geç Hitit Krallıkları kabartmalarında savaşçı figürleri işlenmiştir.[21] Urartu uygarlığı sanatında ise savaşçı figürleri çoğunlukla metal kemerler[22] üzerinde resm edilmiştir. Bu figürlere kemerlerin yanın sıra migfer[23], Anzaf Kalkanı[24] ve sadak[25] gibi eserlerde de rastlanmaktadır.

İncelemiş olduğumuz eserler arasında savaşçı figürleri çoğunlukla koşum takımları üzerinde tasvir edilmiştir. Savaşçılar aslan ya da boğa üzerinde ayakta, at üzerinde binici pozisyonunda ve savaş/av taşıtı içinde ayakta betimlenmişlerdir. Farklı eserler üzerinde işlenmiş olan figürler genellikle ortak özellikler gösterirler. Profilden verilen figürler sivri konik miğferli olup yüz uzuvları vurgulanmıştır. Giysileri avcı figürleriyle benzerdir. Ellerinde zaman zaman yay, mızrak ya da kalkan bulunmaktadır **(Tab. 3/2-3).**

İncelenen eserlerden taşıt aksamı diski (Kat. No. 66), göğüs plakaları (Kat. No. 114-115), yakalık (Kat. No. 122, 124) ve alınbandları (Kat. No. 289-290) üzerinde bu figür işlenmiştir.

6.1.3. Hayvan

Hayvan figürleri erken dönemlerden itibaren toplumların dini inançlarında önemli rol oynamıştır. Hayvanlar dünyası oldukça çeşitlilik gösterir ki, insanoğlu tarafından bu figürlere çeşitli yollarla koruyucu görevler yüklenmiştir. Örneğin, betimleme sanatında kimi zaman hayvanın tümü kimi zaman da sadece baş kısımları kullanılmıştır. İncelemiş olduğumuz eserler üzerinde ise aslan, keçi, boğa, at, yılan, yırtıcı kuş ve balık figürleri vardır.

6. 1.3.1. Aslan

Eskiçağ'da savaşçılığı ve gücü simgeleyen aslan ayrıca güneşin yansıması, sağlık, zenginlik ve başarının göstergesidir. Aslan Akkad döneminde bir tanrıçanın, genellikle silahlı bir ilahenin, belki de savaşçı tanrıça kılığındaki İštar'ın simgesidir. Kassit dönemine ait bir mekanda bulunan kil üzerinde aslan ve yaban domuzu mücadelesi sahnesi oldukça ilginçtir.[26] Yeni Assur döneminde *urgulu* olarak bilinen doğal aslan da koruyucu ve büyüsel güce sahip bir türdür.[27] Mısırlılarda aslan biçimli amuletlerin yolculuk esnasında üzerlerinde taşındığında

---

[18] Roaf, *a.g.e*., 1996, 92; H. J. Nissen, *Ana Hatlarıyla Mezopotamya. Yakın Doğu Arkeolojisinin İlk Dönemleri*, (Çev. Z. İlkgelen), İstanbul, 2004, Res. 51.

[19] Madhloom, *a.g.e*., 1970, 9, Lev. I/2 (Tukulti Ninurta II), Lev. II/1 (II. Aššur-ban-apli-III. Šulmanu-aššerid), Lev.III/1 (III. Tukulti-apil-Ešarra), Lev. IV/2 (II.Šarru-kin), Lev. VII/1 (Ashurbanipal), Lev. VI/3-4 (Sin-ahhe-riba).

[20] A.y., Lev. XV/1 (Tell Taya), Lev.VII/2, Lev. XII/1-2 (Till Barsip), Lev. XV/2-3 (Ziwiye).

[21] Wolley, *a.g.e*., 1961, 146, Res. 48 (Karkamış); Orthmann, *a.g.e.*, 1971, Lev. 9/a 11/b-d (Halaf-savaş taşıtı), 37/a-b (Karkamış), 51/c (Sakçagözü), 57/a (Zincirli); Darga, *a.g.e*., 1992, Res. 245, 246 (Malatya-Aslantepe?), Res. 255,256 (Kargamış-Cerablus), Res. 262 (Sam'al-Zincirli).

[22] Kellner, a.g.m., 1991b, 144, 151, 154, Res. 10, 13; A.y., *a.g.e*, 1991a, Lev. 1/1-2, 5, 8, 9; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 52, Kat. no 72.

[23] B.B. Piotrovskij, *Karmir-Blur II 1949-1950*, Erivan, 1952, 41-42; Seidl, *a.g.e*., 2004, 69, 72, Çiz. 29-30, 32.

[24] Belli, *a.g.e*., 1998, Çiz. 17.

[25] B. B. Piotrovskij, *Karmir Blur*, Leningrad, 1970, 37, Lev. 26.

[26] Oates, *a.g.e.*, 2004, 66, Çiz. 42, 109, Çiz. 71 (aslan-yaban domuzu mücadelesi).

[27] Jeremy Black-Anthony Green, *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia*, British Museum Publication, 1992, 118-119.

yol güvenliğini sağladığı varsayılmaktadır.[28] Böylesi önemli özellikleri bulunan aslan figürleri Urartu eserleri arasında kemer[29], miğfer[30], kalkan[31], adak levhası[32], mühür[33] ve madalyon[34] gibi eserler ile Arinber sarayı duvar resimleri[35] üzerinde resm edilmişlerdir. Aslan figürleri Urartu dönemi eserleri üzerinde bazen tek başına bazen de çeşitli figürler ile birlikte bezeme unsuru ya da çeşitli anlamlar yüklenerek kullanılmıştır.

Birçok Urartu eserinde olduğu gibi tez çalışmamız kapsamında olan taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde de aslan figürleri profilden işlenmiştir **(Tab. 3/1).** Bunlar fiziksel görünümlerine göre dört gruba ayrılmaktadır:

İlk grubu oluşturan aslan figürleri iki ayak üzerinde kükrer pozisyondadır. Figürün ağzı açık, hırlar durumda, üst dudak yuvarlak, alt dudak dışa kıvrık, gözler badem şeklinde, burun enine çizgilerle taralı ve kulaklar yuvarlak biçimde işlenmiştir. Boyun kısmında ve karın üzerinde buruşuk yeleler görülmektedir. Kuyruk bir çember gibi yuvarlak şekilde tasvir edilmiş, ayak adalesinin üst kısmı bir küçük halka ile süslenmiştir İncelenen eserlerden koşum diskinde (Kat. No. 221) bu figür işlenmiştir **(Lev. LXXVIII /Çiz. No. 253) .**

İkinci grubu oluşturan aslanlar yürür pozisyondadır. Bu tip aslanları eserler üzerinde keçileri izlerken görmekteyiz. Fiziksel özellikleri ilk grup aslan figürüyle aynıdır. İncelenen eserlerden alınlıklar (Kat. No. 276, 279) **(Lev. XCII-XCIII/Çiz. No. 308, 311)**, göz siperlikleri (Kat. No. 250-251) **(Lev. LXXXV/Çiz. No. 282-283)** üzerinde bu figürü görmekteyiz.

Üçüncü grubu oluşturan aslanlar ise koşar durumdadır. Bu tip aslan üzerinde ayakta duran savaşçılar ok atar durumdadır. Diğer aslan betimlemeleriyle aynı üsluptadır ancak bu kez hayvanın kuyruğu ayak bileklerine kadar uzanmakta ve kuyruğun bitim kısmı dairemsi çizgilerle taranmıştır. İncelenen eserlerden yakalık (Kat. No. 122) üzerinde bu tarz aslan figürü vardır **(Lev. LI/Çiz. No. 154).**

Dördüncü grubu aslan başının betimlendiği tanrı veya atölye simgesi şeklinde olanlar oluşturur.[36] İncelenen eserlerden göğüs plakaları (Kat. No. 109-112) **(Lev. XLVII/çiz. 141-144),** koşum diskleri (Kat. No. 180, 182) **(Lev. LXVII/Çiz. No. 212, 214, Lev. LXXV/Çiz. No. 239),** göz siperliği (Kat. No. 241) **(Lev. LXXXII/Çiz. No. 273)** üzerinde işlenmiştir.

6.1.3.2. Boğa

Eskiçağ'da boğanın gücü simgelediği bilinmektedir.[37] Boğa tasvirleri Neolitik dönem itibariyle Anadolu[38] ve Yakındoğu[39] sanatından bilinmektedir. Ayrıca Eski Babil döneminde

---

[28] Migene Gonzales-Wippler, *The Complete Book of Amuletler and Talismans*, Llewellyn, 2006, 136.
[29]Piotroskij, *a.g.e.,* 1952, 38, Res. 20; Taşyürek, *a.g.e.,* 1975a, Çiz. 11, 13, 15, 21-23, 27; Kellner, *a.g.e.,* 1991a, Lev. 2-3/11, Lev. 4/12-13, Lev. 6/19, Lev. 8/36, Lev. 9/30,33; Çavuşoğlu, *a.g.e.,* 2002, Çiz. 4/Kat. No 5, Çiz. 6/Kat. No 8, Çiz. 8/Kat. No 10, Çiz. 9/Kat. No 11, Çiz. 14/Kat. No 16, Çiz. 15/Kat. No 17, Çiz.16/Kat. No 18.
[30]K. Tanabe-A. Hari vd., "Studies in the Urartian Objects from Japanese Colletions I", *Bulletin of Ancient Orient Museum 4,* 1982, Lev. VII/7; K. J. Kellner, "Gedanken zu den Blechvotiven in Uraru", *AMI 16,* 1982, 324-326.
[31]Belli, *a.g.e.*, 1998, Çiz. 17; Zafer Derin-Altan Çilingiroğlu, "Armour and Weapons", *Ayanis I,* (Ed.: A. Çilingiroğlu-M. salvini), Roma, 2001, 180, Res. 12.
[32] Seidl, a.g.e., 2004, 174, Çiz. 121-122, 175, Çiz. 123
[33] Alina Ayvazyan, *Urartian Glyptic*, Berkeley, 2006, 1007
[34] Kellner, a.g.m., 1991c, 167, Çiz. 4.
[35] Hovhannisjan, *a.g.e.,* 1973, Res. 8, 14.
[36] Piotrovskij, *a.g.e.*, 1952, 55-63.; Belli, a.g.m., 1976-77, 185-186.
[37]LAR II: 56.
[38] Hodder, *a.g.e.,* 2006, 94, Çiz. 38.
[39] Oates, *a.g.e.,* 2004, 132, Çiz. 84.

boğa, Ay Tanrısı Nanna-suen'in de sıfatı olarak görülmüş ve mühürler üzerinde hilal ile ilişkilendirilmiştir.[40] Bunların yanı sıra Babil'in çok iyi korunmuş olan tek anıtı , II. Nabukadnezar (M.Ö. 604-562) tarafından yaptırılan "İştar Kapısı" ejderlerin yanında boğa figürleriyle bezenmiştir.[41] Yeni Assur Krallığı kabartmalarında boğa figürleri av sahnelerinde ya da taşıtlara koşulan hayvan, duvar resimlerinde ise bezeme unsuru olarak işlenmiştir.[42] Anadolu ve Yakındoğu uygarlıklarının birçoğunun sanatına yansımış olan boğa figürleri Urartu sanatında da işlenmiştir. Urartu eserlerinden metal kemer[43], kalkan[44], mühür[45] gibi eserler ile Arinber sarayı duvar resimleri[46] üzerinde boğa figürleri bazen tek bazen de çeşitli figür ile motiflerle birlikte bezeme veya çeşitli anlamlar yüklenerek resm edilmiştir.

Birçok Urartu eserinde olduğu gibi çalışmamızda incelenen eserler üzerinde profilden betimlenen boğa figürleri **(Tab. 3/2)** fiziksel görüntülerine göre dört gruba ayrılmaktadır:

Taşım ve koşum parçaları üzerinde, ilk grup boğalar koşar durumda betimlenmiştir. Bunlar çoğunlukla av sahnelerinde görülürler. Farklı eserler üzerinde işlenmiş olmalarına rağmen genellikle ortak özellikler sergilerler. Profilden verilmiş olan boğaların yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuz yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Figürlerde dönem özelliği olarak kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk arka ayaklara paralel uzanmakta ve kuyruk kılları yatay ya da dikey çizgilerle işlenmiştir. İncelenen eserlerden yakalık (Kat. No. 122) **(Lev. LI/Çiz. No. 154)** ve göz siperliklerinde (Kat. No. 250-251) **(Lev. LXXXV/Çiz. No. 282-283)** bu figüre rastlanmaktadır.

İkinci grup boğalar yürür durumdadır. Bu gruba giren boğalar ya hayvanlar hâkimi ile birlikte ya da üzerinde tanrı figürü ile beraber tasvir edilmiştir. Boğa figürleri işleniş açısından ilk grupla benzerlik arz etmektedir. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 7-10, 13) **(Lev. XVII/Çiz. No. 39-42)**, boyunduruk süslemeleri (Kat. No. 20-22) **(Lev. XXI/Çiz. No. 52-54)**, dingil ucu başlıkları (Kat. No. 42, 43, 49) **(Lev. XXVIII/Çiz. No. 74-75; Lev. XXIX/Çiz. No. 81),** taşıt aksamı diskleri (Kat. No. 58, 61-764 **(Lev. XXXII/Çiz. No. 90; Lev. XXXIII-XXXV/Çiz. No. 93-96)**, göğüs plakaları (Kat. No. 103-106) **(Lev. XLVI/Çiz. No. 155-158)**, alınlıklar (Kat. No. 275, 276, 280) **(Lev. XCII/Çiz. No. 307-308; Lev. XCIII/Çiz. No. 312)** ve omuz süslemesi/pendantlar (Kat. no 292-293) **(Lev. XCVI/Çiz. No. 324-325)** üzerinde tasvir edilmiştir.

Üçüncü grubu yalnızca boğa başının betimlendiği tanrı veya atölye simgesi şeklinde olanlar oluşturur. İncelenen eserlerden taşıt aksamı diski (Kat. No. 58) **(Lev. XXXIII/çiz. no 92),** çıngıraklar (Kat. No. 68, 71) **(Lev. XXXVII/Çiz. No. 100, 103)** ve koşum diskleri (Kat. No. 179, 183) **(Lev. LXVIII/Çiz. No. 211; lev. LXIX/Çiz. No. 215)** üzerinde işlenmiştir.

Dördüncü grubu oluşturanlar ise boğa protonlarıdır. İncelenen eserlerden'den bir adet gemin (Kat. No. 140) **(Lev. LXVII/Çiz. No. 172)** yanaklık uçları boğa başı şeklinde verilmiştir.

---

[40] Black-Green, *a.g.e*., 1992, 47.
[41] Oates, *a.g.e.,* 2004, 133, Çiz. 85.
[42] Sevin, *a.g.e*., 2010, Res. 33, 45, 61, 73, 83, 91.
[43]Taşyürek, *a.g.e.*, 1975a, Çiz. 1, 15, 16, 27;Kellner, a.g.m., 1991b, 145, Res. 2; A.y., *a.g.e*., 1991a, Lev. 2-3/11, Lev. 4/12-13, Lev. 6/19, Lev. 8/36, Lev. 9/30,33; Çavuşoğlu, a.g.e., 2002, Çiz. 9/Kat. No 11, Çiz. 10/Kat. No. 10-11, Çiz. 14/Kat. No 16, Çiz. 15/kat. No 17Çiz. 18/Kat. No 20, Çiz. 28/Kat. No 38, Çiz. 39/Kat. No 54, Çiz. 42/Kat. No 57, Çiz. 45/Kat. No 61.
[44]B. B. Piotrovskij, *Karmir Blur III: Resultati Robot….1949-1950 GG*, Erevan, 1955, 28, Lev. 17; Belli, *a.g.e.*, 1998, Çiz. 17.
[45]Ayvazyan, *a.g.e.,* 2006, 1009.
[46] Hovhannisjan, *a.g.e.,* 1973, Res. 8.

6.1.3.3. Keçi

Eskiçağ'da keçi çevikliği simgelemektedir.[47] Yeni Assur Krallığı duvar resimlerinde keçi figürleri süsleme amaçlı olarak betimlenmiştir.[48] Keçi figürleri Urartu dönemi eserlerinden kemer[49], adak levhaları[50] ve madalyon[51] üzerinde bazen tek bazen de çeşitli figürlerle birlikte betimlenmiştir.

Yukarıda söz edilen Urartu dönemi eserlerinin yanı sıra incelemiş olduğumuz koşum takımlarının bazısında tasvir edilmiş ve profilden gösterilmiş keçi figürleri bulunmaktadır **(Tab. 3/3)**. Keçi figürleri fiziksel görüntülerine göre üç gruba ayrılmaktadır:

İlk grubu oluşturan keçiler yürür vaziyettedir. Bunlar av ya da hayvanlar hâkiminin bulunduğu sahnelerde işlenmişlerdir. Keçilerde boynuz yukarıya doğru doğru kıvrılarak uzanır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Gövde üzerindeki kaburga kemikleri üçgen şeklinde gösterilmiştir. Kuyruk yukarıya kalkık şekilde kısa işlenmiştir. İncelenen eserlerden göz siperlikleri (Kat. No. 248-249) **(Lev. LXXXIV/Çiz. No. 280; Lev. LXXXV/Çiz. No. 281)** ve alınlık (Kat. No. 279) **(Lev. XCIII/Çiz. No. 311)** üzerinde keçi figürü görülmektedir.

İkinci grubu oluşturan keçiler koşar pozisyondadır. Bu tarz keçi figürleri av ve kült sahnelerinde yer almaktadır. Keçinin boynuzları geriye doğru yay çizmekte olup göz yuvarlak ve ağız tek çizgi ile vurgulanmıştır. Kuyruk kısa ve yukarıya dönük olarak belirtilmiştir. Bu grup içine giren keçiler incelenen eserlerden göğüs plakası (Kat. No. 117) **(Lev. L/Çiz. No. 149)** üzerinde bulunmaktadır.

Üçüncü grubu oluşturan keçi figürleri, keçi başının betimlendiği tanrı veya atölye simgesi şeklinde olanlar oluşturur. İncelenen eserlerden çıngırak (Kat. no 90) **(Lev. XLII/çiz. no 122)**, koşum diski (Kat. No. 90) **(Lev. LXXX/Çiz. No. 261)** üzerinde bu figür betimlenmiştir.

6.1.3.4. At

M.Ö. 2. binyıl itibariyle evcilleştirildiği belirtilen at Mezopotamya, Anadolu, Yakındoğu, Kafkasya ve Mısır gibi benzeri bölgelerde hem binek hayvanı hem de koşum hayvanı olarak kullanılmıştır. M.Ö. 1. binden itibaren Urartu Krallığı da atı aynı amaçlar doğrultusunda kullanmıştır (Tab. 3/4). Urartu dönemi kabartma[52], duvar resmi[53], kemer[54], miğfer[55] ve Anzaf kalkanı[56] gibi eserler üzerinde betimlenmiştir. Atlar Urartu toplumunda insanın hizmetinde hem ulaşım aracı hem de av savaş sahnelerinde yerini almıştır.

---

[47]LAR II: 56.

[48] M. E. L., Mallowan, *Nimrud and its Remains I-II*, London, 1966, Res. 373; Pauline Albenda, *Ornamental Wall Painting in the Art of the Assyrian Empire*, Liden, 2005, 35, Res. 9.

[49] Taşyürek, *a.g.e.,* 1975a, Çiz. 6; Kellner, *a.g.e.,* 1991a, Lev. 15/64; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 53/Kat. No 73, Çi.z 56/Kat. No. 76.

[50]O. A. Taşyürek, "Some Inscribed Urartian Bronze Armour", *Iraq 37/2*, 1975b, 154-155, no G, Lev. 36/a; Çilingiroğlu, *a.g.e*., 1984, 82; R. Merhav, "Some Observations of Pectorals and Medallions", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991e, 176, Çiz. 17; Seidl, *a.g.e*., 2004, 178, Çiz. 127, 182, Çiz. 132, 183, Çiz. 134, 187, Çiz. 136.

[51] Piotrovskij, *a.g.e*., 1955, 18, Lev. 11; A.y., *a.g.e.,* 1967, 54, Res. 35.

[52]Bilgiç-Öğün, a.g.m., 1964, 87, Lev. XIX; Özgen, a.g.m., Res. 1;Gündüz, *a.g.e*, 2000, 218, Lev. XXII/b.

[53]Hovhannissian, *a.g.e*., 1973, Çiz. 4.

[54]Taşyürek, *a.g.e.,* 1975a, Çiz. 6-9, 14-16; Kellner, a.g.m., 1991b, 143-145; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 2-10/Kat. No. 3-11, Çiz. 17/Kat. No. 19, Çiz. 24/Kat. No. 33.

[55] Seidl, *a.g.e.,* 2004, 69, Çiz. 30, 71, Çiz. 3, 72, Çiz. 32.

[56] Belli, *a.g.e.,* 1998, Çiz. 17.

Birçok Urartu dönemi eserinde tasvir edilmiş at figürlerine çalışmamızda ele almış olduğumuz taşıt aksamları ve koşum takımlarında da rastlanmaktadır. Eserler üzerinde profilden işlenmiş atlar fiziksel görüntülerine göre dört gruba ayrılmışlardır:

İlk grup atları taşıtlarda koşum hayvanı olarak kullanılanlardır. Profilden verilmiş at figürleri dörtnala koşar durumdadır. Atların gözleri badem, ağız ve burunları çizgilerle gösterilmiştir. Yeleler düzgün tarama çizgilerle kabarık olarak belirtilmiştir. Koşum takımlarıyla betimlenmiş hayvanlar dinamik yapılı, ince uzun bacaklı ve yüksek sağrılıdır. Kuyruk arka ayaklara paralel olarak uzatılmıştır. Zaman zaman kuyruk kurdele ya da iple bağlanmıştır. Kuyruk kılları yatay ya da dikey çizgilerle verilmiştir. İncelenen eserlerden taşıt aksamı diski (Kat. No. 66) **(Lev. XXXVI/Çiz. No. 98),** göğüs plakaları (Kat. No. 112-116) **(Lev. XLIX-L/Çiz. No. 146-148), (Lev. IV-IX/Çiz. No. 7-24)** de at figürleri işlenmiştir.

İkinci grubu oluşturan at figürleri süvari atlarıdır. Bunların fiziksel özellikleri ilk grup atlarıyla aynıdır. İncelenen eserlerden taşıt aksamı diski (Kat. No. 66) **(Lev. XXXVI/Çiz. No. 98),** göğüs plakaları (Kat. No. 112-116) **(Lev. XLIX-L/Çiz. No. 146-148)**, yakalık (Kat. No. 124) **(Lev. LII/Çiz. No. 156)** ve alınbandları (Kat. No. 289-290) **(Lev. XCV/Çiz. No. 321-322)** üzerinde bunlar tasvir edilmiştir.

Üçüncü grubu oluşturan atlar, at başı betiminin betimlendiği tanrı veya atölye simgesi şeklinde olanlar oluşturur. İncelenen eserlerden çıngırak (Kat. No. 75) **(Lev. XXXVIII/Çiz. No. 107)** üzerinde işlenmiştir.

Dördüncü grubu oluşturanlar ise at protonlarıdır. İncelenen eserlerden bir adet gemin (Kat. No. 140) yanaklık uçlarından biri at başı şeklindedir **(Lev. LVII/Çiz. No. 172).**

6.1.3.5. Balık

Mezopotamya'da ilk dönemlerden itibaren tanrılara balık sunulmaktaydı. Balık Su Tanrısı Enki'yle ilişkilendirilmiştir. Enki bilge bir tanrı olduğundan balıkların da bilgeliği simgeleyen, kötü güçlere karşı koruyucu olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Mühürlerde, (özellikle Eski Babil dönemine ait olanlarda), balık imgesi, insanlara saldıran tanrılar ve ifritler gibi, insanlığa kötülük getirecek figür ve öğelerin yanına doldurma motifi olarak konurdu. Bazı Yeni-Assur mühürlerinde sunakların üzerinde sunulmuş balık figürleri betimlenmiştir. Bunların yanında Assur kralı Sin-ahhe-riba'nın (M.Ö. 704-681) Tanrı Enki'ye altın bir ayakkabı sunduğunda, nehire de biri balık biçiminde olmak üzere altından iki nesne attığı bilinmektedir.[57] Mısır'da ise balık amulet olarak kıyafetlere takılan bir simge olup doğurganlık ve zenginlik verdiği varsayılır.[58] Urartu dönemi eserlerinden özellikle kemerler[59] ve bakraç[60] üzerinde balık figürlerine yer verilmiştir. Balık figürleri çeşitli figürlerle birlikte bezeme ya da çeşitli anlamlar yüklenerek kullanılmış olmalıdır. Yine Urartu'nun önemli merkezlerinden biri olan Ayanis Kalesi "Doğu Depo Alanın"dan tunç balık figürünü ele geçmiştir.[61]

---

[57] Black-Green, *a.g.e.*, 1992, 82.
[58] Wippler, *a.g.e.*, 2006, 135.
[59]Kellner, a.g.e., 1991a, Lev. 67/255; Lev. 68-69/261,266, 268-269; Çavuşoğlu, *a.g.e.*, 2002, Çiz. 71/Kat. No 104; Seidl, *a.g.e.*, 2004, Lev. 40/a-g, Lev. 41/b, Lev. 42/a, Lev. 43/a.
[60]Rivka Merhav, "Ceremonial Buckets", *Urartu A Metaworking in the First Millenium B.C.E.*, (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991b, 216, Çiz. 5.3.
[61]Atilla Batmaz-Ahmet Uhri, "Urartu Kültüründe Balık Betimlemesi ve Ayanis Kalesi'nden Tunç Bir Balık Figürünü Üzerine Düşünceler", *Arkeoloji Dergisi XI/1*, 2008, 65 vdd.

Çalışmamızda incelenen eserlerden alınlıklar (Kat. No. 277-279) **(Lev. XCII/Çiz. No. 309-310)** üzerinde balık figürleri olasılıkla doldurma motifi veya Yakındoğu'da olduğu gibi çeşitli anlamlar yüklenerek kullanılmıştır **(Tab. 3/5).**

6.1.3.6. Yırtıcı Kuş Başları

Kuş figürleri erken dönmelerden itibaren Anadolu[62] ve Yakındoğu[63] sanatından bilinmektedir. Assur Krallarından II. Šarru-kin dönemi av kabartmalarında kuş figürleri betimlenmiştir.[64] Mezopotamya sanatında farklı türlerde birçok kuş, tanrıların simgeleri olarak görülürler.[65] Anadolu ve Yakındoğu merkezlerinde erken dönemlerden itibaren varlığı bilinen kuş figürleri Urartu sanatında tasvir edilmiştir. Bu figürler özellikle Urartu metal kemerleri[66], miğferleri[67] ve Anzaf Kalkanı[68] üzerinde çeşitli figürlerle birlikte ya bezeme ya da çeşitli anlamlar yüklenerek resm edilmiştir.

Urartu sanatında bilinen kuş figürleri ne yazıkki bir bütün olarak taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde verilmemiştir. Yalnızca birkaç koşum takımı üzerinde kuşbaşı betimlemelerine rastlanmıştır.[69] Dolayısıyla türü bilinmeyen kuş başları **(Tab. 3/6)** iki grupta incelenmiştir:

İlk grup kuşbaşı betimi tanrı veya atölye simgesi şeklinde olanlar oluşturur. İncelenen eserlerden koşum diski (Kat. No. 184) **(Lev. LXIX/Çiz. No. 216)** üzerinde bu figür işlenmiştir.

İkinci grup ise kuş protonlarıdır. Nadiren de olsa gem yanaklıklarının uçları kuşbaşı formunda işlenmiştir. Kuşun boynu zarif bir şekilde kıvrılmış ve çengel şeklinde bir gaga ile son bulmuştur. Gözleri yuvarlaktır. İncelenen eserlerden bir adet gemin yanaklık uçları kuş başı şeklindedir (Kat. No. 139) **(Lev. LVII/Çiz. No. 171).**

6.1.3.7. Yılan

Yılan, insanoğlu tarafından korkulan ve zehrinden dolayı kaçınılan bir hayvan olsa da, kabuk değiştirdiğinden ölümsüz olduğuna inanılmıştır. Tarihin birçok döneminde kutsal/koruyucu bir güç olarak görülerek uzun yaşamın simgesi varsayılmıştır.[70] Bu figür Assur'da koruyucu ve büyüleyici bir simge olarak kullanılmıştır. Mısır'da ise yılan aklın ve cinselliğin simgesidir. Ayrıca yılanın kuyruğu ağzında ise sonsuzluğu simgelediği belirtilmiştir **(Tab. 3).**[71] Urartu sanatında ise yılan figürüne kemer üzerinde rastlanmaktadır. Sahnede kartalların gagalarıyla çekiştirdiği yılan figürü görülmektedir.[72] Bu verilerin yanı sıra yılan başlarının Urartu takı sanatında bilezik, pazıbent gibi eserlerin bitim kısımlarında süsleme amaçlı kullanıldığı da bilinmektedir.[73]

---

[62] Hodder, *a.g.e*., 2006, 139, Çiz. 57 (akbabalar).
[63] Oates, *a.g.e*., 57, Çiz. 33 (çömlek), 107, Çiz. 70 (kudurru).
[64] Sevin, *a.g.e*., 2010, 135, Res. 160-161.
[65] Black-Green, *a.g.e.*, 2003, 137.
[66]Taşyürek, *a.g.e.,* 1975a, Çiz. 6; Çavuşoğlu, *a.g.e.,* 2002, Çiz. 70/Kat. No 103; Sedil, *a.g.e*., 2004, Lev. 39/b, Lev. 40/a, Lev. 42/b, Lev. 45/f.
[67] Seidl, *a.g.e.*, 2004, 74, Çiz. 34, 75, Çiz. 35.
[68] Belli, *a.g.e.,* 1998, Çiz. 17.
[69] Gövde kısımları işlenmediğinden kuş başlarının hangi tür kuşa ait olduğu anlaşılamamaktadır.
[70] Morris, *a.g.e*., 1999, 19.
[71] Wippler, *a.g.e.*,2006, 136.
[72]Taşyürek, *a.g.e.,* 1975a, Çiz. 6.
[73]Kah Kohlmeyer, "Armletes", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.,* (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991, 177-183.

Çalışmamızda incelenen eserlerden yakalık (Kat. No. 118) **(Lev. LI/Çiz. No. 150)** ve göğüs plakası (Kat. No. 113) **(Lev. XLVIII/Çiz. No. 145)** üzerinde yılan figürü işlenmiştir.

6.1.4. Karışık Yaratıklar

M.Ö. III. Bin itibariyle Mezopotamya, Mısır ve Suriye sanatında karışık yaratıkların varlığı bilinmektedir. Yakındoğu uygarlıklarında olduğu gibi Urartularda betimleme sanatında karışık yaratıklara yer vermiştir. Ancak şimdiye kadar ele geçen yazılı belgelerde Urartu mitolojisi ile ilgili verilere rastlanılmamıştır. Urartuların erken dönemlerden itibaren kullandığı bilinen karışık yaratık betimlemeleri büyük olasılıkla Urartu toplumunun dinsel inançlarını yansıtmaktadır.[74] Eski doğu toplumları farklı coğrafi ortamlarda bulunmalarına rağmen mitolojilerinde benzerlikler söz konusudur. Urartu eserleri üzerine betimlenen karışık yaratıkların bir kısmı Assur sanatından etkilenmiştir. Ancak insan ve hayvan organlarının farklı şeillerde Urartuya özgü birçok yeni karışık yaratık üretilmiştir.[75] Yukarıda da belirttiğimiz gibi yazılı kaynakların eksikliği nedeniyle bunların ne amaçla hangi düşünceyle yapıldığını söylemek şimdilik mümkün görülmemektedir. Ancak Assur'da olduğu gibi Urartularda dinsel inançlar doğrultusunda bu figürleri üretmiş ve kullanmış olmalıdır.

6.1.4.1. Sfenks

Karışık bir yaratık olan sfenks figürü insan başlı, aslan gövdeli ve kuş kanatlıdır. Tüm Önasya uygarlıkları sanatında yaygın olarak kullanılmıştır.[76] Urartu uygarlığı betimleme sanatında sfenksin erken dönemlerden itibaren kullanıldığını gösteren en güzel örnek Anzaf Kalkanıdır. M.Ö. 9. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen kalkanın üzerinde, onuncu sırada yer alan Tanrı Anapşa'nın altında sfenks yer almaktadır.[77] Ayrıca Urartu eserlerinden kemer[78] ile Ayanis alabaster podyumda da bu figüre rastlanmaktadır.[79]

Tezimizde incelenen eserler üzerinde profilden gösterilen sfenks figürleri fiziksel görüntülerine göre iki gruba ayrılmaktadır **(Tab. 3/1)**:

İlk gruba girenler iki ayak üzerinde yürür pozisyondadır. Bu tip sfenksler genellikle kült sahnesinde işlenmiştir. Sfenkslerin başında ponponlu bir başlık vardır. İnsan başı şeklindeki yüz uzuvları vurgulanmıştır. Gövdelerinin ortasını saran bir kemer ya da kuşak bulunmaktadır. Bunlar dirsekten bükülerek öne doğru uzanmakta olan ellerinde kozalak, diğer ellerinde ise bakraç[80] taşımaktadırlar. Sfenkslerin uzun kuyrukları yukarıya doğru kıvrıktır. Sırt kısmından çıkan kanatların telekleri vurgulanmıştır. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 8-9) **(Lev. XVII/Çiz. No. 40-41)** üzerinde bu figür işlenmiştir.

İkinci gruba giren sfenksler oluşturanlar ise dört ayak üzerinde yürür vaziyettedir. Başlarında konik bir miğfer bulunmaktadır. İnsan başı şeklindeki yüz uzuvları vurgulanmıştır. Saçlar ensede toplanmıştır. Sfenkslerin uzun kuyrukları yukarıya doğru kıvrılmıştır. Bazısında uzun kuyruğun ucu atılan ilginç bir düğümün ortasından sivri bir şekilde çıkmaktadır. Karnındaki kaburgalar dönem özelliği olarak dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey

---

[74]Karışık yaratıkların Urartu sanatında en erken dönemlerden itibaren kullanıldığını gösteren en güzel kanıt Anzaf Kalkanıdır (Detaylı bilgi için bkz. Belli, *a.g.e*., 1998).
[75]Detaylı bilgi için bkz., Rafet Çavuşoğlu, *Urartu Kemerleri*, (Baskıda).
[76]R. A., Jairazbhy, *Oriental Influences in Western Art, Publishing House,* Bombay, 1965, 249-250.
[77]Belli, *a.g.e.*, 1998, 65.
[78] Kellner, *a.g.e*., 1991a, Lev. 34/117, Lev. 35/117, Lev. 44/170.
[79] Çilingiroğlu, a.g.m., 2001, Res. 23.
[80] Yakındoğu'da bakraç kullanımı için bkz., Rivka Merhav, "Ceremonial Everyday Use of the Bucket in Mesopotamia and neighbouring Lands", *Reprinted from the Israel Museum News no 1*1, 1976, 67-81.

çizgilerle belirtilmiş ve gövdenin ortasından geçen bir kurdele bulunmaktadır. Telekleri belirtilmiş olan kanatlardan biri ön bacak üzerinden dik olarak çıkmaktadır. Bu figür incelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 5-6) (**(Lev. XVI/Çiz. No. 37-38),** göğüs plakaları (Kat. No. 113, 117) **(Lev. XLVIII/Çiz. No. 145; Lev. L/Çiz. No. 149)**, göz siperlikleri (Kat. No. 254-257) **(Lev. LXXXVI-LXXXVII/Çiz. No. 286-289)**, yakalık (Kat. No. 123) **(Lev. LI/Çiz. No. 155)** ve omuz süsü/pendantlar (Kat. No. 292-293) **(Lev. XCVI/Çiz. No. 324-325)** üzerinde betimlenmiştir.

6.1.4.2. Griffon

Griffon, kanatlı ya da kanatsız bir aslan vücudu, arka ayakları ile kuyruğuna ve bir kuşun genellikle de bir kartalın kafası ve ön kısımlarına sahiptir. Muhtemelen M.Ö. 2000 lerde Suriye kökenli olan griffon, Mezopotamya dahil olmak üzere Yakındoğu'da ve M.Ö. 1400 lerden itibaren de Yunanistan'da tanınıyordu. Yakındoğu'da tanrıların hayvanları arasında ve batıda gömüt sanatında gösterilen bu yaratığın dini açıdan belli bir önem taşıdığı görülmektedir. Koruyucu büyüsü olan bir yaratık olabilir, fakat kesin bağlantıları ve işlevleri tam olarak bilinememektedir.[81] Grifon Anadolu'nun ikinci binyıl mühürcülüğünde de sevilen bir figürdür.[82] Grifon'un Urartu sanatında erken dönemlerden itibaren kullanıldığını gösteren en güzel örnek Anzaf Kalkanıdır. Kalkan üzerinde 6. sırada yer alan Tanrı Ua ve 9. sırada yer alan Tanrı Arsimela'nın ayakları altında grifon yer almaktadır.[83] Ayrıca Urartu'da grifonlara kemer[84], miğfer[85] ve Ayanis Tapınağında podyum üzerindeki bezemede rastlamaktayız.[86]

Urartu betimleme sanatında yaygın kullanılan griffon taşıt aksamları ve koşum takımlarında da işlenmiştir. incelenen eserler üzerinde görülen ve profilden gösterilmiş griffon figürleri **(Tab. 3/2)** fiziksel görüntülerine göre iki gruba ayrılmaktadır:

İlk grup grifonlar iki ayak üzerinde yürür pozisyondadır. Bunlar genellikle kült sahnesinde işlenmiştir. Profilden verilen karışık yaratıkların yüz uzuvları vurgulanmıştır. Gövdelerinin ortasını saran bir kemer ya da kuşak bulunmaktadır. Karışık yaratıkların yukarıya doğru dirsekten bükerek uzattıkları ellerinde kozalak, diğer ellerinde ise bakraç taşımaktadırlar. Uzun olan kuyrukları yukarıya doğru kıvrılmıştır. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlığında (Kat. No. 10) **(Lev. XVII/Çiz. No. 42)** bu figür tasvir edilmiştir.

İkinci grup griffonlar dört ayak üzerinde yürür vaziyettedir. Bunlar da genellikle kült ve av sahnelerinde görülürler. Profilden verilmiş olan karışık yaratıkların yüz uzuvları vurgulanmıştır. Ön bacaklardan çıkan kanatların telekleri işlenmiştir. Gövdelerinin ortasını saran bir kemer ya da kuşak bulunmaktadır. Karnındaki kaburga kemikleri çizgilerle gösterilmiştir. Uzun olan kuyrukları yukarıya doğru kıvrılmıştır. İncelenen eserlerden göğüs plakaları (Kat. No. 117) **(Lev. L/Çiz. No. 149)** ve omuz süsü/pendantlar (Kat. No. 292-293) **(Lev. XCVI/Çiz. No. 324-325)** bu figür işlenmiştir.

6.1.4.3. Aslan-Sentör

Orta ve Yeni-Assur sanatında sıklıkla kullanılan aslan-sentör; bir aslanın vücudunun alt kısmı (dört bacağı da dâhil olmak üzere) ile bir insanın başı, vücudunun üst kısmı, kolları

---

[81] Black-Green, *a.g.e.*, 1992, 99-101.
[82] T. Beran, *Die Hethitische Glyptic von Boğazköy*, Berlin, 1967, Lev. 4; Özgüç, *a.g.e.*, 1968, Lev. XX/C, XXII/Ia, XXXII, XXXIII/3b, 6b.
[83] Belli, *a.g.e.*, 1998, 57, 63.
[84] Seidl, *a.g.e.*, 2004, 152, Çiz. 106.
[85] Tanabe vd., a.g.m., 1982, Lev. VII/7; Kellner, a.g.m., 1982, 324-326.
[86] Çilingiroğlu, a.g.m., 2001, Çiz. 23.

ve ellerine sahip, kanatlı ya da kanatsız bir karışık yaratıktır. Bu yaratığın adı *"urmahlullu"* yani aslan adamdır.[87] Aslan-sentör figürünün Urartu betimleme sanatında erken dönemlerden itibaren kullanıldığını Anzaf Kalkanından bilmekteyiz. Kalkan üzerinde 10. sırada yer alan Tanrı Anapşa'nın ayakları altında aslan-sentör yer almaktadır.[88]

Çalışmamızda incelenen eserler üzerinde aslan-sentör figürüne rastlanmaktadır. Koşum takımlarında görülen aslan-sentör figürleri **(Tab. 3/3)** fiziksel görüntülerine göre tek gruba ayrılmaktadır:

Bu tarz figürler dört ayak üzerinde sıçrar pozisyondadır. Bunlarda gövde cepheden, yüz profilden verilmiştir. Genellikle av sahnesinde görülmektedirler. Aslan-sentör önündeki figüre ok atar durumdadır. Başında ponponlu konik bir miğfer bulunmaktadır. Saçlar ensede toplanmış olup uzun sakallıdır. Yüz uzuvları vurgulanan figürün ön bacaktan çıkan kanadının telekleri vurgulanmıştır. Karnındaki kaburgalar dönem özelliği olarak dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiştir. Arka ayaklara paralel uzanan kuyruk kalınlaşarak son bulmuştur. İncelenen eserlerden göz siperliklerinde (Kat. No. 254-257) **(Lev. LXXXVI-LXXXVII/Çiz. No. 286-289)** aslan-sentör görülmektedir.

6.1.4.4. Griffon-İfrit

Eski Babil döneminde olası ataları ve Mitanni sanatında yakın benzerleri bulunmaktadır. Griffon-ifrit bilinen biçimiyle-bir kuşun başına ve kanatlarına sahip olan insan vücutludur. Bu figür-ilk kez Orta Assur Dönemi'ne ait mühürlerde görülür. M.Ö. 9. yüzyılda Yeni-Assur sanatında oldukça popüler hale gelmiştir. Yeni-Assur döneminde bu tip figürler Babilli Yedi Bilgenin temsilleri olarak açıklanmıştır. Yedi heykelcikten oluşan fiürler yeni yapılan evlerin, sarayların temellerine koruma amacıyla konulmuştur.[89] Urartu betimleme sanatında griffon-ifritler kemer[90], mühür[91] ve miğfer[92] üzerinde kült sahnelerinde betimlenmiştir.

Çalışmamızda incelenen eserler üzerinde görülen griffon-ifritler **(Tab. 3/4)** fiziksel görüntülerine göre tek gruba ayrılmaktadır:

Bu grup griffon-ifritler iki ayak üzerinde yürür pozisyondadır. Bunlar şimdilik kült ve av sahnelerinde betimlenmişlerdir. Profilden verilmiş olan karışık yaratığın yüz uzuvları vurgulanmıştır. Üzerinde ayak bileklerine kadar inen uzun bir tunik vardır. İçinde diz hizasında ikinci bir giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Bunlar dirsekten bükülerek öne doğru uzanmakta olan ellerinde kozalak, diğer ellerinde ise bakraç taşımaktadırlar. İncelenen eserlerden göğüs plakaları (Kat. No. 117) **(Lev. L/Çiz. No. 149)**, omuz süsü/Pendantlar (Kat. No. 292-293) **(Lev. XCVI/Çiz. No. 324-325)** üzerinde işlenmiştir.

6.1.4.5. Kentauros

Belden yukarısı insan, aşağı kısmı ve bacakları at olan kuyruklu yaratıklar kentauros olarak bilinmektedir. Bu hayali yaratığın ortaya çıkışı da doğu kökenlidir.[93] Urartu betimleme

---

[87] Black-Green, *a.g.e.*, 1992, 119.
[88] Belli, *a.g.e.*, 1998, 64-64.
[89] Black-Green, *a.g.e.*, 1992, 101.
[90] Çavuşoğlu, *a.g.e.*, 2002, Çiz. 67/Kat. No 95.
[91] Ursula Seidl, "Siegelabdrücke auf Tonverschlüssen aus Toprakkale", *Beiträge zur Vorderasiatischen Archäologie Winfried Orthmann* (Ed.: J. W. Meyer-M. Novak-A. Prub), Franfurt am Maim, 2001, 453.
[92] Seidl, *a.g.e*., 2004, 75, Çiz. 35.
[93] P., Grimal, *The Concise Dictionary of Classional Mythology, Basil*, Blacwell, 1991, 89.

sanatında kentauros Anzaf Kalkanında tasvir edilmiştir. Kalkanda sekizinci sırada bulunan Tanrı Şebitu ve onikinci sırada yer alan Tanrı Şelardi kentauros üzerinde ayakta işlenmişlerdir.[94] Ayrıca Urartu dönemi kemerleri üzerinde de bu figür işlenmiştir.[95]

İncelemiş olduğumuz koşum takımalrında sıklıkla olmasada kentauros betimlenmiştir Kentauros figürleri **(Tab. 3/5)** fiziksel görüntülerine göre tek gruba ayrılmaktadır:

Bu grup kentauroslar dört ayak üzerinde yürür vaziyettedir. Profilden verilmiş olan karışık yaratıkların yüz uzuvları vurgulanmıştır. Başlarında genellikle boynuzlu başlık vardır. Yüz sakallı olarak gösterilmiştir. Sakal yatay çizgilerle taranır. Ön bacaklar üzerinden çıkan kanatların telekleri vurgulanmıştır. Karın kaburgaları dönem özelliği olarak dikey çizgilerle belirtilir. Kuyruk kısa işlenmiştir. İncelenen eserlerden omuz süslemeleri/Pendantlar (Kat. No. 292-293) **(Lev. XCVI/Çiz. No. 324-325)** üzerinde bu figür betimlenmiştir.

6.1.4.6. Pegasus

Kanatlı at, pegasus olarak adlandırılır. Urartu tasvir sanatında en erken örnekleri Anzaf kalkanı[96], kemer[97] ve miğfer[98] üzerinde işlenmiş sahnelerden bilinmektedir. Kalkanda yedinci sırada yer alan Tanrı Nalaini'nin ayakları altında pegasus figürü görülmektedir.

İncelemiş olduğumuz koşum takımında bu figür hayvanlar hâkimi ile birlikte işlenmiştir. Hayvanlar hâkiminin her iki elinde bulunan pegasus figürleri başları geriye dönük şekildedir. Figürlerin yüz uzuvları vurgulanmıştır. Yeleler belirgin olarak işlenmiştir. Ön bacaklardan çıkan kanatların telekleri vurgulanmıştır. Uzun olan kuyruklar ortadan bir kurdele ya da iple bağlanmıştır. Kuyruk kılları yatay ya da dikey çizgilerle verilmiştir **(Tab. 3/6).** İncelenen eserlerden alınlık (Kat. No. 284) **(Lev. XCIV/Çiz. No. 316)** üzerinde görülmektedir.

6.1.4.7. Apkallu (Kanatlı Cin)

Apkallu, insan gövdeli ve kuş kanatlıdır. Yeni Assur Krallığı sanatında apkallular genellikle önemli geçitlerin kabartmalarına kötüleklere karşı koruyucu güç olarak işlenmişlerdir.[99] Urartu betimleme sanatında apkallu figürü şimdilik miğferler üzerinde kült sahnesinde betimlenmiştir.[100]

Çalışmamızda birkaç koşum takımı parçasında bu figür işlenmiştir. Apkallular genellikle profilden işlenmiş ve yüz uzuvları vurgulanmıştır. Uzun olan saçlar ensede toplanmıştır. Figürler hem sakallı hem de sakalsız olabilmektedir. Sakallar kademeli olup göğse kadar inmektedir. Üzerlerinde ayak bileklerine kadar inen uzun bir tunik vardır. İçinde diz hizasında ikinci bir giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Figürler dirsekten bükülerek öne doğru uzanmakta olan bir ellerinde kozalak ya da uzun saplı nar çiçeği, diğer ellerinde ise bakraç taşımaktadırlar **(Tab. 3/7)**. İncelenen eserlerden göğüs plakası (Kat. No. 117) **(Lev. L/Çiz. No. 149)**, alınlık (Kat. No. 276-278) **(Lev. XCII/Çiz. No. 308-310)** üzerinde bu figür tasvir edilmiştir.

---

[94] Belli, *a.g.e.,* 1998, Çiz. 17.
[95] Kellner, *a.g.e,* 1991a, Lev. 11/46.
[96] Belli, *a.g.e.,* 1998, 59, Çiz. 17.
[97] Kellner, *a.g.e.,* 1991a, Lev. 12/63, 55, 54; Çavuşoğlu, *a.g.e.,* 2002, Çiz. 11/Kat. no 13.
[98] Tanabe vd., a.g.m., 1982, Lev. VII/7; Kellner, a.g.m., 1982, 324-326.
[99] Sevin, *a.g.e.*, 2010, 28-34.
[100] Piotrovskij, *a.g.e.,* 1952, 41-42; Seidl, *a.g.e.*, 2004, 69, Çiz. 29-30, 71, Çiz. 31, 72, Çiz. 32.

6.1.4.8. Kanatlı Boğa

Urartu betimleme sanatında özellikle metal kemerler[101] ve mühürler üzerinde kanatlı boğa figürleri işlenmiştir. Kanatlı boğalar bazen tek bazende çeşitli figürlerle birlikte süsleme ya da çeşitli anlamlar yüklenerek kullanılmış olmalıdır.

Tez çalışmamızda kanatlı boğa figürünü incelemiş olduğumuz taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde görmek mümkündür. Profilden işlenmiş kanatlı boğa figürleri **(Tab. 3/8)** fiziksel betimlemelerine göre iki gruba ayrılmaktadır:

İlk grup boğalar dört ayak üzerinde yürür pozisyondadır. Bunlar genellikle profilden verilmiş ve yüz uzuvları vurgulanmıştır. Figürlerde sivri uçlu boynuz yukarıya doğru kıvrılarak uzanmaktadır. Ön bacaktan çıkan kanatların telekleri vurgulanmıştır. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk arka bacaklara paralel olarak uzanmaktadır. İncelenen eserlerden omuz süslemeleri/pendantlar (Kat. No. 292-293) **(Lev. XCVI/Çiz. No. 324-325),** taşıt ok ucu başlıklarında (Kat. No. 5-6) **(Lev. XVI/Çiz. No. 37-38)** bu figür işlenmiştir.

İkinci grup boğa figürleri iki ayak üzerinde yürür pozisyondadır. Bunlar genellikle kült törenlerinde betimlenmiştir. Profilden verilmiş olan karışık yaratığın yüz uzuvları vurgulanmıştır. Bellerinde süslemeli bir kemer ya da kuşak bulunmaktadır. Arka ayaklara paralel uzanan kuyruk kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Sırt kısmından çıkan kanatların telekleri gösterilmiştir. Bunlar dirsekten bükülerek öne doğru uzanmakta olan bir ellerinde kozalak, diğer ellerinde ise bakraç taşımaktadırlar. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları üzerinde bu figüre rastlanmaktadır (Kat. No. 8-10) **(Lev. XVII/Çiz. No. 40-42).**

6.1.4.9. Kanatlı Keçi

Urartu betimleme sanatında kanatlı keçi figürleri şimdilik sadece çok az sayıdaki koşum takımı üzerinde işlenmiştir. Karışık yaratık genellikle av sahnesinde betimlenmiştir.

Çalışmamızda incelenen eserler üzerinde görülen ve profilden verilmiş kanatlı keçi figürleri **(Tab. 3/9)** fiziksel görünümlerine göre tek gruba ayrılmaktadır:

Kanatlı keçi figürleri dört ayak üzerinde koşar pozisyondadır. Bunlar şimdilik av sahnesi içerisinde betimlenmiştir. Figürlerin başı geriye dönüktür. Profilden verilmiş kanatlı keçilerin yüz uzuvları vurgulanmıştır. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk oldukça kısadır. Boynun arka tarafından çıkan kanatların telekleri belirtilmiştir. İncelenen eserlerden göz siperliklerinde bu figür betimlenmiştir (Kat. No. 115-116) **(Lev. LXXXVI/Çiz. No. 284-285).**

6.1.4.10. Boğa Başlı, Boğa Gövdeli, Kuş Kuyruklu ve Kuş Kanatlı Karışık Yaratıklar

Urartu betimleme sanatında bu tip karışık yaratık kemer[102] üzerinde işlenmiştir. Taşıt aksamları üzerinde görülen bu figürler iki ayak üzerinde yürür pozisyondadır. Bunlar genellikle kült törenlerinde betimlenmişlerdir. Profilden verilmiş olan karışık yaratığın yüz uzuvları vurgulanmıştır. Bellerinde süslemeli bir kemer ya da kuşak bulunmaktadır. Kuyruk kuş kuyruğu şeklindedir. Kuyruk kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Sırt kısmından çıkan

[101]Taşyürek, *a.g.e*., 1975a, Çiz. 6; Kellner, *a.g.e*., 1991a, Lev. 67/251; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 19/Kat. No 21, Çiz. 35/Kat. No 48.
[102] Kellner, *a.g.e.* 1991a, Lev. 43/164.

kanatların telekleri vurgulanmıştır. Bunlar dirsekten bükülerek öne doğru uzanmakta olan bir ellerinde kozalak, diğer ellerinde ise bakraç taşımaktadırlar **(Tab. 3/10)**. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlığında bu figür işlenmiştir (Kat. No. 10) **(Lev. XVII/Çiz. No. 42).**

6.1.4.11. Kuş Başlı, Aslan Gövdeli, Kuş Kanatlı ve Kuş Kuyruklu Karışık Yaratıklar

Bu tip karışık yaratık Urartu görsel sanatlarında kemer[103] üzerinde rastlanmaktadır. Taşıt aksamlarından bir adet taşıt ok ucu başlığı üzerinde üzerinde kült sahnesinde betimlenmiştir (Kat. No. 10) **(Lev. XVII/Çiz. No. 42).** Bu figürler iki ayak üzerinde yürür pozisyonda işlenmişdir. Profilden verilmiş olan karışık yaratığın yüz uzuvları vurgulanmıştır. Bellerinde süslemeli bir kemer ya da kuşak bulunmaktadır. Kuyruklarının kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Sırt kısmından çıkan kanatların telekleri vurgulanmıştır. Bunlar dirsekten bükülerek öne doğru uzanmakta olan ellerinde kozalak, diğer ellerinde ise bakraç taşımaktadırlar **(Tab. 3/11)**. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlığında bu figüre rastlanmaktadır.

6.1.4.12. Aslan Başlı, Aslan Gövdeli, Kuş ya da Akrep Kuyruklu, Kuş Kanatlı Karışık Yaratıklar

Urartu betimleme sanatında bu tip karışık yaratıklara kemer[104] üzerinde betimlenmiştir. İncelemiş olduğumuz eserlerden bir adet taşıt ok ucu başlığı (Kat. No. 10) **(Lev. XVII/Çiz. No. 42)** ve göğüs plakaları (Kat. No. 114-116) **(Lev. XLIX-XLX/Çiz. No. 146-148)** üzerinde işlenmiştir. Bunlara genellikle kült sahnalerinde rastlanmaktadır. Figürler iki ayak üzerinde yürür pozisyondadır. Profilden verilmiş olan karışık yaratığın yüz uzuvları vurgulanmıştır. Bellerinde süslemeli bir kemer ya da kuşak bulunmaktadır. Kuyruklarının kılları yatay-dikey çizgilerle işlenmiştir. Sırt kısmından çıkan kanatların telekleri vurgulanmıştır. Bunlar dirsekten bükülerek öne doğru tuttukları bir ellerinde kozalak, diğer ellerinde ise bakraç taşımaktadırlar **(Tab. 3/12).**

6.1.4.13. Aslan-Kuş Biçimli Karışık Yaratıklar

Urartu betimleme sanatında aslan-kuş biçimli karışık yaratıklar kemer üzerinde görülmektedir.[105] İncelediğimiz eserler ise iki adet göğüs plakası üzerinde işlenmiştir (Kat. No. 114-116) **(Lev. XLIX-XLX/Çiz. No. 146-148)**. Karışık yaratıklar genellikle kült sahnesinde betimlenmiştir. Profilden verilmiş bu figürler iki ayak üzerinde yürür vaziyettedir. Figürlerin üst kısmı aslan alt tarafları ise kuş gövdeli ve kanatlıdır. Profilden verilmiş olan karışık yaratıkların yüz uzuvları vurgulanmıştır. Bellerinde süslemeli bir kemer ya da kuşak bulunmaktadır. Arka ayaklara paralel uzanan kuyrukların kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Sırt kısmından çıkan kanatların telekleri vurgulanmıştır. Karışık yaratıklar dirsekten bükülerek öne doğru tuttukları bir ellerinde kozalak diğer ellerinde ise bakraç taşımaktadırlar **(Tab. 3/13).**

6.1.4.14. Ejder Başlı, Aslan Gövdeli, Kuş Kanatlı ve Kuş Pençeli Karışık Yaratıklar

Bu tip karışık yaratık incelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıklarında genellikle kült sahnesinde betimlenmiştir (Kat. No. 8-9) **(Lev. XVII/Çiz. No. 40-41)**. Profilden verilmiş figürler iki ayak üzerinde yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Bellerinde süslemeli bir kemer ya da kuşak bulunmaktadır. Arka ayaklara paralel uzanan kuyruklarının kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Sırt kısmından çıkan kanatların telekleri vurgulanmıştır. Bunlar

[103] Kellner, a.g.e., 1991a, Lev. 40/157, 161, Lev. 67/256.
[104] A.y., 1991a, Lev. 43/174.
[105] A.y., 1991a, Lev. 42/162.

dirsekten bükülerek öne doğru tuttukları bir ellerinde kozalak, diğer ellerinde ise bakraç taşımaktadırlar **(Tab. 3/14).**

6.2. Motifler

6.2.1. Bitkisel ve Geometrik Motifler

6.2.1.1. Hayat Ağacı

Eski Önasya toplumlarında ağaç, insanların sınırsız yaşama isteğinden ve ölümü kabul edemeyişinden kaynaklanan, öldükten sonra dirilme inancının simgesidir. Tüm yapraklarını dökerek ölümü, tekrar yeşil yaprağa bürünüp, çiçek açıp meyve vererek yaşamı ve üretkenliği en çarpıcı biçimde özetleyen ağaç bir kült ve bezeme unsuru olarak da kullanılmıştır. Hayat ağacı ile ilgili inancın ve bunun sanat yaratmalarına konu olarak işlenmesinin ilk örneklerine M.Ö. III. binyılından beri Aşağı Mezopotamya'da rastlarız. İki keçi figürü arasındaki çalı motifi sahnesi, Sümerlerin yaşam ve ölüm arasındaki sürekliliğe olan inancını gösterir. Ayrıca hayat ağacının en eski şekli, Dumuzi'yi simgeleyen büyük ana tanrıçanın hayatı yayan âşıklar çiftinin ölüp ilkbaharda yeniden dirilmesini sembolize etmektedir.[106] Bu inanç geleneği ile ilgili olarak, devimsel yaşamın simgesi hayat ağacı motiflerinin çeşitli ve zengin şekillerine Urartulardan önce Marlık Kültüründe ve Assurlularda rastlamaktayız.[107]

Aşağı Mezopotamya toplumlarında olduğu gibi, Urartularında ölümsüz yaşamı simgeleyen hayat ağacı motifini severek kullandıkları bilinmektedir. Nitekim Urartu krallığının kuruluşundan yıkılışına değin sanat eserleri üzerinde, en doğal halinden stilize edilmiş sembolik şelillere dek hemen işlenen hayat ağacı motifleri, Urartu sanatının en çok sevilen bezeme öğelerinden birini oluşturur. Hayat ağacının bezeme amacı ile kullanımının yanında, dinsel ve koruyucu işlevinin de olduğunu, hayat ağacına yapılan kült törenleri sahneleri açıkça kanıtlamaktadır.[108] Urartu sanatında hayat ağacı motifinin yaygın olarak kullanıldığını kemer[109], miğfer[110], adak levhası[111], bakraç[112] ve pektoral[113] gibi eşyalar ile Erzincan-Altıntepe Apadana duvar resimleri[114], Arin-Berd sarayı[115] ile Ayanis alabaster podyumundan[116] tanımaktayız.

Çalışmamızda incelenen eserler üzerinde görülen hayat ağacı motifleri genellikle kült törenleri ve av sahnelerinde betimlenmişlerdir. Bu motif, eserler üzerinde bezeme öğesi olarak da kullanılmıştır. Koşum takımları üzerinde görülen hayat ağacı motifi ya kartuş içerisinde ya da stilize edilmiş şekilde karşımıza çıkmaktadır. Hayat ağacının dallarının uçları bazen tek tomurcukla ya da dönüşümlü olarak tomurcuk ve narçiçeği ile sonlandırılmıştır **(Tab. 3a/1-3).**

---

[106] A. Moortgat, *Der Unsterblichkeitsglaube in der altorientalischen Bildkunts*, Berlin, 1949, 28-38.
[107] B.B. Piotrovskij, *Orartou, Neapolis des Scy thes (O.N.K.) Traduit du Russe Par A. Belkid*, Paris, 1954, 11.
[108]Oktay Belli, "Urartularda Hayat Ağacı İnancı", *AnAr 8*, 1982, 237-247; Çevik, a.g.m., 1999, 335.
[109]Taşyürek, *a.g.e*., 1975a, Çiz. 14, 18; Kellner, a.g.m., 1991b, 144, Çiz. 1; A.y., *a.g.e*., 1991a, Lev. 2/10; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 43/Kat. No 58, Çiz. 48/Kat. No 67.
[110]Piotrovskij, a.g.e., 1952, 41-42; Calmayer, a.g.m., 1991, 123-129, Res. 8-11; Seidl, *a.g.e*., 2004, 69, Çiz. no 29-30, 71, Çiz. no 31, 72, Çiz. no 32, 74, Çiz. no 34.
[111]A.y., 195, Çiz. 152.
[112]Kellner, *a.g.e*., 1991a, 8, Res. 1; Merhav, a.g.m., 1991b, 220, Res.22.
[113] Kelnner, a.g.m., 1991c, 168-169, Res. 5-7; A.y., *a.g.e.,* 1991a, 12, Res. 5.
[114]Tahsin Özgüç, *Altıntepe I. Mimarlık Anıtları ve Duvar Resimleri /Architectural Monoments and Wall Paintings*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1966, 16-17, Çiz. 18-19.
[115]Hovhannisjan, a.g.e., 1973, Res. 7, 20.
[116] Çilingiroğlu, a.g.m, 2001, Res. 23.

İncelenen eserlerden göz siperliklerinde bu motif işlenmiştir (Kat. No. 242, 252, 268-270) **(Lev. LXXXII/Çiz. No. 274, Lev. LXXXVI/Çiz. No. 284, Lev. XC/Çiz. No. 300-302).**

6.2.1.2. Palmet/Palmiye

Palmet, bir kökten çıkan, eksen yaprağına bağlı yanlara doğru açılan taç yapraklarından meydana gelen bir bitkidir. Bu ağactan şarap, süt vs. elde edilmesinin yanında, mum, cila yapımında ve dokumacılıkta da yararlanılmaktadır. Palmet yakındoğuda Mısır, Suriye ve Assur uygarlıklarının sanatlarında sevilerek kullanılmıştır. Bu uygarlıkların sanatında palmet genellikle ya tek başına ya da hayat ağacını kökünde veya dallarının ucunda betimlenmiştir.[117] Bu motif Urartularında sanatına yansımıştır. Palmet Urartularda olasılıkla bereket, bolluk amacıyla kullanılmış olmalıdır. Urartu eserlerinden kemer[118], pektoral[119] ve Erzincan-Altıntepe Apadanası[120] ile Arinberd sarayı duvar resimlerinde[121] bu motife rastlanmaktadır.

İncelemiş olduğumuz eserlerden iki alınlık üzerinde palmet motifi betimlenmiştir (Kat. No. 276, 280) **(Lev. XCII/Çiz. No. 308; Lev. XCIII/Çiz. No. 312).** Palmet hayat ağacının yapraklarını oluşturmaktadır **(Tab. 3a/4).**

6.2.1.3. Tomurcuk Dizisi

Tomurcuk dizisi motifi krallığın erken dönemlerinden itibaren kullanılmış ve kendi içerisinde gelişim göstermiştir. Assur'dan alınan motif[122] Urartu'da kral Minua, I. Argišti ve II. Sarduri dönemi eserlerinde kullanılmıştır.[123] Tomurcukların birbirine yakınlığı-uzaklığı, içlerinin nokta, çapraz çizgiler ve boş bırakılması, yay şeklindeki çift çizgilerle bağlanması gibi özellikler tarihsel gelişimini göstermesi açısından önemlidir. Tomurcuk dizileri İšpuini döneminde içleri noktalarla bezeli, İšpuini ve Minua'nın ortak krallıkları döneminde dönüşümlü olarak biri içi çapraz çizgilerle taralı diğeri boş olmak üzere sıralanmıştır. Minua döneminde içleri çapraz çizgilerle taralı, I. Argišti, II. Sarduri, II. Rusa ve III. Rusa dönemlerinde içleri boş olarak işlenmişlerdir. Daha önceleri tomurcuk kuşakları birbirlerine yakın ve sık bir durumda işlenirken ve yay şeklindeki çift çizgilerle birbirine bağlanmışken, I. Rusa dönemi itibariyle tomurcuklar arasındaki mesafenin genişlediği ve yay şeklindeki çizgilerin tomurcuklardan uzaklaştığı görülür.[124] Urartu betimleme sanatında tomurcuk dizisi bezeme öğesi, sahnelerde betimlenen figürleri birbirinden ayırma ve pano oluşturmada kullanılmıştır. Urartu eserlerinden kemer[125], Anzaf kalkanı[126], sadak[127], bakraç[128], madalyon[129], pektoral[130], miğfer yanaklığı[131], ve adak levhaları[132] ile Erzincan-Altıntepe

---

[117]Kantor, *a.g.e.*, 1945, 447-446, 683, 743-751; Mallowan, *a.g.e.*, 1966, Res. 373; Albenda, *a.g.e.*, 2005, 10-11, Res. 1-1a; Sevin, *a.g.e.*, 2010, Res. 57.

[118]Taşyürek, *a.g.e.*, 1975a, Çiz. 11, 18-19; Kellner, *a.g.e.*, 1991a, 57, Res. 15, Lev. 31/103, Lev. 35/124, lev. 43/164Lev. 46/180, 177, 179, 182, Lev. 50/188, 191, Lev. 52/197, Lev. 60-61/238;Çavuşoğlu, *a.g.e.*, 2002, Çiz. 27, 66.

[119] Kellner, *a.g.e.*, 1991a, 12, Res. 5.

[120] Özgüç, *a.g.e.*, 1966, 26-27, 35, Res. 30-31, 44.

[121] Hovhannisjan, a.g.e., 1973, Res. 7.

[122]Özgüç, *a.g.e.*, 1969, 31-50.

[123]Kellner, a.g.m., 1991, 18, Seidl, *a.g.e.*, 2004, 122, tab. 93.

[124]Seidl, *a.g.e.*, 2004, 122, Çiz. 93.

[125] Taşyürek, *a.g.e.*, 1975a, Çiz. 6; Çavuşoğlu, *a.g.e.*, 2002, Çiz. 54/Kat. No 74, Çiz. 68/Kat. No 97, Çiz. 71/Kat. No 104, Çiz. 72/Kat. No 105; Kellner, a.g.m., 1991b, 159, Res. 16, 160-161, Res. 17.

[126] Belli, *a.g.e.*, 1998, Çiz. 17.

[127] Seidl, *a.g.e.*, 2004, 90, Çiz 55.

[128] Merhav, a.g.m., 1991b, 216, Çiz. 5.3.

[129] Kellner, a.g.m., 1991c, 165, Çiz. 3.

[130] A.y., *a.g.e.*, 1991a, 11, Res. 4, 12, Res. 5.

Apadanası[133] ve Arinberd sarayı duvar resimlerinde[134] tomurcuk dizisi motifi sevilerek kullanılmıştır.

İncelemiş olduğumuz eserlerde tomurcuk dizileri bezeme öğesi olarak kullanılmıştır **(Tab. 3a/1-3)**. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 1-2, 14) **(Lev. XV/Çiz. No. 33-34)**, boyunduruk ucu başlığı (Kat. No. 18) **(Lev. XX/çiz. 50)**, dingil ucu başlıkları (Kat. No. 44, 46-47) **(Lev. XXVIII/Çiz. No. 76; Lev. XXIX/Çiz. No. 78-79)**, taşıt aksamı diskleri (Kat. No. 62-63, 66) **(Lev. XXXIV/Çiz. No. 94-95; Lev. XXXVI/Çiz. No. 98)**, göğüs plakaları (Kat. No. 117) **(Lev. L/Çiz. No. 149)**, yakalık (Kat. No. 124) **(Lev. LII/Çiz. No. 156)** ve sorguç (Kat. No. 291) **(Lev. XCVI/Çiz. No. 323)** üzerinde bu motif vardır.

6.2.1.4. Mantar

Mantar motifi Urartu betimleme sanatında çok yaygın değildir. Bilinen mantar motifide, incelemiş olduğumuz birkaç gemin yanaklık uçlarında proton olarak kullanılmıştır **(Lev. LIV/Çiz. No. 164; Lev. LV/Çiz. No. 165-167; Lev. LXII-LXIV/Çiz. No. 192-198)** .

6.2.1.5. Kozalak

Yeni Assur sanatında çam kozalağı bazı karışık yaratıklar tarafından hayat ağacıyla ilişkilendirilen bir nesne olarak görülür. Kozalağın, köknar kozalağı, hurma ağacının eril çiçeği ya da bunları taklit etmek üzere kilden yapılmış bir nesne olduğu da belirtilmiştir.[135] Urartu betimleme sanatında kemer[136], pektoral[137], miğfer[138] ve sadak[139] gibi eşyalar ile Erzincan-Altıntepe Apadana duvar resimlerinde[140] rastlanmaktadır.

Koşum takımları ve taşıt aksamları üzerinde işlenmiş olan bu motif genellikle kült sahnelerinde kutsama yapan apkallu (kanatlı cin), karışık yaratıklar ya da tanrıların elinde bulunmaktadır **(Tab. 3a/4)**. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 8-10) **(Lev. XVII/Çiz. No. 40-42)**, göğüs plakaları (Kat. No. 114-117) **(Lev. XLIX-XLX/Çiz. No. 146-149)**, göz siperliği (Kat. No. 242) **(Lev. LXXXII/Çiz. No. 274)** ve alınlıklarda (Kat. No. 277-278) **(Lev. XCII/Çiz. No. 309-310)** bu motif işlenmiştir.

6.2.1.6. Lotus (Nilüfer Çiçeği)

Nilifüer çiçeği Yeni Assur sanatı duvar resimlerinde sevilerek kullanılan bir motiftir.[141] Urartu betimleme sanatında çok sık kullanılmayan bu motife kemer[142] üzerinde rastlanmaktadır. İncelenen eserlerden boyunduruk ucu başlığı (Kat. No. 18) **(Lev. XX/Çiz. No. 50)** üzerinde bezeme öğesi olarak betimlenmiştir **(Tab. 3a/5)**.

---

[131] Belli, a.g.m., 1983, 353, Res. 8.
[132] Seidl, *a.g.e.*, 2004, 187, Çiz. 137.
[133] Özgüç, *a.g.e.*, 1966, 31-32, Çiz. 38-39.
[134] Hovhannisjan, *a.g.e.*, 1973, Res. 7.
[135] Black-Green, *a.g.e.*, 1992, 128-129.
[136] Çavuşoğlu, *a.g.e.*, 2002, Çiz. 67/Kat. No 95; ellner, a.g.m., 1991, 144, Çiz. 2.
[137] Kellner, a.g.m., 1991c, 165, Çiz. 3, 168-169, Res. 5-7.
[138] Seidl, *a.g.e*., 2004, 69, Çiz. 29-30, 71, Çiz. 31, 72, Çiz. 32.
[139] A.y., 90, Çiz. 55.
[140] Özgüç, *a.g.e.*, 1966, 16-17, Res. 18-19, 24, Res. 27, 25, Res. 29, 30, Res. 37.
[141] Albenda, *a.g.e.*, 2005, 44, Res. 17, 46, Res. 18, 55, Res. 22.
[142] Kellner, *a.g.e.*, 1991a, Lev. 62/235.

6.2.1.7. Nar Çiçeği

Doğu toplumlarında nar çiçeği iyi şans ve şeytani gözlerden korunmak için kullanılır.[143] Yeni Assur sanatu duvar resimlerinde de bezeme öğesi olarak betimlenmiştir.[144] Urartu yerleşmelerinden olan Erzincan-Altıntepe Apadasında bezeme öğesi olarak nar çiçeği betimlenmiştir.[145]

İncelemiş olduğumuz eserlerin birkaçında nar çiçeği hayat ağacı dallarının uçlarında bezeme öğesi veya kanatlı cinlerin elinde atribüt olarak kullanılmıştır **(Tab. 3a/6).** Bu motif alınlık (Kat. No. 276) **(Lev. XCII/Çiz. No. 308)** ve göz siperliği (Kat. No. 268) **(Lev. XC/Çiz. No. 300)** üzerinde bu motif tasvir edilmiştir.

6.2.1.8. Püskül Dizisi

Püskül dizisi motifi M.Ö. 9. yüzyıl sonu itibariyle Assur sanatında bezeme öğesi olarak karşımıza çıkmaktadır.[146] Assur krallığında olduğu gibi Urartu sanatında erken dönemlerinden itibaren bu motif bilinmektedir. Urartu betimleme sanatında püskül dizisi bezeme öğesi, sahnelerde betimlenen figürleri birbirinden ayırma ve pano oluşturmada kullanılmıştır. Urartu eserlerinden şimdilik bir miğfer[147] üzerindeki sahnede bezeme öğesi olarak rastlanmaktadır.

Taşıt aksamları ve koşum takımlarında bu motif bezeme öğesi olarak kullanılmıştır **(Tab. 3a/7)**. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları **(Lev. XVIII/Çiz. No. 43-45),** dingil ucu başlıkları **(Lev. XXVIII/Çiz. No. 74),** taşıt aksamı diskleri **(Lev. XXXII/Çiz. No. 90; Lev. XXXIII-XXXIV/Çiz. No. 93-94)**, göğüs plakaları **(Lev.XLVI/Çiz. No. 135-138; Lev.XLIX-XLX/Çiz. No. 146-148),** yakalık **(Lev. LI/Çiz. No. 155),** göz siperlikleri **(Lev. LXXXIV-LXXXV/Çiz. No. 278-281)** ve alınlık **(Lev. XCII/Çiz. No. 307)** üzerinde bu motif mevcuttur.

6.2.1.9. Gül Bezek Benzeri Rozet

Bu motif, hayvanlar ve İnanna'nın direkleriyle bezenmiş bir ahırla ilişkili olarak, Uruk döneminin sonlarında ortaya çıkmıştır. Mitanni tarzındaki mühürlerde, yedi noktadan oluşan simge genellikle bir rozet biçiminde düzenlenirdi. Öte yandan bunlar ile Orta Assur sanatında görülen çok sayıdaki rozet arasında bir bağlantı yoktur. Rozetlerin pek çoğu İştar'ın Assur kentindeki tapınağında bulunduğu için bazı bilginler motifi İştar ile bağlantılandırmış ve Yeni-Assur döneminde rozetin zaman zaman yıldızın yerine geçerek İştarın simgesi haline gelmiş olması muhtemeldir. Rozetler Yeni-Assur anıtsal sanatında genellikle hem insanların hem de doğaüstü figürlerin bilek bantlarında süs olarak takılmış halde ve duvar resimlerinde bezeme unsuru olarak görülür.[148] Urartu betimleme sanatında rozetler bezeme öğesi, sahnelerde betimlenen figürleri birbirinden ayırma ve pano oluşturmada kullanılmıştır. Urartu dönemi, kalkan[149], miğfer yanaklığı[150], ve kemer[151] gibi eserlerin yanında Erzinca-Altıntepe Apadanasında duvar resimlerinde[152] bu motif bezeme öğesi olarak betimlenmiştir.

---

[143] Wippler, *a.g.e*, 2006, 109.
[144] Albenda, *a.g.e.*, 2005, 46, Res. 18, 49, Res. 19.
[145] Özgüç, *a.g.e.*, 1966, 14-18, Res. 15-19.
[146] Albenda, *a.g.e*, 2005, 18, Res. 7.
[147] Seidl, *a.g.e*., 2004, 75, Çiz. 35
[148] Black-Green, *a.g.e.*, 1992, 181.
[149] Piotrovskij, *a.g.e.*, 1955, 18.
[150] Belli, a.g.m., 1983, 353, Res. 8.
[151] Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 31/Kat. No 43, Çiz. 33/Kat. No 46, Çiz. 34/Kat. No 47, Çiz. 39/Kat. No 54, Çiz. 40/Kat. No 55, Çiz. 43/Kat. No 58.
[152] Özgüç, *a.g.e.*, 1966, 16-17, Res. 18-19.

Bu motif incelemiş olduğumuz eserler üzerinde bezeme öğesi olarak kullanılmıştır **(Tab. 3a/8)**. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları **(Lev. XV-XVI/Çiz. No. 33-38; Lev. XVIII/çiÇiz. No. 43-44, 46)**, dingil ucu başlıkları **(Lev. XXVIII-XXIX/Çiz. No. 77-80)**, yakalık **(Lev. LI/Çiz. No. 155)**, koşum diskleri **(Lev. LXVIII/Çiz. No. 213; Lev. LXX/Çiz. No. 219, 222; Lev. LXXV/Çiz. No. 242; Lev. LXXVI-LXXVII/Çiz. No. 244-247)**, göz siperlikleri **(Lev. XC/Çiz. No. 300)** üzerinde bu motif yer almaktadır.

6.2.1.10. Saçörgüsü

Saçörgüsü motifinin en erken örnekleri Eski Babil dönemi sanatından bilinmektedir.[153] M.Ö. 9. sonu itibariyle Assur Krallığı duvar resimlerinde bezeme öğesi olarak karşımıza çıkmaktadır.[154] Seidl, Urartularda ikili saçörgülerinin Minua, üçlü olanların ise III. Rusa döneminde kullanıldığını belirtmektedir.[155] Urartu betimleme sanatında saçörgüsü bezeme öğesi, sahnelerde betimlenen figürleri birbirinden ayırma ve pano oluşturmada kullanılmıştır (Tab. 3a/9). Urartu eserlerinden özellikle kemerler üzerinde bu motif betimlenmiştir.[156]

Çalışmamızda incelenen eserlerden boyunduruk süslemesi (Kat. No. 22) **(Lev. XXI/Çiz. No. 54)**, yakalıkda (Kat. No. 123) **(Lev. LI/Çiz. No. 154)** bu motif hem süsleme hemde pano oluşturmada kullanılmıştır.

6.2.1.11. Nokta Dizisi

Urartu betimleme sanatında nokta dizisi motifi süsleme, sahnelerde betimlenen figürleri birbirinden ayırma ve pano oluşturmada kullanılmıştır. Urartu eserlerinden kemerler[157] ve pektoral[158] üzerinde bu motif görülmektedir.

Nokta dizisi motifi Urartu dönemi taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde hem bezeme hemde pano oluşturmada kullanılmıştır. Eserler üzerinde görülen bu motif dizisi bazı örneklerde şeritler şeklinde bazılarında ise bant, üçgen ve dörtgen formundadır **(Tab. 3a/10)**. Bu motife incelenen eserlerden taşıt aksamı diski **(Lev. XXXIII/Çiz. No. 93)**, koşum diskleri **(Lev. LXIX-LXX/Çiz. No. 218-222; Lev. LXXVI/Çiz. No. 243-245)** ve göz siperliklerinde **(Lev. LXXXVIII/Çiz. No. 291-292)** rastlanmaktadır.

6.2.1.12. Zigzag

Urartu betimleme sanatında zigzag motifi süsleme, sahnelerde betimlenen figürleri birbirinden ayırma ve pano oluşturmada kullanılmıştır. Eichler[159] bu motifin ilk olarak İšpuini döneminde ortaya çıktığını söyler. Kellner[160] ve Seidl[161] I. Argišti döneminde ortaya çıktığını III. Rusa dönemine kadar kullanıldığını belirtmişlerdir. Bunların yanı sıra Özgüç ise bu

---

[153] Oates, *a.g.e*., 2004, 66, Çiz. 42.
[154] Albenda, *a.g.e.*, 2006, 10-11, Res. 1, 13, Res. 2.
[155] Seidl, *a.g.e*., 2004, 122, Çiz. 93., 122, Tab. 93.
[156] Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 33/Kat. No 46, Çiz. 37/Kat. No 52, Çiz. 45/Kat. No 61, Çiz. 46/Kat. No 64, Çiz. 47/Kat. No 65, Çiz. 50/Kat. No 69, Çiz. 55/Kat. No 75.
[157] Kellner, *a.g.e*., 1991a, Lev. 74-79; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002., Çiz. 17/Kat. no 19, Çiz. 18/Kat. No 20, Çiz. 19/Kat. No 21.
[158] Kellner, *a.g.e*., 1991a, 12, Res.5.
[159] S., Eichler, *Götter, Genien und Mischwesen in der Urartaischen Kunst*, Berlin, 1984, 35-38.
[160] H. J., Kellner, "Bronzene Weihe und Votivgaben", *Urartu ein Wiederentdeckter Rivale Assyriens*, 1, 1986.
[161] Seidl, *a.g.e.*, 2004, 122, Tab. 93.

bezemenin M.Ö. 8. yüzyılın başından sonuna kadar kullanıldığını belirtmektedir.[162] Urartu dönemi eserlerinden özellikle kemerler[163] ve miğferler[164] üzerinde bu motife rastlanmaktadır.

İncelenen taşıt aksamları ve koşum takımlarında zigzag motifi süsleme ve pano oluşturmada kullanılmıştır **(Tab. 3a/11).** taşıt ok ucu başlıkları (Kat. No. 3, 4) **(Lev. XV/Çiz. No. 35-36)**, taşıt aksamı diski (Kat. No. 62) **(Lev. XXXIV/Çiz. No. 94)**, göz siperliğinde **(Lev. XC-XCI/Çiz. No. 301, 303)** bu motif işlenmiştir.

6.2.1.13. Damla

Urartu sanatında damla motifi metal ve günkük kullanım kaplarının dış yüzeyine bezeme amaçlı uygulanmıştır.[165] İncelemiş olduğumuz eserlerde ise bu motif çıngıraklar **(Lev. XXXVII/Çiz. No. 101; Lev. XXXVIII/Çiz. No. 104; Lev. XXXIX/Çiz. No. 108; Lev. XLII/Çiz. No. 120)** üzerinde görülmektedir **(Tab. 3a/12).**

6.3. Semboller

Bir resim, bir şekil, bir renk veya bir kişi olabilen semboller M.Ö. III. Bin itibariyle Önasya uygarlıkları sanatında bilinmektedir. Yakındoğu uygarlıklarında semboller genellikle tanrı, karışık yaratık, hayat ağacı gibi figür ve motiflerin görüldüğü sahnelerde betimlenmiştir. Yakındoğu uygarlıklarında olduğu gibi Urartularda betimleme sanatında sembollere önem vermiş ve benzer sahnelerde işlemişlerdir. Urartu sanatında bilinen başlıca semboller kanatlı güneş kursu, el, hilal, at, boğa, keçi ve kuş vb. hayvan başlarıdır. Bunlar genellikle tanrılar ile özdeşleştirilmiş ilahi sembollerdir. Tanrılık ile özdeşleştirilen bir diğer nesnede boynuzlu başlıktır. Niekim boynuzlu başlık tanrılar ve çeşitli karışık yaratıklar tarafından başlıklarında kullanılmıştır. Ancak Anzaf Kalesi'nde bulunmuş kalkan üzerinde betimlenmiş tanrılar sahnesi söz konusudur. Bu sahnede önde Tanrı Haldi arkada diğer Urartu tanrı figürleri verilmiştir. Tanrı Haldi figüründe diğer figürlerinin aksine başlığının yan tarafında tanrısallık simgesi olan boynuz bulunmamaktadır.[166] Bu durumda boynuzlu başlığın tanrılarla özdeşleştirilmekle birlikte bir tanrısallık sembolü niteliği taşımadığı önerilmiştir.[167]

6.3.1. Kanatlı Güneş Kursu

Güneş Tanrısı Şamaş'ın sembolü olan kanatlı güneş kursu, Mezopotamya'da III. Ur döneminden beri bilinmektedir. Mısır ve Önasya dünyasında kullanılan kanatlı güneş kursu M.Ö. 1. binlerden itibaren Assur ve Babil'de insan figürüyle birlikte gelişir. Daha sonraları Akhaimenid dönemde Persler tarafından ele alınmış, modern çağlara kadar önemli bir amblem olagelmiştir.[168] Güneş kursunun kenarlarından çıkan iki veya üç bölümden oluşan dikdörtgen biçimli kanatlar Urartularda İšpuni döneminden itibaren yaygın olarak görülür.[169] Güneş kursu Urartu betimleme sanatında genellikle Tanrı Šivini'yle betimlendiği için bu tanrının sembolü olarak görülmüştür. Ancak Özgüç, kanatlı güneş kursu içinde betimlenen ve çeşitli hayvanların üzerinde duran tanrının belirli bir tanrıyı yansıtmayacağını ileri sürmekte

---

[162] Özgüç, *a.g.e.*, 1965, 33-37.
[163] Kellner, *a.g.e.,* 1991a, Lev. 80; Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 11/Kat. No 13, Çiz. 13/Kat. No 15, Çiz. 21/Kat. No 30.
[164] Seidl, *a.g.e.*, 2004, 69-72, Çiz. 29-32.
[165]Piotrovskij, *a.g.e.,* 1970, Lev. 76; Rivka Merhav, "Comments on Silver Vessels", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E*., (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991c, 222, Res. 23, 224, Res. 27; Çilingiroğlu, *a.g.e*., 1997, 111, Çiz. 24.
[166] Belli, *a.g.e*., 1998, 39.
[167] Çavuşoğlu, *a.g.e.,* 2011 (Baskıda).
[168] Black-Green, *a.g.e*., 1992, 123.
[169] Belli, *a.g.e.,* 1998, 48.

ve güneş kursunu bir tanrı simgesi olarak görmektedir.[170] Urartu sanatında kanatlı güneş kursu Tanrı Şivini'nin üzerinde, kutsal hayat ağacı üzerinde ve kültle ilgili sahnelerde tek başlarına betimlenmişlerdir. Kanatlı güneş kursu Urartu dönemi Anzaf kalkanı[171], kemer[172], miğfer[173], madalyon[174], tas kapağı[175] ve taht parçası[176] gibi eserler üzerine işlenmiş tasvirler ile Erzincan-Altıntepe'de üç adet fildişinden[177] örnekleri bilinmektedir.

Bir kısım taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde betimlenmiş kanatlı güneş kursu genellikle boğalar üzerinde duran tanrıların sembolü olarak kullanılmıştır **(Tab. 3a/13)**. İncelenen eserlerden taşıt ok ucu başlıkları **(Lev. XVII/Çiz. No. 39-42; Lev. XXVIII/Çiz. No. 45)**, boyunduruk süslemeleri **(Lev. XXI/Çiz. No. 52-54)**, dingil ucu başlıkları **(Lev. XXVIII/Çiz. No. 74-76; Lev. XXIX/Çiz. No. 81)**, taşıt aksamı diskleri **(Lev. XXXII/Çiz. No. 90; Lev. XXXIII/Çiz. No. 93;Lev. XXXIV-XXXVI/Çiz. No. 95-99),** göğüs plakaları **(Lev. XLVI-XLVII/Çiz. No. 135-140; Lev. L/Çiz. No. 149)**, alınlıklar **(Lev. XCII-XCIII/Çiz. No. 307-310, 312)**, omuz süslemeleri/pendantlar **(Lev. XCVI-XCVII/Çiz. No. 324-328)**, göz siperliği **(Lev. LXXXIX/çizÇiz. No. 296)** üzerinde bu sembol işlenmiştir.

6.3.2. Hilal

Hilal motifi tarih öncesi devirlerden Yeni-Babil Dönemi'ne kadarki Mezopotamya sanatında görülür, Eski Babil Dönemi'nden kalma yazıtlardan Ay tanrısı Sin'in simgesi olduğu bilinir. Bütün dönemlerde ortak bir versiyonda, bazen küçük farklılıklar gösterse de, amblem bir kazığın üzerinde betimlenmiş bağımsız bir figür olarak ya da tanrılar, tanrıçalar, veya hayvan tarafında tutulan bir süslemedir. Hilalin büyülü bir koruyucu gücü olduğuna inanıldığı varsayılmaktadır. Eski Babil Dönemi'nden itibaren, özellikle Kassit devirlerinden sonra, Sin'in simgesi olan hilal sık sık bir disk içerisinde resmedilmiştir.[178] Urartu sanatında bir adet adak levhası[179], pendant[180] ve tunç bardak[181] üzerinde bu sembol işlenmiştir.

Tez çalışmamız kapsamında incelenen göğüs plakaları (Kat. No. 103-112) **(Lev. XLVII-XLVIII/Çiz. No. 141-144)**, boyunduruk süslemeleri (Kat. No. 20-22) **(Lev. XXI/Çiz. No. 52-54)** üzerinde görülmektedir **(Tab. 3a/14)**.

6.3.3. El

El, kontrolü veya hâkimiyeti simgelediği için, Akkad dilinde bir dizi hastalık, çeşitli tanrıların güçlerine doğrudan bağlanabilir olduklarının düşünüldüğünü belli eden adlara sahiptir. Taştan, kemikte ya da kabuktan yapılmış küçük el maketleri Erken Hanedanlık Dönemi'nde sık rastlanan tılsımlardır. Daha sonraki dönemlerde az olsa da bunlara rastlanılmaktadır. Bazen bir direğin üzerine oturtulmuş ve parmaklarının sayısı değişen bir el simgesi, Eski Babil Dönemine ait mühürlerin üzerinde görülmekte fakat anlamı

---

[170] Özgüç, *a.g.e.*, 1965, 859.
[171] Belli, *a.g.e*., 1998, Çiz. 17.
[172] Çavuşoğlu, *a.g.e*., 2002, Çiz. 52/Kat. No 72, Çiz. 59/Kat. No 80.
[173] Seidl, *a.g.e.*, 2004, 75, Çiz. 35.
[174] Piotrovskij, *a.g.e.*, 1970, Res. 87;Merhav, a.g.m., 1991e, 175, no. 13.
[175]B.B. Piotrovskij, *Istkusstvo Urartu*, Petrograd, 1962, 102, Res. 66; A.y., *a.g.e.*, 69, Res. 48; A.y., *a.g.e.*, 1969, Res. 112.
[176] Barnett, a.g.m., 1954, 12; Seidl, a.g.m., 1994, 73, no 6 Lev. 11/1-2.
[177] Özgüç. *a.g.e.*, 1969, 50, Res. 46.
[178] Black-Green, *a.g.e*., 1992, 103.
[179] R. D. Barnett, "The Hieroglyphic Writings of Urartu" *Anatolian Studies presented to Hans Gustav Güterbock on the occassin of his 65th Birthday* (Ed.: K. Bittel, Ph. H. J. Houwink ten Cate, E. Reiner), İstanbul, Nederlands Historsich-Archaeologisch Instituut, 1974, 43-46; Çilingiroğlu, *a.g.e*., 1984, 81-82, 158.
[180]Merhav, a.g.m., 1991e, Çiz. 16.
[181] Barnett, a.g.m., 1959, 3, Res. 2/4.

bilinmemektedir. El tipi sembollerin düşmanlara karşı korunmak için kullanıldığı da ileri sürülmüştür.[182]

Urartu betimleme sanatında şimdilik bu sembol sadece tez çalışmamız kapsamında incelenen eserlerden bir adet çıngırağın (Kat. No. 76) **(Lev. XXXIX/Çiz. No. 108)** tutamağı el şeklindedir.

6.3.4. Aslan, Boğa, Keçi At ve Kuş Başları

Önasya dünyasında eski çağlardan beri birçok sanat dalında kullanılan aslan, boğa ve kuş gibi hayvanların taşıdıkları dinsel anlamın yanında gücü ve kudreti temsil ettiği bilinmektedir. Bu şekillerin her birinin monogrom ve hiyegrolif anlamlarının olması gerektiği de ifade edilmiştir.[183] Aynı zamanda bunların kralın kudretini koruyucu nitelikte özellikler ile aynı zamanda birer silah deposunu ifade ettiğini ve silah imal edilen atölyelerin markaları niteliğini taşıdığıda belirtilmiştir.[184] Urartu sanatında birkaç kemer parçası[185] boğa, tunç taslar[186] keçi, tunç bardaklar[187] aslan, bir bakraç[188] at, tunç tahta parçaları[189] griffon ve koyun başları, bir adet gümüş testi[190] üzerinde ise at başı kazınmıştır.

İncelenen eserlerden aslan göğüs plakaları **(Lev. XLVII-XLVIII/Çiz. No. 141-144)**, koşum diskleri **(Lev. LXVIII/Çiz. No. 212, 214; LXXV/Çiz. No. 239),** göz siperliği **(Lev. LXXXII/Çiz. No. 273);** boğa taşıt aksamı diski **(Lev. XXXIII/Çiz. No. 92)**, çıngıraklar **(Lev. XXXVII/Çiz. No. 100, 103),** koşum diskleri **(Lev. LXVIII/Çiz. No. 212; Lev. LXIX/Çiz. No. 215)** ; keçi çıngıraklar **(Lev. XLII/Çiz. No. 122; Lev. XLIV/Çiz. No. 131)**; at çıngırak **(Lev. XXXVIII/Çiz. No. 107)**; kuş başları disk **(Lev. LXIX/Çiz. No. 216)** üzerine kazınmıştır **(Tab. 3a/15-18).**

---

[182] Black-Green, *a.g.e*., 1992, 70.

[183] R. D. Barnett, "Excavations of the British Museum at Toprak Kale Near Van", *Iraq XII/1*, 1950, 7, Res. 4, Lev. 7-2; Özgüç, *a.g.e.*, 1969, 6; J.J. Klein, a.g.m., 1974, 77 vd.; Belli, a.g.m., 1976-77, 185.

[184]Piotrovskij, *a.g.e*., 1952, 55 vd.; Belli, a.g.m., 1976-77, 185-186.

[185]Oktay Belli-H.J. Kellner, "Urartäische Bronzgürtel mit Inschriften", *AnAr 10*, 1986, 320-321, 324-326, Lev. 1/1, Res. 1, Lev. 2/1, Res. 3, Res. 4, Lev. 2/2; Kellner, *a.g.e*., 1991a, no. 406; a.y., a.g.m., 1991b, 158-159, no. 16, Res. 4.

[186]O. A. Taşyürek, "Adana Bölge ve Gaziantep Müzelerindeki Urartu Heykelcik ve Madeni Kaplar/Urartian Figurines and Metal Vessels in the Adana Regional and Gaziantep Museums", *TAD 23*, 1976, 103-104, no 4-7, 110, Res. 3/a-c 4-7, Lev. 9, 10-12; Rivka Merhav, "Everday and Ceremonial Utensils", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991d, 201, Çiz. 1.3-1.4, 208, Res. 3a-b.

[187] Piotrovskij, *a.g.e.*, 1952, 58-61; Barnett, a.g.m., 1959, 3, Res. 2/4.

[188]H. J. Kellner, "Ein Datierter Silberfund aus Urartu", *Anadolu 19*, 1975-76, 61, no 4, Lev. 4/2; Salvini, a.g.m., 1980, 182-183, no B, Lev. 1b; Merhav, a.g.m., 1991b, 218-219, Res. 20a.

[189]C. f. Lehmann Haupt, Materialien zur älteren Geschichte Armeniens und Mesopotamiens (Abhandlungen der königlichen Gessellchaft der Wissenschaften zu Göttingen9/3), Berlin, Weidmannsche, 1907, 96-97, Res. 66; Barnett, a.g.m., 1950, Lev. 6,8; A.y., a.g.m., 1954, 12; Piotrovskij, *a.g.e.*, 1967, 28-30, no. 5, 16, Res. 12; Wartke, *a.g.e.*, 1990, 30, no 2, Res. 1a, Lev. 2/1-3; Ursula Seidl, "Der Thron von Toprakkale. Ein neuer Rekonstruktions versuch", *AMI 27*, 1994, 73-74, no 12, Lev. 12, 16/3.

[190] Piotrovskij, *a.g.e*., 1955, 10, 19, Res. 13; Barnett, a.g.m., 1959, 11, Res. 10.

7. TARİHLEME

Çalışmamızda ele almış olduğumuz eserler üzerinde görülen yazıtlar, bezeme düzeni, figürlerin stil gelişimi, bazı bitkisel motifler, tekerleklerin parmak sayısı ve üst destek çubukları taşıtların tarihsel gelişiminde önemli etkenlerdir. Ayrıca tarihlendirmede gerekli yerlerde çevre bölge uygarlıklarından özellikle Assur ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Araştırmamızda öncelikle taşıt aksamları ve koşum takımları *terminus post quem* yöntemine göre tarihlendirilmiştir. Daha sonra bu veriler ışığında Urartu krallığının erken dönemlerinden geç dönemlerine kadar taşıtların tarihsel gelişimi verilmiştir.

7.1. TAŞIT AKSAMLARI

TAŞIT OKLARI:

Tek merkezli taşıt okunun (5.1.1.1), Urartu betimleme sanatında altı parmakla başlayıp sekiz parmakla devam eden tekerleklere sahip taşıtlarda kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu nedenle tek merkezli taşıt okunun Urartu'nun erken dönemlerinden geç dönemlerine kadar kullanım gördüğü kabul edilebilir **(Lev. IV-IX/Çiz. No. 7-8, 10-23; Tab. 1/1)**.

"Y" biçimli taşıt oku (5.1.1.2), Urartu taşıtlarında kullanılan ünik örneklerden biridir. Urartu betimleme sanatında altı parmaklı tekerleklere sahip taşıtta bu tipin kullanılmış olması tarihleme açısından önemlidir. Parmak sayısı ve elips formlu üst destek çubuğu göz önünde bulundurularak bu eleman için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ilk yarısı verilebilir **(Lev. IV/ Çiz. No. 9; Tab. 1/2)**.

İki merkezli taşıt oku (5.1.1.3), Urartu betimleme sanatında sekiz parmaklı tekerlekler ve çubuk formlu üst destek çubuklarına sahip taşıt tasvirlerinde kullanılmıştır. Eldeki veriler neticesinde bu eleman için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ortaları muhtemeldir **(Lev. IX/ Çiz. No. 24; Tab. 1/3).**

TAŞIT OK UCU BAŞLIKLARI:

Silindir biçimli taşıt oku ucu başlıklarından (5.1.2.1) birkaçı üzerindeki tek satırlık çivi yazısında İšpuini (M.Ö. 825-810) adı geçmektedir. Bu sebeple Urartu'da bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl ortaları olasıdır **(Lev. XV-XVIII/ Çiz. No. 33, 37-39-46; Res. No. 4-11; Tab. 1/1).**

Hayvan başlı taşıt ok ucu başlıkları (5.1.2.3-4), Urartu betimleme sanatında altı parmaklı tekerleklere sahip taşıtlarda mevcuttur. Hayvan başlı taşıt ok uçları kronolojisi belli olan Karmir Blur ve Erzincan/Altıntepe'den ele geçmiş olmaları da tarihlendirmeye katkı sağlamaktadır. Eldeki bu veriler ışığında bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyılın ikinci yarısı ile M.Ö. 8. yüzyıl başları verilebilir **(Lev. XIX/ Çiz. No. 47-48; Res. No. 12-13; Tab. 1/3).**

Mantar başlı taşıt ok ucu tipi (5.1.2.2), Urartu dönemi betimleme sanatında altı parmaklı tekerlekler ve elips formlu üst destek çubuğuna sahip tek taşıt örneğinde kullanılmıştır. Taşıtın betimlendiği kabartma, parmak sayısı ve elips formlu üst destek çubuğu göz önünde bulundurularak alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyılın sonları-8. yüzyılın ilk yarısı kabul edilebilir **(Lev. IV/ Çiz. No. 9; Tab. 1/2).**

BOYUNDURUK UCU BAŞLIKLARI:

Kavis biçimli boyunduruk ucu başlıkları (5.1.6), Assur krallarından III. Šulmanu-ašerid (M.Ö. 858-824) dönemi kabartmalarında betimlenmiş taşıtlarda kullanılmıştır. Urartu dönemi betimleme sanatında eserler üzerine işlenmiş taşıtlar, oldukça küçük betimlendiğinden bu tip boyunduruk ucunu görmek oldukça zorlaşmaktadır. Ancak görülebilen kavisli boyunduruk ucu da sekiz parmaklı tekerlekler ve çubuk formlu üst destek çubuğuna sahip taşıtlarda kullanılmıştır. Bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyıl ortaları denilebilir **(Lev. XX/ Çiz. No. 50-51; Res. No. 15-16; Tab. 1/1).**

BOYNDURUK SEMERİ UCU:

Urartu boyunduruk semeri uçlarının (5.1.5) tarihlendirilmesi, eldeki malzemenin az olması nedeniyle çok kolay görülmemektedir. Ancak Merhav, dikdörtgen biçimli boyunduruk semeri uçlarını M.Ö. 9. yüzyıl sonları ile 8. yüzyıl başlarına tarihlendirmiştir.[1] **(Lev. XX/ Çiz. No. 49; Res. No. 14; Tab. 1/1).**

BOYUNDURUK SÜSLEMELERİ:

Yelpaze biçimli boyunduruk süslemelerinden birkaçı (5.1.7) üzerinde tek satırlık çivi yazısında İšpuini (M.Ö. 830-810) adının geçmesi ve Urartu taşıt betimlerinde bu tipin açıkça görülebilmesi tarihlendirme için oldukça önemlidir. Mevcut bilgiler neticesinde bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonlarıdır **(Lev. V-IX/ Çiz. No. 10, 13, 17-24, Lev. XXI/çiz. 52-54; Res. No. 17-19; Tab. 1).**

ÜST DESTEK ÇUBUKLARI:

Elips biçimli üst destek çubuğu (5.1.9.1), Assur krallarından II. Tukulti- Ninurta (M.Ö.890-884) döneminde ilk kez ortaya çıkmıştır[2]. Urartu dönemi betimleme sanatında ise altı parmakla başlayıp sekiz parmakla devam eden tekerleklere sahip taşıtlarda görülmektedir. Bu sebeple bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonları-8. yüzyılın ilk yarısı kabul edilebilir **(Lev. IV/Çiz. No. 9, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII/Çiz. No. 19; Tab. 1a/1).**

Çubuk biçimliler (5.1.9.2), Urartu dönemi betimleme sanatında sekiz parmaklı tekerleklere sahip taşıtlarda mevcuttur. Bu nedenlerden dolayı bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ortaları olasıdır **(Lev. IV-VI/Çiz. No. 7, 10, 13-15, Lev. VIII/ Çiz. No. 20-21, Lev. IX/ Çiz. No. 22-24; Tab. 1a/2).**

KASA/TAŞIT OKU BAĞLANTI ÇUBUĞU:

Çubuk biçimli (5.1.3) bu eleman, Assur krallığında II. Tukulti- Ninurta (M.Ö.890-884) döneminde ilk kez ortaya çıkmıştır.[3] Urartu dönemi betimleme sanatında ise bu tip destek çubuğu altı parmakla başlayıp sekiz parmakla devam eden tekerleklere sahip taşıtlarda görülmektedir. Bu sebeple bu elemanın krallığın erken dönemlerinden geç dönemlerine kadar kullanıldığı söylenebilir **(Lev. V-VIII/ Çiz. No. 10- 21; Tab. 1/1).**

---

[1] Merhav, a.g.m., 1991a, 69, Res. 14.
[2] Çilingiroğlu, *a.g.e.*, 1984, 51.
[3] Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. V/2a., Lev. I/3,Lev. II/1-2, Lev. III/1-2, Lev. IV/1-2.

KASALAR:

Kare tipli (5.1.10.1) kasalar, kemerlerin tarihlendirilişine göre yapılmıştır. Kemerler üzerinde betimlenmiş sahnelerde sekiz parmaklı tekerlekli taşıtlarda bu kasa tipi kullanılmıştır. Kemer üzerindeki bezemeler ve parmak sayısı göz önüne alınarak, kare tipli kasalar için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ortaları kabul edilebilir **(Lev. III/ Çiz. No. 5-6; Tab. 1a/1).**

Dikdörtgen tipli (5.1.10.2) kasalar ise altı parmakla başlayıp sekiz parmakla devam eden tekerlekli taşıtlarda mevcuttur. Dikdörtgen tipli kasaların Urartu krallığının erken dönemlerinden geç dönemlerine kadar kullanıldığı söylenebilir **(Lev. II/ Çiz. No. 2-4, Lev. IV-IX/ Çiz. No. 7-13, 15-24; Tab. 1a/2).**

"D" tipli kasa (5.1.10.3), Urartu taşıtlarında kullanılan ünik örneklerden biridir. Çevre kültürlerde benzeri örnekleri şimdilik bilinmemektedir. Urartu betimleme sanatından, bu tip kasanın sekiz parmaklı tekerleklere sahip taşıtlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kasanın işlenmiş olduğu kemer üzerindeki motif ve figürler ile taşıtın parmak sayısı göz önünde bulundurularak "D" tipli kasalar için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısı verilebilir **(Lev. VI/ Çiz. No. 14, Tab. 1a/3).**

DİNGİL UCU BAŞLIKLARI:

Mantar başlı dingil ucu başlıklarının (5.1.13.1), bilinen en erken yazılı örnekleri Kral II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemine aittir. Yazılı olan örnekden yola çıkılarak bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ikinci çeyreği düşünülebilir **(Lev. XXVII/ Çiz. No. 71-73; Res. No. 36-37; Tab. 1a/1).**

Silindir biçimli dingil ucu başlıklarının (5.1.13.2) bilinen en erken yazılı örnekleri Kral Minua (M.Ö. 810-786) dönemine aittir. Ayrıca bu tip üzerinde tarihleme için önemli veriler olan içi taralı tomurcuk ve püskül dizisi bezemeleri de söz konusudur. Bu nedenlerden dolayı bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonları muhtemeldir **(Lev. XXVIII-XXIX/Çiz. No. 74-81; Res. No. 38-45; Tab. 1a/2).**

DİNGİL ÇİVİLERİ:

Çam kozalağı başlı dingil çivisinin (5.1.14.1), bilinen en erken yazılı örneği İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemine aittir. Eldeki verilerden yola çıkılarak bunlar için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonları verilebilir **(Lev. XXX/Çiz. No. 82; Res. No. 46; Tab. 1a/1).**

Mantar başlı dingil çivilerinin (5.1.14.2), bilinen en erken yazılı örnekleri II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemine aittir. Yazılı örnek göz önünde bulundurularak bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ikinci çeyreği olasıdır **(Lev. XXX-XXXI/ Çiz. No. 83-89; Res. No. 47-52; Tab. 1a/2).**

METAL HALKALAR:

İncelemiş olduğumuz metal dizgin halkalarının (5.1.8.1/5.1.8.2) tamamının satın alma yoluyla müzelere gelmiş olması, üzerlerinde herhangi bir yazıt ya da bezemenin olmayışı bunların tarihlendirilmesini güçleştirmektedir. Yakındoğu'da metal halkalar Persepolis'den

taş bir kabartma[4], Oxus Hazinesine ait altın taşıt modeli[5] ve Assur[6] dönemi kabartmalarında işlenmiş boyunduruklardan bilinmektedir. Yakındoğu'da olduğu gibi Urartu'da da metal halkalar erken dönemlerden geç dönemlere kadar kullanılmış olmalıdır **(Lev. XXII-XXIV/Çiz. No. 55-66; Res. No. 22-31; Tab. 1a/2).**

TEKERLEK:

Arkeolojik buluntuların yanı sıra betimleme sanatından da Urartu taşıtlarında ne tip tekerleklerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Altı parmaklı tekerlekler (5.1.11.1) M.Ö. 9. yüzyıl sonları ile M.Ö. 8. yüzyıl başlarında görülür. Sekiz parmaklı tekerlekler (5.1.11.2) ise M.Ö. 8. yüzyıl ortalarında ortaya çıkar. Ancak sekiz parmaklılarla birlikte altı parmaklı tekerleklerin kullanımı da devam etmiştir **(Lev. XXV/Çiz. No. 67-68; Res. No. 32-33; Tab. 1a/1; Lev. IV/Çiz. No. 9, Lev. VII/Çiz. No. 18, Lev. IX/Çiz. No. 23; Tab. 1a/1; Lev. IV/çiz. 7- 8, Lev. V/Çiz. No. 10-12, Lev. VI/Çiz. No. 13-15, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII/Çiz. No. 19-21; Tab. 1a/2).**

TEKERLEK KELEPÇELERİ:

"U" biçimli tekerlek kelepçeleri (5.1.12), Assur'da III. Tukulti-apil-Ešarra (M.Ö. 745-727) döneminde ortaya çıkmıştır.[7] Urartu betimleme sanatında ise bu tip daha çok sekiz parmaklı tekerleklere sahip taşıtlarda kullanılmıştır. Bu sebeple Urartu'da bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyıl ortaları kabul edilebilir **(Lev. VI-IX/Çiz. No. 13, 17, 20, 24, Lev. XXVI/Çiz. No. 69-70; Res. No. 34-35; Tab. 1a/1).**

7.2. KOŞUM TAKIMLARI

ÇINGIRAKLAR:

Çan tipli çıngırakların (5.2.1), Urartu'da bilinen en erken örnekleri Kral Minua (M.Ö. 810-786) dönemine aittir. Eldeki veriler neticesinde bu tip için en alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonları olabilir **(Lev. XXXVII-XLV/Çiz. No. 100-134).**

GÖĞÜS PLAKALARI:

Göğüs plakalarının (5.2.2.1/5.2.2.2), bilinen en erken yazıtlı örnekleri Kral İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemine aittir. Bunlar için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonları kabul edilebilir **(Lev. XLVI-XLVII/Çiz. No. 135-140; Res. No. 94-99; Tab. 2/1).**

YAKALIKLAR:

Levha tipli yakalıkların (5.2.3) bilinen en erken örnekleri Kral İšpuini (M.Ö.825-810) dönemine aittir. Mevcut verilerden yola çıkılarak bu tip için en alt sınır *(terminus post quem)* olarak M.Ö. 9. yüzyıl sonları verilebilir **(Lev. LI-LII/Çiz. No. 150-158; Res. No. 105-112; Tab. 2/1)**.

[4] Hintz, *a.g.e.*, 1969, Lev. 38/a. 24.
[5] Littauer-Crouwell, *a.g.e.*, 1979, Çiz. 82.
[6] A.y., Çiz. 61; Albenda, *a.g.e.*, 1986, Lev. 49.
[7] Barnett-Falkner, *a.g.e.*, 1962, 10, Lev. 15; Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. III/1-2; Çavuşoğlu , a.g.m., 2004, 71.

GEMLER:

Sabit yanaklıklı gemler (5.2.4.1), Kafkasya ve Assur'dan bilinmektedir. Bu tipe giren ve özellikle yanaklıkları hayvan başlı olanları, Kuzey Kafkasya'da Koban (Osetia) bölgesi[8] (M.Ö. 7.-4. yüzyıllar) kazılarından gelen gemler ve Assur'da Sin-ahhe-riba[9] (M.Ö. 704-681) dönemi kabartmalarında görülmektedir. Yine bu tip içerisine giren ve yanaklık uçları hafif dışa dönük gemlerin benzerleri ise Assur[10], Persepolis[11] (M.Ö. 7. yüzyıl) ve Azerbaycan Dolanlar'da[12]' (M.Ö. 7. yüzyıl) bulunmuştur. Urartu'da ise bu tipin bilinen en erken yazıtlı örnekleri Kral II. Sarduri (M.Ö. 764–734) dönemine aittir. Bundan dolayı bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ikinci çeyreği olasıdır **(Lev. LIII-LVII/Çiz. No. 159-172; Res. No. 113-117; Tab. 2/1).**

Oynar yanaklıklı gemler (5.2.4.2), Boğazköy'de M.Ö. 685-676 yıllarına tarihlendirilen II. tabakada ele geçmiştir.[13] Bu tip gemler, Hasanlu[14] ve Tak Kilise'de[15] de ortaya çıkarılmıştır. Bu merkezlerden ele geçen gemler genellikle M.Ö. 9.-6. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Urartu'da bu tipin bilinen en erken yazıtlı örnekleri Kral Minua (M.Ö. 810-786) dönemine aittir. Bu bilgiler ışığında bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonlarıdır denilebilir **(Lev. LVII-LXVI/Çiz. No. 173-206; Res. No. 118-133; Tab. 2/2).**

Yanaklıksız (kantarma) gemler (5.2.4.3), Hasanlu'da bulunmuş ve bunlar M.Ö. 9.-8. yüzyıllara tarihlendirilmiştir.[16] Persepolis'te[17] bulunmuş böyle bir örnek M.Ö. 800'lere, Babajan'da at mezarında ele geçende M.Ö. 7. yüzyıla verilmiştir.[18] Bu veriler dikkate alınarak bu tip gemlerin Urartu krallığının erken dönemlerinden geç dönemlerine kadar kullanıldığı söylenebilir **(Lev. LXVII/Çiz. No. 207-210; Res. No. 134-136; Tab. 2/3).**

GÖZ SİPERLİKLERİ:

Kürek tipli göz siperliğinin (5.2.6.1), Urartu krallığında bilinen en erken yazılı örnekleri Kral Minua (M.Ö. 810-786) dönemine aittir. Yazılı örneklerden yola çıkılarak bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonları kabul edilebilir **(Lev. LXXXII-LXXXVIII/Çiz. No. 272-290; Res. No. 180-195; Tab. 2a/1).**

"T" tipli göz siperliklerinin (5.2.6.2), bilinen en erken yazılı örnekleri Kral II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemine aittir. Bu sebeple Urartu'da bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ikinci çeyreğidir **(Lev. LXXXVIII-XCI/Çiz. No. 291-306; Res. No. 196-203; Tab. 2a/2).**

ALINLIKLAR:

Yelpaze tipli alınlıkların bir kısmı (5.2.7.1), üzerinde tek satırlık çivi yazısı olan İšpuini (M.Ö. 825-810) adının geçmesi ve üzerindeki püskül dizisi bezemelerinden yola

---

[8] Krupnov, *a.g.e*., 1960, 136, 137 arasındaki tablo, 436, Lev. 14/5-6, Şekil. 32/b.
[9] Hrouda, *a.g.e*., 1965, 98.
[10] Potratz, a.g.m., 1941, Şek. 34.
[11] Nagel, *a.g.e*., 1963, Lev. 79.
[12] Azarpay, *a.g.e*., 1968, 42.
[13] Boehmer, *a.g.e.*, 1972, 162, Şek. 1694.
[14] Ghirsmann, a.g.e., 1964, 279, 280, res. 339.
[15] Schaeffer, *a.g.e*, 1948, 274.
[16] Ghirsmann, *a.g.e.*, 1964, 417.
[17] Nagel, *a.g.e.*, 1963, Lev. 79.
[18] Goff, a.g.m., 1969, Res. 7/5.

çıkılarak alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyılın sonları denilebilir **(Lev. XCII-XCIII/ Çiz. No. 307-311; Res. No. 204-208; Tab. 2a/1).**

"T" tipli alınlıkların (5.2.7.2), Urartu'da bilinen en erken örnekleri Kral Minua (M.Ö. 810-786) dönemine aittir. Ayrıca bu tip üzerinde görülen tomurcuk, püskül dizleri ve hayat ağacı motifleri tarihlendirme için oldukça önemlidir. Bu sebeple bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyılın sonları ileri sürülebilir **(Lev. XCIII-XCIV/Çiz. No. 312-317; Res. No. 209-214; Tab. 2a/2).**

Merkezi kabartma bantlı alınlıklar Seidl[19] tarafından M.Ö. 9. yüzyıl sonları ile 8. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir **(Lev. XCIV-XCV/Çiz. No. 318-320; Res. No. 215-216; Tab. 2a/3).**

ALINBANDLARI:

Levha tipli alınbandlarında (5.2.8) görülen süvari betimlemeleri I. Argišti (M.Ö. 786-764) ve II Sarduri (M.Ö.764-734) dönemi süvari betimlemelerinin özelliklerini taşımaktadırlar. Bu sebeple Urartu'da bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ortaları kabul edilebilir **(Lev. XCV/Çiz. No. 321-322; Res. No. 217-218; Tab. 2a/1).**

DİSKLER:

Disklerin (5.1.15/5.2.5.1-4), bilinen en erken örnekleri Kral İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemine aittir. Eldeki veriler göz önünde bulundurularak bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonları verilebilir **(Lev. LXVIII-LXXXI/Çiz. No. 211-271).**

SORGUÇLAR:

Hilal tipli sorguçlar (5.2.9.1), Assur görsel sanatları[20], Tell Halaf[21] yerleşimlerden bilinen kabartmalarda görülmektedir. Urartu'da ise bu tip üzerinde görülen bezemeler ve betimleme sanatı ışığında tarihlendirilebilmektedir. Betimleme sanatında bu tip sorguç hem altı hem de sekiz parmaklı taşıtları çeken hayvanlarda kullanılmıştır. Bu sebeple bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başıdır denilebilir **(Lev. IV/Çiz. No. 9, Lev. VII/Çiz. No. 18, Lev. VIII/Çiz. No. 20, Lev. XCVI/Çiz. No. 323; Res. No. 219; Tab. 2a/1).**

Süpürge (5.2.9.2), tomurcuk (5.2.9.3) ve palmet (5.2.9.4) tipli sorguçlar, Urartu krallığında sekiz parmaklı ve çubuk formlu üst destek çubuğuna sahip taşıtları çeken hayvanlarda kullanılmıştır. Bu bilgiler ışığın'da bu tipler için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 8. yüzyılın ortaları muhtemeldir **(Lev. V/Çiz. No. 11-12; Tab. 2a/2).**

OMUZ SÜSLEMELERİ/PENDANT:

Üç parça formlu omuz süslemeleri (5.2.10), Assur görsel sanatları[22], Sakçagözü[23] ve Ziwiye[24]'den ele geçmiş olan demirçağ dönemi kabartmalarından ve buluntu olarak

[19] Seidl, a.g.m., 1991, 88, 89.
[20] Madhloom, *a.g.e.*, 1970 Lev. VII/8.
[21] A.y., Lev. XV/3.
[22] A.y., 1970, Lev. II/1.
[23] A.y., Lev. XIII/2.
[24] A.y., Lev. XV/2-3.

Kıbrıs[25]'dan bilinmektedir. Bu tip omuz süslemeleri üzerindeki püskül dizisi bezemeleri de ve karışık yaratık figürleri tarihlendirme için oldukça önemlidir. Bu nedenle Urartu'da bu tip için alt sınır *(terminus post quem)* M.Ö. 9. yüzyılın sonları ile M.Ö. 8. yüzyılın başları verilebilir **(Lev.XCVI-XCVII/Çiz.No.324-328;Res.No.220-224;Tab.2a/1).**

[25] Crouwell, a.g.m., 1987, Çiz. 2/3.

8. GENEL DEĞERLENDİRME

8.1. Malzeme ve Teknikler

Urartulu ustaların farklı madenleri işledikleri ele geçen arkeolojik bulgulardan bilinmektedir. İncelemiş olduğumuz eserler çoğunlukla bronz ile demirden ve nadiren de gümüşten yapılmıştır. Taşıt aksamları ve koşum takımlarında bronz alaşımının daha çok tercih edilmesinin sebebi bu madenin işlenmesinin, şekillendirilmesinin ve üzerine yazı yazılmasının daha kolay olmasındandır. Ancak demirin de sağlamlığının daha fazla olduğu bilinmektedir. İncelediğimiz malzemeler genellikle tek tip madenden üretilmiştir. İstisnai olarak çıngıraklar, birkaç gem ve bazı dingil çivilerinde bronzla birlikte demir madeni de kullanılmıştır. Çevre kültürlerde madenden yapılmış taşıt aksamları ve koşum takımlarına Zincirli[1], Hasanlu[2], Babajan[3], Marlık[4], Salamis[5] ve Megiddo[6] gibi merkezlerde rastlanmıştır. Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde Urartu krallığının çevre bölge kültürlerine nazaran diğer birçok eserde olduğu gibi taşıt aksamları ve koşum takımlarında da metali yoğun olarak kullandığı tespit edilmiştir.

Urartu tekerlekli taşıtlarının orjinalleri ele geçmese de Urartu görsel sanatları ile çağdaşı uygarlıklar ve günümüz atlı taşıtları göz önünde bulundurularak kasa, tekerlek, boyunduruk, taşıt oku, üst destek çubukları, kasa/taşıt oku bağlantı çubuğu gibi eserlerde ahşabın kullanıldığı söylenebilir. Keza Kish ve Susa gömülerinde ahşap yapımı dingil çivilerinin varlığı bilinmektedir.[7] Dingil çivileri, alınlık, göz siperliği, disk, omuz süsü/pendant gibi eserlerde her ne kadar örnekleri bilinmese de yapılan karşılaştırmalar ve etnografik çalışmalar neticesinde bu eserlerde metalin yanında deri ya da dokumanın kullanılmış olabileceği kanısındayız.

Urartu görsel sanatlarında tasvir edilmiş taşıtların özellikle kasa, taşıt oku ve üst destek çubuklarının süslü olduğu görülmektedir. Görsel sanatlar ve Urartu toplumunun dokumayı bildiği de göz önünde bulundurularak bunların süslemeli kumaş ya da deriyle kaplandığı söylenebilir. Ayrıca bu tarz süslemeli taşıt aksamları kumaş ya da deriyle kaplandıktan sonra metal ya da deriden objeler kumaş ve deriye sonradan aplike edilmiş de olabilirler. Bu tür süslemeli elemanların benzerlerine Assur[8], Geç Hitit[9] ve Kuzey Suriye[10] kabartmalarında tasvir edilmiş taşıtlarda rastlamak mümkündür.

Bugüne kadar yapılmış kazılarından çok sayıda metal taşıt aksamı ve koşum takımı elemanları ele geçmiştir. Ancak ahşaptan üretilenler ne yazık ki günümüze ulaşmamıştır.

---

[1]Bronz yapımı göz siperliği 13 cm. uzunluğunda (bkz., R. Ghirsmann, "Notes Iraniennes XIV: Deux Oeilleres en Bronze des Rois d'Urartu , *Artibus Asiae 27*, 1964, Res. 5);

[2] Bronz gem (bkz., Ghirsmann, a.g.m., 1964, 279, 280, 417; Schauensee, a.g.m., 1989, 43)

[3] Demir gem (bkz., Goff, a.g.m., 1969, Res. 7/5)

[4]Bronz diskler (bkz., Negahban, *a.g.e*., 1996, Lev. 129: 891).

[5]Bronz yapımı göğüs plakası (bkz., Karageorghis, *a.g.e*., 1973, 197, Lev. 275).

[6]Bronz yapımı göz siperliği 15. 5 cm. uzunluğundadır (Detayalı bilgi için bkz., Veli Sevin, "Assur ve Urartu At-Koşum Takımları Üzerine Bir Not", *AnAr VI*, İstanbul, 1978,113, dipnot 6).

[7] Parrot, a.g.m., 1970, Lev. XIV:3; Littauer-Crouwell, a.g.m., 2002b, 267, Res. 5 (Susa 0.0045 m ölçülerinde).

[8] Nimrud'dan kabartma ve bronz kase (bkz. Madhloom, *a.g.e*., 1970, Lev. III/1-2, Lev. V/4), Kuyunjik'den kabartma (bkz. Madhloom, *a.g.e*., 1970, Lev. VI/3).

[9] Karkamış'dan kabartma (bkz., Madhloom, *a.g.e*., 1970, Lev. XIV/4).

[10]Til Barsip'den kabartma (bkz., Madhloom, *a.g.e*., 1970, Lev. VII/2, Lev. XII/1), Tell Tayinat'dan kabartma (bkz. Madhloom, *a.g.e*., 1970, Lev. XV/1), Ziwiye'den fildişi üzerinde (bkz., Madhloom, *a.g.e*., 1970, Lev. XV/3-4).

Metal eserlerin yapım teknikleri hakkında veriler bulunurken, ahşap eserlerin yapım tekniği konusunda sınırlı bilgi mevcuttur. İncelemiş olduğumuz metal eserlerde genellikle döküm ve dövme teknikleri kullanılmıştır. Eserlerimizde içi boş ve içi dolu olmak üzere iki tür teknik kullanılmıştır. Ele aldığımız malzemeler genellikle tek tip teknikte yapılmıştır. İstisnai olarak taşıt ok ucu başlıkları ve dingil ucu başlıklarında dövme ve döküm tekniklerinin her ikiside birlikte kullanılmıştır. Metal eserler üzerinde görülen bezemelerde kabartma/çökertme, kazıma ve ajur/delik işi teknikleri uygulanmıştır. Bazı eserler üzerindeki bezemelerde iki teknik bir arada kullanılmıştır. Ahşap eserlerden özellikle taşıtlara ait boyunduruk, kasa, üst destek çubuğu, taşıt oku gibi elemanların şimdilik taş/kaya üzerine açılmış kalıplarda şekil verildiği iddia edilmiştir. Çağdaşı uygarlıklar, betimleme sanatı ve günümüz atlı taşıtlarından yola çıkılarak Urartu taşıtların da kullanılan eserlerin birbirine monte edilmesinde perçin çivileri, ham deri, deri kuşaklar, metal halkalar, ince küçük boyutlu ahşap kazıklar, kumaş veya deriye aplike etme ve ince metal tellerle sağlandığı kanısındayız.

Bütün bu veriler ışığında, Urartu taşıtlarının sadece bir usta elinden çıkmadığı, marangozcu, metalci, dokumacı ve derici gibi zanaatçıların ortak ürünü olduğunu söyleyebiliriz.

8.2. Urartu Taşıtları

Tez çalışmamızda tasvirli eserler (kabartmalar, duvar resimleri, çeşitli metal yapımı kemer, sadak, miğfer vs.) üzerinde görülen taşıt tasvirlerinden ve arkeolojik bulgulardan yola çıkılarak Urartu Krallığı'nda şimdilik dört ve iki tekerlekliler olmak üzere iki tip taşıt olduğu tespit edilmiştir.

İncelemiş olduğumuz Urartu taşıtları ebatlarına göre ikiye ayrılır. Mekanlarda ısıtma (mangal) amaçlı olarak kullanılan dört tekerlekli bronz modeller ile Toprakkale mühürü üzerinde betimlenmiş hayat ağacının taşındığı dört tekerli taşıtın insan tarafından çekildiği göz önüne alınarak bunların küçük ebatlı oldukları söylenebilir. İki tekerlekli savaş/av ve yük taşıtları ise yine taşıtlara koşulan hayvanlar ve kasalarda görülen insanlardan yola çıkılarak büyük boyutlu oldukları önerilebilir.

Dört tekerlekli taşıtlar genellikle dikdörtgen planlı olup yan panelleri oldukça alçaktır. Bu taşıt tipinde çoğunlukla altı parmaklı tekerlekler ve tek merkezli taşıt oku kullanılmıştır **(Lev. II/Çiz. No. 2-4).** Benzerleri Assur betimlemelerinden[11] ve yazılı kaynaklarından[12] da bilinmektedir.

İki tekerlekli Urartu taşıtları, yük **(Lev. III/Çiz. No. 5-6)** ve savaş/av taşıtları **(Lev. IV-IX/Çiz. No. 7-24)** olmak üzere sınıflandırılmıştır. Yük taşıtlarının kare kasalarının yan panelleri oldukça yüksek, üstü bir çadır ile kapatılmış ve çeşitli geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiştir. Bu tip taşıtlarda sekiz parmaklı tekerlekler ve tek merkezli taşıt okları kullanılmıştır. Benzerlerine Pers etkili mezar stellerinde[13], Transkafkasya'da[14] ele geçmiş kabartmalar ve duvar süslemelerinde, Kıbrıs'dan[15] terracotta modellerde ve Atina'dan M.Ö. 400'lere ait kırmızı figürlü bir kap[16] üzerindeki betimlemede rastlanmaktadır. Taşıt, biçim ve

[11] Riemschneider, *a.g.e*., Lev. 26; Albenda, *a.g.e*., 1986, Lev. 132.
[12] Veli Sevin, *Yeni Assur Mimarlığı* I, Ankara, 1991, 48.
[13] Ateşlier, *a.g.m*., 2002, Lev. 35-38.
[14] Littauer, a.g.m., 2002d, 116, Res. 20, 21.
[15] Crouwell, a.g.m., 2002, 213, Res. 1/SM1-SM4-TM19.
[16] A.y., 213, Res. 2/2.

stil olarak sözü edilen çevre kültür örnekleriyle benzerlikler arz etmektedir. Çevre kültürlerle eşdeğerlikler olsa da, yük taşıtlarında görülen süslemeler ve bazı teçhizatlar Urartu'nun bu taşıt tipinde kendine özgü bir tasarımı olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda iki tekerleklilerin bir alt tipi olan savaş/av taşıtlarında bir ayrıma gidilememiştir. Çünkü hem savaş hem de avda kullanılan taşıtlar genellikle aynı özellikleri sergilemektedir. Bu sebeple bu tarz taşıtların gerekli durumlarda hem av hem de savaşta kullanıldığı kanısındayız. Bunlar, yan panelleri yüksek, genellikle dikdörtgen, nadiren de "D" şekilli kasalara sahiptirler. Kasalar genellikle bezemesizdir. Ancak zaman zaman çeşitli bitkisel ve geometrik motiflerle de dekore edilmiştir. Bazı taşıt tasvirlerinde kasaların arka ya da yan panellerinin üst kısımlarında tutamaklar söz konusudur. Muhtemelen metal, ahşap ya da hasır yapımı olan bu tutamaklar kasada bulunan kişinin sarsıntılara karşı tutunabilmesi için yapılmıştır. Urartu görsel sanatlarında tutamaklar krali tören taşıtlarında görülmektedir. Betimlemelerden taşıt kasalarının arka tarafındaki panele bir kalkanın asıldığıda görülebilmektedir. Kalkanın kasanın arka tarafına yerleştirilmesinin güç göstergesi ya da savaşçının gerekli durumlarda kullanabilmesi amacı taşıdığı kanısındayız **(Lev. IV-IX/Çiz. No. 7-24, Lev. X/Çiz. No. 25)**. Bunların yanı sıra tek örnek olan Çavuştepe plakası Urartu'da arkası açık kasalı taşıtların da kullanıldığının en güzel kanıtıdır **(Lev. VIII/ Çiz. No. 19, Lev. X/Çiz. No. 26).**

Savaş/av taşıtlarında kullanılan tekerlekler hafif, küçük ya da orta boyutlu altı **(Lev. IV/Çiz. 9, Lev. VII/Çiz. No. 18, Lev. IX/Çiz. No. 23)** veya sekiz parmaklıdır **(Lev. IV/Çiz. No. 7-8, Lev. V/Çiz. No. 10-12, Lev. VI/Çiz. No. 13-15, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII/Çiz. No. 19-21, Lev. IX/Çiz. No. 22, 24).** Bu araçlarda genellikle tek merkezli taşıt okları kullanılmıştır **(Lev. IV/Çiz. No. 7-8, Lev. V-IX/Çiz. No. 10-23)**. Ancak zaman zaman "Y" formlu **(Lev. IV/Çiz. No. 9)** ya da iki merkezli **(Lev. IX/Çiz. No. 24)** örnekler de görülmektedir. Tek merkezli taşıt oklarının daha çok tercih edilir olmasının sebebi, olasılıkla ani manevralarda hayvanlar ve taşıt arasında dengeyi daha iyi sağlıyor olmasıdır.

Urartu savaş/av taşıtlarının benzerlerine Assur[17], Geç Hitit[18] ve Kuzey Suriye[19] kent devletlerine ait kabartma ya da duvar resimlerinde rastlamak mümkündür. Kuzey Suriye kabartmalarında görülen savaş/av taşıtlarının Mitanni kültüründen etkilendiği bilinmektedir. Mitanni kültüründe taşıtlar küçük ve hafif olarak yapılmışlardır. Kargamış, Zincirli ve Sakçagözü yerleşmelerinde ele geçen kabartmalarda betimlenmiş taşıtların küçük, hafif ve dörtgen kasalı olmaları gibi özellikler Urartu savaş/av taşıtlarında da söz konusudur. Çilingiroğlu, *"M.Ö. II. binin ikinci yarısından itibaren Kuzey Suriye'de görülen bu özelliklerin Urartu'ya bu yöreden aktarılmış olabileceğini*"[20] belirtir. Nitekim Çilingiroğlu, Kuzey Suriye etkilerinin sadece bunlarla sınırlı olmadığını, altı parmaklı tekerlek, elips şekilli okun da Urartu'ya Kuzey Suriye'den geldiğini belirtmiştir.[21] Ancak Urartu krallığı almış olduğu bu özelliklere başka yenilikler de eklemiştir. Örneğin bazı Urartu taşıtlarının kasalarının gerisinde kullanılan mızraklar Kuzey Suriye mızraklarından farklı olarak flamalıdır. Mızrak üzerinde flama kullanımı çevre kültürler içerisinde şimdilik Urartu ve Assur'a özgü görünmektedir. Flama kullanımı olasılıkla güç ve moral göstergesi veya savaşa giden üst düzey komutan ya da krala ait taşıtın savaş meydanında rahat ayırt edilebilmesi

[17]Madhloom, a.g.e., 1970, Lev. 1/1-4, Lev. II/1-2, Lev. III/1-2, Lev. IV/1-2, Lev. V/1-4, Lev. VI, 1-4, Lev. VII/1-2, Lev. XIII/1.
[18] A.y., Lev. VI/5 (Malatya), Lev. XIII/2 (Sakçagözü), Lev. XIV/4, 5 (Karkamış).
[19] A.y., Lev. XII/1-2 (Till Barsip), Lev. XIV/1 (Zincirli), Lev. XIV/3, 6 (Tell Halaf), Lev. XV/1 (Tell Tayinat), Lev. XV/3-4 (Ziwiye).
[20] Altan Çilingiroğlu, *Urartu ve Kuzey Suriye Siyasal ve Kültürel İlişkiler*, 1984, 58, 59.
[21] A.y., 59.

içindir. Kuzey Suriye taşıtlarının kasalarında Urartu'da olduğu gibi genellikle iki kişi bulunmaktadır. Bu durum her iki bölgedeki taşıtların küçük ve hafif oluşlarından kaynaklanmış olmalıdır. Bunların yanı sıra bazı araştırmacılar tarafından çeşitli Urartu buluntuları üzerinde tasvir edilen savaş taşıtları motifinin, Urartu krallığının yayılma dönemi içinde yoğunluk kazanmasının bir rastlantı olmadığı, özellikle Minua devriyle başlayan batı ve doğu seferleri sayesinde savaş taşıtlarının öneminin artmış olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Kuzey Suriye'de varlığı bilinen savaş araçlarının Urartulu komutan ve yöneticiler tarafından yakından tanındığı ve kullanıldığı da önerilmiş ve bu konuda en iyi örnek olarak da Zincirli'de bulunan savaş taşıtı sahnesi verilmiştir.[22]

Urartu sanatının pek çok yönden Assur'un etkisinde kaldığı bilinmektedir. Bu durumu savaş/av taşıtlarında da görmek mümkündür. Bazı Urartu taşıt kasalarının üst kenarları önde ve arkada bir bombe yapar. Bu yaygın bir Assur özelliğidir. Bu özelliğin Assur'dan Urartu'ya geçtiği önerilmiştir.[23] M.Ö. 8. yüzyılın sonlarına doğru ve M.Ö. 7. yüzyılda Urartu savaş/av taşıtlarının tekerlekleriyle birlikte kasaları da büyür ve kasalarda üç kişi bulunur.[24] Urartu taşıtlarındaki bu gelişim Assur taşıtlarıyla paralellik göstermektedir.

Mühürler üzerinde betimlenmiş dört tekerlekli taşıtların **(Lev. II/Çiz. No. 3-4)** Urartuların dinsel yaşantılarında cenaze ya da kutsal hayat ağacını taşımada, askeri amaçlı seferlerde ele geçen ganimetlerin sevkiyatında ve günlük hayatlarında maden, ahşap, tarım ürünleri ve büyük boyutlu materyallerin taşınmasında kullanıldığı düşüncesindeyiz. Dört tekerlekli bronz modeller **(Lev. II/Çiz. No. 2)** ise Assur örnekleri göz önüne alındığında ısıtma amaçlı (mangal) ya da mekân içerisinde malzeme taşımada kullanılmış olmalıdır.

Anzaf Kalesi'nden ele geçmiş küçük ebatlı iki bronz taşıt tekerleği söz konusudur. Elde her ne kadar veri olmasa da sayılarından yola çıkılarak bunların iki tekerlekli taşıtlara ait olduğunu önerebiliriz. Nitekim Yeni Assur Krallığı'na ait bazı kabartmalarda hadımağaları tarafından çekilen ve üzerinde krali tahtın ya da kralın taşındığı iki tekerlekli taşıtlar söz konusudur.[25] Elde her ne kadar veri olmasa da Anzaf'dan ele geçmiş tekerleklerinde böyle bir işleve sahip taşıtlarda kullanılmış olması muhtemeldir.

İki tekerlekli taşıtlardan yük taşıtları insan ya da malzeme taşınmasında kullanılmış olmalıdır. Sadberk Hanım Müzesi **(Lev. III/Çiz. No. 5)** ve İsrail Müzesi'nde **(Lev. III/Çiz. No. 6)** sergilenen kemer parçaları üzerinde betimlenmiş taşıt tasvirlerinin üstünün kapalı olması, kasalarının oldukça süslü benzenmesi, sürücünün taşıtın kontrolünü kasadan değilde hayvanların yanında ilerleyerek yapması ve taşıtı çeken boğaların üzerinde süslemeli örtülerin olması, bu araçların önemli üst düzey kadın/erkeklerin veya hediye olabilecek malzemenin taşındığını gösterir niteliktedir.

Farklı eserler üzerinde savaş sahnelerinde işlenmiş iki tekerklekli taşıtlar da söz konusudur. Bu taşıtlar üzerindeki teçhizatlar, kasadaki kişilerin giysileri, ellerinde bulunan silahlar, koşum hayvanlarının altındaki yaralı düşman askerleri ve taşıtın bulunduğu sahne bunların savaş amaçlı kullanıldığının güzel kanıtlarıdır.[26] Görsel sanatların yanında Urartu yazıtlarında da şimdilik sadece savaş taşıtlarının sümeogram olarak ismi, ordudaki sayısal

[22] A.y. 54.
[23] A.y., 59.
[24] S. Salvatori, "Notes on the Chronology of Some Urartian Artifacts", *East and West 26/1-2,* 1976, 89, Fig. 20; Özgen, a.g.m., 1983, 118; Çavuşoğlu, a.g.m., 2004, 71.
[25] Sevin, *a.g.e.*, 2010, 125, Res. 149, 153, Res. 179.
[26] Detaylı bilgi için bkz. Kellner, *a.g.e.,* 1991, Çavuşoğlu, *a.g.e.,* 2000, Seidl, *a.g.e.*, 2004.

değerleri ve ganimet olarak ülkeye getirilişlerinin bahsi geçmektedir. Dolayısıyla bu arkeolojik veriler genişleme politikası güden Urartu ordusunda atlı birlikler ve piyadelerin yanında savaş taşıtlarının ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bunların benzerlerine Assur[27], Geç Hitit[28], Kuzey Suriye[29] ve Pers[30] dönemi kabartmalarında rastlanmaktadır.

Çalışmamızda Urartu tasvir sanatı ve yazılı kaynaklarında daha çok iki tekerlekli ve atların koşulduğu savaş taşıtlarına yer verildiği bilinmektedir. Güçlü merkezi bir devletin varlığı ve genişleme politikası göz önüne alındığında Urartular için savaş taşıtlarının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıca atlı, iki tekerlekli savaş taşıtlarının güç göstergesi olarak önemli olduğu ve bu nedenle ön planda tutulduğu da söylenebilir.

Yazılı kaynaklarda her ne kadar bahsi geçmese de, görsel sanatlardan savaş taşıtlarının aynı zamanda av sahnelerinde de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu tip taşıtların av sahnelerinde kullanıldığını avlanan yaralı boğa ya da aslan figürleri göstermektedir. Bu taşıtlar av ve savaşda kullanılmasının yanında tören geçidi alaylarında da görülmektedir. Ancak tören geçidi alaylarında kullanılan taşıtlar daha süslü yapılmıştır **(Lev. IV/Çiz. No. 7, Lev. V/Çiz. No. 10, 12, Lev. VI/Çiz. No. 13, Lev. VII/Çiz. No. 17, Lev. VIII-IX/Çiz. No. 19-21)**. Bunların benzerlerine yukarıda geçen çağdaşı uygarlıkların kabartmalarında rastlanmaktadır.

Güçlü bir merkezi devletin varlığı, düzenli bir ulaşım ağı ile yakından ilgilidir. Ancak Urartu devletinin kurulduğu coğrafi alanda bu sistemi kurmak hiç de kolay değildi. Çünkü ülke birbirinden yüksek dağ sıralarıyla ayrılmış ve özellikle kış aylarında aralarındaki bağlantının tümüyle koptuğu bir bölgedir. Bu nedenle Urartu kralları, güçlü bir idari sistemin en vazgeçilmez öğesi olan bölgelerarası ulaşımı sağlamak üzere büyük bir çaba harcamış olmalıydı. Nitekim inşa edilen karayolları bunların güzel örnekleridir.[31] Dolayısıyla bu yollar bölgenin ekonomik ve kültürel yönden gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Karayollarının yapılmasıyla Urartu merkezleri arasında ulaşım ve haberleşme sağlanmış, bölgelerarası ticaret sürdürülmüş, savaş ganimetleri ve hammaddelerin taşınması işi daha da kolaylaşmış ve hızlanmış olmalıdır. Urartu krallığında inşa edilmiş olan karayolları taşıtların da önemini vurgular niteliktedir. Nitekim Urartular iç ve dış güvenliğin sağlanmasında da bu yollardan yararlanmış olmalıydılar.

Pratik ve hızlı hareket ettiklerinden dolayı atlar, genellikle av ve savaş taşıtlarında kullanılmışlardır **(Lev. IV-IX/Çiz. No. 7-24)**. Görsel sanatlardan taşıtlara genellikle iki, zaman zaman da bir at koşulduğu görülmektedir. Keza taşıt çekme işleminde üçlü ve dörtlü at da kullanılmış olmalıdır. Ancak profilden işlenmiş betimlemelerden bunu anlamak oldukça zordur, bu da eserdeki alan darlığından dolayı sanatçının detaylara inmemesinden kaynaklanmış olmalıdır. Dizgin sayısı dikkate alındığında taşıtları çekmede iki, üç ya da dört at kullanılmış olabileceği söylenebilir. M.Ö. 8. yüzyıl sonları ve 7. yüzyıla ait Arinberd sarayı duvarında betimlenmiş taşıtın tek bir at tarafından çekildiği görülmektedir. Bu özellikte Kuzey Suriye etkisi olabilir. Ayrıca atların kuyruklarının bir ip ya da kurdele ile bağlanması zafer göstergesinin yanın da bunların krala bağlı özel birliklere ait atlar olabileceğini akla getirmektedir. Taşıt çekmede atın yoğun kullanımı yukarıda belirtilen Urartu çağdaş uygarlıklardan da bilinmektedir.

---

[27] Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. I/1-4, Lev. II/1-2, Lev. III/1-3, Lev. IV/1-2, Lev. V/1-2, Lev. VI/1-5, Lev. VII/1-2, Lev. XIII/1.
[28] A.y., Lev. XIII/2 (Sakçagözü), Lev. XIV/1 (Zincirli), Lev. XIV/4-5 (Karkamış).
[29] A.y., Lev. XIV/6 (Tell Halaf), Lev. XV/1 (Tell Tayanat), Lev. XV/3-4 (Ziwiye).
[30] Walser, *a.g.e.*, 1966, Lev. 85.
[31] Sevin, a.g.m., 1988, 48; Belli, a.g.m., 2000b, 409-413.

Araştırmamızda atın yanı sıra boğaların da hem dört **(Lev. II/Çiz. No. 3)** hem de iki tekerlekli taşıtları **(Lev. III/Çiz. No. 5-6)** çekmede kullanılmış olduğu anlaşılmıştır. Eldeki veriler şimdilik boğaların daha çok insan ya da malzeme taşıyan, ağır hareket eden taşıtlarda koşum hayvanı olarak kullanıldığını göstermektedir. Aynı dönemin Assur[32] krallığı kabartmalarında esirlerin taşındığı taşıtlarda koşum hayvanı olarak boğaların kullanıldığı bilinmektedir.

Çalışma sırasında yapmış olduğumuz incelemeler ve deneme çalışmaları neticesinde taşıt çekmede insan gücünden de (özellikle erkek) faydalanmış olabileceği tartışılmıştır. Keza Urartu krallarının yapmış oldukları seferlerde çok sayıda erkek esir getirdikleri, bunların bir kısmını orduya aldıkları, geri kalanların ise inşaat gibi ağır işlerde kullandıkları bilinmektedir.[33] Elde her ne kadar veri bulunmasa da Assur krallığında olduğu gibi,, köle erkeklerin işgücünden taşıt çekmede de yararlanıldığını önerebiliriz. Toprakkale'de ele geçen bronz taşıt modelinin küçük boyutlu olması ve özellikle önündeki tutamak göz önünde bulundurulduğunda bunun bir hayvandan çok insan tarafından çekildiği kanısındayız **(Lev. II/Çiz. No. 2)**. Çağdaşı Assur yazıtlarında bu tip taşıtların bahsi geçmekte ve yazıtta bu taşıtla bir erkek uşağın ilgilendiğine dair bilgi verilmektedir.[34] Toprakkale mührü üzerindeki sahnede betimlenmiş taşıt incelendiğinde, taşıt oku önündeki nesne, taşıtın gerisinde bulunan insan figürüyle karşılaştırılmış ve aralarında hem biçim hem de boyut olarak benzerlik olduğu tespit edilmiştir **(Lev. II/Çiz. No. 4)**. Bu sebeple bu tip taşıtı çekmede de insanın kullanıldığını ifade edebiliriz.

Yazılı kaynaklardan Urartu'da ^{LÚ}***ma-ri*** diye bir arabacı sınıfının olduğunu öğrenmekteyiz. Yine yazılı dökümanlardan bu sınıfın kendi içinde ^{LÚ}*tar-da-áš-hi* ve ^{LÚ}*ki-ri-ni* gibi alt katagorilere ayrıldığını ve Urartu saray hiyerarşisi içinde en önde yer aldığını anlamaktayız. Ayrıca bullalar üzerinde geçen at, at için arpa ibareleri Urartularda at ve at bakımının önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bunun yanında ordu unsurları sayılırken taşıtlardan ve atlardan bahsedilmesi, ganimet listelerine girmesi Urartu'da taşıtın çok önemli olduğunu göstermektedir.

8.3.Tipoloji

Urartu betimleme sanatında işlenmiş olan taşıtlar çok küçük boyutlu olduklarından bazı yerlerde ustalar detaylara inememiştir. Bu sebeplerle, bugüne kadar bu konuda yapılmış çalışmalarda taşıtlara ve koşum hayvanlarına ait bazı malzemelerin kullanım yerleri konusuna netlik getirilememiştir. Araştırmamızda eserlerin kendi içerisinde tipolojisi yapılarak bu eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

Kemer, miğfer, sadak gibi eserler üzerinde işlenmiş tasvirlerden, Urartu taşıtlarında genellikle dikdörtgen nadiren de yatay "D" ve kare şekilli kasaların kullanıldığı

---

[32] Olmstead, *a.g.e*., 1951, 179, Çiz. 82; Barnett-Falkner, *a.g.e*., 1962, Lev. V, VI.

[33] Urartu Krallığının inşaat faaliyetlerinde ihtiyaç duyduğu işgücünü, toplu nüfus aktarımlarıyla karşılamaya çalıştığını yazılı kaynaklardan bilmekteyiz. II. Rusa'nın Ayanis Kalesi Tapınak Yazıtında "……..Argişti oğlu Rusa der ki: Lulu ülkelerinden (düşman, barbar) Assur, Targuni, Etiuni, Tablani, Qainaru, Hate, Muşki, Şiluquni ülkelerinden kadın, erkek, büyükbaş hayvan, aktardım (getirttim). Bu kaleyi ve yerleşimleri insanlar (zanaatçılar? açıkça nakledilenler) sayesinde? inşa ettim….." ibaresinden kalenin inşasında görev alan insanların adı geçen ülkelerden getirildiği anlaşılmaktadır (bkz. Mirjo Salvini, "The Inscriptions of Ayanis (Rusahinili Eiduru=Kai) Cuneiform and Hieroglyphic.", *Ayanis I. Ten Years' Excavations at Rusahinili Eiduri-kai 1989-1998*, edited by A. Çilingiroğlu and M. Salvini, 251-22, Roma 2001, 260).

[34] Sevin, *a.g.*e., 1991, 48.

anlaşılmaktadır. Dikdörtgen tipli kasaların (5.1.10.2) benzerlerini Assur[35], Kuzey Suriye[36] ve Geç Hitit[37] dönemi kabartmalarında görmek mümkündür. Kare tipli (5.1.10.1) kasaların benzerleri M.Ö. II. binde Kafkasya'da kayalara yapılmış betimlemelerde[38], Elmalı Karaburun II Tümülüsü mezar odasının güney duvarındaki taşıt betimlemelerinde[39] ve Daskyleion Satraplık bölgesinde bulunan Pers etkili mezar stellerinden[40] bilinmektedir. Ancak "D" formlu kasa (5.1.10.3) Yakındoğu uygarlıkları arasında şimdilik Urartu'ya özgü gibi görülmektedir.

Taşıtlarda çoğunlukla tek, nadiren de olsa iki merkezli ya da "Y" tipli taşıt okları kullanılmıştır. Tek merkezli taşıt okunun benzerleri (5.1.1.1), Assur[41], Geç Hitit[42] ve Kuzey Suriye[43] dönemi kabartmalarında; iki merkezli (5.1.1.3) ise, Kıbrıs/Salamis[44] ve Pers dönemi Oxus Hazinesi'ne ait iki altın taşıt modelinden[45] bilinmektedir. Yapmış olduğumuz restitüsyon çalışmalarında üst destek çubuğunun taşıt okuna bağlandığı bölümde kuş (5.1.2.4), mantar başlı (5.1.2.2) objelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu objelerin konumlarından dolayı taşıt ok ucunda kullanılmış başlıklar olduğu düşüncesindeyiz. Betimlemelerde her ne kadar görülmese de kazılarda ele geçen silindir biçimli (5.1.2.1) ve at başlı (5.1.2.3) taşıt ok ucu başlıkları da bilinmektedir **(Lev. XII/Çiz. No. 30)**. Çalışmamızda günümüz atlı taşıtlarında kullanılmış okların ölçü ve kalınlıkları incelenmiştir. Bu ölçü ve kalınlıklar Urartu eserlerinin ölçüleri ile karşılaştırıldığında aralarında uyumluluk olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı bu parçaların taşıt ok uclarında başlık olarak kullanıldığı kanaatindeyiz. Taşıt ok uclarına takılan bu başlıklar hem süsleme hem de doğanın olumsuz etkilerinden korunması içindir.[46] Hayvan başlı taşıt ok ucu başlıklarının benzerleri, Assur[47] görsel sanatları, Kuzey Suriye[48] ve Geç Hitit[49] dönemine ait birkaç kabartmadan ve Hasanlu[50] kazılarından ele geçmiş bir örnekten bilinmektedir. Assur görsel sanatlarında at başlı taşıt ok uclarının dinsel seremonilerde[51] ve krali tahtların taşınmasında[52] yararlanılan araçlarda kullanıldığı görülmektedir. Seidl, Assur krallığında olduğu gibi Urartu'da bunların krali tahtın taşındığı taşıtlarda kullanılmış olabileceğini belirtir.[53] Mantar başlı taşıt ok ucları Yakındoğu'da şimdilik Urartu'ya özgü görünmektedir.

---

[35]Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. 1/1-4, Lev. II/1-2, Lev. III/1-2, Lev. IV/1-2, Lev. V/1-4, Lev. VI, 1-4, Lev. VII/1-2, Lev. XIII/1.

[36] A.y., Lev. XII/1-2 (Till Barsip), Lev. XIV/1 (Zincirli), Lev. XIV/3, 6 (Tell Halaf), Lev. XV/1 (Tell Tayinat), Lev. XV/3-4 (Ziwiye).

[37] A.y., Lev. VI/5 (Malatya), Lev. XIII/2 (Sakçagözü), Lev. XIV/4, 5 (Karkamış).

[38] Littauer, a.g.m., 2002d, 116, Res. 20, 21.

[39] Ateşlier, a.g.m., 2002, Çiz. 6.

[40]A.y., 77, Çiz. 1-4.

[41]Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. 1/1-4, Lev. II/1-2, Lev. III/1-2, Lev. IV/1-2, Lev. V/1-4, Lev. VI, 1-4, Lev. VII/1-2, Lev. XIII/1.

[42]A.y., Lev. VI/5 (Malatya), Lev. XIII/2 (Sakçagözü), Lev. XIV/4, 5 (Karkamış).

[43] A.y., Lev. XII/1-2 (Till Barsip), Lev. XIV/1 (Zincirli), Lev. XIV/3, 6 (Tell Halaf), Lev. XV/1 (Tell Tayinat), Lev. XV/3-4 (Ziwiye).

[44]Crouwell, a.g.m., 1987, Res. 1/a-b.

[45]Littauer-Crouwell, *a.g.e.*, 1979, 107.

[46]Çavuşoğlu, a.g.m., 2010 (Baskıda).

[47]A. H. Layard, *The Monuments of Nineveh: From Drawings made on the Spot*, 1849, London, Lev. 28; Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. II/2 (yılan başlı-Nimrud), Lev. XI/1 (at başlı-Sennacherib dönemi); Albenda, *a.g.e.*, 1986, Lev. 47; Barnett vd., *a.g.e.*, 1998, Lev. 477.

[48] Madhllom, *a.g.e.*, 1970, Lev. XIV/3 (Halaf).

[49] A.y., Lev. XIV/1 (Zincirli), Lev. XIV/5 (Karkamış).

[50]Schauensee, a.g.m., 1989, 40, Res 5, (Schauensee, Hasanlu'dan ele geçen at başının bir rython olabileceğini önermiştir).

[51]Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. II/2, Lev. XI/1 (at başlı-Sennacherib dönemi); Barnett vd., *a.g.e.*, 1998, Lev. 477.

[52]Albenda, *a.g.e.*, 1986, Lev. 47.

[53] Seidl, *a.g.e.*, 2004, 97, dipnot 538, 539.

Kasa ile taşıt oku arasında bulunan elips ya da düz çubuk formlu üst destek çubukları hızlı hareket etmesi gereken taşıtlarda olasılıkla kasayı taşıt okuna bağlayarak güç dengesini sağladığı gibi kasanın ön kısmının taşıt okundan uzaklaşmasını da önlemektedir. Kasa ile bağlantılı bir diğer teçhizatta kasa/taşıt oku bağlantı çubuğudur. Bu eleman olasılıkla taşıt okunu sağlamlaştırıcı işlev görmektedir. Elips biçimlilerin (5.1.9.1) benzerleri, Assur[54] görsel sanatları, Sakçagözü[55], Karkamış[56] ve Ziwiye[57] kabartmalarında; çubuk biçimliler (5.1.9.2) ise Asur[58], Till Barsip[59], Karkamış[60] ve Tell Tayinat[61] kabartmalarında betimlenmiştir. Kasa/taşıt oku bağlantı çubuğunun (5.1.3) benzerlerine, Yakındoğu kültürlerinden Assur[62], Ziwiye[63] ve Tell Tayinat[64]'da kabartmalarda rastlamak mümkündür.

Urartu taşıt tasvirlerinde, boyunduruğun tamamı olmamakla birlikte bitim kısımları görülebilmektedir. Boyunduruğun bitim kısımlarının kavisli veya kıvrık (5.1.4) sonlandırıldığı anlaşılmaktadır. Bundan yola çıkılarak boyunduruğun devamının da kavisli olduğunu söyleyebiliriz. Boyunduruk vasıtasıyla taşıtlara koşulan hayvanların birlikte hareket etmesi sağlanmıştır. Assur görsel sanatlarında kavisli, üçgen ve düz çubuk formlu boyundurukların tasvir edildiği bilinmektedir.[65] Assur krallığında olduğu gibi Urartu'da da hem kavisli hem de düz çubuk formlu boyunduruklar kullanılmış olmalıdır.

Tipoloji çalışmamız neticesinde boyundurukla bağlantılı bir takım aksamların da kullanıldığı tespit edilmiştir **(Lev. XII/Çiz. No. 29).** Bunlardan boyunduruk semeri uçları (5.1.5) hem arkeolojik buluntulardan hem de görsel sanatlardan bilinmektedir. Boyunduruk semerinin ucuna takılan bu objenin ortasında bir halka mevcuttur. Bu halkadan geçirilen ipler vasıtasıyla boyunduruk semeri yerine sabitlenmiş olmalıdır.

Arkeolojik buluntular ve betimlemelerden boyundurukta kullanılan boyunduruk ucu başlıklarının kavis tipli (5.1.6) oldukları görülmektedir **(Lev. XII/Çiz. No. 29).** Bunlar da tıpkı taşıt ok ucu başlıklarında olduğu gibi ya süs amaçlı ya da güneş ve nem gibi nedenlerden dolayı ahşap olan boyunduruğun çatlamasını önlemek için kullanılmış olmalıdır.

Çeşitli eserler üzerinde betimlenmiş taşıt tasvirlerinde boyunduruk bölümünde yelpaze biçimli (5.1.7) objeler de görülür **(Lev. XII/Çiz. No. 29)**. Ayrıca benzeri objeler arkeolojik kazılarda ele geçmiştir. Merhav, *"Salamis taşıt modelinden yola çıkarak bu tarz süslemelerin*

---

[54]Layard, a.g.e., 1849, Lev. 11, 21, 28; Madhloom, *a.g.e*., 1970, Lev. II/1-2, Lev. III/2; J. Meuszynkı, *Die Rekonstruktion der Reliefdarstellungen und ihrer Anordnung im Nordwestpalast von Kalhu (Nimrud),* Baghdader Forschungen 2, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1981, Lev. I/3; O. Binst, *The Levant*, Könemann, 1999, 61 (Balawat Kapısı), A. Schachner, "Güneydoğu Anadolu'da Assur Egemenliği", *Arkeoatlas 4*, İstanbul, 2005, 61.

[55] Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. XIII/2.

[56] A.y, Lev. XIV/4.

[57] A.y., Lev. XV/3-4.

[58] A.y., Lev. I/4, Lev. III/1, Lev. IV/1-2, Lev. V/1Lev. VI/1,3-4, Lev. VII/1 (Assur görsel sanatlarında görülen bu eleman kasaya yakın yerde ya da orta merkezde düğümlenmiştir. Bu da elamanın deri ya da dokumadan olduğunu düşündürtmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Madhloom, *a.g.e*, 1970).

[59] A.y., Lev. VII/2.

[60] A.y., Lev. XIV/5.

[61] A.y., Lev. XIV/1.

[62] A.y., Lev. V./2a., Lev. I/3, Lev. III/1-2.

[63] A.y., Lev. XV/3-4.

[64] A.y., Lev. XV/1.

[65] A.y., lev. XIV/2, 7; Littauer-Crouwell, *a.g.e*., 1979, Çiz. 52, 61; Albenda, *a.g.e*., 1986, Lev. 47, 49.

boyundurukta kullanılmış olabileceğini"[66] söyler. Buna karşın Merhav, herhangi bir destek vermeden aynı eserin taşıt oklarında süs amaçlı kullanılmış olabileceğini de belirtir.[67] Salamis taşıt modeli incelendiğinde burada yer alan disk biçimli objelerin bitim kısımlarında çubuk formlu desteklerin olduğu ve bu destekler vasıtasıyla boyundurukta yer alan yuvalara monte edildiği anlaşılmaktadır. Urartu'da ise bu tip eserler Salamis örneğindeki gibi bitim kısımları bir çubuğa sahip değildir. Tam tersi bu disklerin dış çevre genişlikleri boyunca perçin/ilmek delikleri açılmıştır. Bu da eserin kumaş/deriye dikildiğini ya da ahşaba çivilerle çakılmış olabileceğini akla getirmektedir. Ayrıca taşıt oku ucu başlıkları göz önüne alındığında bunların çaplarının 5 cm. yi geçmediği bilinmektedir. Bu ölçüler Urartu taşıt oklarının çapları konusunda bilgi vermektedir. Çapları 30-35 cm. olan yelpaze biçimli süslemelerin ebatları daha küçük olan taşıt oklarında kullanılması mümkün görünmemektedir. Çevre kültürler ve günümüz atlı taşıtlarının boyundurukları incelendiğinde ustanın boyunduruğa gereken yerlerde istediği formu verdiği anlaşılmaktadır. Bundan yola çıkılarak Urartulu ustalarında boyunduruklarını bu elemanı takılacak şekilde tasarladığı söylenebilir. Ayrıca Pers dönemi kabartmaları[68] ve buluntularında[69] bu tip objeler boyunduruk üzerinde kullanılmıştır. Urartu'da da yelpaze biçimli objelerin Pers'de olduğu gibi taşıt okundan ziyade boyundurukta süs işlevli kullanıldığı kanısındayız.

Boyundurukla bağlantılı bir diğer eleman da metal dizgin halkalarıdır **(Lev. XII/Çiz. No. 29)**. Metal dizgin halkaları kazılarda çok sayıda bulunmakla birlikte, Urartu betimleme sanatında görülememektedir. Bu da yine taşıtların sanatçı ya da usta tarafından çok küçük (stilize) ebatlı işlenmesinden ve detaylara inilememesinden kaynaklanmaktadır. Boyunduruğa sabitlendirilmiş olan bu halkalardan dizginler geçmektedir. Çift çengel tipli (5.1.8.2) metal halkalara Persepolis'den taş bir kabartma[70], halka tiplilere (5.1.8.1) ise Oxus hazinesinden ele geçmiş taşıt modeli[71] ve Assur kabartmalarında[72] rastlamak mümkündür. Pers ve Assur dönemi görsel sanatlarından bu halkaların boyunduruk üzerinde bulunduğu ve bunlardan dizginlerin geçtiği anlaşılmaktadır. Halkalar her bir koşum hayvanına iki adet düşecek şekilde yerleştirilmiştir. Böylece gemlerden gelen dizginler metal halkalardan geçerek sürücünün eline ulaşmaktadır. Metal halkalara ait görsel veri olmasada Pers ve Assur'daki kullanım Urartu'da da uygulanmış olmalıdır.

Dingil karşılıklı her iki tekerleği birbirine bağlayan elemandır. Çeşitli eserler üzerinde tasvir edilmiş Urartu taşıtlarında dingil çoğunlukla kasanın alt arka merkezindedir. Ancak çok az da olsa kasanın alt orta merkezinde bulunan örnekler de söz konusudur. Görsel sanatlardan her ne kadar bilinmesede kazılarda ele geçen ve dingille bağlantılı olduğunu düşündüğümüz eserler mevcuttur **(Lev. XI/Çiz. No. 28).** Bunlardan silindir (5.1.13.2) ve mantar başlı (5.1.13.1) dingil ucu başlıkları üzerinde karşılıklı açılmış, genellikle dikdörtgen nadiren de yuvarlak açıklıklar vardır. Bu açıklıklar dingil çivileri içindir. Merhav, üzerinde herhangi bir açıklığı olmayan silindir biçimli eserleri, Urartu taşıt ok uclarını kapatan objeler olarak kullanıldığını belirtmiştir.[73] Ancak çalışmamızda taşıt ok ucu başlıkları üzerinde herhangi bir açıklık tespit edilmemiştir. Bu sebeple bu eserlerin üzerinde çivilerin geçmesi için karşılıklı iki açıklığa sahip olmaları bunların daha çok dingil ucu başlıkları olarak kullanıldıklarını gösterir. Bu açıklık ve çivi sayesinde dingille bağlantılı olan tekerleklerin yerinden çıkması engellenmiş

[66] Merhav, a.g.m., 1991a, 57.
[67] Merhav, a.g.m., 1991a, 58.
[68] W., Hintz, Altiranische Funde und Forshungen, Berlin, 1969, Lev. 38/a, 24.
[69] Littauer-Crouwell, *a.g.e*., 1979, Çiz. 82.
[70] Hintz, *a.g.e*., 1969, Lev. 38/a. 24.
[71] Littauer-Crouwell, *a.g.e*., 1979, Çiz. 82.
[72] Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. X/3-4, Lev. XIV/2.
[73] Merhav, a.g.m.,1991a, 54.

olur. Keza taşıt ok uclarında yerinden çıkması ya da sabitlenmesi gereken herhangi bir elemanın da söz konusu olmaması bunların daha çok dingille bağlantılı olduğunun kanıtıdır. Van Müzesi'nde çalışmış olduğumuz mantar başlı örneklerden biri iki ayrı parça halinde yapılmıştır. Birbirini karşılayan bu parçaların dış kenarları boyunca perçin delikleri vardır. Bu parçalardan mantar başlı olan dingilin ucuna diğeri de tekerlek yerleştikten sonra hemen tekerleğin arka tarafından devam eden dingile çakılmış olmalıdır. Perçin deliklerinin varlığı, Urartu taşıtlarında ahşaptan dingillerin kullanıldığının en güzel kanıtıdır. Toprakkale'de ele geçmiş küçük boyutlu bronz modelde demir dingilin de kullanıldığı bilinmektedir. Bunların ölçülerinden yola çıkılarak kazılardan orijinalleri bilinmeyen ve betimleme sanatında görülemeyen dingillerin kalınlıklarının 5.1-18.5 cm. arasında olabileceği de söylenebilir.

Dingille bağlantılı bir diğer elemanda dingil çivileridir **(Lev. XI/Çiz. No. 28)**. Bunlar çam kozalağı (5.1.14.1) ve mantar başlıdır (5.1.14.2). Dingil çivileri tekerlekleri sağlamlaştırıp yerinden çıkmasını engellemek için kullanılmıştır. Dingil ucu başlıkları üzerinde yer alan açıklıklar çoğunlukla dikdörtgen ve nadiren de olsa yuvarlaktır. Bugüne kadar ele geçmiş olan dingil çivilerinin gövde kesitleri ise dikdörtgendir. Yuvarlak kesitli dingil çivileri ele geçmemiştir. Ancak dingil ucu başlıklarında görülen yuvarlak açıklıklar yuvarlak kesitli dingil çivilerinin de Urartu Krallığı taşıtlarında kullanıldığının kanıtıdır. Dingil çivilerinin biçim ve kullanım alanı açısından benzerlerine, Mezopotamya'da Kish[74], Susa[75] ve Persepolis[76] de rastlamak mümkündür. Yakındoğu'da bahsi merkezlerde ele geçen dingil çivileri biçim olarak Urartu'ya ışık tutması açısından önemlidir.

Urartunun erken dönemlerinden itibaren bilinen altı parmaklı tekerlekler (5.1.11.1) oldukça küçük ve kalın tasarlanmıştır. Geç dönemlere doğru altı parmaklı tekerleklerin yanında sekiz parmaklılar da (5.1.11.2) ortaya çıkar. Sekiz parmaklı tekerlekler daha büyük ve hafif tasarlanmıştır. Kazılardan ve betimlemelerden bilinen "U" biçimli kelepçelerin (5.1.12) genellikle büyük boyutlu tekerleklerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tarz kelepçeler tekerlekleri sağlamlaştırmak amacıyla kullanılmıştır. Gündüz, kelepçelerin ana hatlarının tekerlek jantının genişliği ve büyüklüğü hakkında bilgi verdiğini ve buna göre Urartu tekerlek jantlarının yüksekliğinin 13.0-15.0 cm. olabileceğini belirtmiştir.[77] Benzerleri, Assur[78] ve Till Barsip[79] kabartmalarında betimlenmiş taşıtlar ile Salamis Mezar 3[80] de ele geçen örnekten bilinmektedir.

Koşum takımları hem işlevsel hem de süs amaçlı kullanılmaktaydı. Bunlardan çan tipli (5.2.1) çıngıraklar ile ilgili verileri hem Urartu bezeme sanatından hem de arkeolojik olarak ele geçen verilerden bilmekteyiz. Bir miğfer[81], yakalık[82] ve birkaç kemer[83] üzerindeki süvarilerde ve taşıtı çeken atlarda genelde göğüs üzerine asılı olarak gösterilmişlerdir. Bu uygulamaya karşın, M.Ö. I. binyılda Yakındoğu betimleme sanatında genelde at çıngırakları boyun altında betimlenmiştir. Assur kabartmalarında at çıngırakları boyun kayışında küçük, boyun altında ise büyük boyutlu olarak kullanılmıştır.[84] Asurluların kullandığı şekilde

---

[74] Watelin, *a.g.e.*, 1934, 30.
[75] A., Moortgat, *Die Kunst des alten Mesopotamien*, Köln, 1967, Lev. 192-193.
[76] Littauer-Crouwel, *a.g.e*, 1979, 147, Res. 80; Walser, *a.g.e.*, 1966 Lev. 49: üst sol.
[77] Gündüz, *a.g.e.*, 2000, 29.
[78] Barnett-Falkner, *a.g.e.*, 1962, 10, Lev. 15; Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. III/1-2; Çavuşoğlu , a.g.m., 2004, 71.
[79] Madhloom *a.g.e.*, 1970, Lev. VII/ 2. Çavuşoğlu, a.g.m., 2004, 71.
[80] Gündüz, *a.g.e.*, 2000, 30.
[81] Özgen, a.g.m., 1983, 116-117, Çiz.11-12.; Rehm , *a.g.e.*, 1997, 211, Lev. 386. ; Seidl, *a.g.e.*, 2004, 72, Çiz. 32.
[82] Seidl, *a.g.e.*, 2004, Lev. 34/b.
[83] Özgen, a.g.m., 1983, 116, Çiz. 10.
[84] Littauer-Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 117, Çiz. 62.

Urartular'ında at çıngıraklarını boyun altında kullanmış olabileceği belirtilmiştir.[85] Bahsi geçen metal eserler üzerindeki betimlemelerden yola çıkılarak Urartular'ın at çıngıraklarını at göğsü üzerinde kullandıkları ifade edilmiştir.[86]

Koşum takımlarından göğüs plakaları mama önlüğü (5.2.2.1) ve hilal tipli (5.2.2.2) olmak üzere çeşitlilik gösterirler. Bunların dış çevresi boyunca ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Buda bunların deri ya da kumaş bir örtüye dikildiğinin kanıtı olmalıdır. Urartu betimleme sanatında göğüs plakalarının atların göğüs kısmında hem süsleyici hem de zırh işlevli olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Betimleme sanatında göğüs plakalarında aşağıya sarkmış püsküllerin de kullanıldığı görülmektedir. Olasılıkla dokumadan yapılmış bu püsküller süs amacının yanında hayvanlara sinek gibi haşerelerin yaklaşmaması içinde kullanılmıştır. Benzerleri, Assur görsel sanatları[87] ile Elmalı-Bayındır[88], Hasanlu[89] ve Salamis[90] kazılarında buluntu olarak ele geçmiştir.

Urartu yakalıkları levha tiplidir (5.2.3). Özgen, "Gropp'un, levha tipli (5.2.3) ve klipsli yakalıkların Urartu taşıtlarının kasa/taşıt oku bağlantı çubuğunu oluşturmak üzere yatay olarak kullanılan süslemeler olduğunu belirtmektedir. Ancak Özgen, biri diğerinin üzerine gelecek şekilde tasarlanmış kabartma bantlar, figürlerle bezenmiş olmalarından yola çıkarak Groop'un görüşünü olanaksız olduğunu ve klipsi yakalıkların dikey kullanıldığını ifade eder. Bu nedenle bu şeritlerin Urartu taşıtlarını çeken atların boyunlarında kullanılmış olduğunu ve yakalıkların her iki ucundaki ip/ilmek deliklerinin de koşum çıngıraklarının asılması için tasarlanmış olabileceğini" söyler".[91] Benzerleri, Asur görsel sanatlarından bilinmektedir.[92] Bunlar göz önüne alındığında, yakalıkların hem kasa/taşıt oku bağlantı çubuğunda hem de atların boynunda süs amaçlı olarak kullanıldığını önerebiliriz.

Gemler sabit (5.2.4.1), oynar yanaklıklı (5.2.4.2) ve yanaklıksız (kantarma) (5.2.4.3) olmak üzere üç farklı tip göstermektedir. Sabit yanaklıklı gemlerin benzerleri, Kafkasya'da Koban (Osetia) bölgesinde[93] ve Assur[94] dönemi kabartmalarında görülmektedir. Yine bu tip içerisine giren ve yanaklık uçları hafif dışa dönük gemlerin benzerleri ise Assur[95], Persepolis[96] (M.Ö. 7. yüzyıl) ve Azerbaycan Dolanlar'da[97] (M.Ö. 7. yüzyıl) bulunmuştur. Oynar yanaklıklı gemlerin benzerleri, Boğazköy II. tabakası[98], Hasanlu[99] ve Tak Kilise'de[100] ortaya çıkarılmıştır. Yanaklıksız (kantarma) gemlerin benzerleri ise Boğazköy I. tabaka[101],

---

[85] Rafet Çavuşoğlu, "Bir Grup Urartu At Koşum Parçası", 27. *AST 2*, Denizli, 2009, 407.
[86] A.y., a.g.m., 2009, 408.
[87] Layard, a.g.e., 1849, Lev. 11, 21, 28; Madhloom, *a.g.e*., 1970, Lev. II/1-2, Lev. III/2; Meuszynkı, *a.g.e*., 1981, Lev. I/3; Binst, a.g.m., 1999, 61 (Balawat Kapısı), Schachner, a.g.m., 2005, 61.
[88] Gündüz, *a.g.e*., 2000, 177.
[89] Schauensee, a.g.m., 1989, 38 vdd. Res. .3,6,8,9,13, 26-29.
[90] Karageorghis, *a.g.e*, 1967, Lev. CXXVIII: no. 22; Littauer-Crowell, *a.g.e*, 1979, Çiz. 75.
[91] Engin Özgen, "The Urartian Chariot Reconsidered: II. Archaeological Evidence, 9th-7th Centuries B.C.", *Anatolica XI*, 1984, 111, 112; Gündüz, *a.g.e.*, 2000, 172.
[92] Mdhloom, *a.g.e*., 1970, Lev. III/1-2.
[93] E. I. Krupnov, *Drevnyaya Istoria Severnoga Kavkasa*, Moskova, 1960, 136, 137 arasındaki tablo, 436, Lev. 14/5-6, Şekil. 327/b.
[94] B. Hrouda, *Die Kulturgeschichte des Assyrischen Flacbildes*, Bonn, 1965, 98.
[95] A. H. Potratz, "Die Pferdegebisse des Zwischenstromlandischen Raumes", *AFO Band 14*, 1941, Şek. 34.
[96] W. Nagel, *Altorientalische Kunsthandwerk*, Berlin, 1963, Lev. 79
[97] Azarpay, *a.g.e.*, 1968, 42.
[98] Boehmer, *a.g.e.*, 1972, 162, Şek. 1694.
[99] R. Ghirsmann, *Iran, Protoiranier Meder und Achameniden*, München, 1964, 279, 280, Res. 339.
[100] C. F. A. Schaeffer, *Stratigraphie Comparee et Chronologie de I'Asie Occidentale*, Oxford, 1948, 274.
[101] Boehmer, *a.g.e.*, 1965, 162.

Hasanlu[102], Babajan[103] ve Persopolis[104]'de bulunmuştur. Gemler içerisinde görülen baston biçimlilerin bugüne kadar sadece yanaklıkları ele geçmiştir. Bu nedenle bunların nasıl bir ağızlığa sahip olduğu konusunda yorum yapılamamıştır. Çalışmamızda Sadberk Hanım Müzesi'nde sergilenen bu tarz yanaklıklara sahip bir gem incelenmiştir **(Kat. No. 42).** Baston biçimli yanaklıkları olan gem katlanabilir burmalı bir ağızlığa sahiptir. Bu ağızlık baston biçimli yanaklıklara bronz halkalar vasıtasıyla monte edilmiştir. Bu örneğimizden yola çıkarak şimdilik baston biçimli yanaklıklarda katlanabilir burmalı ağızlıkların kullanıldığını söyleyebiliriz. Gemler taşıtlara koşulan atları kontrol etmek ve yönlendirmek için oldukça önemlidirler.

Göz siperlikleri hem süsleme hem de koruyucu işlev görmektedir. Bunlar kürek (5.2.6.1) ve "T" tipli (5.2.6.2) olmak üzere çeşitlilik gösterir. Kürek tipli göz siperliklerinin benzerleri, Mısır'da Tutankhamun'un (M.Ö.1366-1357) mezarında[105], Nimrud[106], Zincirli/Sam'al'da ele geçen taştan yapılmış bir at başında[107], Levant ve Kıbrıs[108]'dan terra-cotta modellerden ve İskit kazılarından[109] bilinmektedir. "T" tipli göz siperlikleri ise şimdilik Yakındoğu uygarlıkları arasında Urartu'ya özgü görülmektedir. Karmir Blur'da ele geçirilen "T" biçimli bir bronz obje at alınlığı olarak tanımlanmış ve bugüne değinde bu ve buna benzer objeler Urartu at alınlıkları olarak benimsenmiştir.[110] Ancak Sevin, bu objeler üzerinde görülen yazıtların yönü ve ölçülerinin kürek tipli göz siperlikleri ile eşdeğer olmasından yola çıkarak, bunların göz siperliği olarak kullanıldığını belirtmiştir.[111] Seidl ise bazı Assur kabartmalarında görülen bu tarz eserlerin özellikle savaşçılar tarafından kolda zırh olarak kullanıldıklarını ve böylece kolun gelen ok, mızrak gibi silahlardan korunduğunu ileri sürmüştür.[112] Ancak Assur kabartmaları incelendiğinde bu tarz objelerin kenarlarında dışa doğru çıkıntı yapan kısımların olmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca Assur kabartmalarında görülen bu nesneler deri yapımı da olabilirler. Bu objelerin ölçüleri göz önüne alındığında bir insan kolu için fazla geniş oldukları ve kola takıldıklarında savaşçıyı rahatsız edebilecekleri de söylenebilir. İncelemiş olduğumuz eserlerin ölçülerinin kürek tipli göz siperlikleriyle eşdeğer olmasından dolayı biz de bunların göz siperliği olarak kullanıldığı kanısındayız.

Levha tipli alınbadları (5.2.8) koşum hayvanlarının alın kısmında süs ya da zırh amaçlı kullanılmış olmalıdır. Dış çevre genişlikleri üzerinde ilmek/ip delikleri vardır. Alın bandı kullanımının M.Ö. 3. binlerin sonuna kadar indiğini Tell Taya[113] ve Selenkahiyah[114] yerleşimlerinden ele geçen terracotta at başlarından bilmekteyiz.

---

[102] Ghirsmann, *a.g.e.*, 1964, 417.
[103]Goff, a.g.m., 1969, Res. 7/5.
[104] Nagel, *a.g.e.*, 1963, Lev. 79.
[105] Azarpay, *a.g.e*., 1968, 12-13.
[106] Ghirshman, *a.g.e.*, 1964, 58, Res. 6.
[107]F. Von Luschan, *Ausgrabungen in Sendschirli, IV*, Berlin, 1911, Çiz. 248-249; Littauer-Crouwel, *a.g.e*., 1979, 125, Çiz. .64.
[108]Karageorghis, *a.g.e*., 1967, Lev. CXXVII. No. 115 (Salamis); Ulf Jantzen, *Agyptische und Orientalische Bronzen Aus Dem Heraion Von Samos*, Bonn, 1972, 59, Lev. 53-54.
[109] Sevin, a.g.m., 1978, 114, Res.2, 1b.
[110] R. D. Barnett, "Further Russian Excavations in Armenia", *Iraq 21*, 1959, 15, Res. 13; Azarpay, *a.g.e*., 1968, 10 vdd. Res. 2; Oktay Belli, "Van Bölge Müzesi'ndeki Çivi Yazılı Urartu Tunç Eserleri", *AnA.r 4-5*, 1976-77, 193 vdd., Res. 7, Lev. 6/22.
[111] Sevin, a.g.m., 1978, 120.
[112] Ursula Seidl, "Utiliarian and Votive Armor", *Urartu: A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.*, (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991b, 116-118.
[113]Bokonyi, a.g.m., 1972, 35, Res. 1.
[114] Littauer-Crouwel, *a.g.e.*, 1979, 44, Res. 22.

Urartu betimleme sanatında görülen alınlıkların atların alın ve burunu arasındaki bölgede süs veya zırh vazifesi olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Alınlıkların dış çevre genişlikleri üzerinde ilmek/ip deliklerinin olması eserin deri ya da kumaşa aplike edildiğini gösterir. Böylece hayvanın metalden zarar görmesi engellenmiş olur. Alınlıklar kendi içerisinde yelpaze (5.2.7.1), "T" (5.2.7.2) ve merkezi kabartma bant (5.2.7.3) olmak üzere üç farklı tip göstermektedir. Yelpaze tipli alınlıkların benzerleri Adam Koleksiyonu[115], Samos[116], Miletus[117], Tell Tainat[118] ve Gordion[119]'dan bilinmektedir. Merkezi kabartma bantlıların paraleli ise Adam Koleksiyonu'nda[120] bulunmaktadır. Çevre kültürlerden bilinmeyen "T" tipli alınlıkların şimdilik Urartu kültürüne özgü olduğu söylenebilir.

Elimizde buluntu olarak bilinen tek örnek sorguç, hilal tiplidir (5.2.9.1). Ayrıca görsel sanatlarda süpürge (5.2.9.2), tomurcuk (5.2.9.3) ve palmet (5.2.9.4) tipliler de mevcuttur. Sorguçların tepesinde püsküller vardır. Büyük ihtimalle dokumanın yanı sıra tavuk gibi kümes hayvanlarının da kanatları püskül olarak kullanılmıştır. Hilal, palmet ve süpürge tipli sorguçların benzerleri, Assur görsel sanatları[121] ve Tell Halaf[122] yerleşimlerden bilinen kabartmalarda görülmektedir. Tomurcuk tipli sorguçların benzerlerine çevre kültürlerde rastlanmamıştır.

Urartu betimleme sanatında üç parça formlu (5.2.10) omuz süslemeleri/pendantların süs amaçlı olarak kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca görsel sanatlardan omuz süslemelerinde dokumadan yapılmış püsküllerin kullanıldığı da anlaşılmaktadır. Benzerleri, Assur görsel sanatları[123], Sakçagözü[124] ve Ziwiye[125]'den ele geçmiş olan kabartmalardan ve buluntu olarak Kıbrıs[126]'dan bilinmektedir.

İncelemiş olduğumuz diskler (5.2.5.1-5/5.1.15) hem taşıt aksamlarında hem de koşum takımlarında süs ya da işlevsel olarak kullanılmış olmalıdır. Diskler kendi içerisinde merkezi kısmı bombeli, hafif bombeli, düz, konik ve topuz şeklinde tiplere ayrılmaktadır. Bir kısmının iç tarafında başka elemanlarla bağlantı sağlanabilmesi için tutamaklara yer verilmiştir. Bu tutamaklar şerit **(Kat. No. 25, 26, 35, 42)**, kavisli **(Kat. No. 50-61)** ve '+' **(Kat. No. 27-28)** şeklinde olabilmektedir. Bu tip tutamakların içerisinden kayışlar geçmiş olmalıdır. Tutamakların bulunmadığı disklerin ise merkezi kısmında perçin deliği vardır. İki örneğimizde merkezdeki perçin deliğiyle birlikte dış çevre genişliği boyuncada belirli bir simetride yapılmış ip/ilmek delikleri de bulunmaktadır **(Lev. LXVIII/Çiz. No. 211, Lev. LXIX/Çiz. No. 215)**. Nitekim perçin deliklerine sahip diskler kayışlara aplike edilmiş olmalıdır. Urartu diskleri çaplarına göre; 2–6 cm. arasında olanları küçük, 7–15 cm. arasında olanları orta büyüklükte ve 15–30 cm. arasında olanları ise büyük olmak üzere kabaca üç gruba ayrılmıştır. Ele almış olduğumuz merkezi kısmı bombeli disklerin meşin kayışlarında veya dizginlerin geçtiği ya da birleştiği ek yerlerdeki kaba görünümleri kapatmak için süsleyici veya sağlamlaştırıcı eleman olarak kullanıldığı söylenebilir. Merkezi kısmı hafif bombeli ve merkezi kısmı düz diskler ise eyer

[115] Moorey, *a.g.e.*, 1971; Lev. 29/159, 160.
[116] J. H. Kantor, "A Bronze Plaque from Tell Tainat", *JNES XXI/2*, 1962, Res. 13A (Bronz alınlık M.Ö. 640).
[117] A.y., Res. 13B (3 bronz alınlık M.Ö. 8. yüzyıl).
[118] A.y., 93-117, Lev. XI-XV (Bronz alınlık M.Ö. 8. yüzyl sonu).
[119] R. S. Young, "The 1961 Campaign at Gordion" *AJA 66/2*, 1962, 166-167, Lev. 46.
[120] Moorey, *a.g.e.*, 1971; Lev. 29/160.
[121] A.y., Lev. VII/8; Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. VII/1, Lev. VIII/1-111.
[122] A.y., Lev. XV/3
[123] Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. II/1
[124] A.y., Lev. XIII/2
[125] A.y., Lev. XV/2-3
[126] Crouwell, a.g.m., 1987, Çiz. 2/3.

kayışlarında süsleyici eleman olarak kullanılmış olmalıdır. Bunların yanı sıra çapları 15-30 cm arasında olan disklerin dış çevrelerinde bulunan perçin delikleri bunların daha çok ahşaba çakıldığını ya da deriye aplike edildiğini gösterir. Bu sebeple bunların taşıt kasalarının yan panellerinde, taşıt oklarında ya da üst destek çubuklarında hem süsleyici hem de sağlamlaştırıcı eleman olarak kullanıldığı düşünülebilir. Disklerimiz içerisinde yer alan merkezi kısmı konik ve topuz tiplilerin taşıtlara koşulan atların alın kısmında kullanıldığı kanaatindeyiz. Nitekim Urartu görsel sanatlarında işlenmiş sahnelerde taşıtlara koşulan atın alın kısmında bu tarz obje görülmektedir **(Lev. VII/Çiz. No. 17)**. Alınlık, alın kayışı, alınbandı sorguç düzeneklerinin bu tip disklerle bağlantılı olduğunu ileri sürebiliriz. Ayrıca görsel sanatlardan bu tip disklerin bulunduğu bölüme püsküllerin de aplike edildiği görülmektedir. Çeşitli tiplerdeki diskler, Assur[127] görsel sanatları ile Karkamış[128]'da bulunmuş bir kabartmada ve buluntu olarak komşu kültürlerden Hasanlu[129], Marlık[130] ve Ziwiye[131]'den de bilinmektedir.

Çalışmamızda Urartu uygarlığına ilişkin taşıt aksamlarından 16 taşıt oku ucu başlığı, 3 boyunduruk semeri ucu, 3 boyunduruk ucu başlığı, 4 boyunduruk süslemesi, 17 metal dizgin halkası, 3 tekerlek, 9 tekerlek kelepçesi, 15 dingil ucu başlığı, 8 dingil çivisi, 10 disk değerlendirilmiştir. Ayrıca koşum takımlarından 35 çıngırak, 17 göğüs plakası, 9 yakalık, 61 gem, 94 disk, 40 göz siperliği, 18 alınlık, 3 alınbandı, 1 sorguç, 5 omuz süsü/pendant incelenmiştir. Tezimizde toplam 371 adet eser çalışılmıştır. Taşıt aksamları ve koşum takımlarının çokluğu Urartu sosyo-ekonomik örgütlenmesinde taşıtların kullanıldığının önemli kanıtlarıdır.

8.4.İkonografya

Çalışmamıza konu olan taşıt aksamları ve koşum takımlarının bir kısmının çeşitli figür, motif ve sembollerle bezendiği tespit edilmiştir. Bu bezemeler bazı eserlerde çeşitli anlamlar yüklenerek bazı eserler de ise süsleme amaçlı kullanılmıştır.

Taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde görülen aslan, boğa ile keçi figürleri savaşçılığı, gücü ve çevikliği simgeliyor olmalıdır. Yılan, balık ve hilal kötücül güçlere karşı bir hayır işareti, koruyucu, büyüleyici bir simge olarak kullanılmış olmalıdır. Saçörgüsü ve zigzag motifleri ise olasılıkla bedensel ve ruhsal temizliğin, yaşamın akışkanlığı, süreklilik, bereket, soyluluk, bilgelik anlamına gelmektedir. Palmet, nokta, püskül ve tomur dizileri ile rozetler sahnelerde betimlenen figürleri birbirinden ayırma ve pano oluşturmada kullanılmıştır. El, kontrolü ve hâkimiyeti, hilal ise büyülü koruyucu gücün simgesidir. Hayat ağacının tanrısal bir hayat yenilenmesini ve varlığın ölümden sonra süreceğine olan inancı yansıtması, kötülüklere karşı koruyucu güç anlamlarında veya tanrıları ya da kraliyeti simgelemek amacıyla kullanıldığını önerebiliriz.

Yukarıda bahsi geçen süslemelerin kompozisyonlarının ağırlık noktası ise savaş, av ve kült sahneleridir. Savaş, av ve kült sahnelerinde görülen süslemeler dinsel içerikli olmalıdır. Nitekim Urartu krallığında dinsel içerikli sahneler kemerler[132] başta olmak üzere miğferler,[133]

---

[127] Madhloom, *a.g.e.*, 1970, Lev. VIII/1-10.
[128] A.y., Lev. XIV/4.
[129] Schauensee, a.g.m., 1989, 42.
[130] Negahban, *a.g.e.*, 1996, Lev. 129, 891.
[131] A. Godard, *Lé Tresor de Ziwiyé*, Haarlem, 1950: 116-121, Res. 101-106.
[132] Kellner, a.g.m., 1991b, 142-161; Seidl, *a.g.e.*, 2004, Lev. 48/a-c.
[133] Born-Seidl, *a.g.e.*, 1995, 37, Lev. III; Seidl, *a.g.e.*, 2004: 69-75, Çiz.30-35.

sadaklar,[134] ve madalyonlar[135] gibi eserler üzerinden bilinmektedir. Keza av sahneleri Yakındoğu'da soyluluk ve gücün yanında dinsel amaçlı olarak yerini korumuştur. Assur Kralı II.Aššur-ban-apli'nin (M.Ö. 668-627) avladığı aslanlara ve boğalara yaptığı libasyon sahnesi[136] bunun en güzel örneklerinden biridir. Dolayısıyla, Urartu taşıt aksamları ve koşum takımlarında sıklıkla işlenen av sahnelerinin de dinsel bir anlamı olmalıdır.

Taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde betimlenmiş karışık yaratıklar bazen tek başına bazen de çeşitli figürlerle birlikte görülmektedir. İncelenen eserler üzerinde şimdilik sfenks, griffon, griffon-ifrit, aslan-sentör, kentauros, apkallu ve pegasus gibi karışık yaratıklar gelmektedir.[137] Yazılı kaynaklarda her ne kadar söz edilmesede, Anzaf Kalkanı üzerinde bu tip karışık yaratıkların tanrılar ile özdeşleştirildiği görülmektedir. Dolayısıyla bu tarz figürlerin dinsel amaçlı kullanıldığını söyleyebiliriz. Urartularda taşıt aksamları ve koşum takımları üzerlerinde görülen karışık yaratık figürleri, dinsel içerikli konularla birlikte kötülüklere ya da kötü güçlere karşı korunma amacıyla kullanılmış olmalıdır.

İncelenen eserlerden dinsel içerikli sahnelerden biri de hayat ağacı ve bu ağaca düzenlenen törenler oluşturur.[138] Bu sahneler, Mezopotamya uygarlıklarında olduğu gibi, Urartularda da, yeniden doğuşu yansıtıyor olmalıdır. Eserler üzerindeki bu motifin dinsel içerikli olarak kullanıldığını ve kutsal ağacın iki yanında karşılıklı duran aslan, boğa, keçi, karışık yaratıklar ile ellerinde bakraçya da kozalak tutan insan ve kanatlı cinlerin de dinsellikle ilişkili olarak yerleştirildiğini söyleyebiliriz. Bir ellerinde bakraç diğer ellerinde kozalak bulunan figürler de dinsel içerikli olmalıdır.

Eserlerimizin çok az bir bölümü at, boğa, aslan, kuş ve keçi başları ile bezenmiştir. Bilindiği üzere Urartu Krallığı'nda hiyegrolif olarak tanımlanan iki işaret grubu vardır. Bunlardan biri Erzincan-Altıntepe'de bulunmuş ve bildiğimiz Hitit hiyerogliflerindendir. Altıntepe'de kullanılanlar çoğunlukla pithos hacimlerini göstermek için kullanılmıştır.[139] Diğer yazı sistemi ise farklı şekillerde kullanılan resim işaretlerini kapsamaktadır. Urartu hiyeroglifleri olarak bilinen bu işaretler hem kap ve küplerde hacim göstermekte hem de özellikle kil ve madenden yapılmış birçok buluntuda kısa bilgiler vermektedir.[140] Bu tarz hayvan başları konusunda çeşitli bilim adamlarınca farklı görüşler ileri sürülmüştür. Örneğin, Zimanski Urartu hiegroliflerinin hacimlerden başka bir iş için kullanılmadığını, ayrıca kullanma sebebinin bilinmediğini ve yazılanlardan somut bilgi de edinilemediğini düşünmektedir.[141] Burney, aynı şekilde bu işaretler için piktogram ve hiyeroglif sözcüklerini kullanmakla birlikte, onların ancak etiket olarak bir kabın içeriğinin türünü ve ölçüsünü göstermek için uygun olduğunu ve yazı sistemi olmadığını düşünmektedir.[142] Klein, Urartu hiyegrolif yazıtlarının çoğunluğunun piktografik (resimsel) olması, metinlerin az sayıda ve kısa olması ve çoğu işaretlerin birden fazla merkezde bulunmaması gibi nedenlerden dolayı,

---

[134] Seidl, *a.g.e.*, 2004, 90, Çiz. 56.
[135] Kellner, a.g.m., 1991c, 164-166, Res. 1-7; Belli, *a.g.e.*, 2004, 262-263.
[136] Madhloom, *a.g.e.*,1970, Lev. XXXIX, Sevin, *a.g.e.*, 2010, 204, Res. 241.
[137] Black-Green, *a.g.e.*, 2003, 108-109.
[138] F. Hançar, "Das Urartäische Lebensbaummotiv; Eine Neue Bedeutungstradition?", IA 6, 1966, 92 vdd.
[139] Klein, a.g.m., 1974, 77.
[140]Margaret R. Payne, *Hiyeroglif ve Çivi Yazılı Bulgular Işığı'nda Urartular'da Kullanılan Hacim Ölçüler*i, İstanbul, 2001, 9.
[141]Paul Zimanski, *Ecology and Empire: The Structure of the Urartian State*, Chicago, The Oriental Institute, 1985, 6.
[142]Burney, a.g.m., 1966, 83.

onların büyük bir olasılıkla fonetik (sesli) bir yazı sistemine ait olmadıklarına inanır.[143] Barnett, yazıtlı örneklerden yola çıkarak aslan başının II. Sarduri ve I. Rusa tarafından kartal başının ise hem II. Sarduri hem de II. Argişti tarafından kullanıldığını ve bu şekilde yazılı olan bütün eserlerin de Tanrı Haldi'ye adandığını belirtmiştir. Bunlardan yola çıkarak aslan, boğa gibi havyan başlarının krali işaretler olduğunu ileri sürmüştür.[144] Eldeki arkeolojik bulgular neticesinde incelemiş olduğumuz eserlerde görülen aslan, boğa, kuş ve at gibi başların Hititlerdeki gibi etiket olarak bir kabın içeriğinin türünü ve ölçüsünü göstermekten ziyade Barnett'in önerdiği gibi krali bir anlam taşıyor olabileceği kanaatindeyiz. Tanrı Haldi'ye de adandığı göz önüne alındığında bu tarz sembollerin dinsel olabileceği de söylenebilir.

Urartu taşıt aksamları ve koşum takımlarının bir kısmının bezemesiz olduğu anlaşılmıştır. Ancak eserlerin büyük çoğunluğu dinsel içerikli olduğunu düşündüğümüz figür, motif ve sembollerle bezenmiştir. Bazı eserlere ise süslemelerle birlikte krali yazıtlar kazınmıştır. Eldeki bu veriler, Urartu sosyo-örgütlenmesindeki sınıfsal farklılıkları destekler nitelikte görünmektedir. Oldukça süslü bezenmiş ve krali yazıtlı eserlerin yönetici sınıfın taşıtları ve bunlara koşulan hayvanlar için yapılmış olabileceği kanaatindeyiz.

8.5. Tarihleme

Yapmış olduğumuz çalışmalar neticesinde, Urartu krallığının erken dönemlerinden geç dönemlerine kadar taşıtların gelişimini gözlemleyebilmekteyiz. Urartuların erken dönemlerinde (M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başları) hem iki hem de dört tekerlekli taşıtlar kullanılmıştır. Taşıt kasaları genellikle dikdörtgen planlıdır. İki kişilik olan kasaların arka taraflarının kapalı olduğu anlaşılmaktadır. Bazı örneklerde kasaların arka kısmında olasılıkla metal, ahşap ya da hasır yapımı tutamak ve iç arka taraflarında mızrak bulunmaktadır. Kasa ile boyunduruk arasında elips biçimli üst destek çubuğu kullanılmıştır. Yine kasa ile taşıt oku arasında çubuk formlu kasa taşıt oku destek çubuğu mevcuttur. Taşıt okları çoğunlukla tek merkezli formludur. Ancak bir örnek "Y" biçimlidir. Tekerlekler küçük boyutlu olup altı parmaklıdır. Betimlemelerden ve ele geçmiş olan arkeolojik buluntulardan taşıt aksamı olarak boyunduruk semeri ucu, boyunduruk süslemeleri, silindir biçimli dingil ucu başlıkları, çam kozalağı başlı dingil çivileri, metal dizgin halkaları, silindir biçimli taşıt oku ucu başlıklarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yine betimlemelerden ve kazı buluntularından koşum takımı olarak sorguç, göğüs plakası, alınlık, çıngırak, Merkezi kısmı bombeli, düz ve konik biçimli disklerin, oynar yanaklıklı ve yanaklıksız (kantarma) gemler, kürek tipli göz siperlikleri, üç parça formlu omuz süsü/pendant ve yakalıkların kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır.

M.Ö. 8. yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde ise bir önceki yüzyılın özellikleri devam etmekle birlikte yeni bir takım elemanlar da ilk kez bu evrede görülmektedir. Bunlardan kare tipli kasa, iki merkezli taşıt oku, çubuk biçimli üst destek çubuğu, sekiz parmaklı tekerlekler, boyunduruk ucu başlığı, mantar başlı dingil çivileri, mantar başlı dingil ucu başlıkları ve tekerlek kelepçeleri taşıt aksamlarını oluşturmaktadır. Koşum takımı olarak alınbandı, merkezi kısmı hafif bombeli ve topuz biçimli diskler, sabit yanaklıklı gemler ve "T" tipli göz siperlikleri görülmektedir.

---

[143] Jeffrey J. Klein, "Urartian Hieroglyphic Inscriptions from Altıntepe" , *AS 24*, 1974, 77.
[144] Barnett, *a.g.e.*, 1974, 51.

Urartu krallığının geç dönemlerinde (M.Ö. 8. yüzyıl sonları-7. yüzyıl) erken dönem taşıt özellikleri devam etmekle birlikte hem iki hem de dört tekerlekli taşıtlar ile bu taşıtlara koşulan hayvanların koşum takımları birtakım yeni özellikler kazanmıştır. Dörtgen ve kare planlı kasaların yanında bu evrede ilk kez Urartu için ünik örnek olan yatay "D" planlı kasa tipi ortaya çıkmıştır. Taşıt kasalarında ikili bulunanlara üç kişilik örnekler eklenmiştir. Betimleme sanatından erken dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de kasaların arka taraflarının çoğunlukla kapalı olduğu anlaşılmaktadır. Bu tip kasaların arka kısmına zaman zaman kalkanlar asılmıştır. Ancak bu döneme ait bir örnekte taşıt kasasının arka kısmı açıktır. Birkaç taşıt betimlemesinde kasalarda tutamak kullanımının devam etmekte olduğunu anlamaktayız. Tutamaklar ya kasanın kenar panelinin üst kısmında ya da arka tarafında tasvir edilmiştir. Kasanın arka tarafında görülen tutamaklardan püskül şeklinde betimlenmiş olanlar bu evreye özgüdür. Bu döneme ait diyebileceğimiz bir diğer eleman kasaların yan kenar panellerine çapraz iliştirilmiş, içinde ok bulunan sadaklardır.

9. SONUÇ

Urartu Krallığı Doğu Anadolu başta olmak üzere, Kuzeybatı İran ve Transkafkasya'nın güney kesiminde M.Ö. 9.-7. yüzyıllar arasında egemenlik kurmuştur. Hâkim olduğu bölgedeki üstünlüğü yadsınamaz. Bu üstünlüğü hiç şüphesiz oldukça dağlık bir yapıya sahip ülke coğrafyasını en doğru şekilde kullanabilmelerinin yanı sıra, güçlü ordularına, sosyal, dinsel ve askeri yaşamlarında kullandıkları taşıtlara ve çağının önde gelen madenci topluluğu olmalarına borçludurlar.

Bugüne kadar Urartu dönemi kazılarından, bir bütün halinde taşıt ele geçmemiştir. Ancak kabartmalar, duvar resimleri, çeşitli metal eserler (kemer, sadak, miğfer vs.) üzerinde görülen tasvirlerden Urartularda şimdilik dört ve iki tekerlekliler olmak üzere iki tip taşıtın kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu iki tip Urartu taşıtı boyut açısından da farklılıklar göstermektedir. Mekânlarda ısıtma (mangal) amaçlı olarak kullanılan dört tekerlekli bronz modeller ile Toprakkale mührü üzerinde betimlenmiş vagon tipli taşıtların küçük boyutlu oldukları söylenebilir. Çeşitli metal eserler, duvar resimleri ile kabartmalarda betimlenmiş iki tekerlekli savaş/av ve yük taşıtları ise yine taşıtlara koşulan hayvanlar ve kasalarda görülen insanlardan yola çıkılarak büyük boyutlu oldukları ileri sürülebilir. Urartu taşıtları her ne kadar kendine özgü özellikler sergilese de bunlarda Assur[1] ve Kuzey Suriye[2] etkilerini görmek de mümkündür.

Çalışmamızda Urartu tasvir sanatında daha çok iki tekerlekli ve atların koşulduğu savaş taşıtlarına yer verildiği tespit edilmiştir. Güçlü merkezi bir devletin varlığı ve genişleme politikası göz önüne alındığında savaş taşıtlarının önemi anlaşılmaktadır. Ayrıca atlı iki tekerlekli savaş taşıtlarının güç göstergesi olarak önemli olduğu ve bu nedenle ön planda tutulduğu da söylenebilir.

Ayrıca Urartu yazılı kaynaklarında da özellikle savaş taşıtlarının bahsi geçmektedir. Yazıtlarında taşıt denilince bir sümerogram olduğu anlaşılan ve genellikle savaş taşıtlarını belirten ^{GIŠ}**GIGIR** ifadesi karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yazılı kaynaklardan Urartu'da ^{LÚ}***ma-ri*** diye bir arabacı sınıfının olduğunu öğrenmekteyiz. Yine yazılı dokümanlardan bu sınıfın kendi içinde ^{LÚ}*tar-da-áš-hi* ve ^{LÚ}*ki-ri-ni* gibi alt kategorilere ayrıldığını ve Urartu saray hiyerarşisi içinde en tepede yer aldığını anlamaktayız.

Urartu krallığında taşıtlar askeri, dini, sosyal ve ekonomik amaçlar için kullanılmıştır. Mühürler üzerinde betimlenmiş dört tekerlekli taşıtlar, Urartuların dinsel yaşantılarında cenaze ya da kutsal hayat ağacını taşımada yararlanılmış olmalıdır. Askeri yaşantılarında ise taşıtlardan seferlerde ele geçen ganimetlerin sevkiyatında faydalanılmıştır. Günlük yaşantılarında maden, kereste, tarım ürünleri ve büyük boyutlu materyalin götürülmesinde kullanılmış olmalıdır. Dört tekerlekli küçük boyutlu bronz modellerden ise ısıtma amaçlı ya da mekân içerisinde malzeme taşımada yararlanılmıştır. Eldeki verilerden, iki tekerlekli taşıtların ise av, savaş, insan ya da malzeme taşınmasında, haberleşme veya ticaret amaçlı

[1]Bazı Urartu taşıt kasalarının üst kenarları önde ve arkada bir bombe yapması, M.Ö. 8. yüzyılın sonlarına doğru ve M.Ö. 7. yüzyılda Urartu savaş/av taşıtlarının tekerlekleriyle birlikte kasalarının büyümesi ve kasalarda üç kişi bulunması gibi özellikler Assur etkisidir. Ayrıca koşum hayvanlarının altında düşman askerlerinin ya da avlanan hayvanların olması, taşıt kasasının gerisinde uzun bir mızrak ve merkezi aslan başlı bir kalkan, yan panellerde ise çapraz sadakların kullanılması gibi özellikler Urartu taşıtlarında da görülür.

[2]Kuzey Suriye kent devleri kabartmalarında betimlenmiş taşıtların küçük, hafif ve dörtgen kasalı olmaları, koşum hayvanlarının altında düşman askerlerinin ya da avlanan hayvanların olması, taşıt kasasının gerisinde uzun bir mızrak ve merkezi aslan başlı bir kalkan, yan panellerde ise çapraz sadakların kullanılması, altı parmaklı tekerlek, elips şekilli ok görülen etkilerdir.

kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Urartu görsel sanatlarından iki tekerlekli taşıtlardan daha süslü olanların tören geçidi alaylarında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Taşıt çekicileri olarak çoğunlukla at ve nadiren de olsa boğa ile insan (erkek) kullanılmıştır. Atlar pratik ve hızlı hareket ettiklerinden dolayı genellikle av ve savaş taşıtlarında kullanılmaktaydı. Görsel sanatlardan taşıtlara genellikle iki, zaman zaman da bir at koşulduğu görülmektedir. Keza taşıt çekme işleminde üçlü ve dörtlü at da kullanılmış olmalıdır. Ancak profilden işlenmiş betimlemelerden bunu anlamak oldukça zordur. Nitekim dizgin sayısı dikkate alındığında taşıtları çekmede iki, üç ya da dört at kullanılmış olabileceği tespit edilmiştir. Boğalar ise insan ya da malzeme taşıyan ve yavaş hareket eden taşıtlara koşulmuştur. Yapmış olduğumuz deneme çalışmaları ve çağdaşı uygarlıklardan özellikle Assurla yapılan karşılaştırmalardan insanın (erkek) da dört tekerlekli taşıtlarda kullanıldığı kanısına varılmıştır. Keza Urartu krallığının seferlerden getirdiği çok sayıdaki erkekleri bir takım işlerde kullandığını yazılı kaynaklardan bilmekteyiz.[3]

Taşıtların tarihsel gelişiminin oluşturulmasında, üzerindeki yazıtlar, bezeme düzeni, figürlerin stil gelişimi ve bazı bitkisel örgelerin tarihi süreç içindeki gelişiminden yararlanılmıştır. Bunların neticesinde

Urartu krallığında erkenden geç dönemlere kadar hem dört hem de iki tekerlekli taşıtların bir gelişim gösterdiklerini söylemek mümkündür. Bu gelişimi özellikle taşıt aksamları, koşum takımları ve kasalarda bulunan kişi sayısında görebilmekteyiz.

Urartu taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde av, savaş, vb. sahnelerinin yanı sıra karışık yaratık figürleri de betimlenmiştir. Karışık yaratık figürlerinin çok az bir bölümü Assur sanatından alınmıştır. Ancak insan ve hayvan organlarının bir araya getirilmesiyle Urartu'ya özgü çok sayıda karışık yaratık üretilmiştir. Bu figürlerin ne anlam içerdiklerini söylemek, bu konudaki yazılı kaynakların eksikliği nedeniyle oldukça zordur. Bununla birlikte bunların işlenmiş olduğu sahnelerden yola çıkılarak dinsel amacının yanında üzerinde taşınan hayvan ya da taşıtı kötülüklere karşı koruması, güç vermesi amacıyla da kullanılmış olmalıdır. Urartulu ustalar çevrelerinde görmüş oldukları hayvanları gerçekçi bir üslupta taşıt aksamları ve koşum takımları üzerine işlemişlerdir. Aslan ve boğalar başta olmak üzere balık, yılan, keçi, türü bilinmeyen yırtıcı kuş gibi hayvanlar anatomilerine uygun bir şekilde verilmiştir. Urartular da çevre kültürlerde olduğu gibi bu hayvanları muhtemelen taşıt aksamları ile koşum takımları üzerinde hem süs amaçlı hem de dinsel içerikli olarak kullanmış olmalıdır. Yakındoğu betimleme sanatında görülen profilden işleme özelliğini Urartularda kullanmıştır.

Bazı eserler üzerinde görülen krali yazıtlar Önasya uygarlıkları içerisinde şimdilik Urartuya özgüdür. Ayrıca Önasya uygarlıklarında bilinmeyen ancak Urartu'ya özgü taşıt aksamları ve koşum takımları da bulunmaktadır. Bunlar, mantar başlı dingil ucu başlıkları, "T" biçimli göz siperlikleri, "T" formlu alınlıklar ve "D" biçimli kasalardır.

---

[3]Urartu Krallığının inşaat faaliyetlerinde ihtiyaç duyduğu işgücünü, toplu nüfus aktarımlarıyla karşılamaya çalıştığını yazılı kaynaklardan bilmekteyiz. II. Rusa'nın Ayanis Kalesi Tapınak Yazıtında "……..Argişti oğlu Rusa der ki: Lulu ülkelerinden (düşman, barbar) Assur, Targuni, Etiuni, Tablani, Qainaru, Hate, Muşki, Şiluquni ülkelerinden kadın, erkek, büyükbaş hayvan, aktardım (getirttim). Bu kaleyi ve yerleşimleri insanlar (zanaatçılar? açıkça nakledilenler) sayesinde? inşa ettim….." ibaresinden kalenin inşasında görev alan insanların adı geçen ülkelerden getirildiği anlaşılmaktadır (bkz. Mirjo Salvini, "The Inscriptions of Ayanis (Rusahinili Eiduru=Kai) Cuneiform and Hieroglyphic.", *Ayanis I. Ten Years' Excavations at Rusahinili Eiduri-kai 1989-1998*, edited by A. Çilingiroğlu and M. Salvini, 251-22, Roma 2001, 260).

Yapmış olduğumuz tipoloji neticesinde birbiriyle bağlantılı elemanlarda ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan dingil çivisi, dingil, tekerlek kelepçelerinin tekerlekle; boyunduruk ucu başlıkları, metal dizgin halkaları ve boyunduruk süslemelerinin boyundurukla; taşıt ok ucu başlıklarının ise taşıt okuyla bağlantılı olduğu anlaşılmıştır.

Urartular, metalden bol miktarda yapılmış taşıt aksamları ve koşum takımları üretmiş ve kullanmışlardır. Bu eserler genellikle bronzdan nadiren de demir ve gümüştendir. Ayrıca metalin yanında taşıt aksamları ve koşum takımlarında ahşap, dokuma ve derinin de kullanıldığı bilinmektedir. Kazılardan orijinalleri bilinmese de Urartu görsel sanatları ile çağdaşı uygarlıklar ve günümüz atlı taşıtları göz önünde bulundurularak kasa, tekerlek, boyunduruk, taşıt oku, üst destek çubukları, kasa/taşıt oku bağlantı çubuğu gibi eserlerde ahşabın kullanıldığı söylenebilir. İncelemiş olduğumuz eserlerde tasvir edilmiş taşıtların özellikle kasa, taşıt oku ve üst destek çubuklarının süslü olduğu görülmektedir. Görsel sanatlar ve Urartu toplumunun dokumayı bildiği de göz önünde bulundurularak bunların süslemeli kumaş ya da deriyle kaplandığı söylenebilir. Ayrıca bu tarz süslemeli taşıt aksamları kumaş ya da deriyle kaplandıktan sonra metal ya da deriden objeler kumaş ve deriye sonradan aplike edilmiş de olabilirler.

Urartu krallığının hüküm sürdüğü topraklarda kazılar devam etmektedir. Yapılan kazılar neticesinde yeni bilgi ve materyale ulaşılacağını tahmin etmekteyiz. Dolayısıyla ortaya koymaya çalıştığımız bilgi ve sonuçlara yeni kanıtların da ekleneceği açık bir gerçektir.

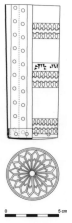
10. KATALOG

Aşağıdaki katalog bölümünde Urartu uygarlığına ilişkin taşıt aksamlarından 16 taşıt oku ucu başlığı, 3 boyunduruk semeri ucu, 3 boyunduruk ucu başlığı, 4 boyunduruk süslemesi, 17 metal dizgin halkası, 3 tekerlek, 9 tekerlek kelepçesi, 15 dingil ucu başlığı, 8 dingil çivisi, 10 disk; koşum takımlarından 35 çıngırak, 17 göğüs plakası, 9 yakalık, 61 gem, 94 disk, 40 göz siperliği, 18 alınlık, 3 alınbandı, 1 sorguç, 5 omuz süsü/pendant olmak üzere toplam 371 adet eser bulunmaktadır. Katalogda yer alan eserlerden 328 tanesi satın alma, hibe ve müsadere yoluyla müzelere kazandırılmış, 10 tanesi kale ve 7 tanesi de nekropol kazılarından ele geçirilmiştir. Bu eserlerden 85'i Kültür Bakanlığı ve Müzeler Genel Müdürlüğünden alınan izin çerçevesinde Adana, Gazi Antep, Elazığ, Erzurum, İstanbul, Bitlis-Ahlat, Van Arkeoloji Müzelerinde ve Sadberk Hanım ile Haluk Perk Müzelerinden alınmış olan izin doğrultusunda çalışılarak kataloga dahil edilmiştir. Geri kalan 286 adeti ise yayınlardan derlenmiştir. Orijinalini görmeden incelemiş olduğumuz eserlerin tanımlamaları ve ölçüleri ile ilgili olarak yayınlarda bazen ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Bu gibi durumlarda eserlerin tanımlamaları ve ölçüleri tarafımızca değerlendirilmiştir. Ayrıca yayınlanmış olan eserlerin tamamının çizimleri yeniden ele alınarak yapılmıştır.

Katalog, taşıt aksamları ve koşum takımları olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Ayrıca her bölüm kendi içinde yeniden birden başlanarak numaralandırılmıştır. Aşağıda da görüleceği üzere katalog bölümünde malzemenin, adı, malzemesi, tip no, buluntu yeri, bugün bulunduğu yer, müze envanter no, müzeye geliş şekli, kazı envanter no, çizim no, resim no, boyutları, yayınlandığı yer ve tarihi verilmiştir. Taşıt aksamlarının düzeni taşıt ok ucu başlığından başlayıp tekerleklere doğru; koşum takımlarının düzeni ise hayvanın ön sağrısından başlayıp arka sağrısına doğru kullanılan eserler göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Katalog düzeninde öncelikle Urartu kronolojisine uygun olarak yazıtlılar ardından da yazıtsız eseler incelenmiştir. Yazıtlı ve yazıtsız eserler kendi içerisinde de bezemeliler ile bezemesizler olarak verilmiştir. Ayrıca bir eserde iki malzeme kullanılmışsa "malzeme" adlı maddede eserin hangi kısımlarında ne tür malzemenin kullanıldığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra aynı müzeden bir eserden birden fazla varsa bunların sayılarıda "eserin adı" maddesinde belirtilmiştir. Tarihlendirme eser yazıtlı değilse dönem özellikleri ve yazıtlı örnekleri göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

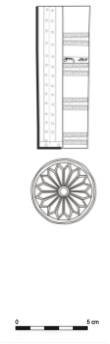
10.1. TAŞIT AKSAMLARI

TAŞIT OKU UCU BAŞLIKLARI

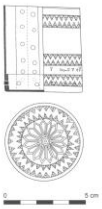
Katalog No	**:**	1
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Özel Bir Koleksiyon/Japonya
Müze Envanter No	**:**	UH 108
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	33
Resim No	**:**	4
Boyutları	**:**	Uzunluk: 12.5 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 4.7 cm. Açık Bölümün Çapı: 5.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1980: 70, Çiz. 7/B/2 Tanabe ve diğ., 1982: 69, 70, no. 15, Lev. 13 Seidl, 2004: 99, Çiz. 69
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde görülen bantlar birbirine zıt yönlü içi boş tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Eserin kapalı bölümü birbirine paralel kazıma bantla sınırlanmıştır. Kazıma bantlarla sınırlı merkez gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir. Silindir gövde üzerine Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-u-a-iu-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	2
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Özel Bir Koleksiyon/Japonya
Müze Envanter No	**:**	UH 110
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	34
Resim No	**:**	5
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16.4 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5.7 cm. Açık Bölümün Çapı: 6.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1980: 69, Çiz. 6/B-1 Tanabe ve diğ., 1982: 69, 70, no. 14, Lev. 12 Seidl, 2004: 99, Çiz. 68
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu kapalı diğer ucu açıktır. Kapalı kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde görülen bantlar birbirine zıt yönlü içi boş tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi birbirine paralel kazıma bantlarla sınırlandırılmıştır. Kazıma bantlarla sınırlı merkez gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir. Silindir gövde üzerine Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-a—i-ni-e-i-u-ri-is-hu-si-ni-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	3
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Slg. Azizbeğlu Özel Koleksiyonu/ Tahran
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	35
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 5.4 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 4.3 cm. Açık Bölümün Çapı: 4.3 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1980: 72, Çiz. 9/B4 Seidl, 2004: 99, Çiz. 70
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu kapalı diğer ucu açıktır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövdenin üzerinde yer alan yatay bantların içi zigzag motifleriyle bezenmiştir. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi zigzag motifi dizisiyle sınırlanmıştır. Zigzag motifiyle sınırlanmış merkezi kısım gül bezek benzeri rozet motif ile süslenmiştir. Silindir gövde üzerine Urartu'ca *Argišti oğlu Sarduri* anlamına gelen *"Sar-du-ri-i(A)r-gis-ti-hi-ni-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

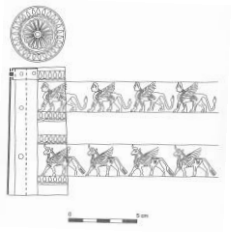
Katalog No	**:**	4
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Karmir-Blur, XIV No'lu Oda
Bugün Bulunduğu Yer:		Erivan?
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	KB 57-224
Çizim No	**:**	36
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 13 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5.5 cm. Açık Bölümün Çapı: 6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1980: 73, Çiz. 10/B5 Seidl, 2004: 99, Çiz. 71
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövdenin üzerinde yer alan yatay bantların içi zigzag motifiyle bezenmiştir. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi zigzag motifi dizisiyle sınırlanmıştır. Zigzag motifiyle sınırlanmış merkezi kısım gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir. Silindir gövde üzerine Urartu'ca *Argišti oğlu Sarduri* anlamına gelen "*Sar-du-ri-i(A)r-gis-ti-hi-ni-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

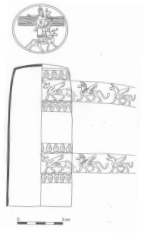
Katalog No	**:**	5
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu /Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	37
Resim No	**:**	6
Boyutları	**:**	Uzunluk: 7.2 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 4.3 cm. Açık Bölümün Çapı: 5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Haenrick-Overlaet, 1984: 62-65, Çiz. 5 Merhav, 1991a: 55, 56, 72, Res. 21 Seidl, 2004: 98, Çiz. 67
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölüm konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde görülen bantlar içi boş tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Tomurcuk dizisi ile bezenmiş bantların arasında kalan panolar yürür pozisyonda dört ayaklı karışık yaratıklar ile dekore edilmiştir. İlk panoda yer alan karışık yaratıklar insan başlı, aslan gövdeli, kuşkanatlı olarak işlenmişlerdir. Bu figürlerin başlarında konik bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Karışık yaratıkların gövdelerinin ortasından geçen bir kuşak bulunmaktadır. İkinci panoda görülenler ise boğa başlı, boğa gövdeli, kuş kanatlı olarak betimlenmiştir. Yüz uzuvları vurgulanmış olan bu figürlerin kuyruğu arka ayaklara paralel uzanmaktadır. Kuyruk kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi içi boş tomurcuk dizisi ile sınırlandırılmıştır. Tomurcuk dizisi ile sınırlandırılmış merkez gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

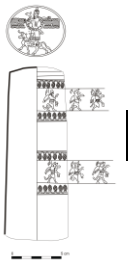
Katalog No	**:**	6
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu /Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	38
Resim No	**:**	6
Boyutları	**:**	Uzunluk: 7.2 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 4.3 cm. Açık Bölümün Çapı: 5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991a: 55, 56, 72, Res. 22 Seidl, 2004: 98, Çiz. 66
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölüm konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde görülen bantlar içi boş tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Tomurcuk dizisi ile bezenmiş bantların arasında kalan panolar yürür pozisyonda dört ayaklı karışık yaratıklar ile dekore edilmiştir. İlk panoda yer alan karışık yaratıklar insan başlı, aslan gövdeli, kuşkanatlı olarak işlenmişlerdir. Bu figürlerin başlarında konik bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Karışık yaratıkların gövdelerinin ortasından geçen bir kuşak bulunmaktadır. İkinci panoda görülenler ise boğa başlı, boğa gövdeli, kuş kanatlı olarak betimlenmiştir. Yüz uzuvları vurgulanmış olan bu figürlerin kuyruğu arka ayaklara paralel uzanmaktadır. Kuyruk kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi içi boş tomurcuk dizisi ile sınırlandırılmıştır. Tomurcuk dizisi ile sınırlandırılmış merkez gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

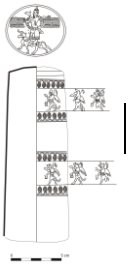
Katalog No	**:**	7
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Münich
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	39
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 6 cm. Açık Bölümün Çapı: 7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: 96, Çiz. 65
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölüm konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde görülen bantlar içi taralı tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Tomurcuk dizisi ile bezenmiş bantların arasında kalan panolar yürür pozisyonda dört ayaklı karışık yaratıklar ile dekore edilmiştir. Karışık yaratıklar boğa, kuş, ejder başlı, aslan ya da boğa gövdeli ve kanatlı olarak işlenmişlerdir. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi birbirine paralel bantlarla sınırlandırılmıştır. Bantlarla sınırlı merkez kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figür sol elinde bir yay tutmaktadır. Her iki kol bileğinde bilezik görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmaktadır.

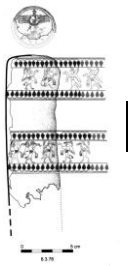
Katalog No	**:**	8
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Özel Bir Koleksiyon/Japonya
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	40
Resim No	**:**	7
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15.3 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 4.8 cm. Açık Bölümün Çapı: 5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Tanabe ve diğ., 1982: 69, 70, no. 9, Lev. VIII, IX Merhav, 1991a: 56, Çiz. 4
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde görülen bantlar birbirine zıt yönlü içi taralı tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Tomurcuk dizisi ile bezenmiş bantların arasında kalan panolar yürür pozisyonda iki ayaklı karışık yaratıklar ile dekore edilmiştir. Karışık yaratıklar boğa, insan, ejder başlı, aslan gövdeli ve kanatlı olarak işlenmiştir. Bunlar bir elinde kozalak diğer eliyle de bakraç tutmaktadır. Eserin alt bölümünün dış çevresi birbirine paralel bantlarla sınırlanmıştır. Bantlarla sınırlı merkez kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figürün her iki kol bileğinde bilezik görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmakta ve kuyruk kılları yatay çizgilerle verilmiştir.

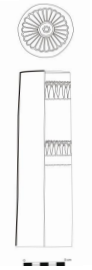
Katalog No	**:**	9
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 89.15
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	41
Resim No	**:**	7
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17.8 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5 cm. Açık Bölümün Çapı: 5.9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Maas, 1987: 81, Lev. 6/4-5 Merhav, 1991a: 73, Res. 26 Seidl, 2004: 96, Çiz. 64
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde görülen bantlar birbirine zıt yönlü içi taralı tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Tomurcuk dizisi ile bezenmiş bantların arasında kalan panolar yürür pozisyonda iki ayaklı karışık yaratıklar ile dekore edilmiştir. Karışık yaratıklar boğa, insan, aslan, ejder başlı, aslan gövdeli ve kanatlı olarak işlenmiştir. Bunlar bir elinde kozalak diğer elinde bakraç tutmaktadır. Eserin alt bölümünün dış çevresi birbirine paralel bantlarla sınırlanmıştır. Bantlarla sınırlı merkez kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figürün her iki kol bileğinde bilezik görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmakta ve kuyruk kılları yatay çizgilerle verilmiştir.

Katalog No	**:**	10
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.3.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	42
Resim No	**:**	8
Boyutları	**:**	Uzunluk: 14 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 4.5 cm. Açık Bölümün Çapı: 5.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde görülen bantlar birbirine zıt yönlü içi taralı tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Tomurcuk dizisi ile bezenmiş bantların arasında kalan panolar yürür pozisyonda iki ayaklı karışık yaratıklar ile dekore edilmiştir. Bunlardan kuş başlı karışık yaratıklar, aslan gövdeli, kanatlı ve kuş kuyruklu olarak işlenmiştir. Boğa başlılar ise boğa gövdeli, kanatlı ve kuş kuyruklu olarak betimlenmiştir. Aslan başlılarda, aslan gövdeli, kanatlı, akrep ya da kuş kuyruklu olarak tasvir edilmiştir. Figürler bir elinde kozalak diğer elinde bakraç tutmaktadır. Eserin alt bölümünün dış çevresi birbirine paralel bantlarla sınırlanmıştır. Bantlarla sınırlı merkez kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Figür geleneksel selamlama pozisyonundadır. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmakta ve kuyruk kılları yatay çizgilerle verilmiştir.

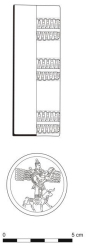
Katalog No	**:**	11
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	43
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 20.3 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 6.0 cm. Açık Bölümün Çapı: 6.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1980: 68, Çiz. 5/A5
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölüm konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde zincir motifiyle sınırlanmış bantlar püskül dizisi motifi ile bezenmiştir. Eserin kapalı bölümünün dış yüzeyi gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

Katalog No	**:**	12
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.2.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	44
Resim No	**:**	9
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 4.5 cm. Açık Bölümün Çapı: 5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölüm konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde zincir motifiyle sınırlanmış bantlar püskül dizisi motifi ile bezenmiştir. Eserin kapalı bölümünün dış yüzeyi gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

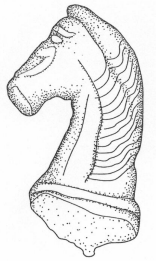
Katalog No	**:**	13
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karsluhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 89.16
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	45
Resim No	**:**	10
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17.8 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5.2 cm. Açık Bölümün Çapı: 5.9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Maas, 1987: 81-83, Lev. 6/1-2 Merhav, 1991f: 98, 104, Res. 65/a-b Rehm, 1997: 219, 220, Res. 394, U27
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu kapalı diğer ucu açıktır. Kapalı olan bölüm konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerindeki bantlar birbirine zıt yönlü içi taralı püskül demetleri dizisi ile bezenmiştir. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi birbirine paralel bantlarla sınırlandırılmıştır. Bantlarla sınırlı merkez kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figür sol elinde bir yay tutmaktadır. Her iki kol bileğinde bilezik görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmaktadır.

Katalog No	**:**	14
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Kolleksiyonu/Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	46
Resim No	**:**	11
Boyutları	**:**	Uzunluk: 18 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5 cm. Açık Bölümün Çapı: 5.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Haenrinck-Overlaet, 1984: 62-65, Çiz. 6, Lev. VII Merhav, 1991a: 72, 73, Res. 23, 24, 25
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölüm konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövde üzerinde görülen bantlar birbirine zıt yönlü biri boş diğer taralı tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi birbirine paralel bantlarla sınırlandırılmıştır. Bantlarla sınırlı merkez gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

Katalog No	**:**	15
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Erzincan-Altıntepe
Bugün Bulunduğu Yer:		--------
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	47
Resim No	**:**	12
Boyutları	**:**	Bilinmiyor
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgüç, 1969: 263.
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl sonu-7. yüzyıl başı.

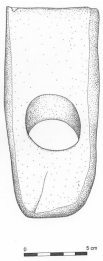
Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı at kafası formundadır. Boyundan aşağıya doğru yeleleri belirgin olarak işlenmiş olan figür uzun yüzlü, iri gözlü ve sivri kulaklıdır.

Katalog No	**:**	16
Adı	**:**	Taşıt Ok Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Karmir-Blur
Bugün Bulunduğu Yer:		Hermitage Museum/Erevan
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	48
Resim No	**:**	13
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17 cm. Çapı: 5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Piotrovskij, 1966: 258, Çiz. 40 Piotrovskij, 1967: 52, Lev. 24, 25 Azarpay ,1968: 53, Lev. 28 Wartke, 1993: 39, Res. 12
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Taşıt ok ucu başlığı at kafası formundadır. Figür uzun yüzlü, iri gözlü ve sivri kulaklı olarak işlenmiştir.

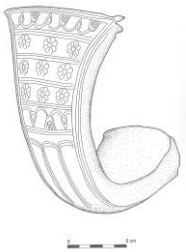
BOYUNDURUK SEMERİ UÇLARI

Katalog No	**:**	17
Adı	**:**	Boyunduruk Semeri Ucu (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.5.
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.1683-1685
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	49
Resim No	**:**	14
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5 cm. Açık Bölümün Çapı: 7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Groop, 1981: 111, Lev. II/e Merhav, 1991a: 61, 69, Res. 14
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

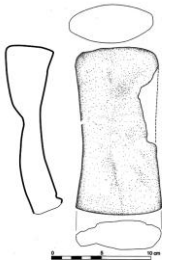
Tanımı: Boyunduruk semeri ucu uzun ince dikdörtgenimsi formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölüm hafif ovalimsidir. Objenin merkezinde bir delik bulunmaktadır.

BOYUNDURUK UCU BAŞLIKLARI

Katalog No	**:**	18
Adı	**:**	Boyunduruk Ucu Başlığı (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.6
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Nourollah Elghanayan Özel Koleksiyonu /New York
Müze Envanter No	**:**	Isr. M. 86.69/ 86.70
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	50
Resim No	**:**	15
Boyutları	**:**	Uzunluk: 13 cm. Çapı: 9.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991a: 61, 68-70, Res. 17.a-b
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl.

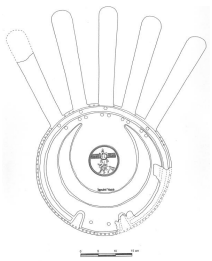
Tanımı: Boyunduruk ucu başlığı kavis formludur. Eser bir kutu ve onu örten kapağı gibi birbirine tutturulmuş iki ayrı kısımdan yapılmıştır. Objenin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Açık olan kısmın her iki ucunda perçin delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Dış yüzeyi yatay olarak uzanan üç ince çizgiden oluşan beş adet band ile bezenmiştir. İlk ve son bantlar dönüşümlü olarak kullanılmış olan nilüfer ve tomurcuk motifi dizisi ile dekore edilmiştir. Ortadaki üç sıra band ise papatya formlu çiçek dizisi ile süslenmiştir.

Katalog No	**:**	19
Adı	**:**	Boyunduruk Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.6
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.54.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	51
Resim No	**:**	16
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17 cm.. Çapı: 8.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı

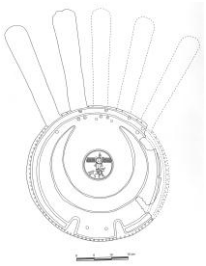
Tanımı: Boyunduruk ucu başlığı kavis formludur. Eser bir kutu ve onu örten kapağı gibi birbirine tutturulmuş iki ayrı kısımdan yapılmıştır. Objenin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır.

BOYUNDURUK SÜSLEMELERİ

Katalog No	**:**	20
Adı	**:**	Boyunduruk Süslemesi
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.7
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 89.2
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	52
Resim No	**:**	17
Boyutları	**:**	Uzunluk: 65 cm. Disk Çapı: 25-27 cm. Uzantıların Uzunluğu: 35 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1980: 74,77, Res. 12, Lev. 14-17 Maas, 1987: 75-80, Lev. I Merhav, 1991a: 74, 75, Res. 27 Rehm, 1997: 214, Res. 387, U23
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Boyunduruk süslemesi yelpaze formlu olup iki parçadan oluşmaktadır. Diskin çok az bir kısmı ile uzantılardan birinin ucu kırık ve eksiktir. Disk formlu parçanın çevre genişliği boyunca sık aralıklarla perçin/ilmek delikleri görülmektedir. Eser üzerinde görülen betimlemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış yüzeyinin çevresi iki adet kabartma bant ile sınırlanmıştır. Bu kabartma bantların hemen iç taraflarına yakın yerde perçin/halka delikleri görülmektedir. Objenin merkezine kabartma tekniğinde hilal motifi işlenmiştir. Hilal motifi ile çevrili merkezi kısım kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı motifi ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrı bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına koymuştur. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Figürün sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Diskin üst kısmında ise beş adet parmağa benzeyen uzantı bulunmaktadır. Bu beş uzantı diskin çevresine üç adet perçin çivisiyle monte edilmiştir. Ortadaki yarım ayın konveks ucu boyunca Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he- Is-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazılı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	21
Adı	**:**	Boyunduruk Süslemesi
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.7
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 89.3
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	53
Resim No	**:**	18
Boyutları	**:**	Uzunluk: 65 cm. Disk Çapı: 25-27 cm. Uzantıların Uzunluğu: 35 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1980: 74,77, Res. 12, Lev. 14-17 Maas, 1987: 75-80, Lev. I Merhav, 1991a: 74, 75, Res. 28 Rehm, 1997: 216, Res. 389, U24
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Boyunduruk süslemesi yelpaze formlu olup iki parçadan oluşmaktadır. Eserin çok az bir kısmı ile uzantılardan üçü kırık ve eksiktir. Disk formlu parçanın çevre genişliği boyunca sık aralıklarla perçin/ilmek delikleri görülmektedir. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Boyunduruk süslemesinin dış yüzeyinin çevresi iki adet kabartma bant ile sınırlanmıştır. Bu kabartma bantların hemen iç taraflarına yakın yerde perçin/halka delikleri görülmektedir. Objenin merkezine kabartma tekniğinde hilal motifi işlenmiştir. Hilal motifi ile çevrili merkezi kısım kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı motifi ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrı bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına koymuştur. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Figürün sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun kılları yatay çizgilerle verilmiştir. Diskin üst kısmında ise beş adet parmağa benzeyen uzantı bulunmaktadır. Bu beş uzantı diskin çevresine üç adet perçin çivisiyle monte edilmiştir. Ortadaki yarım ayın konveks ucu boyunca Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he- Is-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazılı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	22
Adı	**:**	Boyunduruk Süslemesi (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.7
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 88.213; 214
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	54
Resim No	**:**	19
Boyutları	**:**	Uzunluk: 60 cm. Çapı: 25-27 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Maass, 1987: 74 vdd., Lev. 4, 5 Merhav, 1991f: 112, 113, Res. 79, 80 Rehm, 1997: 217, Res. 391, U25, 362, 363, Lev. XXVI-U25, Lev.XVII-U26
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

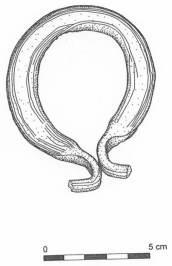
Tanımı: Boyunduruk süslemesi yelpaze formlu olup iki parçadan oluşmaktadır. Yekpare biçimli parçanın alt ve üst kısmında ikişerden dört adet perçin/ilmek deliği görülmektedir. Eser üzerinde görülen betimlemeler kabartma tekniğinde detaylar ise kazıma tekniğinde verilmiştir. Objenin dış çevresi saç örgüsü motifi ile sınırlanmıştır. Saç örgüsü motifi ile sınırlanmış merkezi panoda kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı figürü ile dekore edilmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına koymuştur. Tanrının içinden çıktığı diskin yüzeyi papatya benzeri çiçek dizisi ile bezenmiştir. Figürün üst kısmı cepheden alt kısmı profilden verilmiştir. Başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının yüz uzuvları belirtilmiş ve sakalın püsküllleri göğse kadar inmektedir. Üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Yanlara doğru uzanan ellerinde üç daldan oluşan narçiçeği tutmaktadır. Figürün kanatları iki kademeli olarak yapılmış ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Kanatlar sağ ve solda konik miğferli uzun kanatlı tanrı figürlerince tutulmaktadır. Biri sağa diğeri sola bakan bu figürlerin giysi ve kanatlarının işlenişi ilk figürle benzerlik arz etmektedir. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları dikey çizgilerle belirtilmiştir.

METAL DİZGİN HALKALARI

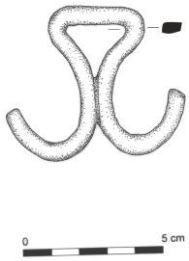
Katalog No	**:**	23
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Nourollah Elghanayan Özel Koleksiyonu /New York
Müze Envanter No	**:**	Isr. M 86.73.68; 86.73,69/;86.73.70
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	55
Resim No	**:**	20
Boyutları	**:**	Dış Çapı: 9.3 cm. İç Çapı: 6.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991a: 61, 62, 68, Res. 16
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl.

Tanımı: Eser halka formludur. Objenin iki ucu üç adet perçin çivisiyle birbirine tutturulmuştur. Yüzeyi kazıma tekniğinde dört adet bant ile dekore edilmiştir.

Katalog No	**:**	24
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Nourollah Elghanayan Özel Koleksiyonu /New York
Müze Envanter No	**:**	Isr. M 86.73.68; 86.73.69; M 86.73.70
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	56
Resim No	**:**	21
Boyutları	**:**	Dış Çapı: 9 cm. İç Çapı: 5.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991a: 61, 62, 68, Res. 15
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl.

Tanımı: Eser halka formludur. Uçları dışa doğru yay şeklinde kıvrıktır. Üzeri kazıma tekniğinde dört adet bant ile dekore edilmiştir.

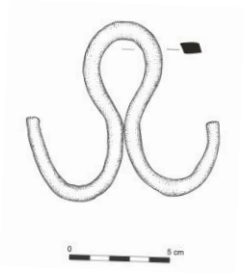
Katalog No	**:**	25
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	4.57.82
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	57
Resim No	**:**	22
Boyutları	**:**	Uzunluk: 5.5 cm. Dış Çapı: 3.5 cm. İç Çapı: 2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru yay şeklinde kıvrıktır. Üst kısmı hafif üçgenimsidir.

Katalog No	**:**	26
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	18.174
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	58
Resim No	**:**	23
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9 cm. Dış Çapı: 2.5 cm. İç Çapı: 1.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

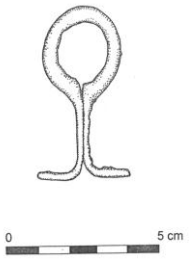
Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru yay şeklinde kıvrıktır. Üst kısmı ovalimsidir.

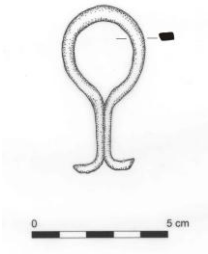
Katalog No	**:**	27
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Bitlis-Ahlat Müzesi
Müze Envanter No	**:**	909; 910
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	59
Resim No	**:**	24
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9 cm. Dış Çapı: 3.8 cm. İç Çapı: 2.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru yay şeklinde kıvrıktır. Üst kısmı halka şeklindedir.

Katalog No	**:**	28
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	4.45.82
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	60
Resim No	**:**	25
Boyutları	**:**	Uzunluk: 6 cm. Dış Çapı: 2.5 cm. İç Çapı: 1.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

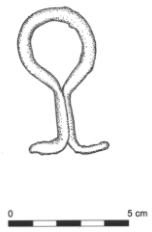

Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru kıvrıktır. Üst kısmı hafif ovalimsidir.

Katalog No	**:**	29
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	4.52.82
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	61
Resim No	**:**	26
Boyutları	**:**	Uzunluk: 6 cm. Dış Çapı: 3 cm. İç Çapı: 2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

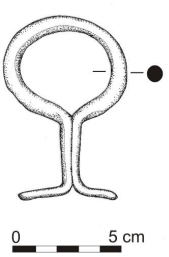
Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru kıvrıktır. Üst kısmı hafif ovalimsidir.

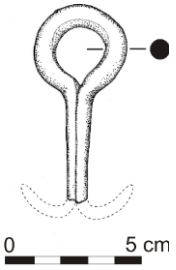
Katalog No	**:**	30
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	4.76.82
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	62
Resim No	**:**	27
Boyutları	**:**	Uzunluk: 6.2 cm. Dış Çapı: 3 cm. İç Çapı: 2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru kıvrıktır. Üst kısmı halka şeklindedir.

Katalog No	**:**	31
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.72.78; 8.76.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	63
Resim No	**:**	28
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9 cm. Dış Çapı: 6 cm. İç Çapı: 4.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

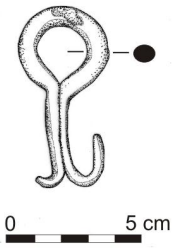

Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru kıvrıktır. Üst kısmı halka şeklindedir.

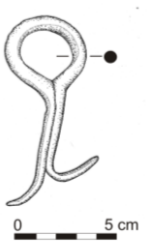
Katalog No	**:**	32
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.87.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	64
Resim No	**:**	29
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8 cm. Dış Çapı: 3.4 cm. İç Çapı: 1.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru kıvrıktır. Üst kısmı halka şeklindedir.

Katalog No	**:**	33
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.79.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	65
Resim No	**:**	30
Boyutları	**:**	Uzunluk: 6.6 cm. Dış Çapı: 3.3 cm. İç Çapı: 1.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

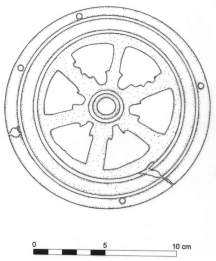
Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru yay şeklinde kıvrıktır. Üst kısmı halka şeklindedir.

Katalog No	**:**	34
Adı	**:**	Metal Dizgin Halkası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.8.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.77.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	66
Resim No	**:**	31
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.2 cm. Dış Çapı: 4 cm. İç Çapı: 2.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

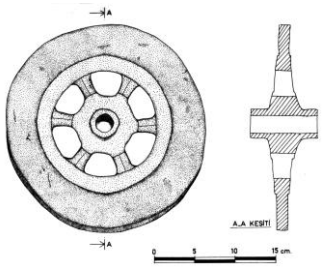
Tanımı: Metal dizgin halkası çift çengel formludur. Çengelin uçları dışa doğru kıvrıktır. Üst kısmı halka şeklindedir.

TEKERLEK

Katalog No	**:**	35
Adı	**:**	Tekerlek
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.11
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Kolleksiyonu/ New York
Müze Envanter No	**:**	Isr. M. 86.73.45
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	67
Resim No	**:**	32
Boyutları	**:**	Çapı: 13.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991a: 54, Res. 1
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

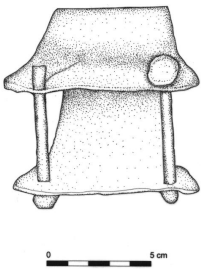
Tanımı: Levha formundaki tekerlek altı parmaklıdır. Tekerleğin çevre genişliği üzerinde iki adet kabartma bant ve karşılıklı ikişerden dört perçin deliği yer almaktadır.

Katalog No	**:**	36
Adı	**:**	Tekerlek (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.11
Buluntu Yeri	**:**	Yukarı Anzaf Kalesi
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	68
Resim No	**:**	33
Boyutları	**:**	Çapı: 24 cm. Ağırlık: 5.400 gr.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2007b: 189, Çiz. 6, 7, Res. 6
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyılın sonu-8. yüzyılın başı

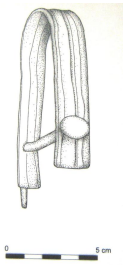
Tanımı: Levha formlu tekerlek altı parmaklıdır. Merkezde bulunan ve dingilin geçtiği tekerlek yuvası her iki yönde dışa çıkıntı yapmaktadır.

TEKERLEK KELEPÇELERİ

Katalog No	**:**	37
Adı	**:**	Tekerlek Kelepçesi (8 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Çiviler)
Tip No	**:**	5.1.12
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Nourollah Elghanayan Özel Koleksiyonu /New York
Müze Envanter No	**:**	Isr. M 86.73.71/1-4
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	69
Resim No	**:**	34
Boyutları	**:**	Uzunluk: 10-11 cm. Çapı: 8.6-9.3 cm. (Açık olan kenar).
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991a: 64, 65, Res. 3/a-b
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl.

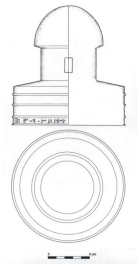
Tanımı: Tekerlek kelepçesi "U" formundadır. Uçları karşılıklı bir çift demir çivi ile birleştirilmiştir.

Katalog No	**:**	38
Adı	**:**	Tekerlek Kelepçesi
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.12
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staassammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.1672
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	70
Resim No	**:**	35
Boyutları	**:**	Uzunluk: 10 cm. Çapı: 1.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991a: 65, Res. 4
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

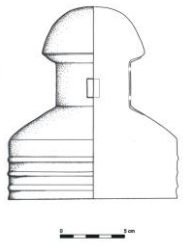
Tanımı: Tekerlek kelepçesi “U” formundadır. Uçları bir adet bronz çivi ile birleştirilmiştir.

DİNGİL UCU BAŞLIKLARI

Katalog No	**:**	39
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.1
Buluntu Yeri	**:**	Aznavurtepe Civarı
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	71
Resim No	**:**	36
Boyutları	**:**	Uzunluk: 13 cm. Çapı:12 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Taşyürek, 1975b:154, Lev. XXXII/d, XXXV/a-c Merhav, 1991a: 58, Res. 6/1 Seidl, 2004: 93, Çiz. 61
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

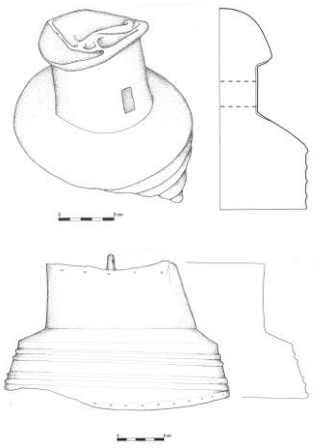
Tanımı: Dingil ucu başlığı mantar biçimli bir başa sahiptir. Mantar biçimli başın hemen altında bulunan silindirik boyun üzerinde karşılıklı dikdörtgen açıklıklar yer almaktadır. Silindirik boynun altında yer alan silindirik tabanın yüzeyi, üç adet kabartma bant ile kuşatılmıştır. Silindir tabanın alt kenarına Urartu'ca *Argišti oğlu Sarduri* anlamına gelen *"Sar-du-ri-i Ar-gis-ti-hi-ni-i"* çivi yazılı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	40
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67-39-23
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	72
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16.3 cm. Çapı: 7.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: 191, 192, Çiz. 31 Özgen, 1984: 151, 152, Çiz. 43
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Dingil ucu başlığı mantar biçimli bir başa sahiptir. Mantar biçimli başın hemen altında bulunan silindirik boyun üzerinde karşılıklı dikdörtgen açıklıklar yer almaktadır. Silindirik tabanın yüzeyi ise üç adet kabartma bant ile kuşatılmıştır.

Katalog No	**:**	41
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	4.64.79; 4.61.97; 4.62.79
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	73
Resim No	**:**	37
Boyutları	**:**	Uzunluk: 18 cm. Çapı: 14 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Dingil ucu başlığı iki parçadan oluşmaktadır. Digilin bitim kısmına takılan ilk parça mantar biçimli bir başa sahiptir. Mantar biçimli başın hemen altında bulunan silindirik boyun üzerinde karşılıklı dikdörtgen açıklıklar yer almaktadır. Silindirik tabanın yüzeyi ise üç adet kabartma bant ile kuşatılmıştır. İç kısma takılan ikinci parçanın dış çerçevesi boyunca belirli aralıklarla yapılmış perçin delikleri bulunmaktadır. Dingil başlığının baş kısmı ve silindirik taban yüzeyi ezilerek deforme olmuştur.

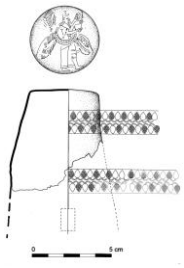
Katalog No	**:**	42
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Özel Bir Koleksiyon/Japonya
Müze Envanter No	**:**	UH 104
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	74
Resim No	**:**	38
Boyutları	**:**	Uzunluk: 14.2 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 4 cm. Açık Bölümün Çapı: 5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1980: 64, Çiz. 1/A1 Tanabe ve diğ., 1982: 69, 70, no. 11, Lev. XI Born-Seidl, 1995: 78, Res. 68 Seidl, 2004: 95, Çiz. 63
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Dingil ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Slindir gövde üzerinde karşılıklı açılmış yuvarlak delikler bulunmaktadır. Gövde üzerinde zincir motifi ile kuşatılmış bantlar birbirine zıt yönlü içi taralı püskül dizisi ile bezenmiştir. Eserin kapalı olan bölümünün dış çevresi iç içe iki bantla sınırlandırılmıştır. Bantla sınırlı merkezde kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde ayakta tanrı figürü yer alır. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figür sol elinde bir yay tutmaktadır. Her iki kol bileğinde bilezik görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmaktadır. Silindir gövde üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he-Is-pu-u-i-n (i-e)-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

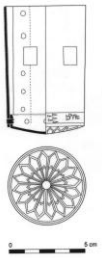
Katalog No	**:**	43
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Gazi Antep Müzesi
Müze Envanter No	**:**	4.27.79
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	75
Resim No	**:**	39
Boyutları	**:**	Uzunluk: 11.5 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5 cm. Açık Bölümün Çapı: 5.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1992: 49, 50, Çiz. 3, Levha III/1
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Dingil ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövdenin merkezinde karşılıklı iki dikdörtgen açıklık açılmıştır. Eserin kapalı olan bölümünün dış çevresi iç içe iki bantla sınırlandırılmıştır. Bantla sınırlı merkezde kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde ayakta tanrı figürü yer alır. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figür sol elinde bir yay tutmaktadır. Her iki kol bileğinde bilezik görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmaktadır. Silindir gövde üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he-Is-pu-u-i-n (i-e)-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

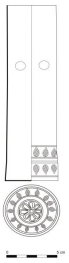
Katalog No	**:**	44
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.5.78; 8.6.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	76
Resim No	**:**	40
Boyutları	**:**	Uzunluk: 7 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5 cm. Açık Bölümün Çapı: 6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Dingil ucu başlığı silindir formludur. Objenin yer yer kırık ve eksiktir. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövdenin merkezinde karşılıklı iki dikdörtgen açıklık açılmıştır. Eser yüzeyinde görülen bantlar biri taralı diğeri boş olan birbirine zıt yönlü tomurcuk dizileri ile benzenmiştir. Objenin kapalı kısmı ise yürür pozisyonda kanatlı güneş kursu içinde tanrı figürü ile süslenmiştir. Profilden verilmiş tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Figürün gövdesinden çıkan iki kademeli kanatların telekleri vurgulanmıştır.

Katalog No	**:**	45
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Özel Bir Koleksiyon/Japonya
Müze Envanter No	**:**	UH 109
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	77
Resim No	**:**	41
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.3 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5 cm. Açık Bölümün Çapı: 5.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1980: 71, Çiz. 8/B3 Seidl, 2004: 93, Çiz. 60
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Dingil ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan bölüm konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövdenin merkezinde karşılıklı iki dikdörtgen açıklık yer almaktadır. Konik biçimli dip kısmı birbirine paralel kazıma çizgilerle sınırlandırılmıştır. Çizgilerle sınırlandırılmış alan gül bezek benzeri rozet motifi ile bezenmiştir. Eserin alt bölümüne Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına* ait anlamına gelen "*Me-nu-u-a-i u (r) i-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	46
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/ Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	78
Resim No	**:**	42
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17.6 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5.2 cm. Açık Bölümün Çapı: 6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991a: 54, 66, Res. 9/a-b
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Dingil ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövdenin merkezinde karşılıklı iki yuvarlak delik açılmıştır. Eserin gövdesinin kapalı kısma doğru olan tarafı birbirne zıt yönlü içleri taralı tomurcuk dizileri ile bezenmiştir. Dingil ucu başlığının kapalı kısmı birbirine paralel kazıma çizgilerle sınırlanmıştır. Kazıam çizgilerle sınırlandırılmış alan birbirine zıt yönlü içleri taralı tomurcuk dizisi motifi ile dekore edilmiştir. Tomurcuk dizisi ile çevrili alan ise gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

Katalog No	**:**	47
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschicht /Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.1681; 1971.1682
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	79
Resim No	**:**	43
Boyutları	**:**	Uzunluk: 13.3 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5.3 cm. Açık Bölümün Çapı: 6.6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1982: 101, Çiz. I/A7 Merhav, 1991a: 54, 67, Res. 12/a-b
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

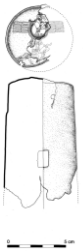
Tanımı: Dingil ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövdenin merkezinde karşılıklı iki dikdörtgen açıklık yer almaktadır. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi birbirine paralel kazıma çizgilerle sınırlanmıştır. Kazıma çizgilerle sınırlanmış alan içleri taralı tomurcuk ve püskül dizisi motiflerinin tekrarlamasıyla süslenmiştir. Tomurcuk ve püskül dizisiyle çevrilmiş alan ise gül bezek benzeri bir rozet ve bu rozetten çıkan dala benzeyen uzantıların uçlarındaki içi taralı tomurcuklar ile dekore edilmiştir.

Katalog No	**:**	48
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.4.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	80
Resim No	**:**	44
Boyutları	**:**	Uzunluk: 10 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5 cm. Açık Bölümün Çapı: 5.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

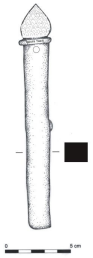
Tanımı: Dingil ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı olan kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövdenin merkezinde karşılıklı iki dikdörtgen açıklık yer almaktadır. Eserin kapalı bölümünün dış çevresi birbirine paralel kazıma çizgilerle sınırlanmıştır. Kazıma çizgilerle sınırlanmış alan içleri boş püskül dizisi motiflerinin tekrarlamasıyla süslenmiştir. Püskül dizisiyle çevrilmiş alan ise gül bezek benzeri rozet motifi ile bezenmiştir.

Katalog No	**:**	49
Adı	**:**	Dingil Ucu Başlığı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.13.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.1.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	81
Resim No	**:**	45
Boyutları	**:**	Uzunluk: 11 cm. Kapalı Bölümün Çapı: 5 cm. Açık Bölümün Çapı: 7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2010: Baskıda
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Dingil ucu başlığı silindir formludur. Eserin bir ucu açık diğer ucu kapalıdır. Kapalı kısım konik biçimlidir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Silindir gövdenin merkezinde karşılıklı iki dikdörtgen açıklık yer almaktadır. Eserin kapalı bölümünün dış çerçesi birbirine paralel kazıma bantlarla sınırlanmıştır. Kazıma bantlarla sınırlanmış alan kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı motifi ile bezenmiştir. Profilden verilmiş tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrı bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Figürün sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun kılları yatay çizgilerle işlenmiştir.

DİNGİL ÇİVİLERİ

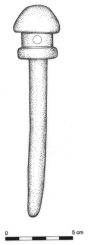
Katalog No	**:**	50
Adı	**:**	Dingil Çivisi
Malzemesi	**:**	Bronz (Baş)/Demir (Gövde)
Tip No	**:**	5.1.14.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	3.6.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	82
Resim No	**:**	46
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17 cm. Tutamak Çapı: 2 cm. Tutamak Çeperi: 1 cm. Perçin Delik Çapı: 0.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli-Kavaklı, 1981: 15-18, Res. 1 Merhav, 1991a: 54, 55, 60, Çiz. 7/1 Seidl, 2004: 94, Çiz. 62/a
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810)

Tanımı: Dingil çivisi dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde çam kozalığı biçimli bir başa ve dikdörtgen kesitli bir gövdeye sahiptir. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Çam kozalağı başı yan yana ve üst üste gelecek şekilde yerleştirilen ters hilal biçimindeki motifler ile bezenmiştir. Dikdörtgen kesitli çıkıntının hemen altına bir delik açılmıştır. Eserin baş kısmına Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he Is-pu-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	51
Adı	**:**	Dingil Çivisi
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.14.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	74.39.6
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	83
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16 cm. Tutamak Çapı: 1.5 cm. Tutamak Çeperi: 1.8 cm. Perçin Delik Çapı: 1.6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli-Kavaklı, 1981: 18-21, Res. 2 Merhav, 1991a: 54, 55, 61, Çiz. 7/3 Seidl, 2004: 94, Çiz. 62/b
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Dingil çivisi dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde mantar biçimli bir başa ve dikdörtgen kesitli bir gövdeye sahiptir. Dikdörtgen bir çıkıntıyla çevrelenen bu kısmın hemen altında aynı boyutta ve biçimde ikinci bir dikdörtgen çıkıntı daha bulunmaktadır. Dikdörtgen kesitli çıkıntılar arasına bir delik açılmıştır. Eserin dikdörtgen kesitli kısmının dört bir yüzüne Urartu'ca *"Sar-du-ri-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

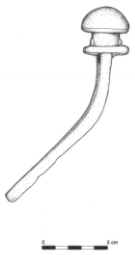
Katalog No	**:**	52
Adı	**:**	Dingil Çivisi
Malzemesi	**:**	Bronz (Baş)/Demir (Gövde)
Tip No	**:**	5.1.14.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Nourollah Elghanayan Özel Koleksiyonu/ New York
Müze Envanter No	**:**	Isr. M 86.73.66
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	84
Resim No	**:**	47
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15.6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991a: 54, 55, 66, Res. 5
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl.

Tanımı: Dingil çivisi dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde mantar biçimli bir başa ve dikdörtgen bir gövdeye sahiptir. Mantar kısımlı baş ve dikdörtgen kesitli çıkıntı arasına bir delik açılmıştır.

Katalog No : 53
Adı : Dingil Çivisi
Malzemesi : Bronz (Baş)/Demir (Gövde)
Tip No : 5.1.14.2
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Nourollah Elghanayan Özel Koleksiyonu/ New York
Müze Envanter No : Isr. M 86.73.67
Müzeye Geliş Şekli : Hibe
Kazı Envanter No : --------
Çizim No : 85
Resim No : 48
Boyutları : Uzunluk: 17.8 cm.
Yayınlandığı Yer : Merhav, 1991a: 54, 55, 66, Res. 6
Tarih : M.Ö. 7. yüzyıl.

Tanımı: Dingil çivisi dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde mantar biçimli bir başa ve dikdörtgen bir gövdeye sahiptir. Mantar kısımlı baş ve dikdörtgen kesitli çıkıntı arasına bir delik açılmıştır. Gövde hafifçe bükülmüştür.

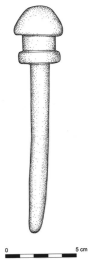
Katalog No	**:**	54
Adı	**:**	Dingil Çivisi
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.14.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.1673
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	86
Resim No	**:**	49
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Groop, 1981: 107, Lev. II/d Seidl, 1982: 102, Çiz. 2 Merhav, 1991a: 54, 55, 67, Res. 13
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Dingil çivisi dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde mantar biçimli bir başa ve dikdörtgen bir gövdeye sahiptir. Mantar kısımlı baş ve dikdörtgen kesitli çıkıntı hemen altına bir delik açılmıştır. Üstte açılmış olan delikte metal bir telin ya da çivinin kalıntıları görülebilmektedir. Gövde hafifçe bükülmüştür.

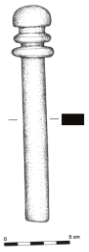
Katalog No	**:**	55
Adı	**:**	Dingil Çivisi
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.14.2
Buluntu Yeri	**:**	Toprak Kale
Bugün Bulunduğu Yer:		British Museum/London
Müze Envanter No	**:**	BM 91195
Müzeye Geliş Şekli	**:**	--------
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	87
Resim No	**:**	50
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Barnett, 1954: 6, Çiz. 5 Wartke, 1990: Lev. XXIII/a Merhav, 1991a: 54, 55, 66, Res. 7
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl.

Tanımı: Dingil çivisi dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde mantar biçimli bir başa ve dikdörtgen bir gövdeye sahiptir.

Katalog No	**:**	56
Adı	**:**	Dingil Çivisi
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.14.2
Buluntu Yeri	**:**	Toprak Kale
Bugün Bulunduğu Yer:		British Museum/London
Müze Envanter No	**:**	BM 91197
Müzeye Geliş Şekli	**:**	--------
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	88
Resim No	**:**	51
Boyutları	**:**	Uzunluk: 18 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Wartke, 1990: Lev. XXIII/b Merhav, 1991a: 54, 55, 66, Res. 8
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl.

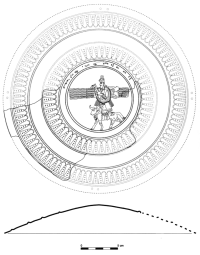
Tanımı: Dingil çivisi dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde mantar biçimli bir başa ve dikdörtgen bir gövdeye sahiptir.

Katalog No	**:**	57
Adı	**:**	Dingil Çivisi
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.14.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	M1090
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	89
Resim No	**:**	52
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16.7 cm. Çapı: 2.9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

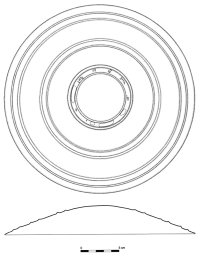
Tanımı: Dingil çivisi dikdörtgen kesitli bir çıkıntı üzerinde mantar biçimli bir başa ve dikdörtgen bir gövdeye sahiptir.

DİSKLER

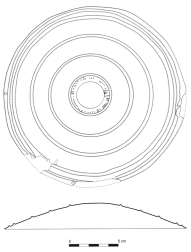
Katalog No	**:**	58
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.15.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	3-4-78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	90
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 26 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1983: 329, Res. 1 Merhav, 1991f: 98, Çiz. 13/3
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Dış çevresinde birbirine simetri olarak yapılmış sekiz adet perçin/ilmek deliği görülmektedir. Eser üzerindeki bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin yüzeyini çevreleyen birbirine paralel kabartma bantlar vardır. Bu bantların arası içi taralı püskül dizileri ile bezenmiştir. Diskin orta bombesi kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı figürü ile dekore edilmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figür sol elinde bir yay tutmaktadır. Her iki kol bileğinde bilezik bulunmaktadır. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun kılları dikey çizgilerle verilmiştir. Disk bükülerek kırıldığından oldukça fazla deforme olmuştur, ancak orta bombesindeki yazıt ve bezeme özgün haliyle korunmuştur. Eser üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he Is-pu-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

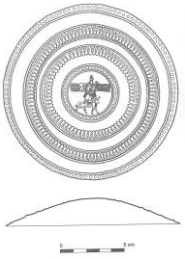
Katalog No	**:**	59
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.15.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/ Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	91
Resim No	**:**	53
Boyutları	**:**	Çapı: 24.6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Haenrick-Overleat, 1984: 60, Lev. XIX Merhav, 1991f: 107, Res. 69
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Dış çevresinde birbirine simetri olarak yapılmış sekiz adet perçin/ilmek deliği görülmektedir. Disk yüzeyini çevreleyen birbirine paralel kabartma bantlar vardır. Orta bombe de yer alan kabartma bandın içine Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-u-a-i u-ri-is-he"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

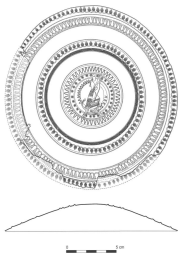
Katalog No : 60
Adı : Disk
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.1.15.1
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Adana Müzesi
Müze Envanter No : Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : --------
Çizim No : 92
Resim No : 54
Boyutları : Çapı: 18 cm.
Yayınlandığı Yer : Taşyürek, 1975b: 153, 154, Lev.XXXIV/c-d
Tarih : II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Dış çevresinde perçin delikleri görülmektedir ve bu deliklerin bir tanesinde *in-suti* çivi bulunmaktadır. Diski yüzeyini çevreleyen birbirine paralel kabartma bantlar vardır. Orta bombede yer alan kabartma bandın içine olasılıkla boğa başı ve Urartu'ca *"Sar-du-ri-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

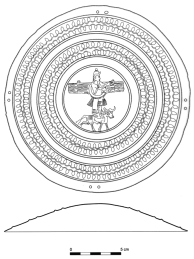
Katalog No	**:**	61
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.15.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Museum Fine Arts Deparments of Egyptian and Ancient Near Eastern Art/Boston
Müze Envanter No		N.54.77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	93
Resim No	**:**	55
Boyutları	**:**	Çapı: 30.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984:114, Res. 39 Kellner, 1987: 20, Lev. 15 Merhav, 1991a: 77, Res. 29
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Dış çevresinde birbirine simetrik olarak yapılmış ikişerden sekiz adet perçin/ilmek deliği görülmektedir. Eser üzerindeki bezemeler kabartma detaylar ise kazıma tekniğinde yapılmıştır. Diski yüzeyini çevreleyen birbirine paralel kabartma bantlar vardır. Eserin dış çevresi ve orta bombedeki kabartma bant nokta dizisi motifi, geri kalan kabartma bantlar ise püskül dizileri ile bezenmiştir. Nokta dizisi motifiyle çevrili orta bombe kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde tanrı figürü ile dekore edilmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci bir giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figür sol elinde bir yay tutmaktadır. Her iki kol bileğinde bilezik görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğunun kılları yatay ve dikey çizgilerle işlenmiştir.

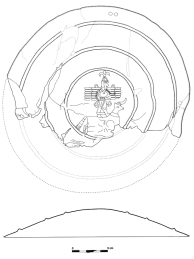
Katalog No	**:**	62
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.15.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1980.6231
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	94
Resim No	**:**	56
Boyutları	**:**	Çapı: 25 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 114 Kellner, 1987: 20, Lev. 16/1 Merhav, 1991a: 77, Res. 30/a-b
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Dış çevresinde birbirine simetri olarak yapılmış ikişerden sekiz adet perçin/ilmek deliği yar alır. Eser üzerindeki bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Disk yüzeyini çevreleyen birbirine paralel kabartma bantlar vardır. Bu kabartma bantların arası belirli bir düzen içerisinde zigzag, papatya benzeri çiçek, çapraz taramalar, içi taralı tomurcuk ve püskül dizileri ile bezenmiştir. Orta bombe boğa üzerinde tanrı figürü ile dekore edilmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figür sol elinde bir yay tutmaktadır. Profilden verilmiş olan boğa koşar pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın gövdesine doğru kıvrılmakta olan kuyruğun kılları yatay çizgilerle işlenmiştir.

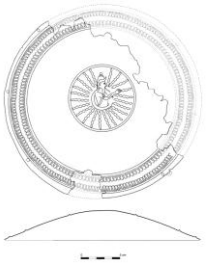
Katalog No	**:**	63
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.15.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	72-2-3
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	95
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 18 cm. Bombe Uzunluğu: 2.8 cm. Çeperi: 0.2 cm
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1983: 334, 335, Res. 2
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Dış çevresinde birbirine simetri olarak yapılmış ikişerden sekiz adet perçin/ilmek deliği görülmektedir. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Disk yüzeyini çevreleyen birbirine paralel kabartma bantlar vardır. Bu kabartma bantların içi birbirine zıt yönlü içi boş tomurcuk dizileriyle dekore edilmiştir. Orta bombe boğa üzerinde kanatlı güneş kursu içinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrının her iki kol bileğinde bilezik bulunmaktadır. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın kuyruğu arka ayaklarına paralel olarak uzanmaktadır.

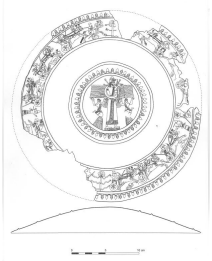
Katalog No	**:**	64
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.15.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67-39-25
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	96
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 20 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: 186, Çiz. 30.
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Dış çevresinde birbirine simetri olarak yapılmış ikişerden sekiz adet perçin/ilmek deliği görülmektedir. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Disk yüzeyini çevreleyen birbirine paralel kabartma bantlar vardır. Orta bombe boğa üzerinde kanatlı güneş kursu içinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğerini hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında palmet biçiminde tepeliğe sahip konik bir miğfer vardır. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik, belinde yatay üç banttan oluşan geniş bir kemer bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun kılları yatay ve dikey çizgilerle işlenmiştir.

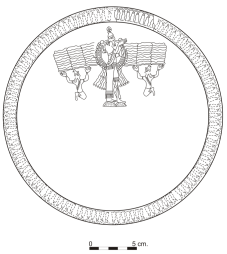
Katalog No	**:**	65
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.15.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische StaatssammlungMusuem Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	97
Resim No	**:**	57
Boyutları	**:**	Çapı: 19.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 149, Res. 38 Seidl, 2004: Lev. 25/a
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Eserin bir kısmı kırık ve eksiktir. Dış çevresinde olasılıkla birbirine simetri olarak yapılmış altı adet perçin deliği yer alır. Perçin deliklerinin üzerinde iki adet çivi *in-suti* bulunmuştur. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Disk yüzeyini çevreleyen birbirine paralel kabartma bantlar vardır. Bu kabartma bantların içi birbirine zıt yönlü içi taralı püskül dizisiyle dekore edilmiştir. Orta bombe belden yukarısı verilmiş kanatlı güneş kursu içinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Tanrının içinden çıktığı güneş kursu ışın demetleriyle süslenmiştir. Profilden verilmiş tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Figür geleneksel selamlama pozisyonundadır.

Katalog No	**:**	66
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.15.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/ Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 89.18
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	98
Resim No	**:**	58
Boyutları	**:**	Çapı: 28 cm .
Yayınlandığı Yer	**:**	Calmayer-Seidl, 1983: 105, Çiz. 1, Lev. XXX/a-b, Lev. XXXI/a-b Calmayer, 1991: 318, Çiz. 7 Rehm, 1997: 222, Res. 402, U29
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Dış çevresinde birbirine simetri olarak yapılmış perçin/ilmek deliği görülmektedir. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Disk yüzeyini çevreleyen birbirine paralel kabartma bantlar vardır. Eserin dış çevresi ve orta bombedeki kabartma bant biri taralı diğeri boş olan tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Dış yüzeyi çevreleyen tomurcuk dizisinin hemen altında geniş tutulmuş olan kabartma bant savaş sahnesi ile dekore edilmiştir. Sahnede kutsal hayat ağacı, iki tekerlekli savaş taşıtı, piyade ve atlı birlikler görülmektedir. Figürler birbirine zıt yönlü ve simetrik olarak yapılmıştır. Hayat ağacı üç katlı olup uçları narçiçeği şeklinde sonlandırılmıştır. Piyadelerin başında konik bir miğfer, sırtlarında sadakları vardır. Üzerinde uzun bir tunik bulunan düşman piyadeleri bir elinde yayıyla yalvarır pozisyondadır. Taşıtların kasaları dörtgen planlıdır. Kasaların dış yüzeyi dairesel motiflerle bezenmiştir. Kasada biri savaşçı diğeri sürücü olmak üzere iki kişi bulunmaktadır. Altı parmaklı tekerlekler kasanın arka tarafına yakın görünmektedir. Taşıt aksamı olarak tek merkezli taşıt oku, elips biçimli üst destek çubuğu, boyunduruk süslemeleri ve kuş başlı taşıt oku ucu süslemeleri kullanılmıştır. Taşıt çekmede kullanılan atlar dörtnala koşar pozisyondadır. Hayvanlarda koşum takımı olarak gem, sorguç ve göğüs plakası vardır. Sahnede görülen süvarili at figürleri koşum takımlı olup dörtnala koşar pozisyondadır. At figürlerinin ince çizgilerle bezenmiş olan uzun kuyrukları ortadan bir ip ya da kurdele ile bağlanmıştır. At üzerinde görülen süvari figürlerinin başlarında miğfer bulunmaktadır. Figürler bir eliyle dizgini tutarken diğer ellerinde yay bulunmaktadır. Üzerlerinde "v" yakalı dizlerine kadar inen beli kemerli giysi görülmektedir. Tomurcuk dizisi ile çevrili orta pano ise bir kaide üzerinde kanatlı güneş kursu içinde ayakta duran tanrı figürü ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz bulunmaktadır. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. Giysinin uçları püsküllerle bezenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figür sol elinde yay tutmaktadır. Tanrının kanatları iki kademeli olarak yapılmış ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Kanatlar sağ ve solda bir tepe üzerinde dizleri üzerine çökmüş tanrı figürlerince tutulmaktadır. Aynı yöne bakan figürlerin boynuz, başlık, giysi ve kanatlarının işlenişi ilk figürle benzerdir.

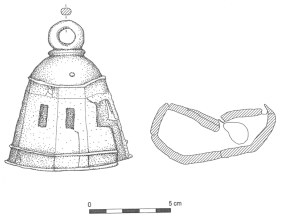

Katalog No	**:**	67
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.1.15.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorischen Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /München
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	--------
Çizim No	**:**	99
Resim No	**:**	59
Boyutları	**:**	Çapı: 32 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Calmayer-Seidl, 1983: 109, Çiz. 2, Lev. XXXII Rehm, 1997: 224, Res. 405, U30
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Disk yuvarlak formludur. Objenin bir kısmı kırık ve eksiktir. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış çevresi püskül dizisi motifi ile bezenmiştir. Püskül dizisi ile çevrili orta pano bir dağ üzerinde kanatlı güneş kursu içinde ayakta duran tanrı figürü ile bezenmiştir. Tanrının içinden çıktığı disk içi tek noktalı daire dizisi ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz bulunmaktadır. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Figür geleneksel selamlama pozisyonundadır. Tanrının kanatları iki kademeli olarak yapılmış ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Kanatlar sağ ve solda bir tepe üzerinde dizleri üzerine çökmüş tanrı figürlerince tutulmaktadır. Aynı yöne bakan figürlerin boynuz, başlık, giysi ve kanatlarının işlenişi ilk figürle benzerdir.

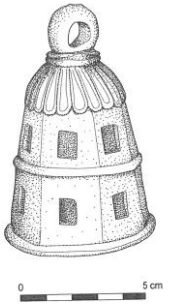
10.2. KOŞUM TAKIMLARI

ÇINGIRAKLAR

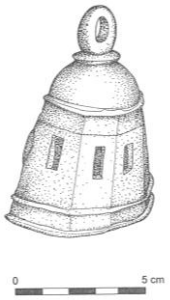
Katalog No : 68
Adı : Çıngırak
Malzemesi : Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No : 5.2.1.1
Buluntu Yeri : Dizgin Kale
Bugün Bulunduğu Yer: Van Müzesi
Müze Envanter No : Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 100
Resim No : 60
Boyutları : Uzunluk: 9.3 cm.
Ağız Çapı: 8 cm.
Yayınlandığı Yer : Belli, 1976/77: 201, Res. 9
Tarih : Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın hemen altında, omuz ve gövde üzerinde birer kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panoda sekiz adet düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklık vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir. Omuz kısmının üstünde görülen kabartma bandın altına boğa başı ve Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait "Me-nu-a u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

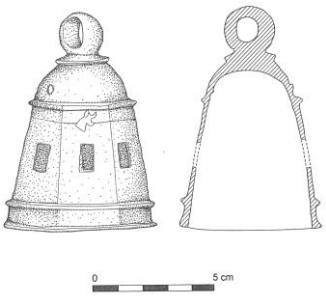
Katalog No	**:**	69
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/ Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Kuzey Batı İran
Bugün Bulunduğu Yer:		Ashmolen Museum Department of Antiquities/Oxford
Müze Envanter No	**:**	Ash.M 1974.357
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	101
Resim No	**:**	61
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.5 cm. Ağız Çapı: 6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Muscarella, 1978: 65, Res. 3 Seidl, 1991b: 94, 95, Res. 59 Seidl, 2004: 115, 116, Lev. 34/c
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın hemen altında iki, gövde üzerinde bir kabartma bant yer alır. Omuz kısmı kabartma şeklindeki damla motifleri ile dekore edilmiştir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panoda iki katlı düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklıklar vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir. Damla motiflerinin hemen altına ise Urartu'ca *onun sahibi/ona ait* anlamına gelen *"NİG. GA. SA Me-nu-a"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

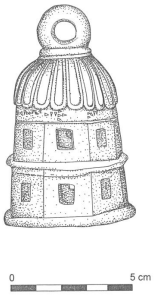
Katalog No	**:**	70
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	49.1.75
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	102
Resim No	**:**	62
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.5 cm. Ağız Çapı: 5.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2004: 243 (Sol)
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın gövdeyle birleştiği yerde, omuz üzerinde ve gövdenin alt kısmında birer kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panonun alt bölümüne yakın kısmında bir adet küçük pencere tarzı açıklık görülmektedir. Bunlar dikdörtgen şeklindedir. Eser üzerine Urartu'ca *Minua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-a u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	71
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Dizgin Kale (?)
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	49.2.75
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	103
Resim No	**:**	63
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9 cm. Ağız Çapı: 6.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976/77: 203, Res. 10 Seidl, 2004: 115, Çiz. 86
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö. 786-764) dönemi

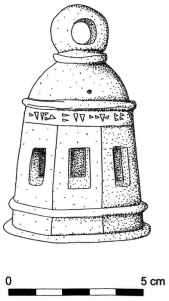
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın hemen altında, omuz ve gövde üzerinde birer kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panoda sekiz adet düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklık vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir. Omuz kısmının üstünde görülen kabartma bandın altına boğa başı ve Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait "ar-gi-is-ti u-ri-is-hi"* çivi yazılı kitabe kazınmıştır.

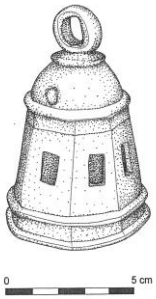
Katalog No	**:**	72
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		The Metropolitan Museum of Art Department of Ancient Near Eastern Art/ New York
Müze Envanter No	**:**	MMA 1977.186
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	104
Resim No	**:**	64
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.7 cm. Ağız Çapı: 5.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Muscarella 1978: Çiz. 10 Seidl, 1991a: 80, 95, Res. 57
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö. 786-764) dönemi

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın hemen altında ve gövde üzerinde birer kabartma bant yer alır. Tutamağın altında bulunan kabartma bandın altında karşılıklı demir dilin izleri görülür. Omuz kısmı kabartma şeklinde damla motifleri ile dekore edilmiştir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panoda iki katlı düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklık vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir. Damla motiflerinin alt kısmına Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Ar-gi-is-ti-i(?) u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	73
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Alishar
Bugün Bulunduğu Yer:		Hermitage Museum/Leningrad
Müze Envanter No	**:**	49.2.75
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	105
Resim No	**:**	65
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9 cm. Ağız Çapı: 6.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Piotrovskij, 1967: 83, Çiz. 60 Azarpay, 1968: 25, Çiz. 6
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö. 786-764) dönemi.

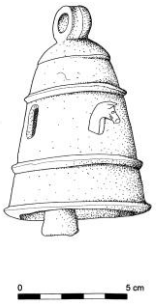
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın gövdeyle birleştiği yerde, omuz ve gövdenin alt kısmında birer kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panonun alt bölümüne yakın kısmında bir adet düzenli aralıklarla açılmış küçük pencere tarzı açıklık vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir. Omuz üzerindeki bandın hemen altına Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "*ar-gi-is-ti u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	74
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	49.2.75
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	106
Resim No	**:**	66
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.5 cm. Ağız Çapı: 5.5 cm
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976/77: Res. 26
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö. 786-764) dönemi.

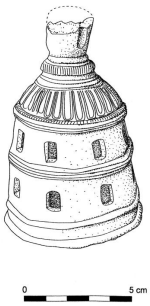
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın gövdeyle birleştiği yerde, omuz üzerinde ve gövdenin alt kısmında birer kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik üzerinde demir dilin izleri görülmektedir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panonun alt bölümüne yakın kısmında bir adet küçük pencere tarzı açıklık görülmektedir. Bunlar dikdörtgen şeklindedir. Eser üzerine Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait "ar-gi-is-ti u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	75
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/ Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	107
Resim No	**:**	67
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.5 cm. Ağız Çapı: 6.6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 80, 95, Res. 56
Tarih	**:**	M.Ö. 9.-8. yüzyıl.

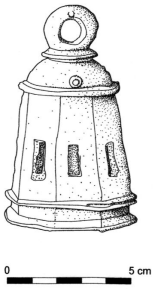
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Ayrıca tutamağın gövdeyle birleştiği yerde bir adet yiv bulunmaktadır. Gövde üzerinde iki kabartma bant yer alır. Gövdenin orta kısmında küçük pencere tarzı açıklıklar vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir. Pencere açıklığıyla aynı düzlemde bir adet at başı biçimli açıklık yer alır.

Katalog No : 76
Adı : Çıngırak
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.1.1
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: British Museum/London
Müze Envanter No : BM 138339
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 108
Resim No : 68
Boyutları : Uzunluk: 10.5 cm.
Yayınlandığı Yer : Seidl, 1991a: 80, 95, Res. 58
Tarih : M.Ö. 8. yüzyıl.

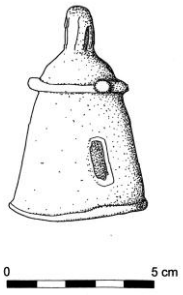
Tanımı: Çıngırak çan formludur. İnsan eli biçimli tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın hemen altında iki kabartma bant yer alır. Kabartma bantlarından ikincisi kazıma tekniğinde süslemiştir. Ayrıca omuz üzerinde bir ve gövde üzerinde iki kabartma band bulunmaktadır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Tutamağının hemen altında bulunan kabartma bandın altı kazıma tekniğinde damla motifleri ile dekore edilmiştir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panoda iki katlı düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklık vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

Katalog No	**:**	77
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	M808
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	109
Resim No	**:**	69
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.2 cm. Ağız Çapı: 5.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2004: 242 (Sağ)
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl

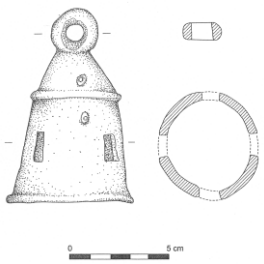

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın gövdeyle birleştiği yer, omuz üzerinde ve gövdenin alt kısmında birer kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panonun alt bölümüne yakın kısmında bir adet küçük pencere tarzı açıklık görülmektedir. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

Katalog No : 78
Adı : Çıngırak
Malzemesi : Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No : 5.2.1.1
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No : M977
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 110
Resim No : 70
Boyutları : Uzunluk: 7.2 cm.
Ağız Çapı: 4.7 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 8. yüzyıl

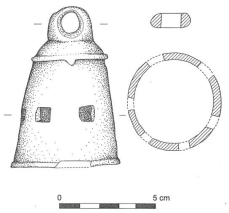

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz kısmında bir adet kabartma bant ve bu bant üzerinde dört adet simetrik olarak yerleştirilmiş kabara yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde kısmı düz ve sadedir. Alta doğru genişleyen gövde üzerinde küçük pencere tarzı açıklıklar görülmektedir. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

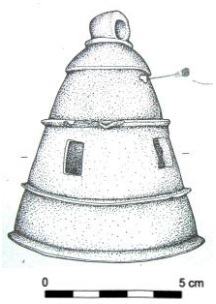
Katalog No	**:**	79
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	55.5.76
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	111
Resim No	**:**	71
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9 cm. Ağız Çapı: 4.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 7, Çiz. 5, Res. 5 Belli 2004: 245 (sağ)
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz üzerinde bir kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde kısmı sade ve düzdür. Alta doğru genişleyen gövde üzerinde küçük pencere tarzı açıklıklar görülür. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

Katalog No	**:**	80
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	23.21.77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	112
Resim No	**:**	72
Boyutları	**:**	Uzunluk: 10.2 cm. Ağız Çapı: 6.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 6, Çiz. 4, Res. 4 Belli 2004: 245 (orta)
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz üzerinde bir kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde kısmı düz ve sadedir. Alta doğru genişleyen gövde üzerinde küçük pencere tarzı açıklıklar görülür. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

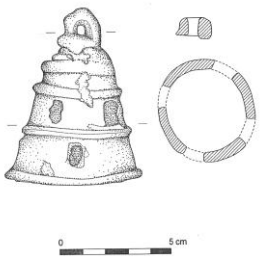
Katalog No	**:**	81
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Diyarbakır Müzesi
Müze Envanter No	**:**	1/43/93
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	113
Resim No	**:**	73
Boyutları	**:**	Uzunluk: 10.2 cm. Ağız Çapı: 5.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	San, 2007: 28, Res. 12 Çavuşoğlu, 2009: 406-408, Çiz. 4, Res. 8
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın altında bir gövde üzerinde üç kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövdenin orta kısmında küçük pencere tarzı açıklıklar vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

Katalog No	**:**	82
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Sadberk Hanım Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	Ark-478-11843
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	114
Resim No	**:**	74
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.5 cm. Ağız Çapı: 5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2004: 244 (Sağ)
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl

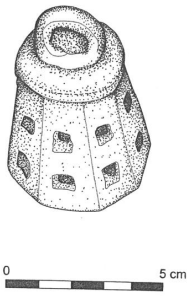
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz üzerinde bir gövde üzerinde iki kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Çıngırak dilinin tutturulduğu bu demir çubuk, çıngırağın üst seviyesinde ve tutamağın altında, karşılıklı açılan birer küçük delikten geçirilmiş ve uç kısımları yukarı doğru kıvrılarak sabitleştirilmiştir. Gövde üzerinde iki katlı düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklık vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

Katalog No	**:**	83
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	9.18.82
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	115
Resim No	**:**	75
Boyutları	**:**	Uzunluk: 7.4 cm. Ağız Çapı: 4 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 3, Çiz. 1, Res. 1
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

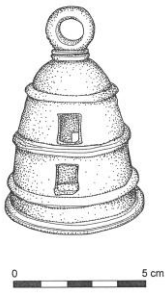
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz üzerinde bir gövde üzerinde iki kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Çıngırak dilinin tutturulduğu bu demir çubuk, çıngırağın üst seviyesinde ve tutamağın altında, karşılıklı açılan birer küçük delikten geçirilmiş ve uç kısımları yukarı doğru kıvrılarak sabitleştirilmiştir. Gövde üzerinde iki katlı düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklık vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

Katalog No : 84
Adı : Çıngırak
Malzemesi : Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No : 5.2.1.1
Buluntu Yeri : Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer: Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No : M2077
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 116
Resim No : 76
Boyutları : Uzunluk: 7 cm.
Ağız Çapı: 4.7 cm.
Yayınlandığı Yer : Belli, 2004: 242 (Sol)
Tarih : M.Ö. 8. yüzyıl

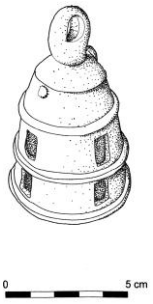

Tanımı : Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın hemen altında bir kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde dikey sekiz panoya ayrılmıştır. Her panoda iki katlı düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklık vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

Katalog No	**:**	85
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Sadberk Hanım Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	Ark-478-11842
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	117
Resim No	**:**	77
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.5 cm. Ağız Çapı: 5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2004: 244 (Sol)
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl

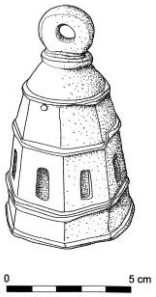
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın gövdeyle birleştiği yerde üç, omuz üzerinde bir ve gövde üzerinde iki kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde üzerinde iki katlı düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklıklar vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

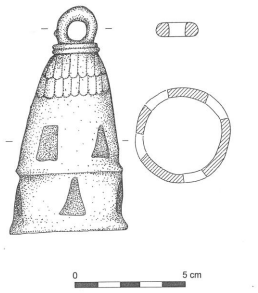
Katalog No	**:**	86
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Sadberk Hanım Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	Ark-479-11844
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	118
Resim No	**:**	78
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.3 cm. Ağız Çapı: 5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın gövdeyle birleştiği yer ile omuz üzerinde bir ve gövde üzerinde iki kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde üzerinde iki katlı düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklıklar vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

Katalog No : 87
Adı : Çıngırak
Malzemesi : Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No : 5.2.1.1
Buluntu Yeri : Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No : Ark-476-11841
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 119
Resim No : 79
Boyutları : Uzunluk: 10.5 cm.
Ağız Çapı: 6 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 8. yüzyıl

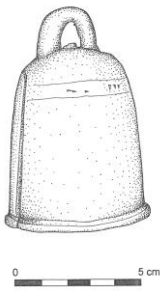

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın gövdeyle birleştiği yer ile omuz üzerinde bir ve gövde üzerinde iki kabartma bant yer alır. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde üzerinde iki katlı düzenli aralıklarla küçük pencere tarzı açıklıklar vardır. Bunlar dikdörtgen şeklindedir.

Katalog No : 88
Malzemesi : Çıngırak
Cinsi : Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No : 5.2.1.1
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Van Müzesi
Müze Envanter No : 38.1.76
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 120
Resim No : 80
Boyutları : Uzunluk: 9.8 cm.
Ağız Çapı: 4 cm.
Yayınlandığı Yer : Ceylan, 2000: 8, Çiz. 6, Res. 6
Belli 2004: 245 (sol)
Tarih : M.Ö.8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın hemen altında iki, gövde üzerinde bir kabartma bant yer alır. Omuz kısmı kabartma şeklinde damla motifleri ile dekore edilmiştir. Gövde üzerinde iki katlı düzenli küçük pencere tarzı açıklıklar vardır. Bunlar dikdörtgen ve üçgen şeklindedir.

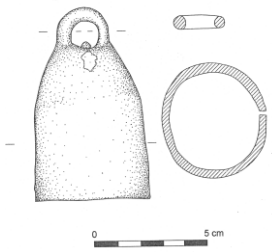
Katalog No	**:**	89
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum/ Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1975.3039
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	121
Resim No	**:**	81
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.5 cm. Ağız Çapı: 5.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Kellner, 1987: 22, Lev. 24/1 Seidl, 1991a: 80, 95, Res. 60 Seidl, 2004: 116, Çiz. 88
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz üzerinde bulunan dörtgen pano içerisine Urartu'ca *"Sar-du-ri-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır. Tutamağın hemen altında demir dilin izleri görülebilmektedir.

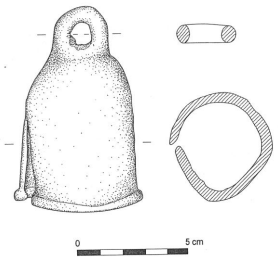
Katalog No	**:**	90
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum /Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1975.3038
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	122
Resim No	**:**	82
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 80, 95, Res. 61
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Tutamağın hemen altında üç adet kabartma band yer alır. Bu kabartma bantların alt kısmı kazıma şeklinde keçi başı ile bezenmiştir. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır.

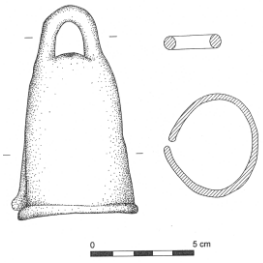
Katalog No	**:**	91
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	20.1.92
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	123
Resim No	**:**	83
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.4 cm. Ağız Çapı: 5.6 cm
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 9, Çiz. 7, Res. 7
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz üzerinde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır.

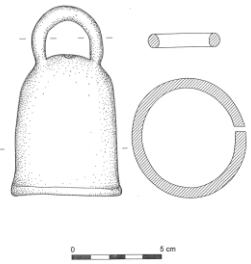
Katalog No	**:**	92
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	13.52.98
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	124
Resim No	**:**	84
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9 cm. Ağız Çapı: 5.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 10, Çiz. 8, Res. 8
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz üzerindeki bandın hemen üstünde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır.

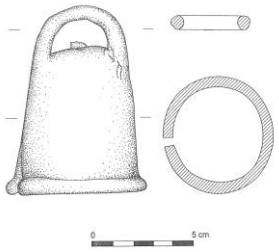
Katalog No	**:**	93
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	2.112.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	125
Resim No	**:**	85
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.2 cm. Ağız Çapı: 4.4 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 11, Çiz. 9, Res. 9
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Gövdenin üzeri-tutamağın altı- boş bırakılmıştır. Demir dili tutmak için yapılan bu askı tutamağı düşmüştür. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır.

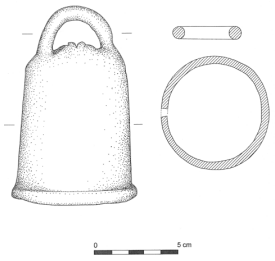
Katalog No	**:**	94
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	2.111.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	126
Resim No	**:**	86
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.7 cm. Ağız Çapı: 4.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 13, Çiz. 11, Res. 11
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Gövdenin üzeri- tutmağın altı- demir tutamak için boş bırakılan bir delik yer alır. Demir dili tutmak için yapılan bu askı tutamağı düşmüştür. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır.

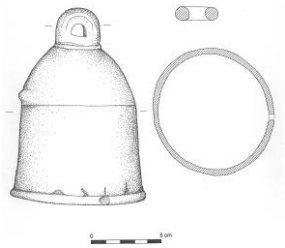
Katalog No	**:**	95
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	23.2.96
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	127
Resim No	**:**	87
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.8 cm. Ağız Çapı: 3.4 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 14, Çiz. 12, Res. 12
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Gövdenin üzeri- tutmağın altı- demir tutamak için boş bırakılan bir delik yer alır. Bu delikten geçirilen demir tutamağın bulunduğu ve aşırı derecede oksitlendiği anlaşılmıştır. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır.

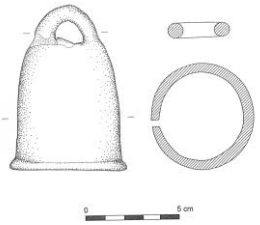
Katalog No	**:**	96
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	3.9.98
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	128
Resim No	**:**	88
Boyutları	**:**	Uzunluk: 11 cm. Ağız Çapı: 6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 16, Çiz. 14, Res. 14
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Gövdenin üzeri-tutmağın altı- demir tutamak için boş bırakılan bir delik yer alır. Demir dili tutmak için yapılan bu askı tutamağı düşmüştür. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır.

Katalog No	**:**	97
Malzemesi	**:**	Çıngırak
Cinsi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	20.20.92
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	129
Resim No	**:**	89
Boyutları	**:**	Uzunluk: 12.8 cm. Ağız Çapı: 9.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 17, Çiz. 15, Res. 15
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın altında iki ve omuz üzerinde bir kabartma band yer alır. Gövdenin üzeri-tutmağın altı- demir tutamak için boş bırakılan bir delik yer alır. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır.

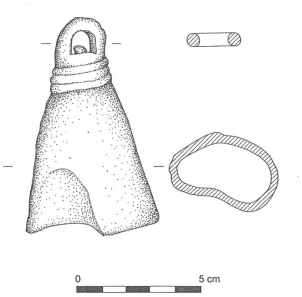
Katalog No	**:**	98
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	2.1.80
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	130
Resim No	**:**	90
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.4 cm. Ağız Çapı: 3.4 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 18, Çiz. 16, Res. 16
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Gövdenin üzeri-tutmağın altı- demir tutamak için boş bırakılan bir delik yer alır. Demir dili tutmak için yapılan bu askı tutamağı düşmüştür. Eserin yan kenarına ince uzun dikdörtgen şeklinde dikey boşluk bırakılmıştır.

Katalog No	**:**	99
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	13.14.77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	131
Resim No	**:**	91
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.8 cm. Ağız Çapı: 4.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976-77: 205, Çiz. 11 Seidl, 2004: 116, Çiz. 89
Tarih	**:**	II. Argišti (M.Ö. 714-685) dönemi.

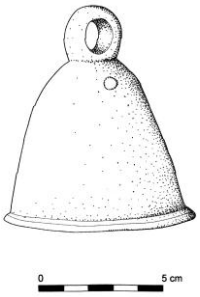
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın gövdeyle birleştiği yerde, üç adet yiv yer alır. Omuz üzerinde karşılıklı açılan iki küçük delik üzerinde demir dilin izleri görülmektedir. Eser üzerine Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait "ar-gis-ti u-ri-is-he"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	100
Adı	**:**	Çıngırak
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	23.4.96
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	132
Resim No	**:**	92
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.2 cm. Ağız Çapı: 4.4 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ceylan, 2000: 19, Çiz. 17, Res. 17
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

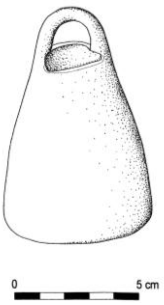
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Tutamağın altında üç kabartma bant yer alır. Kabartma bantların üzerine yapılmış ve demir dili tutmak için açılmış delikler bulunmaktadır. Gövde sade ve düz işlenmiştir.

Katalog No	**:**	101
Adı	**:**	Çıngırak (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67-39-62; UM 67-39-63
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	133
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.2 cm. Ağız Çapı: 7.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: 162, Çiz. 28, 29
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

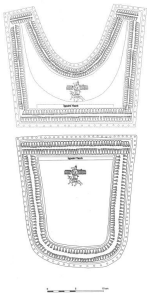
Tanımı: Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Omuz üzerinde karşılıklı açılan iki küçük delik, demir dilin tutturulması içindir. Gövde sade ve düz işlenmiştir.

Katalog No	**:**	102
Adı	**:**	Çıngırak (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz (Gövde)/Demir (Dil)
Tip No	**:**	5.2.1.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	901d; 901da
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	134
Resim No	**:**	93
Boyutları	**:**	Uzunluk: 8.7 cm. Ağız Çapı: 6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

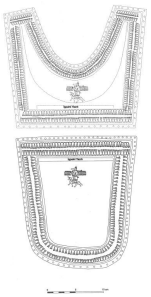
Tanımı: Çıngırak çan formludur. Tutamak gövdeyle beraber dökülmüştür. Gövdenin üzeri-tutamağın altı- boş bırakılmıştır. Demir dili tutmak için yapılan bu askı tutamağı düşmüştür. Gövde sade ve düz işlenmiştir.

GÖĞÜS PLAKALARI

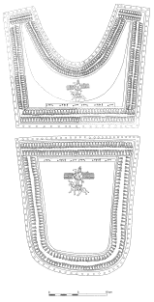
Katalog No	**:**	103
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Dizgin Kale
Bugün Bulunduğu Yer:		Alt Parça: Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/ Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1975.31.81
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	135
Resim No	**:**	94
Boyutları	**:**	Alt Parça Uzunluk: 24 cm. Çapı: 22.4 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991f: 99, Res. 64/1-2
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Göğüs plakası mama önlüğü formludur. Eser iki parçalıdır. Üst parça düz bir tabanı olan boğaz zırhı, alt parça ise kavisli bir tabanı olan trapez formundadır. Objenin üst kısmı kayıptır. Benzerlerinden yola çıkılarak kopyası oluşturulmuştur. Her iki parçanın da dış çevre genişlikleri boyunca belirli bir simetride yapılmış ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyinde birbirine paralel iki adet kabartma bant vardır. Hem alt hem de üst parçalarda bu kabartma bantların arası iki sıra halinde zıt yönlü içi taralı püskül dizisi motifi ile dekore edilmiştir. Üst parçada hilal biçimli kabartmanın merkezi ve alt parçanın merkezi kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde ayakta tanrı figürü ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Figürün sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel uzanan kuyruğun, ucu kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Alt parça üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterin/eşyasına ait* anlamına gelen "*(u)-ri(is)-he ıs-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

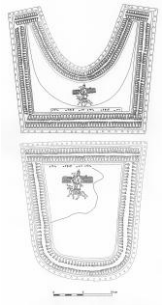
Katalog No	**:**	104
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Alt Parça: Sammlung Axel Guttmann/ Berlin
Müze Envanter No	**:**	125
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	136
Resim No	**:**	95
Boyutları	**:**	Alt Parça Uzunluk: 24 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Born-Seidl, 1995: 74, Çiz. 63/A, 65, Lev. VIII Seidl, 2004:110, 111, Çiz. 83/B-38
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Göğüs plakası mama önlüğü formludur. Eser iki parçalıdır. Üst parça düz bir tabanı olan boğaz zırhı, alt parça ise kavisli bir tabanı olan trapez formundadır. Objenin üst kısmı kayıptır. Benzerlerinden yola çıkılarak kopyası oluşturulmuştur. Her iki parçanın da dış çevre genişlikleri boyunca belirli bir simetride yapılmış ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyinde birbirine paralel iki adet kabartma bant vardır. Hem alt hem de üst parçalarda bu kabartma bantların arası iki sıra halinde zıt yönlü içi taralı püskül dizisi motifi ile dekore edilmiştir. Üst parçada hilal biçimli kabartmanın merkezi ve alt parçanın merkezi kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde ayakta tanrı figürü ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Figürün sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel uzanan kuyruğun, ucu kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Alt parça üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eserine ait* anlamına gelen "*(u)-ri(is)-he ıs-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

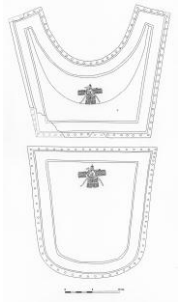
Katalog No	**:**	105
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Üst Sağ Parça: Van Müzesi Üst Sol Parça: Oriental Institute Museum/ Chicago Alt Parça: Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	Üst Sağ Parça: 3.98.78 Üst Sol Parça: 184.5.11 Alt Parça: 1975.3181
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	137
Resim No	**:**	96
Boyutları	**:**	Üst Sağ Parça Uzunluk: 10.5 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 11 cm. (eldeki mevcut kısım) Üst Sol Parça Uzunluk: 24 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 14.5 cm. (eldeki mevcut kısım) Alt Parça Uzunluk: 24.1 cm. Çapı: 22.4 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Üst Sağ Parça: Belli, 1983: 340,-342, Çiz. 3, Lev. 2 Seidl, 2004: 110, 111, Çiz. 83/B-36 Üst Sol Parça: Seidl, 2004: 110, 111, Çiz. 83/B-36 Alt Parça: Seidl, 2004: 110, 111, Çiz. 83/B-37
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Göğüs plakası mama önlüğü formludur. Eser iki parçalıdır. Objebin üst kısımı krık ve eksiktir. Üst parça düz bir tabanı olan boğaz zırhı, alt parça ise kavisli bir tabanı olan trapez formundadır. Her iki parçanın da dış çevre genişlikleri boyunca belirli bir simetride yapılmış ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyinde birbirine paralel iki adet kabartma bant vardır. Hem alt hem de üst parçalarda bu kabartma bantların arası iki sıra halinde zıt yönlü içi taralı püskül dizisi motifi ile dekore edilmiştir. Üst parçada hilal biçimli kabartmanın merkezi ve alt parçanın merkezi kısmı kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde ayakta tanrı figürü ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Figürün sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel uzanan kuyruğun, ucu kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Alt ve üst sağ parça üzerine Urartu'ca *İşpuini'nin envanterine/eserine ait* anlamına gelen "*(u)-ri(is)-he ıs-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

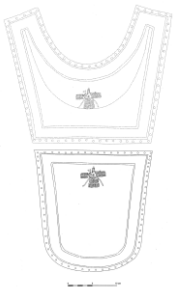
Katalog No	**:**	106
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Reza Abbasi Museum/Tahran
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	138
Resim No	**:**	97
Boyutları	**:**	Alt Parça Uzunluk: 9 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 9.5 cm. (eldeki mevcut kısım)
Yayınlandığı Yer	**:**	Üst Sağ Parça: Born-Seidl, 1995: 74, Çiz. 63/D Seidl, 2004: 110, 111, Çiz. 83/D-B.34 Alt Parça: Seidl, 1986: 309, Çiz. 2, Lev. 2 Born-Seidl, 1995: 73, Çiz. 63/E Seidl, 2004: 110, 111, Çiz. 83/E-B.39
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Göğüs plakası mama önlüğü formludur. Eser iki parçalıdır. Alt ve üst parçalar kırık ve eksiktir. Üst parça düz bir tabanı olan boğaz zırhı, alt parça ise kavisli bir tabanı olan trapez formundadır. Her iki parçanın da dış çevre genişlikleri boyunca belirli bir simetride yapılmış ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyinde birbirine paralel iki adet kabartma bant vardır. Hem alt hem de üst parçalarda bu kabartma bantların arası iki sıra halinde zıt yönlü içi taralı püskül dizisi motifi ile dekore edilmiştir. Üst parçada hilal biçimli kabartmanın merkezi ve alt parçanın merkezi kısmı kanatlı güneş kursu içinde boğa üzerinde ayakta tanrı figürü ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Figürün sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel uzanan kuyruğun, ucu kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları yatay çizgilerle işlenmiştir. Alt ve üst sağ parça üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eserine ait* anlamına gelen *"(u)-ri(is)-he ıs-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

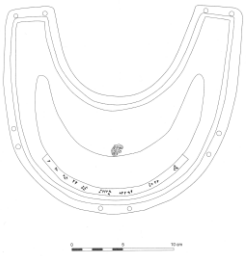
Katalog No	**:**	107
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Münich
Müze Envanter No	**:**	Üst Parça: PS 1971.1641 Alt Parça: PS 1971.1698
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	139
Resim No	**:**	98
Boyutları	**:**	Üst Parça Uzunluk: 24.5 cm. Çapı: 23.5 cm. Alt Parça Uzunluk: 24.7 cm. Çapı: 22.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Haerlinck-Overlaet, 1984: 56, Lev. I Kellner, 1987: 21, Lev. 20 Merhav, 1991f: 99, Res.72
Tarih	**:**	M.Ö. 9.yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göğüs plakası mama önlüğü formludur. Eser iki parçalıdır. Üst parça düz bir tabanı olan boğaz zırhı, alt parça ise kavisli bir tabanı olan trapez formundadır. Her iki parçanın dış çevre genişlikleri boyunca belirli bir simetride yapılmış ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyinde birbirine paralel iki adet kabartma bant vardır. Üst parçada hilal biçimli kabartma bulunmaktadır. Alt parçanın merkezi kanatlı güneş kursu içinde yarı beline kadar işlenmiş tanrı figürü ile süslenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponu olan bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Figür kutsal selamlama pozisyonundadır.

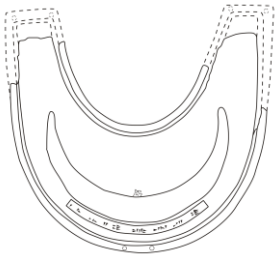
Katalog No	**:**	108
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Münich
Müze Envanter No	**:**	Alt Parça: PS 1971.1666
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	140
Resim No	**:**	99
Boyutları	**:**	Alt Parça Uzunluk: 24.7 cm. Çapı: 22.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991f: 99, Res.71
Tarih	**:**	M.Ö. 9.yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göğüs plakası mama önlüğü formludur. Eser iki parçalıdır. Üst parça kayıptır. Benzerlerinden yola çıkılarak kopyalanmıştır. Üst parça düz bir tabanı olan boğaz zırhı, alt parça ise kavisli bir tabanı olan trapez formundadır. Her iki parçanın dış çevre genişlikleri boyunca belirli bir simetride yapılmış ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyinde birbirine paralel iki adet kabartma bant vardır. Üst parçada hilal biçimli kabartma bulunmaktadır. Alt parçanın merkezi kanatlı güneş kursu içinde yarı beline kadar işlenmiş tanrı figürü ile süslenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponu olan bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Figür kutsal selamlama pozisyonundadır.

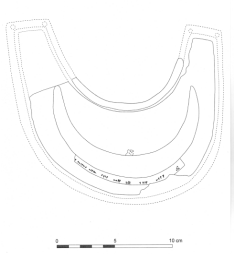
Katalog No	**:**	109
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgesc-hichte/Münich
Müze Envanter No	**:**	1994.1321
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	141
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 18.5 cm. Çapı: 20.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: 110-112, Çiz. 84/a
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Göğüs plakası hilal formludur. Dış çevre genişliği boyunca belirli aralıklarla yapılmış ilmek/ip deliği bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyi birbirine paralel iki adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır. Kabartma bantla sınırlanmış bordürün içerisi hilal motifi ile dekore edilmiştir. Hilal biçimli süslemenin üst dış çerçevesinin ortasına aslan başı ve alt kenarı boyunca da Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-a-i-u-ri-is-he"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

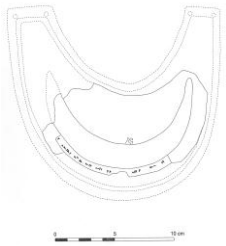
Katalog No	**:**	110
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.2
Buluntu Yeri	**:**	Van Kalesi Civarı
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	142
Resim No	**:**	----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 18 cm. Çapı: 20.4 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1983: 362, Res. 1 Seidl, 2004: 110-112, Çiz. 84/b
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Göğüs plakası hilal formludur. Eser kırık ve eksiktir. Dış çevre genişliği boyunca belirli aralıklarla yapılmış ilmek/ip deliği bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyi birbirine paralel iki adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır. Kabartma bantla sınırlanmış bordürün içerisi hilal motifi ile dekore edilmiştir. Hilal biçimli süslemenin üst dış çerçevesinin ortasına aslan başı ve alt kenarı boyunca da Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "*Me-nu-a-i-u-ri-is-he"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

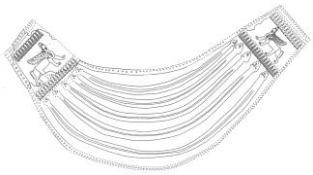
Katalog No	**:**	111
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.2
Buluntu Yeri	**:**	Van Kalesi Civarı
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	143
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 18 cm. (eldeki mevcut kısım)
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1983: 362, Res. 2 Seidl, 2004: 110-112, Çiz. 84/c
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö. 786-764) dönemi.

Tanımı: Göğüs plakası hilal formludur. Eser kırık ve eksiktir. Dış çevre genişliği boyunca belirli aralıklarla yapılmış ilmek/ip deliği bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyi birbirine paralel iki adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır. Kabartma bantla sınırlanmış bordürün içerisi hilal motifi ile dekore edilmiştir. Hilal biçimli süslemenin üst dış çerçevesinin ortasına aslan başı ve alt kenarı boyunca da Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait "Ar-gi-is-ti-i-u-ri (is)-he"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

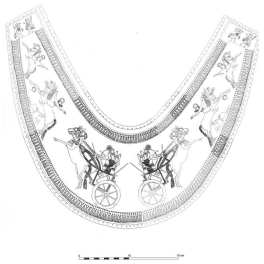
Katalog No	**:**	112
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.2
Buluntu Yeri	**:**	Van Kalesi Civarı
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	144
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 7.5 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 16 cm. (eldeki mevcut kısım)
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1983: 362, Res. 3 Seidl, 2004: 110-112, Çiz. 84/d
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö. 786-764) dönemi.

Tanımı: Göğüs plakası hilal formludur. Eser kırık ve eksiktir. Dış çevre genişliği boyunca belirli aralıklarla yapılmış ilmek/ip deliği bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyi birbirine paralel iki adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır. Kabartma bantla sınırlanmış bordürün içerisi hilal motifi ile dekore edilmiştir. Hial biçimli süslemenin üst dış çerçevesinin ortasına aslan başı ve alt kenarı boyunca da Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait "Ar-gi-is-ti-i-u-ri (is)-he"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	113
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	145
Resim No	**:**	100
Boyutları	**:**	Bilinmiyor
Yayınlandığı Yer	**:**	Born-Seidl, 1995: 70, Res. 58
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısı.

Tanımı: Göğüs plakası hilal formludur. Eser kırık ve eksiktir. Sağlam durumdaki üst kenarında ilmek/ip delikleri vardır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyi birbirine paralel beş adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır. Bu bantların uçları yılan başlarıyla dekore edilmiştir. Objenin uç kısımları içi taralı püskül dizisi motifi ile süslenmiştir. Püskül dizileriyle çevrili pano insan başlı, aslan gövdeli, kuş kanatlı karışık yaratık ile bezenmiştir.

Katalog No	**:**	114
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	5.11.80
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	146
Resim No	**:**	101
Boyutları	**:**	Uzunluk: 29 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 16 cm. (eldeki mevcut kısım)
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2004: 67-72, Çiz. 2
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısı.

Tanımı: Göğüs plakası hilal formludur. Eser kırık ve eksiktir. Sağlam durumdaki üst kenarında ilmek/ip delikleri vardır. Benzerlerinden yola çıkılarak kopyası oluşturulmuştur. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyi birbirine paralel iki adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır. Bu bantların kenarı iki sıra haline dairelerle dekore edilmiştir. Kabartma bantların arası içi taralı püskül motifi dizisi ile süslenmiştir. Kabartma bantla çevrili merkezi pano ise zıt yönlere hareket halinde iki tekerlekli savaş taşıtı çevresinde gerçekleşen savaş sahnesi ile betimlenmiştir. Dörtnala koşar durumda iki atın çektiği savaş taşıtı profilden verilmiştir. Taşıtın kasası dörtgen planlı olup üst kenarı ovalimsidir. Kasanın kenarı küçük halka bezemelerle bezenmiştir. Tekerlekler altı parmaklıdır. Dingile bağlı olarak gelen ok kasanın önünden yukarı doğru kavislenip iki atın arasından boyunduruğa uzanmaktadır. Taşıt oku dairelerle bezenmiştir. Kasa ile taşıt oku arasında destek çubuğu, kasa ile boyunduruk arasında ise elips biçimli üst destek çubuğu görülmektedir. Kasada üç kişi bulunmaktadır. Bunlardan biri sürücü diğerleri savaşçıdır. Figürlerin başında konik bir miğfer mevcuttur. Koşum hayvanları dört nala koşar pozisyonda işlenmiştir. Hayvanlarda koşum takımı olarak sorguç, yakalık, omuz süsü/pendant, disk, gem bağlantıları ve göğüs plakası kullanılmıştır. Taşıtları çeken koşum hayvanlarının ayakları altında yaralı düşman askeri görülmektedir. Taşıtların önünde yer alan atlı süvari, atın üzerinde geriye dönük bir şekilde sağ elinde bir yay tutmaktadır. Ayrıca bu süvarinin altında başı kesik bir savaşçı uzanmış durumdadır. Bunun önünde savaşçıya ait sorguçlu bir miğfer yer almaktadır. Göğüs plakasının bitim kısmı iki ayaklı karışık yaratıklarla süslenmiştir. Karışık yaratıklar aslan başlı, aslan gövdeli, kuş kanatlı ve kuş kuyruklu olarak işlenmiştir. Figürler bir ellerinde kozalak diğer ellerinde bakraç tutmaktadır.

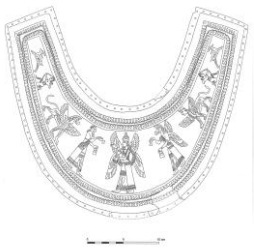
Katalog No	**:**	115
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Axel Guttmann Kolleksiyonu/ Berlin
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	147
Resim No	**:**	102
Boyutları	**:**	Uzunluk: 29 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 16 cm. (eldeki mevcut kısım)
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: 110-113, Çiz. 85
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyılın sonu-8. yüzyılın son çeyreği.

Tanımı: Göğüs plakası hilal formludur. Dış çevre genişliği boyunca ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyi birbirine paralel kabartma bantlar ile sınırlandırılmıştır. Kabartma bantların kenarları birbirine zıt yönlü zincir motifiyle dekore edilmiştir. Zincir motifiyle çevrili alan ise içi boş püskül dizisi motifi ile bezenmiştir. Kabartma bantla çevrili merkezi pano ise zıt yönlere hareket halinde iki tekerlekli savaş taşıtı çevresinde gerçekleşen savaş sahnesi ile betimlenmiştir. Dörtnala koşar durumda iki atın çektiği savaş taşıtı profilden verilmiştir. Taşıtın kasası dörtgen planlı olup üst kenarı ovalimsidir. Kasanın kenarı küçük halka bezemelerle bezenmiştir. Tekerlekler altı parmaklıdır. Dingile bağlı olarak gelen ok kasanın önünden yukarı doğru kavislenip iki atın arasından boyunduruğa uzanmaktadır. Taşıt oku dairelerle bezenmiştir. Kasa ile taşıt oku arasında destek çubuğu, kasa ile boyunduruk arasında ise elips biçimli üst destek çubuğu görülmektedir. Kasada üç kişi bulunmaktadır. Bunlardan biri sürücü diğerleri savaşçıdır. Figürlerin başında konik bir miğfer mevcuttur. Koşum hayvanları dört nala koşar pozisyonda işlenmiştir. Hayvanlarda koşum takımı olarak sorguç, yakalık, omuz süsü/pendant, disk, gem bağlantıları ve göğüs plakası kullanılmıştır. Taşıtları çeken koşum hayvanlarının ayakları altında yaralı düşman askeri görülmektedir. Taşıtların önünde yer alan atlı süvari, atın üzerinde geriye dönük bir şekilde sağ elinde bir yay tutmaktadır. Ayrıca bu süvarinin altında başı kesik bir savaşçı uzanmış durumdadır. Bunun önünde savaşçıya ait sorguçlu bir miğfer yer almaktadır. Göğüs plakasının bitim kısmı iki ayaklı karışık yaratıklarla süslenmiştir. Karışık yaratıklar aslan başlı, aslan gövdeli, kuş kanatlı ve kuş kuyruklu olarak işlenmiştir. Figürler bir ellerinde kozalak diğer ellerinde bakraç tutmaktadır.

Katalog No	**:**	116
Adı	**:**	Göğüs Plakası
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Diyarbakır Müzesi
Müze Envanter No	**:**	5/15/79
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	148
Resim No	**:**	103
Boyutları	**:**	Uzunluk: 21.3 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 10 cm. (eldeki mevcut kısım)
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2009: 399-402, Çiz. 1, Res. 1-3
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyılın sonu-8. yüzyılın son çeyreği.

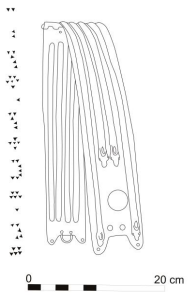
Tanımı: Göğüs plakası hilal formludur. Eser kırık ve eksiktir. Benzerlerinden yola çıkılarak kopyası oluşturulmuştur. Göğüs plakasının sağ uç kısmına ait olan bu parça, uca doğru daralan bir form göstermektedir. Parçanın sağ uç ve alt kenarına ilmek/ip delikleri açılmıştır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyi birbirine paralel kabartma bantlar ile sınırlandırılmıştır. Kabartma bantların içi püskül dizisi motifiyle bezenmiştir. Kabartma bantla çevrili merkezi pano ise zıt yönlere hareket halinde iki tekerlekli savaş taşıtı çevresinde gerçekleşen savaş sahnesi ile betimlenmiştir. Dörtnala koşar durumda iki atın çektiği savaş taşıtı profilden verilmiştir. Taşıtın kasası dörtgen planlı olup üst kenarı ovalimsidir. Kasanın kenarı küçük halka bezemelerle bezenmiştir. Tekerlekler altı parmaklıdır. Dingile bağlı olarak gelen ok kasanın önünden yukarı doğru kavislenip iki atın arasından boyunduruğa uzanmaktadır. Taşıt oku dairelerle bezenmiştir. Kasa ile taşıt oku arasında destek çubuğu, kasa ile boyunduruk arasında ise elips biçimli üst destek çubuğu görülmektedir. Kasada üç kişi bulunmaktadır. Bunlardan biri sürücü diğerleri savaşçıdır. Figürlerin başında konik bir miğfer mevcuttur. Koşum hayvanları dört nala koşar pozisyonda işlenmiştir. Hayvanlarda koşum takımı olarak sorguç, yakalık, omuz süsü/pendant, disk, gem bağlantıları ve göğüs plakası kullanılmıştır. Taşıtları çeken koşum hayvanlarının ayakları altında yaralı düşman askeri görülmektedir. Taşıtların önünde yer alan atlı süvari, atın üzerinde geriye dönük bir şekilde sağ elinde bir yay tutmaktadır. Ayrıca bu süvarinin altında başı kesik bir savaşçı uzanmış durumdadır. Bunun önünde savaşçıya ait sorguçlu bir miğfer yer almaktadır. Göğüs plakasının bitim kısmı iki ayaklı karışık yaratıklarla süslenmiştir. Karışık yaratıklar aslan başlı, aslan gövdeli, kuş kanatlı ve kuş kuyruklu olarak işlenmiştir. Figürler bir ellerinde kozalak diğer ellerinde bakraç tutmaktadır.

Katalog No	**:**	117
Adı	**:**	Göğüs plakası (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.2.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karlsruhe-Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	BLM 89.6/89.7
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	149
Resim No	**:**	104
Boyutları	**:**	Uzunluk: 34 cm. Çapı: 40 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991f: 99, Res. 43 Rehm, 1997: 231, Res. 412, U39; 232, Res. 413, U40
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

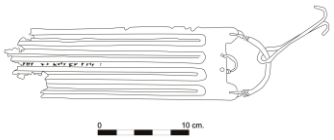
Tanımı: Göğüs plakası hilal formludur. Dış çevre genişliği boyunca belirli bir simetride yapılmış ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göğüs plakasının yüzeyi birbirine paralel kabartma bantlar ile sınırlandırılmıştır. Kabartma bantlardan dış taraftaki daha dar içteki daha geniş tutulmuştur. Daha geniş olan iki bandın arası zıt yönlü içi boş tomurcuk dizisi motifi ile dekore edilmiştir. Kabartma bantla çevrili ortadaki alanın merkezinde dört kanatlı bir tanrı figürü görülmektedir. Tanrı figürü kanatlı güneş kursu içinde ayakta durmaktadır. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Figür geleneksel selamlama pozisyonundadır. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Figürün sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Tanrının sol tarafında yer alan sakallı erkek figürünün yüz uzuvları vurgulanmıştır. Saçlar omuzlara dökülmektedir. Göğse kadar inen bir sakalı vardır. Figürün giysisi tanrı figürleriyle aynıdır. Bir elinde kozalak diğer elinde bakraç taşımaktadır. Bu figürün hemen gerisinde kartal başlı, aslan gövdeli, kuş kanatlı dört ayaklı karışık yaratık vardır. Tanrının sağ tarafında ise kartal başlı, kuş kanatlı, insan gövdeli iki ayaklı karışık yaratık bulunmaktadır. Bununda giysisi diğer iki fgürler benzerdir. Karışık yaratık bir elinde kozalak bir elinde de bakraç tutmaktadır. Bu figüründe hemen gerisinde insan başlı, kuş kanatlı dört ayaklı karışık yaratık yer almaktadır. Eserin uç kısımda yer alan avcı figürü diz çökmüş pozisyonda ve elinde yay tutmaktadır. Saçlar omuzlara dökülmektedir. Sırtında oktanlığı vardır. Üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik vardır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle bezenmiştir. Bacak kasları belirgin olarak işlenmiştir. Ayaklar çıplak olarak verilmiştir. Avcı figürünün önünde yer alan keçi figürü koşar durumdadır. Hayvanın boynuzları geriye doğru işlenmiş ve kaburga kemikleri çizgilerle verilmiştir.

YAKALIKLAR

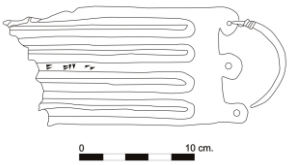
Katalog No	**:**	118
Adı	**:**	Yakalık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Özel Bir Koleksiyon/Japonya
Müze Envanter No	**:**	UH 119
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	150
Resim No	**:**	105
Boyutları	**:**	Uzunluk: 39.5 cm. Çapı: 37 cm. Çeperi: 7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 80, Çiz. 12 Seidl, 2004: Lev. 34/a
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Yakalık levha formludur. Eser kavisli iki şeritten yapılmıştır. Bu şeritler kendilerine esneklik sağlayan bir menteşe ile ortada birleştirilmişlerdir. Eserin yüzeyi dört adet kabartma bant ile bezenmiştir. Kabartma bantlarının bir ucu yılan başı motifi ile son bulmuştur. Yakalığın bitim kısımlarında delik görülmektedir. Bu deliğin hemen altında daha küçük boyutlu iki adet perçin/ilmek deliği yer almaktadır. Eser üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he Is-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	119
Adı	**:**	Yakalık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Gazi Antep Müzesi
Müze Envanter No	**:**	4.9.79
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	151
Resim No	**:**	106
Boyutları	**:**	Uzunluk: 25 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1992: 50, Çiz. 4, Lev. IV/1
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Yakalık levha formludur. Eser kırık ve eksiktir. Objenin yüzeyi dört adet kabartma bant ile bezenmiştir. Yakalığın uç kısmının merkezinde spiral şeklinde süslenmiş bir halka bulunmaktadır. Ayrıca yakalığın bombeli uç kısmında kenarları spiral şeklinde süslenmiş halka ve bu halkaya iliştirilmiş klips yer almaktadır. Eser üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he Is-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No : 120
Adı : Yakalık
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.3
Buluntu Yeri : Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer: Gazi Antep Müzesi
Müze Envanter No : 4.10.79
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 152
Resim No : 107
Boyutları : Uzunluk: 21 cm. (eldeki mevcut kısım)
Çapı: 10.5 cm.
Yayınlandığı Yer : Belli, 1992: 51, Çiz. 5, Lev. VI/1
Tarih : İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Yakalık levha formludur. Eser kırık ve eksiktir. Objenin yüzeyi dört adet kabartma bant ile bezenmiştir. Yakalığın her iki uç kısmında bulunan deliklere uçları spiral şeklinde süslenmiş birer halka yer alır. Eser üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he Is-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	121
Adı	**:**	Yakalık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Gazi Antep Müzesi
Müze Envanter No	**:**	4.11.79
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	153
Resim No	**:**	108
Boyutları	**:**	Uzunluk: 20 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1992: 51, Çiz. 6, Lev. VI/2
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Yakalık levha formludur. Eser kırık ve eksiktir. Objenin yüzeyi dört adet kabartma bant ile bezenmiştir. Yakalığın her iki uç kısmında bulunan deliklere uçları spiral şeklinde süslenmiş birer halka yer alır. Eser üzerine Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he Is-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

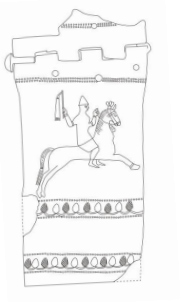
Katalog No	**:**	122
Adı	**:**	Yakalık
Malzemesi	**:**	Gümüş
Tip No	**:**	5.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.2007
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	154
Resim No	**:**	109
Boyutları	**:**	Uzunluk: 45 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 5.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 111, Res. 4 Seidl, 1991a: 80, Res.47
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Yakalık levha formludur. Eser kırık ve eksiktir. Objenin uç kısmında kenarları spiral şeklinde süslenmiş halka ve bu halkaya iliştirilmiş klips yer almaktadır. Yakalık üzerinde görülen bezemeler kabartma detaylar ise kazıma tekniklerinde yapılmıştır. Eserin dış çevresi saç örgüsü motifi ile bezenmiştir. Saç örgüsü motifi boyunca perçin/ilmek delikleri yapılmıştır. Merkezi pano sıçrayan boğa ve aslanlar üzerinde ok atan miğferli savaşçılar ile bezenmiştir. Boğa figürlerinde yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk hayvanın arka ayaklarına paralel uzanmakta ve ucu kalınlaşarak son bulmaktadır. Aslan figürlerin gürler pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Yeleler belirgin olarak işlenmiştir. Kuyruk ince şerit şeklinde başlayıp hafif yukarıya doğru kıvrıldıktan sonra aşağı doğru sarkmakta ve ucu düğümlenerek son bulmaktadır. Avcı figürleri boğa ya da aslan üzerinde ayakta işlenmişlerdir. Figürler bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına koymuştur. Başlarında konik bir miğfer bulunmaktadır. Avcıların üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Sırtlarında sadağı bulunan figürlerin elinde yayı vardır.

Katalog No	**:**	123
Adı	**:**	Yakalık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Museum of Fine Arts Department of Egyptian and Ancient Near Eastern Art/ Boston
Müze Envanter No	**:**	MFA 1976.5
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	155
Resim No	**:**	110
Boyutları	**:**	Uzunluk: 68.5 cm. Çapı: 6.6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 127 Seidl, 1991a: 80, Res. 55
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Yakalık levha formludur. Eser kavisli iki şeritten yapılmıştır. Bu şeritler kendilerine esneklik sağlayan bir menteşe ile ortadan birleştirilmişlerdir. Objenin bitim kısımlarında spiral şeklinde süslenmiş bir halka bulunmaktadır. Yakalık üzerinde görülen bezemeler kabartma detaylar ise kazıma tekniklerinde yapılmıştır. Eserin yüzeyi içi püskül dizileriyle benzenmiş frizlere bölünmüştür. Bu firizlerin arası birbirini tekrarlayan, gül bezek benzeri rozet motifi üzerinde duran dört ayaklı karışık yaratık ile bezenmiştir. Karışık yaratık insan başlı, aslan gövdeli ve kuş kanatlıdır.

Katalog No	**:**	124
Adı	**:**	Yakalık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	156
Resim No	**:**	111
Boyutları	**:**	Bilinmiyor
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: Lev. 34/b
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Yakalık levha formludur. Eser kırık ve eksiktir. Obje kavisli iki şeritten yapılmıştır. Bu şeritler kendilerine esneklik sağlayan bir menteşe ile ortadan birleştirilmişlerdir. Yakalık üzerinde görülen betimlemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin yüzeyi bir taralı diğeri boş olan tomurcuk dizisi motifi ile bölünmüştür. Tomurcuk motifi ile sınırlandırılmış panolardan biri atlı süvari ile bezenmiştir. At figürü dörtnala koşar pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Yeleler belirgin olarak işlenmiştir. Uzun olan kuyruk ortadan bir ip ya da kurdele ile bağlanmıştır. Kuyruk kılları yatay-dikey çizgilerle belirginleştirilmiştir. Koşum takımı olarak sorguç, başlık kayışı, gem ve çıngırak kullanımı söz konusudur. Binici sivri konik miğferlidir. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Figür bir eliyle dizginleri diğer eliyle ucuna flama takılmış bir mızrak tutmaktadır.

Katalog No	**:**	125
Adı	**:**	Yakalık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Transkafkasya
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.1631-36
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	157
Resim No	**:**	112
Boyutları	**:**	Uzunluk: 77 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 80, Res.45
Tarih	**:**	M.Ö. 9.yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

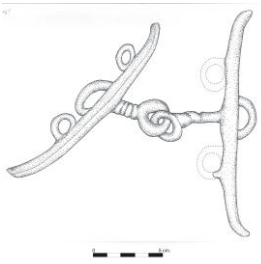
Tanımı: Yakalık levha formludur. Eser kırık ve eksiktir. Obje kavisli iki şeritten yapılmıştır. Bu şeritler kendilerine esneklik sağlayan bir menteşe ile ortada birleştirilmişlerdir. Yüzeyi üç adet kabartma bant ile bezenmiştir.

Katalog No	**:**	126
Adı	**:**	Yakalık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.3
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu/Van Yöresi
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	158
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 72 cm. Çapı: 7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 111, Çiz. 37
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

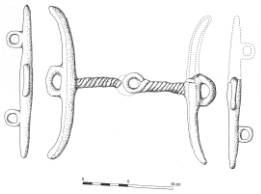
Tanımı: Yakalık levha formludur. Eser kavisli iki şeritten yapılmıştır. Bu şeritler kendilerine esneklik sağlayan bir menteşe ile ortada birleştirilmişlerdir. Yüzeyi üç adet kabartma bant ile dekore edilmiştir. Her iki ucun yüzeyinde iki adet perçin/ilmek deliği görülmektedir. Bitim kısmında spiral şeklinde süslenmiş halkalar yer almaktadır.

GEMLER

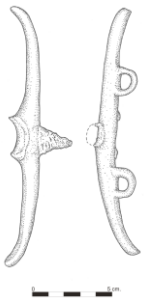
Katalog No	**:**	127
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz (Yanaklık)/Demir (Ağızlık)
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	159
Resim No	**:**	113
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 19 cm. Yanaklık Uzunluğu: 18 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Taşyürek, 1975b: 153, Lev. XXXII/c, XXXIV/b Yıldırım, 1977: 15 Yıldırım, 1987: 454, Çiz. 25
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Yanaklık üzerinde başlık kayışı için iki halka yer almaktadır. Yanaklıkların alt yüzeylerine Urartu'ca *Argišti oğlu Sarduri* anlamına gelen *"Sar-du-ri-i Ar-gis-ti-hi-ni-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

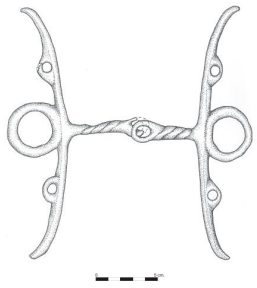
Katalog No	**:**	128
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz (Yanaklık)/Demir (Ağızlık)
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	160
Resim No	**:**	114
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 18 cm. Yanaklık Uzunluğu: 19 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Taşyürek, 1975b: 153, XXXIV/a Yıldırım, 1977: 15 Yıldırım, 1987: 454, Çiz. 26
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı içi yanaklık üzerinde iki adet halka yer almaktadır. Yanaklıkların alt yüzeyine Urartu'ca *Argišti oğlu Sarduri* anlamına gelen *"Sar-du-ri-i Ar-gis-ti-hi-ni-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır. Yanaklıklardan birinin ucu kırık ve eksiktir.

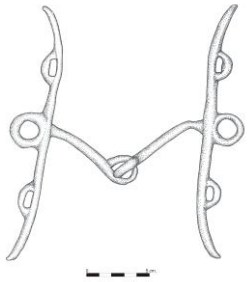
Katalog No	**:**	129
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Karmir Blur
Bugün Bulunduğu Yer:		Ermitage Museum/Leningrad
Müze Envanter No	**:**	K. 395
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	161
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 17 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Piotrovskij, 1970: Çiz. 56 Yıldırım, 1987: Çiz. 24
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Ağızlık kırık ve eksiktir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet halka yer almaktadır. Yanaklıklar üzerine Urartu'ca *Argišti oğlu Sarduri* anlamına gelen *"Sar-du-ri-i Ar-gis-ti-hi-ni-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

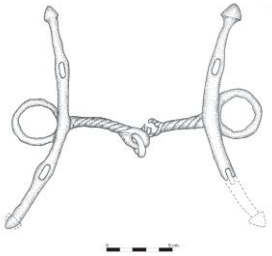
Katalog No	**:**	130
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	85.1.20
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	162
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 20 cm. Yanaklık Uzunluğu: 21 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 455, Çiz. 27
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısı.

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet halka yer almaktadır.

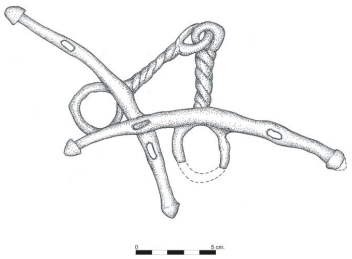
Katalog No	**:**	131
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	85.1.21
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	163
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 21.5 cm. Yanaklık Uzunluğu: 21 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 455, Çiz. 28
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısı.

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı içi yanaklık üzerinde iki adet halka vardır.

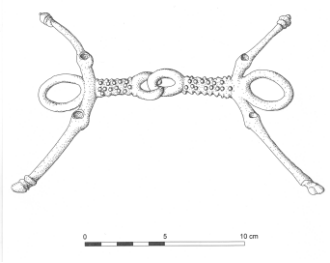
Katalog No	**:**	132
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76.18.205
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	164
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 19.5 cm Yanaklık Uzunluğu: 17 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 456, Çiz. 29
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Yay şekilli yanaklık uçları mantar biçiminde sonlandırılmıştır. Başlık kayışı içi yanaklık üzerinde dizgin halkalarına yakın yerde iki adet delik yer almaktadır. Deliklerin bulunduğu kısım bombeli tutulmuştur.

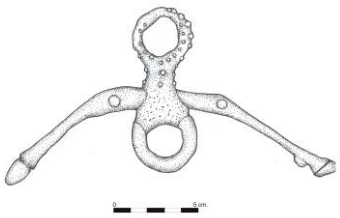
Katalog No	**:**	133
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76.18.203
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	165
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 22 cm. Yanaklık Uzunluğu: 19 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 456, Çiz. 30
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-.7. yüzyıl

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Yay şekilli yanaklık uçları mantar biçiminde sonlandırılmıştır. Başlık kayışı içi yanaklık üzerinde dizgin halkalarına yakın yerde iki adet delik yer almaktadır. Deliklerin bulunduğu kısım biraz daha geniş tutulmuştur.

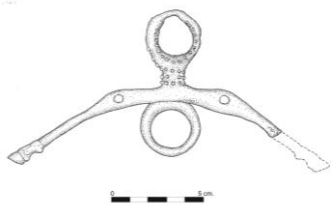
Katalog No	**:**	134
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	166
Resim No	**:**	115
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 10 cm. Yanaklık Uzunluğu: 20 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2004: 239
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. İki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların üzerinde kabaralar yer alır. Yay şeklindeki yanaklığın uçlarından biri boğa (?) toynağı diğeri ise mantar şeklinde sonlandırılmıştır. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde dizgin halkasına yakın yerde iki delik açılmıştır.

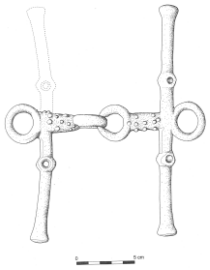
Katalog No	**:**	135
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	1975. 77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	167
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 10 cm. Yanaklık Uzunluğu: 20.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 456, Çiz. 33
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Gemin ağızlık kısmını oluşturan halkalardan birisi kalın bir eklenti ile yanaklığa bağlıdır. Bu bağlantı üzerinde kabaralar yer alır. Yay şeklindeki yanaklığın uçlarından biri boğa (?) toynağı diğeri ise mantar şeklinde sonlandırılmıştır. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde dizgin halkasına yakın yerde iki delik açılmıştır.

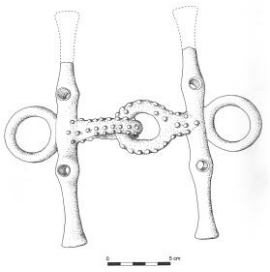
Katalog No	**:**	136
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	1975. 77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	168
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 10 cm. Yanaklık Uzunluğu:18 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 456, Çiz. 34
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Gemin ağızlık kısmını oluşturan halkalardan birisi kalın bir eklenti ile yanaklığa bağlıdır. Bu bağlantı üzerinde kabaralar yer alır. Yay şeklindeki yanaklığın uçlarından biri boğa (?) toynağı ile sonlandırılmıştır, diğer uç kırık olduğu için nasıl sonlandırıldığı bilinememektedir.Ancak benzerlerinden yola çıkılarak bu ucunda mantar başlı olduğu söylenebilir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde dizgin halkasına yakın yerde iki delik açılmıştır.

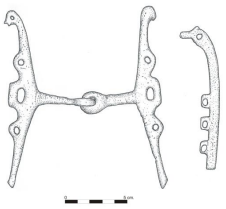
Katalog No	**:**	137
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Sadberk Hanım Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	Hk. 1026-5555
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	169
Resim No	**:**	116
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 17.6 cm. Yanaklık Uzunluğu: 20 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıklar üzerinde kabaralar bulunmaktadır. Yanaklık uçları küt bitmektedir. Yanaklıklardan biri kırık ve eksiktir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet delik yer almaktadır. Başlık kayış deliklerinin bulunduğu kısım bombeli yapılmıştır.

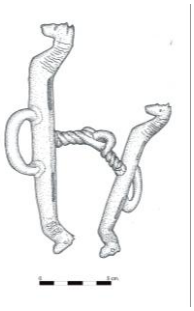
Katalog No	**:**	138
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Gazi Antep Müzesi
Müze Envanter No	**:**	34.1.77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	170
Resim No	**:**	117
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 20.5 cm. Yanaklık Uzunluğu: 16.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıklar üzerinde kabaralar bulunmaktadır. Yanaklık uçları yuvarlak bitmektedir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet delik yer almaktadır. Başlık kayış deliklerinin bulunduğu kısım bombeli yapılmıştır.

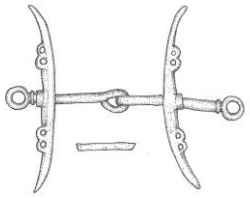
Katalog No	**:**	139
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Erzincan-Altıntepe (III no'lu oda mezar)
Bugün Bulunduğu Yer:		Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Müze Envanter No	**:**	99.56.64
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	171
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 15 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgüç, 1969: 97, Lev.25/2 Yıldırım, 1987: 456, Çiz. 32/a-b
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl sonu-7. yüzyıl başı.

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Yanaklık uçlarından biri sivri biterken diğer uç türü bilinmeyen stilize kuşbaşı figürüyle tamamlanmıştır. Stilize kuşların boynu zarif bir şekilde kıvrılmış ve çengel şeklinde bir gaga ile son bulmuştur. Hayvanların gözleri kazıma tekniğiyle yapılmıştır. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde görülen dizgin halkasına yakın yerde iki adet halka açılmıştır.

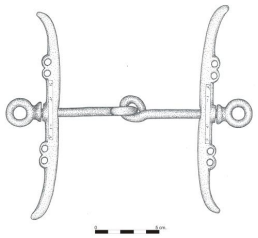
Katalog No	**:**	140
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.1
Buluntu Yeri	**:**	Erzincan-Altıntepe (III no'lu oda mezar)
Bugün Bulunduğu Yer:		Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Müze Envanter No	**:**	13203
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	172
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 21.5 cm. Yanaklık Uzunluğu: 16 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgüç, 1961: 257, Res. 17 Azarpay, 1968: 43, Lev. 22 Yıldırım, 1987: 456, Çiz. 31
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl sonu-7. yüzyıl başı.

Tanımı: Gem sabit yanaklıklı formludur. Dizgin halkası ve yanaklık birlikte dökülmüştür. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Yanaklıklar ince uzun olup bir ucu at diğer ucu boğa başı şe klinde tamamlanmıştır. Yeleleri de gösterilen at başlarının gözleri iri ve düz dalgalı hatlarla belirtilmiştir. Başlık kayış halkası için yanaklık üzerinde dizgin halkasına oldukça yakın iki adet dikey dar şekilli dikdörtgen açıklık açılmıştır.

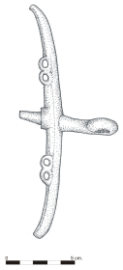
Katalog No	**:**	141
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Karmir Blur
Bugün Bulunduğu Yer:		Hermitage Museum/Erevan
Müze Envanter No	**:**	2010-77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	173
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Bilinmiyor
Yayınlandığı Yer	**:**	Piotrovskij, 1955: 43, Çiz. 34 Piotrovskij, 1969: çiz. 77 Groop, 1981: 100, 101 Belli, 1983: 379 Yıldırım, 1987: 442, Çiz. 1
Traih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlığın her iki ucunda dizgin halkası bulunmaktadır. Yanaklıklar hafif dışa dönük ve sivridir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde birbirine çok yakın ikişerden dört tane küçük halka vardır. Yanaklıklar üzerindeki bu halkaların arasına Urartu'ca *onun sahibi/ona ait* anlamına gelen *"SA'Me-nu-a"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

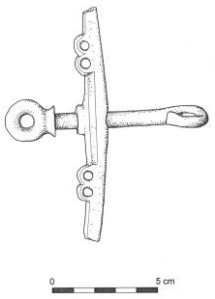
Katalog No	**:**	142
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Gazi Antep Müzesi
Müze Envanter No	**:**	1.55.77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	174
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 20.3 cm. Yanaklık Uzunluğu: 17 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1983: 378, Çiz. 5 Yıldırım, 1987: 443, Çiz. 2
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıkları çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlığın her iki ucunda dizgin halkası bulunmaktadır. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde birbirine çok yakın ikişerden dört tane küçük halka yer alır. Yanaklıklar üzerindeki bu halkaların arasına Urartu'ca *onun sahibi/ona ait* anlamına gelen *"SA'Me-nu-a"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

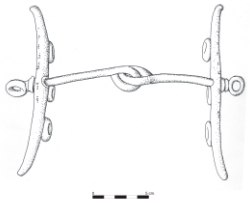
Katalog No : 143
Adı : Gem
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.4.2
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Adana Müzesi
Müze Envanter No : Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 175
Resim No : -----
Boyutları : Yanaklık Uzunluğu: 17.3 cm.
Yayınlandığı Yer : Yıldırım, 1987: Çiz. 3
Tarih : Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Ağızlık çubuğunun bir parçası ile yanaklıktan ibarettir. Ağızlığın dizgin halkası ve çubuklardan birisi sağlamdır. Yanaklığın uçları hafif dışa dönüktür. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde birbirine çok yakın ikişerden dört tane küçük halka vardır. Yanaklık üzerindeki bu halkaların arasına Urartu'ca *onun sahibi/ona ait* anlamına gelen *"SA'Me-nu-a"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

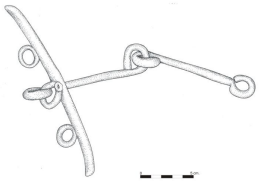
Katalog No	**:**	144
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	176
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 11.2 cm. Yanaklık Uzunluğu: 13.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: Çiz. 4
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Ağızlık çubuğunun bir parçası ile yanaklıktan ibarettir. Ağızlığın dizgin halkası ve çubuklardan birisi sağlamdır. Yanaklık uçları kırık ve eksiktir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde birbirine çok yakın ikişerden dört tane küçük halka bulunmaktadır. Yanaklık üzerindeki bu halkaların arasına Urartu'ca *onun sahibi/ona ait* anlamına gelen *"SA'Me-nu-a"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

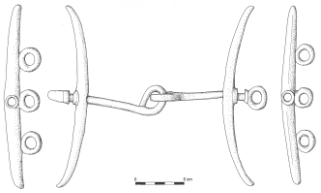
Katalog No	**:**	145
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Ariadne Galleries/New York
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	177
Resim No	**:**	118
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 21 cm. Yanaklık Uzunluğu: 16.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 80, Res. 31 Seidl, 2004: 105, Res. 76
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yanaklığın uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde üç halka yer almaktadır. Yanaklıklar üzerine Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-u-a-e u-r(i)-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

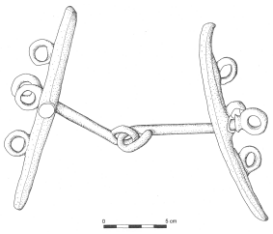
Katalog No	**:**	146
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/ Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	178
Resim No	**:**	119
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 21.5 cm. Yanaklık Uzunluğu: 16.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 78, Res. 32
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Yanaklıklardan biri kayıptır. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlığın her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yanaklığın uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde üç halka vardır. Yanaklıklar üzerine Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "*Me-nu-u-a-e u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

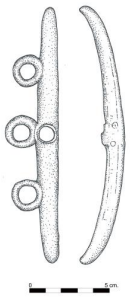
Katalog No	**:**	147
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	3.1.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	179
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 22.5 cm. Yanaklık Uzunluğu: 16.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1983: 374, Res. 1 Yıldırım, 1987: 444, Çiz. 6
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Ağızlıklardan birinin ucunda yer alan dizgin halkası kayıptır. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlığın her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı için yanaklıklar üzerinde üç halka bulunmaktadır. Yanaklıkların alt kısmına Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "M*e-nu-a-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

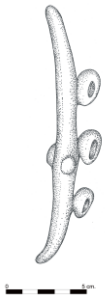
Katalog No	**:**	148
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Yurt Dışında Özel Bir Koleksiyon
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	180
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 16.6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 101, Res. 25 Yıldırım, 1987: 444, Çiz. 8
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde üç halka görülür. Bu üç halkanın aksi istikametinde Urartu'ca *Minua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "*Me-nu-a-i-u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

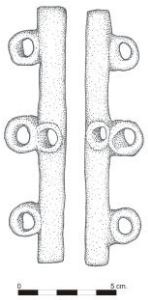
Katalog No	**:**	149
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	3.2.1978
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	181
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 16.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1983: 376, Res. 2 Yıldırım, 1987: 444, Çiz. 7
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin iki yanaklığıdır. Yanaklıklar hafif yay şeklindedir ve orta kısmında ağızlık çubuğu için yapılmış halka bulunmaktadır. Başlık kayış halkası için yanaklık üzerine üç halka yer almaktadır. Yanaklık üzerine Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "*Me-nu-a-i-u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

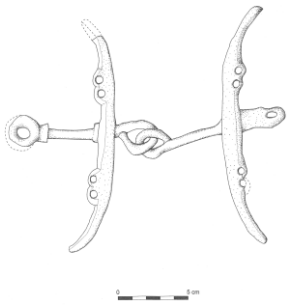
Katalog No	**:**	150
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu /Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	182
Resim No	**:**	120
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 16.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 80, Res. 33
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin tek yanaklığıdır. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Orta kısmında ağızlık çubuğu için yapılmış halka bulunmaktadır. Başlık kayış halkası için yanaklık üzerinde üç halka yer almaktadır. Yanaklık üzerine Urartu'ca *Minua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-a-i-u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

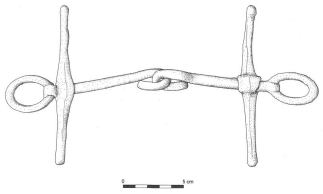
Katalog No	**:**	151
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Yurt Dışında Özel Bir Koleksiyonda
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	183
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu:14 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Groop, 1981: 95, Lev. I/a Özgen, 1984: 101 Yıldırım, 1987: 444, 445, Çiz. 10
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin iki yanaklığıdır. Düz çubuk formlu yanaklıkların uçları küt ve tamamen düzdür. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde üç halka yer almaktadır. Yanaklıklar üzerine Urartu'ca *Minua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-x-is-he Me-nu-a-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

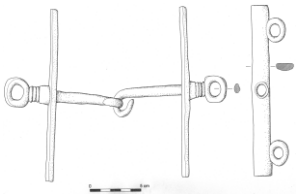
Katalog No	**:**	152
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	75.24.10
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	184
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 20.5 cm. Yanaklık Uzunluğu: 17 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 443, Çiz. 5
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlığın bir ucunda bulunan dizgin halkası sağlamken diğer uçtaki halka kayıptır. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayış halkası için yanaklık üzerinde birbirine çok yakın ikişerden dört halka yer alır. Yanaklıklardan birinin ucu kırık ve eksiktir.

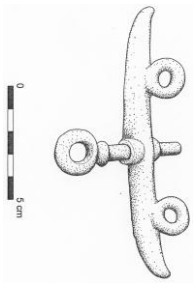
Katalog No	**:**	153
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No	**:**	91-377
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	185
Resim No	**:**	121
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 26 cm. Yanaklık Uzunluğu: 16.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlığın her iki ucunda dizgin halkası bulunmaktadır. Yanaklıklar çubuk formludur. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet halka yer almaktadır.

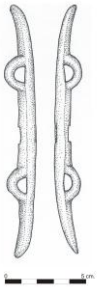
Katalog No	**:**	154
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum /Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM.67.39.28
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	186
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 23. 4 cm. Yanaklık Uzunluğu: 15 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: 125, Çiz. 12 Özgen, 1984: 100, Çiz. 24 Yıldırım, 1987: 445, Çiz. 12
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Dizgin halkalarının yanında üç kabartma bant yer alır. Çubuk formlu yanaklıkların bitim kısmına yakın yerde iki adet başlık kayış halkası vardır.

Katalog No	**:**	155
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	85. TMKC 1.22
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	187
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 17 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 445, Çiz. 11
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

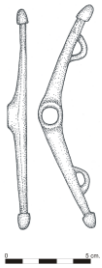
Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Eser ağızlık çubuğunun bir parçası ile yanaklıktan ibarettir. Ağızlığın dizgin halkası ve çubuklardan birisi sağlamdır. Yanaklığın uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet halka yer almaktadır.

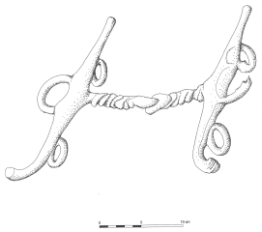
Katalog No	**:**	156
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	75.16.17-18
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	188
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 16.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 445, Çiz. 13
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin iki yanaklığıdır. Yanaklık uçları hafif sivri ve dışa dönüktür. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet halka bulunmaktadır. Yanaklıkların ortasında ağızlık çubuğu için açılmış bir açıklık görülmektedir.

Katalog No : 157
Adı : Gem
Malzemesi : Bronz (Yanaklık)/Demir (Ağızlık)
Tip No : 5.2.4.2
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Gaziantep Müzesi
Müze Envanter No : Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 189
Resim No : -----
Boyutları : Yanaklık Uzunluğu: 13.3 cm.
Yayınlandığı Yer : Yıldırım, 1987: 445, Çiz. 14
Tarih : M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

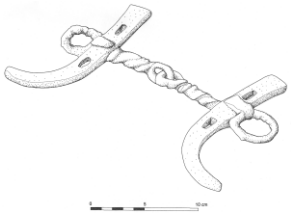

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin tek yanaklığıdır. Yay şeklindeki yanaklığın uçları mantar biçimlidir ve orta kısmında ağızlık çubuğu için yapılmış halka bulunmaktadır. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet halka yer almaktadır. Bir halka ile mantar biçimli uç arasında ince çizgilerle yapılmış zikzak bezemeler görülür.

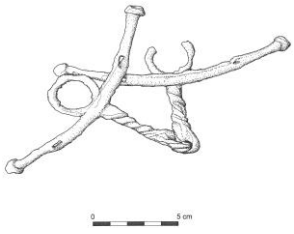
Katalog No	**:**	158
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.4.83
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	190
Resim No	**:**	122
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 24.5 cm. Yanaklık Uzunluğu: 25 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2004: 238 (üst sol)
Tarih	**:**	M.Ö. 8-7 yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Dizgin halkalarından biri kırık ve eksiktir. Yanaklık uçlarından biri küt biterken diğeri hayvan toynağı şeklinde sonlandırılmıştır. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet halka yer almaktadır.

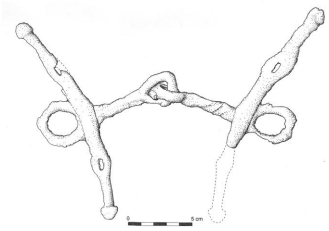
Katalog No	**:**	159
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz (Yanaklık)/Demir (Ağızlık)
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	74.18.63
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	191
Resim No	**:**	123
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 22.5 cm. Yanaklık Uzunluğu: 17 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2004: 238 (üst sağ)
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yanaklıkların bir ucu düz ve küt biterken diğer ucu dışa doğru yay şeklindedir. Başlık kayışı içi yanaklık üzerinde iki adet delik yer almaktadır.

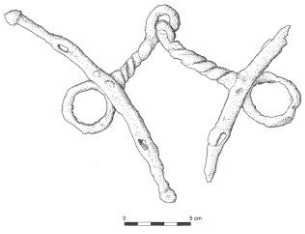
Katalog No	**:**	160
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76 TMKC 18-182
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	192
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 14 cm. Yanaklık Uzunluğu: 17.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Dizgin halkalarından biri kırık ve eksiktir. Yay şekilli yanaklık uçları mantar formludur. Başlık kayışı içi yanaklık üzerinde iki adet delik yer almaktadır. Deliklerin bulunduğu kısım daha geniş tutulmuştur.

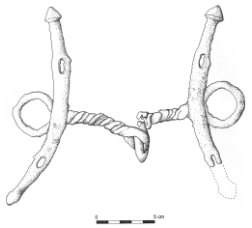
Katalog No	**:**	161
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76 TMKC 18-204
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	193
Resim No	**:**	124
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 9.9 cm. Yanaklık Uzunluğu: 17 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yay şekilli yanaklık uçları mantar formludur. Yanaklıklardan biri kırık ve eksiktir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet delik yer almaktadır. Deliklerin bulunduğu kısım daha geniş tutulmuştur.

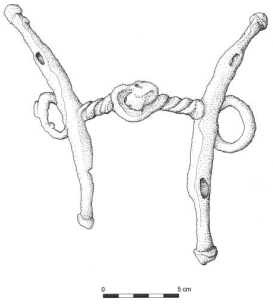
Katalog No	**:**	162
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76 TMKC 18-206
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	194
Resim No	**:**	125
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 12 cm. Yanaklık Uzunluğu: 19 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yay şekilli yanaklık uçları mantar formludur. Yanaklıklardan biri kırık ve eksiktir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet delik yer almaktadır. Deliklerin bulunduğu kısım daha geniş tutulmuştur.

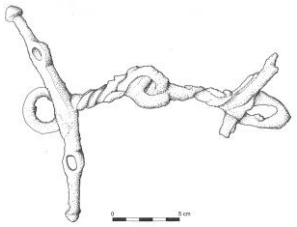
Katalog No	**:**	163
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76 TMKC 18-205
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	195
Resim No	**:**	126
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 10 cm. Yanaklık Uzunluğu: 17.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yay şekilli yanaklık uçları mantar formludur. Yanaklıklardan biri kırık ve eksiktir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet delik yer almaktadır. Deliklerin bulunduğu kısımlar daha geniş tutulmuştur.

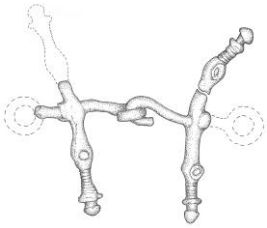
Katalog No	**:**	164
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76 TMKC 18-201
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	196
Resim No	**:**	127
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 9.9 cm. Yanaklık Uzunluğu: 17 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yay şekilli yanaklık uçları mantar formludur. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet delik yer almaktadır. Deliklerin bulunduğu kısım daha geniş tutulmuştur.

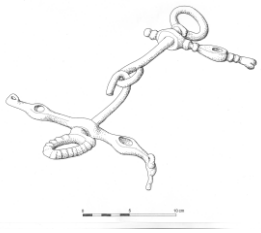
Katalog No	**:**	165
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	75 TMKC 24-11
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	197
Resim No	**:**	128
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 20 cm. Yanaklık Uzunluğu: 18 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Yay şekilli yanaklık uçları mantar formludur. Yanaklıklardan biri kırık ve eksiktir. Başlık kayışı için yanaklık üzerinde iki adet delik yer almaktadır. Deliklerin bulunduğu kısım daha geniş tutulmuştur.

Katalog No	**:**	166
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Nor Areş I no'lu Gömü
Bugün Bulunduğu Yer:		Bilinmiyor
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	198
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Bilinmiyor
Yayınlandığı Yer	**:**	Barnett, 1963: 194, Res. 45 Yıldırım, 1987: Çiz. 16
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Dizgin halkaları kırık ve eksiktir. Yay şekilli yanaklıkların uçları mantar şeklindedir. Yanaklıklardan birinin ucu kırık ve eksiktir. Başlık kayış halkası için yanaklık üzerinde ikişer delik vardır. Bu deliklerin bulunduğu kısımlar bombeli yapılmıştır.

Katalog No	**:**	167
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	74.34.145
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	199
Resim No	**:**	129
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 22.5 cm. Yanaklık Uzunluğu: 13.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2004: 238 (alt)
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Düz çubuk formlu, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlığın her iki ucunda dizgin halkaları yer alır. Dizgin halkalarından biri kabartma yivlerle bezenmiştir. Yanaklık uçlarından biri hayvan başı diğeri hayvan toynağı şeklinde sonlandırılmıştır. Ayrıca yanalıklardan birinin üzerinde beş adet torus bulunmaktadır. Başlık kayış halkası için yanaklık üzerinde ikişer delik vardır. Bu deliklerin bulunduğu kısımlar bombeli yapılmıştır.

Katalog No	**:**	168
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Sadberk Hanım Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	Ark. 594-12131
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	200
Resim No	**:**	130
Boyutları	**:**	Ağız Çapı: 19 cm. Yanaklık Uzunluğu: 18 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Burmalı, katlanabilen iki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları yer alır. Yanaklıkların üst kısmı baston şeklinde alt kısmı ise düz ve küt bitmektedir. Baston biçimli kısmın her iki ucu üzerine spiral bezeme yapılmıştır. Ağızlıklar ile yanaklıklar birbirine bronz halkalarla birleştirilmiştir. Yanaklıklar üzerinde iki delik vardır. Bu deliklerin olduğu kısımlar daha geniş tutulmuştur.

Katalog No : 169
Adı : Gem
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.4.2
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Elazığ Müzesi
Müze Envanter No : 76.5.120
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 201
Resim No : -----
Boyutları : Yanaklık Uzunluğu: 18.8 cm.
Yayınlandığı Yer : Yıldırım, 1987: 447, Çiz. 18
Tarih : M.Ö. 8-7. yüzyıl

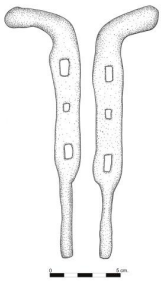

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin tek yanaklığıdır. Yanaklıkların üst kısmı baston şeklinde alt kısmı ise çubuk şeklinde uzanmaktadır. Baston biçimli kısmın her iki ucu üzerine spiral bezeme yapılmıştır. Gövde üzerinde üç delik yer almaktadır. Bu deliklerin olduğu kısımlar daha geniş tutulmuştur.

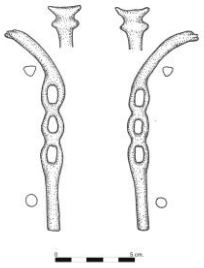
Katalog No	**:**	170
Adı	**:**	Gem (5 Adet)
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76.18.188/76.18.187/76.18.186/76.18.190
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	202
Resim No	**:**	131
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 22 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin tek yanaklığıdır. Yanaklığın üst kısmı baston şeklinde alt kısmı ise düz ve küt sonlandırılmıştır. Baston biçimli kısmın her iki ucu üzerine spiral bezeme yapılmıştır. Gövde üzerinde üç delik yer almaktadır. Bu deliklerin olduğu kısımlar daha geniş tutulmuştur.

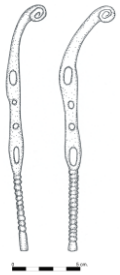
Katalog No	**:**	171
Adı	**:**	Gem (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76.18.188/189
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	203
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 19.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yıldırım, 1987: 447, Çiz. 19
Tarih	**:**	M.Ö. 8-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin iki yanaklığıdır. Yanaklığın üst kısmı baston şeklinde alt kısmı ise düz ve küt sonlandırılmıştır. Gövde üzerinde üç delik yer almaktadır. Bu deliklerin olduğu kısımlar daha geniş tutulmuştur.

Katalog No	**:**	172
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum
Müze Envanter No	**:**	UM 67-39.33
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	204
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 16 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: 126, Çiz. 15 Özgen, 1984: 103, Çiz. 27 Yıldırım, 1987: 447, Çiz. 21
Tarih	**:**	M.Ö. 8-7. yüzyıl

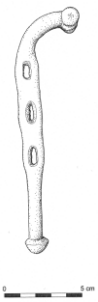
Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin iki yanaklığıdır. Yanaklıkların üst kısmı baston şeklinde alt kısmı ise düz sonlandırılmıştırr. Yanaklık üzerinde üç delik açılmıştır. Bu deliklerin açıldığı kısımlar bombeli yapılmıştır.

Katalog No	**:**	173
Adı	**:**	Gem (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.4.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971. 1762
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	205
Resim No	**:**	132
Boyutları	**:**	Yanaklık Uzunluğu: 18.6 cm
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 80, 83, Çiz. 34
Tarih	**:**	M.Ö. 8-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin iki yanaklığıdır. Yanaklıkların üst kısmı baston şeklinde alt kısmı ise düz sonlandırılmıştırr. Yanaklık üzerinde iki dörtgen şekilli delik açılmıştır. Dörtgen şekilli deliklerin arasında ise iki adet halka biçimli delik bulunmaktadır. Yanaklığın uç kısmı kabartma bantlarla bezenmiştir.

Katalog No : 174
Adı : Gem (4 Adet)
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.4.2
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Van Müzesi
Müze Envanter No : 4.17.79/4.173.79/4.172.79/4.171.90
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 206
Resim No : 133
Boyutları : Yanaklık Uzunluğu: 16 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 8-7. yüzyıl

Tanımı: Gem oynar yanaklıklı formludur. Bir gemin tek yanaklığıdır. Yanaklıkların üst kısmı baston şeklinde alt kısmı ise mantar şeklinde sonlandırılmıştır. Baston biçimli kısmın her iki ucu üzerine spiral bezeme yapılmıştır. Gövde üzerinde üç delik yer almaktadır. Bu deliklerin olduğu kısımlar daha geniş tutulmuştur.

Katalog No : 175
Adı : Gem
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.4.3
Buluntu Yeri : Kef Kalesi
Bugün Bulunduğu Yer: Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Müze Envanter No : Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli : Bilinmiyor
Kazı Envanter No : ------
Çizim No : 207
Resim No : -----
Boyutları : Uzunluk: 20 cm.
Yayınlandığı Yer : Yıldırım, 1987: 461, Çiz. 42
Tarih : M.Ö. 9.-7. yüzyıl.

Tanımı: Gem yanaklıksız (kantarma) formludur. İki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları yer almaktadır. Ağızlık çubukları iki bronz dövme telin burulmasıyla oluşturulmuştur.

Katalog No : 176
Adı : Gem
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.4.3
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Van Müzesi
Müze Envanter No : 6.25.82
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 208
Resim No : 134
Boyutları : Uzunluk: 21.5 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 9.-7. yüzyıl.

Tanımı: Gem yanaklıksız (Kantarma) formludur. İki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Ağızlık çubukları üç ince metal telin burulmasıyla meydana getirilmiştir.

Katalog No	**:**	177
Adı	**:**	Gem
Malzemesi	**:**	Demir
Tip No	**:**	5.2.4.3
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	76.TMKC 18-198
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	209
Resim No	**:**	135
Boyutları	**:**	Uzunluk: 26.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 9.-7. yüzyıl.

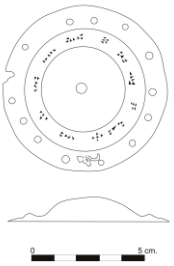
Tanımı: Gem yanaklıksız (kantarma) formludur. İki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Ağızlık çubukları iki ince metal telin burulmasıyla meydana getirilmiştir.

Katalog No : 178
Adı : Gem
Malzemesi : Demir
Tip No : 5.2.4.3
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Elazığ Müzesi
Müze Envanter No : 18-199
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 210
Resim No : 136
Boyutları : Uzunluk: 16.5 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 9.-7. yüzyıl.

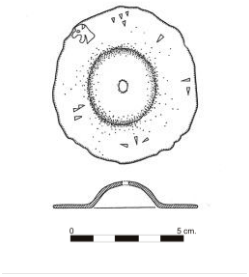
Tanımı: Gem yanaklıksız (kantarma) formludur. İki parçalı ağızlıklar çengellerle birleştirilmiştir. Ağızlıkların her iki ucunda dizgin halkaları bulunmaktadır. Ağızlık çubukları üç ince metal telin burulmasıyla meydana getirilmiştir.

DİSKLER

Katalog No	**:**	179
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	211
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 7.4 cm. Bombe Çapı: 4 cm. Bombe Uzunluğu:1.2 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976-77: 178, 179, Çiz. 1, Lev. I/1-2 Seidl, 2004: 78, Çiz. 59/a
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Diskin dış çevresi boyunca ilmek/ip delikleri yer alır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Diskin üst çevre genişliğinin üzeri boğa başı ile bezenmiştir. Orta bombenin hemen kenarına ise Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "*ış-pu-u-i-ni-e-i u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

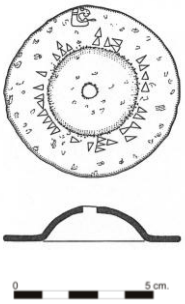
Katalog No	**:**	180
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	212
Resim No	**:**	137
Boyutları	**:**	Çapı: 5 cm. Bombe Çapı: 2.6 cm. Bombe Uzunluğu: 0.9 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976-77: 180, 181, Çiz. 2, Lev. I/3-4 Seidl, 2004: 78, Çiz. 39/b
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin arka tarafının dış çevresi üzerine aslan başı ve Urartu'ca *onun sahibi/ona ait* anlamına gelen *"SA me-nu-a"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

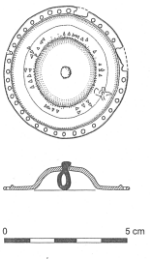
Katalog No	**:**	181
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Karmir Blur, 36 No'lu Oda
Bugün Bulunduğu Yer:		Hermitage Museum/Leningard
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	KB 52-157
Çizim No	**:**	213
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 3 cm. Bombe Çapı: 1.3 cm. Bombe Uzunluğu: 0.3 cm. Perçin Delik Çapı: 0.2 cm. Çeperi: 1.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Piotrovskij, 1955: Çiz. 25 Seidl, 2004: 77, Çiz. 38
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö.786-764) dönemi.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin yüzeyi bir kabartma bant ile bezenmiştir. Orta bombe gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiş ve çevresine Urartu'ca *onun sahibi/ona ait* anlamına gelen *"Hal-di-e e-u-ri-e i-ni qar-qa-ra-ni Ar-gis-ti-se NI'G.BA 2; Sa Ar-gi-is-ti"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

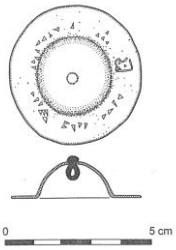
Katalog No	**:**	182
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	4461/d
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	214
Resim No	**:**	138
Boyutları	**:**	Çapı: 4.5 cm. Bombe Çapı: 2.5 cm. Bombe Uzunluğu: 0.8 cm. Perçin Delik Çapı: 0.3 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2005b: 72, Çiz. 1, Res. 1-2
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö.786-764) dönemi.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin dış çevresinin üzeri aslan başı ile bezenmiştir. Orta bombenin hemen kenarına ise Urartu'ca *onun sahibi/ona ait* anlamına gelen *"SA ar-gi-is-ti-e"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

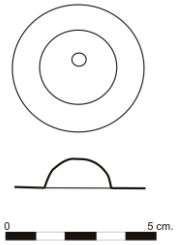
Katalog No	**:**	183
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	215
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 5.3 cm. Bombe Çapı: 2.8 cm. Bombe Uzunluğu: 1 cm. Perçin Delik Çapı: 0.5 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976-77: 181, 182, Çiz. 3, Res. 3 Seidl, 2004: 78, Çiz. 39/c
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö.786-764) dönemi.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Dış kısmı yer yer kırık ve eksiktir. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Diskin dış çevresi boyunca ilmek/ip delikleri bulunmaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Diskin üst çevre genişliğinin üzeri boğa başı ile bezenmiştir. Orta bombenin hemen kenarına ise Urartu'ca *onun sahibi/ona ait* anlamına gelen *"SA ar-gi-is-ti-e"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

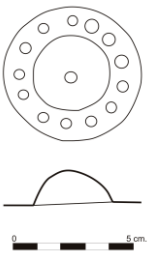
Katalog No	**:**	184
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	216
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 4.5 cm. Bombe Çapı: 2.6 cm. Bombe Uzunluğu: 1.3 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976-77:182, 183, Çiz. 4, Res. 4 Seidl, 2004: 78, Çiz. 39/d
Tarih	**:**	II. Argišti (M.Ö.714-685) dönemi.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin üst çevre genişliği kuşbaşı (kartal başı?) ile bezenmiştir. Orta bombenin hemen kenarına ise Urartu'ca *onun sahibi/ona ait "SA ar-gi-is-ti"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

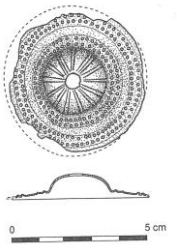
Katalog No	**:**	185
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Van-Kalecik Nekropolü (Ka.11)
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	------
Çizim No	**:**	217
Resim No	**:**	139
Boyutları	**:**	Çapı: 4.3 cm. Bombe Çapı: 1.6 cm. Bombe Uzunluğu: 1 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin iç kısmı boğa başı ile bezenmiştir.

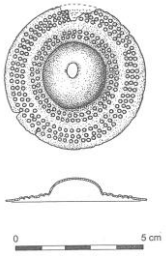
Katalog No	**:**	186
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	93 TMKC 1-22
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	218
Resim No	**:**	140
Boyutları	**:**	Çapı: 5.8 cm. Bombe Çapı: 3.0 cm. Bombe Uzunluğu: 1.6 cm. Perçin Delik Çapı: 0.3 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış yüzeyi tek sıra halinde kabartma nokta dizisiyle bezenmiştir.

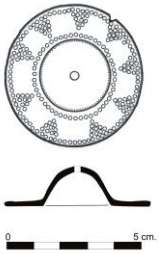
Katalog No	**:**	187
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Kayalıdere-Tapınak Alanı
Bugün Bulunduğu Yer:		Erzurum Müzesi
Müze Envanter No	**:**	MKD 65.357
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	219
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 5 cm. Bombe Çapı: 2.3 cm. Bombe Uzunluğu: 1.2 cm. Perçin Delik Çapı: 0.5 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Burney, 1966: 78, 77, Lev. XI/a
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Dış kısmı yer yer kırık ve eksiktir. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış yüzeyi birbirine paralel nokta dizileriyle dekore edilmiştir. Disklin bombesi ise gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

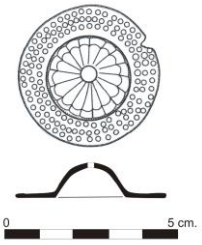
Katalog No	**:**	188
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Gazi Antep Müzesi
Müze Envanter No	**:**	2.42.77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	220
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 5 cm. Bombe Çapı: 2.4 cm. Bombe Uzunluğu: 1.1 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Dış kısmı yer yer kırık ve eksiktir. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış yüzeyi birbirine paralel nokta dizileriyle bezenmiştir.

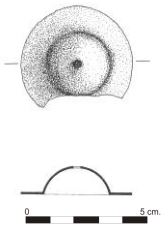
Katalog No	**:**	189
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	4461A
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	221
Resim No	**:**	141
Boyutları	**:**	Çapı: 5.5 cm. Bombe Çapı: 2.6 cm. Bombe Uzunluğu: 1.5 cm. Perçin Delik Çapı: 0.2 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış yüzeyi üçgen biçimli nokta dizileriyle bezenmiştir.

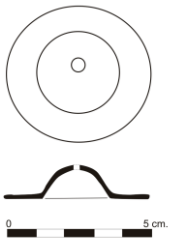
Katalog No : 190
Adı : Disk
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.5.1
Buluntu Yeri : Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer: Van Müzesi
Müze Envanter No : 3.37.81
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 222
Resim No : 142
Boyutları : Çapı: 4.5 cm.
Bombe Çapı: 1.7 cm.
Bombe Uzunluğu: 1.1 cm.
Perçin Delik Çapı: 0.4 cm.
Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Dış kısmı yer yer kırık ve eksiktir. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin dış yüzeyi nokta dizileri ile bezenmiştir. Bombesi ise gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

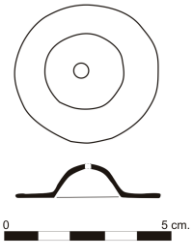
Katalog No	**:**	191
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Van-Kalecik Nekropolü (Ka.21)
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	223
Resim No	**:**	143
Boyutları	**:**	Çapı: 4.3 cm. Bombe Çapı: 3.7 cm. Bombe Uzunluğu: 1.2 cm. Perçin Delik Çapı:0.3 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Dış kısmı yer yer kırık ve eksiktir. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

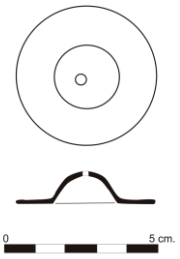
Katalog No	**:**	192
Adı	**:**	Disk (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	3.38.81; 3.39.81; 3.40.81
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	224
Resim No	**:**	144
Boyutları	**:**	Çapı: 5 cm. Bombe Çapı: 1.9 cm. Bombe Uzunluğu: 1.1 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

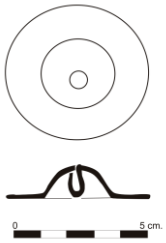
Katalog No	**:**	193
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.24.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	225
Resim No	**:**	145
Boyutları	**:**	Çapı: 4.4 cm. Bombe Çapı: 1.7 cm. Bombe Uzunluğu: 0.9 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

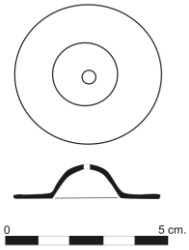
Katalog No : 194
Adı : Disk
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.5.1
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Elazığ Müzesi
Müze Envanter No : 77 TMKC 8.24
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 226
Resim No : 146
Boyutları : Çapı: 4.5 cm.
Bombe Çapı: 1.9 cm.
Bombe Uzunluğu: 1.1 cm.
Perçin Delik Çapı: 0.3 cm.
Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

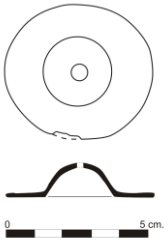
Katalog No	**:**	195
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	77 TMKC 15.34
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	227
Resim No	**:**	147
Boyutları	**:**	Çapı: 5.3 cm. Bombe Çapı: 2.4 cm. Bombe Uzunluğu: 1.6 cm. Perçin Delik Çapı: 0.6 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

Katalog No	**:**	196
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	93 TMKC 1.23
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	228
Resim No	**:**	148
Boyutları	**:**	Çapı: 4.5 cm. Bombe Çapı: 1.8 cm. Bombe Uzunluğu: 1.1 cm. Perçin Delik Çapı: 0.3 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

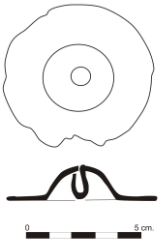
Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

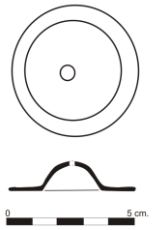
Katalog No	**:**	197
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Erzurum Müzesi
Müze Envanter No	**:**	12.77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	229
Resim No	**:**	149
Boyutları	**:**	Çapı: 5.2 cm. Bombe Çapı: 2.4 cm. Bombe Uzunluğu: 1.1 cm. Perçin Delik Çapı: 0.5 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Dış kısmı yer yer kırık ve eksiktir. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

Katalog No	**:**	198
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Erzurum Müzesi
Müze Envanter No	**:**	32.86
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	230
Resim No	**:**	150
Boyutları	**:**	Çapı: 6.5 cm. Bombe Çapı: 2.9 cm. Bombe Uzunluğu: 1.3 cm. Perçin Delik Çapı: 0.8 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

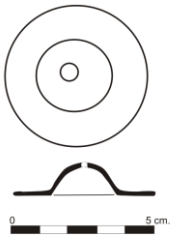

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Dış kısmı yer yer kırık ve eksiktir. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

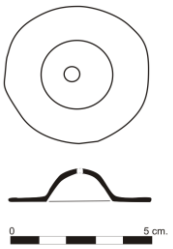
Katalog No	**:**	199
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Kayalıdere-Tapınak Alanı
Bugün Bulunduğu Yer:		Erzurum Müzesi
Müze Envanter No	**:**	MKD 65 (83) 348
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	231
Resim No	**:**	151
Boyutları	**:**	Çapı: 3.2 cm. Bombe Çapı: 2.5 cm. Bombe Uzunluğu: 1.3 cm. Perçin Delik Çapı: 0.3 cm. Çeperi: 0.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Burney, 1966: 77, 78, Lev. XI/d
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

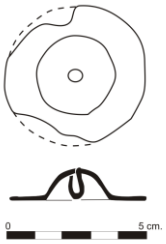
Katalog No	**:**	200
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Kayalıdere-Tapınak Alanı
Bugün Bulunduğu Yer:		Erzurum Müzesi
Müze Envanter No	**:**	MKD 65 (82) 342
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	232
Resim No	**:**	152
Boyutları	**:**	Çapı: 3.2 cm. Bombe Çapı: 1.6 cm. Bombe Uzunluğu: 0.8 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 0.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Burney, 1966: 77, 78, Lev. XI/d
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

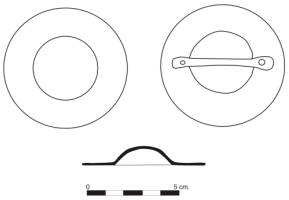
Katalog No	**:**	201
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Kayalıdere
Bugün Bulunduğu Yer:		Erzurum Müzesi
Müze Envanter No	**:**	MKD 347 (82)
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	233
Resim No	**:**	153
Boyutları	**:**	Çapı: 4 cm. Bombe Çapı: 2 cm. Bombe Uzunluğu: 0.8 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 0.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

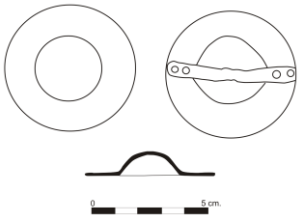
Katalog No	**:**	202
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Yerevan Mezarları
Bugün Bulunduğu Yer:		Erevan Columbarium
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Kazıdan
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	234
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 4 cm. Bombe Çapı: 2.1 cm. Bombe uzunluğu: 1.1 cm. Perçin Delik Çapı: 0.3 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Biscionella, 1991: 36, Çiz. 9/9
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Dış kısmı yer yer kırık ve eksiktir. Bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır.

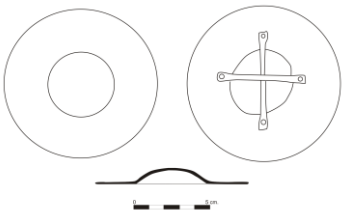
Katalog No	**:**	203
Adı	**:**	Disk (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	4.64.82; 4.65.82; 4.67.82
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	235
Resim No	**:**	154
Boyutları	**:**	Çapı: 6 cm. Bombe Çapı: 3.6 cm. Bombe Uzunluğu: 1.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Diskin iç kısmındaki tutamak şerit formludur.

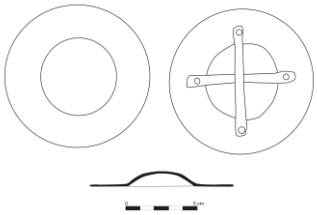
Katalog No	**:**	204
Adı	**:**	Disk (6 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	8.18.78; 8.19.78; 8.20.78; 8.21.78, 8.22.78; 8.99.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	236
Resim No	**:**	155
Boyutları	**:**	Çapı: 5.3 cm. Bombe Çapı: 2.8 cm. Bombe Uzunluğu: 1.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Diskin iç kısmındaki tutamak şerit formludur.

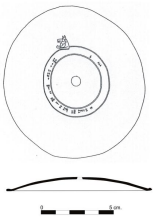
Katalog No	**:**	205
Adı	**:**	Disk (7 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	74.18.90; 74.16.98; 74.18.91; 74.18.92; 74.18.93; 74.18.95; 74.18.96
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	237
Resim No	**:**	156
Boyutları	**:**	Çapı: 9.2 cm. Bombe Çapı: 3.8 cm. Bombe Uzunluğu: 1.9 cm. Çeperi: 0.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Diskin iç kısmındaki tutamak “+” biçimlidir.

Katalog No	**:**	206
Adı	**:**	Disk (7 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Ebnöther Özel Koleksiyonu/ New York
Müze Envanter No	**:**	Isr. M 86.73.49;51;48;42
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	238
Resim No	**:**	157
Boyutları	**:**	Çapı: 9.8 cm. Bombe Çapı:5.8 cm. Bombe Uzunluğu: 2.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 79, 88, Res. 45
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

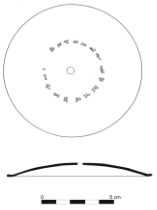
Tanımı: Disk merkezi kısmı bombeli formludur. Diskin iç kısmındaki tutamak “+” biçimlidir.

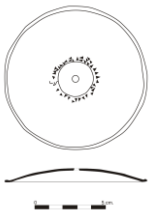
Katalog No	**:**	207
Adı	**:**	Disk (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Ebnöther Özel Koleksiyonu /Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	239
Resim No	**:**	158
Boyutları	**:**	Çapı: 9.2 cm. Bombe Çapı: 4.4 cm. Perçin Delik Çapı: 0.6 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 80, 83, Res. 35, 36 Seidl, 2004: 77, 78, Lev. 26/a
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyılın ilk çeyreği.

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısımda bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin merkezinde ince bir çizgiyle çevrelenmiş bandın hemen kanarına aslan başı ve bandın içerisine Urartu'ca Inuşpua'nın envanterine/eşyasına ait anlamına gelen *"I-nu-us-pu-a-i-ni-e-i u-ri-is-hu-si-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	208
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu/Patnos Yöresi
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	74.17.204
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	240
Resim No	**:**	159
Boyutları	**:**	Çapı: 9.2 cm. Bombe Çapı: 4.4 cm. Perçin Delik Çapı: 0.6 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Sevin, 1979: Lev. I/1-2
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyılın ilk çeyreği.

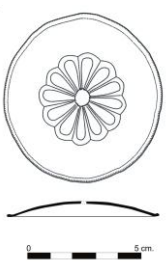

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır. Diskin merkezinde ince bir çizgiyle çevrelenmiş bandın hemen kenarına Urartu'ca Inuşpua'nın envanterine/eşyasına ait anlamına gelen *"i-nu-us-pu-a-i-ni-e-i u-ri-is-hu-si-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	209
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Van Yöresi
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	241
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 9.2 cm. Bombe Çapı: 4.5 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976-77: 183, 184, Çiz. 5, Res. 5
Tarih	**:**	II. Argišti (M.Ö. 714-685) dönemi.

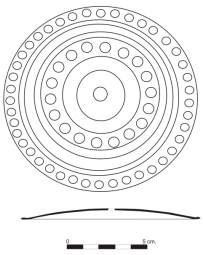
Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Hafif bombeli tepeliğin ortasında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Bombenin hemen kenarına cinsi belli olmayan bir hayvan başı ve Urartu'ca Argišti'nin envanterine/eşyasına ait anlamına gelen *"ar-gi-is-ti-i u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	210
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67-39-73
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	242
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 6.8 cm. Bombe Çapı: 4 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: 138, Çiz. 19 Özgen, 1984: 105, Çiz. 30
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Diskin merkezi gül bezek benzeri rozet motifi ile dekore edilmiştir.

Katalog No	**:**	211
Adı	**:**	Disk (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Yerevan Mezarları
Bugün Bulunduğu Yer:		Erevan Columbarium
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	-----
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	243
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 10 cm. Bombe Çapı: 4.5 cm. Perçin Delik Çapı: 0.3 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Biscione, 1991: 36, Lev. 9/1-2
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Eserin dış yüzeyi birbirine paralel nokta dizisi motifi ile bezenmiştir.

Katalog No	**:**	212
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67-39-64
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	244
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 9.7 cm. Bombe Çapı: 1.9 cm. Perçin Delik Çapı:0.6 cm. Çeperi: 0.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: 141, Çiz. 20 Özgen, 1984: 105, Çiz. 31
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Eserin dış yüzeyi birbirine paralel nokta dizisi motifi ile bezenmiştir. Merkezi kısım ise gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

Katalog No	**:**	213
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/ Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	245
Resim No	**:**	160
Boyutları	**:**	Çapı: 6.7 cm. Bombe Çapı: 3.2 cm. Perçin Delik Çapı: 0.7 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 78, 93, Res. 54/a-b
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır. İç kısmındaki tutamak şerit şeklinde olup kavisli bir form vermektedir. Disk üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Eserin dış yüzeyi birbirine paralel nokta dizisi motifi ile bezenmiştir. Merkezi kısım ise gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

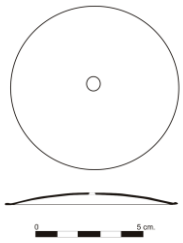
Katalog No	**:**	214
Adı	**:**	Disk (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Erzurum Müzesi
Müze Envanter No	**:**	118.79; 119.79; 120.79
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	246
Resim No	**:**	161
Boyutları	**:**	Çapı: 7 cm. Bombe Çapı: 3 cm. Perçin Delik Çapı: 0.7 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Eser kırık ve eksiktir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin dış yüzeyinde bulunan bantların içi birbirine zıt yönlü tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Merkezi ise gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

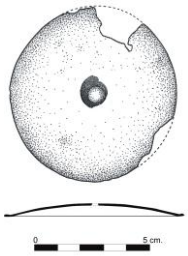
Katalog No	**:**	215
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Gazi Antep Müzesi
Müze Envanter No	**:**	21.3.78
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	247
Resim No	**:**	162
Boyutları	**:**	Çapı: 7.6 cm. Bombe Çapı: 3.7 cm. Perçin Delik Çapı: 1 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin dış yüzeyinde bulunan bantların içi birbirine zıt yönlü tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Merkezi ise gül bezek benzeri rozet motifi ile süslenmiştir.

Katalog No	**:**	216
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	85 TMKC 1.38
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	248
Resim No	**:**	163
Boyutları	**:**	Çapı: 7.2 cm. Bombe Çapı: 3. 2 cm. Perçin Delik Çapı: 0.4 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

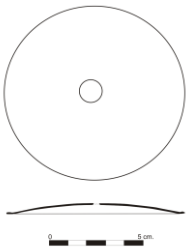
Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır.

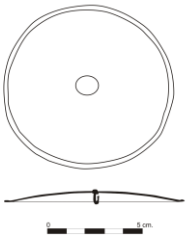
Katalog No	**:**	217
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Erzurum Müzesi
Müze Envanter No	**:**	31.86
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	249
Resim No	**:**	164
Boyutları	**:**	Çapı: 7 cm. Bombe Çapı: 3.5 cm. Perçin Delik Çapı: 0.6 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Eser kırık ve eksiktir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır.

Katalog No	**:**	218
Adı	**:**	Disk (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	82 TMKC 4.3; 82 TMKC 4.2
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	250
Resim No	**:**	165
Boyutları	**:**	Çapı: 8.5 cm. Bombe Çapı: 4.2 cm. Perçin Delik Çapı: 1 cm. Çeperi: 2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

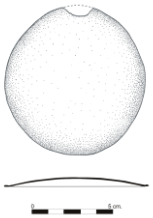
Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır.

Katalog No	**:**	219
Adı	**:**	Disk (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphi University Museum
Müze Envanter No	**:**	67.39.70/71
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	251
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 8.5 cm. Bombe Çapı: 3.4 cm. Perçin Delik Çapı: 0.7 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: 135, Çiz. 17-18 Özgen, 1984: 104, Çiz. 29
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. Orta kısmında bir perçin deliği yer alır.

Katalog No	**:**	220
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Erzurum Müzesi
Müze Envanter No	**:**	46.34.74
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	252
Resim No	**:**	166
Boyutları	**:**	Çapı: 8 cm. Bombe Çapı: 3.6 cm. Çeperi: 2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı hafif bombelidir. İç kısmındaki tutamak şerit formludur.

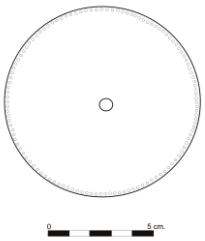
Katalog No	**:**	221
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.3
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 80.18
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	253
Resim No	**:**	167
Boyutları	**:**	Çapı: 8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl 1991a; 79, 91, Res. 50a-b Rehm 1997; 225, Res. 407, U31 Wartke, 1993: 149, Res. 76
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Diskin merkezi kısmı düz formludur. İç kısmındaki tutamak kırık olduğundan nasıl bir form verdiği bilinmemektedir. Disk üzerinde görülen bezemeler kabartma, detaylar kazıma tekniğinde yapılmıştır. Tomurcuk dizisinden oluşan bandın içine iki kolunu yana açmış kükrer durumda aslan figürü yerleştirilmiştir. Figürün yüz uzuvları vurgulanmıştır. Yeleler belirgin olarak işlenmiştir. Figürün kuyruğu bele doğru yay şeklinde uzanmaktadır.

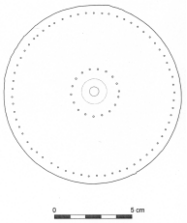
Katalog No : 222
Adı : Disk (2 Adet)
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.5.4
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: Elazığ Müzesi
Müze Envanter No : 77 TMKC 13-17; 77 TMKC 13-18
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 254
Resim No : 168
Boyutları : Çapı: 6 cm.
Konik Biçimli Bölümün Çapı: 0.7 cm.
Konik Biçimli Bölümün Uzunluğu: 0.8 cm.
Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı konik biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin dış yüzeyi üçgen dizileri ile bezenmiştir. Üçgen dizilerinin hemen altındaki bant ise kazıma çizgilerle taranmıştır.

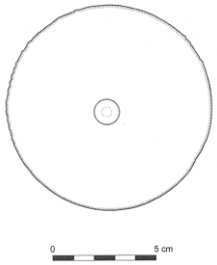
Katalog No	**:**	223
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.4
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	77 TMKC 13-19
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	255
Resim No	**:**	169
Boyutları	**:**	Çapı: 8.3 cm. Konik Biçimli Bölümün Çapı: 0.8 cm. Konik Biçimli Bölümün Uzunluğu: 0.2 cm (eldeki mevcut kısım). Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı konik biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır. Disk üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Eserin dış çevresi nokta dizileri ile bezenmiştir.

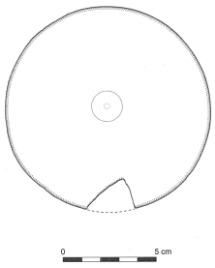
Katalog No	**:**	224
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.4
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	77 TMKC 15-37
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	256
Resim No	**:**	170
Boyutları	**:**	Çapı: 11.5 cm. Konik Biçimli Bölümün Çapı: 1.5 cm. Konik Biçimli Bölümün Uzunluğu: 0.5 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı konik biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır. Eserin dış çevresi ve koni bimli merkezi kısmın çevresi nokta dizileri ile bezenmiştir.

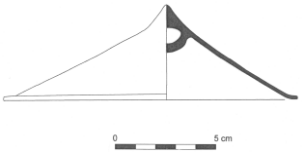
Katalog No	**:**	225
Adı	**:**	Disk (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.4
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	93 TMKC 1.21; 93 TMKC 1.20
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	257
Resim No	**:**	171
Boyutları	**:**	Çapı: 10 cm. Konik Biçimli Bölümün Çapı: 1.1 cm. Konik Biçimli Bölümün Uzunluğu: 0.6 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı konik biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

Katalog No	**:**	226
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.4
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	77 TMKC 2-32
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	258
Resim No	**:**	172
Boyutları	**:**	Çapı: 11 cm. Konik Biçimli Bölümün Çapı: 1.7 cm. Konik Biçimli Bölümün Uzunluğu: 0.9 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı konik biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

Katalog No	**:**	227
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.4
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphi University Museum/Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67.39.60
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	259
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 13.6 cm. Konik Biçimli Bölümün Çapı: 1.9 cm. Konik Biçimli Bölümün Uzunluğu: 1 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: 158, Çiz. 26
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı konik biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

Katalog No	**:**	228
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.5
Buluntu Yeri	**:**	Karmir Blur, 48 no'lu mekan
Bugün Bulunduğu Yer:		Puskin Museum/Moskova
Müze Envanter No	**:**	K 396.397/I
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	KB 54-173
Çizim No	**:**	260
Resim No	**:**	173
Boyutları	**:**	Çapı: 7.2 cm. Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 3.4 cm. Topu Biçimli Bölümün Uzunluğu: 4.4 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: Lev. 26/d
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 756-730) dönemi.

Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır. Objenin dış çevresine Urartu'ca *"Sar-du-ri"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

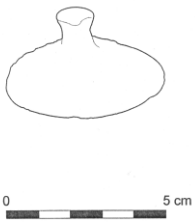
Katalog No	**:**	229
Adı	**:**	Disk (6 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.5
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/ Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	261
Resim No	**:**	174
Boyutları	**:**	Çapı: 6 cm. Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 3 cm. Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 4 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 79, 93, Res. 53
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Diskin dış yüzeyi dağ keçisi başı ile bezenmiştir.

Katalog No	**:**	230
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.5
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No	**:**	92.419
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	262
Resim No	**:**	175
Boyutları	**:**	Çapı: 7.7 cm. Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 3.2 cm. Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 3.9 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

Katalog No : 231
Adı : Disk
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.5.5
Buluntu Yeri : Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer: Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No : 498K
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 263
Resim No : 176
Boyutları : Çapı: 5 cm.
Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 1.4 cm.
Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu:1.3 cm.
Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 8.-7. yüzyıl

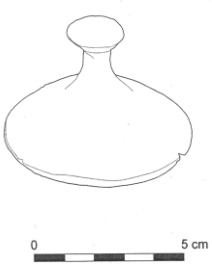
Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

Katalog No : 232
Adı : Disk
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.5.5
Buluntu Yeri : Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer: Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No : 598A
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 264
Resim No : 177
Boyutları : Çapı: 6.7 cm.
Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 2 cm.
Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 1.1 cm.
Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 8.-7. yüzyıl

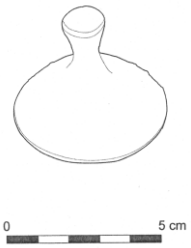
Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

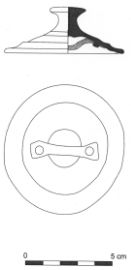
Katalog No	**:**	233
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.5
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Haluk Perk Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	598B
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	265
Resim No	**:**	178
Boyutları	**:**	Çapı: 6.6 cm. Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 1.9 cm. Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 1.5 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

Katalog No : 234
Adı : Disk
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.5.5
Buluntu Yeri : Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer: Elazığ Müzesi
Müze Envanter No : 77 TMKC 2-33
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 266
Resim No : 179
Boyutları : Çapı: 6.5 cm.
Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 9.5 cm.
Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 0.5 cm.
Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer : Yayınlanmamış
Tarih : M.Ö. 8.-7. yüzyıl

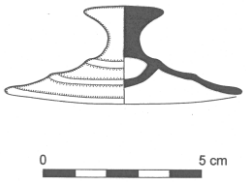

Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

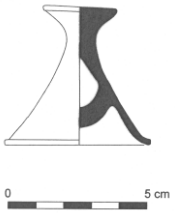
Katalog No	**:**	235
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.5
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67.39.57
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	267
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 6.9 cm. Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 1.8 cm. Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 1.3 cm. Çeperi: 1 cm
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 107-109, Çiz. 32
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

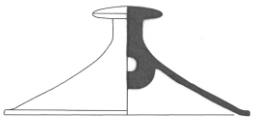
Katalog No	**:**	236
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.5
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum /Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67.39.46
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	268
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 6.7 cm. Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 1.6 cm. Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 1.3 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 107-109, Çiz. 33
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

Katalog No	**:**	237
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.5
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67.39.59
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	269
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 5.3 cm. Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 2.6 cm. Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 1.1 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: Çiz. 23
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

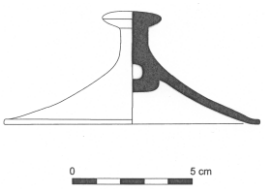
Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

Katalog No	**:**	238
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.5
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67.39.37
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	270
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 8.8 cm. Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 2.2 cm. Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 1.4 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: Çiz. 22
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

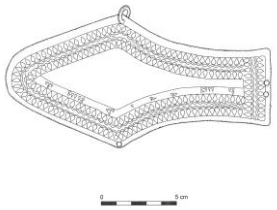
Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

Katalog No	**:**	239
Adı	**:**	Disk
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.5.5
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelphia
Müze Envanter No	**:**	UM 67.39.36
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	271
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Çapı: 10.4 cm. Topuz Biçimli Bölümün Çapı: 2.2 cm. Topuz Biçimli Bölümün Uzunluğu: 2 cm. Çeperi: 1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1979: Çiz. 21
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

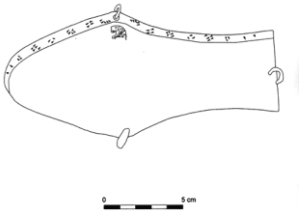
Tanımı: Diskin merkezi kısmı topuz biçimlidir. İç kısmında kavisli bir tutamağı vardır.

GÖZ SİPERLİKLERİ

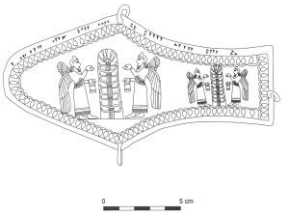
Katalog No	**:**	240
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Kuzey Batı İran
Bugün Bulunduğu Yer:		M. Foroughi Özel Koleksiyonu/ Tahran
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	272
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17 cm. Çapı: 8.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ghirsmann, 1964: 49, Çiz. I Azarpay, 1968: 12, Lev. I Seidl, 2004: 107, Çiz. 80
Tarih	**:**	Minua (M.Ö.810-786) dönemi.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Halkalardan biri *in-situ* olarak ele geçmiştir. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin yüzeyi iki sıra halinde zıt yönlü içi boş tomurcuk dizisi motifi ile dekore edilmiştir. Tomurcuk dizisi bezemesiyle çevrelenmiş olan ortadaki boş alanın alt sırası boyunca Urartu'ca *ona ait/onun sahibi* anlamına gelen "*NİG.GA.SA Me-nu-u-a"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

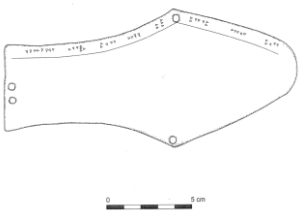
Katalog No	**:**	241
Adı	**:**	Göz Siperliği (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu (?)
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgesc-hichte /Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.1717 a/b
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	273
Resim No	**:**	180
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17.8 cm. Çapı: 9.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Salvini, 1980: 183, 184, Lev. IV/b-c Özgen, 1984: 96, Res. 22 Seidl, 1991a: 80, 84, Res. 37/1-2 Seidl, 2004: 107, 108, Lev. 27/a-b
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden bir tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Halkaların bir kısmı *in-suti* durumda ele geçmiştir. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin üst kenar kısmı boyunca Urartu'ca *Minua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "*Me-nu-a-i-ni-e-i u-ri-is-hu-si-ni-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır. Yazıtın hemen altı aslan başı ile bezenmiştir.

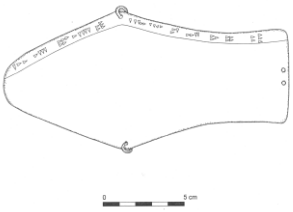
Katalog No	**:**	242
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Bilinmiyor
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	274
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17.5 cm. Çapı: 8.4 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: 108, Çiz. 82
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö. 786-764) dönemi.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden bir tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Halkalardan bazısı *in-situ* olarak ele geçmiştir. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin dış çerçevesi içi boş tomurcuk dizisi motifi ile sınırlandırılmıştır. Tomurcuk dizisi motifi ile sınırlandırılmış merkezi pano kutsama töreninin yapıldığı bir sahne ile bezenmiştir. Sahnede kartuş içine alınmış dokuz katlı ve uçları tomurcukla sonlandırılmış hayat ağacının görülmektedir. Hayat ağacının her iki tarafında bir elinde bakraç diğer elinde kozalak bulunan kanatlı tanrı figürleri vardır. Tanrıların başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz bulunmaktadır. Figürlerin arka tarafından çıkan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Tanrıların üzerinde ayak bileklerine kadar inen giysiler mevcuttur. Giysilerin uç kısımları püsküllerle süslenmiştir. Eserin üst dış çevresi boyunca Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "*Ar-gi-is-ti-i-u-ri-is-he*" çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

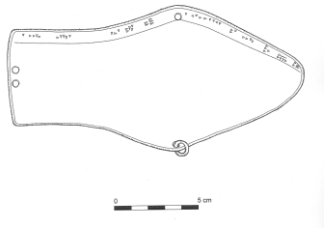
Katalog No	**:**	243
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		M. Foroughi Özel Koleksiyonu/ Tahran
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinnmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	275
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17 cm. Çapı: 8.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Ghirsmann, 1964: Çiz. 2 Seidl, 2004: 108, Çiz. 81
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö. 786-764) dönemi.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Deliklerdeki halkalar kayıptır. Objenin üst kenar kısmı boyunca Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Ar-gi-is-ti-u-ri-is"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

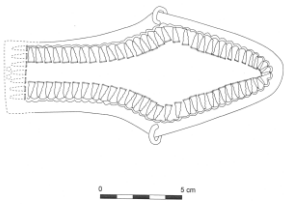
Katalog No	**:**	244
Adı	**:**	Göz Siperliği (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu/Patnos Yöresi
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	276
Resim No	**:**	181
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17.5 cm. Çapı: 9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Taşyürek, 1975b: 153, Lev. XXXII/a, XXXIII/a-b
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Halkalardan bazısı *in-situ* olarak ele geçmiştir. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Objenin üst kenar kısmı boyunca Urartu'ca *Sarduri'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "S*ar-du-ri-e-i u-ri-is-hu-si-ni-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

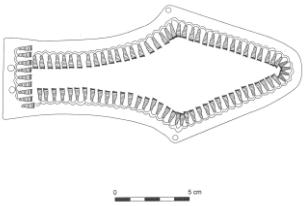
Katalog No	**:**	245
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu/Patnos Yöresi
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	74.39.7
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	277
Resim No	**:**	182
Boyutları	**:**	Uzunluk: 18 cm. Çapı: 8.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976-77: 192, 193, Çiz. 6 Belli, 2004: 236 (üst)
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Halkalardan biri *in-situ* olarak ele geçmiştir. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Göz siperliğinin üst kenar kısmı boyunca *Urartu'ca Argišti oğlu Sarduri* anlamına gelen "S*ar-du-ri-e-i ar-gis-ti-hi-ni"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

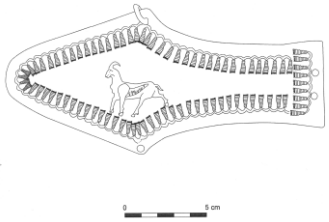
Katalog No	**:**	246
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	16.57.77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	278
Resim No	**:**	183
Boyutları	**:**	Uzunluk:17.5 cm. Çapı: 9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Eser kırık ve eksiktir. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi olasılıkla dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Halkalardan bazısı *in-situ* olarak ele geçmiştir. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin dış çevresi içi boş püskül dizisi motifi ile bezenmiştir.

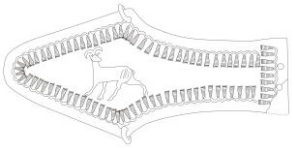
Katalog No	**:**	247
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	16.55.77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	279
Resim No	**:**	184
Boyutları	**:**	Uzunluk: 20.1 cm. Çapı: 10 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 2004: 237 (üst)
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Delikler üzerindeki halkalar kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin dış çevresi içi taralı püskül dizisi motifi ile bezenmiştir.

Katalog No	**:**	248
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	16-56-77
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	280
Resim No	**:**	185
Boyutları	**:**	Uzunluk: 19.5 cm. Çapı: 8.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1983: 342-344, Res. 4 Belli, 2004: 236 (alt)
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Halkalardan bazısı *in-situ* olarak bulunmaktadır. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin dış çevresi içi boş püskül dizisi motifi ile bezenmiştir. Püskül dizisi bezemesi ile çevrili olan pano keçi figürü ile dekore edilmiştir. Figür yürür pozisyondadır. Boynuzu önce yukarıya, sonra aşağıya doğru kıvrılır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Gövde üzerindeki kaburga kemikleri üçgen bir pano içinde gösterilmiştir. Kuyruk kısa işlenmiştir.

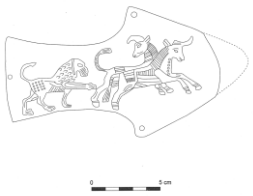
Katalog No	**:**	249
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Bilinmiyor
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	281
Resim No	**:**	186
Boyutları	**:**	Bilinmiyor
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991f: 98-99, Çiz. 13.1 Seidl, 2004: Lev. 27/c
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Eser kırık ve eksiktir. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Halkalardan bazısı *in-situ* olarak bulunmaktadır. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin dış çevresi içi taralı püskül dizisi motifi ile bezenmiştir. Püskül dizisi bezemesi ile çevrili olan pano keçi figürü ile dekore edilmiştir. Figür yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Gövde üzerindeki kaburga kemikleri üçgen bir pano içinde gösterilmiştir.

Katalog No	**:**	250
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Museum of Fine ArtsDepartmet of Egyptian and Ancient Near Eastern Art/Boston
Müze Envanter No	**:**	MFA 1975.637
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	282
Resim No	**:**	187
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16 cm. Çapı: 9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 100 Seidl, 1991a: 90, 91, Res. 49
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Deliklerin üzerindeki halkalar kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde ayrıntılar ise kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin yüzeyi hayvan figürleriyle bezenmiştir. Önde iki boğa ve bunların gerisinde bir aslan görülmektedir. Boğa figürleri koşar pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Öndeki boğanın boynuzu önce öne, sonra yukarıya doğru kıvrılır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralele uzanan kuyruk kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları yatay ve dikey çizgilerle işlenmiştir. Bunun hemen gerisindeki boğa figüründe de yüz uzuvları vurgulanmıştır. Figürünün başı geriye dönüktür. Boynuz önce yukarı daha sonra öne doğru kıvrılmaktadır. Kuyruk ise ince şeritler şeklinde yukarıya doğru kıvrıldıktan sonra ucu kalınlaşarak son bulmaktadır. Boğa figürlerinin hemen gerisinde betimlenmiş olan aslan motifi yürür pozisyonda olup ön bacaklarından biri ileriye doğru atılmıştır. Figür gürler pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmış ve yeleler belirgin olarak işlenmiştir. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk ise ince şeritler şeklinde yukarıya doğru kıvrıldıktan sonra ucu düğümlenerek son bulmaktadır.

Katalog No	**:**	251
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Özel Bir Koleksiyon/Japonya
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	283
Resim No	**:**	188
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16 cm. Çapı: 9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Tanabe ve diğ., 1982: no. 17, Lev. XIV Özgen, 1984: 100
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerindedir. Deliklerin üzerindeki halkalar kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde ayrıntılar ise kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin yüzeyi hayvan figürleriyle bezenmiştir. Önde iki boğa ve bunların gerisinde bir aslan görülmektedir. Boğa figürleri koşar pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Öndeki boğanın boynuzu önce öne, sonra yukarıya doğru kıvrılır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralele uzanan kuyruk kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları yatay ve dikey çizgilerle işlenmiştir. Bunun hemen gerisindeki boğa figüründe de yüz uzuvları vurgulanmıştır. Figürünün başı geriye dönüktür. Boynuz önce yukarı daha sonra öne doğru kıvrılmaktadır. Kuyruk ise ince şeritler şeklinde yukarıya doğru kıvrıldıktan sonra ucu kalınlaşarak son bulmaktadır. Boğa figürlerinin hemen gerisinde betimlenmiş olan aslan motifi yürür pozisyonda olup ön bacaklarından biri ileriye doğru atılmıştır. Figür gürler pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmış ve yeleler belirgin olarak işlenmiştir. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk ise ince şeritler şeklinde yukarıya doğru kıvrıldıktan sonra ucu düğümlenerek son bulmaktadır.

Katalog No	**:**	252
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 89.9
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	284
Resim No	**:**	189
Boyutları	**:**	Uzunluk: 19.8 cm. Çapı: 9.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Maas, 1987: 84-87, Lev. 1, 9/2 Seidl, 1991a: 80, 87, Res. 40 Rehm, 1997: 228, Res. 410, U35
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Deliklerden bazısının üzerindeki halkalar *in-situ* olarak bulunmaktadır. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin dış çevresi içi çapraz taralı tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Tomurcuk dizisi bezemesi ile çevrili olan pano av sahnesiyle dekore edilmiştir. Diz çökmüş pozisyonda bulunan avcı figürününün üzerinde kısa kollu dize kadar inen bir giysi bulunmaktadır. Giysinin uçları püsküllerle süslenmiştir. Sırtında sadağı bulunan figürün elinde yay tutmaktadır. Avcı figürününün hemen önünde koşar pozisyonda kanatlı keçi figürünü görülmektedir. Başı geriye dönük olan keçinin boynuzları her iki yöne açılıp daha sonra aşağı doğru kıvrılır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk oldukça kısa işlenmiştir. Bu figürlerin gerisinde üç kademeli hayat ağacı motifi yer almaktadır.

Katalog No	**:**	253
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Bible Lands Museum/Jerusalem
Müze Envanter No	**:**	BLM
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	285
Resim No	**:**	190
Boyutları	**:**	Uzunluk: 19.8 cm. Çapı: 9.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1987: no. 75 Seidl, 1991a: 80, 87, Res. 41 Rehm, 1997: 228, U36
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Eser kırık ve eksiktir. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Deliklerden bazısının üzerindeki halkalar *in-situ* olarak bulunmaktadır. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin dış çevresi içi çapraz taralı tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Tomurcuk dizisi bezemesi ile çevrili olan pano av sahnesiyle dekore edilmiştir. Diz çökmüş pozisyonda bulunan avcı figürününün üzerinde kısa kollu dize kadar inen bir giysi bulunmaktadır. Giysinin uçları püsküllerle süslenmiştir. Sırtında sadağı bulunan figürün elinde yay tutmaktadır. Avcı figürününün hemen önünde koşar pozisyonda kanatlı keçi figürünü görülmektedir. Başı geriye dönük olan keçinin boynuzları her iki yöne açılıp daha sonra aşağı doğru kıvrılır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Kuyruk oldukça kısa işlenmiştir. Bu figürlerin gerisinde üç kademeli hayat ağacı motifi yer almaktadır.

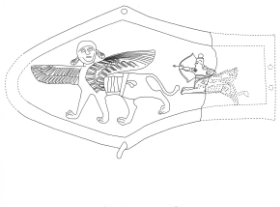
Katalog No	**:**	254
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmseum Departmen of Ancient Near East/Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 89.5
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	286
Resim No	**:**	191
Boyutları	**:**	Uzunluk:19 cm. Çapı: 9.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Maas, 1987: 84, Lev. 9 Merhav, 1991f: 97-103, Res. 75
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Deliklerden birinin üzerindeki halka *in-situ* olarak bulunmaktadır. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde detaylar ise kazıma tekniğinde işlenmiştir. Yüzeyi bir bantla çevrili ve bu bandın merkezi kısmı dört ayaklı karışık yaratıkların bulunduğu av sahnesi ile dekore edilmiştir. Önde görünen figür insan başlı, aslan gövdeli ve kuşkanatlıdır. Figür diğerine nazaran oldukça büyük yapılmıştır. Yüz cepheden gövde profilden verilmiştir. Yüz uzuvları belirgin olarak gösterilmiştir. Başında başlık bulunan figürün saçları iki saç örgüsü şeklinde olup kanatlar üzerine dökülmektedir. Kuyruğu uzun olup yukarıya doğru kıvrılmıştır. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiş ve gövdenin ortasından geçen bir kurdele bulunmaktadır. Çizi tekniğinde süslenmiş olan kanatlardan biri ön bacak üzerinden dik olarak çıkmakta diğeri ise ileriye doğru uzatılmış olarak betimlenmiştir. Bu figürün hemen arkasında daha küçük boyutlu insan başlı, aslan gövdeli, kuşkanatlı ikinci bir figür görülmektedir. Bu figürde de yüz cepheden gövde profilden işlenmiştir. Başında ponponu olan bir başlık bulunan figür elinde yay tutmaktadır. Sakalları göğse kadar inmektedir. Koşar pozisyonda görünen figürün ön ayakları ileri doğru uzanmaktadır. Kuyruğu uzun olup aşağıya doğru kıvrılmış ve kalınlaşarak son bulmuştur. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiş ve gövdenin ortasından geçen bir kurdele bulunmaktadır.

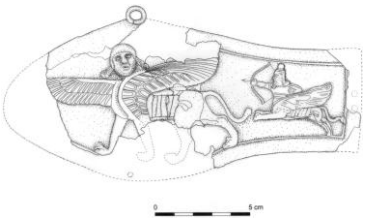
Katalog No	**:**	255
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Museum of Fine ArtsDepartment of Egyptian and Ancient Near Eastern Art/Boston
Müze Envanter No	**:**	MFA1977.48
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	287
Resim No	**:**	192
Boyutları	**:**	Uzunluk: 19 cm. Çapı: 9.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991f: 97-103, Res. 76.
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Deliklerden birinin üzerindeki halka *in-situ* olarak bulunmaktadır. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde detaylar ise kazıma tekniğinde işlenmiştir. Yüzeyi bir bantla çevrili ve bu bandın merkezi kısmı dört ayaklı karışık yaratıkların bulunduğu av sahnesi ile dekore edilmiştir. Önde görünen figür insan başlı, aslan gövdeli ve kuşkanatlıdır. Figür diğerine nazaran oldukça büyük yapılmıştır. Yüz cepheden gövde profilden verilmiştir. Yüz uzuvları belirgin olarak gösterilmiştir. Başında başlık bulunan figürün saçları iki saç örgüsü şeklinde olup kanatlar üzerine dökülmektedir. Kuyruğu uzun olup yukarıya doğru kıvrılmıştır. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiş ve gövdenin ortasından geçen bir kurdele bulunmaktadır. Çizi tekniğinde süslenmiş olan kanatlardan biri ön bacak üzerinden dik olarak çıkmakta diğeri ise ileriye doğru uzatılmış olarak betimlenmiştir. Bu figürün hemen arkasında daha küçük boyutlu insan başlı, aslan gövdeli, kuşkanatlı ikinci bir figür görülmektedir. Bu figürde de yüz cepheden gövde profilden işlenmiştir. Başında ponponu olan bir başlık bulunan figür elinde yay tutmaktadır. Sakalları göğse kadar inmektedir. Koşar pozisyonda görünen figürün ön ayakları ileri doğru uzanmaktadır. Kuyruğu uzun olup aşağıya doğru kıvrılmış ve kalınlaşarak son bulmuştur. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiş ve gövdenin ortasından geçen bir kurdele bulunmaktadır.

Katalog No	**:**	256
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Museum of Fine Arts Department of Egyptian and Ancient Near Eastern Art/Boston
Müze Envanter No	**:**	MFA 1981.83
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	288
Resim No	**:**	193
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16.5 cm. Çapı: 9.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991f: 97-103, Res. 77 Wartke, 1993: 157, Res. 81
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

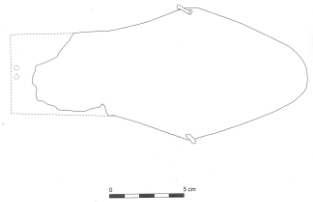
Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Eser kırık ve eksiktir. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Deliklerden birinin üzerindeki halka *in-situ* olarak bulunmaktadır. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde detaylar ise kazıma tekniğinde işlenmiştir. Yüzeyi bir bantla çevrili ve bu bandın merkezi kısmı dört ayaklı karışık yaratıkların bulunduğu av sahnesi ile dekore edilmiştir. Önde görünen figür insan başlı, aslan gövdeli ve kuşkanatlıdır. Figür diğerine nazaran oldukça büyük yapılmıştır. Yüz cepheden gövde profilden verilmiştir. Yüz uzuvları belirgin olarak gösterilmiştir. Başında başlık bulunan figürün saçları iki saç örgüsü şeklinde olup kanatlar üzerine dökülmektedir. Kuyruğu uzun olup yukarıya doğru kıvrılmıştır. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiş ve gövdenin ortasından geçen bir kurdele bulunmaktadır. Çizi tekniğinde süslenmiş olan kanatlardan biri ön bacak üzerinden dik olarak çıkmakta diğeri ise ileriye doğru uzatılmış olarak betimlenmiştir. Bu figürün hemen arkasında daha küçük boyutlu insan başlı, aslan gövdeli, kuşkanatlı ikinci bir figür görülmektedir. Bu figürde de yüz cepheden gövde profilden işlenmiştir. Başında ponponu olan bir başlık bulunan figür elinde yay tutmaktadır. Sakalları göğse kadar inmektedir. Koşar pozisyonda görünen figürün ön ayakları ileri doğru uzanmaktadır. Kuyruğu uzun olup aşağıya doğru kıvrılmış ve kalınlaşarak son bulmuştur. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiş ve gövdenin ortasından geçen bir kurdele bulunmaktadır.

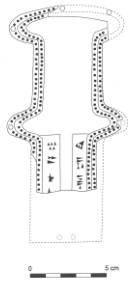
Katalog No	**:**	257
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Diyarbakır Müzesi
Müze Envanter No	**:**	26/3/76
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	289
Resim No	**:**	194
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16.5 cm. Çapı: 7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2009: 402-405, Res.4-6
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Eser kırık ve eksiktir. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Deliklerden birinin üzerindeki halka *in-situ* olarak bulunmaktadır. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde detaylar ise kazıma tekniğinde işlenmiştir. Yüzeyi bir bantla çevrili ve bu bandın merkezi kısmı dört ayaklı karışık yaratıkların bulunduğu av sahnesi ile dekore edilmiştir. Önde görünen figür insan başlı, aslan gövdeli ve kuşkanatlıdır. Figür diğerine nazaran oldukça büyük yapılmıştır. Yüz cepheden gövde profilden verilmiştir. Yüz uzuvları belirgin olarak gösterilmiştir. Başında başlık bulunan figürün saçları iki saç örgüsü şeklinde olup kanatlar üzerine dökülmektedir. Kuyruğu uzun olup yukarıya doğru kıvrılmıştır. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiş ve gövdenin ortasından geçen bir kurdele bulunmaktadır. Çizi tekniğinde süslenmiş olan kanatlardan biri ön bacak üzerinden dik olarak çıkmakta diğeri ise ileriye doğru uzatılmış olarak betimlenmiştir. Bu figürün hemen arkasında daha küçük boyutlu insan başlı, aslan gövdeli, kuşkanatlı ikinci bir figür görülmektedir. Bu figürde de yüz cepheden gövde profilden işlenmiştir. Başında ponponu olan bir başlık bulunan figür elinde yay tutmaktadır. Sakalları göğse kadar inmektedir. Koşar pozisyonda görünen figürün ön ayakları ileri doğru uzanmaktadır. Kuyruğu uzun olup aşağıya doğru kıvrılmış ve kalınlaşarak son bulmuştur. Karnındaki kaburgalar dikdörtgen bir çerçeve içerisinde dikey çizgilerle belirtilmiş ve gövdenin ortasından geçen bir kurdele bulunmaktadır.

Katalog No	**:**	258
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Elazığ Müzesi
Müze Envanter No	**:**	78 TMKC 13.59
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	290
Resim No	**:**	195
Boyutları	**:**	Uzunluk: 19.5 cm. Çapı: 9.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl

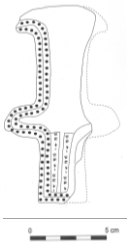

Tanımı: Göz siperliği kürek formludur. Eser kırık ve eksiktir. Dış çevresinde halka delikleri bulunmaktadır. Bu deliklerden iki tanesi olasılıkla dikdörtgenimsi parçanın ortasında, öteki iki delik ise orta bombenin her iki ucu üzerinde yer almaktadır. Deliklerden birinin üzerindeki halka *in-situ* olarak ele geçmiştir. Diğer deliklerdeki halkalar ise kayıptır.

Katalog No	**:**	259
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	291
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 12.5 cm. Çapı: 8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: 81, Çiz. 44
Tarih	**:**	Minua (M.Ö.810-786) dönemi.

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eser kırık ve eksiktir. Obje üzerinde görülen benzemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin dış yüzeyi birbirine paralel bantlarla sınırlandırılmıştır. Bu bantların arası nokta dizileriyle benzenmiştir. Dikdörtgenimsi parça üzerine karşılıklı işlenmiş olan dörtgen panolara Urartu'ca Minua'nın *envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-a-i-u-ri-is-he"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	260
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Karmir Blur, 36 No'lu Oda
Bugün Bulunduğu Yer:		Historisches Museum/Erevan
Müze Envanter No	**:**	Nr. 2783/106
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	KB 52-154
Çizim No	**:**	292
Resim No	**:**	196
Boyutları	**:**	Uzunluk: 14.7 cm. Çapı: 5.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Piotrovskij, 1955: 44, Çiz. 33 Azarpay, 1968: 10, Çiz. 2 Seidl, 2004: 81-83, Lev. 12/a
Tarih	**:**	Minua (M.Ö.810-786) dönemi.

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eser kırık ve eksiktir. Bombeli kısımda bir adet halka deliği vardır. Delik üzerindeki halka *in-suti* durumdadır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Göz siperliğinin dış yüzeyi birbirine paralel bantlarla sınırlandırılmıştır. Bu bantların arası nokta dizileriyle benzenmiştir. Dikdörtgenimsi parça üzerine karşılıklı işlenmiş olan dörtgen panolara Urartu'ca Minua'nın *envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-a-i-u-ri-is-he"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	261
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Slg. Margossian Özel Koleksiyonu/Paris
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	293
Resim No	**:**	197
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15.6 cm. Çapı: 9.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: 82, Çiz. 45/b, Lev. 12/b
Tarih	**:**	I. Argišti (M.Ö. 786-764) dönemi

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç kısmında düzenli aralıklarla açılmış beş, orta ve alt bölümünde iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Göz siperliğinin dikdörtgenimsi parçasının üzerine Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen "*Ar-gi-is-ti u-ri-is-h-e"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	262
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Ashmolen Museum Department of Antiquities/Oxford
Müze Envanter No	**:**	M 1971.960
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	294
Resim No	**:**	198
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15.8 cm. Çapı: 8.6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 94 Merhav, 1991f: 122, Res. 7 Seidl, 2004: 81-83, Lev. 12/c
Tarih	**:**	II. Sarduri (M.Ö. 764-734) dönemi.

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç bölümünde düzenli aralıklarla açılmış üç, orta ve alt bölümünde iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Göz siperliğinin dikdörtgenimsi parçasının üzerine Urartu'ca *"Sar-du-ri"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	263
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	295
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16 cm. Çapı: 9.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1976-77: 193-198, Res. 7
Tarih	**:**	II. Argišti (M.Ö. 714-685) dönemi

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç bölümünde düzenli aralıklarla açılmış üç, orta ve alt bölümünde iki adet halka deliği vardır. Göz siperliğinin dikdörtgenimsi parçasının üzerine Urartu'ca *Argišti'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"SA Ar-gi-is-ti"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır. Çivi yazıtlı kitabenin hemen altı aslan başı ile bezenmiştir.

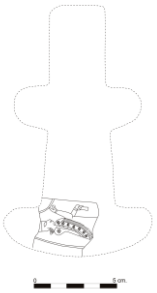
Katalog No	**:**	264
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Bible Lands Museum/Jerusalem
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	296
Resim No	**:**	199
Boyutları	**:**	Uzunluk: 12.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1987: no. 74 Seidl, 1991b: 116-119, Res. 6
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl ortaları

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç bölümünde düzenli aralıklarla açılmış ilmek/ip delikleri, orta ve alt bölümünde ise iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapımıştır. Göz siperliğinin dış çevresi içi boş tomurcuk dizisi ile süslenmiştir. Eserin yüzeyinde yedi band görülmektedir. Bu bandlar dönüşümlü olarak zigzag ve tomurcuk motifleriyle dekore edilmiştir. Üst pano kanatlı güneş kursu içinde yarı beline kadar işlenmiş tanrı figürü ile süslenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponu olan bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Figür kutsal selamlama pozisyonundadır. Alt pano ise hayvanlar hakimi figürü ile bezenmiştir. Figürün yüz uzuvları vurgulanmıştır. Üzerinde kısa kollu diz hizasına kadar inen bir tunik görülmektedir. İçinde diz hizasında ikinci bir giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Her iki elinde kulaklarından yakaladığı boğaları tutmaktadır. Boğaların yüz uzuvları belirtilmiştir. Boynuzları yukarıya doğru yay çizen hayvanların karnındaki kaburga kemikleri çizgilerle işlenmiştir.

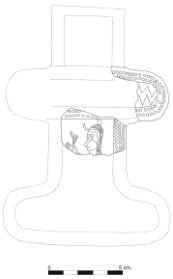
Katalog No	**:**	265
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Bilinmiyor
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	297
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16.1 cm. Çapı: 8.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: 79, Çiz. 40
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonları-8. yüzyıl başları

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç bölümünde üç, orta ve alt bölümünde ise iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapımıştır. Göz siperliğinin dış çevresi ve merkezi biri çapraz taralı diğeri boş olan tomurcuk dizisi ile süslenmiştir. Alt pano ayakta işlenmiş tanrı figürü ile süslenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Figür üzerinde iki parçalı uçları püsküllerle bezenmiş bir giysi görülmektedir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrı bir elinde kozalak diğer elinde bakraç tutmaktadır.

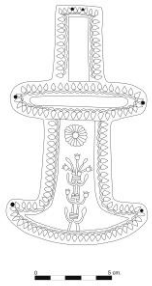
Katalog No	**:**	266
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Bilinmiyor
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	298
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15 cm. Çapı: 8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: 82, Çiz. 46
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu- 8. yüzyıl başları

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eser kırık ve eksiktir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapımıştır. Göz siperliğinin bombeli olan uç kısmı tanrı figürü ile bezenmiştir. Figürün başında bir başlık bulunmaktadır. Başlıkta tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının yüz uzuvları vurgulanmıştır. Üzerinde uçları püsküllerle bezenmiş iki parçalı bir giysi bulunmaktadır. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figür bir elinde tanımlanamayan nesne, diğer elinde bakraç tutmaktadır.

Katalog No	**:**	267
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Bilinmiyor
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	299
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16.3 cm. Çapı: 10.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 2004: 83, Çiz. 47
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu- 8. yüzyıl başları

Tanımı: Göz siperliği “T” formludur. Eser kırık ve eksiktir. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapımıştır. Göz siperliğinin yüzeyi birbirine paralel bantlar ile sınırlandırılmıştır. Bu bantların içi iki sıra halinde daire dizileriyle bezenmiştir. Eserin bombeli olan orta kısmı zigzag motifi ile dekore edilmiştir. Bombeli bölümün hemen altı tanrı figürü başı ile süslenmiştir. Figürün başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Geleneksel selamlama pozisyounda olan figür elinde bir bitki tutamaktadır.

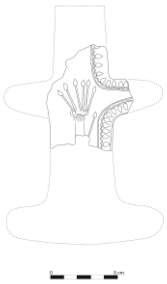
Katalog No	**:**	268
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Sadberk Hanım Müzesi/İstanbul
Müze Envanter No	**:**	Ark-456-11821
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	300
Resim No	**:**	200
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15.5 cm. Çapı: 8.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Yayınlanmamış
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç kısmında üç, orta ve alt bölümlerinde iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış çevresi tomurcuk dizisi motifiyle bezenmiştir. Orta panoda kutsal hayat ağacı ve bunun üzerinde on sekiz yapraklı gül bezek biçimli rozet vardır. Dört katlı hayat ağacının dallarının ucunda dönüşümlü olarak narçiçeği ve tomurcuk yer alır. Bunlar simetrik olarak yerleştirilmiştir.

Katalog No	**:**	269
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Ark-456-11821
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	301
Resim No	**:**	201
Boyutları	**:**	Uzunluk: 18.4 cm. Çapı: 10.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991b: 116-119, Res. 8
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç kısmında dört, orta ve alt bölümlerinde iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış çevresi tomurcuk dizisi motifiyle bezenmiştir. Göz siperliği birbirine zıt yönlü tomurcuk dizisi motifiyle bezenmiş bordürle iki panoya ayrılmıştır. Alt pano kutsal hayat ağacı ile dekore edilmiştir. Sekiz katlı hayat ağacının dallarının ucunda narçiçeği yer alır.

Katalog No	**:**	270
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Giyimli
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	
Çizim No	**:**	302
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 14.5 cm. Çapı: 9 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 93-95, Çiz. 9 Erzen, 1974: Çiz. 28
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı

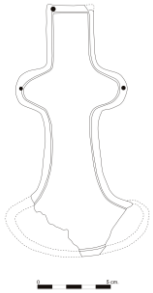
Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Tomurcuk dizisiyle çevrelenmiş olan pano stilize hayat ağacı motifi ile bezenmiştir. Hayat ağacının dallarının uçları tomurcukla sonlandırılmıştır.

Katalog No	**:**	271
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Philadelphia University Museum/ Philadelhia
Müze Envanter No	**:**	UM 67-39-35
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	303
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 15 cm. Çapı: 8.6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 93-95, Çiz. 8
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl ortaları

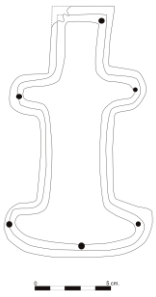
Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç bölümünde beş, orta ve alt bölümünde iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış çevresi birbirine paralel iki adet bant ile sınırlanmıştır. Eserin dış çevresi boyunca devam eden bant ve orta bombenin merkezi, zigzag motifi ile bezenmiştir. Orta panoda bulunan uzun ince dikdörtgenimsi bölüm ve orta bombe daire motifleriyle dekore edilmiştir.

Katalog No	**:**	272
Adı	**:**	Göz Siperliği
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Acc. No. 1904
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	304
Resim No	**:**	-----
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17.2 cm. Çapı: 7.3 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 93-95, Çiz. 11
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl

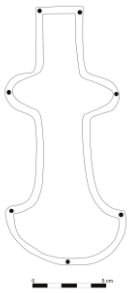

Tanımı: Göz siperliği “T” formludur. Eser kırık ve eksiktir. Objenin orta ve alt bölümlerinde iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Yüzeyi bir adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır.

Katalog No	**:**	273
Adı	**:**	Göz Siperliği (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Munich
Müze Envanter No	**:**	PS 1975. 3206/a-b
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	305
Resim No	**:**	202
Boyutları	**:**	Uzunluk: 16.7 cm. Çapı: 9.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991b: 116-119, Res. 1-2
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl

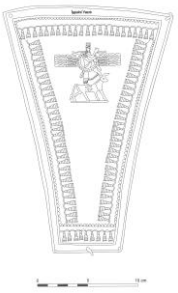
Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç bölümünde üç, orta ve alt bölümlerinde iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Yüzeyi birbirine paralel kabartma bantlar ile sınırlandırılmıştır.

Katalog No	**:**	274
Adı	**:**	Göz Siperliği (3 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.6.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Munich
Müze Envanter No	**:**	PS 1975. 3205/a-b, 1975.3037
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	306
Resim No	**:**	203
Boyutları	**:**	Uzunluk: 17.5 cm. Çapı: 8.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991f: 116-119, Res. 1,2
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl

Tanımı: Göz siperliği "T" formludur. Eserin bombeli olan uç bölümünde üç, orta ve alt bölümlerinde iki adet halka deliği vardır. Halkalar kayıptır. Yüzeyi bir adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır.

ALINLIKLAR

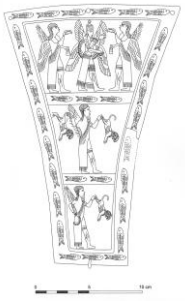
Katalog No	**:**	275
Adı	**:**	Alınlık (2 Adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte /Munich
Müze Envanter No	**:**	PS 1945.3182
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	307
Resim No	**:**	204
Boyutları	**:**	Uzunluk: 24.7 cm. Çapı: 17 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 95, Res.12 Merhav, 1991f: 98, Çiz. 13/2, 105, Res. 66/a-b
Tarih	**:**	İšpuini (M.Ö. 825-810) dönemi.

Tanımı: Alınlık yelpaze formludur. Eserin üst bölümünün her iki ucunda açılmış iki adet, alt bölümünde ise üç adet halka deliği vardır. Alt bölümdeki halkalardan biri *in-suti* durumdadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Alınlığın dış çevresi birbirine paralel kabartma bantlar ile sınırlandırılmıştır. İç taraftaki kabartma bant zincir motifi ile çevrilmiştir. İçi taralı püskül dizisi motifiyle çevrili ortadaki pano ise boğa üzerinde kanatlı güneş kursu içinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına koymuştur. Tanrının başında bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Figürün içinden çıktığı disk daire motifleriyle süslenmiştir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama poziyonunda olan tanrının her iki kol bileğinde bilezik vardır. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzu yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları balık kılçığı şeklinde işlenmiştir. Alınlığın üst bölümünün hemen altına Urartu'ca *İšpuini'nin envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"u-ri-is-he Is-pu-u-i-ni-e-i"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	276
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	308
Resim No	**:**	205
Boyutları	**:**	Uzunluk: 24.4 cm. Çapı: 15.8 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 96, Res. 14 Seidl, 1991a: 90, Res. 48
Tarih	**:**	M.Ö. 8.-7. yüzyıl.

Tanımı: Alınlık yelpaze formludur. Eserin üst ve alt bölümlerinde düzenli aralıklarla açılmış üç adet halka deliği vardır. Deliklerdeki halkalar kayıptır. Eser üzerinde görülen bezemeler kabartma, detaylar ise kazıma tekniğinde yapılmıştır. Alınlığın dış çevresi bir adet, merkezi ise birbirine paralel iki adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır. Kabartma bantların iç taraftaki kısımlarının çevresi zincir motifiyle dekore edilmiştir. İlk sırada yer alan kabartma bandın arası dokuz adet dikdörtgen panoya bölünmüştür. Panoların içi kanatlı cin motifleriyle dekore edilmiştir. Başlarında başlığı bulunan kanatlı cinlerin üzerinde uçları püsküllerle bezenmiş uzun bir giysi vardır. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan bu figürler bir elinde çiçeği aşağıya dönük şekilde olan uzun saplı bir narçiçeği tutmaktadır. Eserin alt ve üst bölümleri ise palmiye ağacı, aslan ve boğa figürleriyle süslenmiştir. Alınlığın orta panosunda stilize palmiye ağacı üzerinde bir boğa ve bu boğa üzerinde kanatlı güneş kursu içinde tanrı figürü ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrı bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına koymuş pozisyondadır. Figürün başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş boğa yürür pozisyondadır. Boğanın yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzu yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın arka ayaklarına paralel olarak uzanan kuyruğun bitim kısmı kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları yatay çizgilerle işlenmiştir.

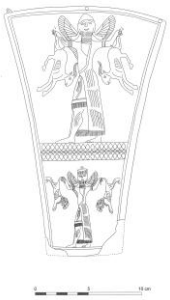
Katalog No	**:**	277
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Nourollah Elghanayan Özel Koleksiyonu /New York
Müze Envanter No	**:**	Isr. M 85.39.89
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	309
Resim No	**:**	206
Boyutları	**:**	Uzunluk: 25.5 cm. Çapı: 18 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 92, Res. 51
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl.

Tanımı: Alınlık yelpaze formludur. Eserin üst bölümünde düzenli aralıklarla açılmış üç adet, alt bölümünde ise bir adet halka deliği vardır. Halkalardan biri *in-suti* durumdadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Alınlığın dış çevresi bir adet kabartma bant ile sınırlandırılmıştır. Eserin kenarı ile kabartma band arasındaki pano balık figürleri ile bezenmiştir. Alınlık içi balık motifiyle doldurulmuş bantlarla üç ana panoya ayrılmıştır. Üst panoda kanatlı güneş kursu içerisinde dört kanatlı tanrı figürü ve her iki yanında kanatlı cinler gösterilmiştir. Tanrı figürünün içinden çıktığı disk biçimli parçanın yüzeyi ile dış çevresi daire motifleri dizisi ile dekore edilmiştir. Figürün başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrının her iki kol bileğinde bilezik vardır. Tanrının gövdesinden çıkan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Tanrıya dönük betimlenmiş kanatlı cinlerin giysi ile kanatların işlenişi tanrı figürüyle aynıdır. Bunlar bir elinde kozalak diğer elinde bakraç tutmaktadır. Ortadaki pano ise iki aslanı kuyruklarından tutan kanatlı cin motifi ile bezenmiştir. Bu figüründe giysi ve kanatlarının işlenişi bir öncekilerle aynıdır. Aslan figürleri kükrer pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Hayvanların karnındaki kaburgaları çizgilerle belirtilmiştir. Alttaki pano ise bir elinde tanımlanamayan bir nesne diğer eliylede arka ayağından yakalıdığı aslanı tutan kanatlı cin motifi ile dekore edilmiştir. Bu figürününde kanat ve giysi işlenişi diğer figürlerle aynıdır.

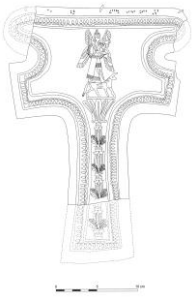
Katalog No	**:**	278
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Musee du Louvre Department des Antiquites Orientales/Paris
Müze Envanter No	**:**	AO. 28359
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	310
Resim No	**:**	207
Boyutları	**:**	Uzunluk: 22.7 cm. Çapı: 11 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Seidl, 1991a: 92, Res. 52
Tarih	**:**	M.Ö. 7. yüzyıl.

Tanımı: Alınlık yelpaze formludur. Eserin üst bölümünde düzenli aralıklarla açılmış iki adet halka deliği vardır. Halkalardan ikisi *in-suti* durumdadır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Alınlık içi balık motifiyle doldurulmuş bantlarla üç ana panoya ayrılmıştır. Üst panoda kanatlı güneş kursu içerisinde dört kanatlı tanrı figürü ve her iki yanında kanatlı cinler gösterilmiştir. Tanrı figürünün içinden çıktığı disk biçimli parçanın yüzeyi ile dış çevresi daire motifleri dizisi ile dekore edilmiştir. Figürün başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrının her iki kol bileğinde bilezik vardır. Tanrının gövdesinden çıkan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Tanrıya dönük betimlenmiş kanatlı cinlerin giysi ile kanatların işlenişi tanrı figürüyle aynıdır. Bunlar bir elinde kozalak diğer elinde bakraç tutmaktadır. Orta ve alt panolar ise yürür pozisyonda bir elinde kozalak diğer elinde bakraç tutan kanatlı cin figürü ile bezenmiştir. Bu figürlerin kanat ve giysi işlenişi ilk grupla aynıdır.

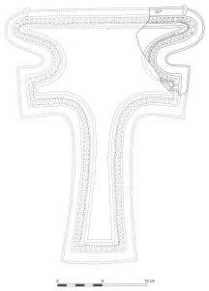
Katalog No	**:**	279
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.1
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Deparment of Ancient Near East/Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	BLM 89.4
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	311
Resim No	**:**	208
Boyutları	**:**	Uzunluk: 25 cm. Çapı: 7.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Maas, 1987: 84, Lev. 10 Merhav, 1991f: 111, Res.78 Rehm, 1997: 227, Lev. XXVII, U33
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Alınlık yelpaze formludur. Eserin üst bölümünde düzenli aralıklarla açılmış üç adet halka deliği vardır. Halkalardan biri *in-suti* durumdadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kabartma detaylar kazıma tekniğinde yapılmıştır. Alınlığın dış çevresini kabartma bant sınırlamaktadır. Eser birbirine zıt yönlü tomurcuk dizisi motifi ile iki ana panoya ayrılmıştır. Üst panoda betimlenmiş olan hayvanlar hakiminin başı ve göğsü cepheden diğer kısımları profilden verilmiştir. Başında konik bir miğfer vardır. Yüz uzuvları vurgulanmış olan figürün sakalları göğse kadar inmektedir. Üzerinde kısa kollu diz hizasına kadar inen bir tunik görülmektedir. İçinde diz hizasında ikinci bir giysi mevcuttur. Giysi püsküllerle süslenmiştir. Hayvanlar hakiminin gövdesinden çıkan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Her iki elinde arka bacağından yakaladığı dağ keçilerini tutmaktadır. Dağ keçilerinin yüz uzuvları belirtilmiştir. Boynuzları yukarıya doğru yay çizen hayvanların karnındaki kaburga kemikleri çizgilerle işlenmiştir. Alt panoda işlemiş olan hayvanlar hakimi ilk panodaki tanrıyla aynı özellikleri sergilemektedir. Ancak diğer figürden farklı olarak her iki elinde kuyruğundan yakaladığı aslanları tutmaktadır. Aslan figürleri kükrer pozisyonda olup yüz uzuvları vurgulanmıştır.

Katalog No	**:**	280
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Bible Lands Museum/Jerusalem
Müze Envanter No	**:**	BLM
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	312
Resim No	**:**	209
Boyutları	**:**	Uzunluk: 29 cm. Çapı: 23 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Salvini, 1980: 184, Lev. VIII Özgen, 1984: 134, Res. 6 Seidl, 1991a: 85, Res. 39
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

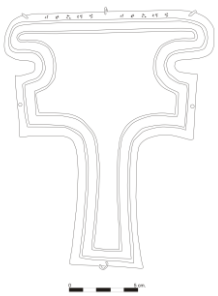
Tanımı: Alınlık kabaca "T" formludur. Objenin bir kısmı kırık ve eksiktir. Eserin üst bölümünde düzenli aralıklarla açılmış üç adet halka deliği vardır. Halkalardan ikisi *in-suti* durumdadır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Alınlığın dış çevresini birbirine paralel kabartma bantlar sınırlamaktadır. Bu kabartma bantların arası içi boş tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Orta pano beş kademeli stilize palmiye ağacı üzerinde bir boğa ve bu boğa üzerinde kanatlı güneş kursu içinde tanrı figürü ile dekore edilmiştir. Figür bir bacağını üzerinde durduğu hayvanın başı veya boynu üzerine diğer bacağını hayvanın sırtına koymuştur. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle süslenmiştir. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan figürün her iki kol bileğinde bilezik görülmektedir. Tanrının kanatları iki kademeli olarak yapılmış ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Profilden verilmiş olan boğa yürür pozisyondadır. Boğanın yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzu yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın kuyruğu arka ayaklarına paralel olarak uzanmakta ve bitim kısmı kalınlaşarak son bulmaktadır. Kuyruk kılları yatay ve dikey çizgilerle işlenmiştir. Alınlığın üst bölümünün hemen altına Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"(Me)-nu-a-i u-ri-is-hi"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	281
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Van Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Etüdlük
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	313
Resim No	**:**	210
Boyutları	**:**	Uzunluk: 10.5 cm. (eldeki mevcut kısım) Çapı: 8 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Belli, 1999: 280, 282, Çiz. 1, Res. 1
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

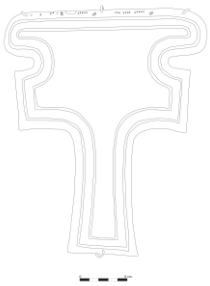
Tanımı: Alınlık kabaca "T" biçimli parçanın sağ üst köşesine ait bronz parçadır. Benzerlerinden yola çıkılarak eser tanımlanabilmiştir. Halkalardan biri *in-suti* durumdadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Alınlığın dış çevresini birbirine paralel kabartma bantlar sınırlamaktadır. Bu kabartma bantların arası içi boş tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Alınlığın üst bölümünün hemen altına Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"(Me)-nu-u-a-i u-ri-is-he"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

,

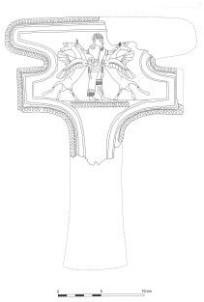
Katalog No	**:**	282
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museur Für Vor-und Frühgeschichte/Munich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.1697
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	314
Resim No	**:**	211
Boyutları	**:**	Uzunluk: 29 cm. Çapı: 22 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Salvini, 1980: 184, Lev. V Özgen, 1984: 93, Res. 7 Seidl, 1991a: 78, Res. 38
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi.

Tanımı: Alınlık kabaca "T" formludur. Eserin üst bölümünde düzenli aralıklarla açılmış üç, orta bölümünde iki ve alt bölümünde bir adet halka deliği vardır. Halkalardan dördü *in-suti* durumdadır. Alınlığın dış çevresini birbirine paralel kabartma bant sınırlamaktadır. Üst bölümün hemen altına Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-a-i-ni-e-i u-ri-is-hu-si-ni"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

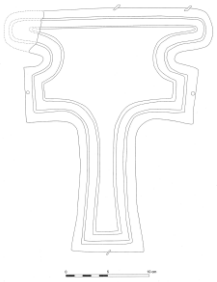
Katalog No	**:**	283
Adı	**:**	Alınlık (2 adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	23.37.974/12-23.37.974/1
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	315
Resim No	**:**	212
Boyutları	**:**	Uzunluk: 26.5 cm. Çapı: 24 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Taşyürek, 1975b: 153, Lev. XXXIII/c
Tarih	**:**	Minua (M.Ö. 810-786) dönemi

Tanımı: Alınlık kabaca "T" formludur. Eserin üst bölümünde düzenli aralıklarla açılmış üç, orta bölümünde iki ve alt bölümünde bir adet halka deliği vardır. Halkalar *in-suti* durumdadır. Alınlığın dış çevresini birbirine paralel kabartma bant sınırlamaktadır. Üst bölümün hemen altına Urartu'ca *Menua'nın envanterine/eşyasına ait* anlamına gelen *"Me-nu-a-i-ni-e-i u-ri-is-hu-si-ni"* çivi yazıtlı kitabe kazınmıştır.

Katalog No	**:**	284
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.2
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Badisches Landesmuseum Department of Ancient Near East/Karlsruhe
Müze Envanter No	**:**	89.17
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	316
Resim No	**:**	213
Boyutları	**:**	Uzunluk: 23.5 cm. Çapı: 19.2 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Rehm, 1997: 226, Res. 408, U32 Seidl, 2004: Lev. 29/d
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyılın sonu-8. yüzyılın başı

Tanımı: Alınlık kabaca "T" formludur. Eserin üst bölümünde açılmış bir adet halka deliği vardır. Alınlığın dış çevresini birbirine paralel yapılmış kabartma bantlar sınırlamaktadır. Eser üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış çevresi içi boş tomurcuk dizisi motifi ile bezenmiştir. Kabartma bantla sınırlanmış panoda hayvanlar hâkimi betimlenmiştir. Hayvanlar hâkiminin başı profilden vücudu cepheden verilmiştir. Enseye dökülmüş olan saçların uçları spiral şeklinde sonlandırılmıştır. Figürün yüz uzuvları belirtilmiş ve sakalın püskülleri göğse kadar inmektedir. Üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Giysi uçları püsküllerle sonlandırılmıştır. Figürün ayakları çıplak işlenmiştir. Hayvanlar hâkimi her iki elinde at başlı, at gövdeli, kanatlı bir karışık yaratık tutmaktadır. Kanatlı at figürleri başları geriye dönük şekilde işlenmişlerdir. Figürlerin ön bacaklardan çıkan kanatların telekleri vurgulanmıştır. Uzun olan kuyruklar ortadan bir kurdele ya da iple bağlanmıştır.

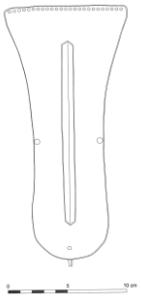
Katalog No	**:**	285
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.2
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Munich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.1696
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	317
Resim No	**:**	214
Boyutları	**:**	Uzunluk: 29.5 cm Çapı: 29 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Groop, 1981: 102, Lev. 1/6 Özgen, 1984: 134, Res. 7 Merhav, 1991f: 107, Res. 70
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Alınlık kabaca "T" formludur. Objenin bir kısmı kırık ve eksiktir. Eserin üst bölümünde düzenli aralıklarla açılmış iki, orta bölümünde iki ve alt bölümünde bir adet halka deliği vardır. Halkalardan üçü *in-suti* durumdadır. Alınlığın dış yüzeyini birbirine paralel yapılmış kabartma bantlar sınırlamaktadır.

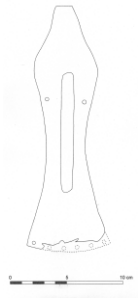
Katalog No	**:**	286
Adı	**:**	Alınlık (3 adet)
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.3
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Nourollah Elghanayan Özel Koleksiyonu /New York
Müze Envanter No	**:**	Isr. M 86.73.49;51;48;22
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Hibe
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	318
Resim No	**:**	215
Boyutları	**:**	Uzunluk: 19.4 cm. Çapı: 9.7 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991: 71, Res. 18 Seidl, 1991a: 88, Res. 45
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Alınlık merkezi kabartma bant formludur. Eserin üst bölümünde düzenli aralıklarla açılmış üç, orta ve alt bölümünde ise iki adet halka deliği vardır. Halkalardan bir kısmı *in-suti* durumdadır. Alınlığın üst kısmında bir tutamak bulunmaktadır.

Katalog No	**:**	287
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Gümüş
Tip No	**:**	5.2.7.3
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschicht /Munich
Müze Envanter No	**:**	PS 1971.2006
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	319
Resim No	**:**	216
Boyutları	**:**	Uzunluk: 23 cm. Çapı: 11 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 131, Res. 2 Seidl, 1991a: 89, Res. 46
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyıl sonu-7. yüzyıl.

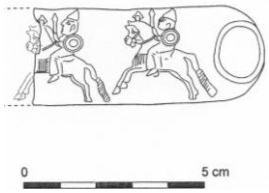
Tanımı: Alınlık merkezi kabartma bant formludur. Eserin üst bölümünde düzenli aralıklarla ilmek/ip delikleri, alt bölümde bir ve orta bölümde ise iki adet halka deliği vardır. Alınlığın üst kısmında bir tutamak bulunmaktadır.

Katalog No	**:**	288
Adı	**:**	Alınlık
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.7.3
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu/Van Yöresi
Bugün Bulunduğu Yer:		Adana Müzesi
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	320
Resim No	**:**	
Boyutları	**:**	Uzunluk: 22 cm. Çapı: 6 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: 139, Çiz. 16
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Alınlık merkezi kabartma bant formludur. Obje kırık ve eksiktir. Eserin üst bölümünde bir ve orta bölümünde iki adet halka deliği vardır.

ALIN BANDLARI

Katalog No : 289
Adı : Alın Bandı (2 Adet)
Malzemesi : Bronz
Tip No : 5.2.8
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 73.129; 73.130
Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma
Kazı Envanter No : -----
Çizim No : 321
Resim No : 217
Boyutları : Uzunluk: 6.1 cm. (eldeki mevcut kısım)
Çapı: 2.6 cm.
Yayınlandığı Yer : Tarhan-Sevin, 1975: 57-61, Res.1, 2
Tarih : M.Ö. 8. yüzyılın ilk yarısı.

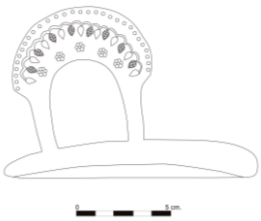
Tanımı: Alınlık levha formludur. Eser üzerinde görülen bezemeler alttan kabartma üstten çizgi tekniğinde işlenmiştir. Süvari figürleriyle bezeli alın bandı parçasının sağ köşesinde bir perçin deliği bulunmaktadır. Parça üzerinde sola doğru koşan, öndeki eksik iki süvari yer almaktadır. Profilden işlenen süvariler, miğferli, kalkanlı ve mızraklıdır. Koşum takımları vurgulanan atlar oldukça gerçekçi işlenmiştir. Arka ayakları üzerinde dörtnala koşar pozisyonda olan atların vücut hatları başarılı bir şekilde belirtilmiştir. Atların başı hafif öne eğik şekildedir. Koşum takımı olarak sorguç, alınlık, boyunluk ve göğüs plakası kullanılmıştır. Hayvanların yeleleri düzgün tarama çizgilerle belirtilmiş, ön ve arka ayakları zarif bir şekilde vurgulanmıştır. Süvari at üzerinde donuk ve statik işlenmiştir. Gözler badem şeklinde, burun ve ağız çizgilerle belirtilmiştir. Süvarilerin başlarında sivri konikli miğfer bulunmaktadır. Giysi olarak ayaklara kadar inen püsküllü uzun bir elbise görülmektedir. Süvariler vücut aksına paralel olacak şekilde sağ eliyle mızrak tutmaktadır. Sol kollarıyla kalkan taşıyan süvariler ayrıca aynı kollarıyla dizginlere hâkim görünümündedirler. Ayaklara olasılıkla sivri uçlu, yumuşak deriden çizmeler giyilmiştir.

Katalog No	**:**	290
Adı	**:**	Alın Bandı
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.8
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Diyarbakır Müzesi
Müze Envanter No	**:**	20/2/75
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	322
Resim No	**:**	218
Boyutları	**:**	Uzunluk: 9.5 cm. Çapı: 2.8 cm. Çeperi: 0.1 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Çavuşoğlu, 2009: 405, 406, Çiz. 3, Res. 7
Tarih	**:**	M.Ö. 8. yüzyılın ilk yarısı.

Tanımı: Alınlık levha formludur. Eser üzerinde görülen bezemeler alttan kabartma üstten çizgi tekniğinde işlenmiştir. Süvari figürleriyle bezeli alın bandı parçasının sağ köşesinde bir perçin deliği bulunmaktadır. Parça üzerinde sola doğru koşan, öndeki eksik iki süvari yer almaktadır. Profilden işlenen süvariler, miğferli, kalkanlı ve çift mızraklıdır. Koşum takımları vurgulanan atlar oldukça gerçekçi işlenmiştir. Arka ayakları üzerinde dörtnala koşar pozisyonda ve vücut hatları başarılı bir şekilde belirtilmiştir. Atların başı hafif öne eğik şekildedir. Koşum takımı olarak sorguç, alınlık, boyunluk ve göğüs plakası kullanılmıştır. Atların yeleleri düzgün tarama çizgilerle belirtilmiş, ön ve arka ayakları zarif bir şekilde vurgulanmıştır. Süvari at üzerinde donuk ve statik işlenmiştir. Gözler badem şeklinde, burun ve ağız çizgilerle belirtilmiştir. Süvarilerin başlarında sivri konikli miğfer bulunmaktadır. Giysi olarak ayaklara kadar inen püsküllü uzun bir elbise görülmektedir. Süvariler vücut aksına paralel olacak şekilde sağ eliyle çift mızrak tutmaktadır. Sol kollarıyla kalkan taşıyan süvariler ayrıca aynı kollarıyla dizginlere hâkim görünümündedirler. Ayaklara olasılıkla sivri uçlu, yumuşak deriden çizmeler giyilmiştir.

SORGUÇ

Katalog No	**:**	291
Adı	**:**	Sorguç
Malzemesi	**:**	Gümüş
Tip No	**:**	5.2.9.1
Buluntu Yeri	**:**	Doğu Anadolu
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistorische Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Münich
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	323
Resim No	**:**	219
Boyutları	**:**	Dikdörtgenimsi Parçanın Uzunluğu: 14.5 cm. Hila Formlu Parçanın Çapı: 7.4 cm. Toplam Uzunluk: 9.5 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Özgen, 1984: Res. 1.
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Sorguç hilal formludur. Eserin dış çevresi boyunca ilmek/ip delikleri yer almaktadır. Sorguç üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Objenin dış yüzeyi biri çapraz çizgilerle doldurulmuş diğeri boş olan tomurcuk dizisi motifi ile süslenmiştir. Tomurcuklardan oluşan bordürün hemen altı papatya benzeri çiçek motifi ile bezenmiştir.

OMUZ SÜSLEMELERİ /PENDANT

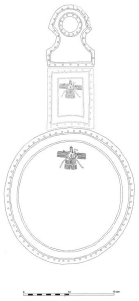
Katalog No	**:**	292
Adı	**:**	Omuz Süslemesi/Pendant
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.10
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Üst Parça: Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/ Münich Orta Parça: Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/Les Arcs Alt Parça: Museum of Fine Arts Department of Egyptian and Ancient Near Eastern Art/Boston
Müze Envanter No	**:**	Üst Parça: PS 1980.6105 Disk Biçimli Parça: MFA 1980.277
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	324
Resim No	**:**	220
Boyutları	**:**	Üst Parça Uzunluk: 11.8 cm. Üst Parçanın Çapı: 9.4 cm. Ortadaki Parçanın Uzunluğu: 10.4 cm. Ortadaki Parçanın Çapı: 9.5 cm. Alt Parçanın Çapı: 27 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Haerinck-Overlaet, 1984: 57, Res. 3, Lev. II Özgen, 1984:114, Res. 40 Seidl, 1991a: 80-82 Res 62/1-3 Seidl, 2004: 117, Çiz. 90
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Omuz süslemesi/pendant üç parça formludur. Asılması için ortasında halka şeklinde bir delik bulunan üst parça, orta kısımda bulunan parçanın üst kısmı düz alt kısmı ise alttaki diske uyum sağlayacak şekilde kavisli ve dikdörtgenimsi bir parça; en alttaki parça ise disk biçimlidir. Eserin dış çevresi boyunca ilmek/ip delikleri yer almaktadır. Obje üzerinde görülen bezemeler kabartma detaylar ise kazıma tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyinde birbirine paralel kabartma bantlar bulunmaktadır. Bu kabartma bantların içi simetrik olarak düzenlenmiş dört ve iki ayaklı karışık yaratıklar ile bezenmiştir. Dört ayaklı karışık yaratıklar insan, boğa, kuş, ejder, aslan başlı, boğa, aslan, at gövdeli ve kuş kanatlı olarak işlenmişlerdir. İki ayaklı karışık yaratıklar ise kuş, boğa başlı, insan gövdeli ve kanatlı olarak tasvir edilmişlerdir. Bunlar bir elinde kozalak diğer elinde bakraç tutmaktadır. Ortadaki parça ile disk biçimli parçanın merkezi boğa üzerinde kanatlı güneş kursu içinde ayakta duran tanrı figürü ile bezenmiştir. Tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Figürün üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrı figürünün elinde yay görülmektedir. Boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın kuyruğu arka ayaklarına paralel olarak uzanmaktadır.

Katalog No	**:**	293
Adı	**:**	Omuz Süslemesi/Pendant
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.10
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Üst Parça: Özel Bir Koleksiyon/Tokyo Alt Parça: Marcel Ebnöther Özel Koleksiyonu/Les Arcs
Müze Envanter No	**:**	Bilinmiyor
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Bilinmiyor
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	325
Resim No	**:**	221
Boyutları	**:**	Üst Parça Uzunluk: 11.8 cm. Üst Parçanın Çapı: 9.4 cm. Alt Parçanın Çapı: 26 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Haerinck-Overlaet, 1984: 57, Res. 3, Lev. II Özgen, 1984:114, Res. 41 Seidl, 1991a: 80-82, Res 63/1-3
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Omuz süslemesi/pendant üç parça formludur. Asılması için ortasında halka şeklinde bir delik bulunan üst parça, orta kısımda bulunan parçanın üst kısmı düz alt kısmı ise alttaki diske uyum sağlayacak şekilde kavisli ve dikdörtgenimsi bir parça; en alttaki parça ise disk biçimlidir. Eserin dış çevresi boyunca ilmek/ip delikleri yer almaktadır. Obje üzerinde görülen bezemeler kabartma detaylar ise kazıma tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyinde birbirine paralel kabartma bantlar bulunmaktadır. Bu kabartma bantların içi simetrik olarak düzenlenmiş dört ve iki ayaklı karışık yaratıklar ile bezenmiştir. Dört ayaklı karışık yaratıklar insan, boğa, kuş, ejder, aslan başlı, boğa, aslan, at gövdeli ve kuş kanatlı olarak işlenmişlerdir. İki ayaklı karışık yaratıklar ise kuş, boğa başlı, insan gövdeli ve kanatlı olarak tasvir edilmişlerdir. Bunlar bir elinde kozalak diğer elinde bakraç tutmaktadır. Ortadaki parça ile disk biçimli parçanın merkezi boğa üzerinde kanatlı güneş kursu içinde ayakta duran tanrı figürü ile bezenmiştir. Tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Figürün üzerinde kısa kollu ayak bileklerine kadar inen bir tunik bulunmaktadır. İçinde diz hizasında ikinci giysi mevcuttur. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Geleneksel selamlama pozisyonunda olan tanrı figürünün elinde yay görülmektedir. Boğa yürür pozisyondadır. Yüz uzuvları vurgulanmıştır. Boynuzları yukarıya doğru yay şeklinde uzanmaktadır. Hayvanın karnında kaburga kemikleri çizgilerle belirtilmiştir. Boğanın kuyruğu arka ayaklarına paralel olarak uzanmaktadır. Eserin orta parçası kayıptır, ancak benzerlerinden yola çıkılarak kopyalanmıştır.

Katalog No	**:**	294
Adı	**:**	Omuz Süslemesi/Pendant
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.10
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prahistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Münich
Müze Envanter No	**:**	Üst Parça: PS 1971.1679 Alt Parça: PS 1971.1645
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	326
Resim No	**:**	222
Boyutları	**:**	Üst Parça Uzunluk: 12 cm. Üst Parçanın Çapı: 9.7 cm. Alt Parçanın Çapı: 29 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991f: 97 vdd., Res.73/1-3
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Omuz süslemesi/pendant üç parça formludur. Asılması için ortasında halka şeklinde bir delik bulunan üst parça, üst kısmı düz alt kısmı ise alttaki diske uyum sağlayacak şekilde kavisli ve dikdörtgenimsi orta parça; en alttaki parça ise disk biçimlidir. Eserin dış çevresi boyunca ilmek/ip delikleri yer almaktadır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyinde birbirine paralel kabartma bantlar bulunmaktadır. Ortadaki parça ile disk biçimli parçanın merkezi kanatlı güneş kursu içinde yarı beline kadar işlenmiş tanrı figürü ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının kanatları dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Figür geleneksel selamlama pozisyonundadır. Eserin orta parçası kayıptır, ancak benzerlerinden yola çıkılarak kopyalanmıştır.

Katalog No	**:**	295
Adı	**:**	Omuz Süslemesi/Pendant
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.10
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Üst Parça: Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Münich Orta Parça: British Museum/London Alt Parça: Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Münich
Müze Envanter No	**:**	Üst Parça: PS 1971.1680 Orta Parça: BM 135999 Alt Parça: PS 1971.1646
Müzeye Geliş Şekli	**:**	------
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	327
Resim No	**:**	223
Boyutları	**:**	Üst Parça Uzunluk: 12 cm. Üst Parçanın Çapı: 9.5 cm. Ortadaki Parçanın Uzunluğu: 12 cm. Ortadaki Parçanın Çapı : 9 cm. Alt Parçanın Çapı: 29 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Haerinck-Overlaet,1984: 59, Lev. III/a Merhav, 1991f: 97 vdd., Res.74/1-3
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Omuz süslemesi/pendant üç parça formludur. Asılması için ortasında halka şeklinde bir delik bulunan üst parça, üst kısmı düz alt kısmı ise alttaki diske uyum sağlayacak şekilde kavisli ve dikdörtgenimsi orta parça; en alttaki parça ise disk biçimlidir. Objenin dış çevresi boyunca ilmek/ip delikleri yer almaktadır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyinde birbirine paralel kabartma bantlar bulunmaktadır. Ortadaki parça ile disk biçimli parçanın merkezi kanatlı güneş kursu içinde yarı beline kadar işlenmiş tanrı figürü ile bezenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının kanatları dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Eserin bir bölümü kırık ve eksiktir.

Katalog No	**:**	296
Adı	**:**	Omuz Süslemesi/Pendant
Malzemesi	**:**	Bronz
Tip No	**:**	5.2.10
Buluntu Yeri	**:**	Bilinmiyor
Bugün Bulunduğu Yer:		Prähistoriche Staatssammlung Museum Für Vor-und Frühgeschichte/Münich
Müze Envanter No	**:**	PS 1980.6245.
Müzeye Geliş Şekli	**:**	Satın Alma
Kazı Envanter No	**:**	-----
Çizim No	**:**	328
Resim No	**:**	224
Boyutları	**:**	Uzunluk: 14 cm. Çapı: 10 cm.
Yayınlandığı Yer	**:**	Merhav, 1991f: 97 vdd., Res.67.
Tarih	**:**	M.Ö. 9. yüzyıl sonu-8. yüzyıl başı.

Tanımı: Omuz süslemesi/pendant üst kısmı düz alt kısmı ise alttaki diske uyum sağlayacak şekilde kavisli ve dikdörtgenimsi orta parçadır. Eser benzerlerinden yola çıkılarak kopyalanmıştır. Objenin dış çevresi boyunca ilmek/ip delikleri yer almaktadır. Obje üzerinde görülen bezemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyinde birbirine paralel kabartma bantlar bulunmaktadır. Bu kabartma bantların içi taralı püskül dizisi motifi ile bezenmiştir. Eserin merkezi kanatlı güneş kursu içinde duran ve yarı beline kadar işlenmiş tanrı figürü ile süslenmiştir. Profilden verilmiş olan tanrının başında ponponlu bir başlık vardır. Başlıkta öne doğru çıkıntı yapan tanrılık sembolü boynuz görülmektedir. Tanrının sağında ve solunda yer alan kanatlar dalgalı gösterilmiş ve kanat telekleri ayrıntılı olarak vurgulanmıştır.

11. KAYNAKÇA

Albenda, Paulina : *The Palace of Sargon King of Assyria,* Paris, 1986.

---------- :*Ornamental Wall Painting in the Art of the Assyrian Empire*, Leiden, 2005.

Aldread, Cyril :"An Unusual Fragment of New Kingdom Relief", *Journal Near Eastern Studies 15/3,* 1956, 150-152.

Amiet, Pierre : *Elam. Auvers-su-Oise,* France, 1966.

Anlağan, T. :"Sadberk Hanım Müzesin'deki Bir Urartu Kemeri", *Palmet II,* İstanbul, 1998, 51-74.

Anton, Moortgat :*Die Kunst Des Alten Mesopotamien*, Köln, 1967.

Arman, Füsün-
Özenbaş, Fatih : "Lydia Arabaları", *Arkeoatlas 5*, İstanbul, 2006, 136-139.

Ateşlier, Suat :"Pers Ölü Gömme Geleneğinde "Cenaze-Harmamaksa'ları", *Olba V,* Mersin, 2002, 77-97.

Ayvaziyan, Alina :*Urartian Glyptic:New Perspectives,* Berkeley, 2006.

Azarpay, Guity :*Urartian Art and Artifacts. A Chronological Study*, Berkeley/Los Angeles, 1968.

Bakır, T. : *Die Satrapre in Daskyleion, Achaemenid Anatolia*, Pihans 92, Proceedings of the First International Symposium on Anatolia in the Akhaemenid Period, Bandırma, 1997.

Balkan, Kemal :"Patnos'da Keşfedilen Urartu Tapınağı ve Urartu Sarayı", *Türk Tarih Kurumu Yıllık Konferansları I Atatürk Konferansları*, Ankara: 235-243.

Barnett, R. D. : "Excavations of the British Museum at Toprak Kale Near Van", *Iraq XII/1, 1950,* 7-10.

---------- :"The Excavations of the British Museum at Toprak Kale, near Van: Addenda", *Iraq 16/1,* 1954, 3-22, Taf. 1-3.

---------- : "Further Russian Excavations in Armenia 1949-1953", *Iraq 21,* 1959, 1-19.

---------- : "The Urartian Cemetery at Igdry", *Anatolian Studies 13,* 1963, 153-198.

---------- :"The Hieroglyphic Writings of Urartu" *Anatolian Studies presented to Hans Gustav Güterbock on the occassin of his 65th Birthday* (Ed.: K. Bittel, Ph. H. J. Houwink ten Cate, E. Reiner), İstanbul, Nederlands Historsich-Archaeologisch Instituut, 1974, 43-55.

---------- : *Assyrian Sculpture in the British Musuem*, Toronto, 1975.

---------- : *Sculptures from the North Palace of Ashurbanipal at Niniveh (668-627 B.C.*), London, 1976.

Barnett, R. D.-
Falkner, M. :*The Sculptures of Asur-Nasir-Apli, II (883-859 B.C.) Tighlath-Pileser III (745-727 B.C.) Esarhaddon (681-669 B.C.) from the Central and South-West Palaces at Nimrud*, London, 1962.

Barnett, R. D.-
E. Bleibtreu-
G. Turner :*Sculptures from the Southwest Palace of Sennacherib at Nineveh*, British Museum, London, 1998.

Başak, Oktay :*Diyarbakır Arkeoloji Müzesi ile Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi'nde Bulunan Türk İslam Dönemine Ait Bir Grup Madeni Eser*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Van, 2004.

Batmaz, Atiila : *Urartu Krallığı'nın II. Rusa Dönemindeki Tarihi ve Kültürü*, İzmir, 2003 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Batmaz, Atilla –Ahmet,
Uhri :"Urartu Kültüründe Balık Betimlemesi ve Ayanis Kalesi'nden Tunç Bir Balık Figürünü Üzerine Düşünceler", *Arkeoloji Dergisi XI/1*, 2008, 43-65.

Belli, Oktay : "Van Bölge Müzesi'ndeki Çivi Yazılı Urartu Tunç Eserleri", *Anadolu Araştırmaları 4-5*, 1976-77, 177-212.

---------- : "Urartular'da Hayat Ağacı İnancı", *Anadolu Araştırmaları VIII*, 1982, 237-246.

---------- :"Urartu Kralı İšpuini'ye Ait Çiviyazılı ve Resimli Tunç Eserler", *Anadolu Araştırmaları IX*, 1983, 325-357.

---------- :"Van Gölü'nün Güneyindeki Maden Yataklarının Mezopotamya İçin Önemi", *Uluslararası Assiyoroloji Kongresi XXXIV*, İstanbul, 1987, 305-313.

---------- : “Ore Deposits and Mining in Eastern Anatolia in the Urartian Period: Silver, Copper, and Iron”, *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.,* (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991, 16-43.

---------- :“Bescriftete Bronzegegenstände des Königs Išpuini im Museum von Gaziantep”, *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, Ankara, 1992, 45-54; Taf. 1-6.

---------- :“Eskiçağ ve Ortaçağ Doğu Anadolu Bölgesinde Bulunan Önemli Bronz Atölyeler”, *Semavi Eyiceye Armağan*, 1993, 79-96.

---------- :“1997 Aşağı ve Yukarı Anzaf Kaleleri Kazısı”, *20. KST I,* Tarsus, 1998, 507-527.

---------- :“Urartu Krallığı’nda Çivi Yazılı Metal Eşya ve Silahlar”, *Anatolian/Thracian Studies in Honour of Zafer Taşlıklıoğlu Armağanı Anadolu ve Trakya Çalışmaları Cilt-Volume I,* Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul, 1999, 271-287.

---------- : *Anzaf Kaleleri ve Urartu Tanrıları*, İstanbul, 1998.

---------- :“Urartu Krallığı Döneminde Van Bölgesi’nde İşletilen Taş Ocakları ve Atölyeleri”, *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, İstanbul, 2000a, 415-422.

---------- :“Doğu Anadolu’da Urartu Yol Şebekesinin Araştırılması”, *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, İstanbul, 2000b, 409-413.

---------- :*Urartu: Savaş ve Estetik/Urartu: War and Aesthetics*, İstanbul, 2004.

---------- :“Urartuların Kullandıkları Müzik Aletleri ve Bunlardan Günümüze Ulaşanlar”, *III. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu/III. International Symposium of Van Lake Region*, Ankara, 2007a, 123-138.

---------- :“2006 Yılı Yukarı Anzaf Urartu Kalesi Kazısı”, *29. Kazı Sonuçları Toplantısı 1*, Kocaeli, 2007b, 171-193.

Belli, Oktay-Ceylan Alpaslan :“2002 yılı Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri Kazısı” *26. Kazı Sonuçları Toplantısı 1*, 2003, 175-189.

Belli, Oktay-Kavaklı, Ersin :“Two Urartian Royal Sceptres with Cuneiform Inscriptions”, *Anadolu Araştırmaları 7*, 1981, 15-27.

Belli, Oktay.-Tozkoparan, Ahmet Mete : 2004 Yılı Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı", *27. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Antalya, 2005, 165-183.

Belli, Oktay-Kellner, H. J. :"Urartäische Bronzgürtel mit Inschriften", *Anadolu Araştırmaları 10*, 1986, 317-326.

Beran, T. :*Die Hethitische Glyptic von Boğazköy*, Berlin, 1967.

Biber, Hanifi :"Van Müzesi'nden "Hayvanlar Hâkimi" Betimli Bir Urartu Damga Mühürü", *Anadolu Araştırmaları XVII/2*, İstanbul, 2004, 79-84.

Bilgiç, Emin-Öğün, Baki : "1964 Adilcevaz Kef Kalesi Kazıları/Excavations at Kaf Kalesi of Adilcevaz 1964" *Anatolia (Anadolu) VIII*, 1964, 65-124, Lev. I-XIX.

Binst, O. :*The Levant*, Könemann, 1999.

Biscione, Raffaele : "Recent Urartian Discoveries in Armenia: The Collumbarium of Erevan", *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici 34*, 1991, 115-135.

Bittel, Kurt-W. Hrre-H. Otten-M. Röhrs-J. Schaeuble :*Die Hethitischen Grabfunde von Osmankayası,* Berlin, 1958.

Black, J.-Green, A. : *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia*, British Museum Publication, 1992.

Boehmer, R. :*Die Entwicklung Der Glyptic Wahrend Der Akkad Zeit*, Berlin, 1965.

Bokonyi, Sandor :"An Early Represantation of Domesticated Horse in North Mesopotamia", *Sümer 28*, 1972, 35-38.

Born, H.-Seidl, U. : *Schutzwaffen aus Assyrien und Urartu. SammlungGutmann IV*, Mainz, 1995.

Boysal, Yusuf :"Toprakkale'de Yeni Yapılan Kazılarda Ele Geçen Bir Urartu Kalkanı", *Türk Tarih Kongresi IX/VI*, Ankara, 1967, 71-75.

Brosius, Mario :*Peoples of the Ancient World the Persians*, London&New York, 2006, 44.

Brzezinski, R-Mielczarek, M. :*The Sarmatians 600 BC-AD 450*, Great Britain, 2002.

Buchanan, Briggs :"A Snake Goddess and Her Companions a Problem in the Iconography of the Early Second", *Iraq 33*, 1971, 1-18.

Burney, Charles :"A First Seaseon of Excavation at the Urartian Citadel of Kayalıdere", *Anatolian Studies XVI,* 1966, 56-111.

Burney, C.-Lawson, R. : Urartian Reliefs at Adilcevaz on Lake Van and Rock Relief from the Karasu near Birecik", *Anatolian 8,* 1958, 211-218.

Calmayer, Peter :*Datierbare Bronzen aus Luristan und Kirmanshah,* Berlin, 1969.

---------- : "Some Remarks on Iconography", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B. C. E.* (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991, 312-319.

---------- :"Helmets and Quivers", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B. C. E.* (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991, 123-133.

Calmayer, Peter-
Sedil, Ursula :"Eine Frühurartäische Siegesdarstellung", *Anatolian Studies 33*, 1983, 103-114.

Canby, Jeany Vorys : "Decorated Garments in Ashurnasirpla's Sculpture", *Iraq 33*, 1971, 31-53.

Ceylan, Alpaslan : "Van Müzesi'nde Bulunan Urartu Bronz Çıngırakları", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi Sayı: 26*, Erzurum, 2000, 1-27.

Chard, Thornton :"An Early Horse Skeleton", *Journal of Heredity 9*, 1937, 317-319.

Childe, Gordon :"The First Waggons and Carts-from the Tigris to the Severn", *Proceedings of the Prehistoric Society XVII,* 1951, 177-194.

Civil, M. :"Notes on Sumerian Lexicography, I", *Journal of Cuneiform Studies 20/3-4*, 119-124.

Crouwell, Joost H. : 'Chariots in Iron Age Cyprus', *R.D.A.C.*, 1987, Res. 1/a-b.

---------- :"Chariot in Iron age Cyprus", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002, 141-173.

CTU = Salvini, Mirjo, :*Corpus Dei Testi Uratei Vol. I-II-III, Istituto dı Studi Civilta Dell'e Egeoe Del Vicino Oriente*, Roma, 2008.

Curtis, J. :"Urartian Bronze Belts", Zeitschrift Für Assyriologie und Vorderasiatische Archaologie 86, 1996, 22-36.

Çavuşoğlu, Rafet : *Urartu Kemerleri*, Erzurum, 2002, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

---------- : "A Fragmentary Belt in the Diyarbakır Museum", *Studi Micenei Ed Egeo-Anatolici* 45/1, 2003, 21-26.

---------- :"Van Müzesi'nden Urartu Savaş Sahneli At Göğüslük Parçası", *Anadolu Araştırmaları XVII/2*, İstanbul, 2004, 67-79.

---------- : "A Unique Urartian Belt in the Van Museum", *Archäologische Mitteulingen aus Iran und Turan 37*, 2005a, 365-370.

---------- :"Haluk Perk Koleksiyonu'ndan İki Urartu Eseri", *Tüliya I*, 2005b, 71-79.

---------- : "Bir Grup Urartu At Koşum Parçası", *27. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2*, Denizli, 2009, 399-418.

---------- :"Van Müzesi'nden Bir Grup Taşıt Aksamı", *28. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* İstanbul, 2010, 115-130.

---------- :*Urartu Kemerleri*, 2011 (Baskıda).

Çavuşoğlu, Rafet.-Gökce, Bilcan-Işık, Kenan : "Urartu Krallığı'nda Harem", *Colloquium Anatolicum IX*, İstanbul, 2010, 156-168.

Çevik, Nevzat :"Hayat Ağacı'nın Urartu Kült Törenlerindeki Yeri ve Kullanım Biçimi", *Anadolu Araştırmaları XV*, 1999, 335-367.

Çilingiroğlu, Altan : *Urartu ve Kuzey Suriye Siyasal ve Kültürel İlişkiler,* 1984.

---------- :"Van-Dilkaya Höyüğü Kazıları, 1985", *8. Kazı Sonuçları Toplantısı 1*, Ankara, 1986, 81-95.

---------- : *Urartu Tarihi*, Bornova, 1994.

---------- : *Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı*, İzmir, 1997.

---------- :"Temple Area", *Ayanis I*, (Ed.: A. Çilingiroğlu-M. Salvini), Roma, 2001, 37-65.

---------- :"Storerooms", *Ayanis I*, (Ed.: A. Çilingiroğlu-M. Salvini), Roma, 2001, 67-85.

Çilingiroğlu, Altan-Haluk, Sağlamtimur :"Van-Ayanis Kalesi 2001 Yılı Çalışmaları", *24. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 2001, 465-473.

Dalton, O. M. :*The Treasure of The Oxus with Other Examples of Early Oriental Metal-Work*, London, 1964.

Dalley, S. : "Foreign Chariotry and Cavalry in the Armies of Tiglat-Pileser III and Sargon II", *Iraq 47*, 1985, 43-47.

Darga, Muhibe :*Hitit Sanatı*, İstanbul, 1992.

Davis, Jeannine-vd. :*Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*, Berkeley, 1995.

Derin, Zafer : *Demir Çağı'nda Doğu Anadolu'da Ölü Gömme Gelenekleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir, 1993.

Derin, Zafer-Altan Çilingiroğlu : Armour and Weapons", *Ayanis I*, (Ed.: A. Çilingiroğlu-M. salvini), Roma, 2001, 155-187.

Diakonoff, I. M. : "On Some New Trends in Urartu Philology and Some New Urartian Texts", *Archäologische Mitteilungen aus Iran 22*, 1989, 77-102.

Diakonoff, I. M.-Kashkai, M. : *Geographical Names according to Urartian Texts*, Wiesbaden, 1981.

Drews, Robert : *Early Riders*, New York/London, 2004.

Dyson, R. H. Jr. :"Problems of Protohistoric Iran as Seen from Hasanlu", *Journal Near Eastern Studies 24*, 1965, 193-217.

Eichler, S. :*Götter, Genien und Mischwesen in der Urartaischen Kunst*, Berlin, 1984.

Ellis, R. :"A Note on Some Ancient Near Eastern Linchpins", *Berytus 16*, 1966, 41-48.

Erginsoy, Ülker : *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 1978.

Erkmann, A. Cem :"Altıntepe Urartu İskeletlerine Ait Alt Canine Dişlerinden Cinsiyet Tespiti", *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi 1/3*, 2008, 118-130.

Erzen, Afif : "Giyimli (Hırkanis) Kazısı 1972", *Türk Arkeoloji Dergisi 21/1*, 1974, 13-20.

---------- : *Çavuştepe I. Urartian Architectural Monuments of the 7th and 6th Centuries B.C. and A Necropolis of the Middle Age,* Ankara. 1978.

Fales, Frederic Mario : "Notes On Some Nineveh Horse Lists", *Asur 1/3*, 1974, 5-24.

Falkenstein, Adam : *Archaische Texte aus Uruk*, 1936.

Farrokh, Kaveh :*Shadows in the Desert Ancient Persia at War*, Great Britain, 2007.

Fıratlı, N. :"Uşak-Selçikler Kazısı ve Çevre Araştırmaları", *Türk Arkeoloji Dergisi 19/2*, 1970, 121-122.

Forbes, T. B. :*Urartian Architecture*, BAR International Series 170, Oxford. 1983.

Fox, Penelope :*Tutankhamun's Treasure*, London&New York&Toronto, 1951.

Frankfort, H. :*More Sculpture from the Diyala Region*, Oriental Institute Publication 60, Chicago, 1943.

Frankfort, M. A. :*Cylinder Seals*, London, 1939.

Gabrielli, Marcel :*Le Cheval Dans Empire Achemenid*, Ege yayınları, İstanbul, 2006.

Ghirsmann, R. : "Notes Iraniennes XIV: Deux Oeillĕres en Bronze des rois d'Urartu, *Artibus Asiae 27*, 1964, 49-60.

Godard, A. : *Lé Tresor de Ziwiyé*, Haarlem, 1950.

Goff, Clare :"Excavations At Baba Jan, 1967: Second Peliminary Report", *İran 7,* 1969, 113-130.

Grimal, P. :*The Concise Dictionaryof Classional Mythology*, *Basil*, Blacwell, 1991.

Groop, G. :"Ein Pferdegeschirr und Streitwagen aus Urartu", *Iranica Antiuqua 16*, 1981, 95-123, Taf. 1-3.

Gündüz, Serhan :*M.Ö. I. Binin İlk Yarısında Anadolu Tasvir Sanatında Arabalar*, Ankara, 2000, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

---------- :"M.Ö. I. Binin İlk Yarısında Önasya Krallıklarında Araba Tekerleklerinin Özellikleri ve Yapım Teknikleri", *Belleten Sayı 227/LXVI*, Ankara, 2002, 790-817, Res. 1-98.

Haerinck, E.-Overlaet B. J., :"Zur Funktion Einiger Urartäischer Bronze-Gegenstände", *Iraniqa Antiqua 19*, 1984, 53-70, Taf. 1-10.

Hambling, J. William :*Warfare in the Ancient Near East To 1600 BC Holy Warriors at the Drawn of History*, London/New York, 2006.

Hamilton, R. W. :"The Decorated Bronze Strip From Gushchi", *Anatolian Studies XV*, 1965, 41-51.

Hançar, F. :"Das Urartäische Lebensbaummotiv; Eine Neue Bedeutungstradition?", Iraniqa Antiqua 6, 92-108.

Hansen, Donald P. :"Al-Hiba, 1970-1971: A Preliminary Report", *Artibus Asiae 35/1-2*, 1973, 62-70.

Harald, Haupthmann :"Die Grabungen auf dem Norşun Tepe, 1970", *In Keban Project 170 Activities*, Ankara, 1972, 103-117.

Haupt-Lehmann C.F. :Materialien zur älteren Geschichte Armeniens und Mesopotamiens (Abhandlungen der königlichen Gessellchaft der Wissenschaften zu Göttingen9/3), Berlin, Weidmannsche, 1907.

Hawkins, J. D. :*The Old Babylonian Tablets From Tell Al Rimah*, 1976.

HChI = König, F. W., :Handbuch der Chaldischen Inschriften I-II, Graz, 1955-57.

Herzfeld E. :"Aufsätze zur Altorientalischen Archäologie", *Archäologische Mitteilungen aus Iran 6*, 1934, 111-223.

Hilzheimer, M. :"Animals Remains from Tell Ashmar", *Studies in Ancient Oriental Civilizaton 20*, Chicago, 1941.

Hintz, W. :Altiranische Funde und Forshungen, Berlin, 1969.

Hovhannisjan, C. : *The Wall-Paintings of Erebooni*, Yerevan, 1973.

Hrouda, B. :*Die Kulturgeschichte des Assyrischen Flacbildes*, Bonn, 1965.

Hodder, Ian *:Çatalhöyük. Leoparın Öyküsü*, İstanbul, 2006.

Jairazbhy, R. A. :*Oriental Influences in Western Art, Publishing House*, Bombay, 1965.

Jankowska, N. B. : *Life of the Military Élite in Arraphe, Studies of the Civilization and Culture of Nuzi and the Hurrians*, Festsschrift E. Lacheman, Vinona Lake 1981.

Jantzen, Ulf : *Agyptische und Orientalische Bronzen Aus Dem Heraion Von Samos*, Bonn, 1972.

Kalkan, Hatice : "Akhaimenid Armenia, At ve Rhyta", *Arkeoloji Dergisi XIII/1*, 2009, 141-145.

Kammenhuber, Annelies : *Hipologia Hethitica*, Wiesbaden, 1961.

Kantor, J. H. :*Plant Ormanent Its Origin and Development in the Ancient Near East*, Chicago, 1945.

---------- :"A Bronze Plaque from Tell Tainat", *Journal of Near Eastern Studies XXI/2*, 1962, 93-117.

Karageorghis, V. : *Excavations in the Necropolis of Salamis*, I, Nicosia, 1967.

---------- : *Excavations in the Necropolis of Salamis III*, Nicosia, 1973.

Kellner, Jörg Hans :"Ein Datierter Silberfund aus Urartu", *Anadolu 19*, 1975-76, 57-67.

---------- : "Pectorale aus Urartu", *Belleten 163*, 1977, 481-493.

---------- : "Gedanken zu den Blechvotiven in Urartu", *Archaologische Mitteulingen Aus Urartu 16*, 1982, 324-326.

---------- :"Bronzene Weihe und Votivgaben", *Urartu ein Wiederentdeckter Rivale Assyriens* 1, 1986.

---------- :"Datierungsfragen zu Urartu", *Skythika*, 1987, 19-23.

---------- :*Urartu: Ein Wiederentdeckter Rivale Assyriens*, München, 1991.

---------- :"Gürtelbleche aus Urartu", *Prahistorische Bronzefunde Abteilung XII, Band 3*, Stuttgart, 1991a.

---------- :"Grouping and Dating of Bronze Belts", *Urartu: A Metalworking Center in the First Millennium B.C.E.*, (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991b, 141-161.

---------- :"Medallions and Pectorals", *Urartu. A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), jerusalem, 1991c, 164-171.

---------- :"Votive Plaques", *Urartu. A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), jerusalem, 1991d, 286-299.

Kendall, T. :"Urartian Art in Boston: Two Bronze Belts and a Mirror", *Boston Museum Bulletin 75*, 1977, 26-57.

Klein, J.J. : "Urartian Hieroglyphie Inscriptions from Altıntepe", *Anatolian Studies 24*, 1974, 77-83.

Kohlmeyer, Kah :"Armletes", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.*, (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991, 177-183.

Konyar, Erkan :"An Ethno-Archaeological Approach to the 'Monumental Rock Signs' in Eastern Anatolia", *Colloquium Anatolicum V*, 2006, 113-126.

---------- :"Anıtsal Kaya İşaretleri" ? Atlı Araba Yapım Teknikleri Üzerine Yeni Görüşler", *Haberler 23*, 2007, 1-7.

Koşay, Hamit Zübeyr-Mahmut, Akok : *Alaca Höyük Kazısı, 1963-1967 Çalışmaları ve Keşiflere Ait İlk Rapor/Alacahöyük Excavations, Preliminary Report on Research and Discoveries 1963-1967*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1973.

Krupnov, E. I. :*Drevnyaya Istoria Severnoga Kavkasa*, Moskova, 1960

KUKN= :Harutjunjan, N. V.: *Korpus Urartskich Klinoobraznych Nadpisej*. Nacional'ajaAkademija Nauk Respubliki Armenii, Institut Vostokovedenija, Erevan, 2001.

Kutlu, Emre : *Anadolu Kurşun Figürünleri ve Taş Kalıpları*, Ankara, 1971.

LAR=Luckenbill, D. D. :*Ancient Records of Assyria and Babylonia I-II*, New York, 1968.

Langdon, S. :*Excavations at Kish I*, Paris, 1924.

Layard, A. H. :*The Monuments of Nineveh: From Drawings made on the Spot*, London, 1849.

Legrain, L. : *Seal Cylinders, Uruk Excavations Report 10*, 1951.

Lieberman, Stephen J. : "An Ur III Text from Drehem Recording Booty from the Land of Mardu", *Journal of Cuneiform Studies 22/3-4*, 1968-69, 53-62.

Littauer, A. M.-
Crouwell, J. H. : "Terracotta Models as Evidence for Vehicles with Tilts in the Ancient Near East", *Proceedings of the Prehistoric Society 40,* 1974, 20-36.

---------- :"A Bronze Chariot Group from the Levant in Paris", *Levant 8,* 1976, 71-79.

---------- :*Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East,* Leiden, 1979.

---------- :"The Origin of the True Chariot", Antiquity 70, 1996.

---------- :"Ceremonial Treshing in the Ancient Near East", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002a, 325-336.

---------- :"Metal Wheel Tyres From the Ancient Near East", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002b, 261-272.

---------- :"Early Metals Model of Wagons from the Levant", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002c, 336-380.

---------- :"Rock Carvings of Chariots in Transcaucasia, Central Asia and Outer Mongilia", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002d, 106-136.

---------- :"The Earliest Known Three-Dimensional Evidence For Spoked Wheels", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002e, 285-296.

---------- : "A Pair of Horse Bits of the Second Millenium B.C. from Iraq", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness* (Ed. Peter Raulwing), Leiden/Köln, 2002f, 515-519.

Littauer, Mary Aiken-
N. Y. Syosset : "New Light on The Assyrian Chariot", *Orientalia 45,* 1976, 217-226.

Livarani, Mario : *Uruk the First City,* London, 2006.

Luschan, F. Von : *Ausgrabungen in Sendschirli, IV,* Berlin, 1911.

Madhloom, T. A. : *The Chronology of Neo-Assyrian Art,* London, 1970.

Maas, M., :"Helme, Zubehör von Wagen und Pferdegeschirr aus Urartu", *Archäologische Mitteilungen aus Iran 20*, 1987, 74-84.

Mallowan, M. E. L. :*Nimrud and its Remains I-II*, London, 1966.

Meuszynkı, J. :*Die Rekonstruktion der Reliefdarstellungen und ihrer Anordnung im Nordwestpalast von Kalhu (Nimrud),* Baghdader Forschungen 2, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1981.

Merhav, Rivka : "Ceremonial Everyday Use of the Bucket in Mesopotamia and neighbouring Lands", *Reprinted from the Israel Museum News no 1*1, 1976, 67-81.

---------- :*Treasures of the Bible Lands. The Elie Borowski Collection,* Tell Aviv, 1987.

---------- :"Chariot and Horse Fittings", *Urartu: A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991a, 53-78.

---------- :"Ceremonial Buckets", *Urartu A Metaworking in the First Millenium B.C.E.,* (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991b, 214-220.

---------- :"Comments on Silver Vessels", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.*, (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991c, 221-226.

---------- :"Everday and Ceremonial Utensils", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991d, 201-214.

---------- :"Some Observations of Pectorals and Medallions", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.*, (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991e, 171-176.

---------- :Pairing and Grouping of Chariot and Horse Gear", *Urartu A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.*, (Ed.: R. Merhav), Jerusalem, 1991f, 97-113.

Mellink, M. J. :"Excavaions at Karataş-Semahöyük, Lycia, 1970", *American Journal Archaeology 75*, 1971, 245-255.

---------- :"Excavaions at Karataş-Semayük, Lycia, 1972", *American Journal Archaeology 77*, 1973, 293-307.

Moorey, P. R. S. : "A Re-Consideration of the Excavations on Tell Ingharra (East Kish), 1923-33", *Iraq 28/1*, 1966, 18-51.

---------- : "Cemetery A at Kish: Grave Groups and Chronology", *Iraq 32/2*, 1970, 86-128.

---------- :*Cataloque of the Ancient Persian Bronzes in the Ashmolean Museum*, Oxford, 1971.

---------- : *Ancient Iran*, Oxford, 1975.

---------- :"The City of Kish in Iraq: Archaeology and History, ca. 3500 B.C. to A.D. 600", *American Journal of Archaeology 80*, 1976, 6-65.

---------- : *Cemeteries of the First Millenium B.C. at Deve Hüyük, Near Carchemish, Salvaged by T. E. Lawrance and C. L. Woolley in 1913*, Great Britain, 1980, BAR International Series 87.

---------- :"The Emergence of the Light, Horse Drawn Chariot in the Near-East c. 2000-1500 B.C.", *World Archaeology 18/2*, 1986, 196-215.

Moortgat, A. :*Der Unsterblichkeitsglaube in der altorientalischen Bildkunts*, Berlin, 1949.

---------- : *Die Kunst des alten Mesopotamien*, Köln, 1967.

Munn, J.M. Rankin :"Ancient Near Eastern Seals in the Fitzwilliam Museum, Cambridge", *Iraq XXI*, 1959, 76-91.

Muscarella, O. W. :"Hasanlu in the Ninth Cent. B. C. and its Relations with other Culturel Centers of the Near East", *American Journal of Archaeology 75*, 1971, 263-266.

---------- :"Iron Age At Dinkha Tepe, Iran", *Metropolitan Musuem Journal 4*, 1974, 35-90.

---------- : "Urartian Bells and Samos", *Journal of American Research Near Eastern Studies* 10, 1978, 61-72.

Müller, K. T. :"Das assyriche Ritual I. Texte zum assyrichen Königsritual", *Mitteilungen der Vorderasiatischen/Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesselschaft 41/3*, 1937.

Nagel, W. :*Altorientalische Kunsthandwerk*, Berlin, 1963.

Negahban, Ezat O. :*Marlık the Complete Excavations Report Volume I, Text,* Philadelphia, 1996.

Nissen, H. J. :*Ana Hatlarıyla Mezopotamya. Yakın Doğu Arkeolojisinin İlk Dönemleri*, (Çev. Z. İlkgelen), İstanbul, 2004.

Nolle, M. :*Denkmäler vom Satrapensitz Daskyleion*, 1992.

Oates, Joan :*Babil*, Ankara, 2004.

Olmstead, A. T. :*History of Assyria*, Chicago/London, 1951.

Orthmann, Winfried :*Untersuchungen Zur Spathethitischen Kunst*, Bonn, 1971.

Öğün, Baki : "Die Urartaischen Graeber in der Gegend von Adilcevaz und Patnos" *Proceedings of the X th International Congress of Classical Archaeology*, Ankara, 1973.

---------- : "Die Urartaischen Bestattungsbrauche" , *Studien Zur Religion und Kultur Klenasiens Festschrift für F. K. Dörner II,* Leiden, 1978, 639-678.

Özgen, Engin : *The Urartian Bronze Collection at the University Museum: The Urartian Armor* (Basılmamış Doktora Tezi), Philadelphia, 1979.

---------- :"The Urartian Chariot Reconsidere: I Representational Evidence 9th-7th Centuries B.C"., *Anatolica X,* 1983,111-133.

---------- :"The Urartian Chariot Reconsidered: II. Archaeological Evidence, 9th-7th Centuries B.C.", *Anatolica XI,* 1984, 91-154.

Özgüç, Nimet :*Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu-The Anatolian Group of Cylinder Seal Imprresions From Kültepe,* Ankara, 1965.

---------- :"Two Seal Impressions from Kültepe and the Kırık Bayır Relief", *Bibliotheca Mesopotamica 21*, 1986, 197-202.

Özgüç, Tahsin :"Altıntepe Kazıları", *Belleten XXV*, Ankara, 1961, 253-267.

---------- :*Altıntepe I. Mimarlık Anıtları ve Duvar Resimleri /Architectural Monoments and Wall Paintings*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1966.

---------- : "Urartu and Altıntepe", *Archaeology 22/4*, 1969, 256-263.

---------- :*Altıntepe II, Mezarlar-Depo ve Fildişi Eserler/Tombs, StoreHouse and Ivories*, Ankara, 1969.

---------- :*Maşat Höyük II. Boğazköy'ün Kuzeydoğusunda Bir Hitit Merkezi*, Ankara, 1982.

Özyar, Aslı :"Geç Hitit Krallıkları", *Arkeoatlas 4*, 2005, 10-35.

Parrot, A., :"Les Fouilles de Mari:18e Campagne (1969)", *Syria 47*, 1970, 225-243.

Payne, R. Margeret :*Hiyeroglif ve Çivi Yazılı Bulgular Işığı'nda Urartular'da Kullanılan Hacim Ölçüler*i, İstanbul, 2001.

---------- :*Urartu Çivi Yazılı Belgeler Katalogu*, İstanbul, 2006.

Piggott, Stuart :"The Beginings of Wheeled Transport", *Scientific American 219/1*, 1968a, 82-90.

---------- :"The Earliest Wheeled Vehicles and the Caucasian Evidence", *Proceedings of the Prehistoric Society XXXIV*, 1968b, 266-318.

---------- :"Chariots in the Caucasus and in China", *Antiquity 48*, 1974, 16-24.

---------- :*The Earliest Wheel Transport*, Hungary, 1983.

Piotrovskij, B. B. : *Karmir-Blur II 1949-1950*, Erivan, 1952.

---------- : *Orartou, Neapolis des Scy thes (O.N.K.) Traduit du Russe Par A. Belkid*, Paris, 1954.

---------- :*Karmir Blur III: Resultati Rabot…1949-1950 GG*, Erevan, 1955.

---------- :Istkusstvo Urartu, Petrograd, 1962.

---------- :"Urartu Dini" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C.23/1-4 (Çev. İsmail Kaynak) , 1965, 37-48.

---------- : *Il Regno Di Van Urartu*, Incunabula Graeca Vol. XII, Roma, 1966.

---------- : *Urartu: The Kingdom of Van and its Art*, London, 1967.

---------- : *Urartu*, Cenevre, 1969.

---------- : *Karmir Blur*, 1970, Leningrad.

Porada, E. : *Ancient Iran*, London, 1965.

Postgate, J. N.-
Moorey, P.R.S. :"Excavations At Abu Salabikh, 1975", *Iraq 38*, 1976, 69-133.

Potratz, A. H. :'Die Pferdegebisse des Zwischenstromlandischen Raumes', *Archiv für Orientforschung Band 14*, 1941.

Rankin-Munn, J. M. :"Ancient Near Eastern Seals in the Fitzwilliam Museum, Cambridge", *Iraq XXI*, 1959, 76-91.

Rehm, Ellen :*Kykladen und Alter Orient Karlsruhe*, Karlsruhe, 1997.

Rice, Talbot Tara :*The Scythians*, London, 1957.

Riemschneider, Margarate *:Das Reich Am Ararat*, Heidelberg, 1956.

Roaf, Michael *:Mezopotamya ve Eski Yakındoğu*, (Çev. Zülal Kılıç), İstanbul, 1996.

Robert, L. :*Étude philologique sur les inscriptions cunéiformes de I'Arménie*, Paris, 1876.

Ruder, A.-Merhav, R. :"Technologies of Production of Metal Artifacts in the Urartu Culture", *Urartu A Metalworking Center in the First millenium B.C.E.*, (Ed.: Rivka merhav), Jerusalem, 1991, 334-354.

Russel, J. M. :*Sennacherib's Palace without Rival at Niniveh*, Chicago, 1991.

Salonen, A. : *Die Landfahrzeuge Des Alten Mesopotamien*, Helsinki, 1951

Salvatori, S. :"Notes on the Chronology of Some Urartian Artifacts", *East and West 26/1-2*, 1976, 77-108.

Salvini, Mirjo : "Iscrizione Cuneiformi Urartee su ogetti di metalli, *Sudi Micenei ed Egeo-Anatolici 22*, 1980, 181-190, Taf. I-IVa.

---------- : "Una dedica di Išpuini e Minua al Dio Ua", *Studi Micenei Ed Egeo-Anatolici 31*, 1993, 144-148.

---------- :"The Inscriptions of Ayanis-Cuneiform and Hieroglyphic", *Ayanis I. Ten Years Excavations At Rusahinili Eidurukai 1989-1998*, (Ed.: Altan Çilingiroğlu-Mirjo Salvini), Roma, 2001, 285-288.

---------- : *Urartu Tarihi ve Kültürü*, (Çev. Aksoy, B.) İstanbul, 2006.

San, Oya :"Some Urartian Bronze Artifacts from Diyarbakır Museum", *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi 7*, Ankara, 2008, 21-34.

---------- :"Diyarbakır Müzesi'nde Yer Alan İki Adet Pişmiş Toprak Araba Modeli", *Altan Çilingiroğlu'na Armağan Yukarı Denizin Kıyısında Urartu Krallğı'na Adanmış Bir Hayat/Studies İn Honour Of Altan Çilingiroğlu A Life Dedicated To Urartu On The Shores Of The Upper Sea* (Ed.: H. Sağlamtimur, E. Abay, Z. Derin, A. Ü. Erdem, A. Batmaz, F. Dedeoğlu, M. Erdalkıran, M. B. Baştürk, E. Konakçı), İstanbul, 2009, 599-605.

Schaeffer, C. F. A. :*Stratigraphie Comparee et Chronologie de I'Asie Occidentale,* Oxford, 1948.

Schachner, A. :"Güneydoğu Anadolu'da Assur Egemenliği", *Arkeoatlas 4*, İstanbul, 2005, 58-61.

Schauensee, Maude de : "Horse Gear From Hasanlu", *Expedition 31*, 1989, 37-53.

Seidl, Ursula :"Einige Urartäische Bronzezylinder (Deichselkappen?)", Archäologische Mitteilungen aus Iran *13*, 1980, 63-82, Taf. 8-17.

---------- :"Corrigendum zu Einige Urartäische Bronzezylinder", Archäologische Mitteilungen aus Iran *15*, 1982, 101-103.

---------- :"Zu einem Pferde-Pektorale des Išpuini", *Anadolu Araştırmaları 10*, 1986, 309-314, Taf. I-II.

---------- : "Horse Trappings", *Urartu: A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.* (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991a, 79-96.

---------- ."Utiliarian and Votive Armor", *Urartu: A Metalworking Center in the First Millenium B.C.E.,* (Ed.: Rivka Merhav), Jerusalem, 1991b, 116-122.

---------- :"Der Thron von Toprakkale. Ein neuer Rekonstruktions versuch", *Archaologische Mitteilungen Aus Iran 27*, 1994, 67-84, Tab. 6-23.

---------- "Siegelabdrücke auf Tonverschlüssen aus Toprakkale", *Beiträge zur Vorderasiatischen Archäologie Winfried Orthmann* (Ed.: J. W. Meyer-M. Novak-A. Prub), Franfurt am Maim, 2001, 446-455.

---------- : *Bronzekunst Urartus*, Mainz Am Rhein, 2004.

Sevin, Veli :"Assur ve Urartu At-Koşum Takımları Üzerine Bir Not", *Anadolu Araştırmaları VI*, İstanbul, 1978, 111-132.

---------- :"Menua'nın oğlu Inuspua/Inushpua, the son of Menua", *Anadolu Araştırmaları VII*, İstanbul, 1979, 1-11.

---------- :"Urartular'a Ait Dünyanın En Eski Karayolu", *Anadolu Araştırmaları* VI, 1988, 47-56.

---------- : *Yeni Asur Mimarlığı I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991.

---------- :"Elazığ Müzesi'nden Bir Kemer ve Urartu Narratizmi", *Archaeological Essays in Honour of Homo Amatus: Güven Arsebük için Armağan Yazılar*, İstanbul, 2003, 209-217.

---------- :"Çavuştepe'den Kabartma Bezemeli Eşsiz Bir Tunç Eser", *Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan/VITA Festschrif in Honor of Belkıs Dinçol und Ali Dinçol,* 2007, 721-727.

---------- : *Assur Resim Sanatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010.

Sevin, Veli-Kavaklı, Ersin :"Van-Karagündüz Erken Demir Çağı Nekropolü Kurtarma Kazıları, 1992-1993" *16. Kazı Sonuçları Toplantısı* I, 1994, 331-350.

Stronach, David :"Metal Objects from the 1957 Excavations at Nimrud", *Iraq 20/2*, 1958, 169-181.

Splinger, Anthony J. :*War in Ancient Egypt*, Blackwell, 2005.

Strommenger, Eva-
Hirmer, Max : *The Art of Mesopotamia*, London, 1964.

Tanabe, K.-vd., :*Studies in the Urartian Bronze Objects from Japanese Collections (I), Bullettin of the Ancient Orient Museum*, Tokyo, 1982.

Tappeiner, M. :"Eine Beitrag zu den Wagenzügen auf den Stelen aus Daskyleion", *EpigrAnat. 7*, 1986, 81-95.

Tarhan, M.T.-Sevin, Veli :"İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Urartu Bronz At Koşum Parçaları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi 6,* İstanbul, 1975, 45-62.

Taşyürek, O. A. :"Gazi Antep Müzesindeki Bronz Urartu Miğferi/The Bronze Urartian Helmet in the Gaziantep Museum"*, Türk Arkeoloji Dergisi 21,* 1974, 177-181.

---------- :*Urartu Kemerleri*, Ankara, 1975a.

---------- :"Some Inscribed Urartian Bronze Armour", *Iraq 37/2*, 1975b, 151-155, Taf. 23-25.

---------- :"Adana Bölge ve Gaziantep Müzelerindeki Urartu Heykelcik ve Madeni Kaplar/Urartian Figurines and Metal Vessels in the Adana Regional and Gaziantep Museums", *Türk Arkeoloji Dergisi 23*, 1976, 101-115.

UKN = Melikishvili, G. A. : *Urartaskie Klioobrazny Nadpisi*, Moskova, 1960.

UKN II= Melikishvili, G. A. : *Urartaskie Klioobrazny Nadpisi II*, Moskova, 1971.

UPD= Diakonoff, I. M. :*Urartskiye Pisma i Dokumenti*, Moskova-Leningrad, 1963.

Unger, E. :*Der Obelisk des Königs Assurnasirpal I aus Ninive*, Leipzig, 1932.

Van Loon, M. N. : *Urartian Art*, İstanbul, 1966

Watelin, L. C. : *Excavations at Kish, IV*, Paris, 1934.

Walser, G. :*Die Völkerschaften Auf Den Reliefs Von Persepolis,* Berlin, 1966.

Wartke, R. B. :*Toprakkale. Untersuchungen zu den Metallobjecten im Vorderasiatischen Museum zu Berlin* (=Schriften zur Geschichte und Kultur des Alten Orients 22), Berlin, 1990.

---------- :*Urartu Das Reich Am Ararat*, Kulturgeschichte Der Antiken Welt, Band 59, Mainz am Rhein, 1993.

Weidner, E. :"Weisse Pferde im Alten Orient", *Bibliothica Orientale 9*, 1952, 157-159.

Winter, I. J. :"The Hasanlu Gold Bowl Thirty Years Later", *Expedition 31*, 1989, 87-107.

Wippler, G. M. :*The Complete Book of Amuletler and Talismans*, Llewellyn, 2006.

Wolley, Leonard : *The Art of the Middle East*, 1961.

Wooley, C. L. : *The Royal Cemetery,* Ur Excavations Reports 2, 1934.

Wreszinski, W. : *Atlas zur Altägyptischen Kulturgeschichte, II,* Leipzig, 1935.

Yakar, Jack : *Anadolunun Etnoarkeolojisi/Tunç Ve Demir Çağlarında Kırsal Kesimin Sosyo-Ekonomik Yapısı*, İstanbul, 2007.

Yıldırım, Recep :*Urartu At Gemleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 1977.

---------- :"Urartu At Gemleri", *Belleten Sayı: 200 Cilt:LI*, Ankara, 1987, 442-467.

Yılmaz, H. -Çavuşoğlu, R.-Baykara, İ. Gültekin, T.-Gökce, B. :"Van Kalecik (Urartu) Toplumuna Ait Calcaneuslarda Artiküler Faset (Facies Articularis Talaris) Tipler", *Belleten LXXIII/268*, 2009, 620-633.

Young, S. Rodney :"The Campaign of 1955 at Gordion: Preliminary Report", *American Journal of Archaeology 60*, 1956, 249-266.

---------- :"The 1961 Campaign at Gordion", *American Jornal of Archaeology 66/2*, 1962, 153-168.

---------- :"The Nomadic Impact: Gordion", *In Dark Age and Nomads* (Ed.: Mellink M.J.) 1964, 52-57.

---------- :*The Gordion Excavations Final Reports Volume I,* Pensylvania, 1981.

Young, T. Cuyler :*Excavations at Godintepe. First Progress Report,* Toronto, 1969.

Zimanski, Paul :*Ecology and Empire: The Structure of the Urartian State*, Chicago, The Oriental Institute, 1985.

ÖZET

Bu tezin araştırma konusu "Arkeolojik Buluntular, Betimleme Sanatı ve Yazılı kaynaklar Işığı'nda Urartu Krallığı'nda Tekerlekli Taşıtlar"dır.

Tekerlekli taşıtlar hem Anadolu hem de diğer Önasya uygarlıklarının askeri, sosyal, siyasi ve ekonomik gelişmesinde etkin ve önemli bir rol oynamıştır. Savaşlarda taşıtlar düşmanı kuşatan, izleyen ve kovalayan yüksek ve hareketli birer platformdurlar. Taşıtlar ayrıca avlanma ve çeşitli sivil amaçlar içinde kullanılmıştır.

Bu araştırmada geçen teknik sözcüklerin herkes tarafından anlaşılmasını sağlayacak "Terminoloji" bölümü hazırlanmıştır.

Çalışmada eserlerin büyük çoğunluğu madenden olduğundan Urartu bölgesindeki maden yatakları, bunların çok iyi işletildikleri ve bol miktarda maden eserin üretildiğini belirtmek için Urartu madenciliği üzerinde durulmuştur. Urartu metal işlemeciliğinde malzeme ve teknikler diye bir başlık oluşturulmuştur. Malzeme bölümü maden, ahşap ve dokuma-deri başlıkları altında değerlendirilmiştir. Teknikler adlı bölüm ise yapım ve bezeme olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Tezin ana konusuna geçemeden önce Yakındoğu'da M.Ö. 4000'lerden Demir Çağı sonların kadar taşıtların tarihsel gelişimi verilmiştir. Böylece Urartu Krallığı'na kadar olan süreç izlenebilmiştir.

Urartu Krallığı'nın hüküm sürdüğü topraklarda bugüne kadar yapılmış olan kazılarda bir bütün halinde taşıt ele geçmemiştir. Ancak Urartu'ya ait tekerlekli taşıtlar, kemer, miğfer, sadak vs. gibi eserler üzerine işlenmiş betimlemeler, duvar resimleri, kabartmalar ve mühür baskıları üzerinde görülmektedir. Bunlardan özellikle savaş taşıtları hakkında yazılı kaynaklarda bulunmaktadır. Bu tasvirler ve yazıtlı kaynaklar dışında çeşitli kazılardan ele geçen taşıt aksamları ve koşum takımları da belli başlı bilgi kaynaklarını oluşturmaktadır.

Urartu Krallığı'nda dört ve iki tekerlekli olmak üzere iki tip taşıt tespit edilmiştir. İki tekerlekli taşıtlar yük ve savaş/av taşıtları olarak sınıflandırılmıştır. Taşıtlar askeri, av ve sivil amaçlı kullanılmıştır. Taşıta çekme işleminde çoğunlukla at, nadiren de boğa ve insan kullanılmıştır.

Doktora çalışmasında çeşitli müzelere satın alma ve kazılardan gelen eserler, ayrıca bazı yayınlardan derlenen Urartu taşıt aksamları ve koşum takımları incelenerek bir katalog oluşturulmuştur. Katalog'da taşıt aksamlarından 16 taşıt oku ucu başlığı, 3 boyunduruk semeri ucu, 3 boyunduruk ucu başlığı, 4 boyunduruk süslemesi, 18 metal dizgin halkası, 3 tekerlek, 9 tekerlek kelepçesi, 15 dingil ucu başlığı, 9 dingil çivisi, 10 disk; koşum takımlarından 43 çıngırak, 17 göğüs plakası, 9 yakalık, 72 gem, 121 disk, 40 göz siperliği, 18 alınlık, 3 alınbandı, 1 sorguç, 5 omuz süsü/pendant olmak üzere toplam 419 adet eserden meydana getirilmiştir.

Çalışmamızda incelemiş olduğumuz taşıt aksamları ve koşum takımlarının tipolojisinde arkeolojik buluntuların yanın da görsel sanatlarda görülenlerde kullanılmıştır. Bilindiği üzere bugüne kadar Urartu krallığının hâkimiyet sürdüğü bölgede yapılmış kazılarda bir bütün halinde taşıt ele geçmemiştir. Keza Urartu betimleme sanatında işlenmiş olan taşıtlar oldukça küçük boyutlu olduklarından bazı yerlerde detaylara inilmemiştir. Bu sebeplerle

bugüne kadar bu konuda yapılmış çalışmalarda taşıtlara ve koşum hayvanlarına ait bazı malzemelerin kullanım yerleri konusuna netlik getirilememiştir. Araştırmamızda eserlerin kendi içerisinde tipolojisi yapılarak bu eksikliklere netlik getirilmiştir.

Araştırmamızda taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde görülen süslemelerin ne tür bir amaçla yapıldığını söylemek için ikonografyası yapılmıştır. Keza bu tür süslemeler yazıtlı kaynaklara yansımadığından bu konuya tam olarak netlik getirilememektedir. Ancak işlenen motif, figür ve sembollerin büyük çoğunluğu, dinsel sahnelerde görüldüğünden, bunların şimdilik dinsel amaçlı olarak kullanıldıkları tespit edilmiştir.

Urartu dönemi tekerlekli taşıt aksamları ve koşum takımları üzerinde görülen bezeme düzeni, figürlerin stil gelişimi, bazı bitkisel motifler, tekerleklerin parmak sayısı, üst destek çubukları ve yazıtlardan yola çıkılarak eserler tarihlendirilmiştir. Keza bunlar tarihsel gelişimde önemli etkenlerdir. Ayrıca tarihlemede çevre bölge uygarlıklarıyla da karşılaştırmalar yapılmıştır. Tarihleme de *terminus post quem* yöntemi uygulanmıştır. Daha sonra, bu veriler ışığında Urartu krallığında erken dönemlerinden geç dönemlerine kadar taşıtların genel gelişimi ortaya çıkarılmıştır.

Yapılan tüm inceleme ve değerlendirmeler sonucunda; Urartu taşıtlarının çağdaş kültürlerle farklılıkları ya da benzerlikleri, Ön Asya dünyası içindeki yeri ve taşıdıkları önem ortaya konulmuştur. Elde edinilen bilgilerin ışığında varılan sonuçlar açıklanmıştır.

Konu ile ilgili çizimler, resimler ve bunlara ilişkin levhalar listesi, ayrıca devletlerin coğrafi sınırları ve yerlerini gösteren haritalara yer verilmiştir.

ABSRACT

The subject of this thesis is " In The Light Of Archaeological Finds, Representational Art and Written Sources Wheeled Vehicles in Urartu Kingdom".

The wheeled vehicles have an important and effective role for martial, social, political and economical development both in Anatolia and Middle East civilizations. During wars the vehicles are high and mobile platforms that besiege, follow and chase the enemy. Besides they are used for hunting and various civil functions.

In this research there has been prepared a "Terminology" part for technical vocabulary to be understood by all people.

Because in this research many pieces were made of mine; to emphise mineral deposits, their operations and various manufactured mine works, Urartian mining has been dwelled on. There has been generated a title called material and techniques in Urartian metal engraving. The material part has been evaluated in three titles: mine, wood and woven-leather. The techniques have been classified as manufacture and decoration.

Before main subject of the thesis, there has been mentioned historical evolution of the vehicles from 4000 B.C. to the end of Iron Age in Near East. Hence the process could be followed till Urartian Kingdom.

Up to today, during the excavations conducted in the country of Urartian Kingdom tehere has been no whole vehicle. However wheeled vehicles belong to Uraru can be seen in the decorations on helmets, belts, quiver, etc., wall-paintings, reliefs and seal impressions. In written sources especially war vehicles have been mentioned. Apart from these, some vehicle components and horse harnesses are principal sources.

There has been determined two types of vehicle: four-wheeled and two-wheeled. The two wheeled vehicles have been classified as load and war-hunting vehicles. They were used for matrial, hunting and civil functions. The vehicles usually have been taken by horse, rarely bulls and human.

In this study by examining pieces from excavations and brought to the museums by purchasing, also Urartian vehicle components and horse harnesses collected from some publications, there has been generated a catalogue. In the catalogue among vehicle components 16 vehicle arrowhead, 3 yoke saddle tip, 3 yoke tip head, 4 yoke ornament, 18 metal rein loops, 3 wheels, 9 wheel clamps, 15 axe tip head, 9 linchpins, 10 disc; among horse harnesses 43 bells, 17 breast plates, 9 collars, 72 bridle, 121 disc, 40 blinkers, 18 fronlets, 3 forehead bands, 1 crest, 5 shoulder ornaments/pendants, totally the catalogue consists of 419 works.

In this study for typology of examined vehicle components and horse harnesses besides archaeological findings the ones that can be seen in visual arts have been used. As known, up to today during the excavations conducted in the country of Urartian Kingdom tehere has been no whole vehicle. Therewithal because the vehicles that have been decorated in art were very small in size, in some pieces there has been no details. Thus in the studies executed related to this subject till today, usage functions of some materials belong to vehicles

and draft animals have not been certainly known. In our research by making a typology among the works these deficiencies have been clarified.

To determine the functions of decorations on vehicle components and horse harnesses there have been created an iconography. Therewithal because the inscriptions do not consist of these decorations, this has been completely cleared. However since many decorated motifs, figures and symbols can be seen in ritual scenes, it is determined that these decorations were used for religious purposes up to now.

The works have been dated based on decoration order seen on Urartian wheeled vehicle components and horse harnesses, development of the style of figures, some plant figures, the finger number of wheels, upper supporting bars and inscriptions. Therewithal these are important for historical process. Additionally for dating some comparisons have been made between surrounding civilizations. For dating *terminus post quem* method has been implemented. Later, in the light of these datas, general development of these vehicles from early times to the late period in Urartian Kingdom has been presented.

As a result of all examinations and evaluations; the differences or similarities between contemporary civilizations and Urartu, the importance and role of the vehicles in Middle East have been set forth. In the light of knowledge, results have been expressed.

There have been added drawings, pictures related to the subject and plate list. Besides the maps that show the geographical boundaries and locations have also been added.

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1a-b: Taşıt aksamları ile koşum takımlarının yeri ve yapısı ile ilgili çizim.

Çizim 2: Dört tekerlekli bronz taşıt modelinin çizimi (Barnett 1954).

Çizim 3: Dört tekerlekli taşıt çizimi (Piotrovskii 1966).

Çizim 4: Toprakkale'den mühür üzerinde görülen taşıt çizimi (Piotrovskii 1966).

Çizim 5: İki tekerlekli yük taşıtı çizimi (Anlağan 1998).

Çizim 6: İki tekerlekli yük taşıtı çizimi (Anlağan 1998).

Çizim 7: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Piotrovskii 1966).

Çizim 8: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Hovhannisan 1973).

Çizim 9: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Bilgiç-Öğün 1964).

Çizim 10: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Özgen 1983).

Çizim 11: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Çavuşoğlu 2000).

Çizim 12: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Özgen 1983).

Çizim 13: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Özgen 1983).

Çizim 14: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Barnett 1963).

Çizim 15: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Burney 1966).

Çizim 16: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Azarpay 1968).

Çizim 17: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Çavuşoğlu 2004).

Çizim 18: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Seidl 2004).

Çizim 19: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Sevin 2007).

Çizim 20: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Özgen 1983).

Çizim 21: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Seidl 2004).

Çizim 22: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Seidl 2004).

Çizim 23: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Seidl 2004).

Çizim 24: İki tekerlekli savaş taşıtı çizimi (Rehm 1997).

Çizim 25: Arkası tarafı kapalı taşıt kasası yeniden kurma denemesi.

Çizim 26: Arkası açık kapalı taşıt kasası yeniden kurma denemesi.

Çizim 27: Tekerlek ve tekerlekle bağlantılı aksamların yeniden kurma denemesi

Çizim 28: Dingil ve dingille bağlantılı aksamların yeniden kurma denemesi.

Çizim 29: Boyunduruk ve boyundurukla bağlantılı aksamların yeniden kurma denemesi.

Çizim 30: Taşıt ok ucu ve bununla bağlantılı aksamların yeniden kurma denemesi.

Çizim 31: Koşum takımlarının yeri üzerine yeniden deneme çizimi (Çavuşoğlu 2009).

Çizim 32: Koşuk takımlarının diziliş düzeni.

Çizim 33: Katalog no 1'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Seidl 1980).

Çizim 34: Katalog no 2'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Seidl 1980).

Çizim 35: Katalog no 3'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Seidl 1980).

Çizim 36: Katalog no 4'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Seidl 1980).

Çizim 37: Katalog no 5'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Seidl 1980).

Çizim 38: Katalog no 6'da kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Haenrick-Overleat 1984).

Çizim 39: Katalog no 7'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Haenrick-Overleat 1984).

Çizim 40: Katalog no 8'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Merhav 1991).

Çizim 41: Katalog no 9'da kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Merhav 1991).

Çizim 42: Katalog no 10'da kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 43: Katalog no 11'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Seidl 1980).

Çizim 44: Katalog no 12'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 45: Katalog no 13'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Merhav 1991).

Çizim 46: Katalog no 14'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Merhav 1991).

Çizim 47: Katalog no 15'de kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Özgüç 1969).

Çizim 48: Katalog no 16'da kayıtlı taşıt ok ucunun çizimi (Piotrovskii 1966).

Çizim 49: Katalog no 1'de kayıtlı boyunduruk semeri ucu çizimi (Groop 1981).

Çizim 50: Katalog no1'de kayıtlı boyunduruk ucu başlığı çizimi (Merhav 1991).

Çizim 51: Katalog no 2'de kayıtlı boyunduruk ucu başlığı çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 52: Katalog no 1'de kayıtlı boyunduruk süslemesi çizimi (Seidl 1980).

Çizim 53: Katalog no 2'de kayıtlı boyunduruk süslemesi çizimi (Seidl 1980).

Çizim 54: Katalog no 3'de kayıtlı boyunduruk süslemesi çizimi (Merhav 1991).

Çizim 55: Katalog no 1'de kayıtlı metal dizgin halkası çizimi (Merhav 1991).

Çizim 56: Katalog no 2'de kayıtlı metal dizgin halkası çizimi (Merhav 1991).

Çizim 57: Katalog no 3'de kayıtlı metal dizgin halkası çizimi.

Çizim 58: Katalog no 4'de kayıtlı metal dizgin halkası çizimi.

Çizim 59: Katalog no 5'de kayıtlı metal dizgin halkası çizimi.

Çizim 60: Katalog no 6'da kayıtlı metal dizgin halkası çizimi.

Çizim 61: Katalog no 7'de kayıtlı metal dizgin halkası çizimi.

Çizim 62: Katalog no 8'de kayıtlı metal dizgin halkası çizimi.

Çizim 63: Katalog no 9'da kayıtlı metal dizgin halkası çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 64: Katalog no 10'da kayıtlı metal dizgin halkası çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 65: Katalog no 11'de kayıtlı metal dizgin halkası çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 66: Katalog no 12'de kayıtlı metal dizgin halkası çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 67: Katalog no 1'de kayıtlı tekerlek çizimi (Merhav 1991).

Çizim 68: Katalog no 2'de kayıtlı tekerlek çizimi (Belli 2007).

Çizim 69: Katalog no 1'de kayıtlı tekerlek kelepçesi çizimi (Merhav 1991).

Çizim 70: Katalog no 2'de kayıtlı tekerlek kelepçesi çizimi (Merhav 1991).

Çizim 71: Katalog no 1'de kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Taşyürek 1975).

Çizim 72: Katalog no 2'de kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Özgen 1979).

Çizim 73: Katalog no 3'de kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi.

Çizim 74: Katalog no 4'de kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Seidl 1980).

Çizim 75: Katalog no 5'de kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Belli 1992).

Çizim 76: Katalog no 6'da kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 77: Katalog no 7'de kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Seidl 1980).

Çizim 78: Katalog no 8'de kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Merhav 1991).

Çizim 79: Katalog no 9'da kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Seidl 1982).

Çizim 80: Katalog no 10'da kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 81: Katalog no 11'de kayıtlı dingil ucu başlığı çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 82: Katalog no 1'de kayıtlı dingil çivisi çizimi (Belli-Kavaklı 1981).

Çizim 83: Katalog no 2'de kayıtlı dingil çivisi çizimi (Merhav 1991).

Çizim 84: Katalog no 3'de kayıtlı dingil çivisi çizimi (Merhav 1991).

Çizim 85: Katalog no 4'de kayıtlı dingil çivisi çizimi (Merhav 1991).

Çizim 86: Katalog no 5'de kayıtlı dingil çivisi çizimi (Merhav 1991).

Çizim 87: Katalog no 6'da kayıtlı dingil çivisi çizimi (Wartke 1990).

Çizim 88: Katalog no 7'de kayıtlı dingil çivisi çizimi (Wartke 1990).

Çizim 89: Katalog no 8'de kayıtlı dingil çivisi çizimi.

Çizim 90: Katalog no 1'de kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Belli 1983).

Çizim 91: Katalog no 2'de kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Merhav 1991).

Çizim 92: Katalog no 3'de kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Taşyürek 1975).

Çizim 93: Katalog no 4'de kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Merhav 1991).

Çizim 94: Katalog no 5'de kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Merhav 1991).

Çizim 95: Katalog no 6'da kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Belli 1983).

Çizim 96: Katalog no 7'de kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Özgen 1979).

Çizim 97: Katalog no 8'de kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Özgen 1984).

Çizim 98: Katalog no 9'da kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Calmayer 1991).

Çizim 99: Katalog no 10'da kayıtlı taşıt aksamı diski çizimi (Calmayer-Seidl 1983).

Çizim 100: Katalog no 1'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 1976/77).

Çizim 101: Katalog no 2'de kayıtlı çıngırak çizimi (Seidl 1991).

Çizim 102: Katalog no 3'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 2004).

Çizim 103: Katalog no 4'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 1976/77).

Çizim 104: Katalog no 5'de kayıtlı çıngırak çizimi (Seidl 1991).

Çizim 105: Katalog no 6'da kayıtlı çıngırak çizimi (Piotrovskii 1967).

Çizim 106: Katalog no 7'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 2004).

Çizim 107: Katalog no 8'de kayıtlı çıngırak çizimi (Seidl 1991).

Çizim 108: Katalog no 9'da kayıtlı çıngırak çizimi (Seidl 1991).

Çizim 109: Katalog no 10'da kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 2004).

Çizim 110: Katalog no 11'de kayıtlı çıngırak çizimi.

Çizim 111: Katalog no 12'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 2004).

Çizim 112: Katalog no 13'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 2004).

Çizim 113: Katalog no 14'de kayıtlı çıngırak çizimi (Çavuşoğlu 2010).

Çizim 114: Katalog no 15'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 2004).

Çizim 115: Katalog no 16'da kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 116: Katalog no 17'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 2004).

Çizim 117: Katalog no 18'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 2004).

Çizim 118: Katalog no 19'da kayıtlı çıngırak çizimi.

Çizim 119: Katalog no 20'de kayıtlı çıngırak çizimi.

Çizim 120: Katalog no 21'de kayıtlı çıngırak çizimi (Belli 2004).

Çizim 121: Katalog no 22'de kayıtlı çıngırak çizimi (Seidl 1991).

Çizim 122: Katalog no 23'de kayıtlı çıngırak çizimi (Seidl 1991).

Çizim 123: Katalog no 24'de kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 124: Katalog no 25'de kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 125: Katalog no 26'da kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 126: Katalog no 27'de kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 127: Katalog no 28'de kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 128: Katalog no 29'da kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 129: Katalog no 30'da kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 130: Katalog no 31'de kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 131: Katalog no 32'de kayıtlı çıngırak çizimi (Seidl 2004).

Çizim 132: Katalog no 33'de kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 133: Katalog no 34'de kayıtlı çıngırak çizimi (Ceylan 2000).

Çizim 134: Katalog no 35'de kayıtlı çıngırak çizimi.

Çizim 135: Katalog no 1'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Merhav 1991).

Çizim 136: Katalog no 2'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Seidl 2004).

Çizim 137: Katalog no 3'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Seidl 2004).

Çizim 138: Katalog no 4'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Seidl 2004).

Çizim 139: Katalog no 5'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Merhav 1991).

Çizim 140: Katalog no 6'da kayıtlı göğüs plakası çizimi (Merhav 1991).

Çizim 141: Katalog no 7'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Seidl 2004).

Çizim 142: Katalog no 8'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Seidl 2004).

Çizim 143: Katalog no 9'da kayıtlı göğüs plakası çizimi (Seidl 2004).

Çizim 144: Katalog no 10'da kayıtlı göğüs plakası çizimi (Seidl 2004).

Çizim 145: Katalog no 11'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Born-Seidl 1995).

Çizim 146: Katalog no 12'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Çavuşoğlu 2004).

Çizim 147: Katalog no 13'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Seidl 2004).

Çizim 148: Katalog no 14'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Çavuşoğlu 2009).

Çizim 149: Katalog no 15'de kayıtlı göğüs plakası çizimi (Merhav 1991).

Çizim 150: Katalog no 1'de kayıtlı yakalık çizimi (Seidl 2004).

Çizim 151: Katalog no 2'de kayıtlı yakalık çizimi (Belli 1992).

Çizim 152: Katalog no 3'de kayıtlı yakalık çizimi (Belli 1992).

Çizim 153: Katalog no 4'de kayıtlı yakalık çizimi (Belli 1992).

Çizim 154: Katalog no 5'de kayıtlı yakalık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 155: Katalog no 6'da kayıtlı yakalık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 156: Katalog no 7'de kayıtlı yakalık çizimi (Seidl 2004).

Çizim 157: Katalog no 8'de kayıtlı yakalık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 158: Katalog no 9'da kayıtlı yakalık çizimi (Özgen 1984).

Çizim 159: Katalog no 1'de kayıtlı gem çizimi (Taşyürek 1975).

Çizim 160: Katalog no 2'de kayıtlı gem çizimi (Taşyürek 1975).

Çizim 161: Katalog no 3'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 162: Katalog no 4'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 163: Katalog no 5'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 164: Katalog no 6'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 165: Katalog no 7'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 166: Katalog no 8'de kayıtlı gem çizimi (Belli 2004).

Çizim 167: Katalog no 9'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 168: Katalog no 10'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 169: Katalog no 11'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 170: Katalog no 12'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 171: Katalog no 13'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 172: Katalog no 14'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 173: Katalog no 15'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 174: Katalog no 16'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 175: Katalog no 17'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 176: Katalog no 18'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 177: Katalog no 19'da kayıtlı gem çizimi (Seidl 1991).

Çizim 178: Katalog no 20'de kayıtlı gem çizimi (Seidl 1991).

Çizim 179: Katalog no 21'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 180: Katalog no 22'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 181: Katalog no 23'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 182: Katalog no 24'de kayıtlı gem çizimi (Seidl 1991).

Çizim 183: Katalog no 25'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 184: Katalog no 26'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 185: Katalog no 27'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 186: Katalog no 28'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 187: Katalog no 29'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 188: Katalog no 30'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 189: Katalog no 31'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 190: Katalog no 32'de kayıtlı gem çizimi (Belli 2004).

Çizim 191: Katalog no 33'de kayıtlı gem çizimi (Belli 2004).

Çizim 192: Katalog no 34'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 193: Katalog no 35'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 194: Katalog no 36'da kayıtlı gem çizimi.

Çizim 195: Katalog no 37'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 196: Katalog no 38'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 197: Katalog no 39'da kayıtlı gem çizimi.

Çizim 198: Katalog no 40'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 199: Katalog no 41'de kayıtlı gem çizimi (Belli 2004).

Çizim 200: Katalog no 42'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 201: Katalog no 43'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 202: Katalog no 44'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 203: Katalog no 45'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 204: Katalog no 46'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 205: Katalog no 47'de kayıtlı gem çizimi (Seidl 1991).

Çizim 206: Katalog no 48'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 207: Katalog no 49'da kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 208: Katalog no 50'de kayıtlı gem çizimi (Yıldırım 1987).

Çizim 209: Katalog no 51'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 210: Katalog no 52'de kayıtlı gem çizimi.

Çizim 211: Katalog no 1'de kayıtlı disk çizimi (Seidl 2004).

Çizim 212: Katalog no 2'de kayıtlı disk çizimi (Seidl 2004).

Çizim 213: Katalog no 3'de kayıtlı disk çizimi (Seidl 2004).

Çizim 214: Katalog no 4'de kayıtlı disk çizimi (Çavuşoğlu 2005).

Çizim 215: Katalog no 5'de kayıtlı disk çizimi (Seidl 2004).

Çizim 216: Katalog no 6'da kayıtlı disk çizimi (Seidl 2004).

Çizim 217: Katalog no 7'de kayıtlı disk çizimi (Çavuşoğlu kazı arşivinden).

Çizim 218: Katalog no 8'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 219: Katalog no 9'da kayıtlı disk çizimi (Burney 1966).

Çizim 220: Katalog no 10'da kayıtlı disk çizimi.

Çizim 221: Katalog no 11'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 222: Katalog no 12'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 223: Katalog no 13'de kayıtlı disk çizimi (Çavuşoğlu kazı arşivinden).

Çizim 224: Katalog no 14'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 225: Katalog no 15'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 226: Katalog no 16'da kayıtlı disk çizimi.

Çizim 227: Katalog no 17'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 228: Katalog no 18'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 229: Katalog no 19'da kayıtlı disk çizimi.

Çizim 230: Katalog no 20'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 231: Katalog no 21'de kayıtlı disk çizimi (Burney 1966).

Çizim 232: Katalog no 22'de kayıtlı disk çizimi (Burney 1966).

Çizim 233: Katalog no 23'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 234: Katalog no 24'de kayıtlı disk çizimi (Biscionella 1991).

Çizim 235: Katalog no 25'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 236: Katalog no 26'da kayıtlı disk çizimi.

Çizim 237: Katalog no 27'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 238: Katalog no 28'de kayıtlı disk çizimi (Seidl 1991).

Çizim 239: Katalog no 29'da kayıtlı disk çizimi (Seidl 1991).

Çizim 240: Katalog no 30'da kayıtlı disk çizimi (Sevin 1979).

Çizim 241: Katalog no 31'de kayıtlı disk çizimi (Belli 1976/77).

Çizim 242: Katalog no 32'de kayıtlı disk çizimi (Özgen 1979).

Çizim 243: Katalog no 33'de kayıtlı disk çizimi (Biscione 1991).

Çizim 244: Katalog no 34'de kayıtlı disk çizimi (Özgen 1979).

Çizim 245: Katalog no 35'de kayıtlı disk çizimi (Seidl 1991).

Çizim 246: Katalog no 36'da kayıtlı disk çizimi.

Çizim 247: Katalog no 37'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 248: Katalog no 38'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 249: Katalog no 39'da kayıtlı disk çizimi.

Çizim 250: Katalog no 40'da kayıtlı disk çizimi.

Çizim 251: Katalog no 41'de kayıtlı disk çizimi (Özgen 1979).

Çizim 252: Katalog no 42'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 253: Katalog no 43'de kayıtlı disk çizimi (Rehm 1997).

Çizim 254: Katalog no 44'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 255: Katalog no 45'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 256: Katalog no 46'da kayıtlı disk çizimi.

Çizim 257: Katalog no 47'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 258: Katalog no 48'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 259: Katalog no 49'da kayıtlı disk çizimi (Özgen 1979).

Çizim 260: Katalog no 50'de kayıtlı disk çizimi (Seidl 2004).

Çizim 261: Katalog no 51'de kayıtlı disk çizimi (Seidl 1991).

Çizim 262: Katalog no 52'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 263: Katalog no 53'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 264: Katalog no 54'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 265: Katalog no 55'de kayıtlı disk çizimi.

Çizim 266: Katalog no 56'da kayıtlı disk çizimi.

Çizim 267: Katalog no 57'de kayıtlı disk çizimi (Özgen 1984).

Çizim 268: Katalog no 58'de kayıtlı disk çizimi (Özgen 1984).

Çizim 269: Katalog no 59'da kayıtlı disk çizimi (Özgen 1979).

Çizim 270: Katalog no 60'de kayıtlı disk çizimi (Özgen 1979).

Çizim 271: Katalog no 61'de kayıtlı disk çizimi (Özgen 1979).

Çizim 272: Katalog no 1'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 273: Katalog no 2'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 274: Katalog no 3'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 275: Katalog no 4'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 276: Katalog no 5'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Taşyürek 1975).

Çizim 277: Katalog no 6'da kayıtlı göz siperliği çizimi (Belli 2004).

Çizim 278: Katalog no 7'de kayıtlı göz siperliği çizimi.

Çizim 279: Katalog no 8'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Belli 2004).

Çizim 280: Katalog no 9'da kayıtlı göz siperliği çizimi (Belli 2004).

Çizim 281: Katalog no 10'da kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 282: Katalog no 11'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 1991).

Çizim 283: Katalog no 12'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Özgen 1984).

Çizim 284: Katalog no 13'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Rehm 1997).

Çizim 285: Katalog no 14'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Rehm 1997).

Çizim 286: Katalog no 15'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Merhav 1991).

Çizim 287: Katalog no 16'da kayıtlı göz siperliği çizimi (Merhav 1991).

Çizim 288: Katalog no 17'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Merhav 1991).

Çizim 289: Katalog no 18'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Çavuşoğlu 2009).

Çizim 290: Katalog no 19'da kayıtlı göz siperliği çizimi.

Çizim 291: Katalog no 20'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 292: Katalog no 21'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 293: Katalog no 22'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 294: Katalog no 23'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 295: Katalog no 24'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Belli 1976/77).

Çizim 296: Katalog no 25'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 1991).

Çizim 297: Katalog no 26'da kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 298: Katalog no 27'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 299: Katalog no 28'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 2004).

Çizim 300: Katalog no 29'da kayıtlı göz siperliği çizimi.

Çizim 301: Katalog no 30'da kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 1991).

Çizim 302: Katalog no 31'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Özgen 1984).

Çizim 303: Katalog no 32'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Özgen 1984).

Çizim 304: Katalog no 33'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Özgen 1984).

Çizim 305: Katalog no 34'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 1991).

Çizim 306: Katalog no 35'de kayıtlı göz siperliği çizimi (Seidl 1991).

Çizim 307: Katalog no 1'de kayıtlı alınlık çizimi (Merhav 1991).

Çizim 308: Katalog no 2'de kayıtlı alınlık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 309: Katalog no 3'de kayıtlı alınlık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 310: Katalog no 4'de kayıtlı alınlık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 311: Katalog no 5'de kayıtlı alınlık çizimi (Rehm 1997).

Çizim 312: Katalog no 6'da kayıtlı alınlık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 313: Katalog no 7'de kayıtlı alınlık çizimi (Belli 1999).

Çizim 314: Katalog no 8'de kayıtlı alınlık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 315: Katalog no 9'da kayıtlı alınlık çizimi (Taşyürek 1975).

Çizim 316: Katalog no 10'da kayıtlı alınlık çizimi (Seidl 2004).

Çizim 317: Katalog no 11'de kayıtlı alınlık çizimi (Merhav 1991).

Çizim 318: Katalog no 12'de kayıtlı alınlık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 319: Katalog no 13'de kayıtlı alınlık çizimi (Seidl 1991).

Çizim 320: Katalog no 14'de kayıtlı alınlık çizimi (Özgen 1984).

Çizim 321: Katalog no 1'de kayıtlı alınbandı çizimi (Tarhan-Sevin 1975).

Çizim 322: Katalog no 2'de kayıtlı alınbandı çizimi (Çavuşoğlu 2009).

Çizim 323: Katalog no 1'de kayıtlı sorguç çizimi (Özgen 1984).

Çizim 324: Katalog no 1'de kayıtlı omuz süsü/pendant çizimi (Seidl 1991).

Çizim 325: Katalog no 2'de kayıtlı omuz süsü/pendant çizimi (Seidl 1991).

Çizim 326: Katalog no 3'de kayıtlı omuz süsü/pendant çizimi (Merhav 1991).

Çizim 327: Katalog no 4'de kayıtlı omuz süsü/pendant çizimi (Merhav 1991).

Çizim 328: Katalog no 5'de kayıtlı omuz süsü/pendant çizimi (Merhav 1991).

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Dört tekerlekli taşıt görüntüsü.

Resim 2: İki tekerlekli yük taşıtı görüntüsü.

Resim 3: İki tekerlekli savaş/av taşıtı görüntüsü.

Resim 4: Katalog no 1'de kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 5: Katalog no 2'de kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 6: Katalog no 5 ve 6'da kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 7: Katalog no 8 ve 9'da kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 8: Katalog no 10'da kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 9: Katalog no 12'de kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 10: Katalog no 13'de kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 11: Katalog no 14'de kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 12: Katalog no 15'de kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Özgüç 1969).

Resim 13: Katalog no 16'da kayıtlı taşıt ok ucu başlığı görüntüsü (Piotrovskii 1966).

Resim 14: Katalog no 1'de kayıtlı boyunduruk semeri ucu görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 15: Katalog no 1'de kayıtlı boyunduruk ucu başlığı görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 16: Katalog no 2'de kayıtlı boyunduruk ucu başlığı görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 17: Katalog no 1'de kayıtlı boyunduruk süslemesi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 18: Katalog no 2'de kayıtlı boyunduruk süslemesi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 19: Katalog no 3'de kayıtlı boyunduruk süslemesi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 20: Katalog no 1'de kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 21: Katalog no 2'de kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 22: Katalog no 3'de kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü.

Resim 23: Katalog no 4'de kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü.

Resim 24: Katalog no 5'de kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü.

Resim 25: Katalog no 6'da kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü.

Resim 26: Katalog no 7'de kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü.

Resim 27: Katalog no 8'de kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü.

Resim 28: Katalog no 9'da kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 29: Katalog no 10'da kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 30: Katalog no 11'de kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 31: Katalog no 12'de kayıtlı metal dizgin halkası görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 32: Katalog no 1'de kayıtlı tekerlek görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 33: Katalog no 2'de kayıtlı tekerlek görüntüsü (Belli 2007).

Resim 34: Katalog no 1'de kayıtlı tekerlek kelepçesi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 35: Katalog no 2'de kayıtlı tekerlek kelepçesi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 36: Katalog no 1'de kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü (Taşyürek 1975).

Resim 37: Katalog no 3'de kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü.

Resim 38: Katalog no 4'de kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü (Born-Seidl 1995).

Resim 39: Katalog no 5'de kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü (Belli 1992).

Resim 40: Katalog no 6'da kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 41: Katalog no 7'de kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 42: Katalog no 8'de kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 43: Katalog no 9'da kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 44: Katalog no 10'da kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 45: Katalog no 11'de kayıtlı dingil ucu başlığı görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 46: Katalog no 1'de kayıtlı dingil çivisi görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 47: Katalog no 3'de kayıtlı dingil çivisi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 48: Katalog no 4'de kayıtlı dingil çivisi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 49: Katalog no 5'de kayıtlı dingil çivisi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 50: Katalog no 6'da kayıtlı dingil çivisi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 51: Katalog no 7'de kayıtlı dingil çivisi görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 52: Katalog no 8'de kayıtlı dingil çivisi görüntüsü.

Resim 53: Katalog no 2'de kayıtlı disk görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 54: Katalog no 3'de kayıtlı disk görüntüsü (Taşyürek 1975).

Resim 55: Katalog no 4'de kayıtlı disk görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 56: Katalog no 5'de kayıtlı disk görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 57: Katalog no 8'de kayıtlı disk görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 58: Katalog no 9'da kayıtlı disk görüntüsü (Rehm 1997).

Resim 59: Katalog no 10'da kayıtlı disk görüntüsü (Rehm 1997).

Resim 60: Katalog no 1'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 1976/77).

Resim 61: Katalog no 2'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 62: Katalog no 3'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 2004).

Resim 63: Katalog no 4'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 64: Katalog no 5'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 65: Katalog no 6'da kayıtlı çıngırak görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 66: Katalog no 7'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 1976/77).

Resim 67: Katalog no 8'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 68: Katalog no 9'da kayıtlı çıngırak görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 69: Katalog no 10'da kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 2004).

Resim 70: Katalog no 11'de kayıtlı çıngırak görüntüsü.

Resim 71: Katalog no 12'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 2004).

Resim 72: Katalog no 13'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 2004).

Resim 73: Katalog no 14'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Çavuşoğlu 2009).

Resim 74: Katalog no 15'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 2004).

Resim 75: Katalog no 16'da kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 76: Katalog no 17'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 2004).

Resim 77: Katalog no 18'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 2004).

Resim 78: Katalog no 19'da kayıtlı çıngırak görüntüsü.

Resim 79: Katalog no 20'de kayıtlı çıngırak görüntüsü.

Resim 80: Katalog no 21'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 2004).

Resim 81: Katalog no 22'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 82: Katalog no 23'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 83: Katalog no 24'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 84: Katalog no 25'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 85: Katalog no 26'da kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 86: Katalog no 27'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 87: Katalog no 28'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 88: Katalog no 29'da kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 89: Katalog no 30'da kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 90: Katalog no 31'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 91: Katalog no 32'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Belli 2004).

Resim 92: Katalog no 33'de kayıtlı çıngırak görüntüsü (Ceylan 2000).

Resim 93: Katalog no 35'de kayıtlı çıngırak görüntüsü.

Resim 94: Katalog no 1'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 95: Katalog no 2'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 96: Katalog no 3'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 97: Katalog no 4'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 98: Katalog no 5'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 99: Katalog no 6'da kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 100: Katalog no 11'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Born-Seidl 1995).

Resim 101: Katalog no 12'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Çavuşoğlu 2004).

Resim 102: Katalog no 13'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 103: Katalog no 14'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Çavuşoğlu 2009).

Resim 104: Katalog no 12'de kayıtlı göğüs plakası görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 105: Katalog no 1'de kayıtlı yakalık görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 106: Katalog no 2'de kayıtlı yakalık görüntüsü (Belli 1992).

Resim 107: Katalog no 3'de kayıtlı yakalık görüntüsü (Belli 1992).

Resim 108: Katalog no 4'de kayıtlı yakalık görüntüsü (Belli 1992).

Resim 109: Katalog no 5'de kayıtlı yakalık görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 110: Katalog no 6'da kayıtlı yakalık görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 111: Katalog no 7'de kayıtlı yakalık görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 112: Katalog no 8'de kayıtlı yakalık görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 113: Katalog no 1'de kayıtlı gem görüntüsü (Taşyürek 1975).

Resim 114: Katalog no 2'de kayıtlı gem görüntüsü (Taşyürek 1975).

Resim 115: Katalog no 8'de kayıtlı gem görüntüsü (Belli 2004).

Resim 116: Katalog no 11'de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 117: Katalog no 12'de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 118: Katalog no 19'da kayıtlı gem görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 119: Katalog no 20'de kayıtlı gem görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 120: Katalog no 24'de kayıtlı gem görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 121: Katalog no 27'de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 122: Katalog no 32'de kayıtlı gem görüntüsü (Belli 2004).

Resim 123: Katalog no 33'de kayıtlı gem görüntüsü (Belli 2004).

Resim 124: Katalog no 35'de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 125: Katalog no 36’da kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 126: Katalog no 37’de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 127: Katalog no 38’de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 128: Katalog no 39’da kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 129: Katalog no 41’de kayıtlı gem görüntüsü (Belli 2004).

Resim 130: Katalog no 42’de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 131: Katalog no 44’de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 132: Katalog no 47’de kayıtlı gem görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 133: Katalog no 48’de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 134: Katalog no 50’de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 135: Katalog no 51’de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 136: Katalog no 52’de kayıtlı gem görüntüsü.

Resim 137: Katalog no 2’de kayıtlı disk görüntüsü (Belli 1976/77).

Resim 138: Katalog no 4’de kayıtlı disk görüntüsü (Çavuşoğlu 2005).

Resim 139: Katalog no 7’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 140: Katalog no 8’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 141: Katalog no 11’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 142: Katalog no 12’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 143: Katalog no 13’de kayıtlı disk görüntüsü (Çavuşoğlu kazı arşivinden).

Resim 144: Katalog no 14’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 145: Katalog no 15’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 146: Katalog no 16’da kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 147: Katalog no 17’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 148: Katalog no 18’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 149: Katalog no 19’da kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 150: Katalog no 20’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 151: Katalog no 21’de kayıtlı disk görüntüsü (Burney 1966).

Resim 152: Katalog no 22’de kayıtlı disk görüntüsü (Burney 1966).

Resim 153: Katalog no 23’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 154: Katalog no 24’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 155: Katalog no 26’da kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 156: Katalog no 27’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 157: Katalog no 28’de kayıtlı disk görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 158: Katalog no 29’da kayıtlı disk görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 159: Katalog no 30’da kayıtlı disk görüntüsü (Sevin 1979).

Resim 160: Katalog no 35’de kayıtlı disk görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 161: Katalog no 36’da kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 162: Katalog no 37’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 163: Katalog no 38’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 164: Katalog no 39’da kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 165: Katalog no 40’da kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 166: Katalog no 42’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 167: Katalog no 43’de kayıtlı disk görüntüsü (Rehm 1997).

Resim 168: Katalog no 44’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 169: Katalog no 45’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 170: Katalog no 46’da kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 171: Katalog no 47’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 172: Katalog no 48’de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 173: Katalog no 50’de kayıtlı disk görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 174: Katalog no 51’de kayıtlı disk görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 175: Katalog no 52'de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 176: Katalog no 53'de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 177: Katalog no 54'de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 178: Katalog no 55'de kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 179: Katalog no 56'da kayıtlı disk görüntüsü.

Resim 180: Katalog no 2'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 181: Katalog no 5'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Taşyürek 1975).

Resim 182: Katalog no 6'da kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Belli 2004).

Resim 183: Katalog no 7'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü.

Resim 184: Katalog no 8'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Belli 2004).

Resim 185: Katalog no 9'da kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Belli 2004).

Resim 186: Katalog no 10'da kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 187: Katalog no 11'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 188: Katalog no 12'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Tanabe vd. 1982).

Resim 189: Katalog no 13'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Rehm 1997).

Resim 190: Katalog no 14'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Rehm 1997).

Resim 191: Katalog no 15'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 192: Katalog no 16'da kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 193: Katalog no 17'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 194: Katalog no 18'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Çavuşoğlu 2010).

Resim 195: Katalog no 19'da kayıtlı göz siperliği görüntüsü.

Resim 196: Katalog no 21'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 197: Katalog no 22'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 198: Katalog no 23'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 2004).

Resim 199: Katalog no 25'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 200: Katalog no 29'da kayıtlı göz siperliği görüntüsü.

Resim 201: Katalog no 30'da kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 202: Katalog no 34'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 203: Katalog no 35'de kayıtlı göz siperliği görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 204: Katalog no 1'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 205: Katalog no 2'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 206: Katalog no 3'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 207: Katalog no 4'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 208: Katalog no 5'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Rehm 1997).

Resim 209: Katalog no 6'da kayıtlı alınlık görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 210: Katalog no 7'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Belli 1999).

Resim 211: Katalog no 8'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 212: Katalog no 9'da kayıtlı alınlık görüntüsü (Taşyürek 1975).

Resim 213: Katalog no 10'da kayıtlı alınlık görüntüsü (Rehm 1997).

Resim 214: Katalog no 11'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 215: Katalog no 12'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 216: Katalog no 13'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 217: Katalog no 1'de kayıtlı alınbandı görüntüsü (Tarhan-Sevin 1975).

Resim 218: Katalog no 2'de kayıtlı alınlık görüntüsü (Çavuşoğlu 2009).

Resim 219: Katalog no 1'de kayıtlı sorguç görüntüsü (Özgüç 1984).

Resim 220: Katalog no 1'de kayıtlı omuz süsü/pendant görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 221: Katalog no 2'de kayıtlı omuz süsü/pendant görüntüsü (Seidl 1991).

Resim 222: Katalog no 3'de kayıtlı omuz süsü/pendant görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 223: Katalog no 4'de kayıtlı omuz süsü/pendant görüntüsü (Merhav 1991).

Resim 224: Katalog no 5'de kayıtlı omuz süsü/pendant görüntüsü (Seidl 1991).

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. Yakındoğu Buluntu Merkezleri

Harita 2. Urartu Krallığı Yayılım Alanı

Harita 3. Urartu Taşıt Aksamları ve Koşum Takımlarının Ele Geçtiği Merkezler

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Taşıt Aksamları Tipolojisi

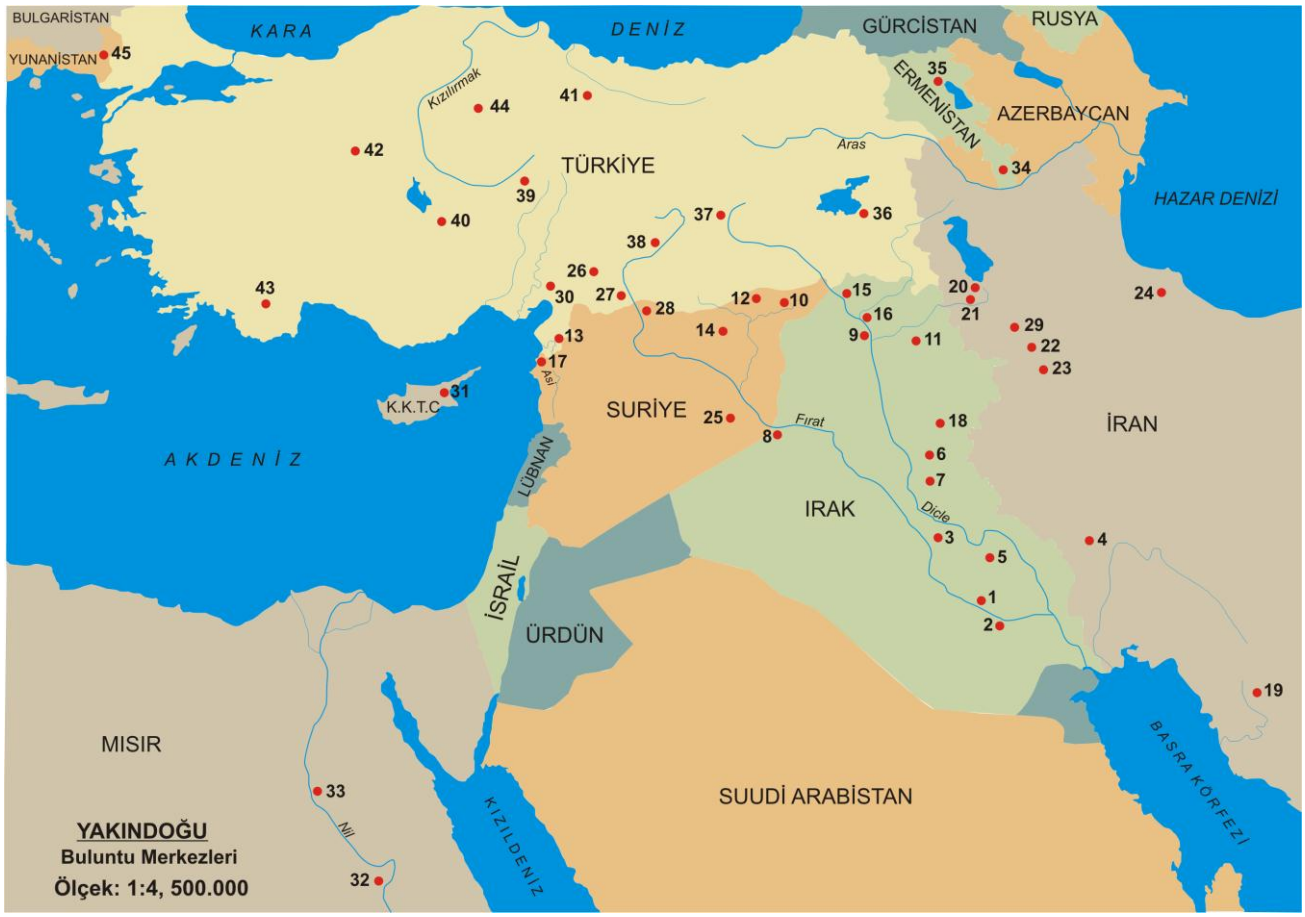
Tablo 1a. Taşıt Aksamları Tipolojisi

Tablo 2. Koşum Takımları Tipolojisi

Tablo 2a. Koşum Takımları Tipolojisi

Tablo 3. Taşıt Aksamları ve Koşum Takımları Üzerinde Görülen Figürler

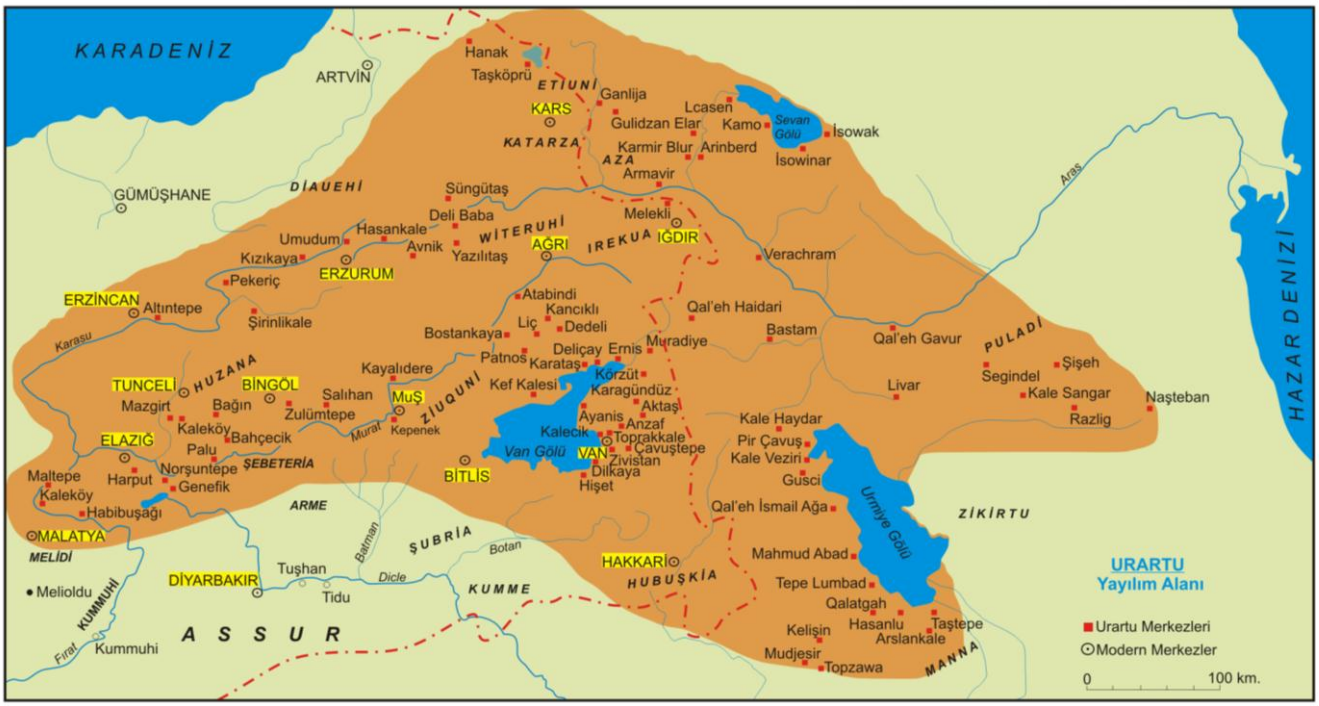
Tablo 3a. Taşıt Aksamları ve Koşum Takımları Üzerinde Görülen Bitkisel-Geometrik Motifler ve Semboller

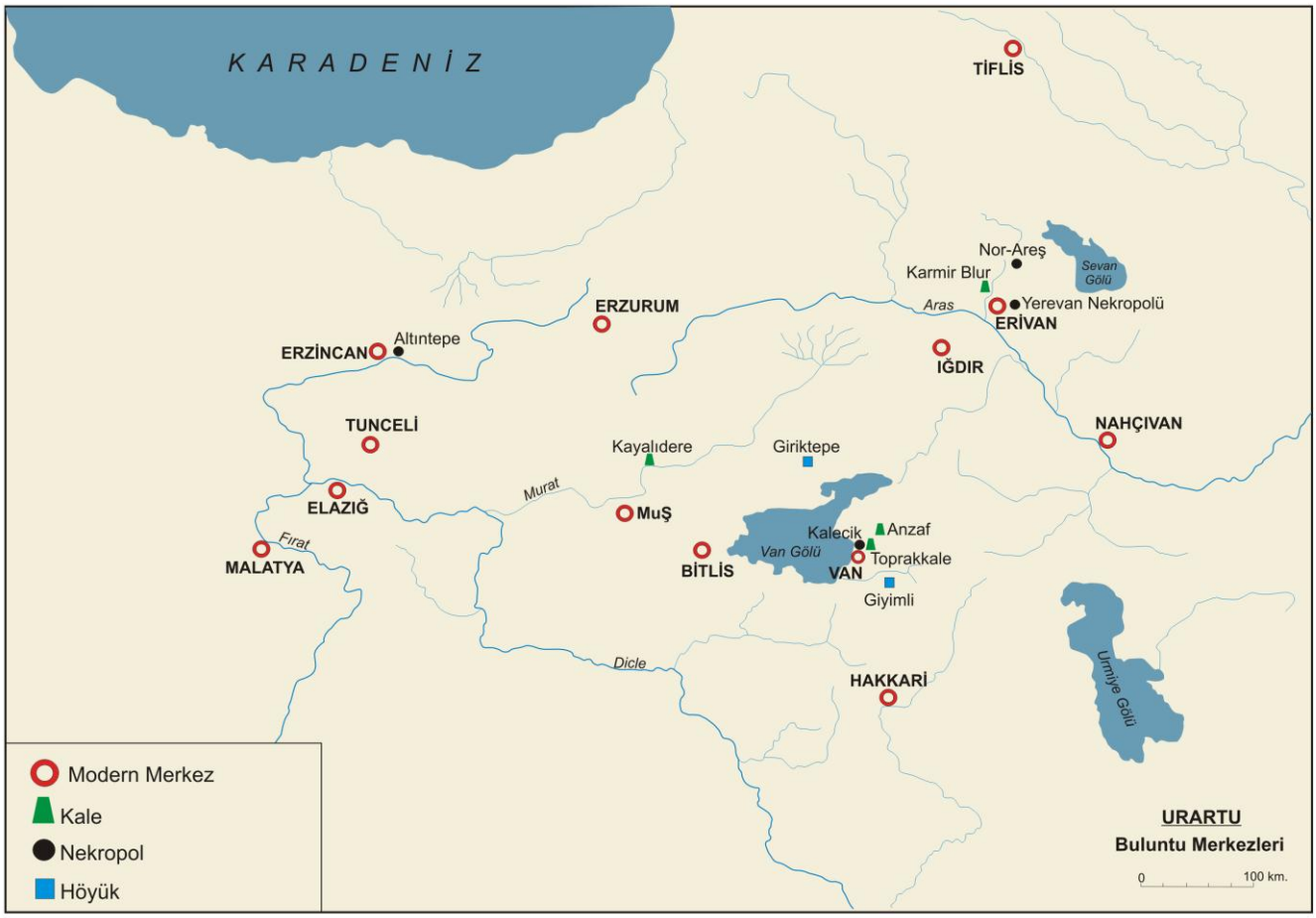
Harita 1. Yakındoğu Buluntu Merkezleri

HARİTADA GÖSTERİLEN YERLERİN ADLARI

1- Uruk
2- Ur
3- Kish
4- Elam (Susa)
5- Al-Hiba (Lağaş)
6- Tell Ashmar
7- Tell Agrap
8- Mari
9- Assur
10- Tell Brak
11- Nuzi
12- Chagar Bazar
13- Tell Açana (Alalah)
14- Tell Beydar
15- Ninive
16- Nimrud
17- Ugarit
18- Tell Madhur
19- Persepolis
20- Hasanlu
21- Dinkha Tepe
22- Godin Tepe
23- Tepe Gilan
24- Marlık
25- Tell Taya
26- Sakçagözü
27- Karkamış
28- Till Barsip
29- Ziwiye
30- Zincirli (Sam'al)
31- Salamis
32- Thebes/Theben
33- Tell Amarna
34- Syunik
35- Lchasen
36- Dilkaya
37- Norşuntepe
38- Arslantepe
39- Kültepe
40- Acemhöyük
41- Maşathöyük
42- Gordion
43- Karataş-Semayük
44- Boğazköy/Osmankayası
45-Samos

Harita 2. Urartu Krallığı Yayılım Alanı

Harita 3. Urartu Taşıt Aksamları ve Koşum Takımlarının Ele Geçtiği Merkezler

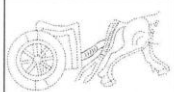
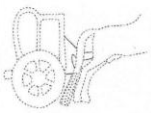
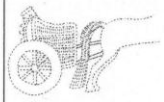
Resim. 1. Dört Tekerlekli Taşıt

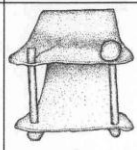
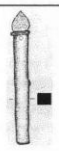
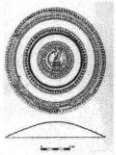
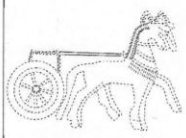
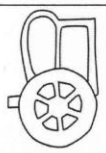
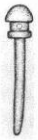
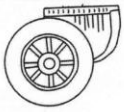
Resim 2. İki Tekerlekli Yük Taşıtı

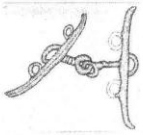
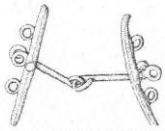
Resim 3. İki Tekerlekli Savaş/Av Taşıtı

TAŞIT OKLARI	TAŞIT OK UCU BAŞLIKLARI	KASA/TAŞIT OKU BAĞLANTI ÇUBUĞU	BOYUNDURUK	BOYUNDURUK SEMERİ UCU	BOYUNDURUK UCU BAŞLIKLARI	BOYUNDURUK SÜSLEMELERİ
 Tek Merkezi Tipli (7.1.1.1)	 Silindir Tipli (7.1.2.1)	 Çubuk Tipli (7.1.3.1)	 Kavis Tipli (7.1.4.1)	 Dikdörtgen Tipli (7.1.5.1)	 Kavis Tipli (7.1.6.1)	 Yelpaze Tipli (7.1.7.1)
 '"Y" Tipli (7.1.1.2)	 Mantar Başlı Tipli (7.1.2.2.)					
 İki Merkezi Tipli (7.1.1.3)	 At Başı Tipli (7.1.2.3)					
	 Kuş Başı Tipli (7.1.2.4)					

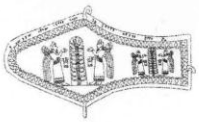
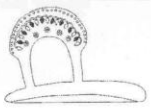
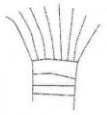
Tablo 1. Taşıt Aksamları Tipolojisi

METAL DİZGİN HALKALARI	ÜST DESTEK ÇUBUKLARI	KASALAR	TEKERLEKLER	TEKERLEK KELEPÇELERİ	DİNGİL UCU BAŞLIKLARI	DİNGİL ÇİVİLERİ	DİSKLER
 Halka Tipli (7.1.8.1)	 Elips Tipli (7.1.9.1)	 Kare Tipli (7.1.10.1)	 Altı Parmak (İspit) Tipli (7.1.11.1)	 "U" Tipli (7.1.12.1)	 Mantar Başı Tipli (7.1.13.1)	 Çam Kozalağı Başlı Tipli (7.1.14.1)	 Yuvarlak Tipli (7.1.15.1)
 Çift Çengel Tipli (7.1.8.2)	 Çubuk Tipli (7.1.9.2)	 Dikdörtgen Tipli (7.1.10.2)	 Sekiz Parmak (İspit) Tipli (7.1.11.2)		 Silindir Tipli (7.1.13.2)	 Mantar Başlı Tipli (7.1.14.2)	
		 "D" Tipli (7.1.10.3)					

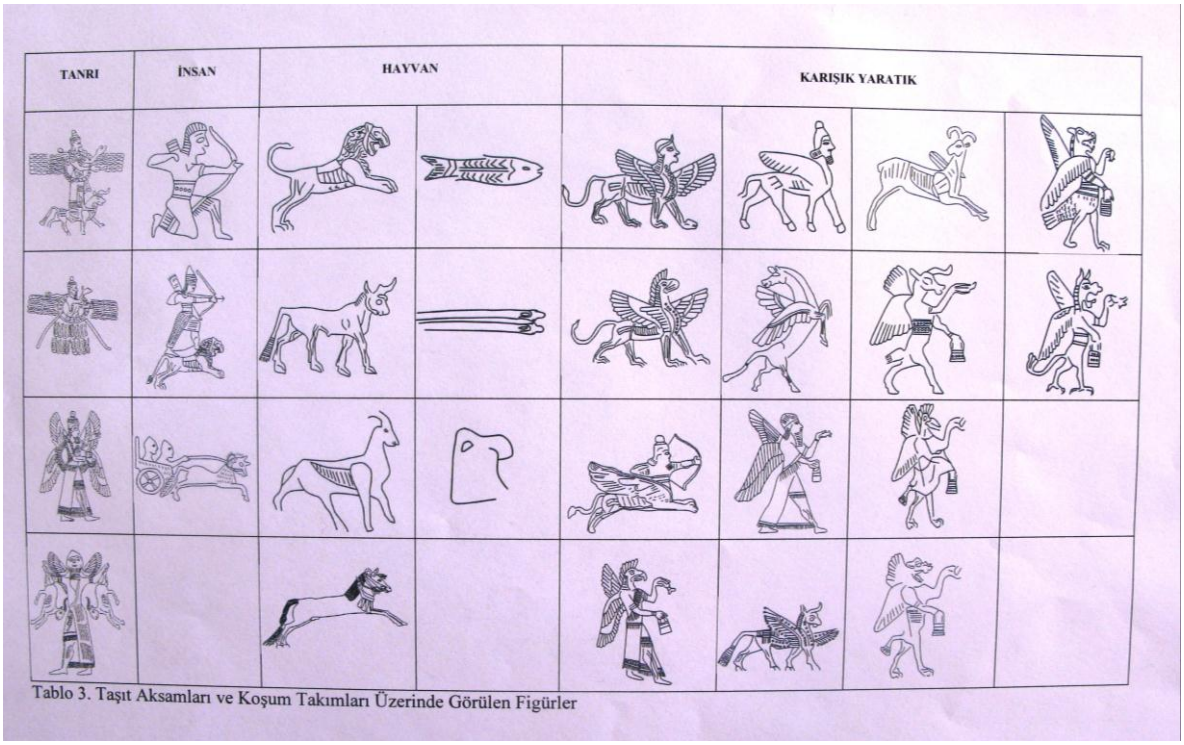
Tablo 1a. Taşıt Aksamları Tipolojisi

ÇINGIRAK	GÖĞÜS PLAKASI	YAKALIK	GEMLER	DİSK
 Çan Tipli (6.2.1.1)	 Mama Önlüğü Tipli (6.2.2.1)	 Levha Tipli (6.2.3.1)	 Sabit Yanaklıklı Tipli (6.2.4.1)	 Yuvarlak Tipli (6.2.5.1)
	 Hilal Tipli (6.2.2.2)		 Oynar Yanaklıklı Tipli (6.2.4.2)	
			 Yanaklıksız (Kantarma) Tipli (6.2.4.3)	

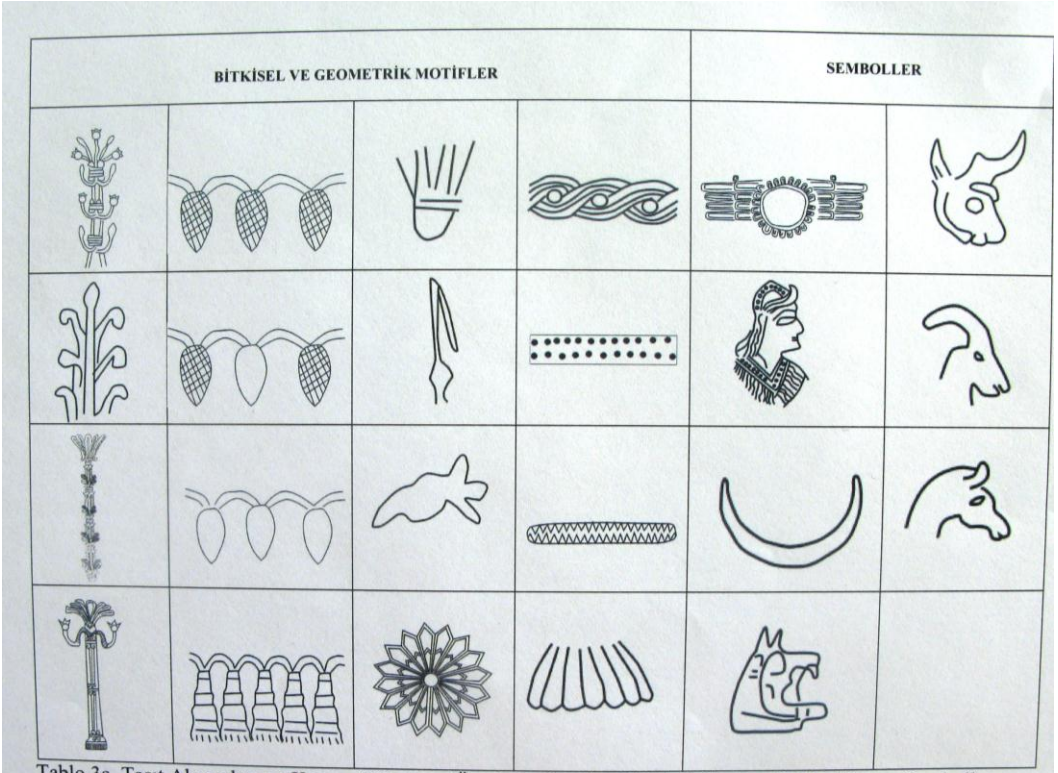
Tablo 2: Koşum Takımları Tipoloji

GÖZ SİPERLİKLERİ	ALINLIKLAR	ALINBANDI	SORGUÇ	OMUZ SÜSÜ/PENDANT
 Kürek Tipli (6.2.6.1)	 Yelpaze Tipli (6.2.7.1)	 Levha Tipli (6.2.8.1)	 Hilal Tipli (6.2.9.1)	 Üç Parça Formlu Tipli (6.2.10.1)
 "T" Tipli (6.2.6.2)	 "T" Tipli (6.2.7.2)		 Süpürge Tipli (6.2.9.2)	
	 Merkezi Kabartma Bant Tipli (6.2.7.3)		 Palmet Tipli (6.2.9.3)	
			 Tomurcuk Tipli (6.2.9.4)	

Tablo 2a: Koşum Takımları Tipoloji

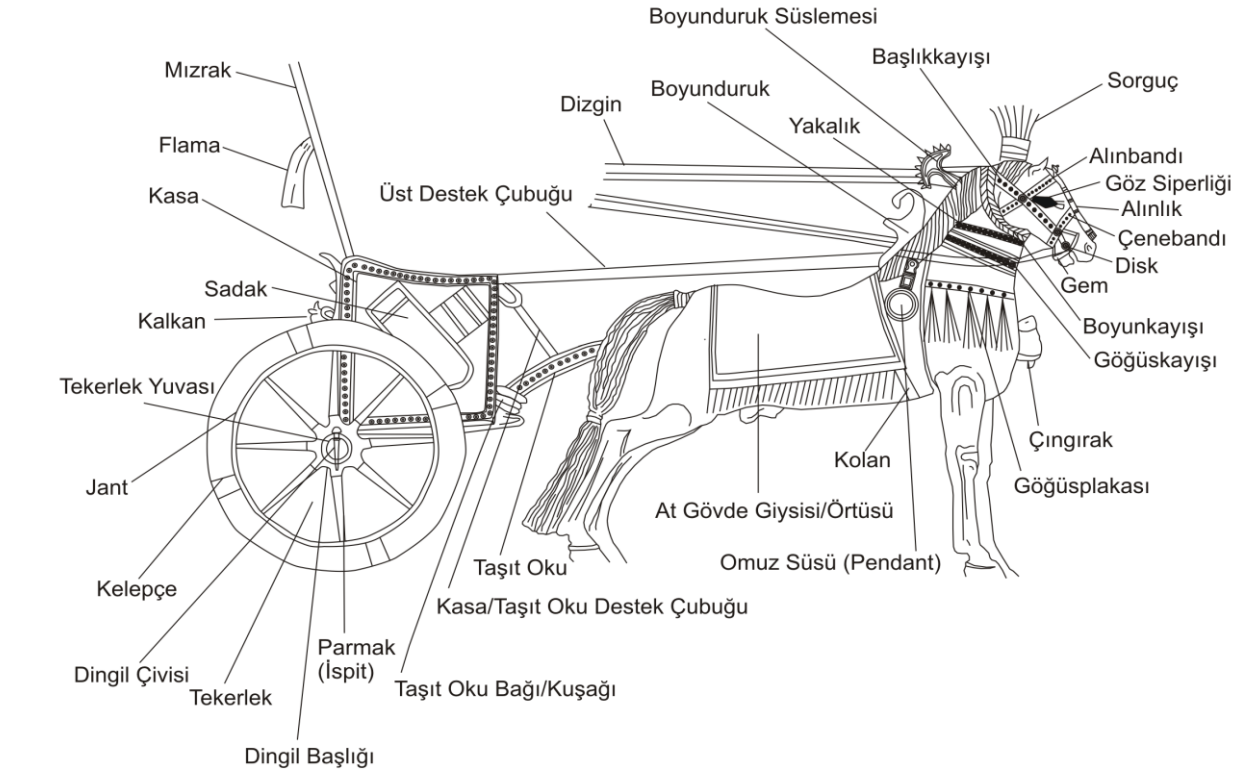
Tablo 3. Taşıt Aksamları ve Koşum Takımları Üzerinde Görülen Figürler

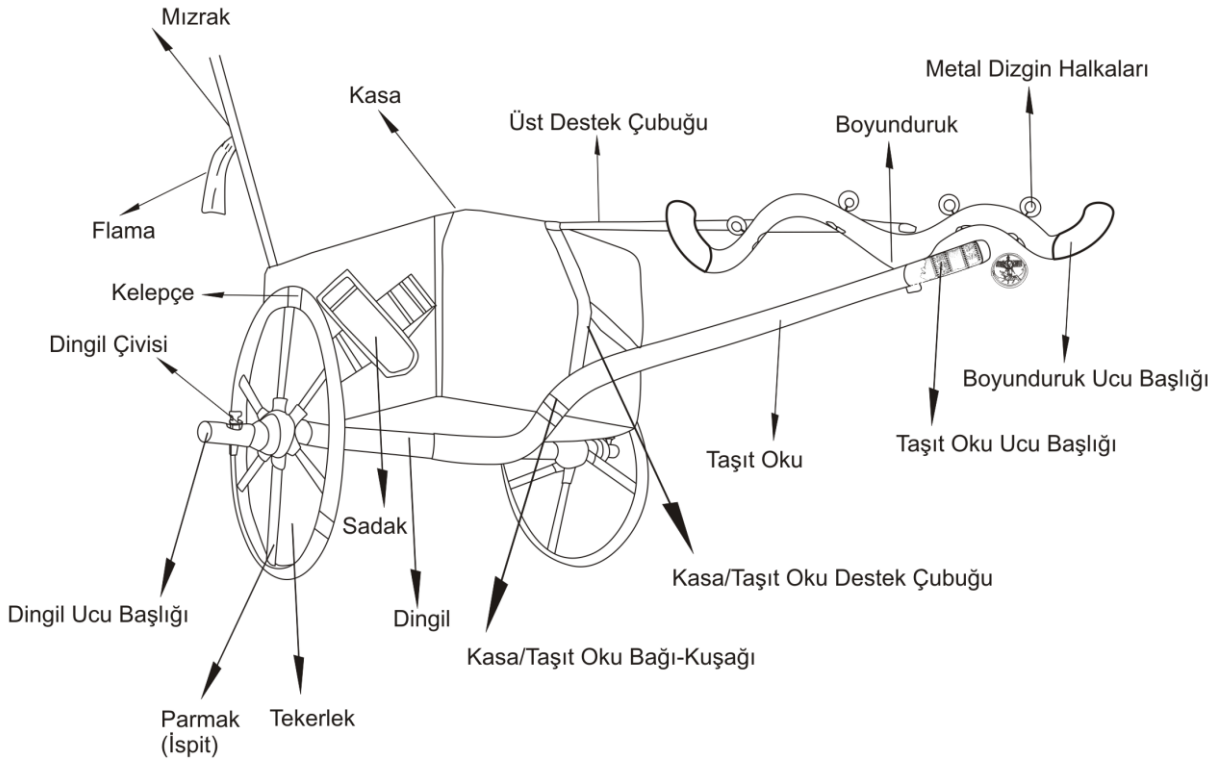

Tablo 3a. Taşıt Aksamları ve Koşum Takımları Üzerinde Görülen Bitkisel-Geometrik Motifler ve Semboller

LEVHALAR

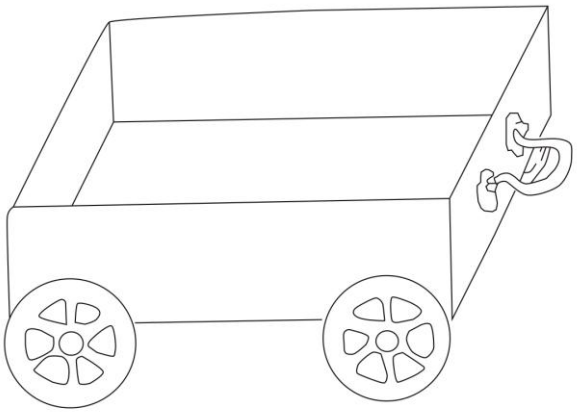
LEVHA I

Çiz. 1a-b

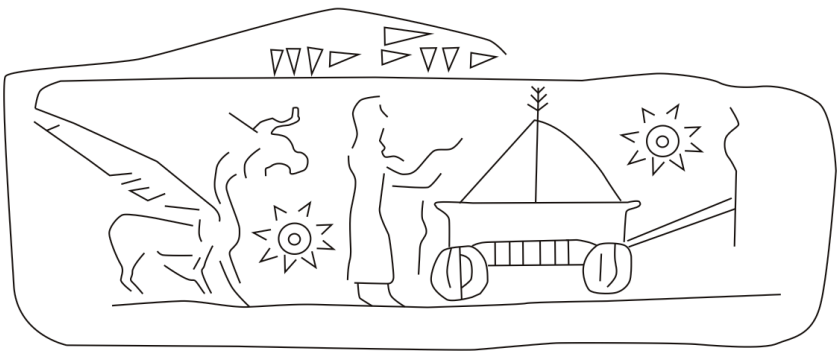
LEVHA II

Çiz. 2

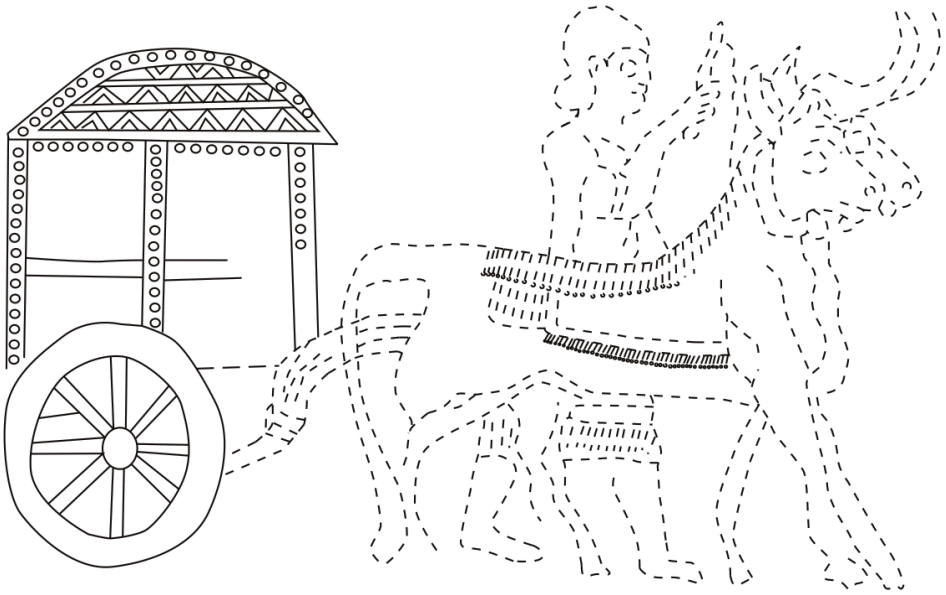

Çiz. 3

Çiz. 4

LEVHA III

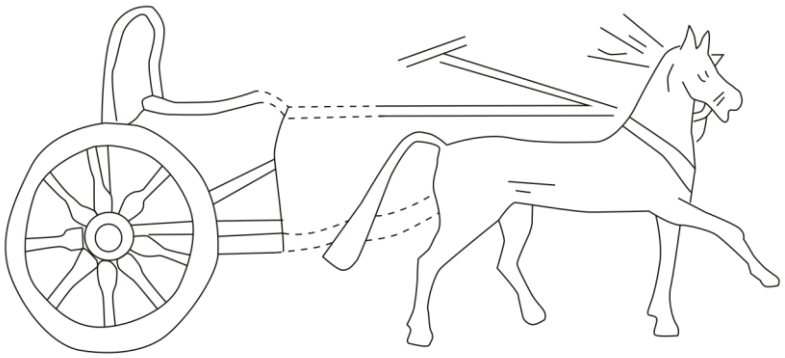

Çiz. 5

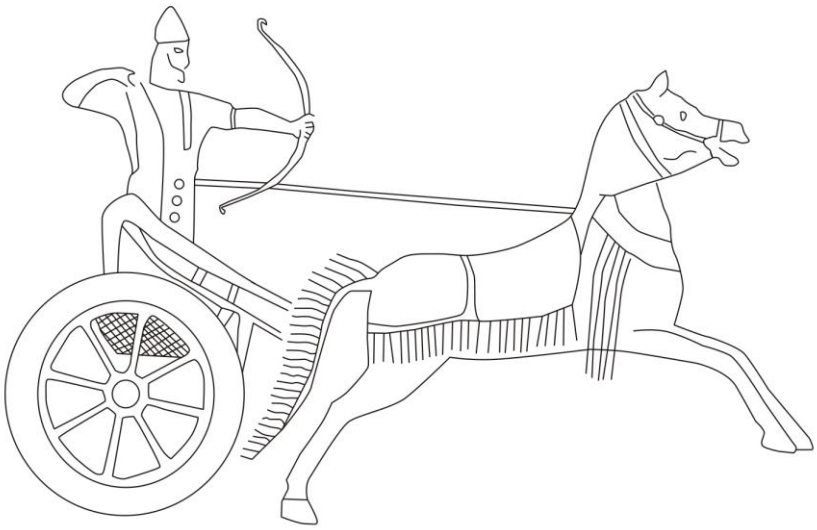

Çiz. 6

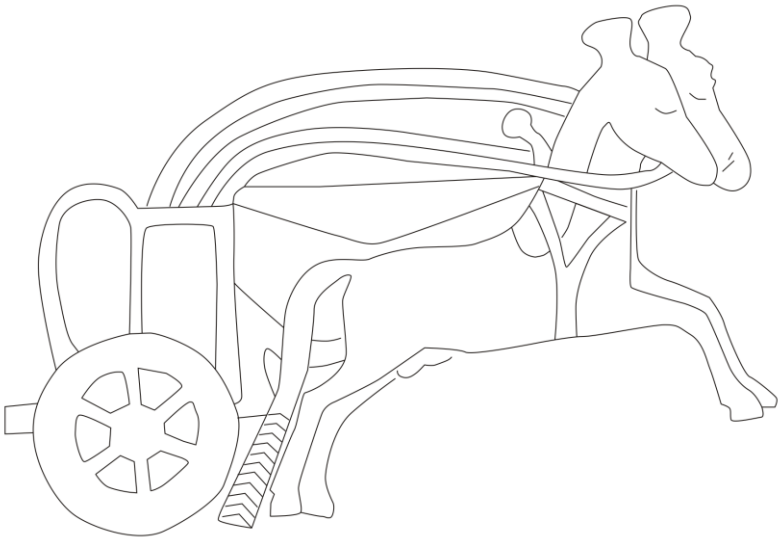
LEVHA IV

Çiz. 7

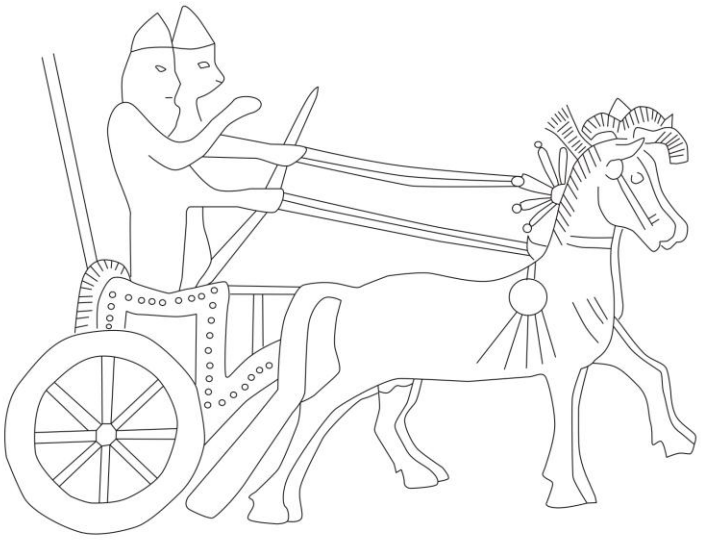

Çiz. 8

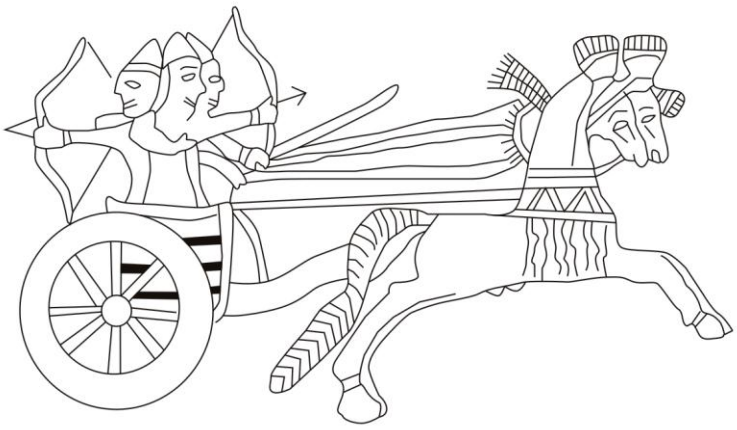

Çiz. 9

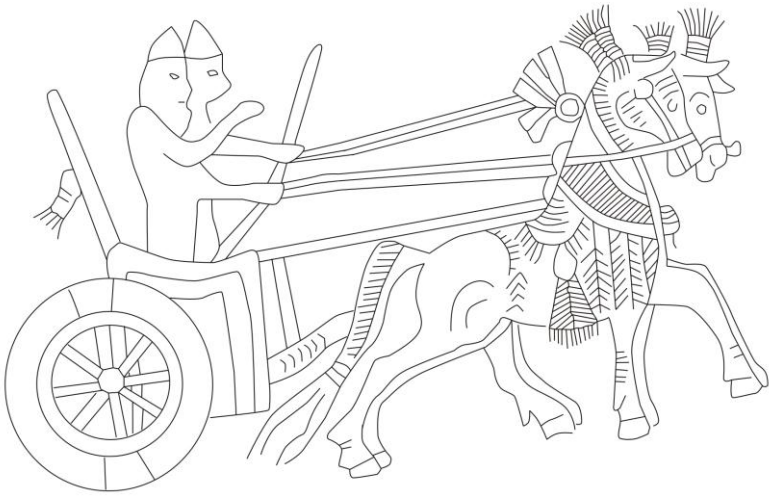
LEVHA V

Çiz. 10

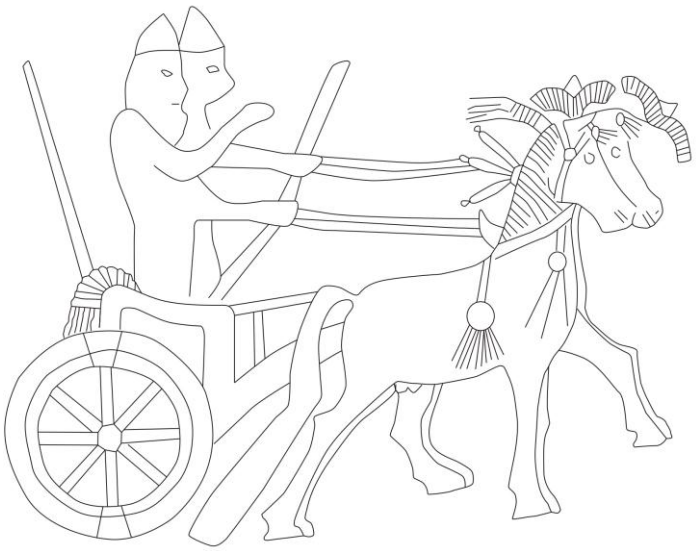

Çiz. 11

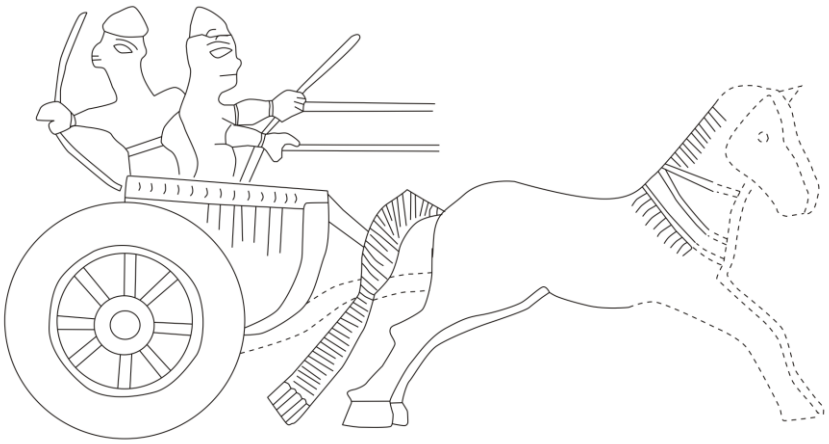

Çiz. 12

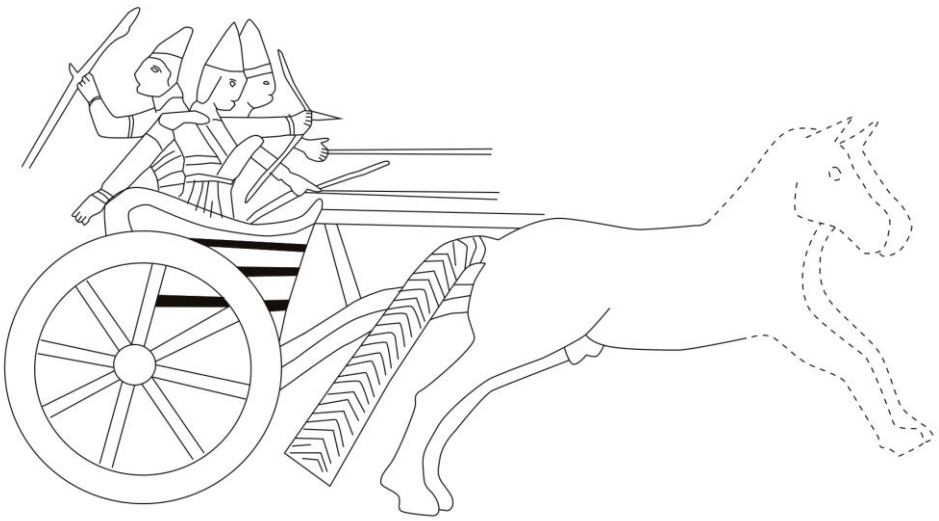
LEVHA VI

Çiz. 13

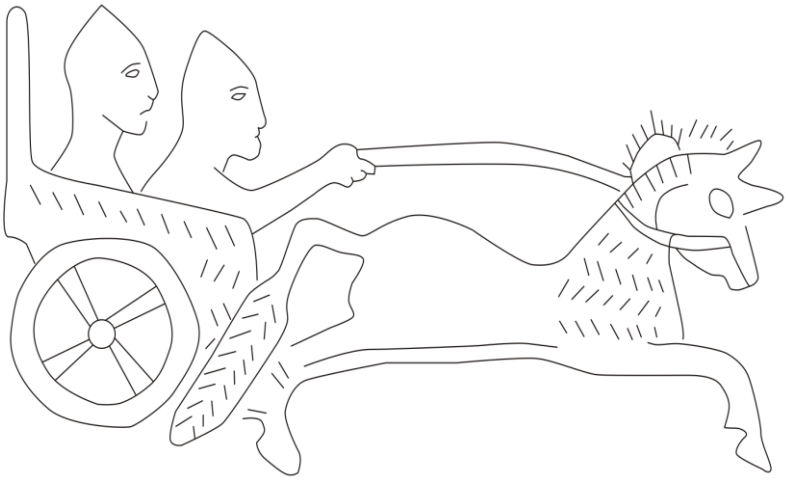

Çiz. 14

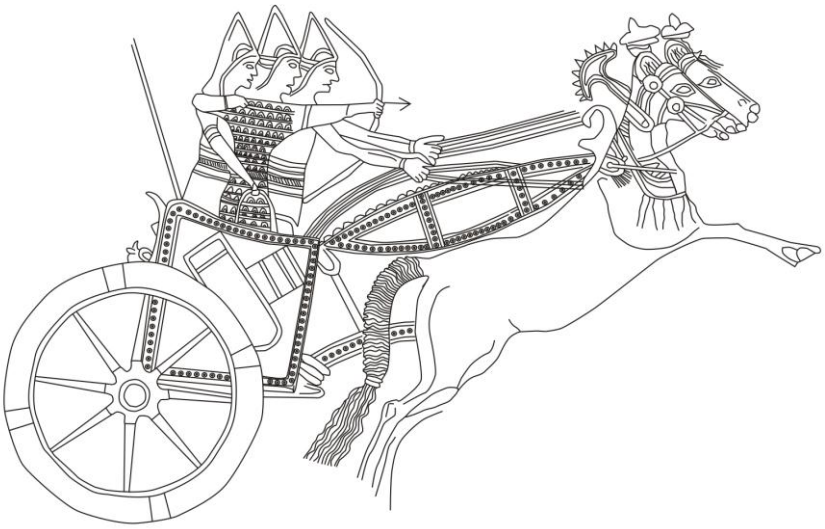

Çiz. 15

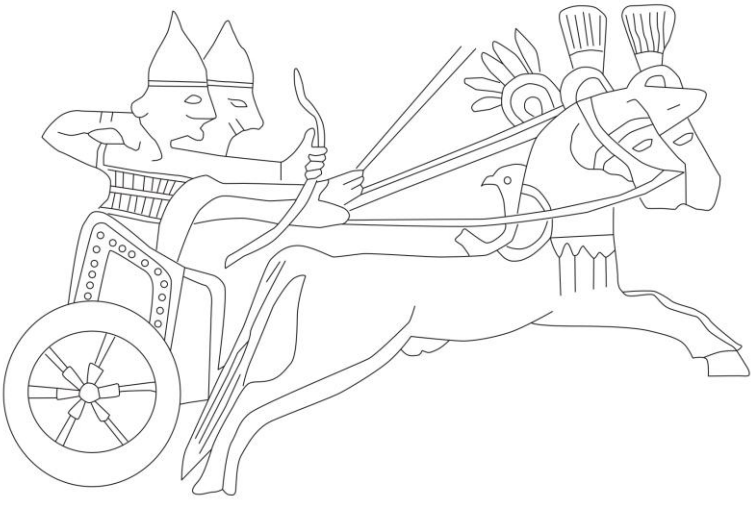
LEVHA VII

Çiz. 16

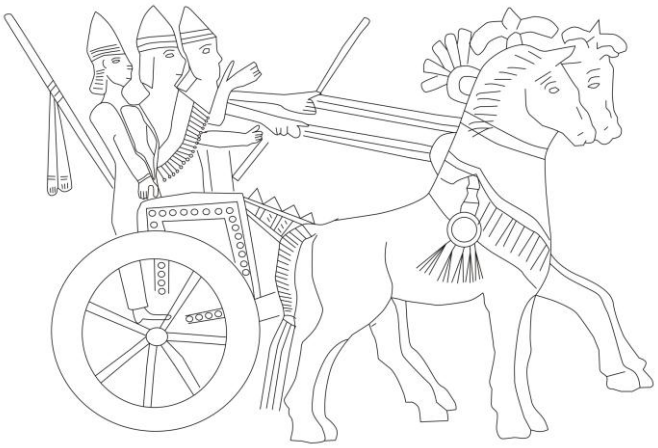

Çiz. 17

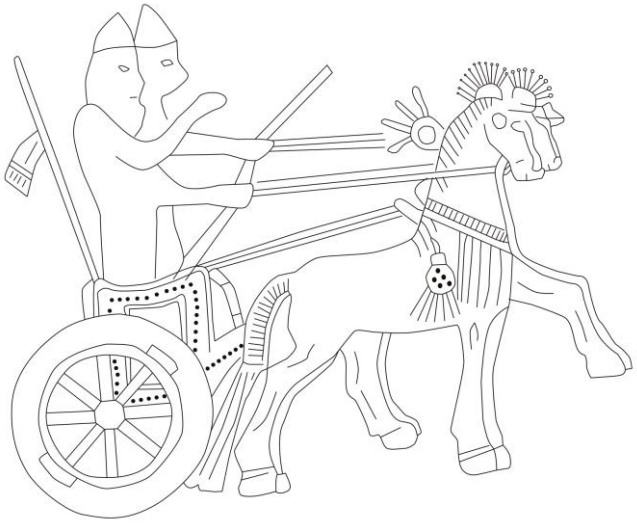

Çi.z 18

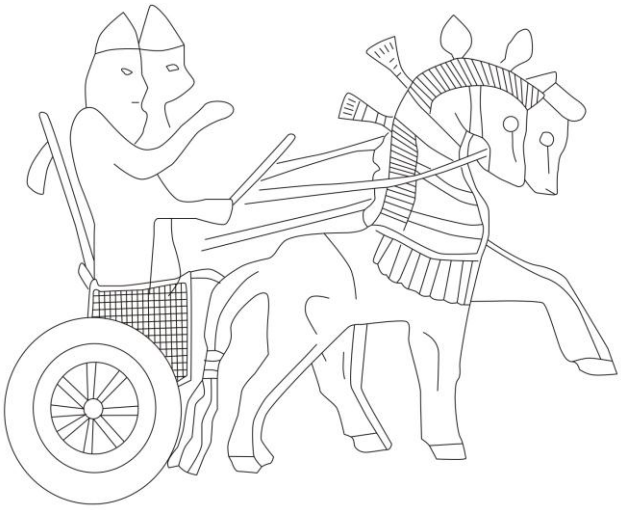
LEVHA VIII

Çiz. 19

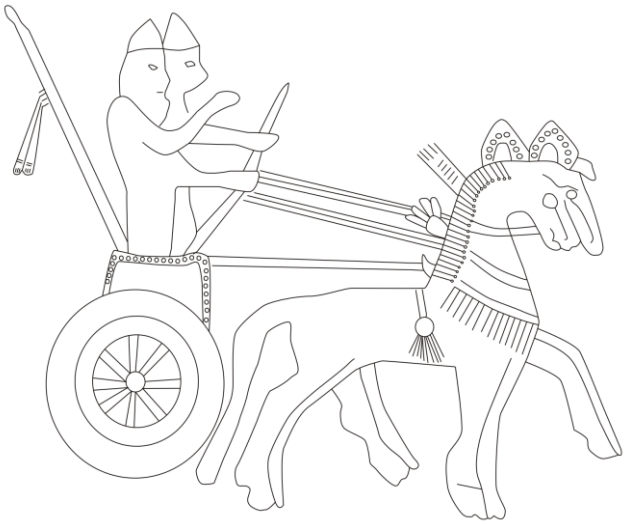

Çiz. 20

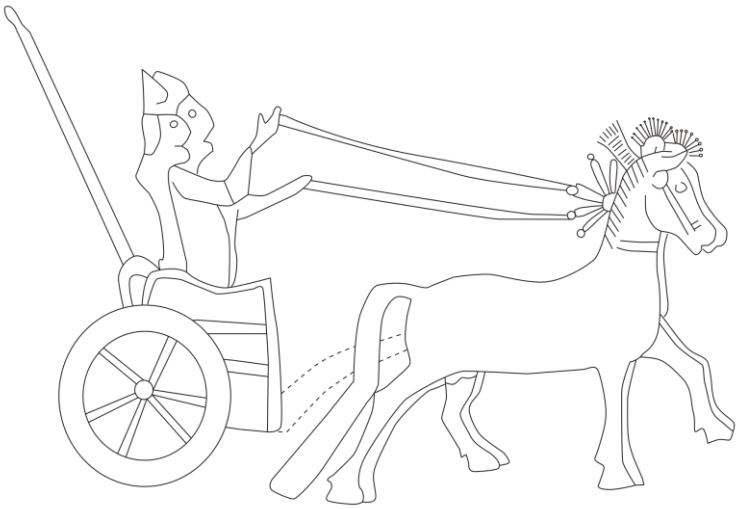

Çiz. 21

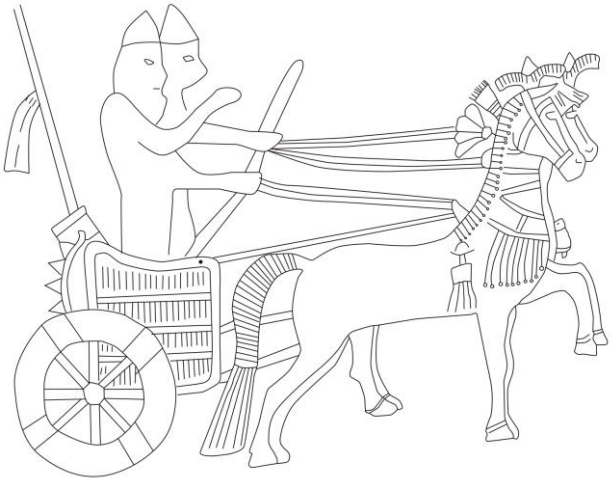
LEVHA IX

Çiz. 22

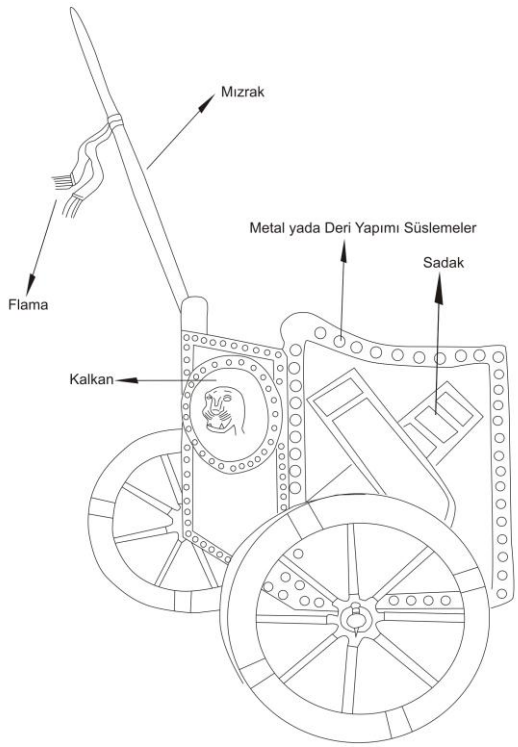

Çiz. 23

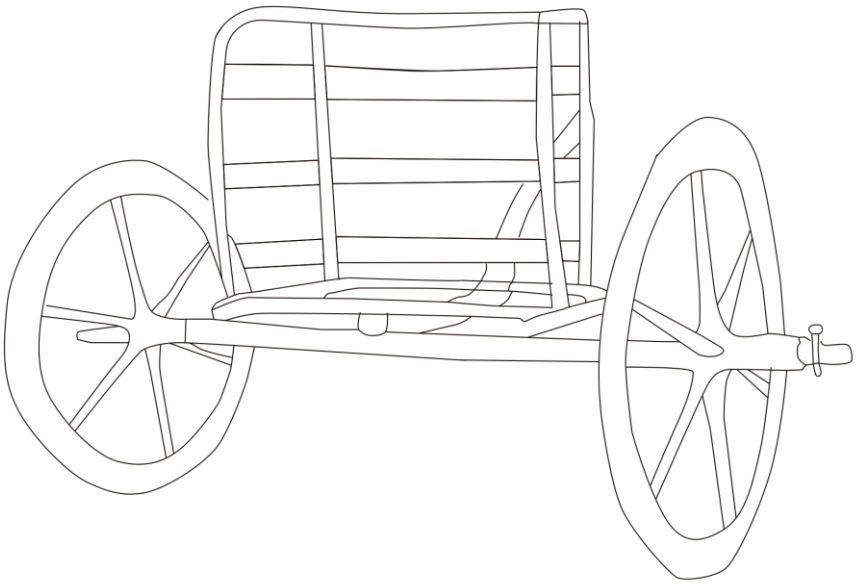

Çiz. 24

LEVHA X

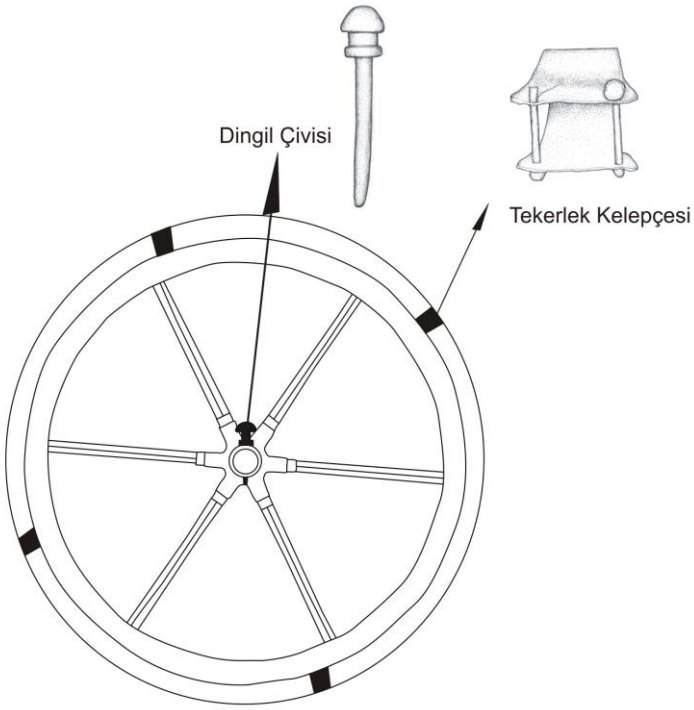

Çiz. 25

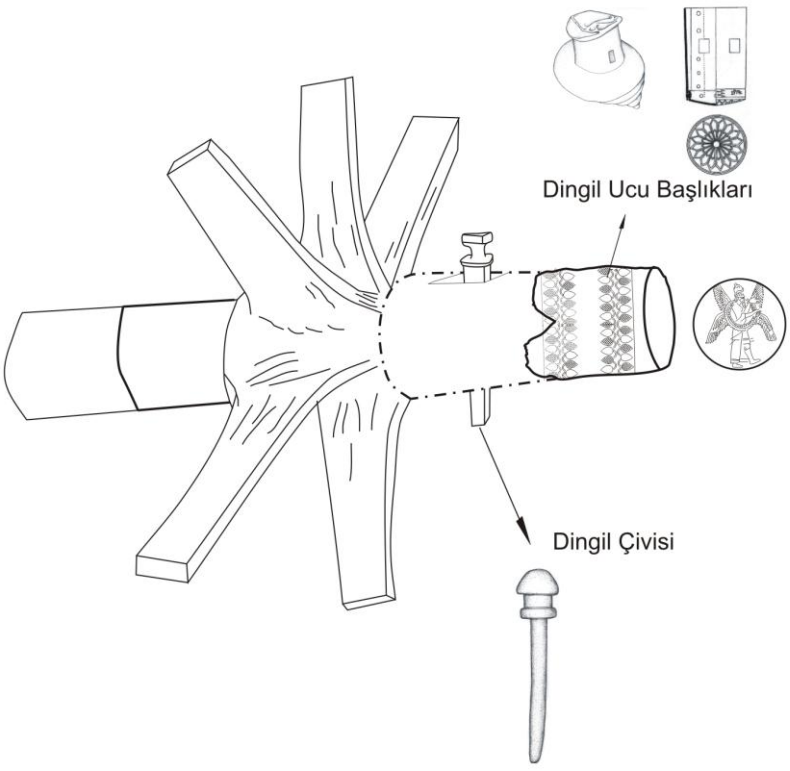

Çiz. 26

LEVHA XI

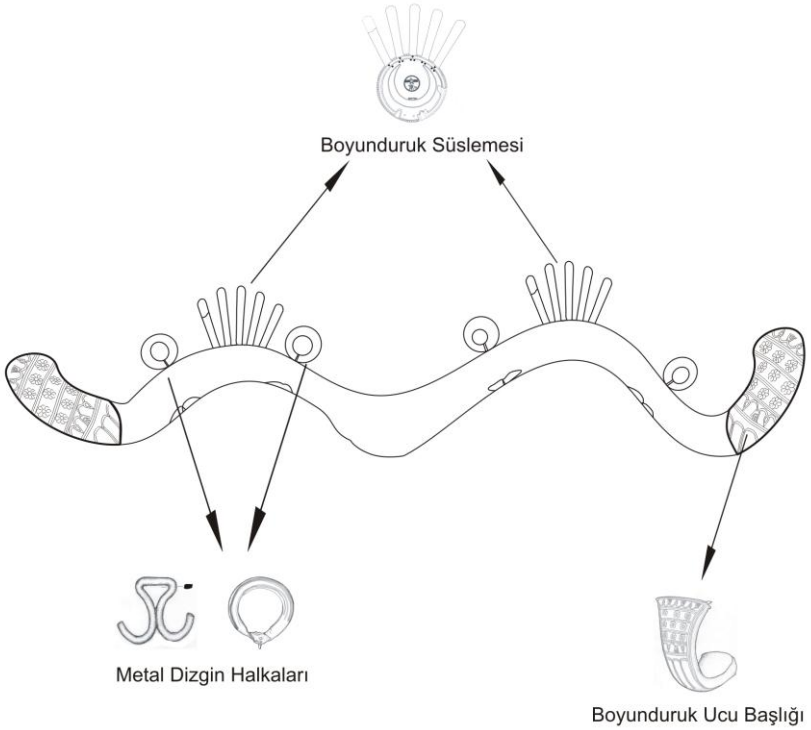

Çiz. 27

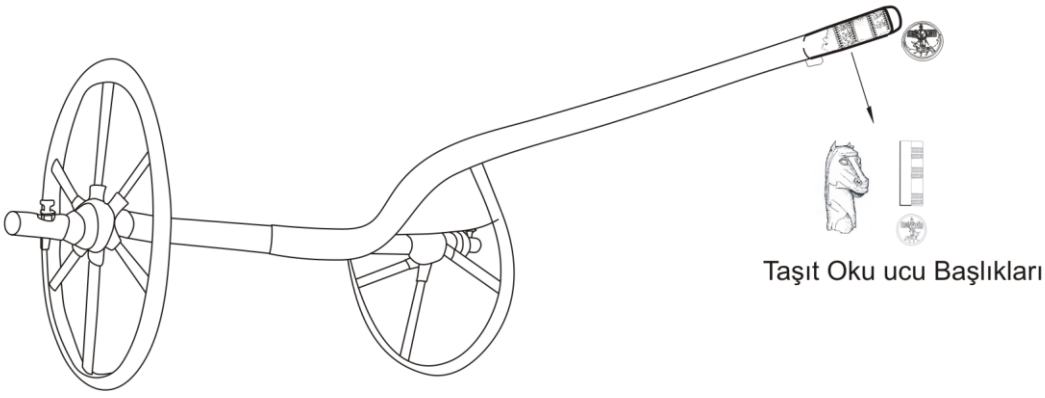

Çiz. 28

LEVHA XII

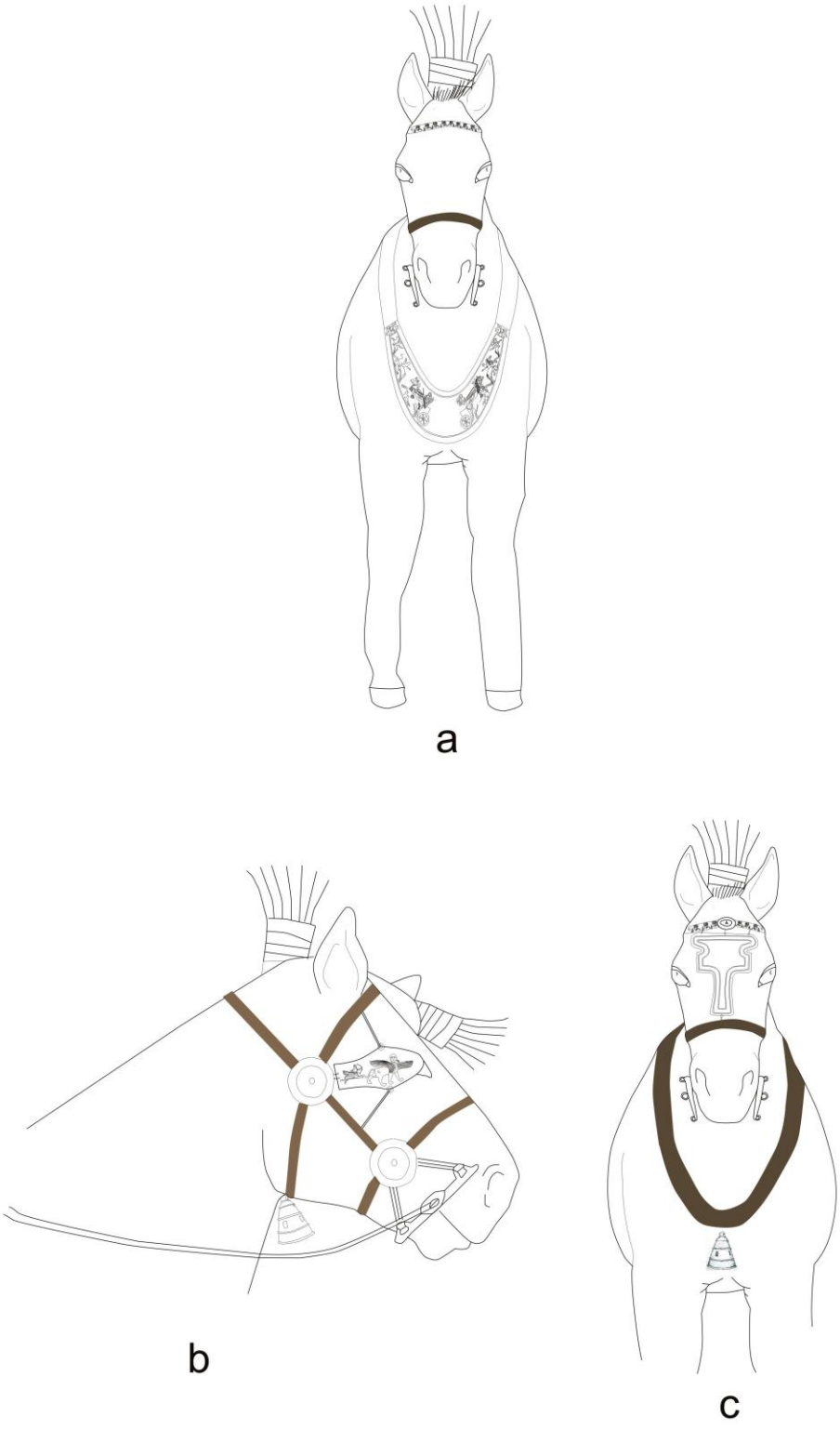

Çiz. 29

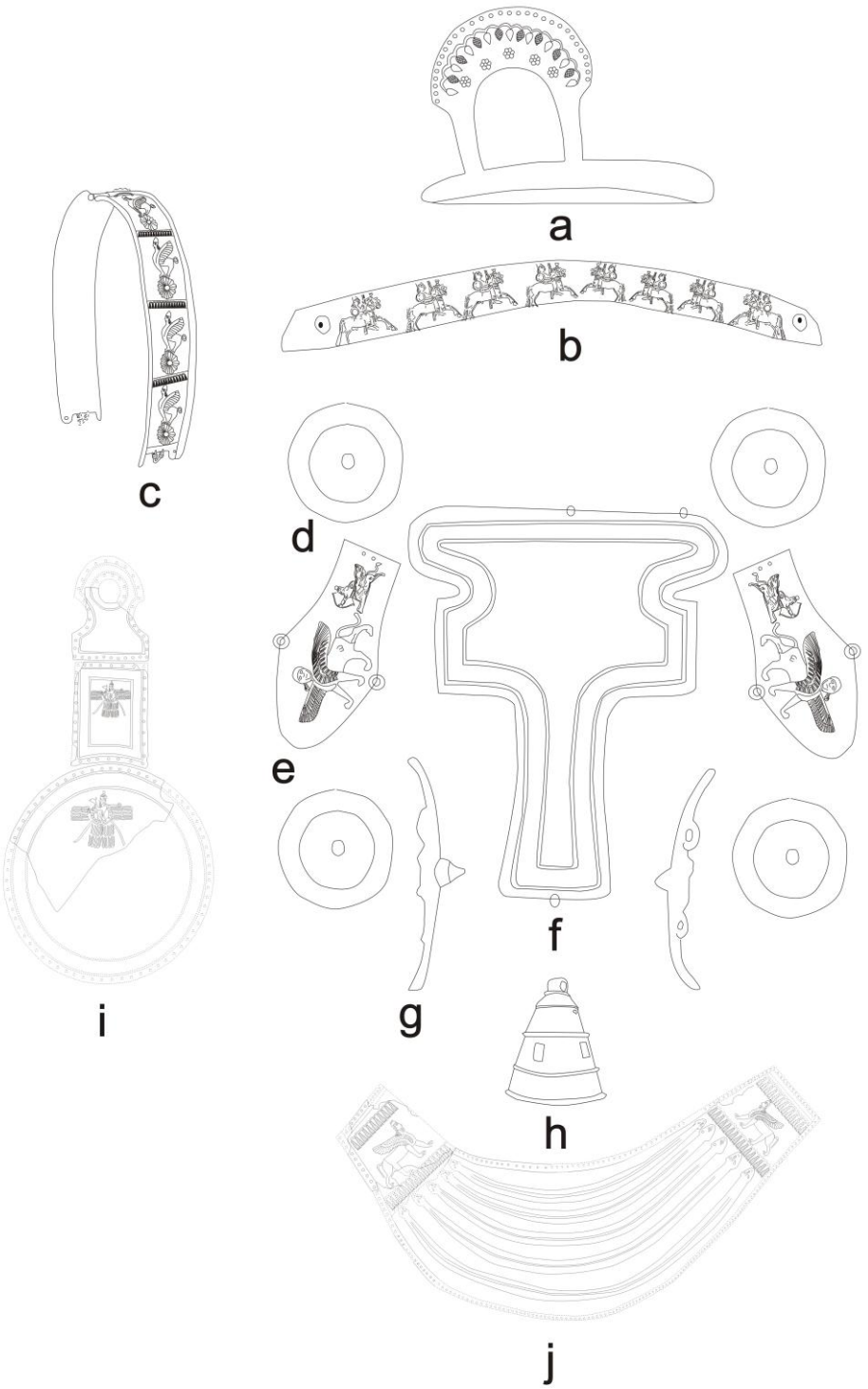
Çiz. 30

LEVHA XIII

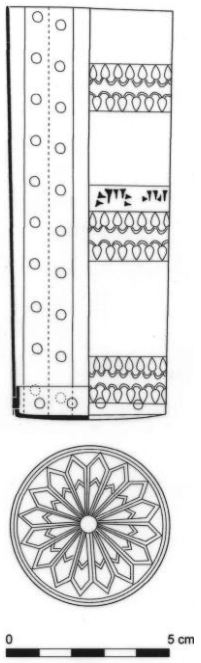
Çiz. 31 (a-c)

LEVHA XIV

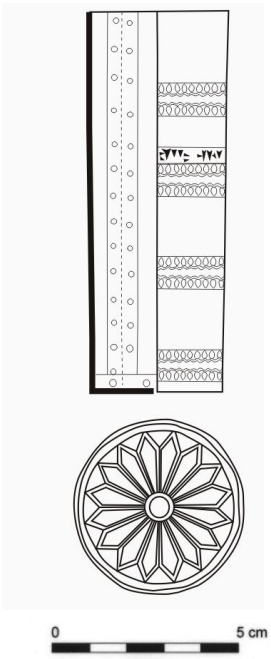

Çiz. 32 (a-j)

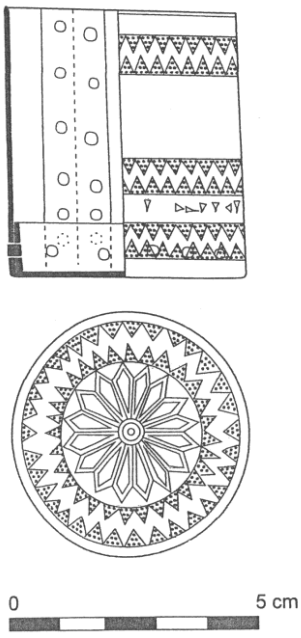
LEVHA XV

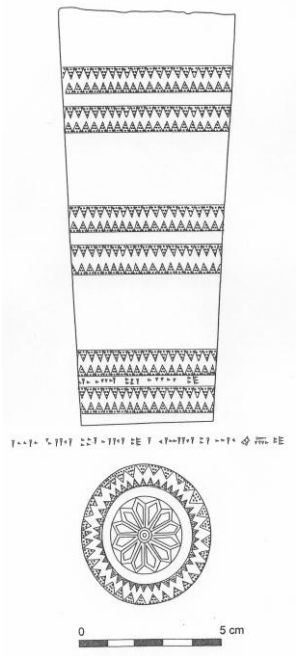
Çiz. 33

Çiz. 34

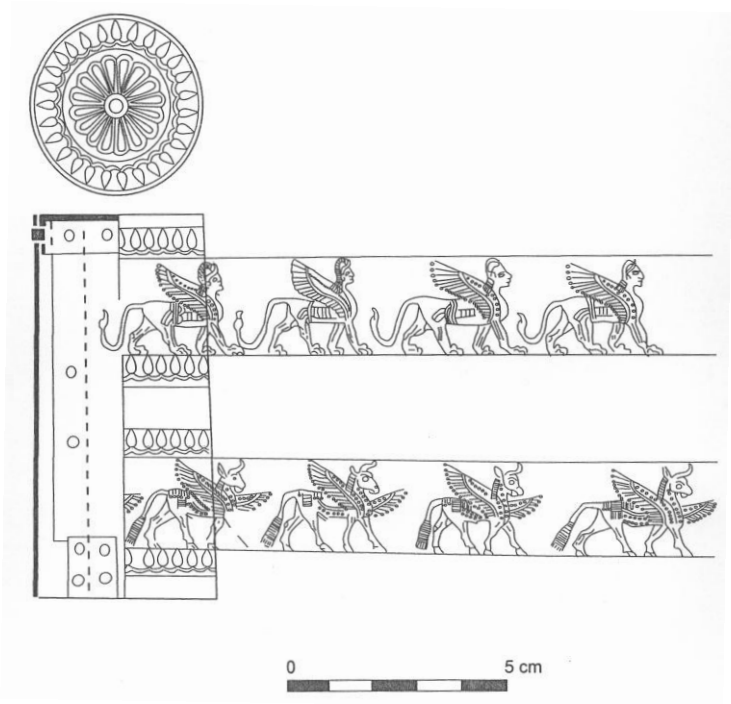

Çiz. 35

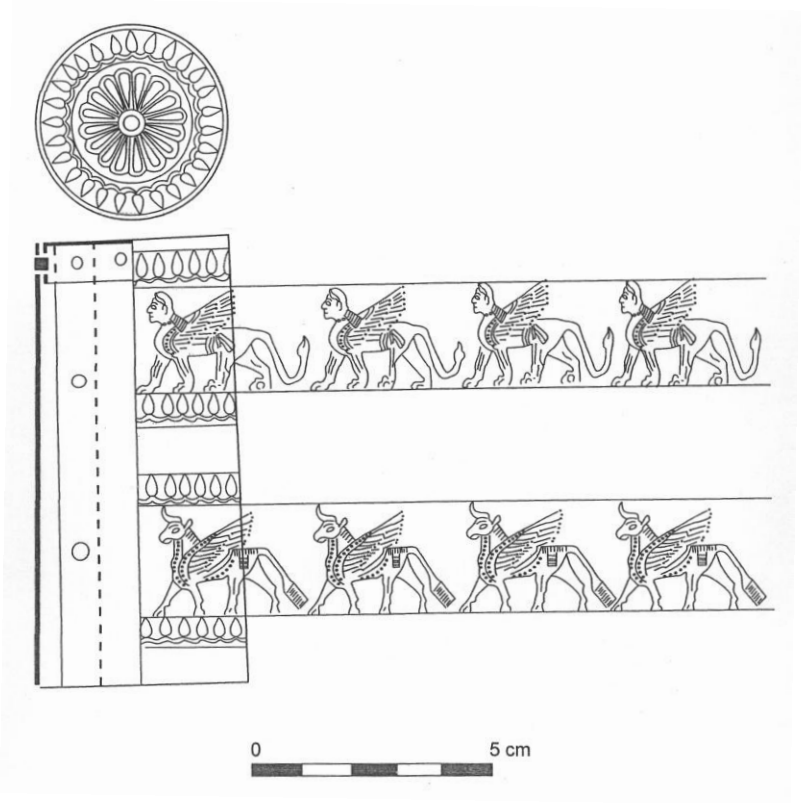

Çiz. 36

LEVHA XVI

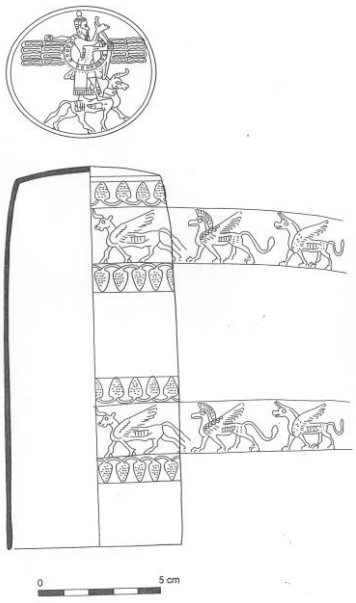

Çiz. 37

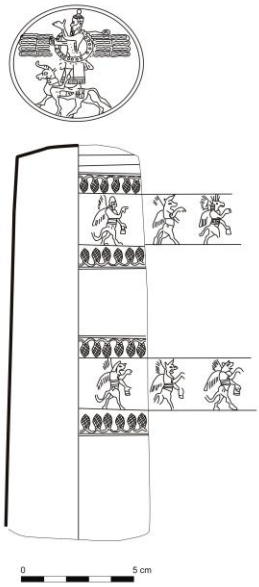

Çiz. 38

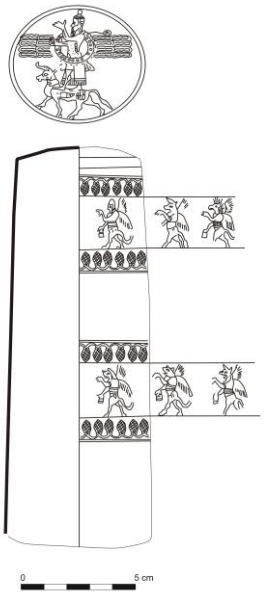
LEVHA XVII

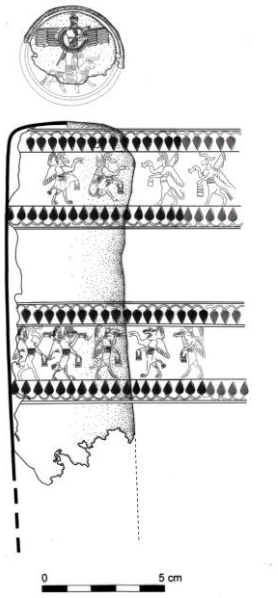
Çiz. 39

Çiz. 40

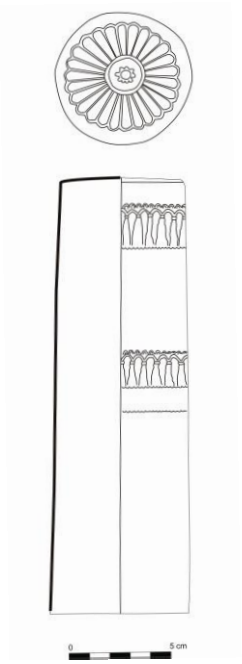

Çiz. 41

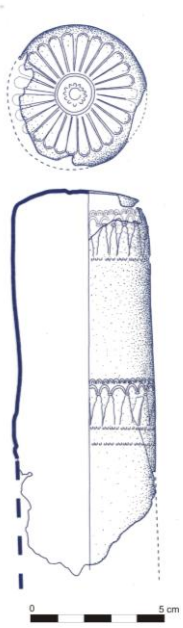

Çiz. 42

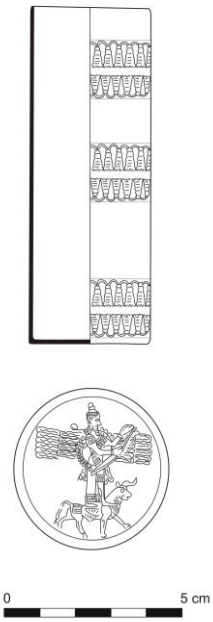
LEVHA XVIII

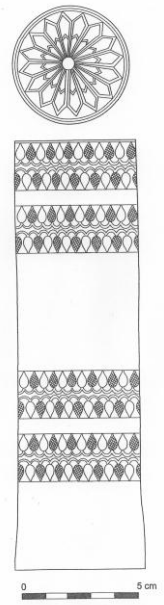
Çiz. 43

Çiz. 44

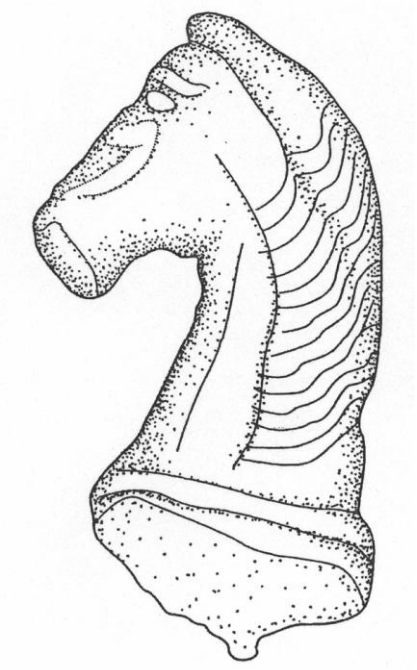

Çiz. 45

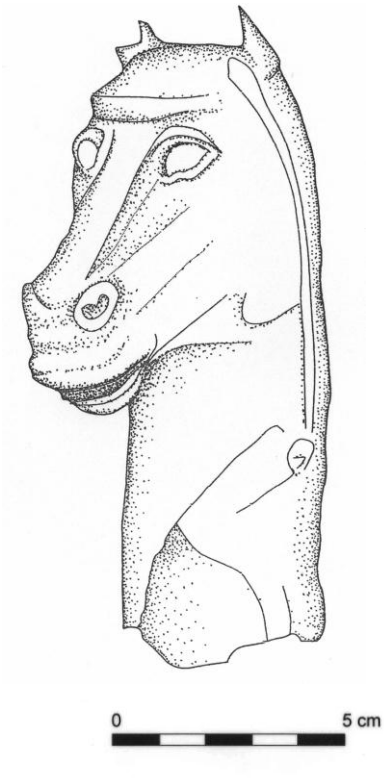
Çiz. 46

LEVHA XIX

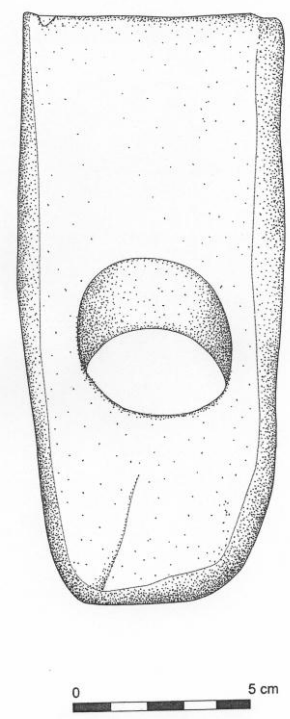
Çiz. 47

1

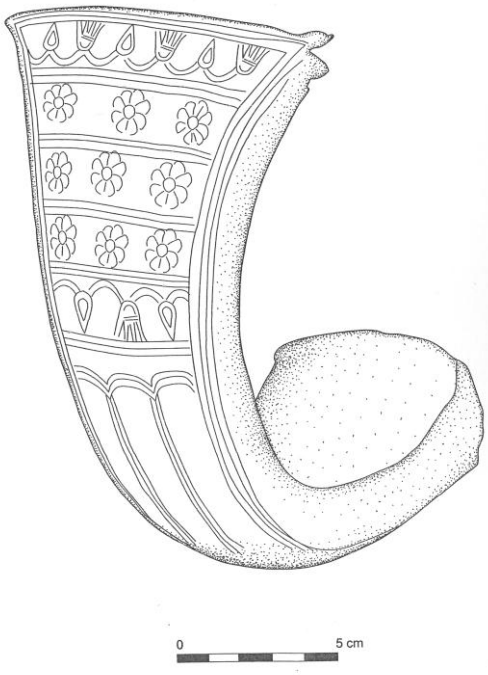

Çiz. 48

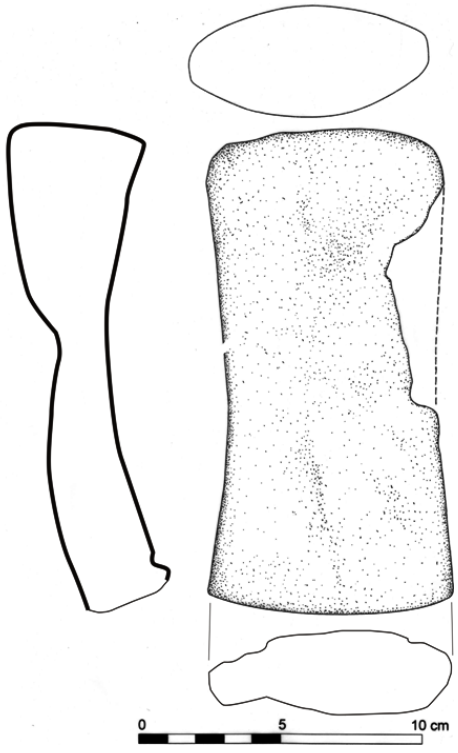
LEVHA XX

Çiz. 49

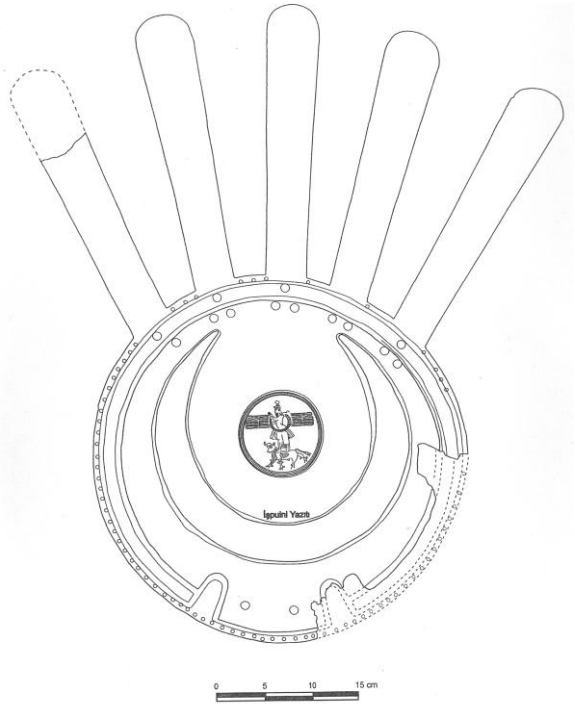

Çiz. 50

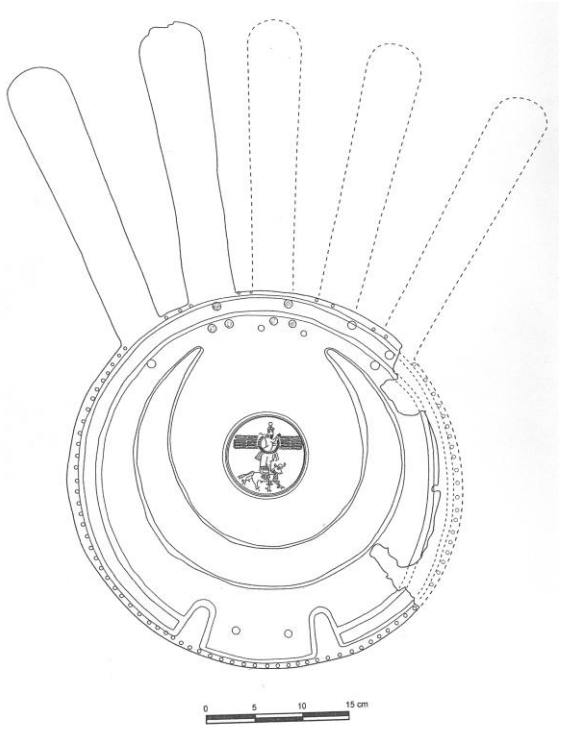

Çiz. 51

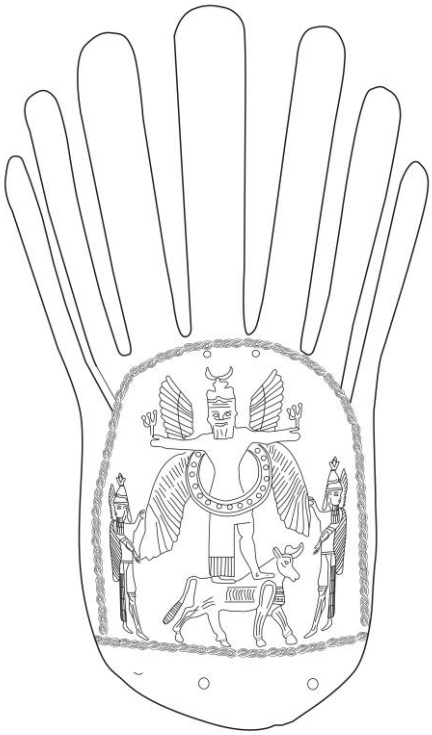
LEVHA XXI

Çiz. 52

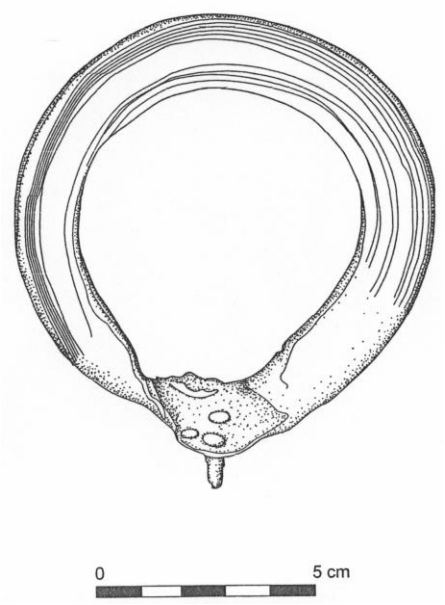

Çiz. 53

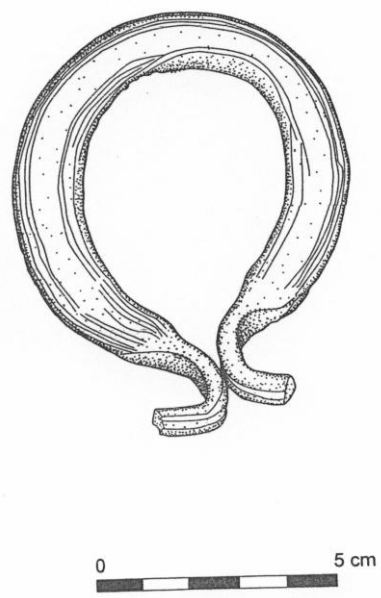

Çiz. 54

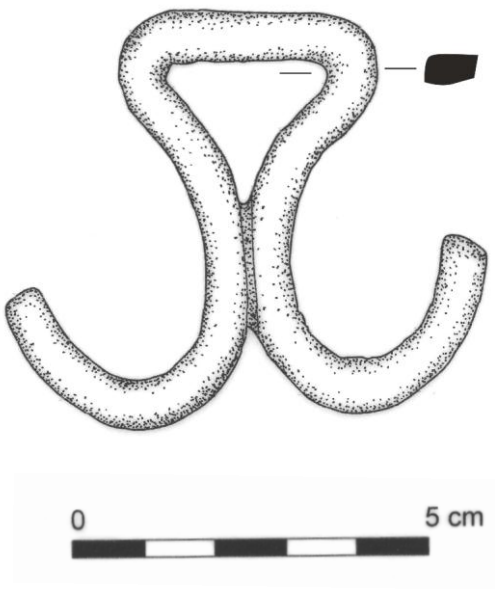
LEVHA XXII

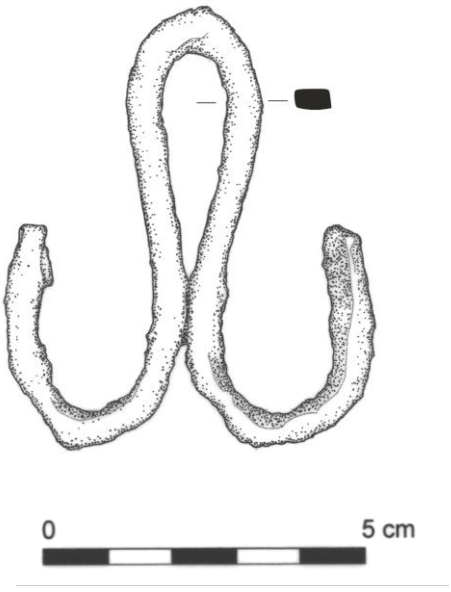
Çiz. 55

Çiz. 56

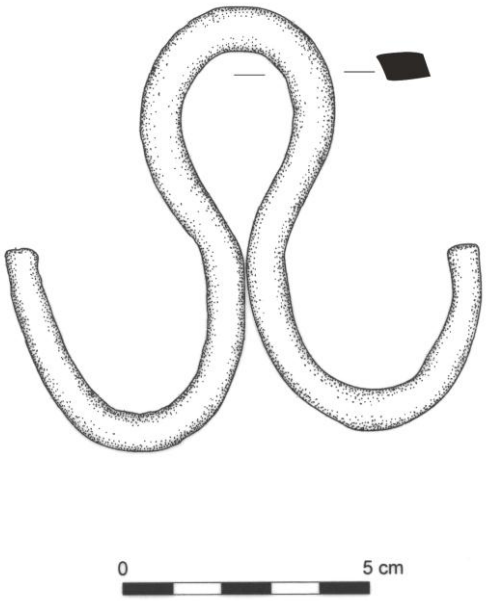

Çiz. 57

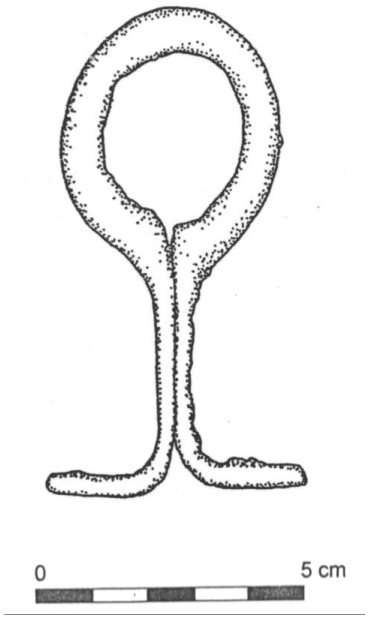

Çiz. 58

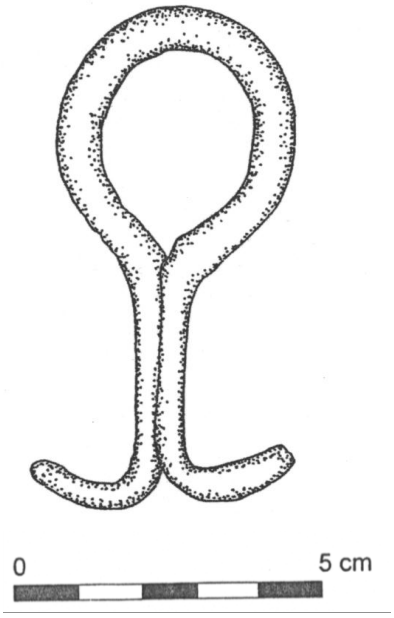
LEVHA XXIII

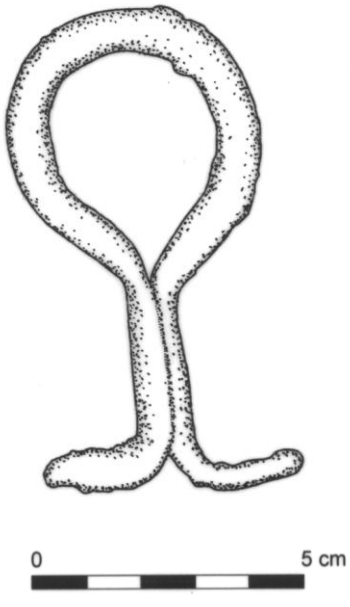
Çiz. 59

Çiz. 60

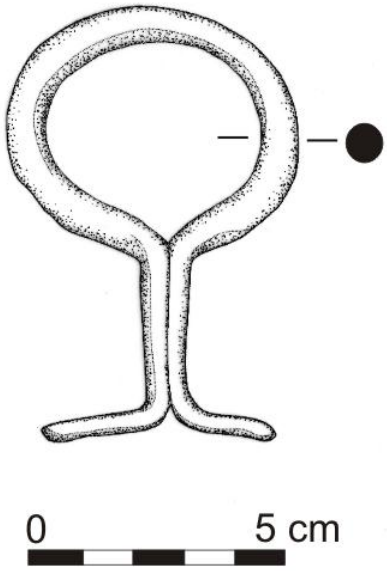

Çiz. 61

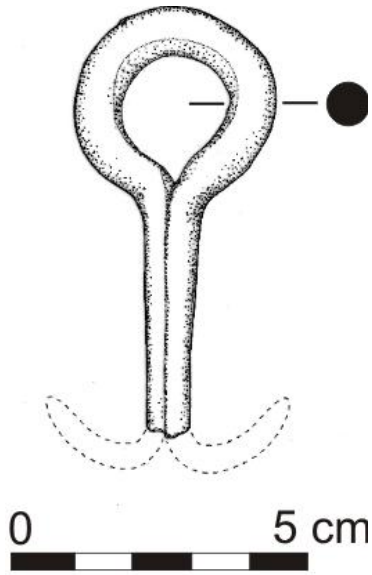

Çiz. 62

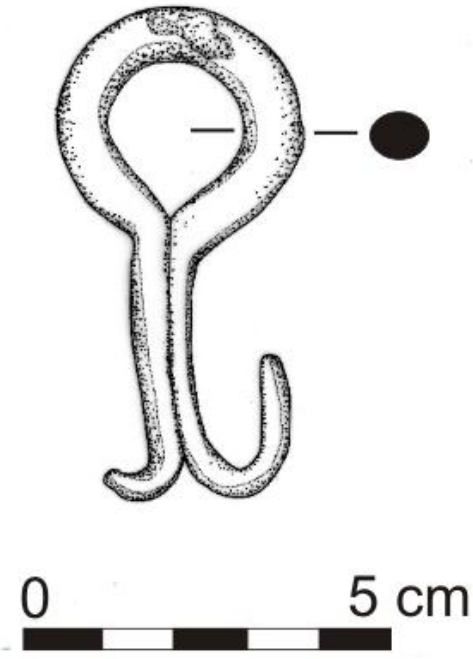
LEVHA XXIV

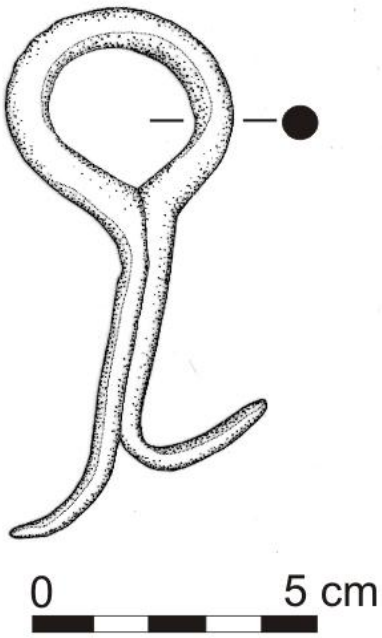
Çiz. 63

Çiz. 64

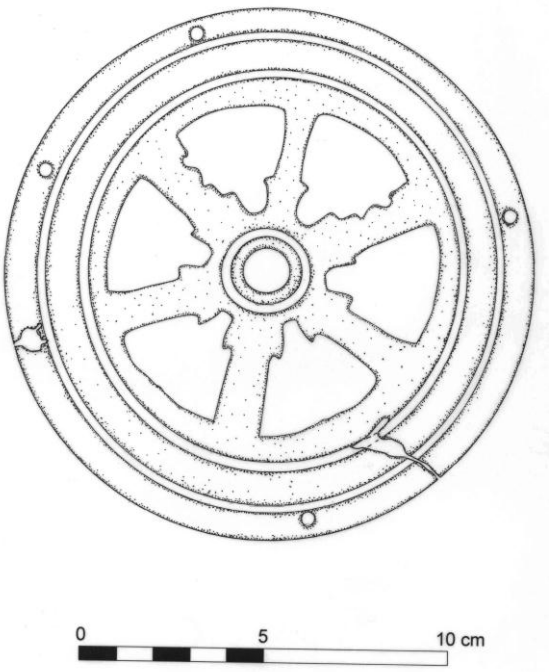

Çiz. 65

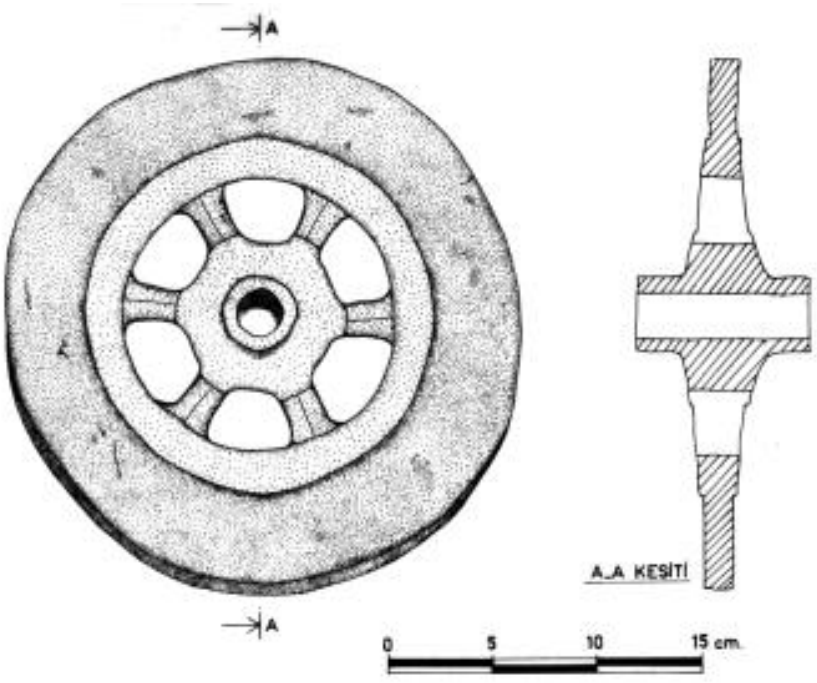

Çiz. 66

LEVHA XXV

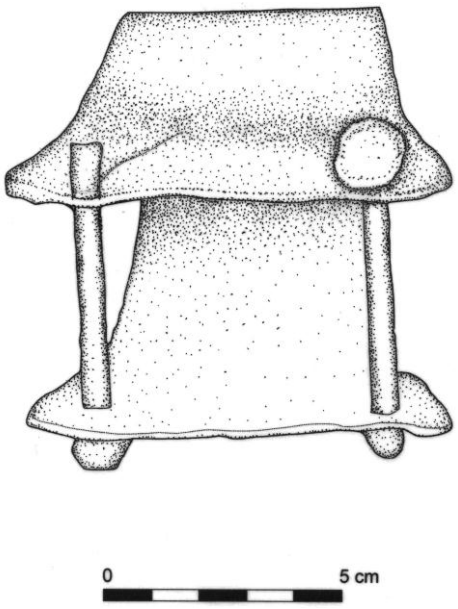

Çiz. 67

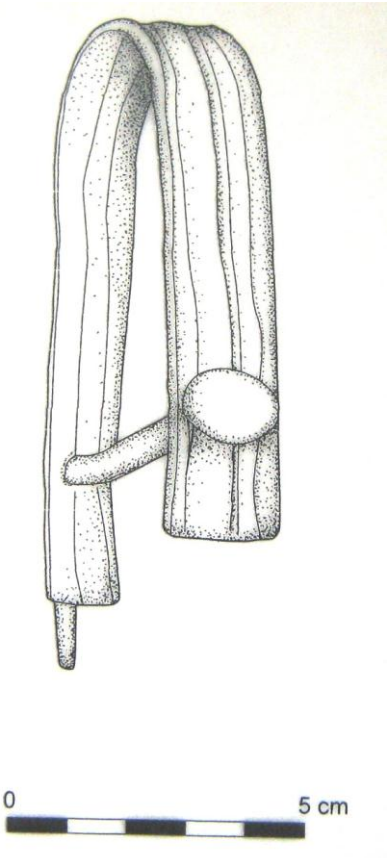

Çiz. 68

LEVHA XXVI

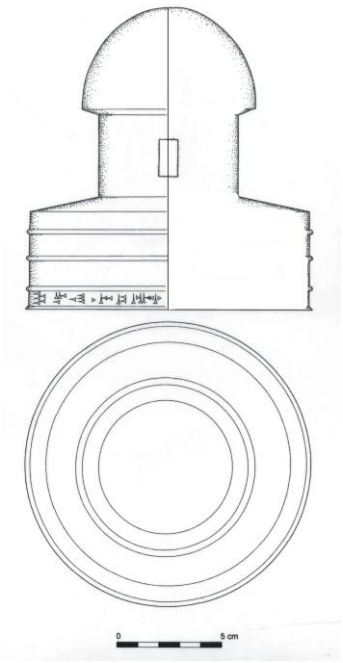

Çiz. 69

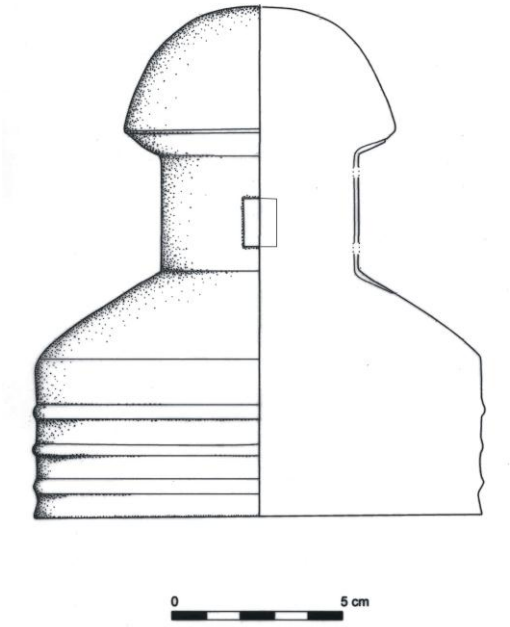

Çiz. 70

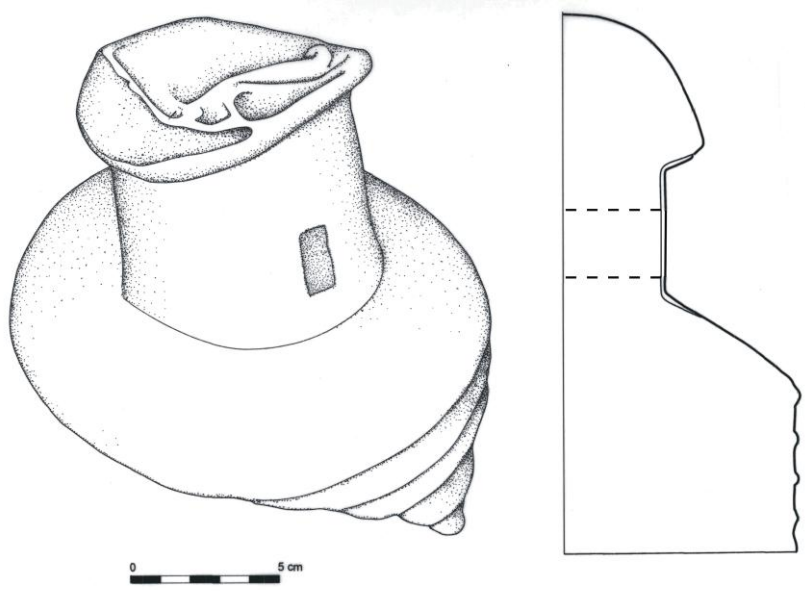
LEVHA XXVII

Çiz. 71

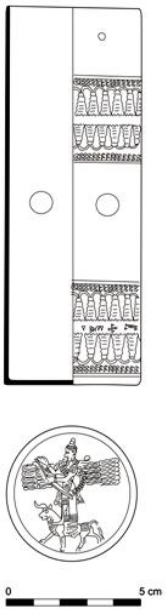

Çiz. 72

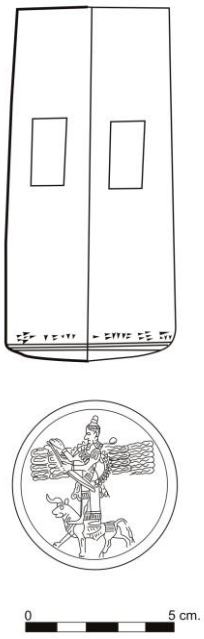

Çiz. 73

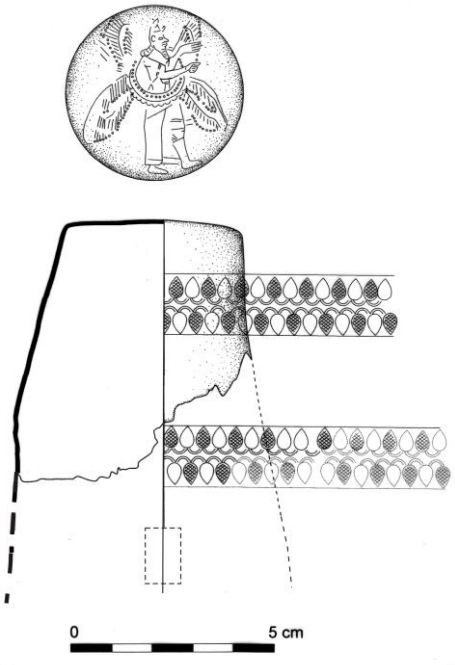
LEVHA XXVIII

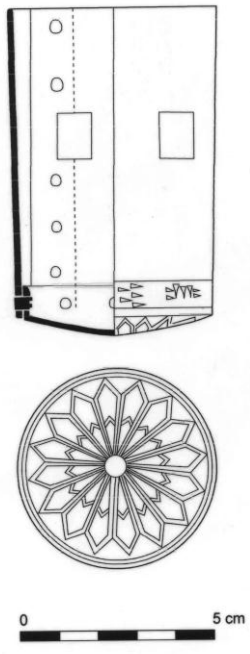
Çiz. 74

Çiz. 75

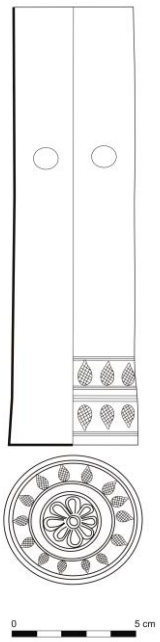

Çiz. 76

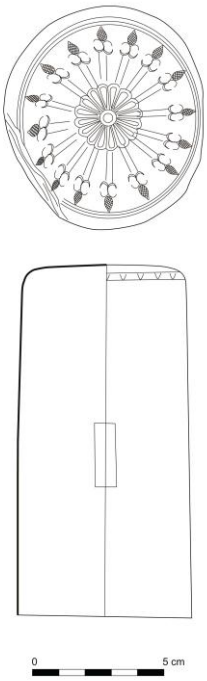

Çiz. 77

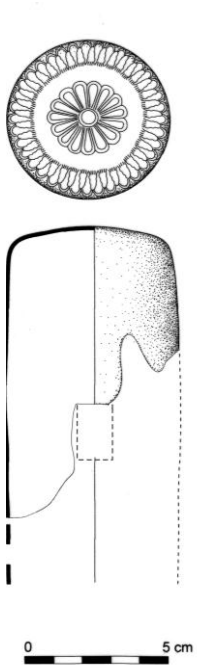
LEVHA XXIX

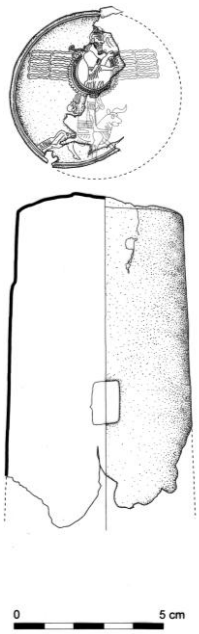
Çiz. 78

Çiz. 79

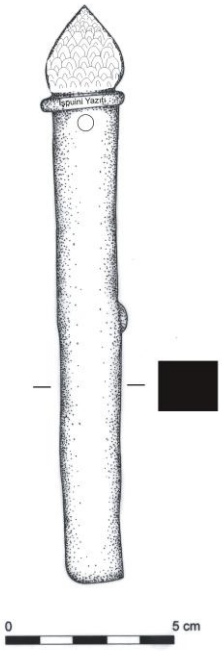

Çiz. 80

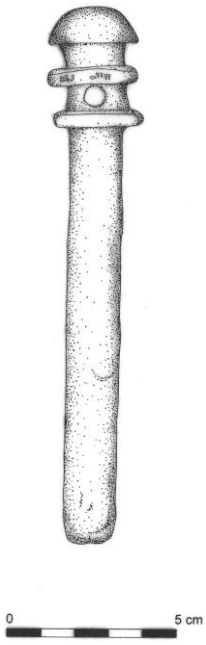

Çiz. 81

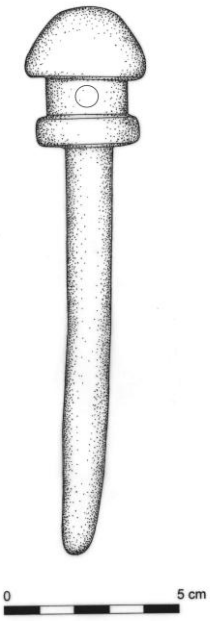
LEVHA XXX

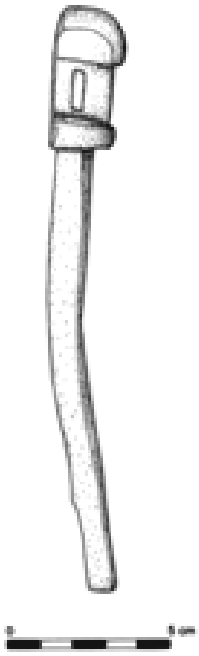
Çiz. 82

Çiz. 83

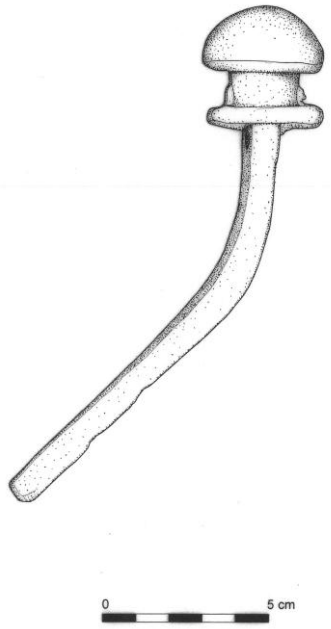

Çiz. 84

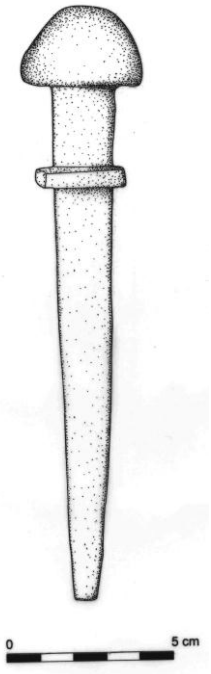

Çiz. 85

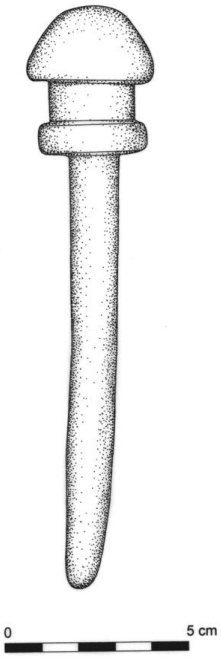
LEVHA XXXI

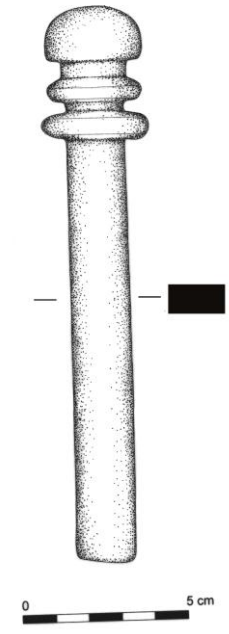
Çiz. 86

Çiz. 87

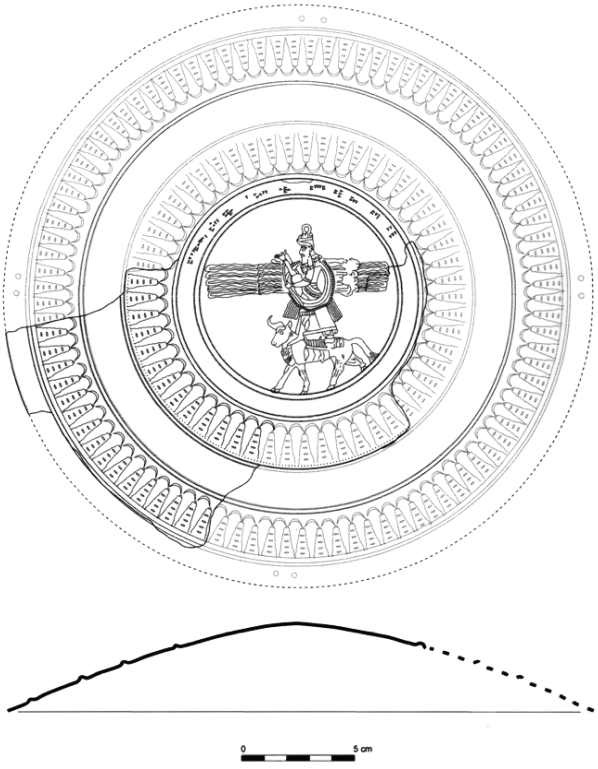

Çiz. 88

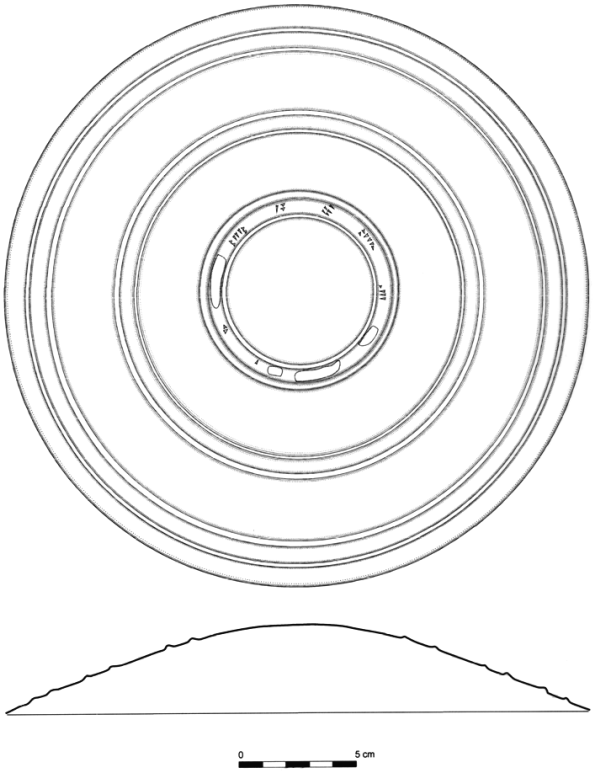

Çiz. 89

LEVHA XXXII

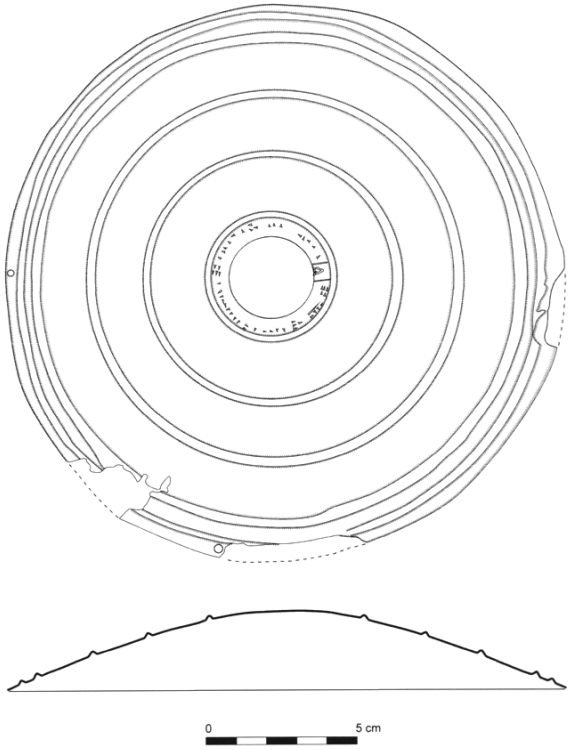

Çiz. 90

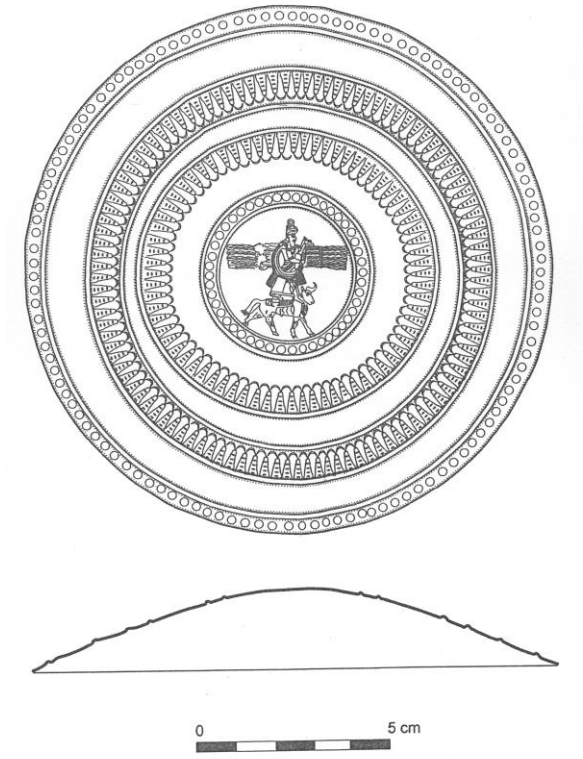

Çiz. 91

LEVHA XXXIII

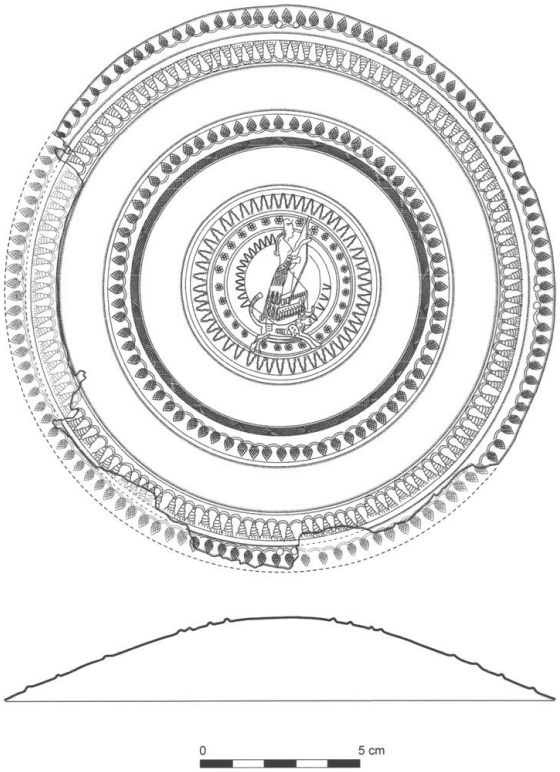

Çiz. 92

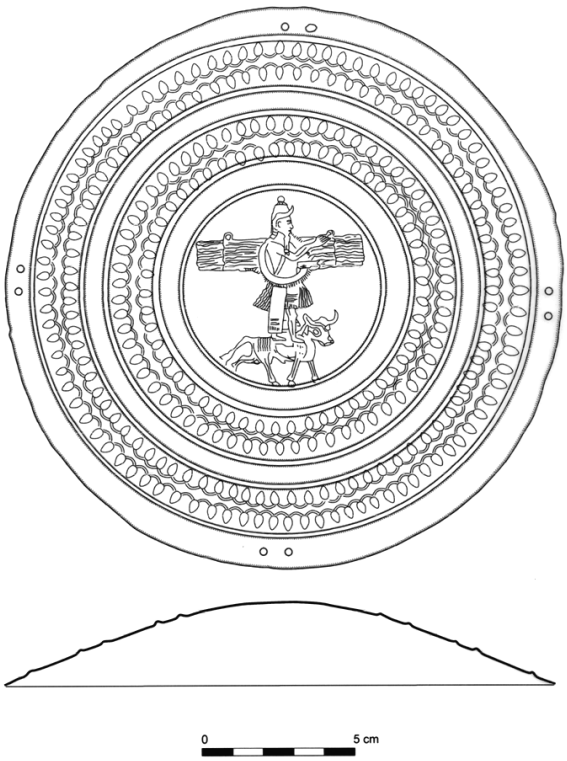

Çiz. 93

LEVHA XXXIV

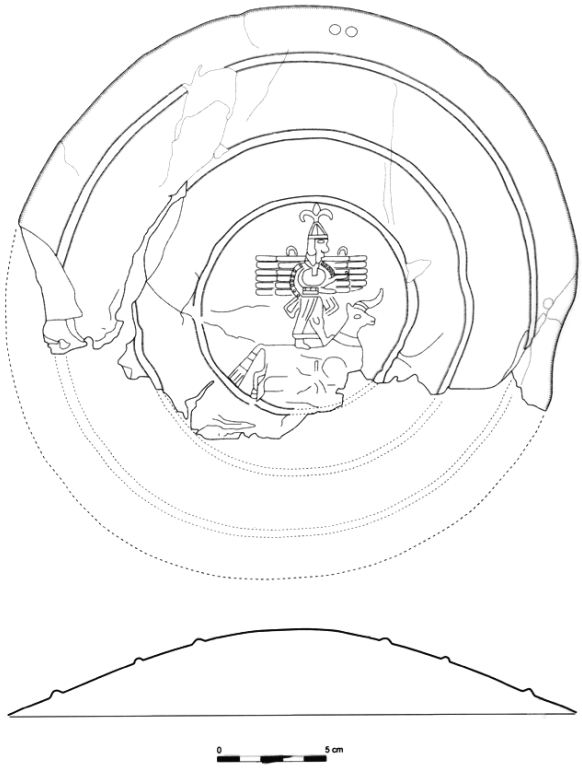

Çiz. 94

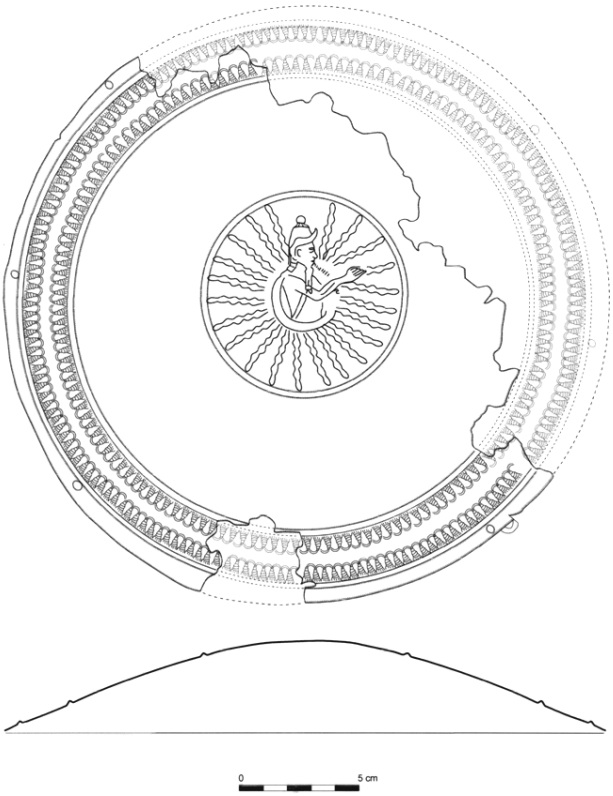

Çiz. 95

LEVHA XXXV

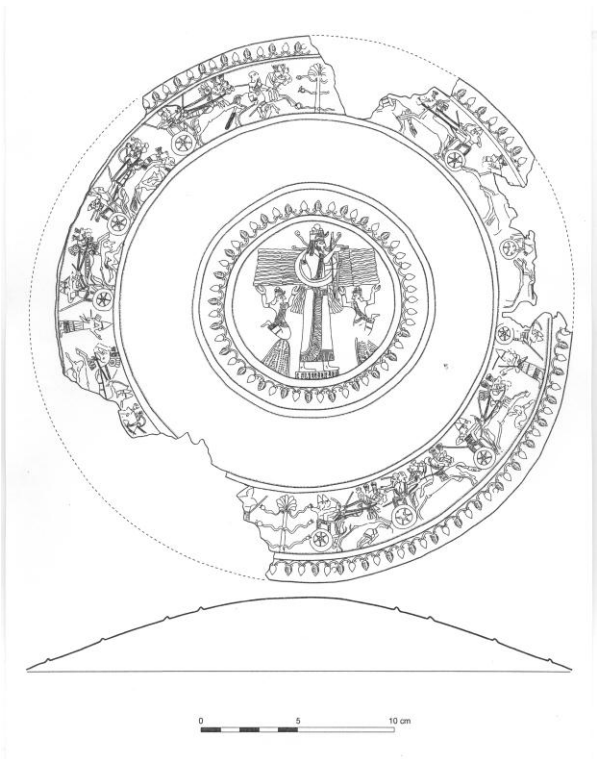

Çiz. 96

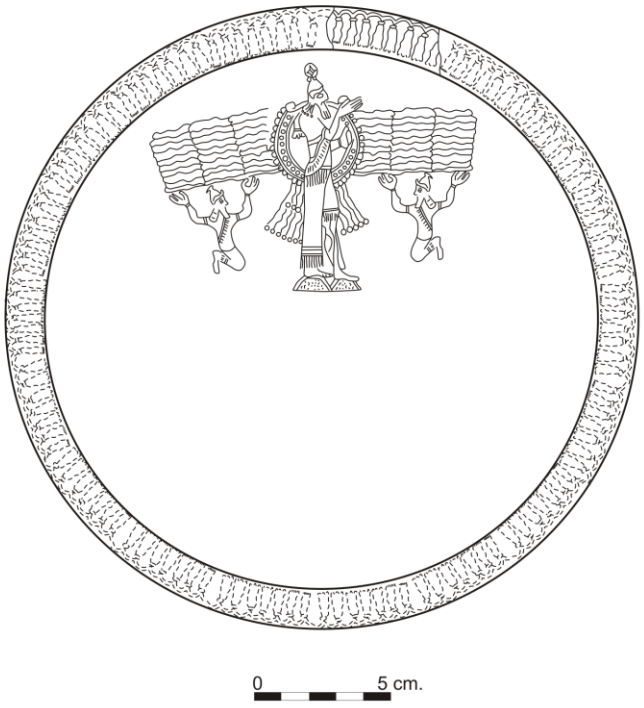

Çiz. 97

LEVHA XXXVI

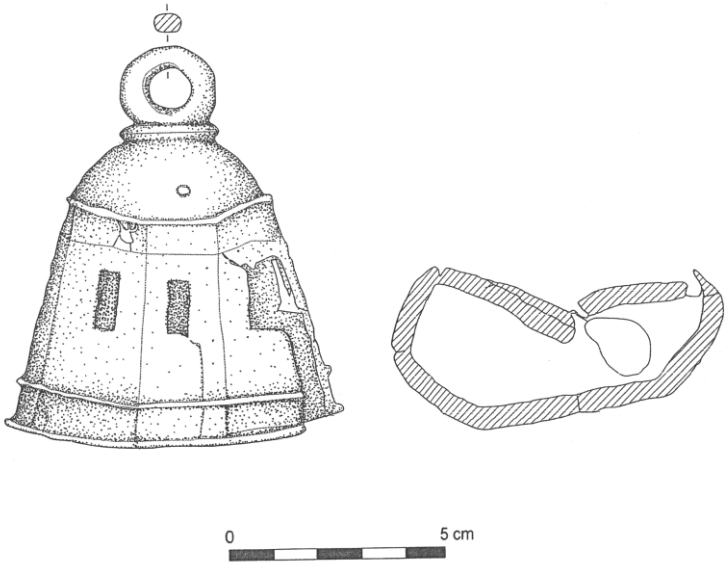

Çiz. 98

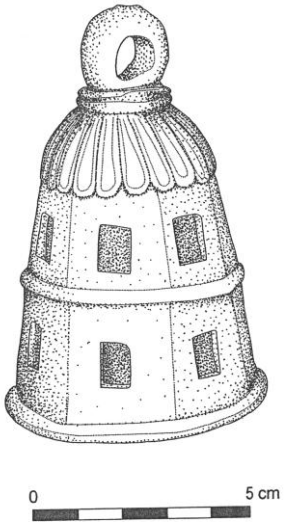

Çiz. 99

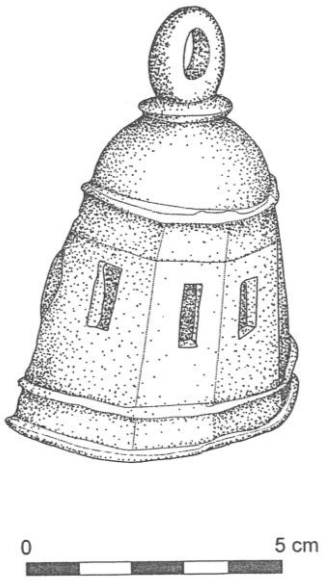
LEVHA XXXVII

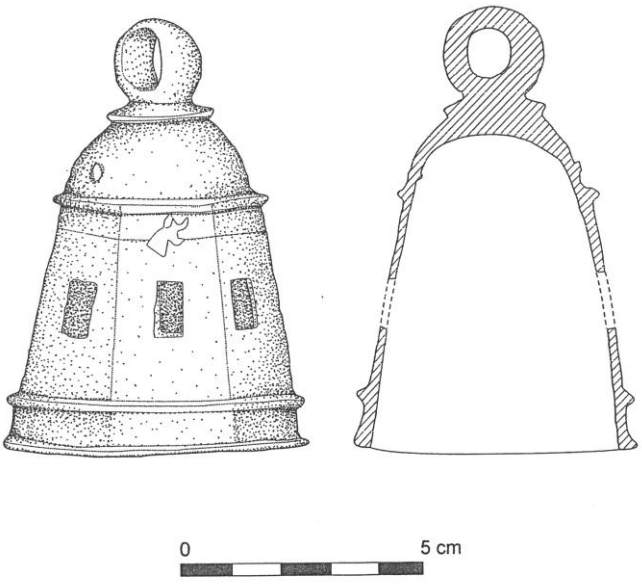
Çiz. 100

Çiz. 101

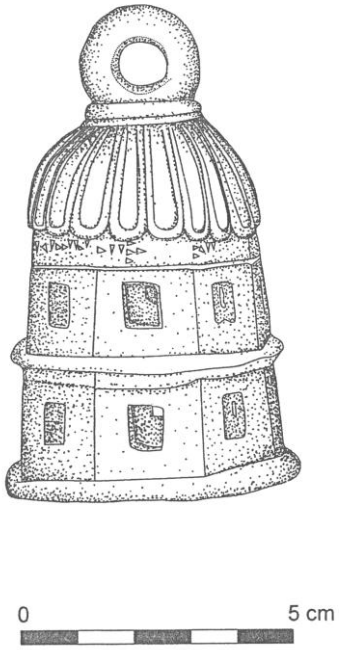

Çiz. 102

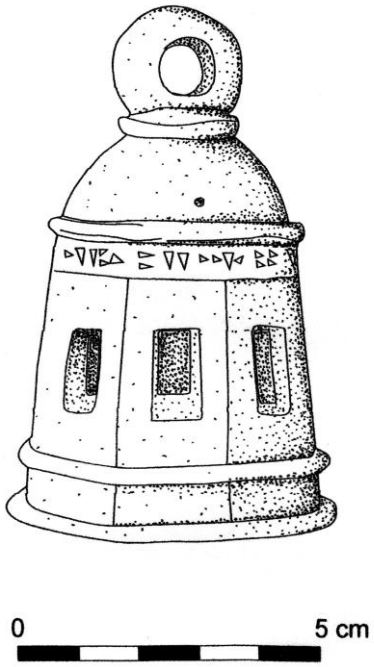

Çiz. 103

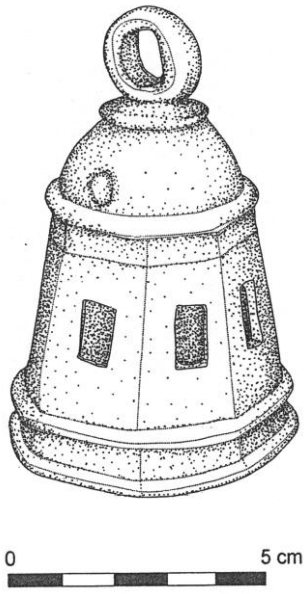
LEVHA XXXVIII

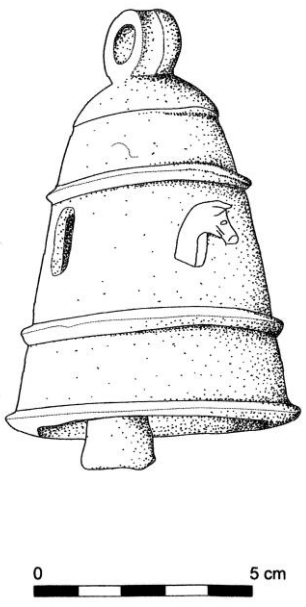
Çiz. 104

Çiz. 105

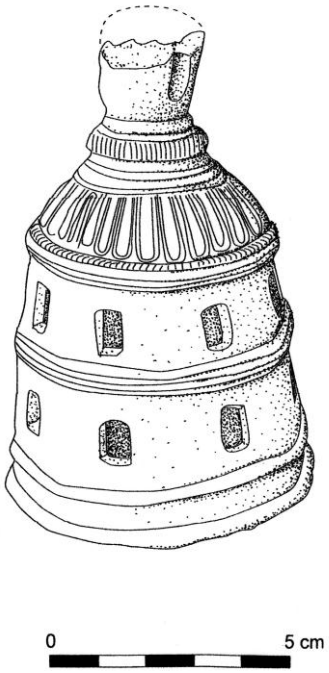

Çiz. 106

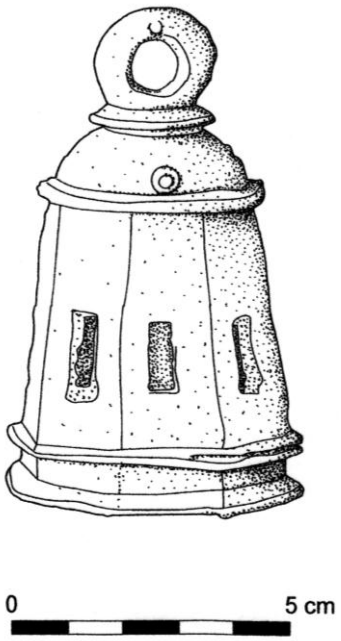

Çiz. 107

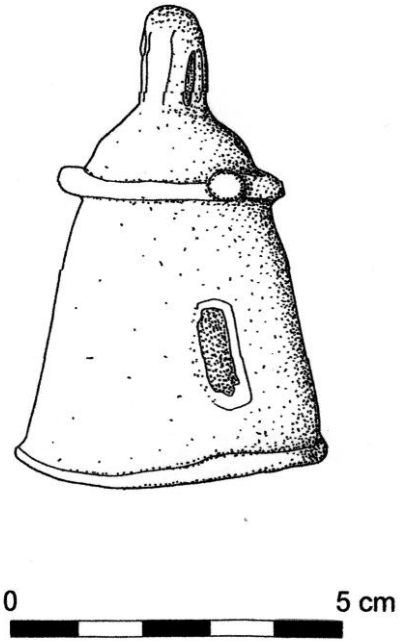
LEVHA XXXIX

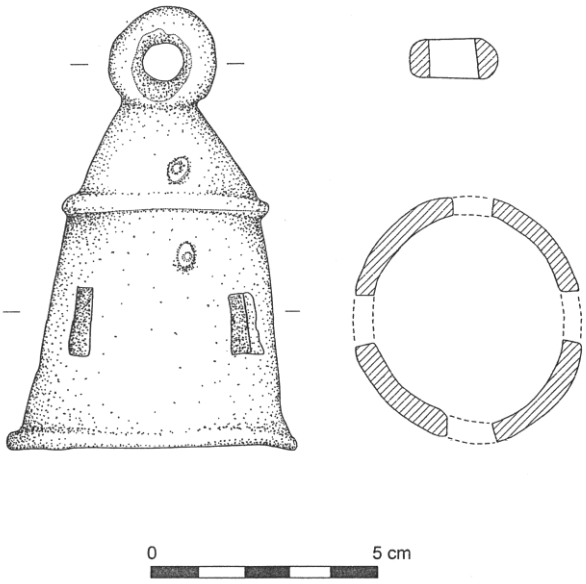
Çiz. 108

Çiz. 109

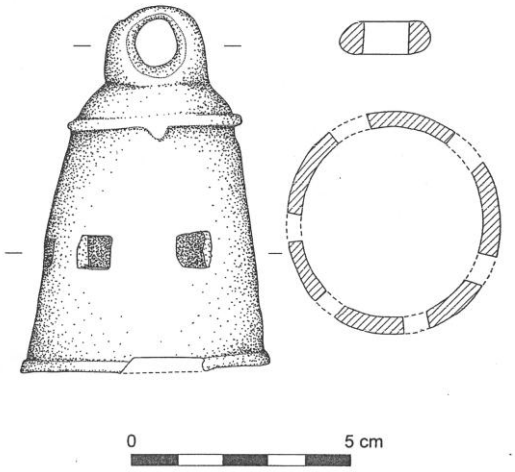

Çiz. 110

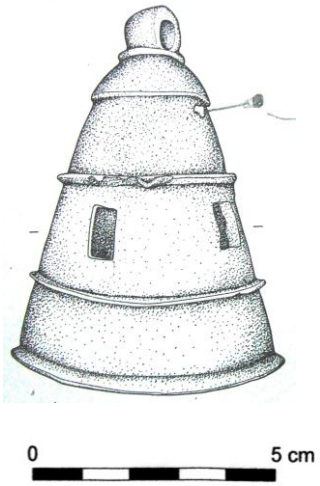

Çiz. 111

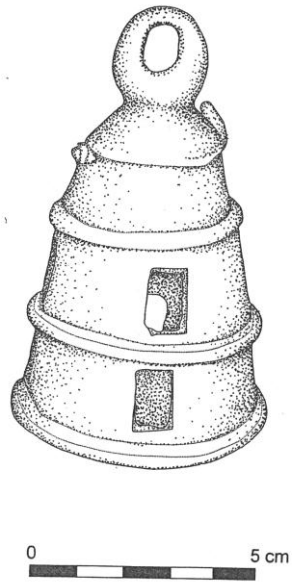
LEVHA XL

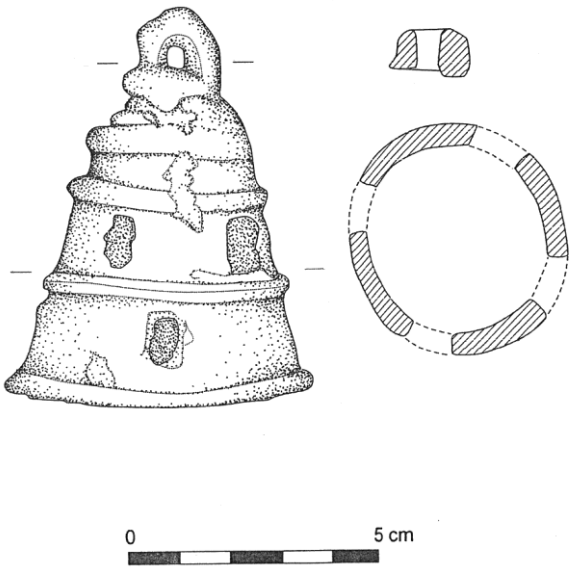
Çiz. 112

Çiz. 113

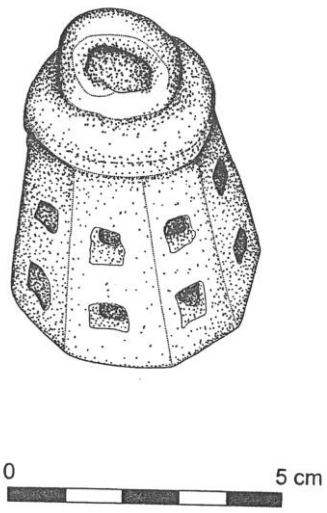

Çiz. 114

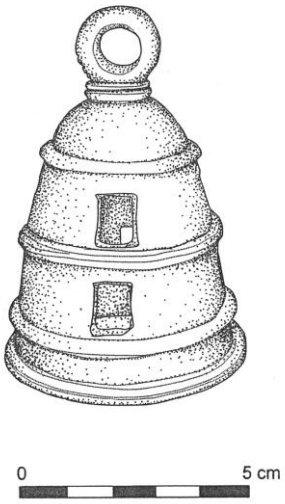

Çiz. 115

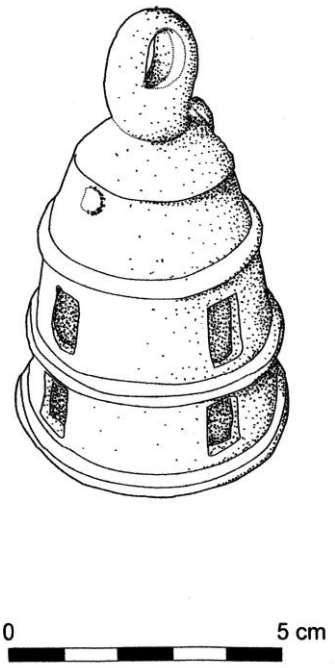
LEVHA XLI

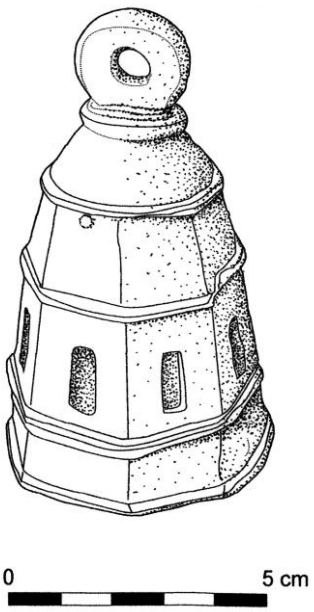
Çiz. 116

Çiz. 117

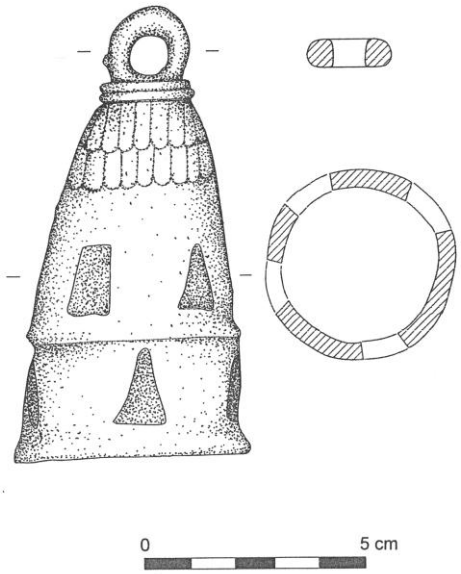

Çiz. 118

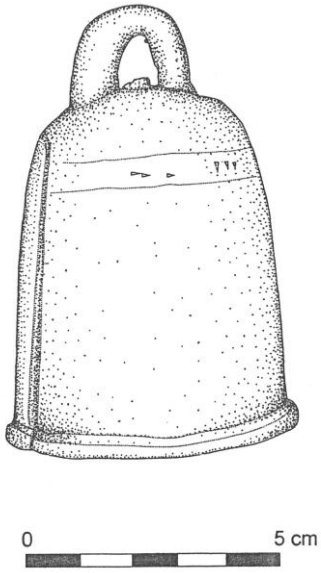

Çiz. 119

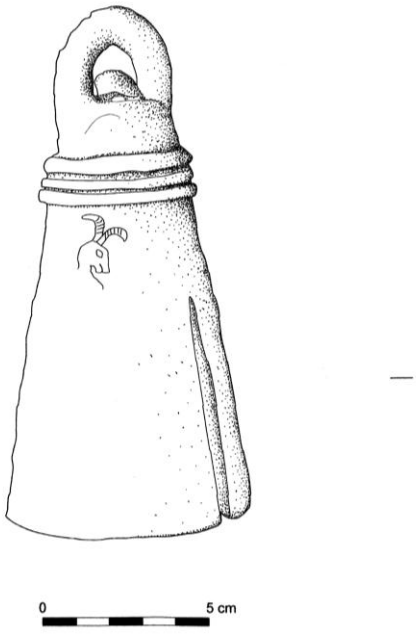
LEVHA XLII

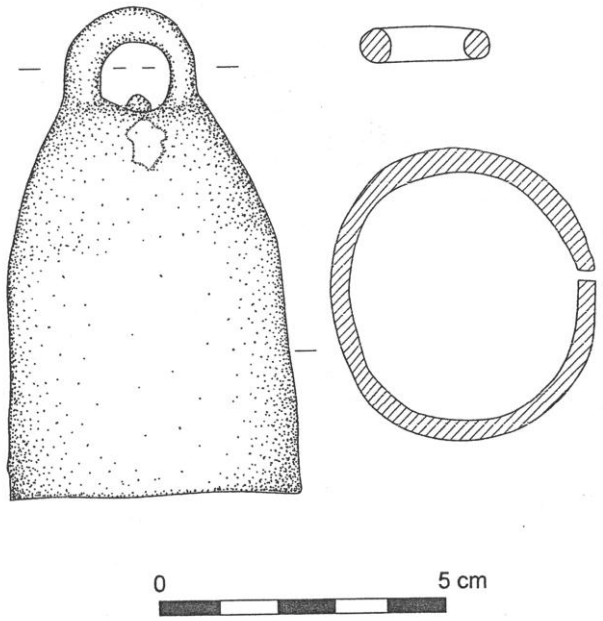
Çiz. 120

Çiz. 121

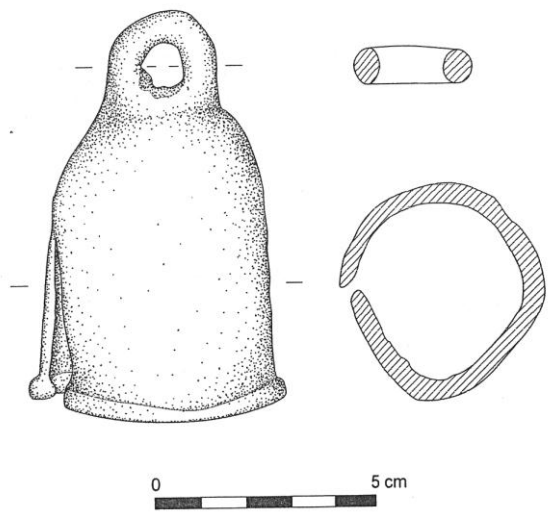

Çiz. 122

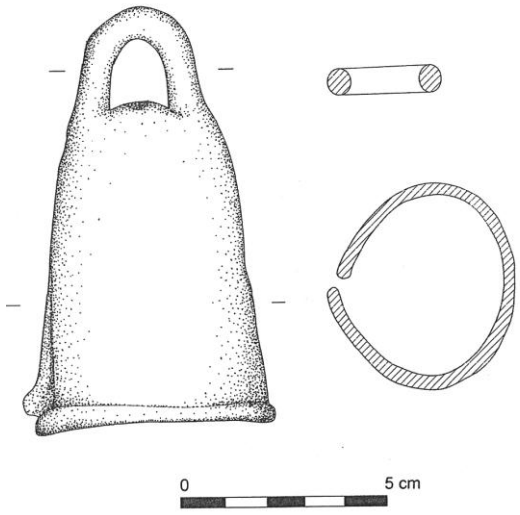

Çiz. 123

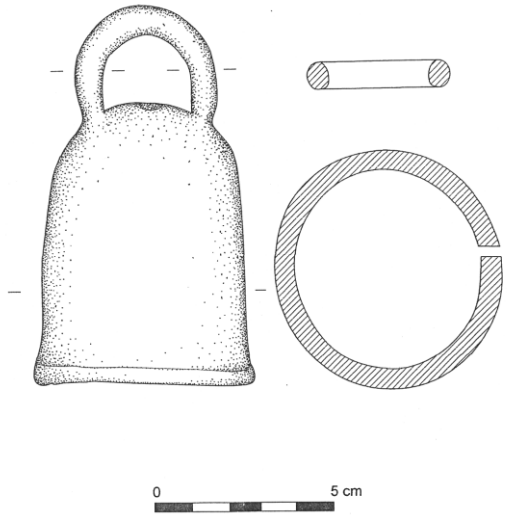
LEVHA XLIII

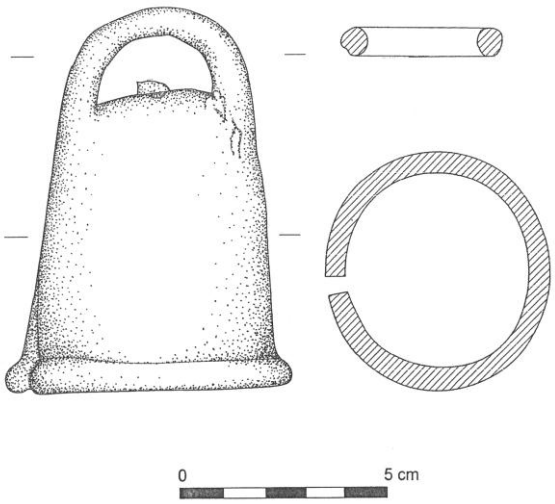
Çiz. 124

Çiz. 125

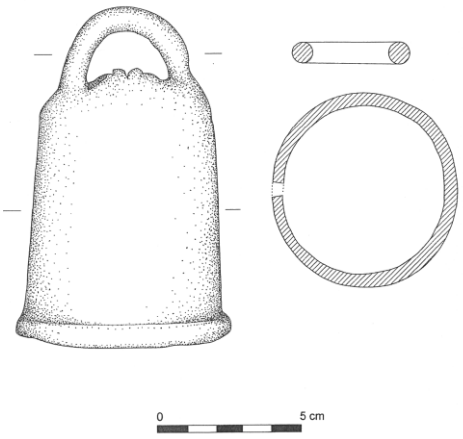

Çiz. 126

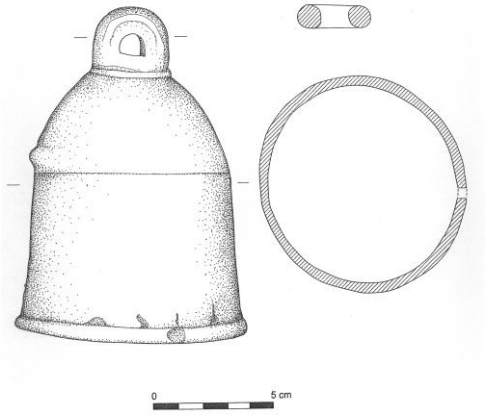

Çiz. 127

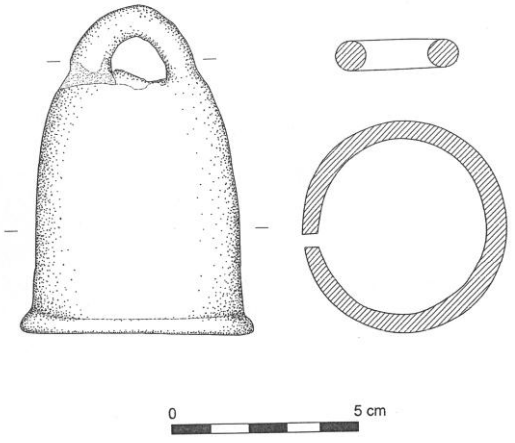
LEVHA XLIV

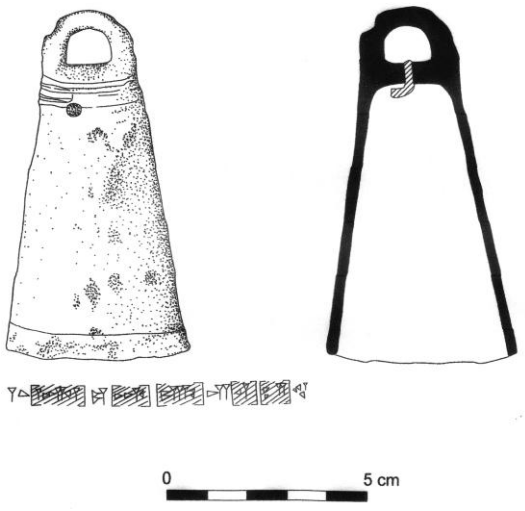
Çiz. 128

Çiz. 129

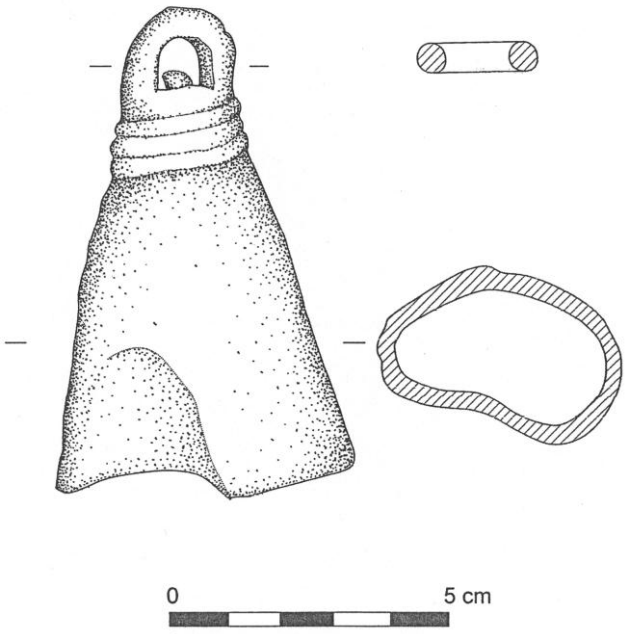

Çiz. 130

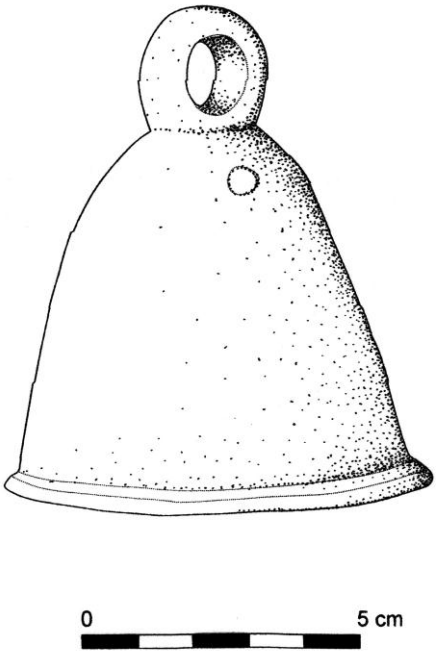

Çiz. 131

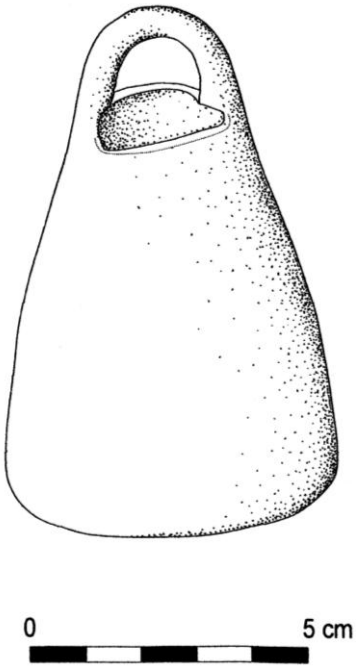
LEVHA XLV

Çiz. 132

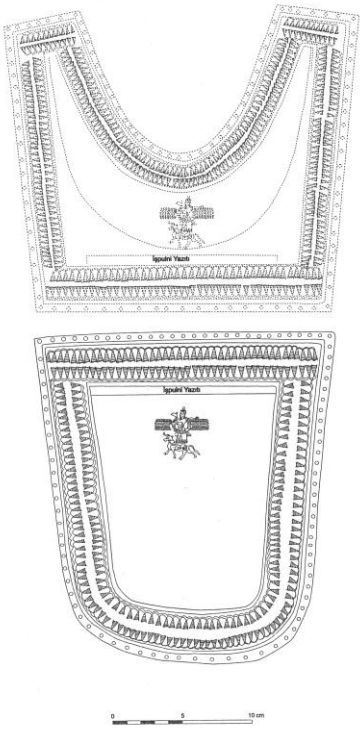

Çiz. 133

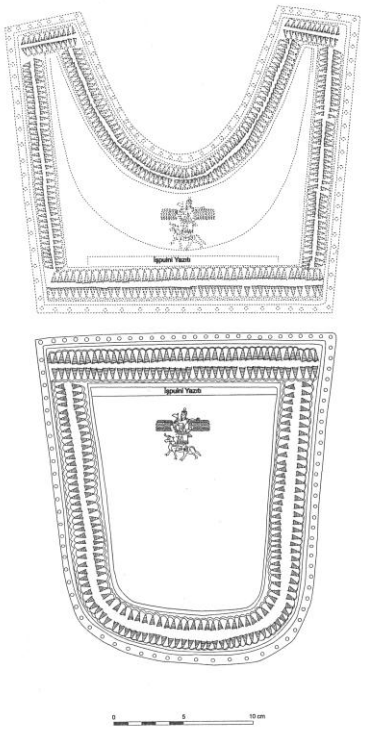

Çiz. 134

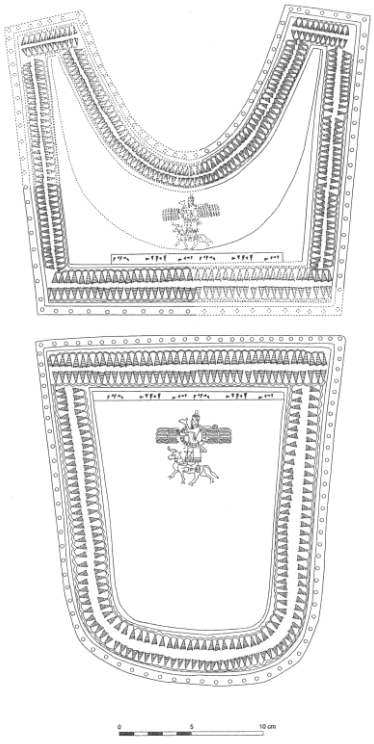
LEVHA XLVI

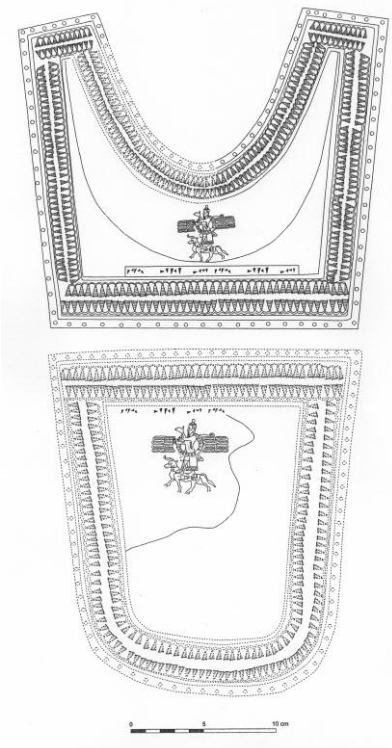
Çiz. 135

Çiz. 136

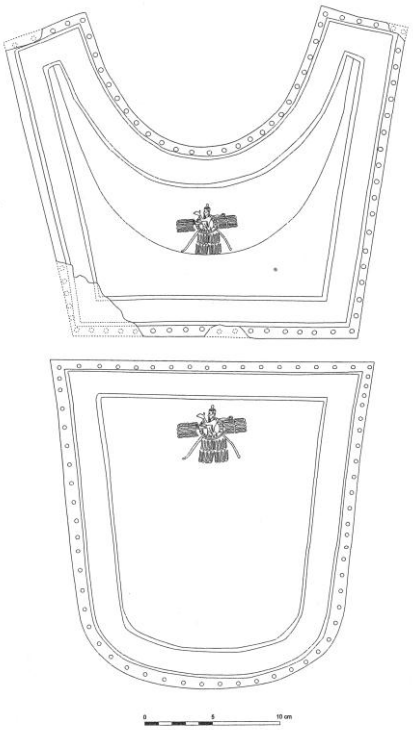

Çiz. 137

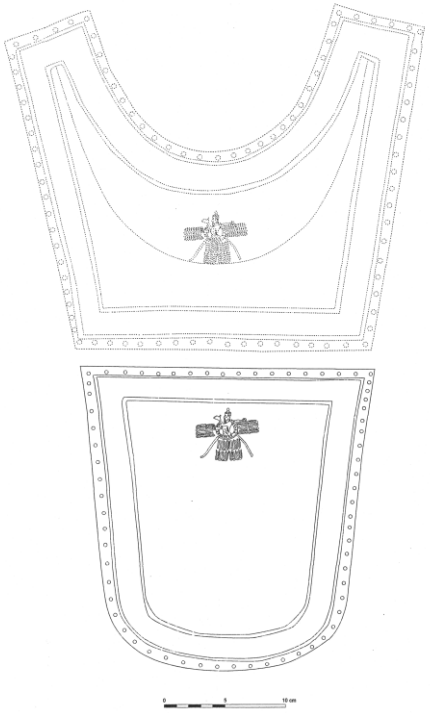

Çiz. 138

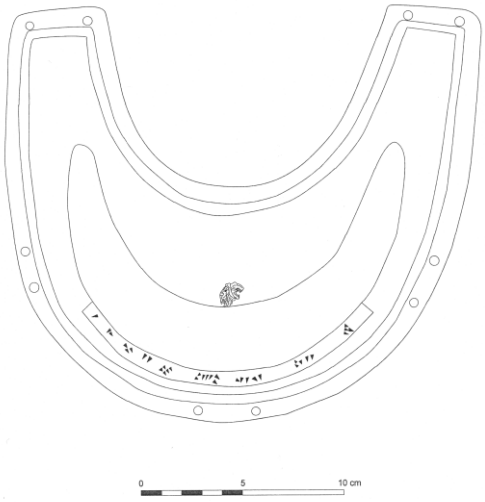
LEVHA XLVII

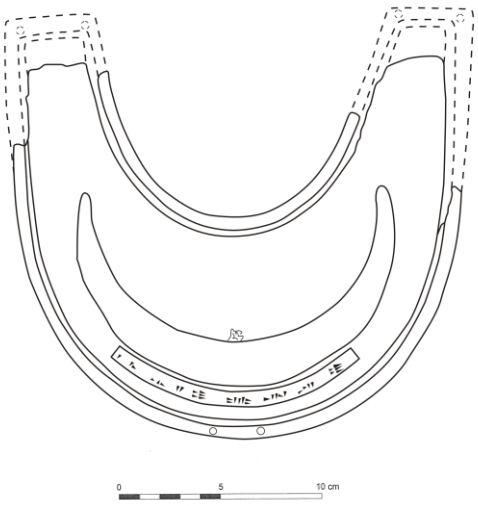
Çiz. 139

Çiz. 140

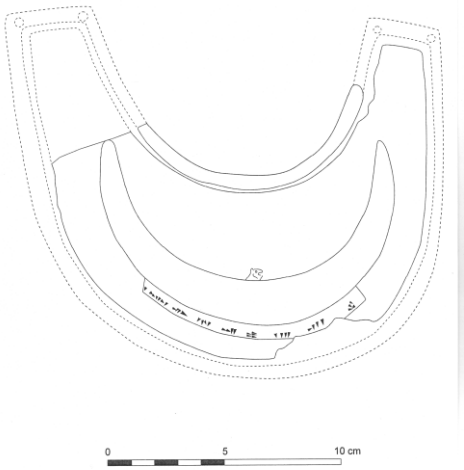

Çiz. 141

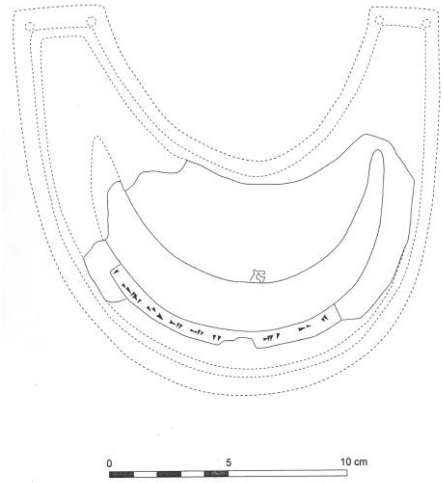

Çiz. 142

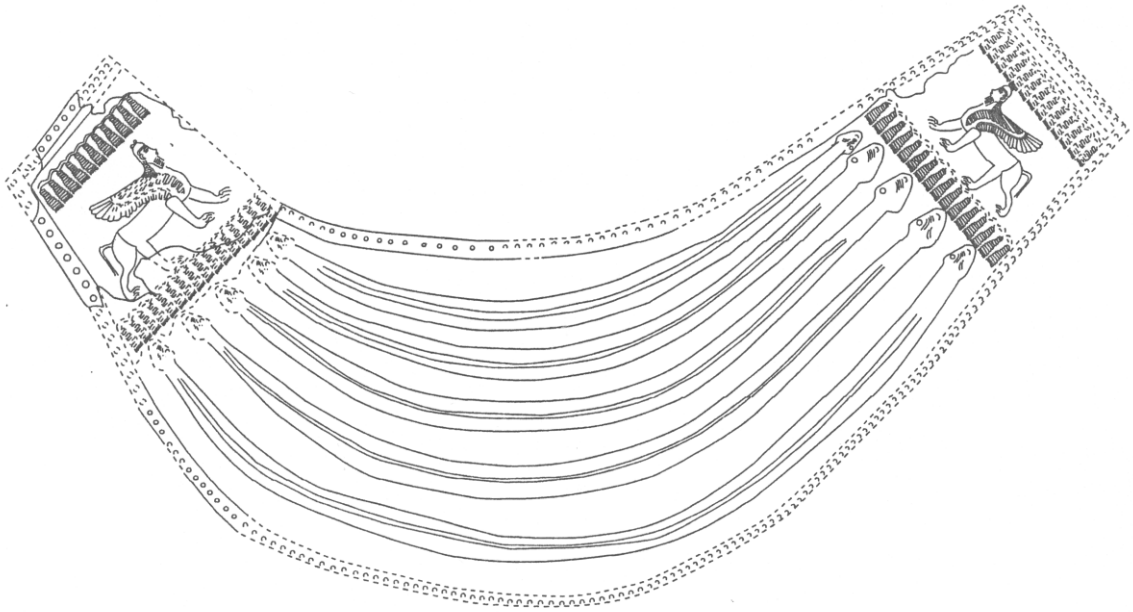
LEVHA XLVIII

Çiz. 143

Çiz. 144

Çiz. 145

LEVHA XLIX

Çiz. 146

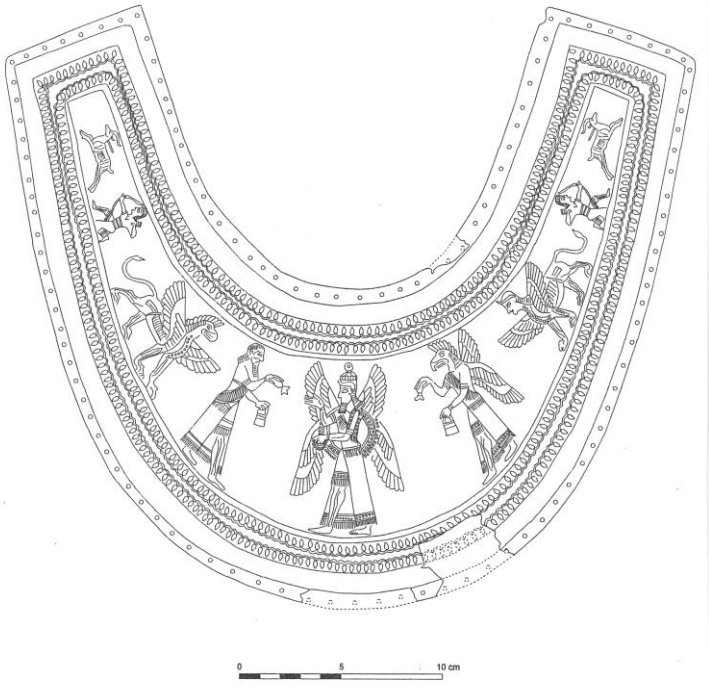

Çiz. 147

LEVHA L

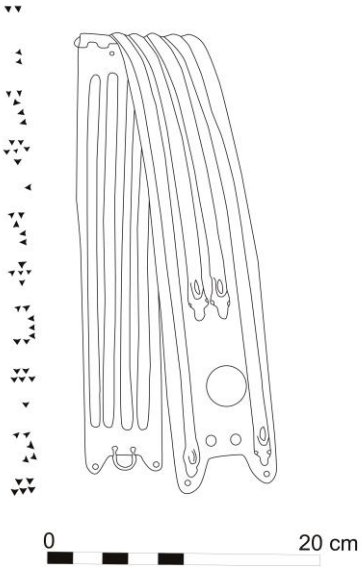

Çiz. 148

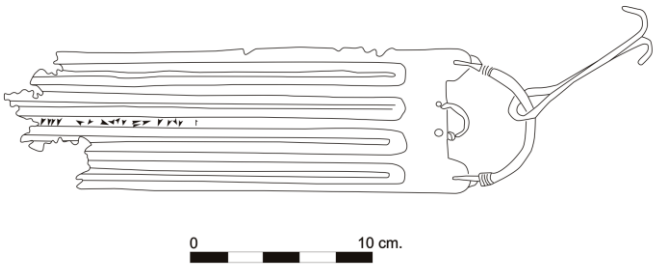

Çiz. 149

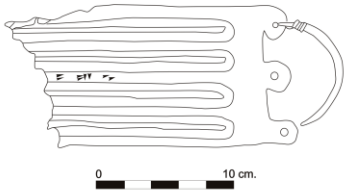
LEVHA LI

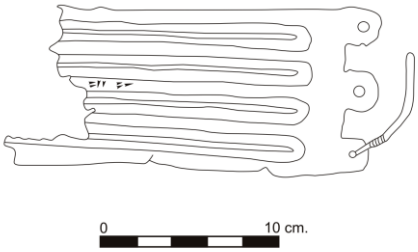
Çiz. 150

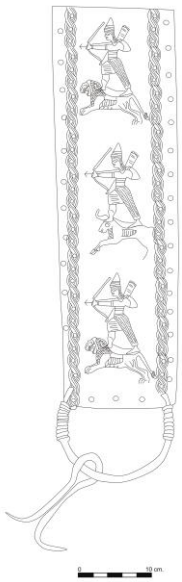
Çiz. 151

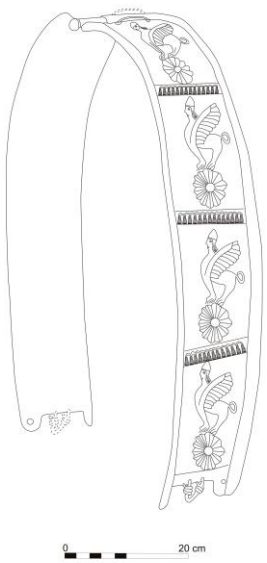
Çiz. 152

Çiz. 153

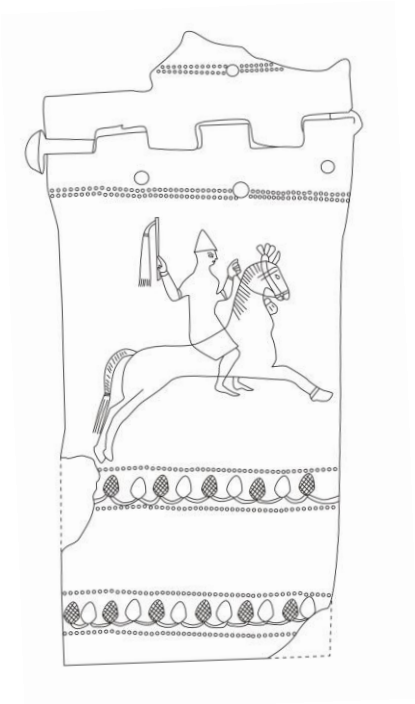

Çiz. 154

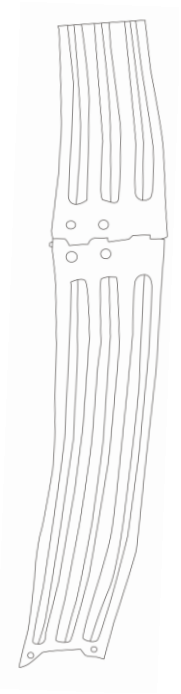

Çiz. 155

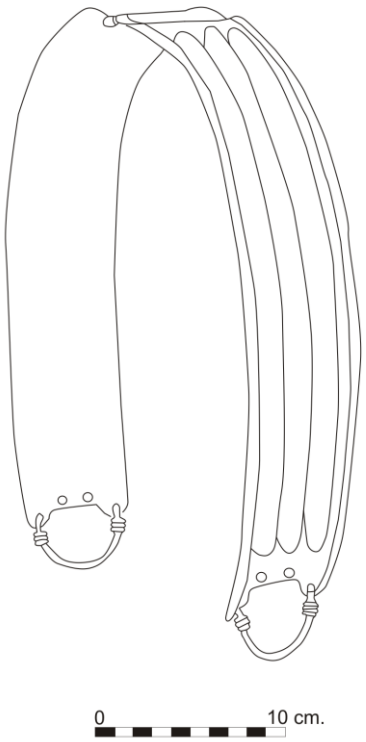
LEVHA LII

Çiz. 156

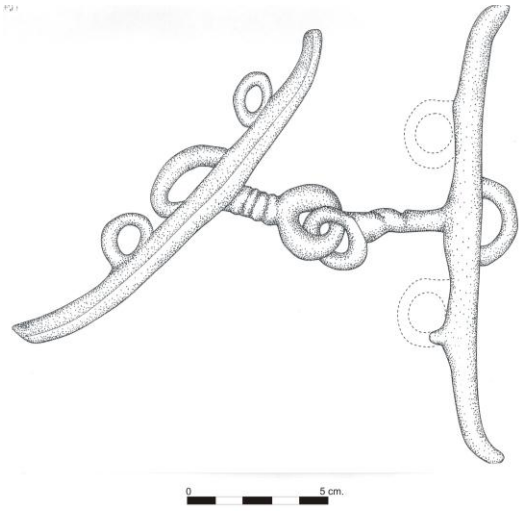

Çiz. 157

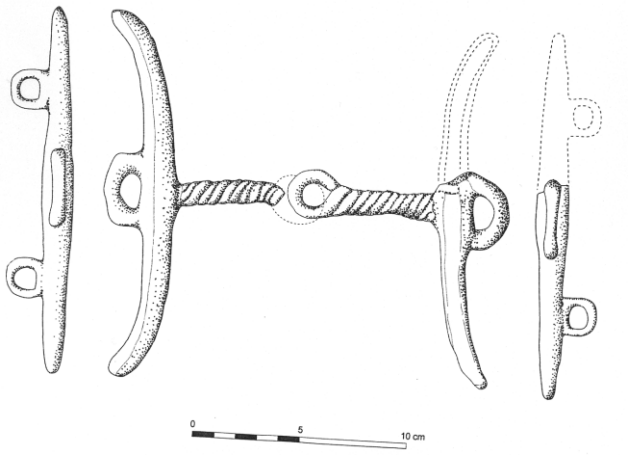

Çiz. 158

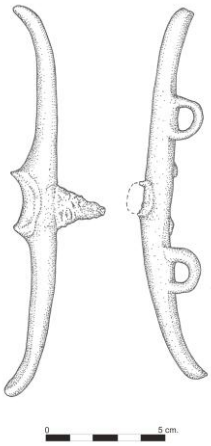
LEVHA LIII

Çiz. 159

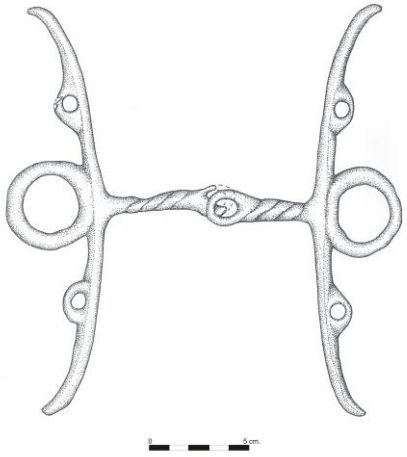

Çiz. 160

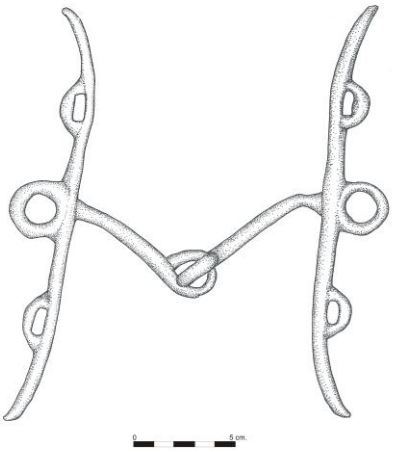

Çiz. 161

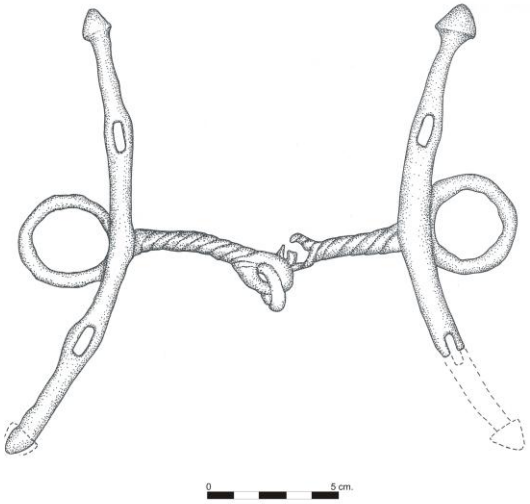
LEVHA LIV

Çiz. 162

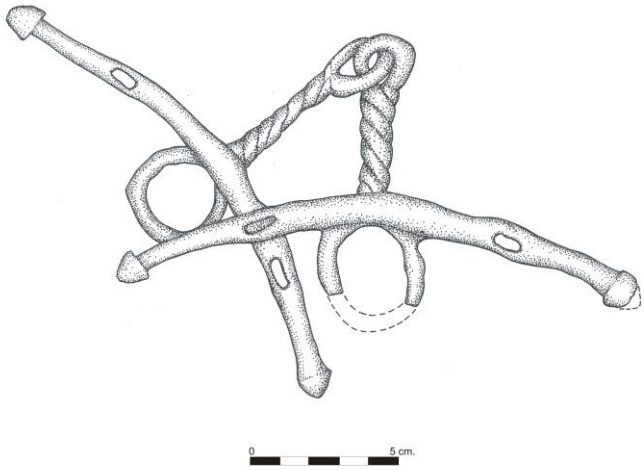

Çiz. 163

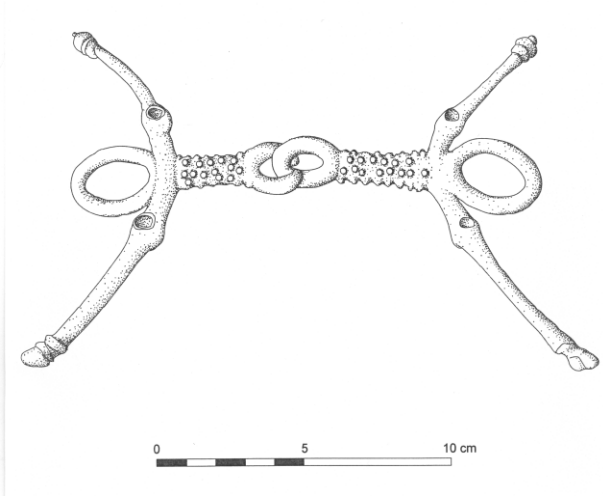

Çiz. 164

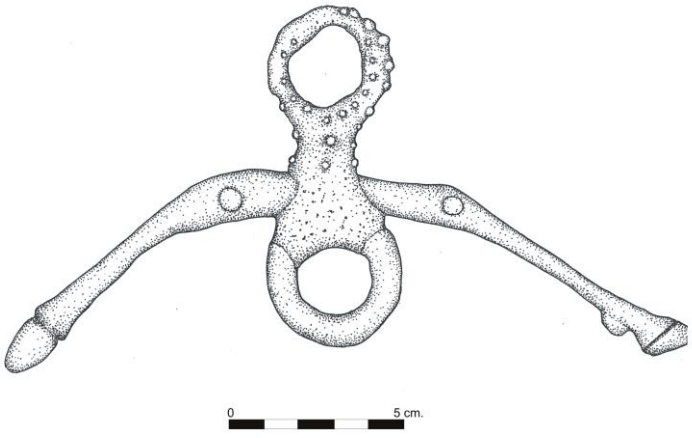
LEVHA LV

Çiz. 165

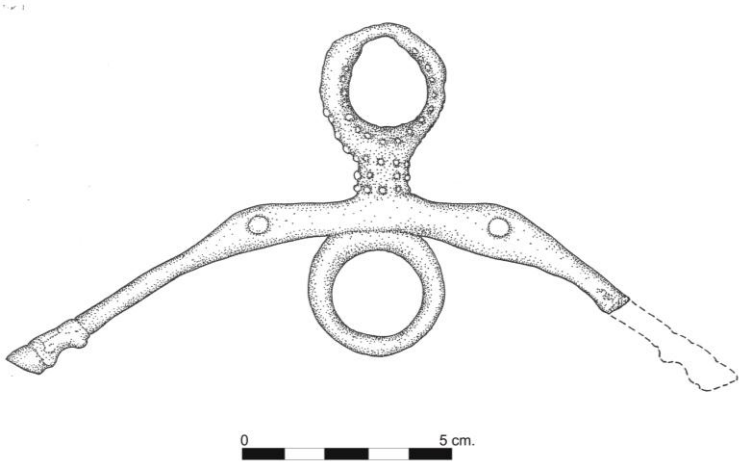

Çiz. 166

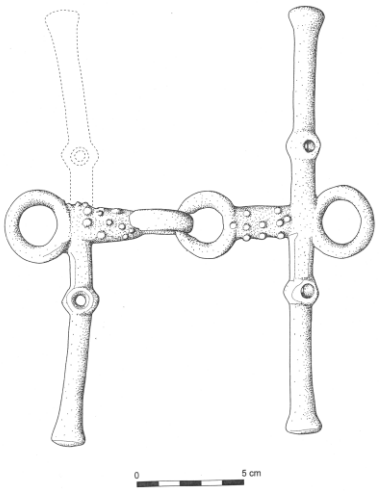

Çiz. 167

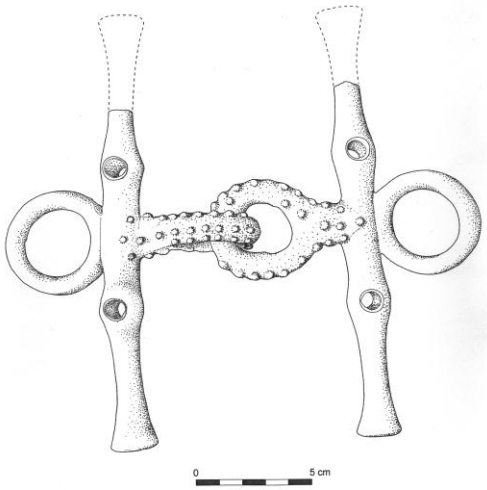
LEVHA LVI

Çiz. 168

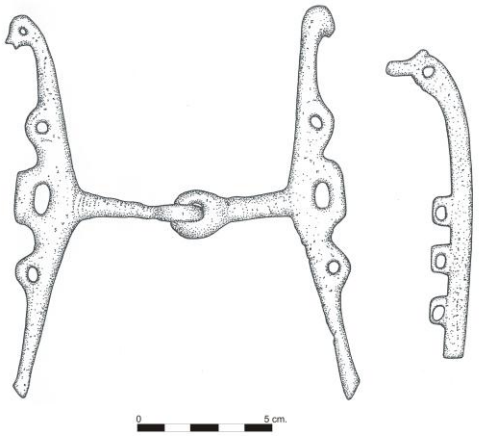

Çiz. 169

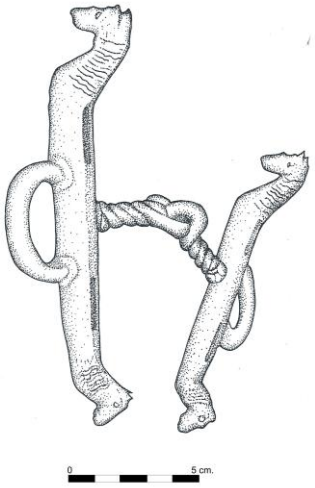

Çiz. 170

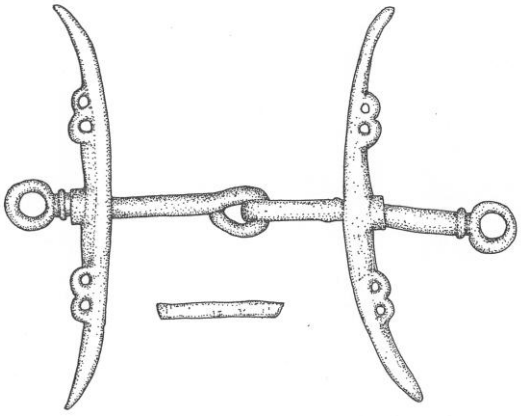
LEVHA LVII

Çiz. 171

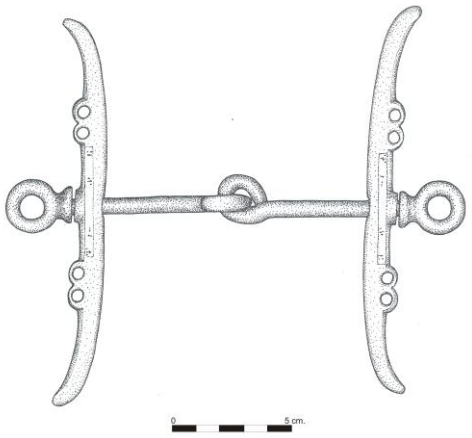

Çiz. 172

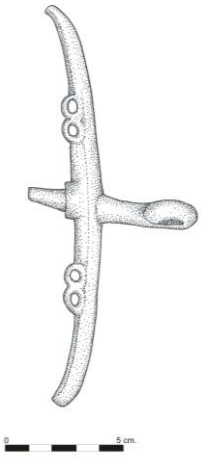

Çiz. 173

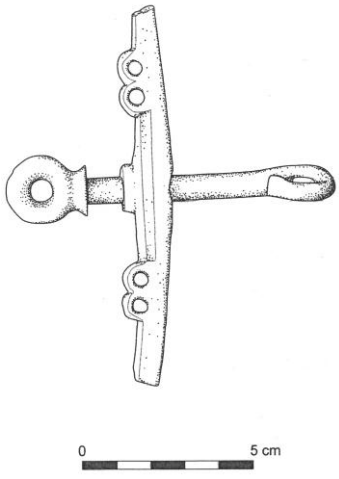
LEVHA LVIII

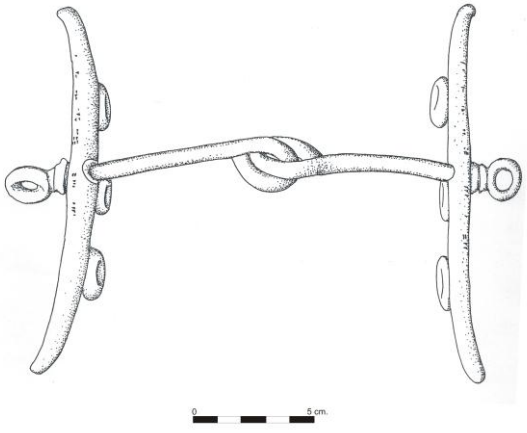
Çiz. 174

Çiz. 175

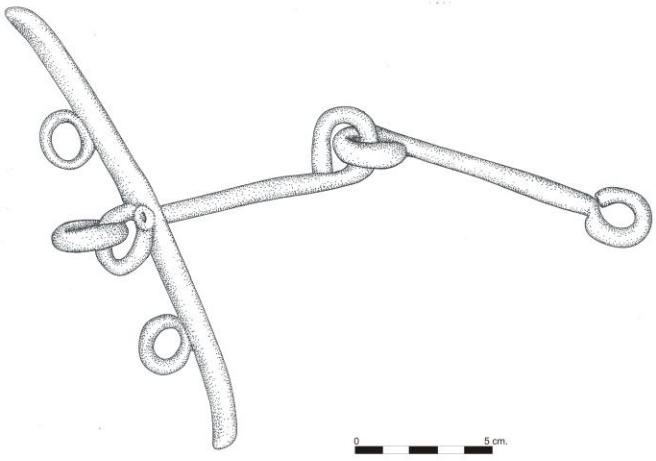

Çiz. 176

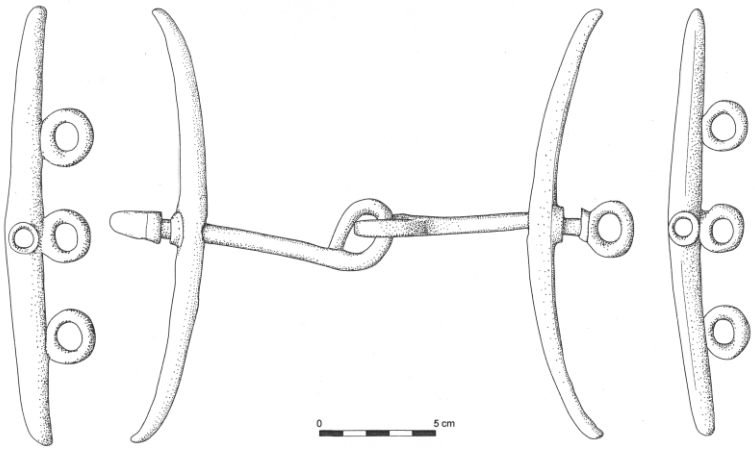

Çiz. 177

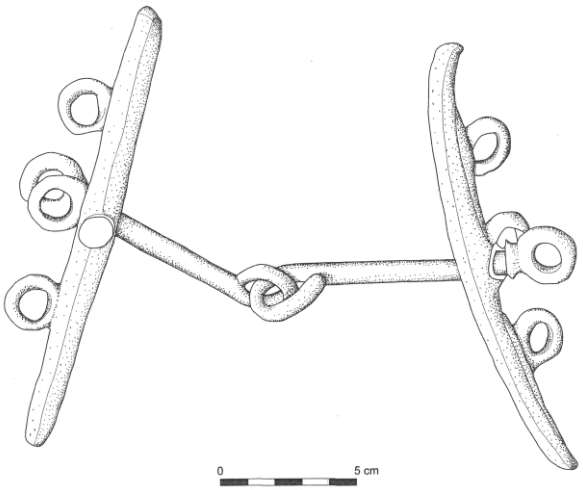
LEVHA LIX

Çiz. 178

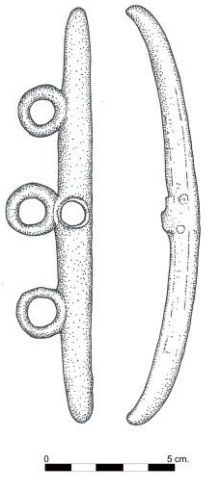

Çiz. 179

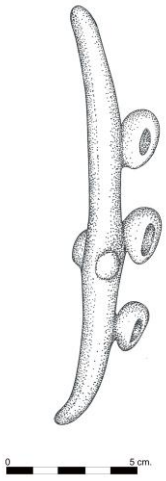

Çiz. 180

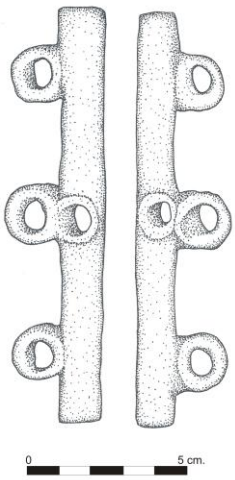
LEVHA LX

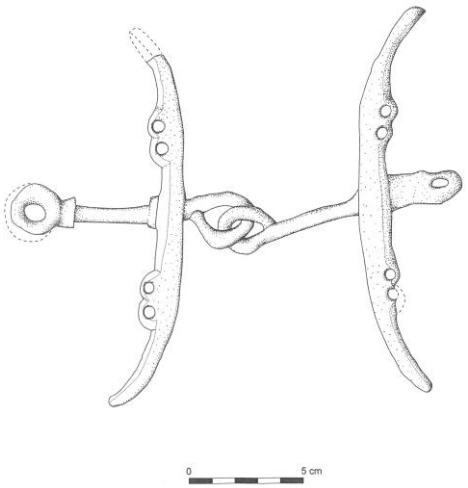
Çiz. 181

Çiz. 182

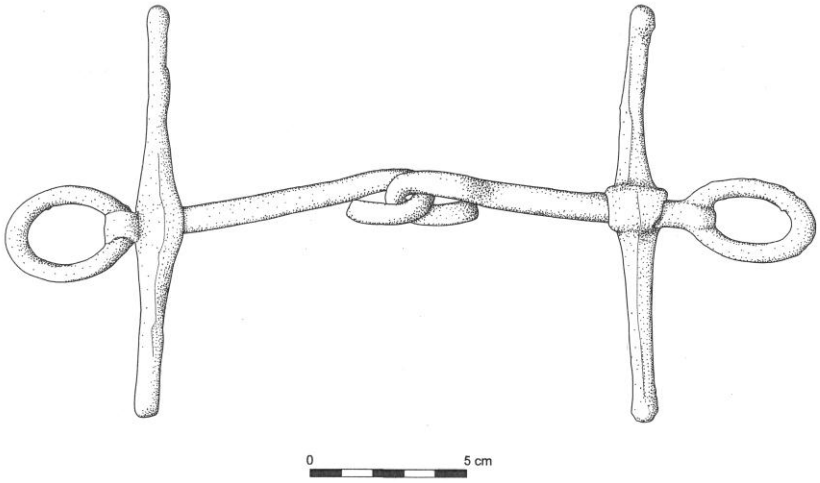

Çiz. 183

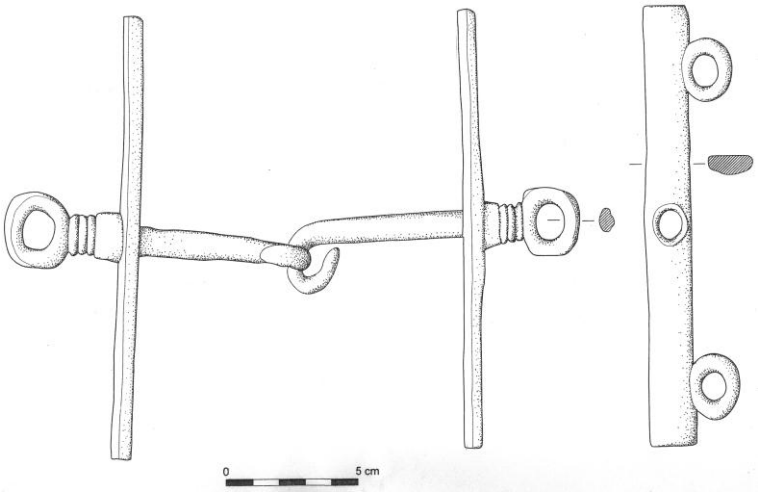

Çiz. 184

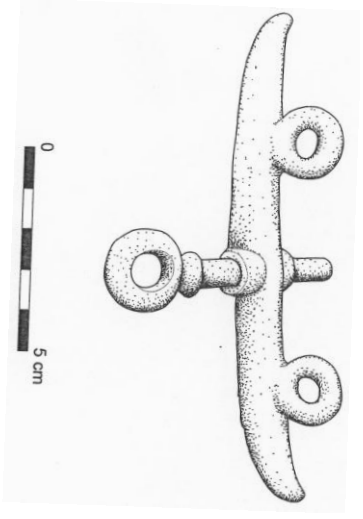
LEVHA LXI

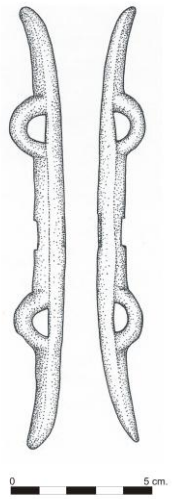
Çiz. 185

Çiz. 186

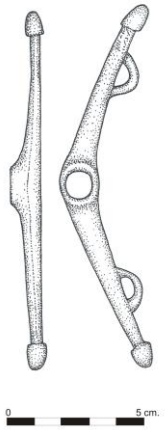

Çiz. 187

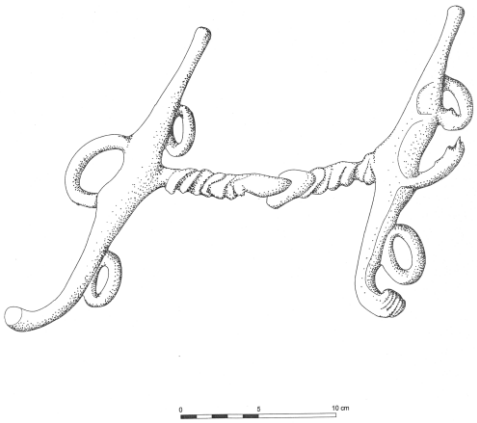

Çiz. 188

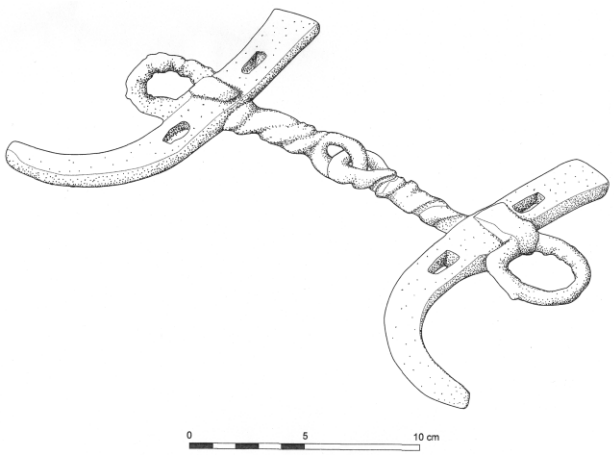
LEVHA LXII

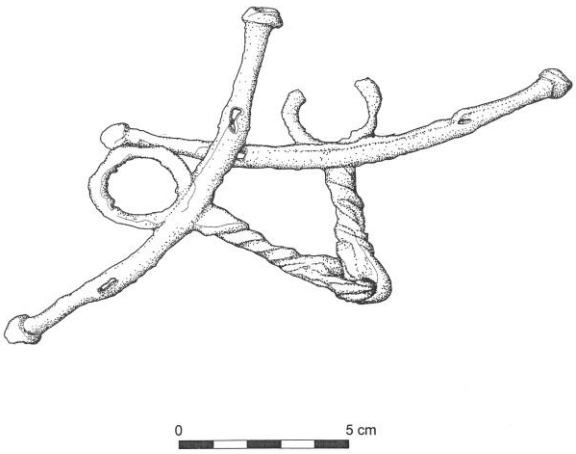
Çiz. 189

Çiz. 190

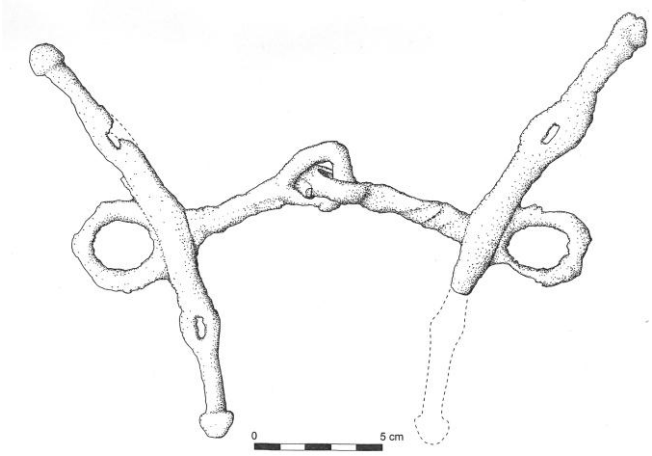

Çiz. 191

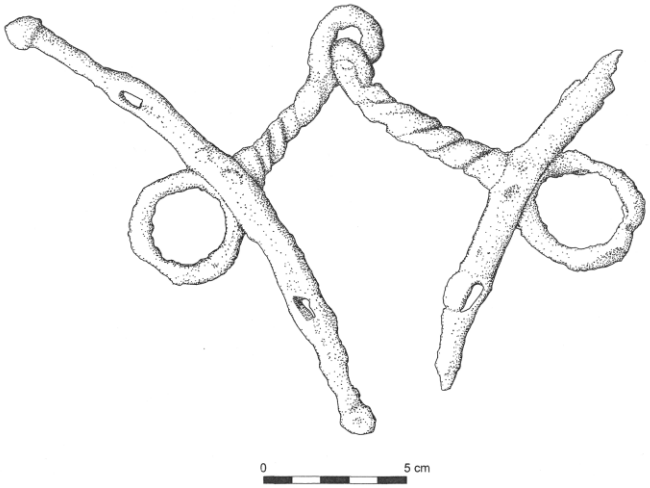

Çiz. 192

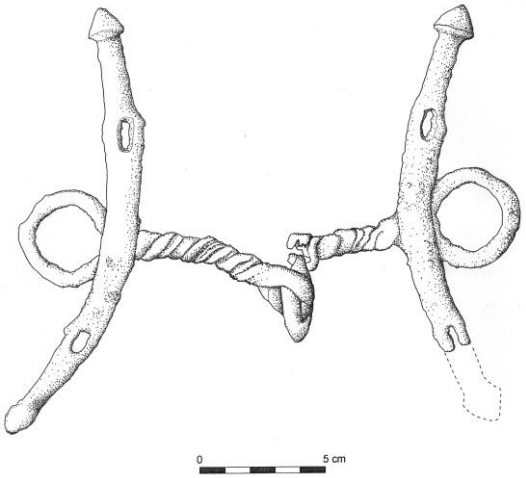
LEVHA LXIII

Çiz. 193

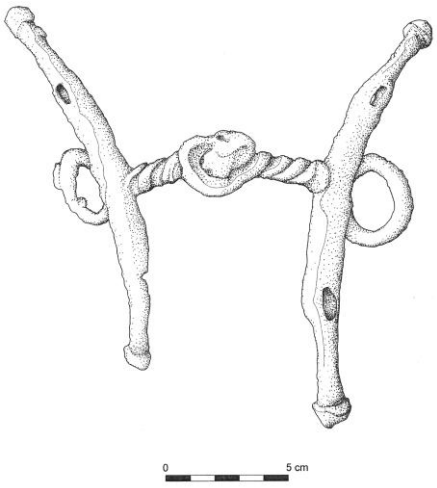

Çiz. 194

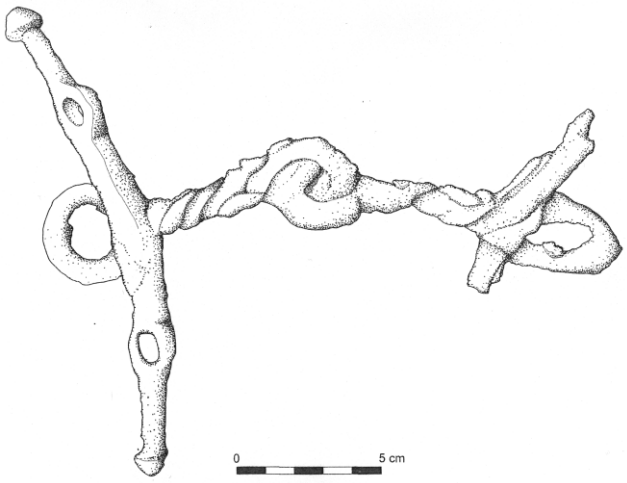

Çiz. 195

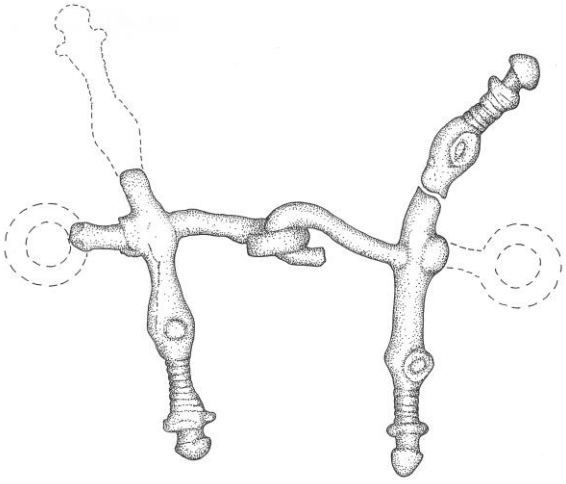
LEVHA LXIV

Çiz. 196

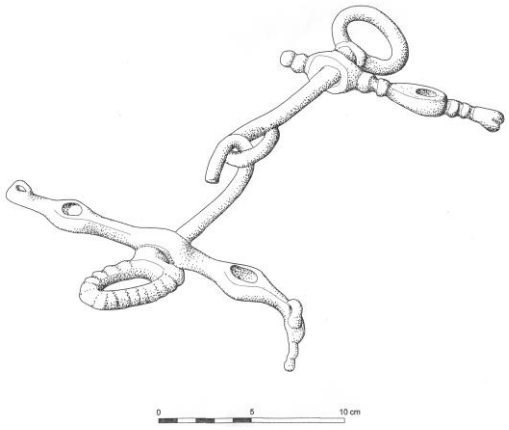

Çiz. 197

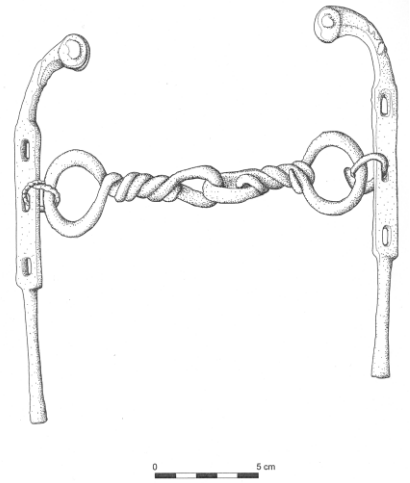

Çiz. 198

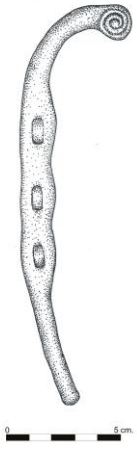
LEVHA LXV

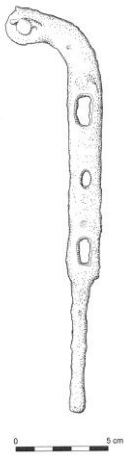
Çiz. 199

Çiz. 200

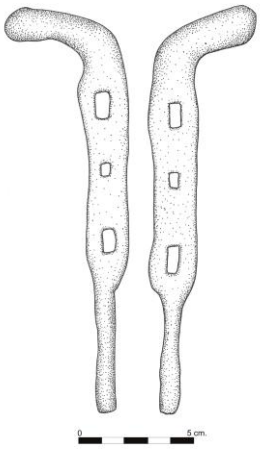

Çiz. 201

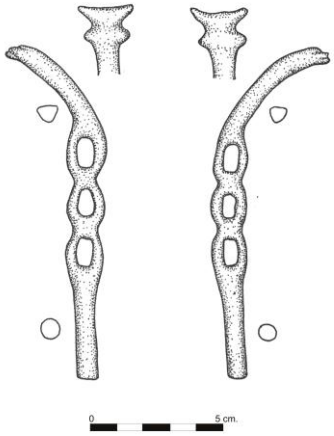

Çiz. 202

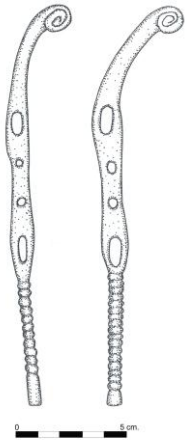
LEVHA LXVI

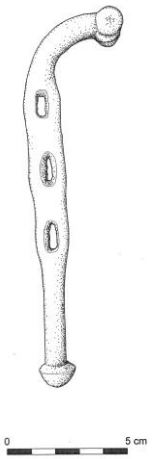
Çiz. 203

Çiz. 204

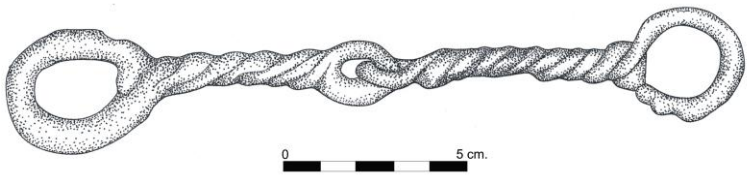
Çiz. 205

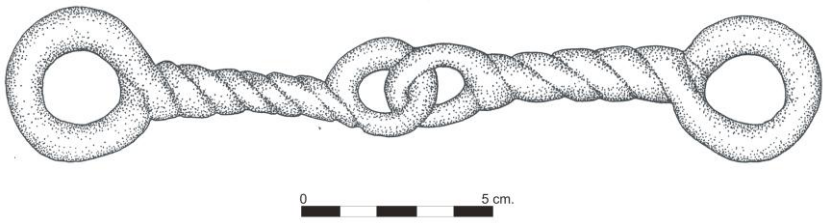
Çiz. 206

LEVHA LXVII

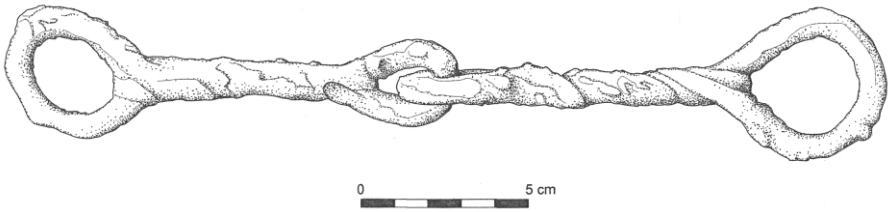
,

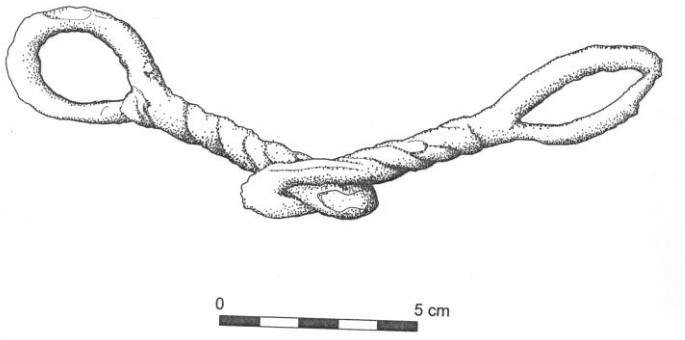
Çiz. 207

Çiz. 208

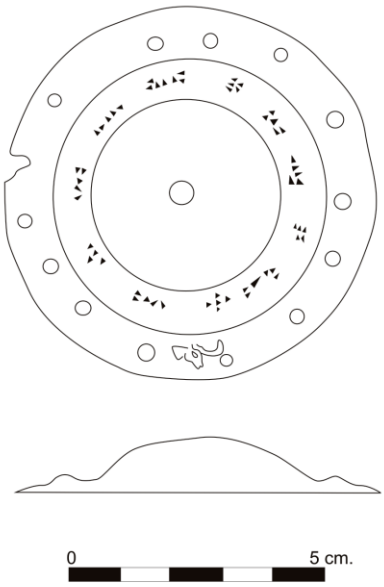

Çiz. 209

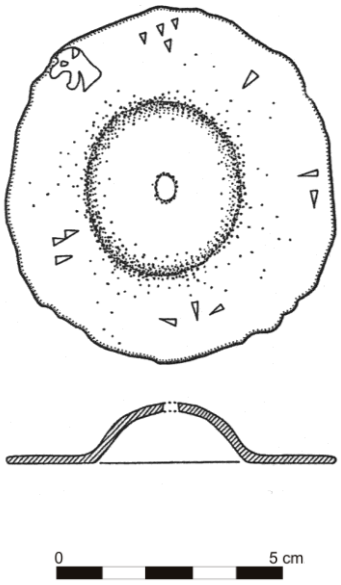

Çiz. 210

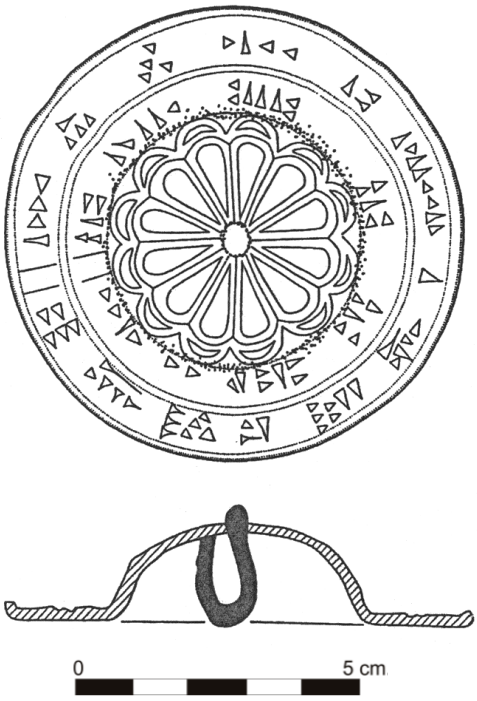
LEVHA LXVIII

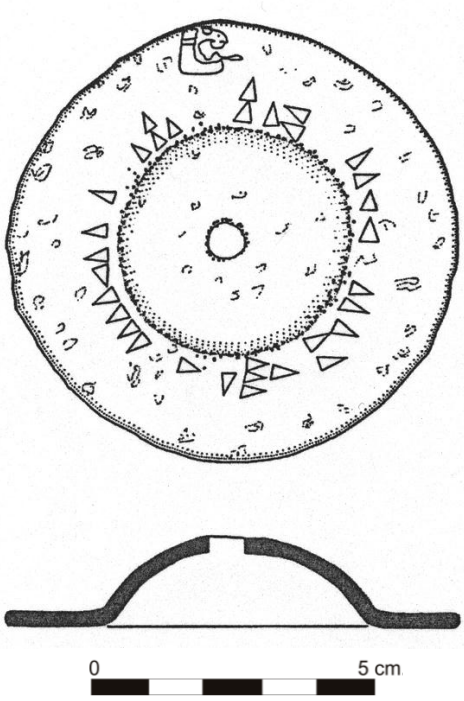
Çiz. 211

Çiz. 212

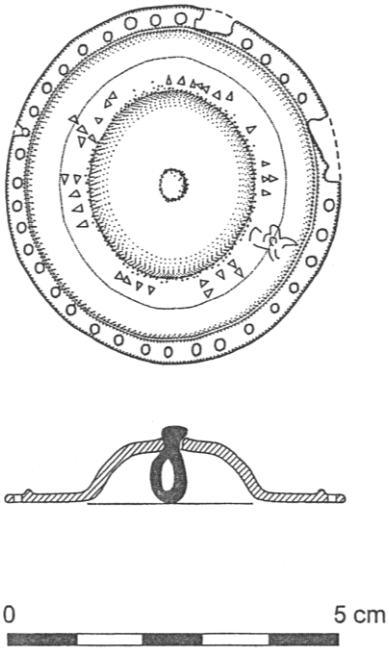

Çiz. 213

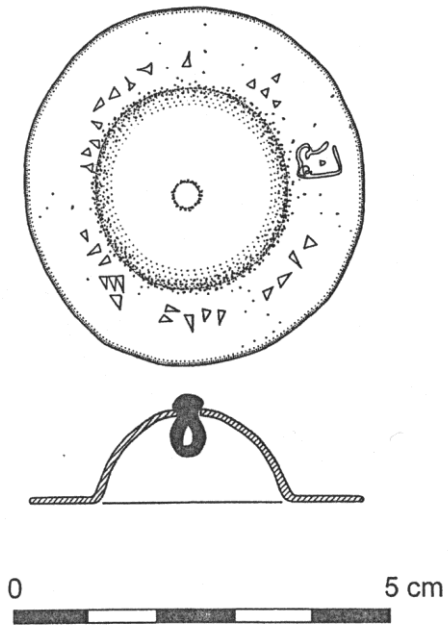

Çiz. 214

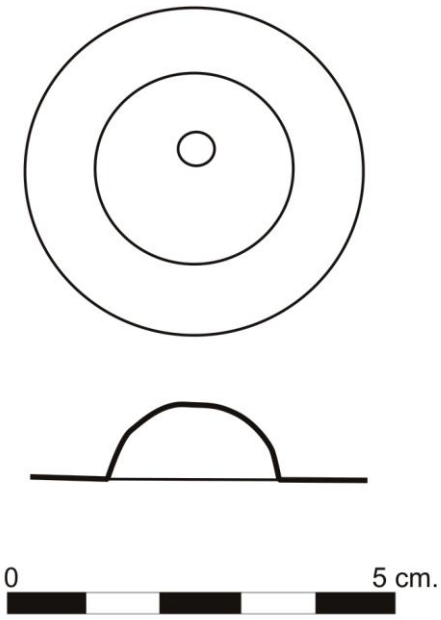
LEVHA LXIX

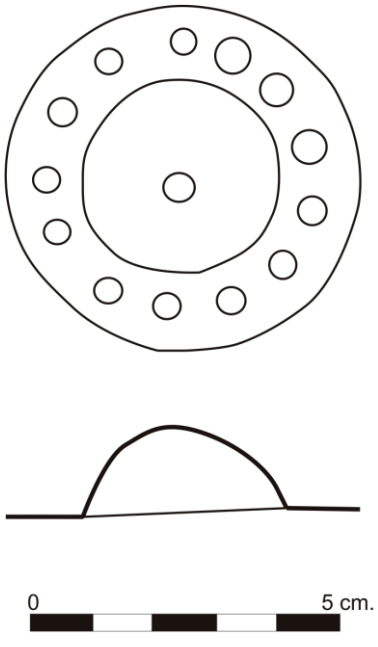
Çiz. 215

Çiz. 216

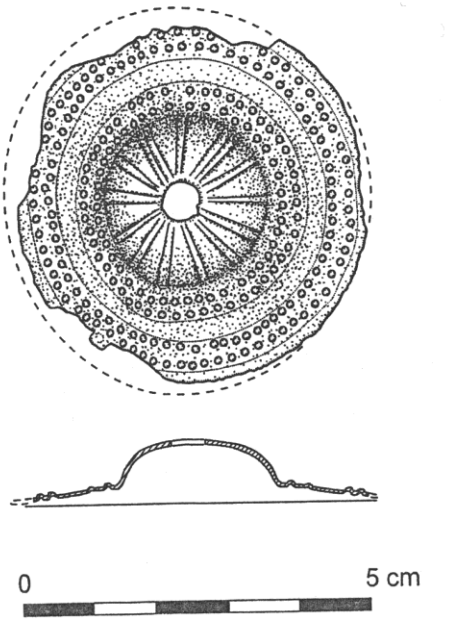

Çiz. 217

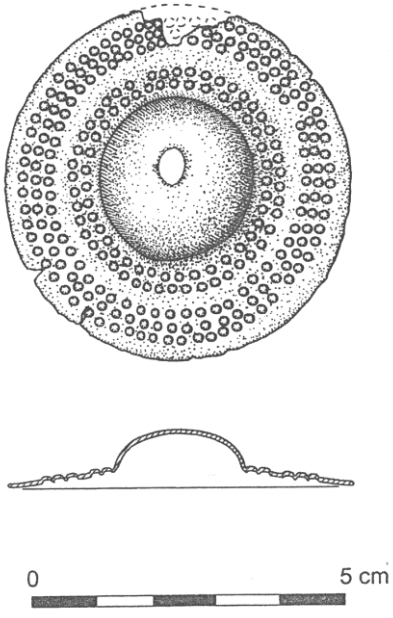

Çiz. 218

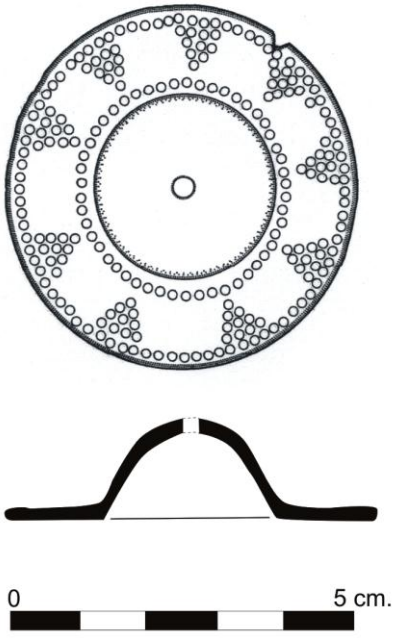
LEVHA LXX

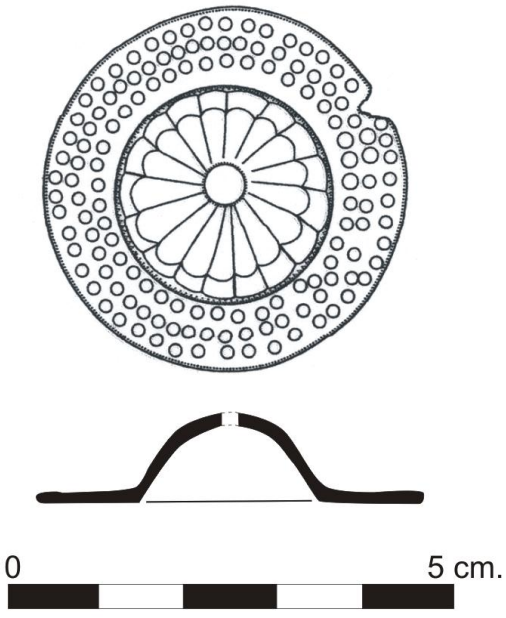
Çiz. 219

Çiz. 220

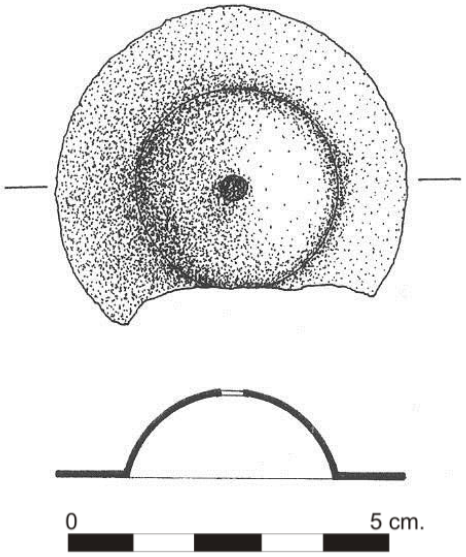

Çiz. 221

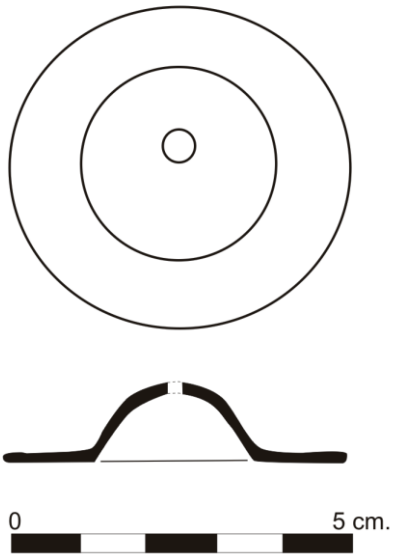

Çiz. 222

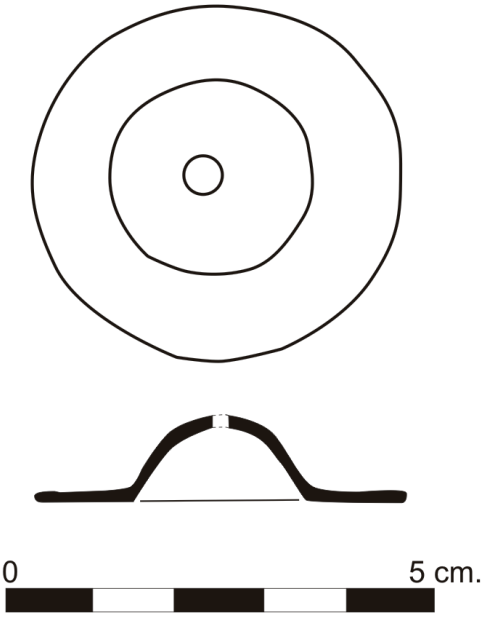
LEVHA LXXI

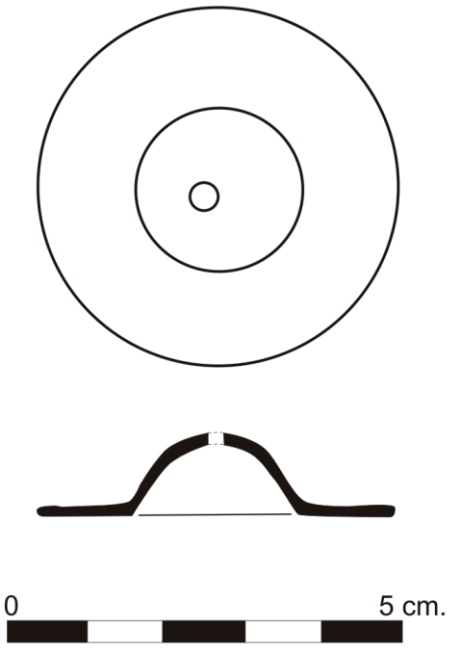
Çiz. 223

Çiz. 224

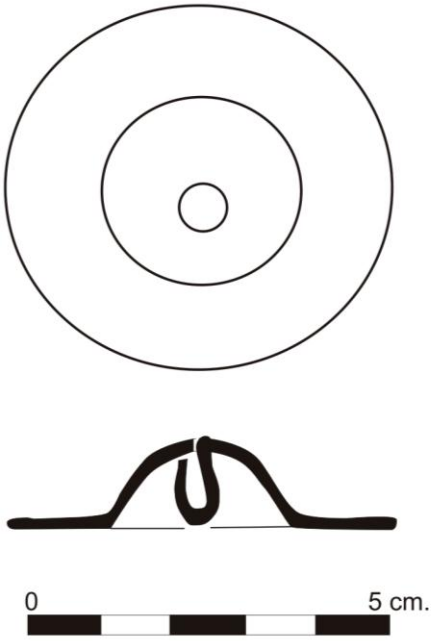

Çiz. 225

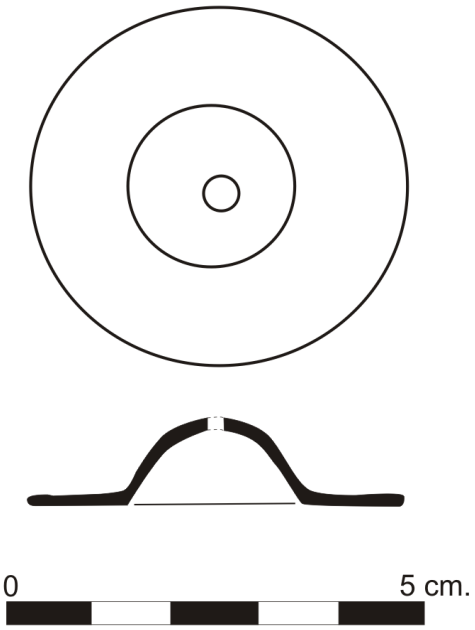

Çiz. 226

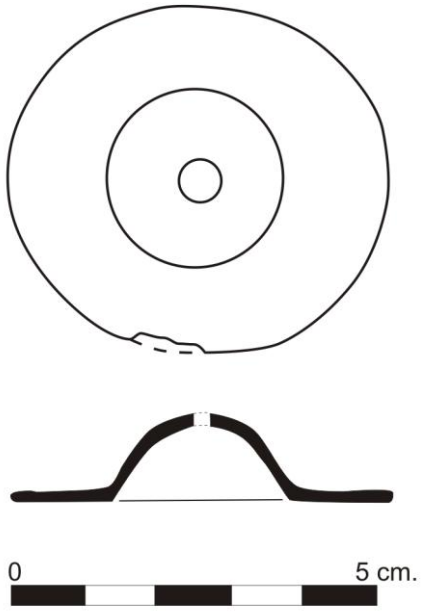
LEVHA LXXII

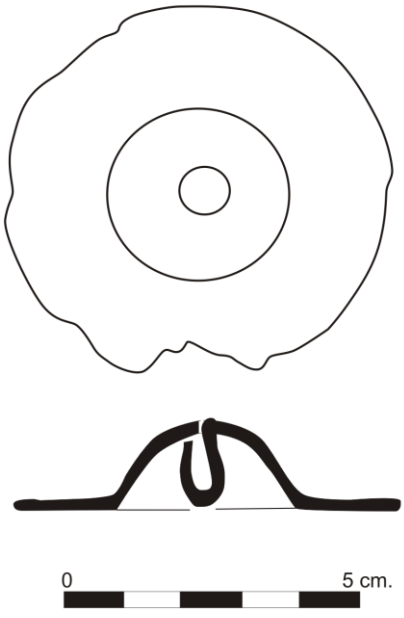
Çiz. 227

Çiz. 228

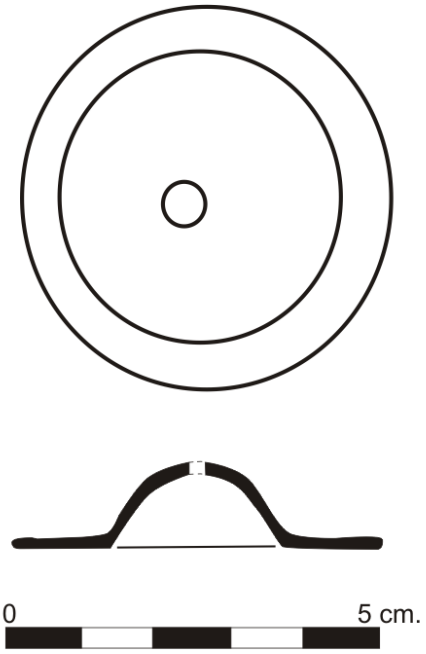

Çiz. 229

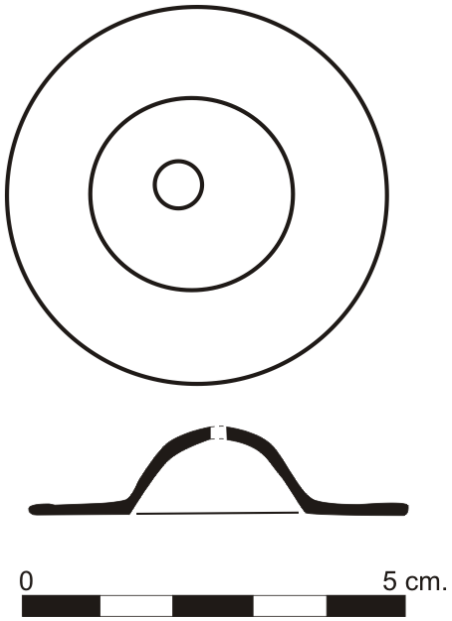

Çiz. 230

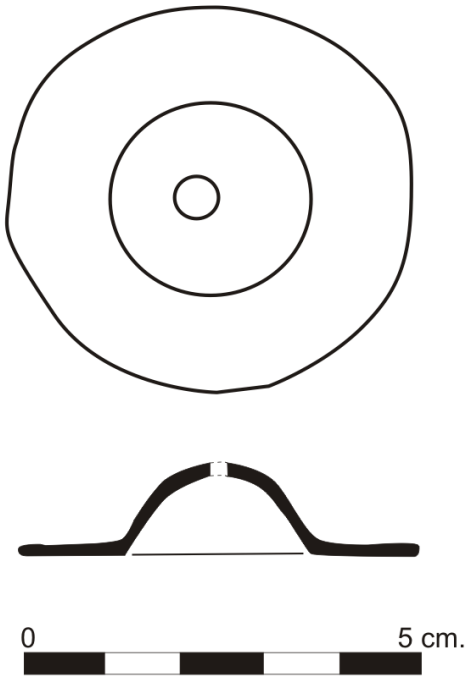
LEVHA LXXIII

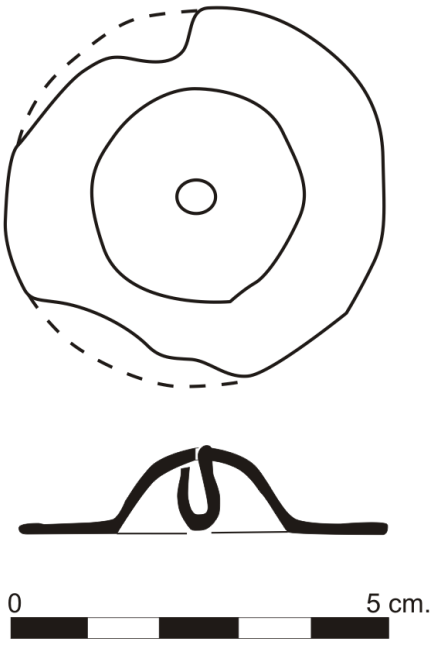
Çiz. 231

Çiz. 232

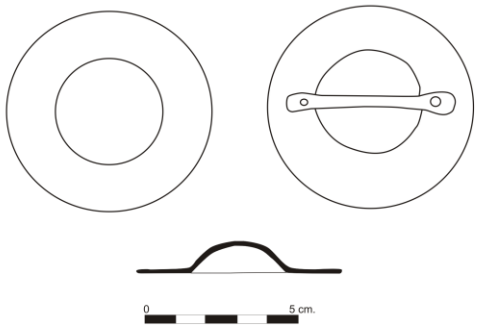

Çiz. 233

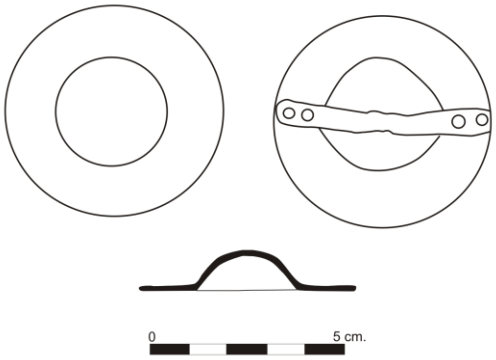

Çiz. 234

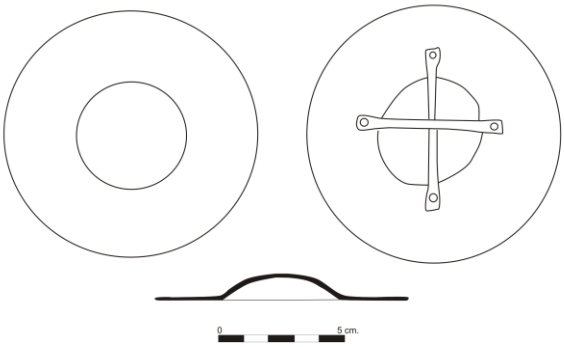
LEVHA LXXIV

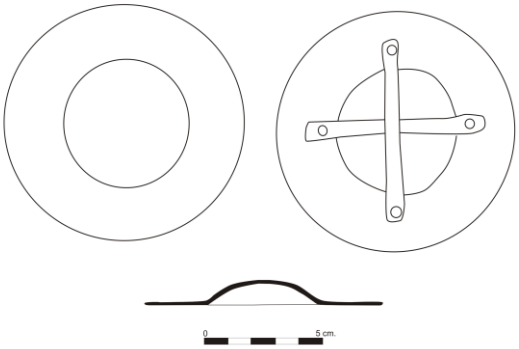
Çiz. 235

Çiz. 236

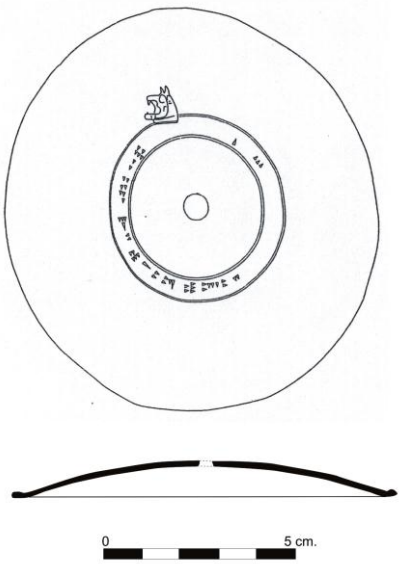

Çiz. 237

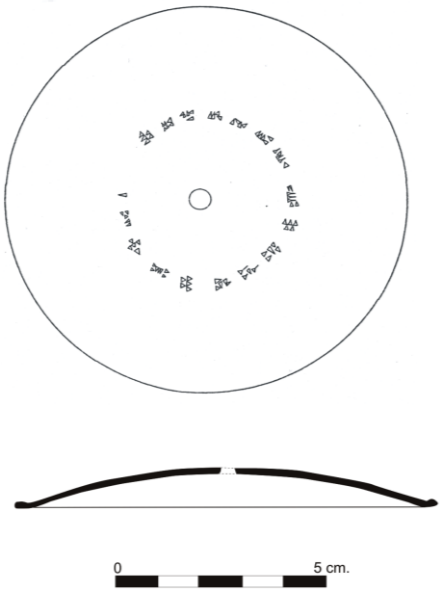

Çiz. 238

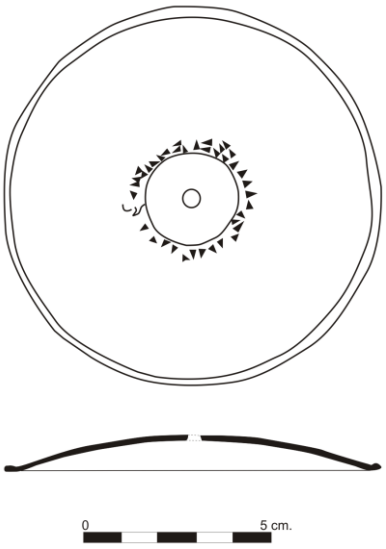
LEVHA LXXV

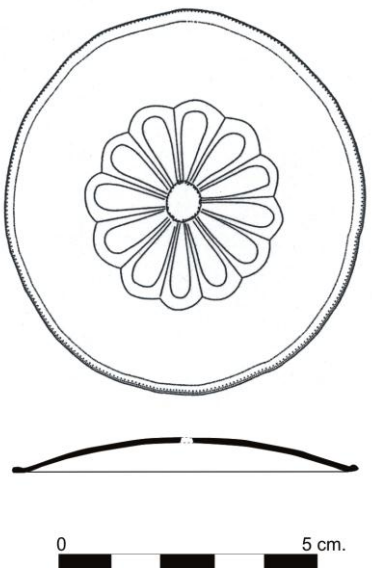
Çiz. 239

Çiz. 240

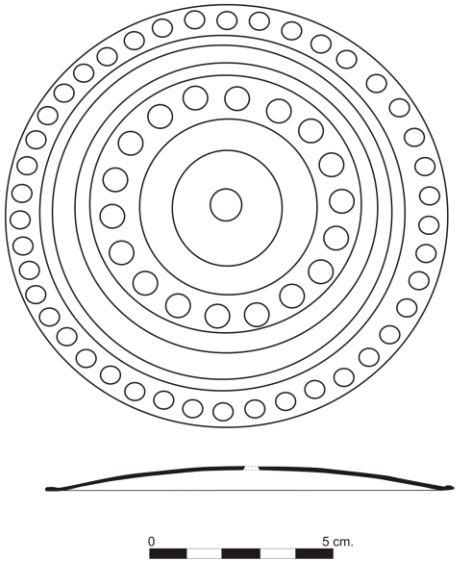

Çiz. 241

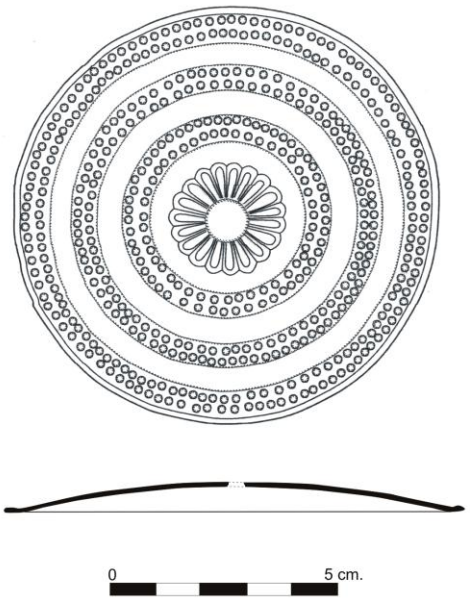

Çiz. 242

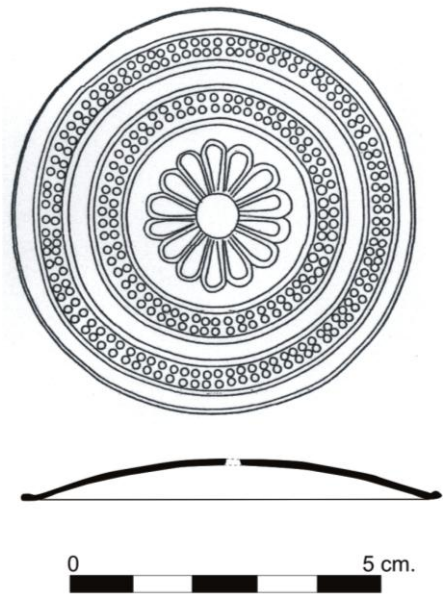
LEVHA LXXVI

Çiz. 243

Çiz. 244

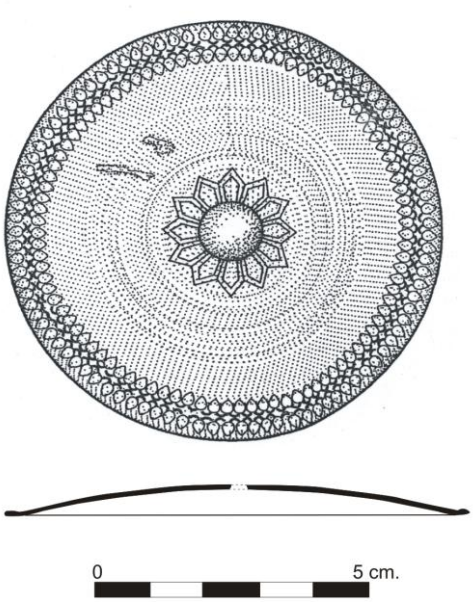

Çiz. 245

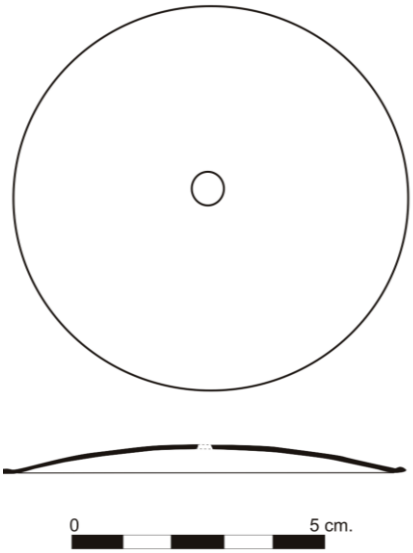

Çiz. 246

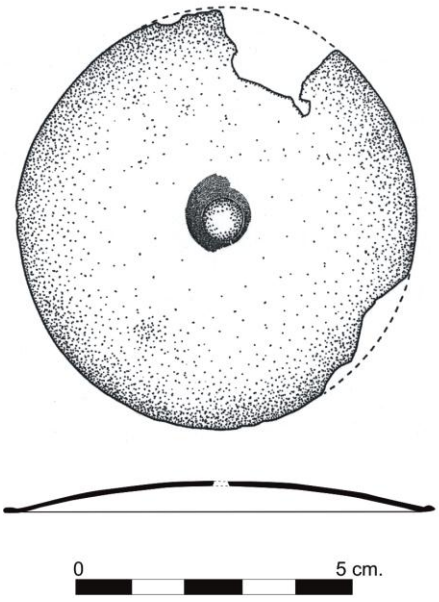
LEVHA LXXVII

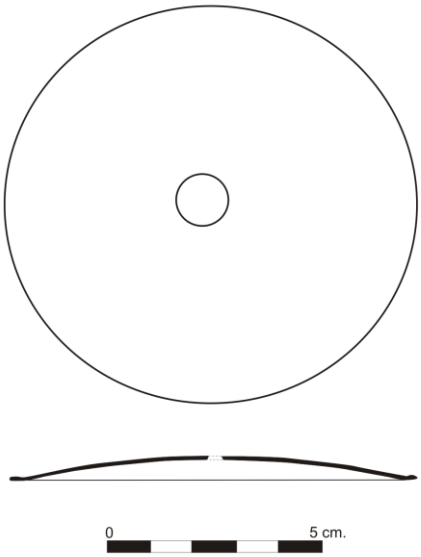
Çiz. 247

Çiz. 248

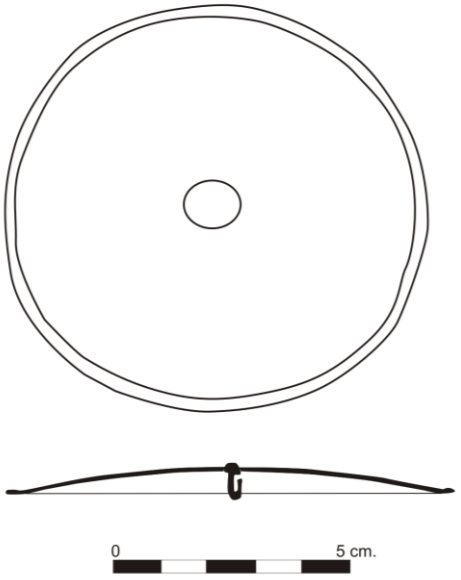

Çiz. 249

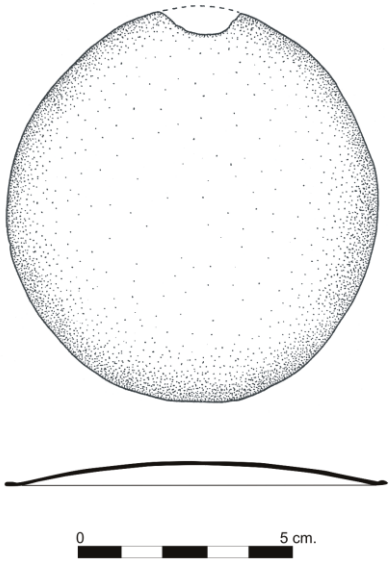

Çiz. 250

LEVHA LXXVIII

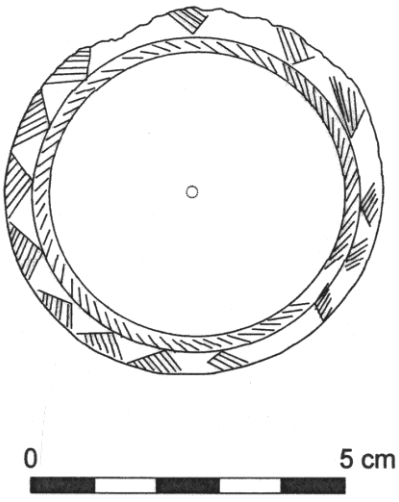
Çiz. 251

Çiz. 252

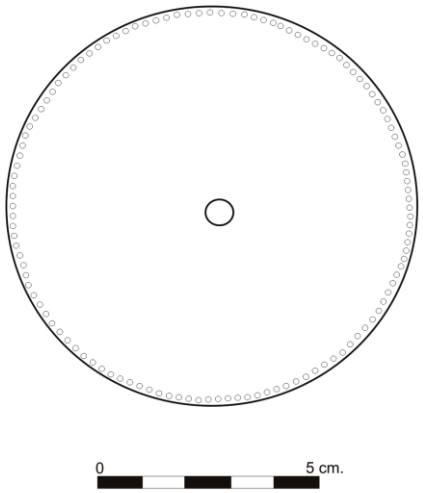

Çiz. 253

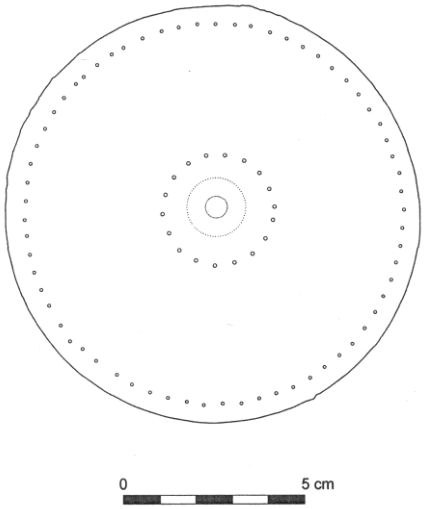

Çiz. 254

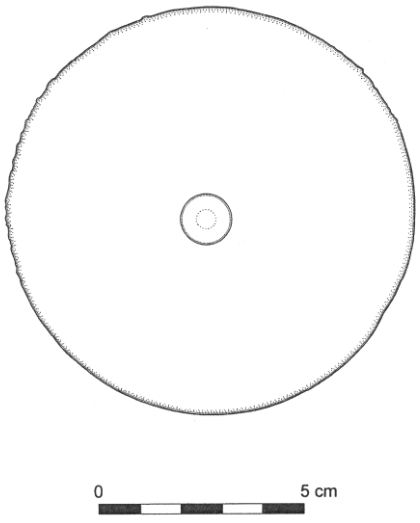
LEVHA LXXIX

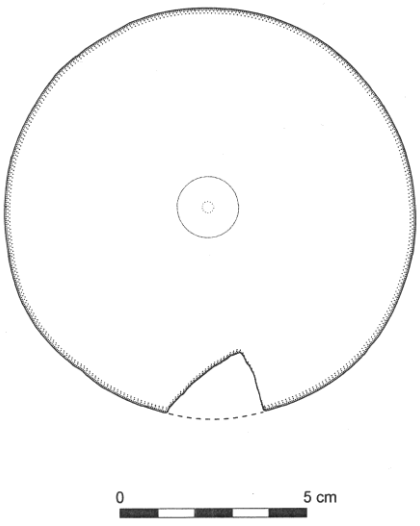
Çiz. 255

Çiz. 256

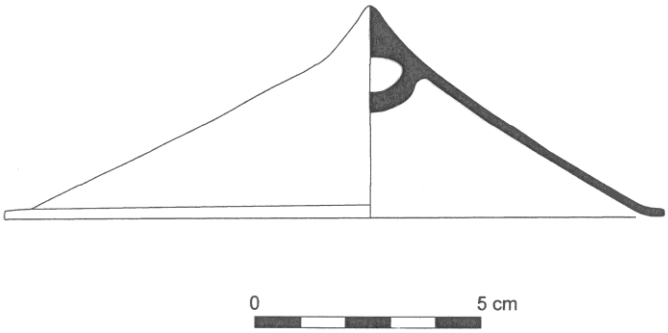

Çiz. 257

Çiz. 258

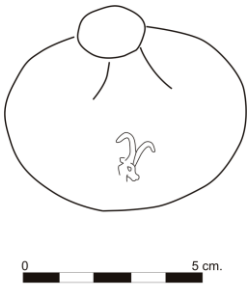
LEVHA LXXX

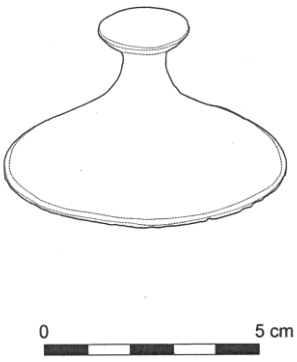
Çiz. 259

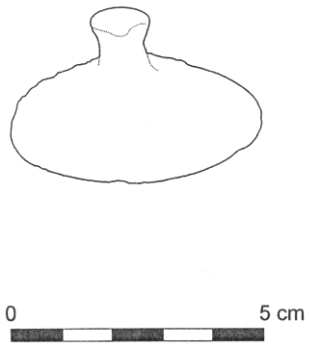
Çiz. 260

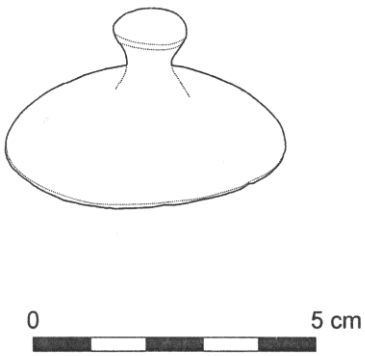
Çiz. 261

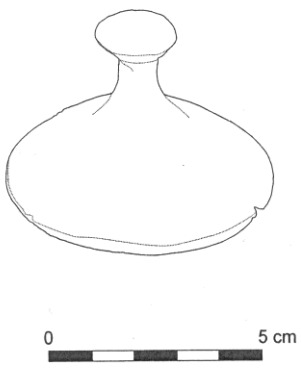
Çiz. 262

Çiz. 263

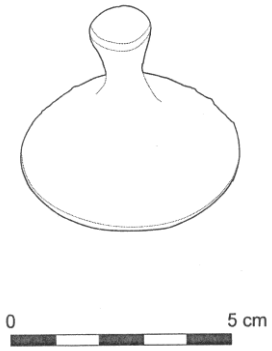

Çiz. 264

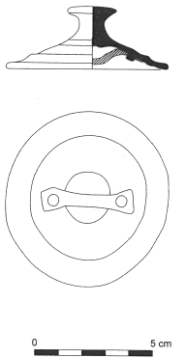

Çiz. 265

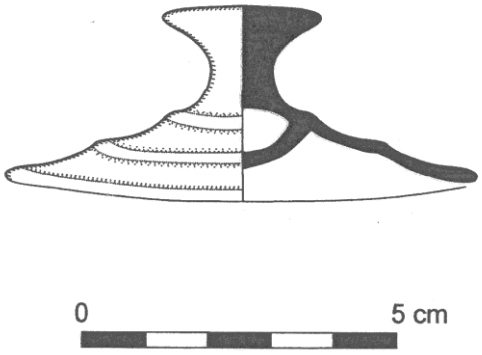
LEVHA LXXXI

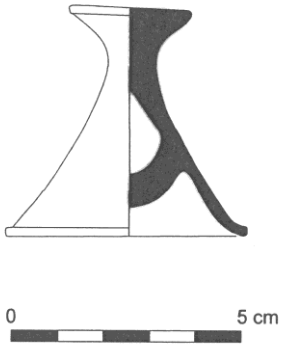
Çiz. 266

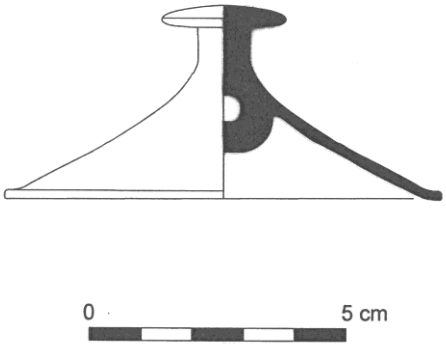
Çiz. 267

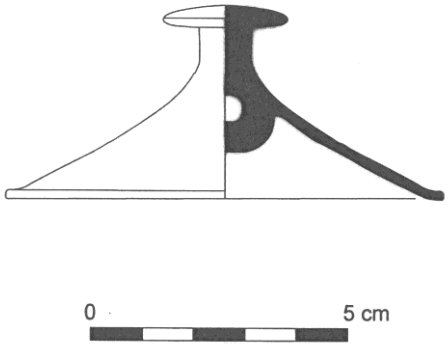
Çiz. 268

Çiz. 269

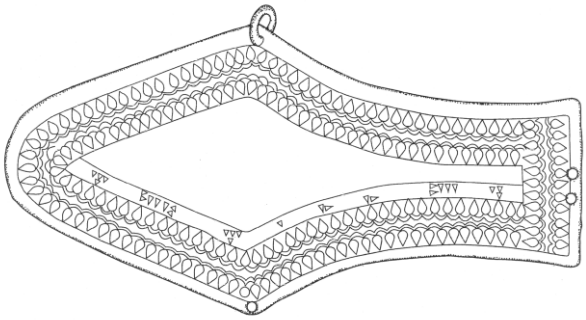

Çiz. 270

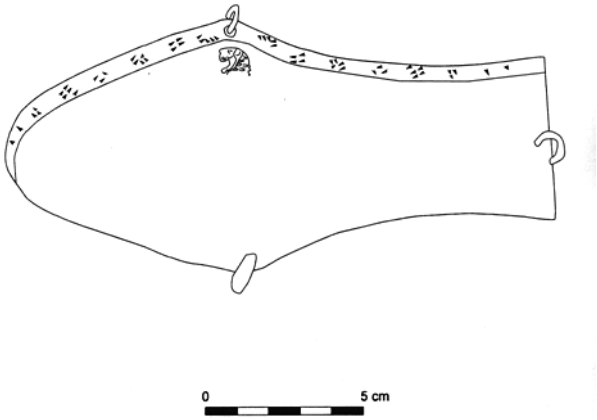

Çiz. 271

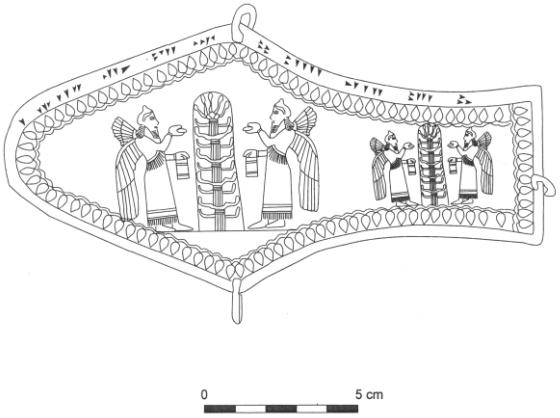
LEVHA LXXXII

Çiz. 272

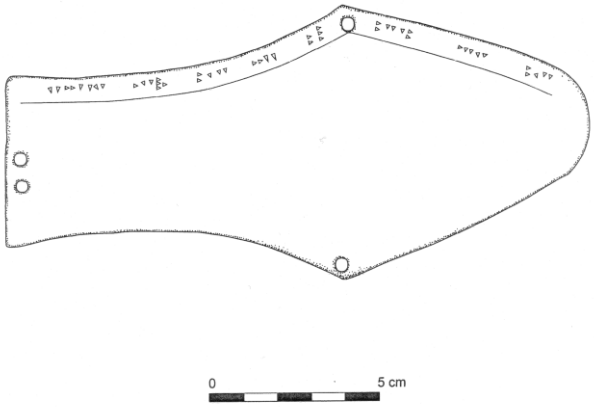

Çiz. 273

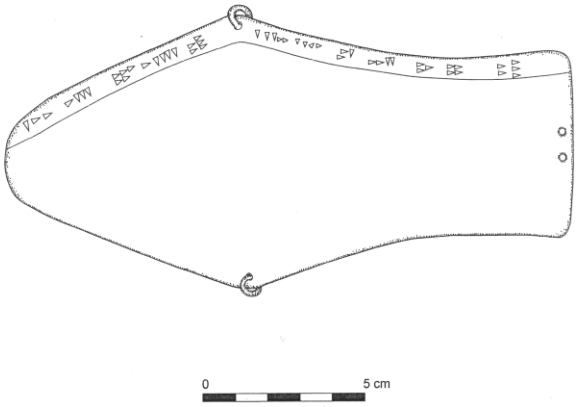

Çiz. 274

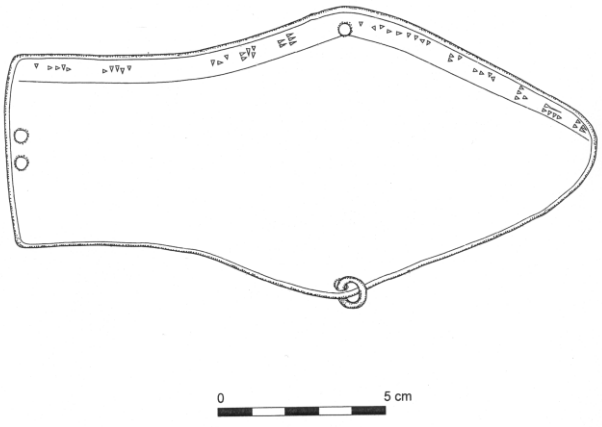
LEVHA LXXXIII

Çiz. 275

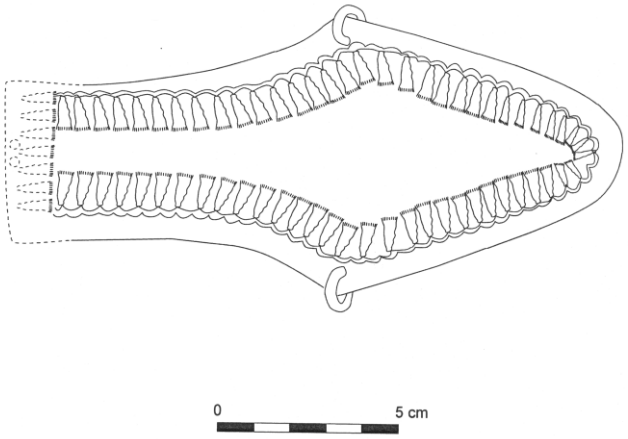

Çiz. 276

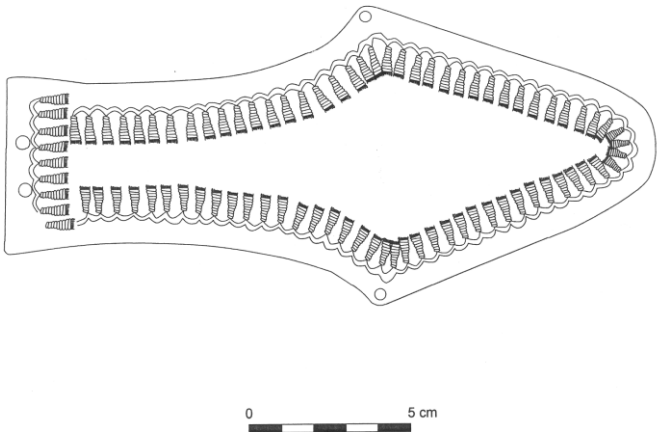

Çiz. 277

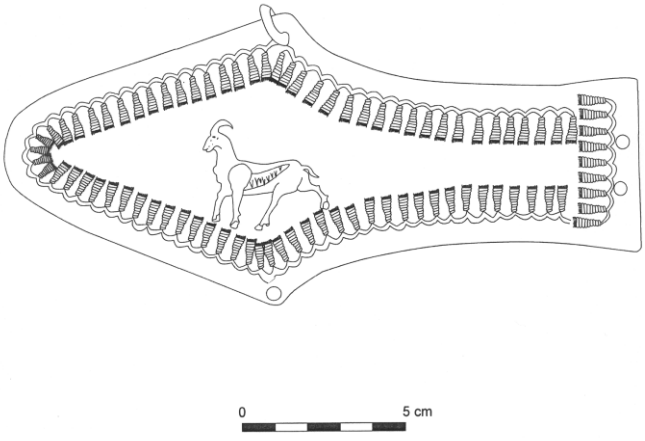
LEVHA LXXXIV

Çiz. 278

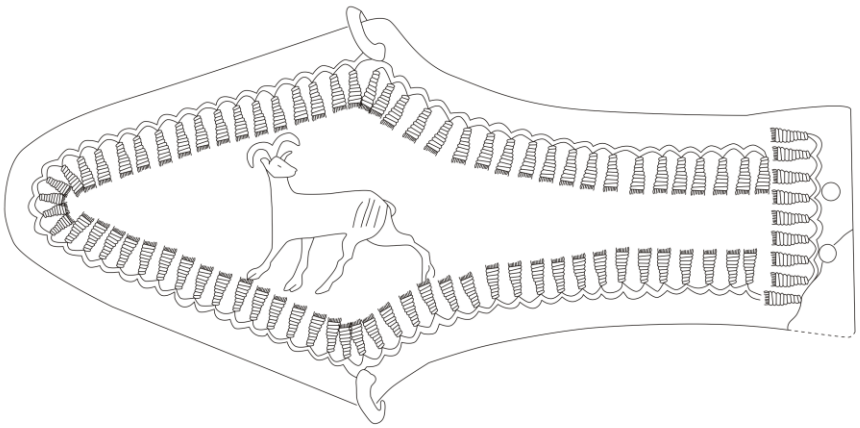

Çiz. 279

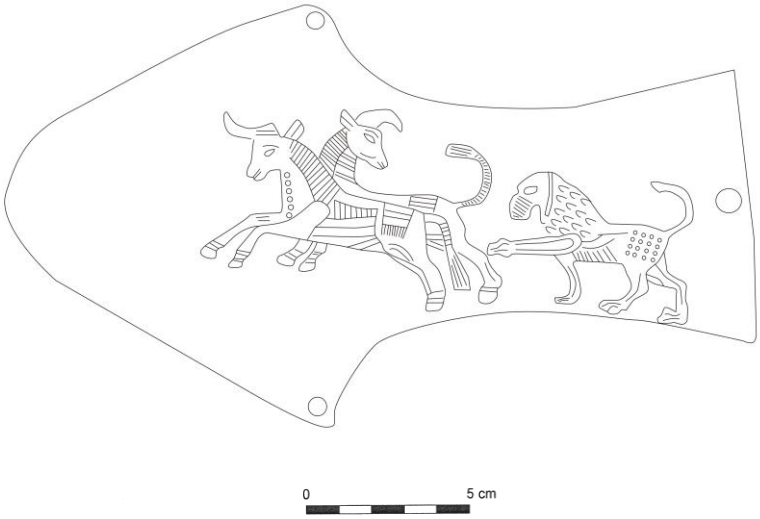

Çiz. 280

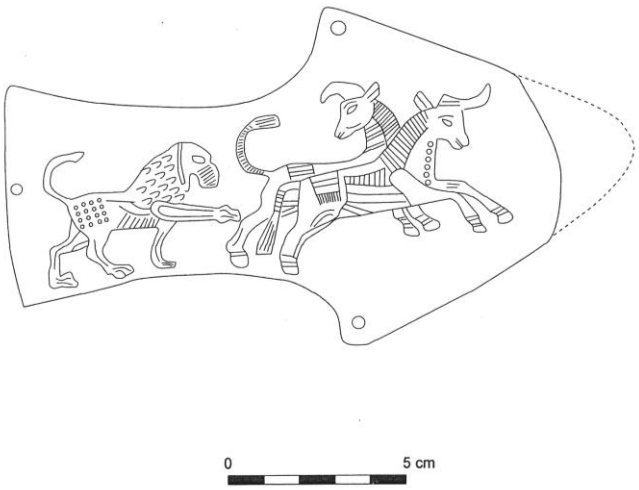
LEVHA LXXXV

Çiz. 281

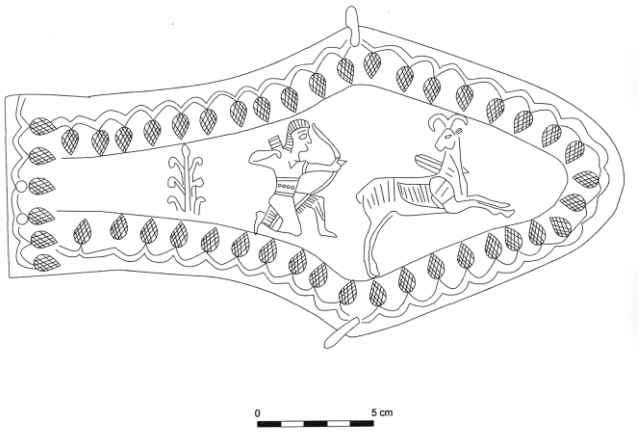

Çiz. 282

Çiz. 283

LEVHA LXXXVI

Çiz. 284

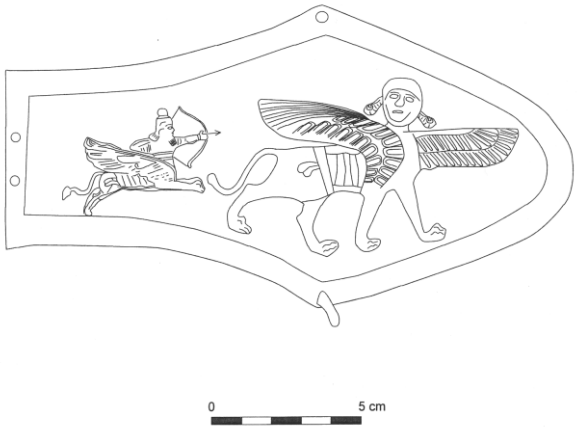

Çiz. 285

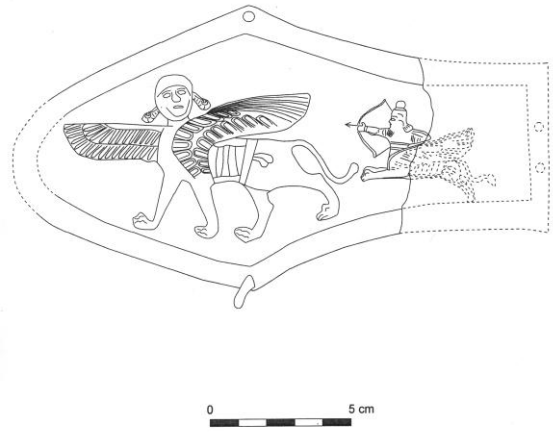

Çiz. 286

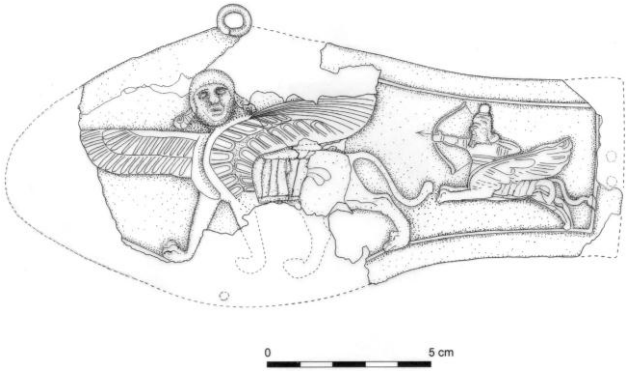
LEVHA LXXXVII

Çiz. 287

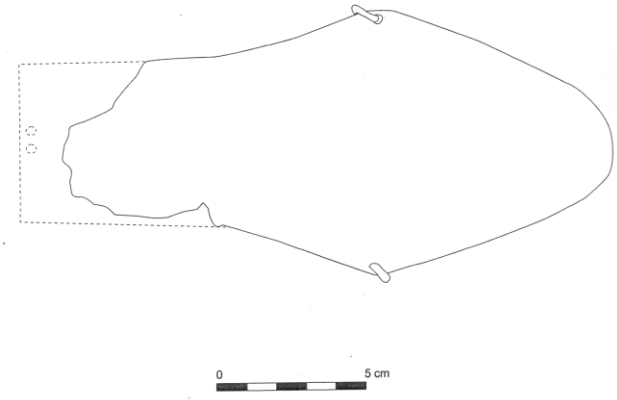

Çiz. 288

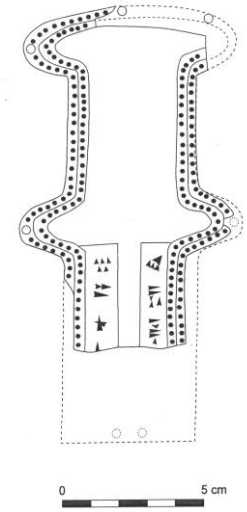

Çiz. 289

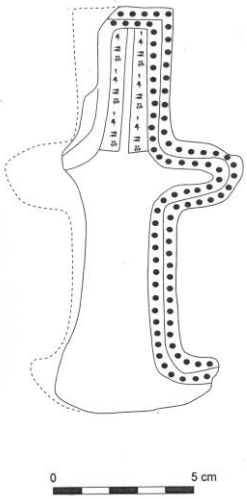
LEVHA LXXXVIII

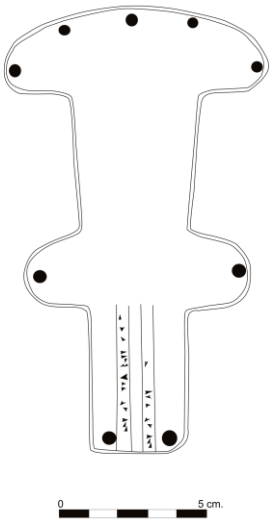
Çiz. 290

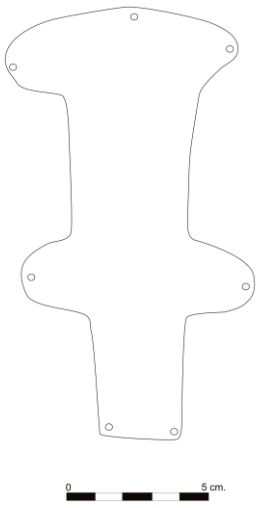
Çiz. 291

Çiz. 292

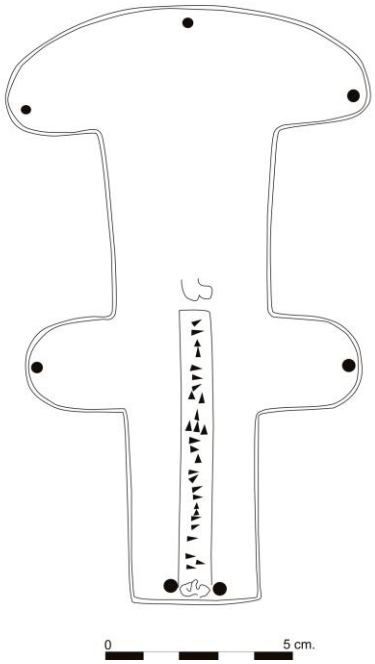

Çiz. 293

Çiz. 294

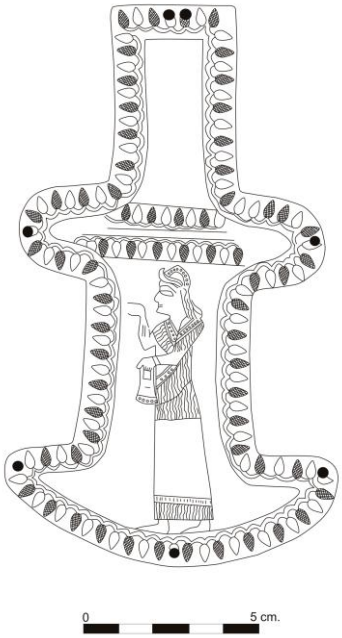
LEVHA LXXXIX

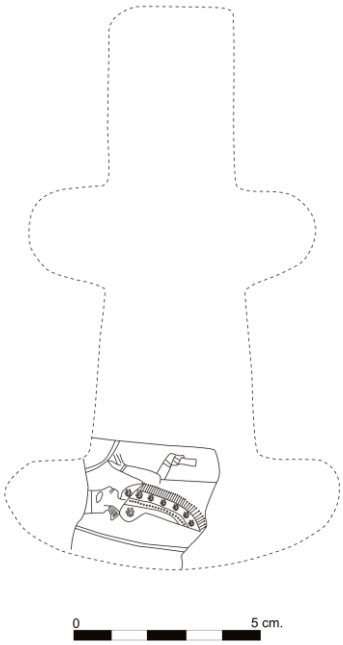
Çiz. 295

Çiz. 296

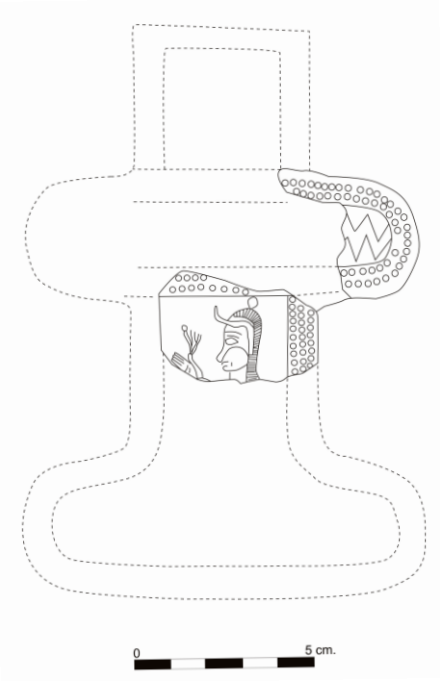

Çiz. 297

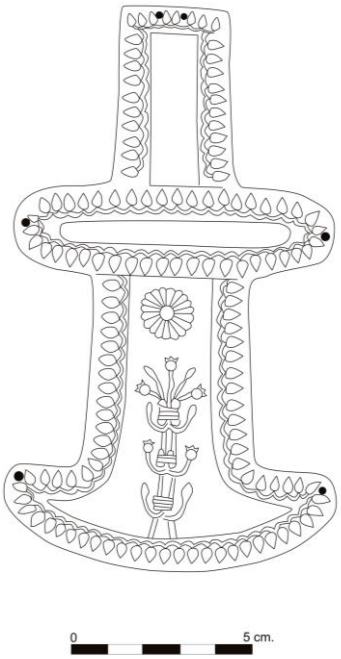

Çiz. 298

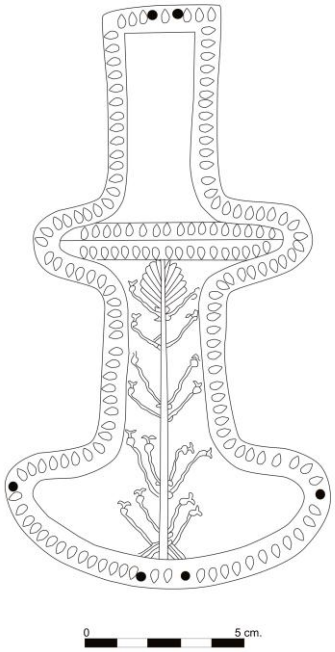
LEVHA XC

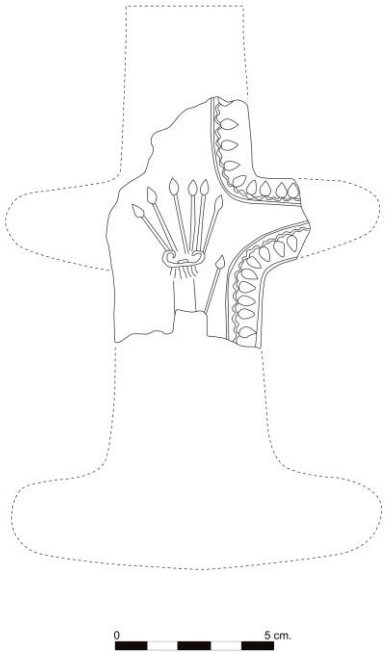
Çiz. 299

Çiz. 300

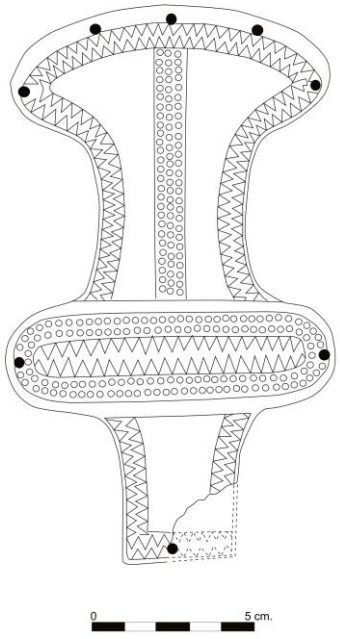

Çiz. 301

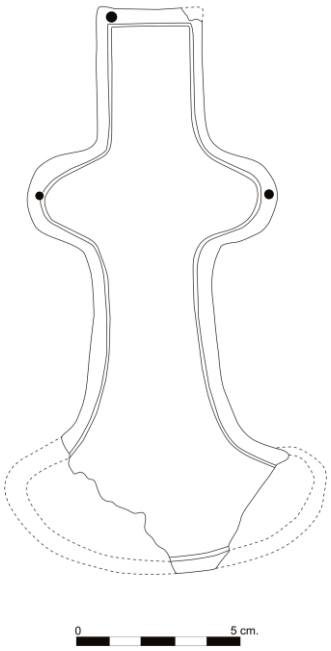

Çiz. 302

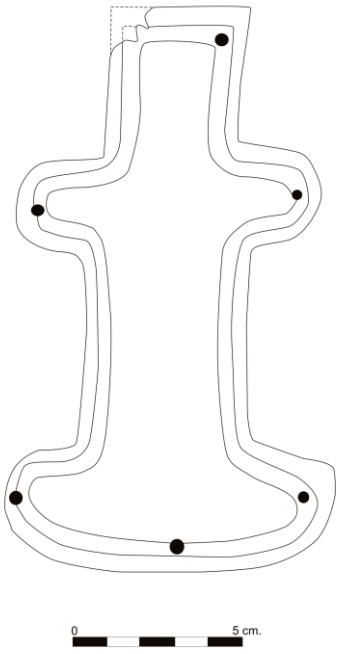
LEVHA XCI

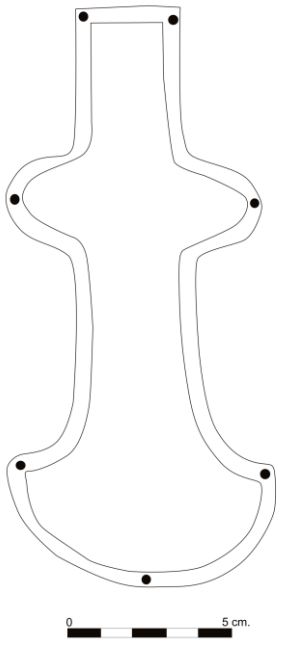
Çiz. 303

Çiz. 304

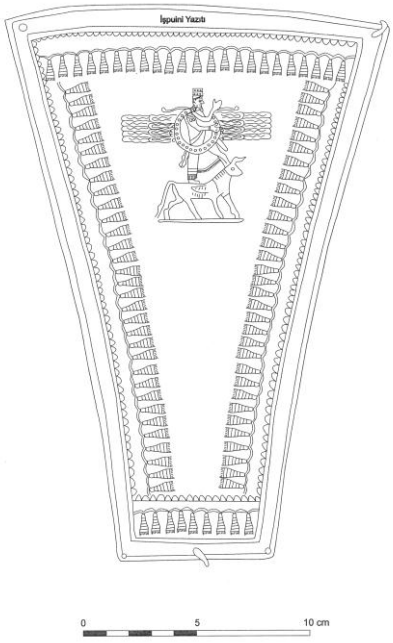

Çiz. 305

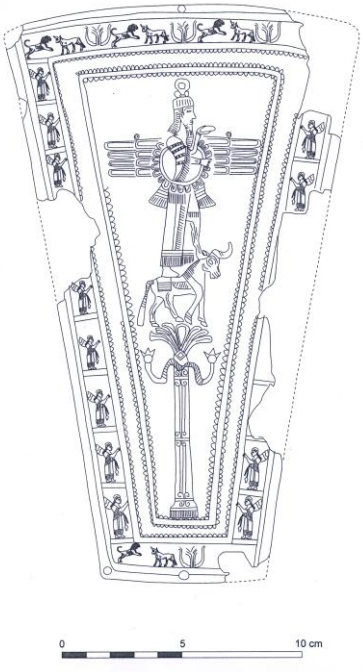

Çiz. 306

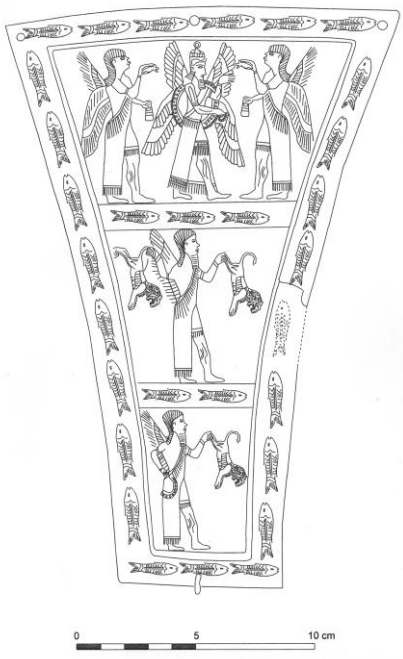
LEVHA XCII

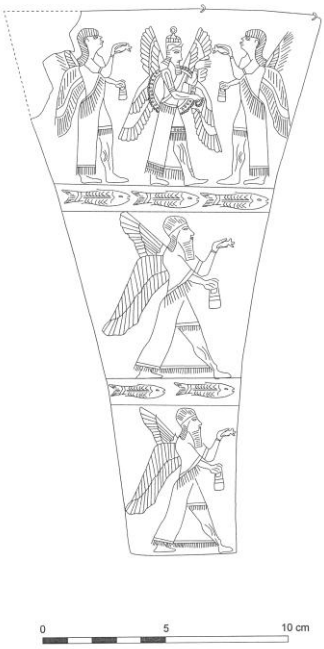
Çiz. 307

Çiz. 308

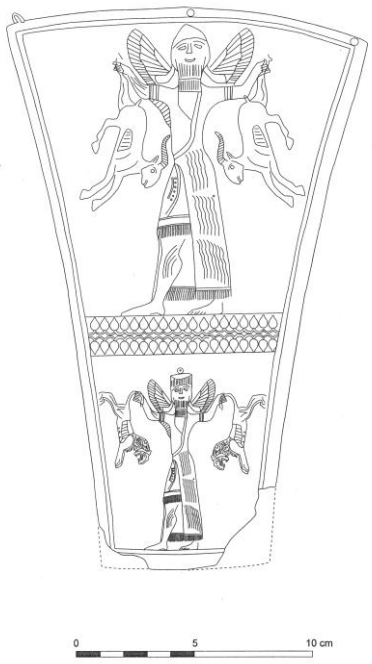

Çiz. 309

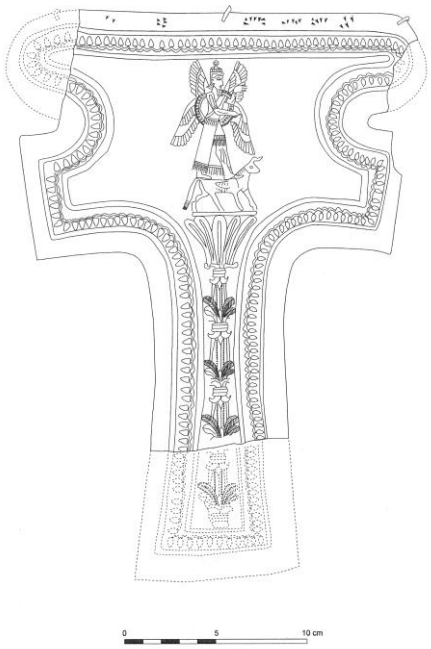

Çiz. 310

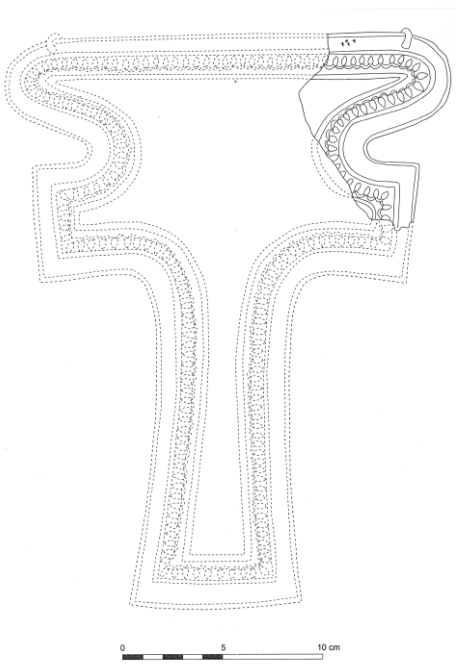
LEVHA XCIII

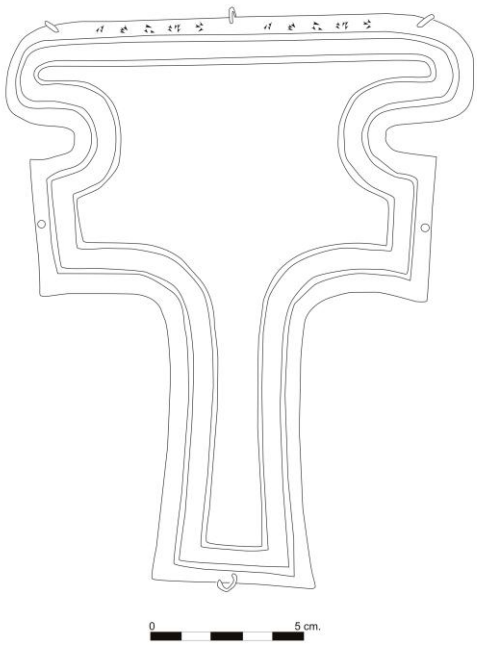
Çiz. 311

Çiz. 312

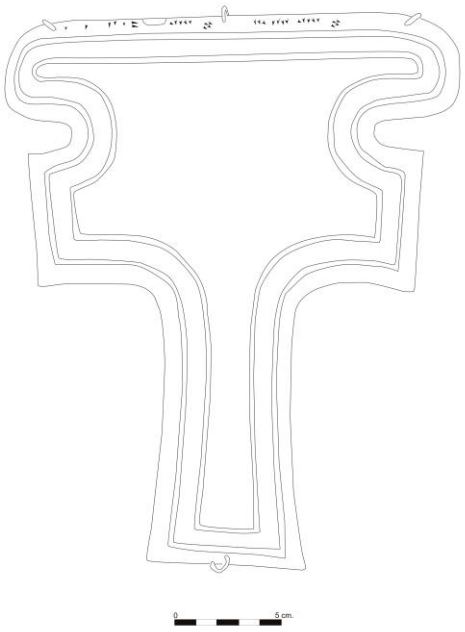

Çiz. 313

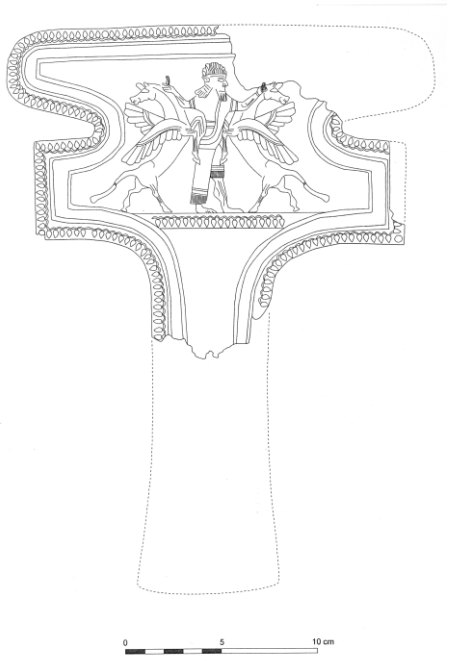

Çiz. 314

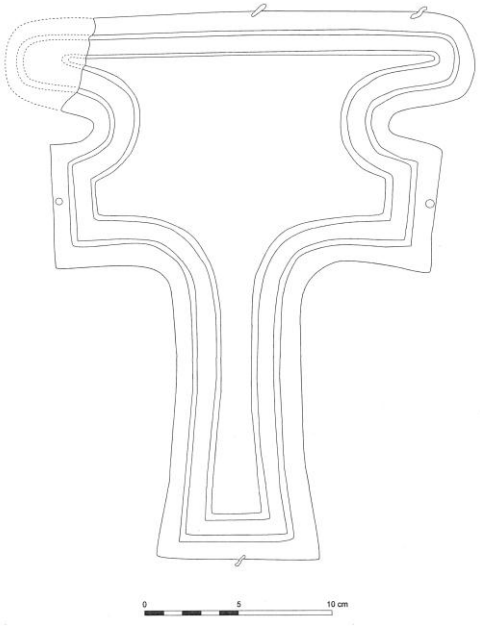
LEVHA XCIV

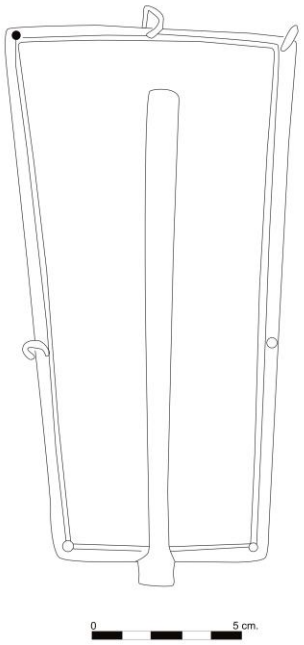
Çiz. 315

Çiz. 316

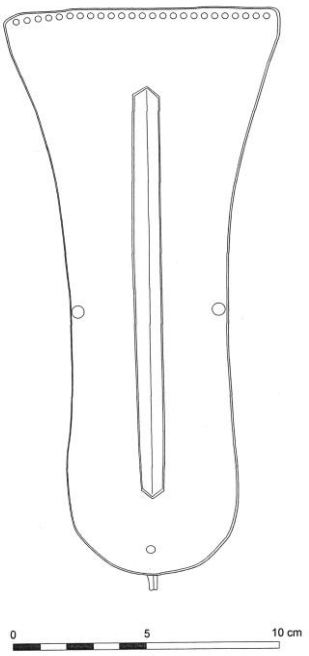

Çiz. 317

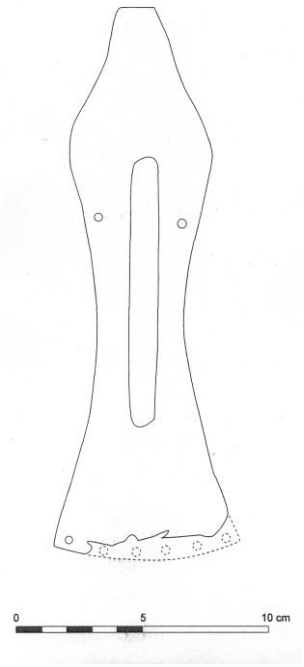

Çiz. 318

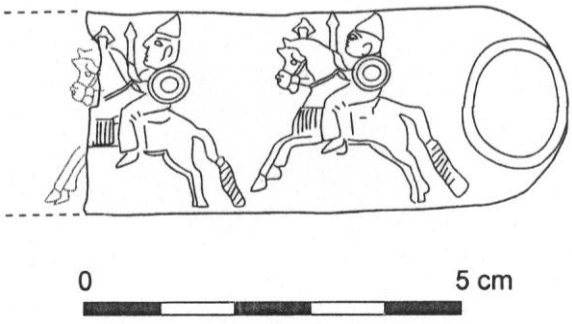
LEVHA XCV

Çiz. 319

Çiz. 320

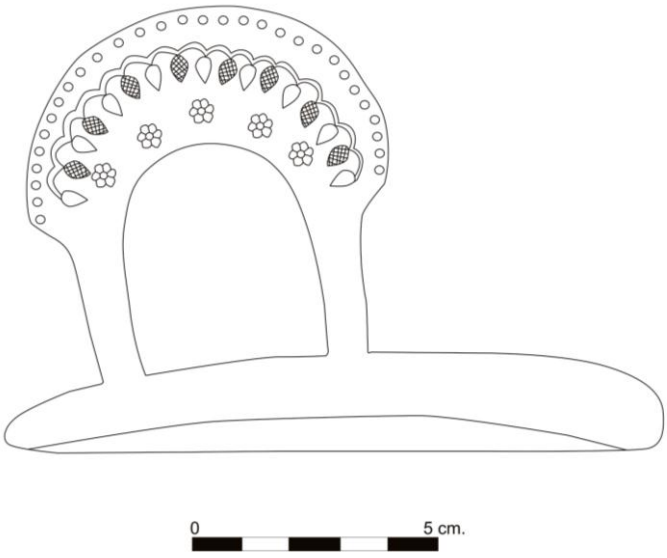

Çiz. 321

Çiz. 322

LEVHA XCVI

Çiz. 323

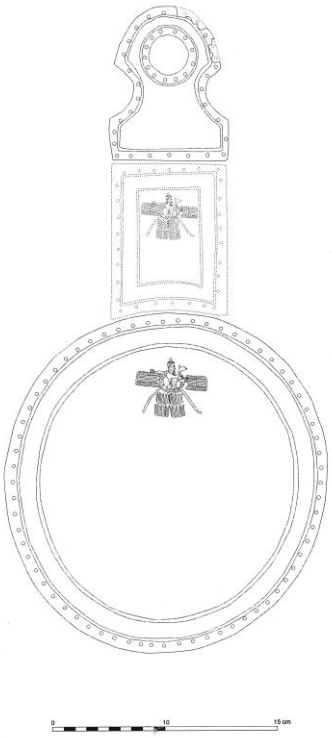

Çiz. 324

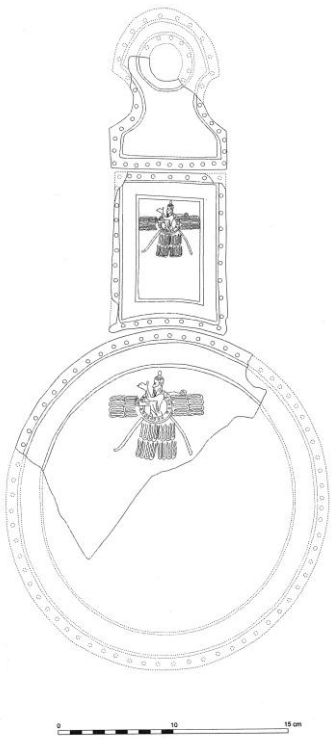

Çiz. 325

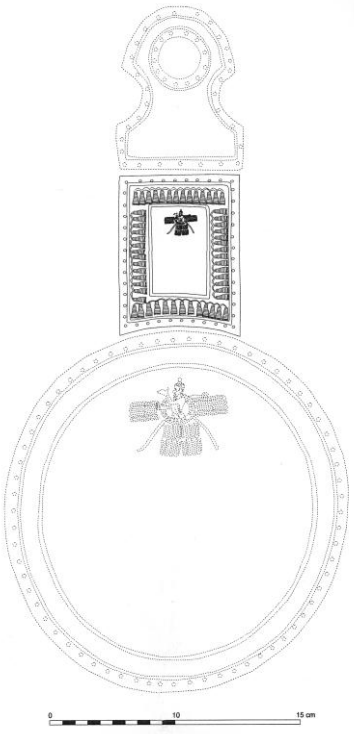
LEVHA XCVII

Çiz. 326

Çiz. 327

Çiz. 328

RESİMLER

LEVHA I

Res. 4

Res. 5

Res. 6

Res. 7

LEVHA II

Res. 8

Res. 9

Res. 10

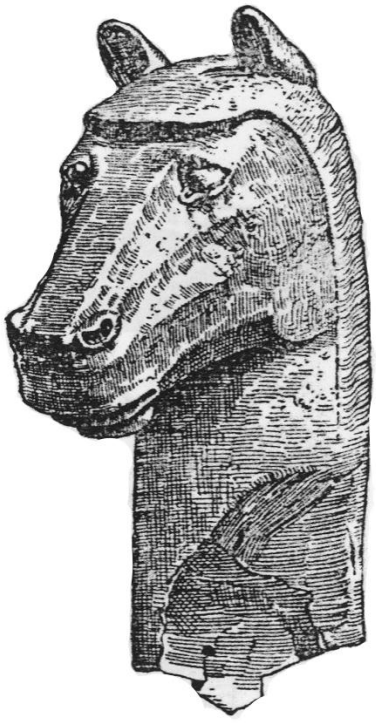

Res. 11

LEVHA III

Res. 12

Res. 13

LEVHA IV

Res. 14

Res. 15

Res. 16

LEVHA V

Res. 17

Res. 18

Res. 19

LEVHA VI

Res. 20

Res. 21

Res. 22

Res. 23

LEVHA VII

Res. 24

Res. 25

Res. 26

Res. 27

LEVHA VIII

Res. 28

Res. 29

Res. 30

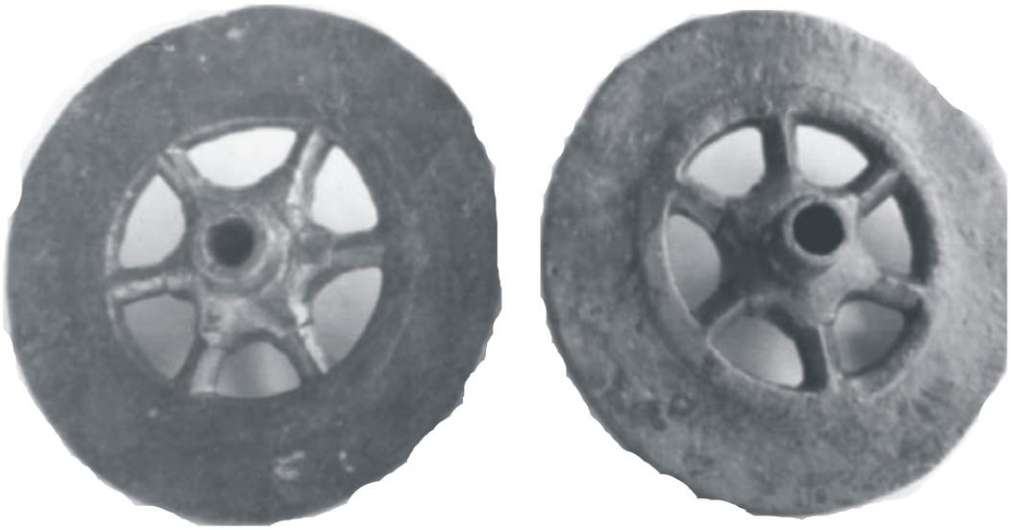

Res. 31

LEVHA IX

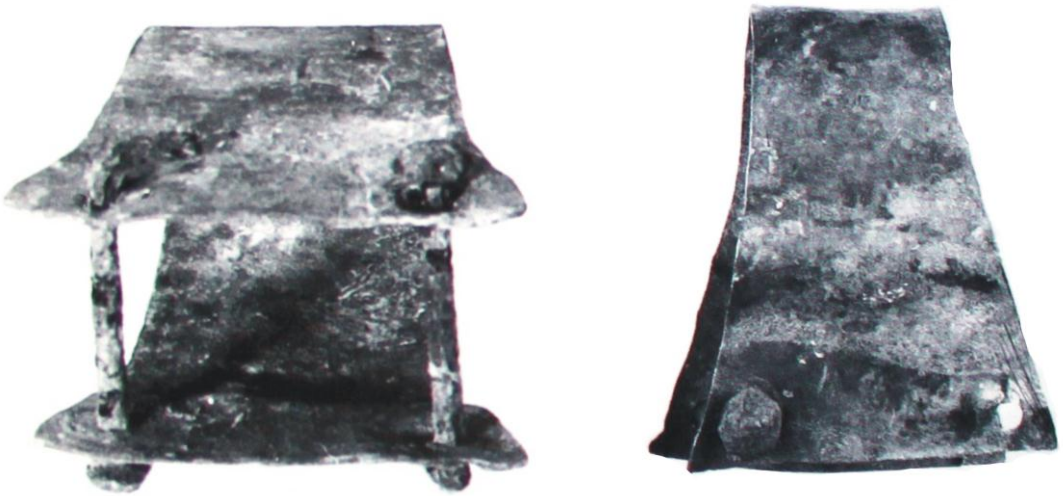

Res. 32

Res. 33

LEVHA X

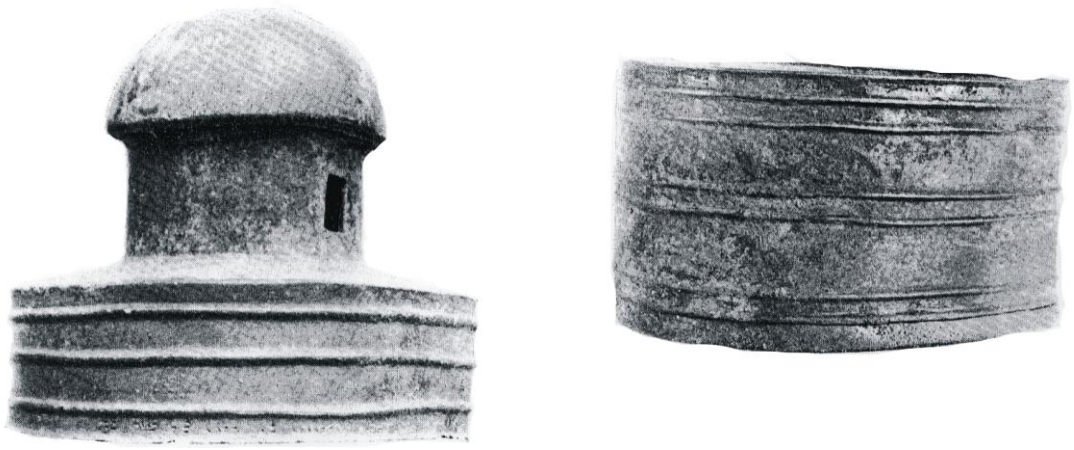

Res. 34

Res. 35

LEVHA XI

Res. 36

Res. 37

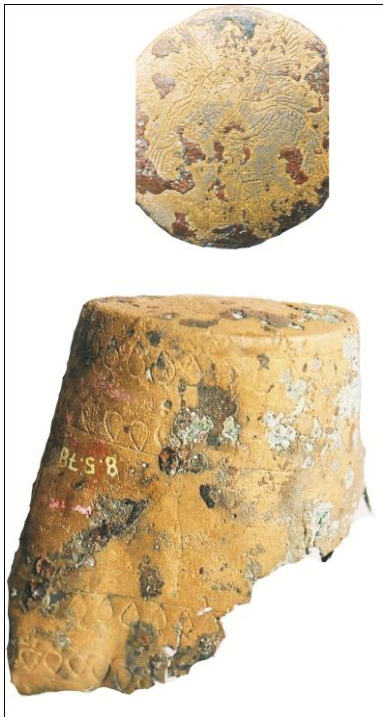
LEVHA XII

Res. 38

Res. 39

Res. 40

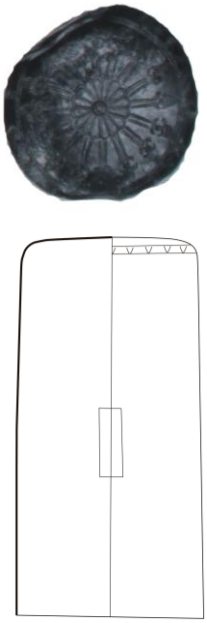

Res. 41

LEVHA XIII

Res. 42

Res. 43

Res. 44

Res. 45

LEVHA XIV

Res. 46

Res. 47

Res. 48

Res. 49

Res. 50

Res. 51

Res. 52

LEVHA XV

Res. 53

Res. 54

LEVHA XVI

Res. 55

Res. 56

LEVHA XVII

Res. 57

Res. 58

Res. 59

LEVHA XVIII

Res. 60

Res. 61

Res. 62

Res. 63

LEVHA XVIX

Res. 64

Res. 65

Re. 66

Res. 67

LEVHA XX

Res. 68

Res. 69

Res. 70

Res. 71

LEVHA XXI

Res. 72

Res. 73

Res. 74

Res. 75

LEVHA XXII

Res. 76

Res. 77

Res. 78

Res. 79

LEVHA XXIII

Res. 80

Re. 81

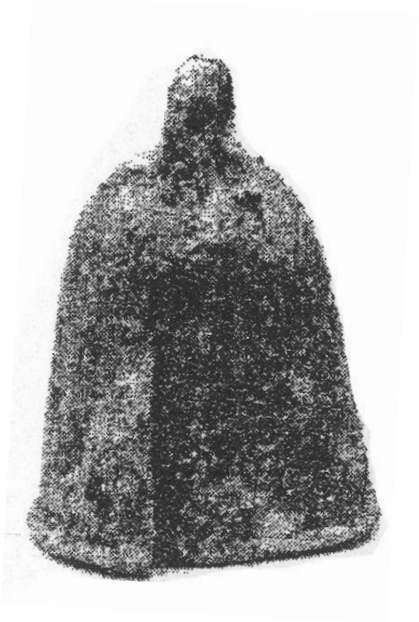

Res. 82

Res. 83

LEVHA XXIV

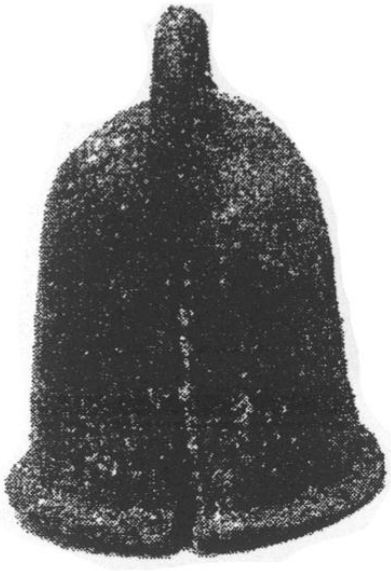
Res. 84

Res. 85

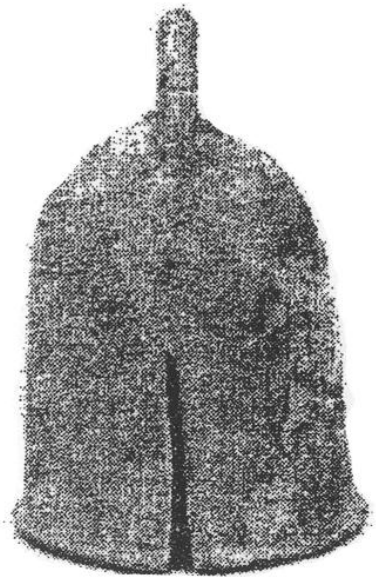

Res. 86

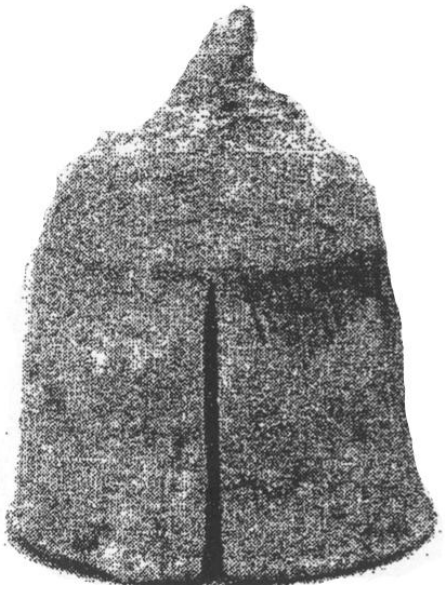

Res. 87

LEVHA XXV

Res. 88

Res. 89

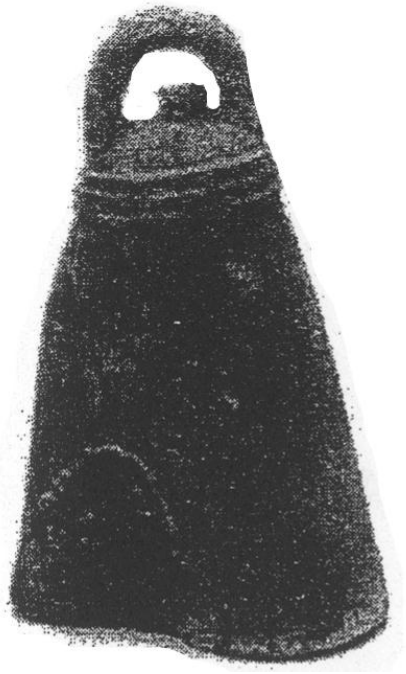

Res. 90

Res. 91

LEVHA XXVI

Res. 92

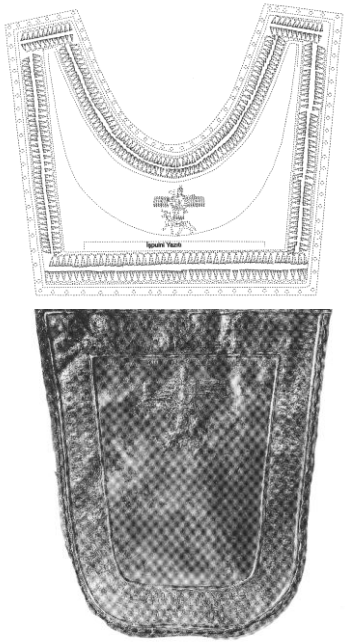

Res. 93

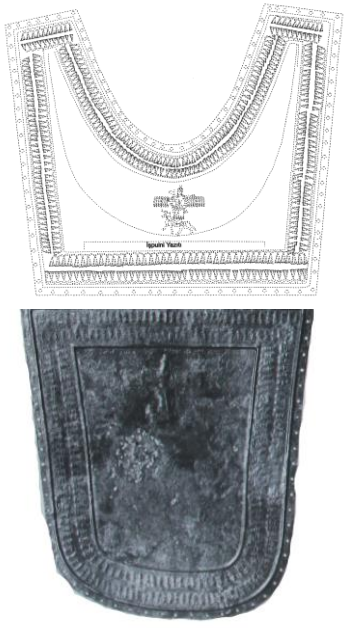
LEVHA XXVII

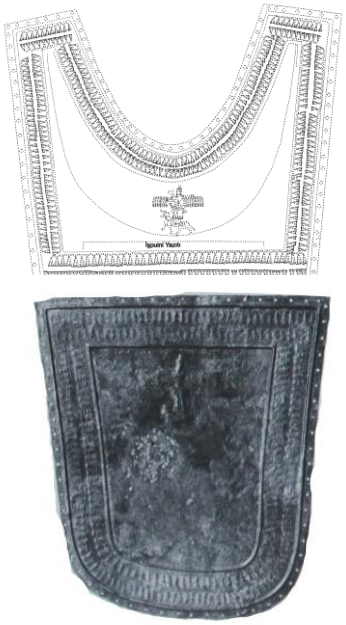
Res. 94

Res. 95

Res. 96

Res. 97

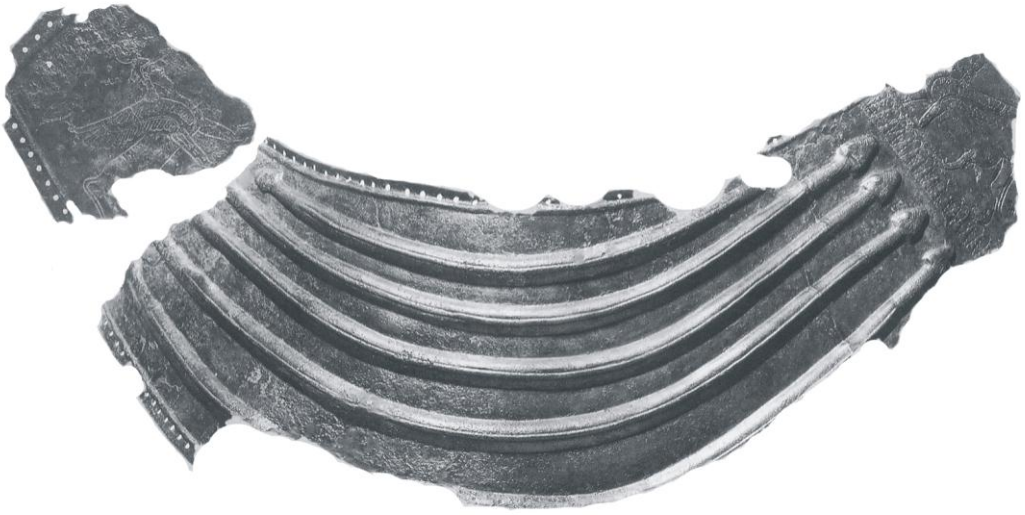
LEVHA XXVIII

Res. 98

Res. 99

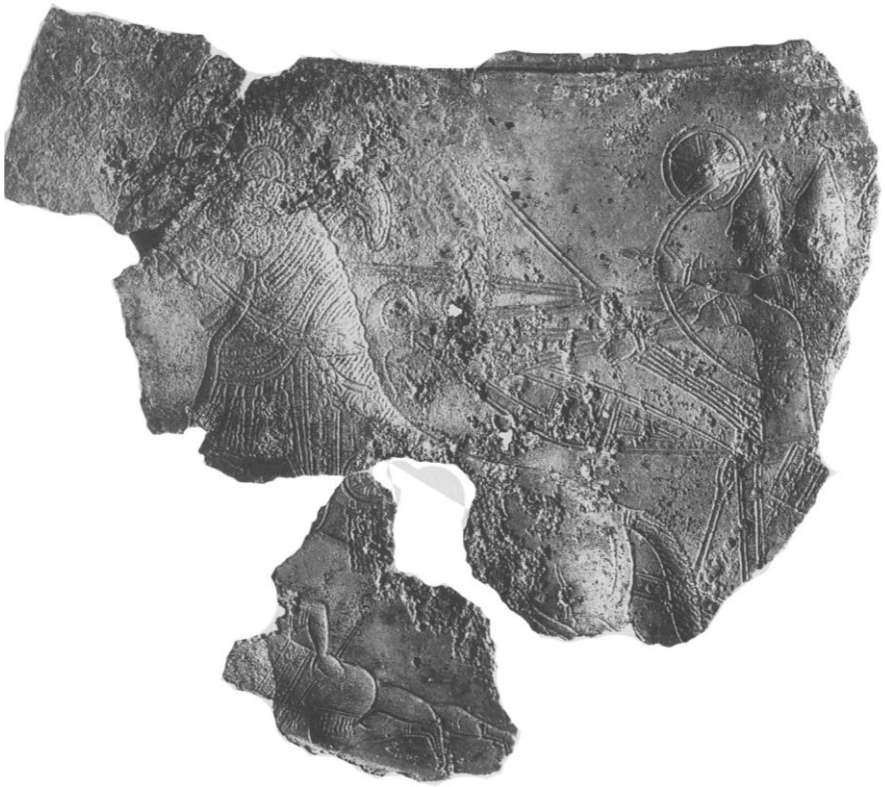

Res. 100

LEVHA XXIX

Res. 101

Res. 102

LEVHA XXX

Res. 103

Res. 104

LEVHA XXXI

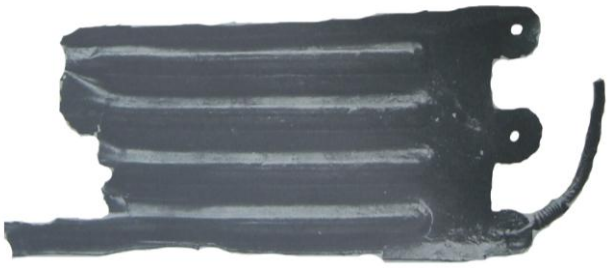
Res. 105

Res. 106

Res. 107

Res. 108

Res. 109

Res. 110

LEVHA XXXII

Res. 111

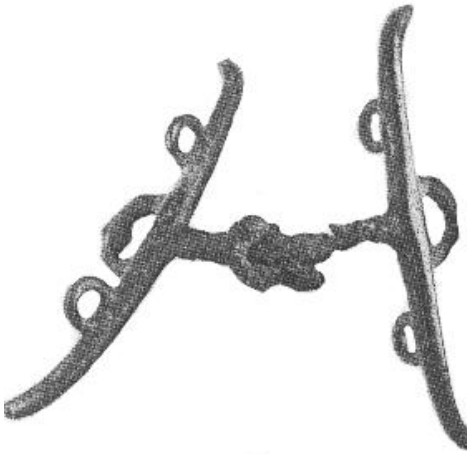

Res. 112

LEVHA XXXIII

Res. 113

Res. 114

Res. 115

LEVHA XXXIV

Res. 116

Res. 117

Res. 118

LEVHA XXXV

Res. 119

Res. 120

Res. 121

Res. 122

LEVHA XXXVI

Res. 123

Res. 124

Res. 125

LEVHA XXXVII

Res. 126

Res. 127

Res. 128

LEVHA XXXVIII

Res. 129

Res. 130

Res. 131

Res. 132

Res. 133

LEVHA XXXIX

Res. 134

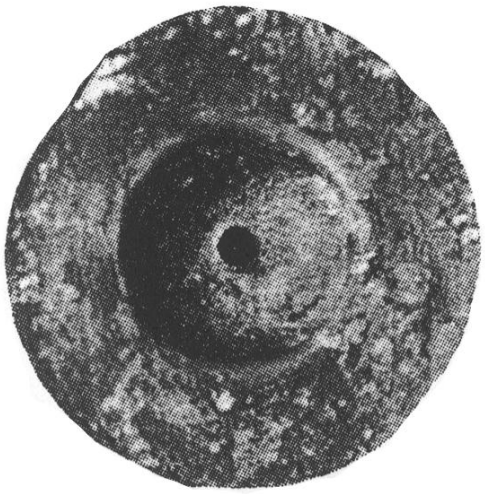

Res. 135

Res. 136

LEVHA XL

Res. 137

Res. 138

Res. 139

Res. 140

LEVHA XLI

Res. 141

Res. 142

Res. 143

Res. 144

LEVHA XLII

Res. 145

Res. 146

Res. 147

Res. 148

LEVHA XLIII

Res. 149

Res. 150

Res. 151

Res. 152

LEVHA XLIV

Res. 153

Res. 154

Res. 155

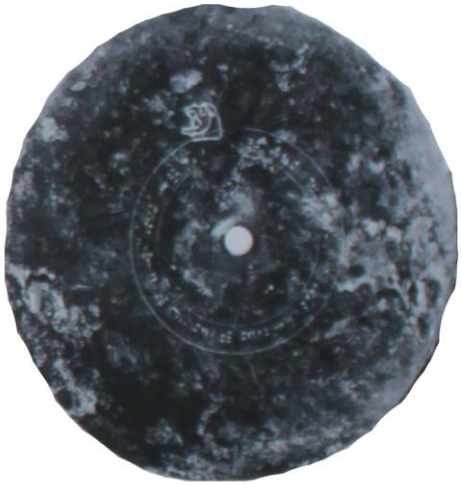

Res. 156

LEVHA XLV

Res. 157

Res. 158

Res. 159

Res. 160

LEVHA XLVI

Res. 161

Res. 162

Res. 163

Res. 164

LEVHA XLVII

Res. 165

Res. 166

Res. 167

Res. 168

LEVHA XLVIII

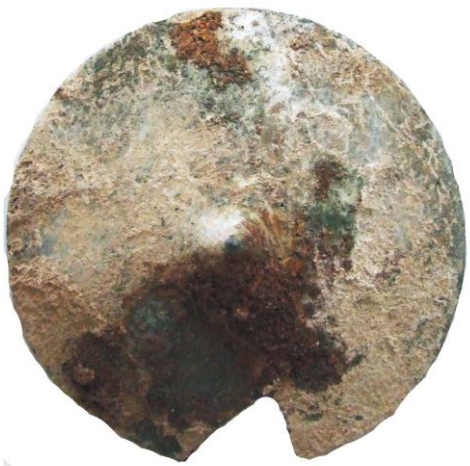
Res. 169

Res. 170

Res. 171

Res. 172

LEVHA XLIX

Res. 173

Res. 174

Res. 175

Res. 176

Res. 177

Res. 178

Res. 179

LEVHA L

Res. 180

Res. 181

Res. 182

LEVHA LI

Res. 183

Res. 184

Res. 185

LEVHA LII

Res. 186

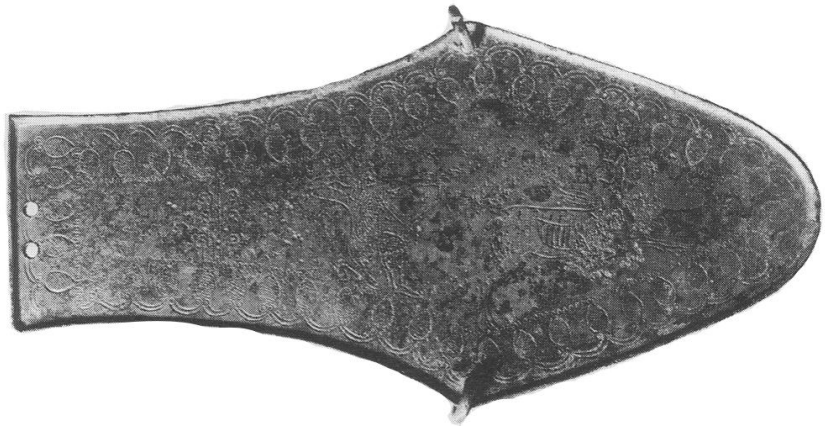

Res. 187

Res. 188

LEVHA LIII

Res. 189

Res. 190

Res. 191

LEVHA LIV

Res. 192

Res. 193

Res. 194

LEVHA LV

Res. 195

Res. 196

Res. 197

Res. 198

Res. 199

LEVHA LVI

Res. 200

Res. 201

Res. 202

Res. 203

LEVHA LVII

Res. 204

Res. 205

Res. 206

Res. 207

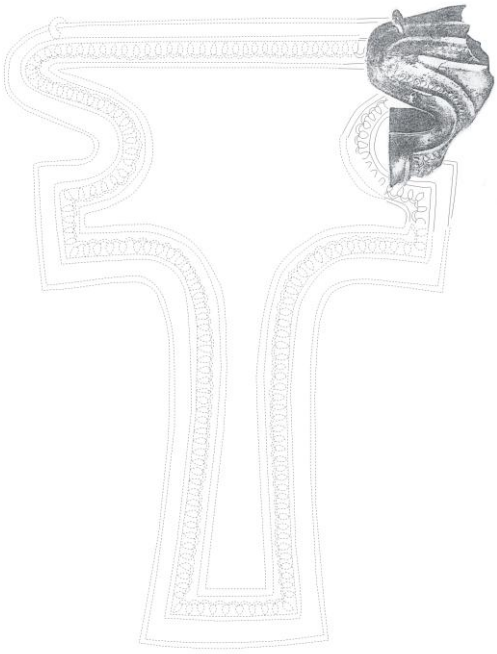
LEVHA LVIII

Res. 208

Res. 209

Res. 210

Res. 211

LEVHA LIX

Res. 212

Res. 213

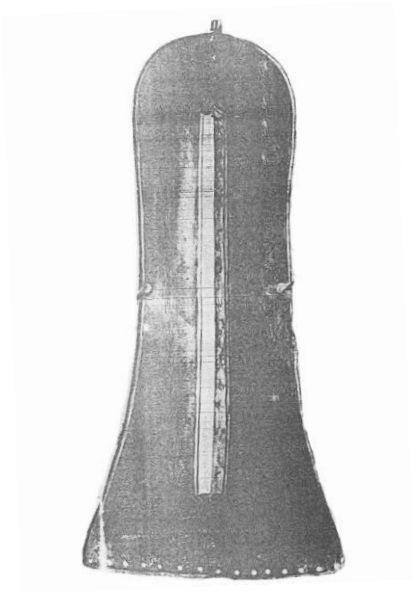

Res. 214

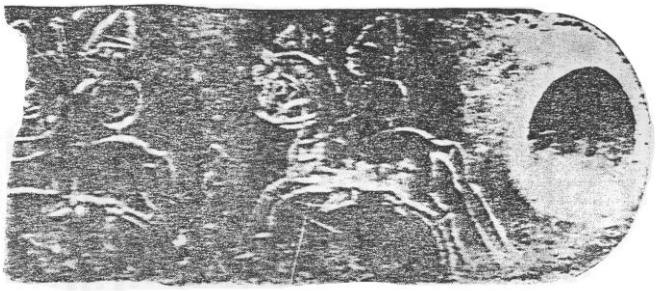

Res. 215

LEVHA LX

Res. 216

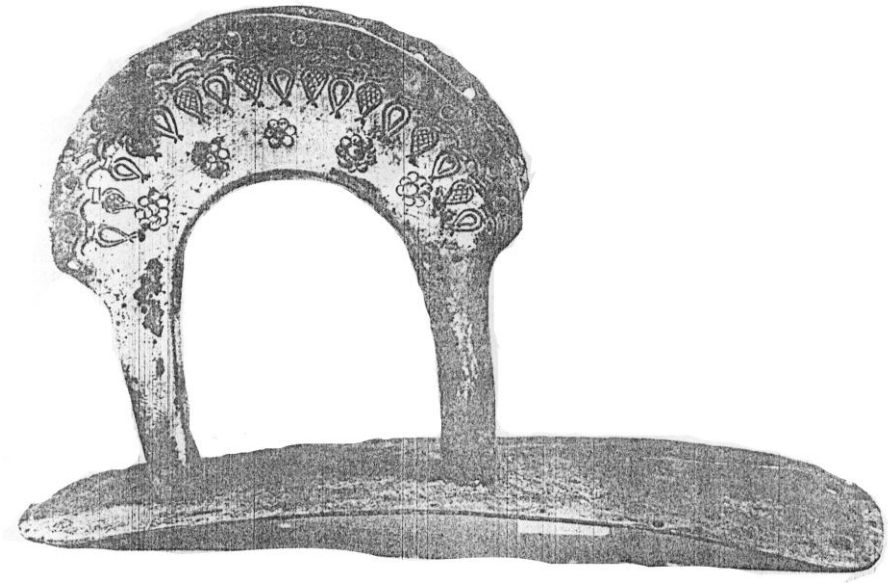

Res. 217

Res. 218

LEVHA LXI

Res. 219

Res. 220

Res. 221

LEVHA LXII

Res. 222

Res. 223

Res. 224